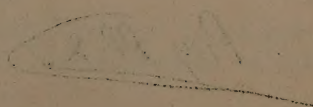

270
720
m
X P P m P
CASUS CONSCIENTIAE

TOMUS PRIMUS

270
720
m
X P P m P

Dilecto filio
Joanni Baptistae Ferreres
Sacerdoti e Soc. Jesu

Lius L. X

Dilecte fili, salutem et Apostolicam benedictionem. —

Accipimus a dilecto filio, Eugenio Subirana qui tuis ediderat, duplex opus Petri Gury, tuis expositum atque auctum curis: Compendium Theologiae Moralis et Casus Conscientiae; pro quo quidem munere quum cupimus ut ei Nostris verbis gratias agas, tum tibi de fructu doctrinae tuae gratulamur. Videmus enim te laudibus peritorum ornari, quod auctoris, merito celebrati, libros eo melius accommodaveris ad haec tempora in usum vel disciplinae, vel socii ministerii tui autem certis in rebus proprie commodum spectasti sacerdotum ex Hispania et America Latina, ceterum tamen videris omnium, qui rite criminum confessiones excipiunt, utilitati servisse: idque maxime novarum accessione quaestionum, in quibus saepe poenitentiae administrari haerere solent. Quare, et de confecto opere te amamus, et optimis tui studiis prodesse scribendo pergas, speramus. Auspicem vero divinum munus, ac testem benevolentiae Nostrae, tibi, dilecte fili, itemque pontificio officinatori libris, quem memoravimus, Apostolicam benedictionem peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die VII Martii
MCMIX. Pontificatus Nostri anno sextof.

Pius PP. X

CASUS CONSCIENTIAE

PROPOSITI AC SOLUTI

AD NORMAM CODICIS CANONICI, DISPOSITIONIBUS
IURIS HISPANI AC LUSITANI, DECRETIS CONCILII PLE-
NARIII AMERICAЕ LATINAE NECNON CONC. PROV.
MANILANI EARUNDEMQUE REGIONUM LEGIBUS PECU-
LIARIBUS, ACCOMMODATI

AUCTORE

P. IOANNE B. FERRERES, S. I.

MULTIS ADHUC RETENTIS EX

P. IOANNE PETRO GURY, EIUSDEM SOCIETATIS

Longum iter est per praecepta,
breve et efficax per exempla.

(SENEC. Epist. 6.)

EDITIO QUINTA, SECUNDA POST CODICEM

CORRECTOR ET NOVIS CASIBUS VALDE AUCTA

(A milliaro 13 ad 16)

DE ORDINARIII LICENTIA

TOMUS PRIMUS

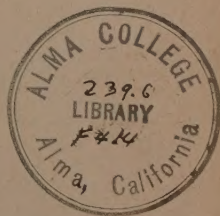
Property of

CLgA

Please return to

Graduate Theological

Union Library

EUGENIUS SUBIRANA, PONTIFICIUS EDITOR
IN VIA DICTA «PUERTA FERRISA», 14 - BARCINONE - 1926

PROPRIETAS LITTERARIA

COPYRIGHT 1926 BY
EUGENIO SUBIRANA

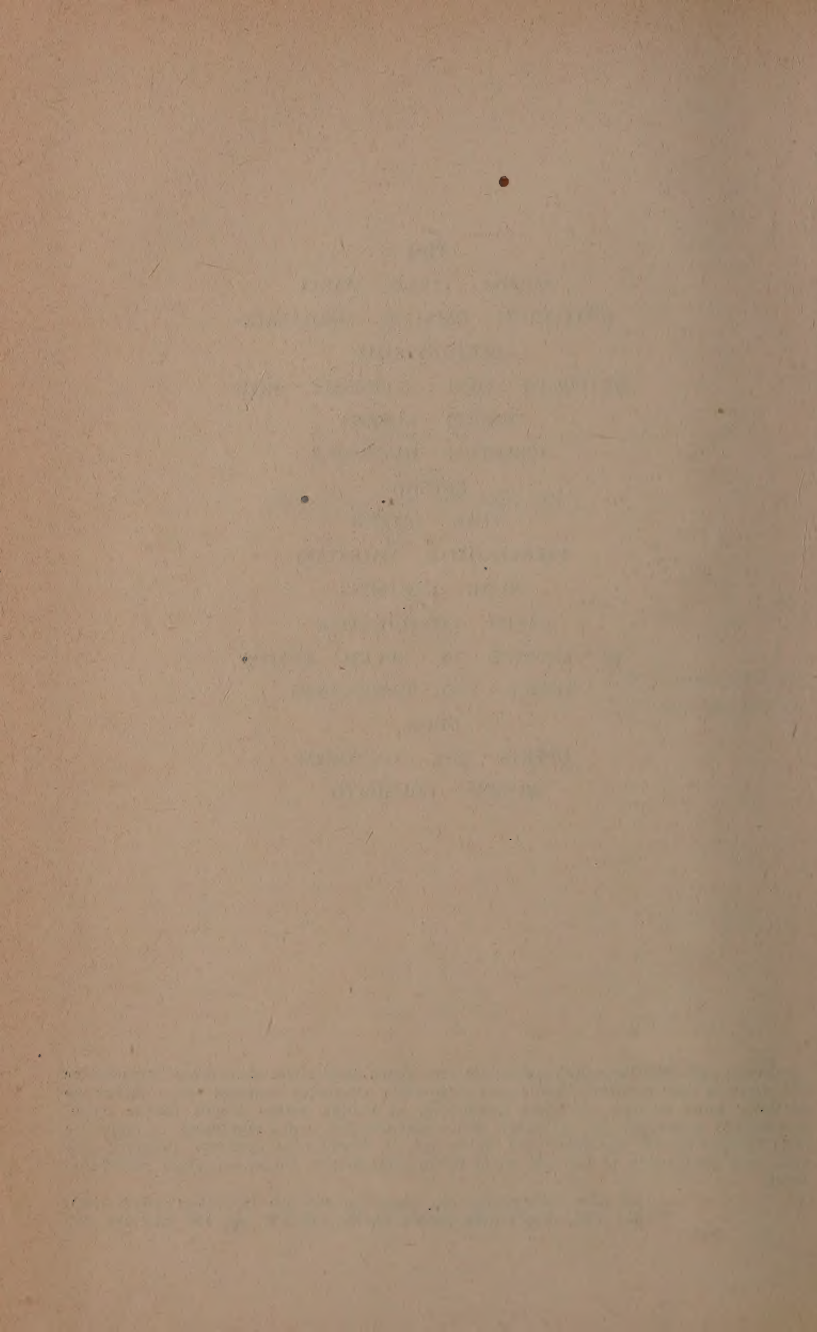

TIBI
 PARENS · VIRGO · MARIA
 GRATIARUM · OMNIUM · MEDIATRIX
 BENIGNISSIMA
 QUIDQUID · BONI · SUCCESSIT · MIHI
 MEMOR · LUBENS
 ACCEPTUM · HUCUSQUE
 REFERO
 TUAE · IGITUR
 PIENTISSIMAE · MAIESTATI
 NUNC · EXHIBENS
 CASUS · CONSCIENTIAE
 TE · AUSPICE · IN · LUCEM · EDITOS
 SIMILI · TUO · PATROCINIO
 OPUS
 OPERIS · QUE · AUCTOREM
 FIDENS · COMMITTO

ORATIO ANTE STUDIUM. — Sub patrocinio tuo, Mater dulcissima, et invocato immaculatae Conceptionis tuae mysterio, studia mea laboresque litterarios prosequi volo: quibus me protestor hunc maxime ob finem incumbere, ut melius divino honori tuoque cultui propagando inserviam. Oro te, igitur, Mater amantissima, sedes sapientiae, ut laboribus meis benigne foveas: ego vero quod iustum est, pie libenterque promitto, quidquid boni mihi inde successerit, id me tuae apud Deum intercessioni totum acceptum relaturum. Amen.

100 dies indulgentiarum semel in die pro iuvenibus scholasticis.
 Leo XIII, 18 nov. 1882. *Acta S. Sedis*, vol. XV, pag. 344. *Raccolta*, 667.

MONITUM

Specialem curam semper habuimus ut doctrina in *Compendio Theologiae Moralis* tradita expositionem atque ad praxim applicationem haberet in hoc alio opere *Casus Conscientiae*. Quantum enim intersit in re morali doctrinam traditam exemplis illustrare et confirmare, principiorumque rectam ad praxim applicationem docere, nemo est qui non videat. Hinc in nostris scholis, quae per hebdomadam ex *Compendio* explicata sunt, die sabbati per *Casus* recoluntur.

In singulis editionibus praecedentibus non modo doctrinam et solutiones omnes recentioribus Sanctae Sedis decretis accommodare curavimus, sed etiam praescriptis iuris civilis non modo romani sed etiam Hispaniae, Lusitaniae, singularum nationum Americae latinae, Codicum articulis opportune allegatis, necnon iuri insularum Philippinarum conformare.

Novos praeterea *Casus* in unaquaque ex superioribus editionibus addere non praetermisimus de rebus scitu magis necessariis, v. gr. in prima editione de *hypnotismo*; de *operistitiis*, deque coactionibus, quae per *cessatores* aliis operariis laborare volentibus inferri solent; de *assecuratione vitae*, de suffragio ferendo in publicis comitiis, de labore diebus festis in magnis fabricis interdicto, de emptoribus bonorum ecclesiasticorum in Hispania, de mulieris excissae impotentia, de Sacramentis conferendis *iis qui probabiliter adhuc vivunt, quamvis vulgo recenter mortui credantur*.

In *secunda* vero de obligatione laborandi, de simonia eius qui a patrono praesentatus expensas litis ipse solvere promittit, de lactatione infantium deque matrimonio eorum qui syphilide sunt infecti, de secreto professionali, de solutione debitorum ex bonis dotalibus, de damno illato rei quam ignorabas esse assecuratam, de filiis ac parentibus debitoris obaerati, de fenore solvendo, de operationibus bursae, de *assecuratione vitae*, de sententia divortii a iudice proferenda, de civilibus Universitatibus a clericis aut religiosis non frequentandis, de indulto saecularizationis.

In *tertia* autem, inter alios, de communicatione cum infidelibus, de conceptu ectopico, de ablatione indirecta tumescentis uteri, de superstitione, de simonia confidentiali, de suffragio vendito et non dato in publicis comitiis, de secreto professionali medici qui deprehendit syphilidem in femina sibi ignota, de *syngrapha loteriae furto sublata* necnon de eo qui colligit fragmenta scissae a domino ac proiectae *syngraphae loteriae*, cui premium, ignorante domino, contigerat; de re furtiva in publico mercatu emptae, de damno illato non praevisto, vel non intento; de solutione falsis facta monetis, de mercibus falso pondere signatis, de venditione per proxenetam, de radicibus et modo restitutionis faciendae, de iusto pretio in venditionibus ad creditum, de contractibus usurariis qui in Hispaniae lege data 23 iulii 1908 annullantur, de dichotomia medica, de punctione cordis aut venae sectione ne quis apparenter mortuus sepulturae tradatur, etc.; de sacerdotibus in Americam aut in Philippinas insulas demigrantibus, de matrimonii dispensationibus imminente mortis periculo, de dispensationi-

bus matrimonialibus gradus minoris, de vasectomia duplici quatenus illicita sit aut impedimentum matrimonium dirimens inducat; de violatione privilegii fori ecclesiastici, etc.

Post Codicis canonici promulgationem necesse fuit innumera addere, corrigere, perpolire fere in omnibus huius operis locis ubi ea attinguntur quae iuris ecclesiastici sunt, novosque casus proponere ad novissimam explanandam disciplinam. Sed quia multis aliis distenti eramus curis, non potuimus hucusque magnam illam instaurationem inducere quam iam a multo tempore menteolvebamus et quam in hac demum editione perficere potuimus, vi cuius casus ex integro novi **ultra tercentos et quinquaginta** additi sunt praeter eos quos iam in superioribus editionibus addideramus.

Idque peragimus ut dulcissima exsequamur hortamenta sanctissimi Pii X, qui in Epistola ad P. Ferreres data haec scribere dignatus est: «Tibi de fructu doctrinae tuae gratulamur. Videmus enim te laudibus peritorum ornari... Etsi autem certis in rebus proprie commodum spectasti sacerdotum ex Hispania et America Latina, ceterum tamen videris omnium, qui rite criminum confessiones excipiunt, utilitati servisse: idque maxime, *novarum accessione quaestionum, in quibus saepe paenitentiae administri haerere solent*. Quare, et de confecto opere te amamus, et optimis Cleri studiis prodesse scribendo pergas, hortamur».

Casus ergo de novo additi ut plurimum valde practici sunt, ita ut quamplurimi vere *facti non ficti* sint, et communiter respiciunt materias difficiliore et quae in praxi non levia dubia confessariis afferre solent, v. gr., in **vol. I**, de temporis supputatione, de telepathia, de oratoriis, de iis qui cognito regio decreto proxime publicando praedia emunt vilissimo pretio cum sciant post decreti promulgationem pretium certe valde auctum iri; de diversa canonum Codicis obligatione, necnon de vi consiliorum; de ieiunio mulieris quinquagenariae, de duello, de spectaculis periculum mortis afferentibus, de iniectionibus narcoticis moribundis propinatis, de castratione feminea ac de feminea sterilizatione, de mutilatione virili, de fetu ectopico in loco debito inserendo, de abortu, de motibus contra castitatem deque eorum causis ac remediis, de pollutione directe aut indirecte voluntaria, de censura ac prohibitione librorum, de iure parentum in bona filiorum, de restitutione, de solidaritate, de contractibus sine causa aut cum causa illicita, de donationis revocatione, de parocho notario in testamentis, de testamento sacramentali, de filiis venientibus in hereditatem nomine patris, testatore praemortui; de filiis naturalibus in ordine ad legitimam, de schedis extra testamentum, de heredibus fiduciariis ac de executoriis testamentariis eorumque iura, de iusto foenore in mutuo, de iusto pretio in rerum venditione, de domo assecurata, iubente delegato societatis assecuratricis, incendio destructa; de usu et abusu iuris retractus, etc.

In **vol. II**, de blennorrhagia affectis in ordine ad matrimonium, de obturatione oviductorum aut de exstirpatione matricis, de medico quoad monendos infirmos de suscipiendis Sacramentis, de medico quoad eos quos examinare debet an militiae apti sint vel non, de medicorum experimentis in homine factis quasi in anima vili, de instauranda in homine iuventute, de choralibus distributionibus, de bonis quae dotem beneficiorum constituunt, de praeceptis vi voti oboedientiae, de saecularizationis decreto, de baptismo in quo unus profert verba formae et alius applicat materiam, de baptismo infantis in utero matris, de modo unctionem peragendi in confirmatione, de vini natura pro valida ac licita consecratione, de ieiunio naturali in ordine ad infirmorum com-

munionem, de retentione partis stipendiorum deque obligatione restituendi vel non, de iurisdictione ad excipiendas confessiones deque casuum reservatione, de complicitis absolutione, de sollicitatione ad turpia ac de sollicitantis denuntiatione, de sacramentali sigillo, de clerico habituato, de valore ordinationis, de irregularitate ex abortu procurato, de dispensationibus matrimonialibus, de impotentia ex atrophia virilium, de consensu requisito in matrimonio, de iure ad matrimonium contrahendum, de delegationibus pro assistentia matrimonii deque potestate subdelegandi, de matrimonio in extremis, de iurisdictione castrensi quoad matrimonium, de divortio, de revalidatione matrimonii deque sanatione in radice, de onanismo coniugali sub diversis formis ac praetextibus, ac de aliis quae coniugibus non licent, etc.

Sed, ne operis moles ultra debitos limites excresceret, totidem ex antiquis a P. Gury propositis, quique iam nunc minus utiles videbantur, suppressi sunt. Unde iam casus qui in opere prostant quoad longe maiorem partem a nobis ex integro propositi sunt ac soluti; aliorum autem qui ex antiquis remanent (praeter aliquos *selectiones*, qui ab egregio P. Gury propositi ac soluti, integri conservantur), solutiones communiter habent aut novae disciplinae canonicae a nobis accommodatas aut iuri Codicum recentiorum. Omnes casuum solutiones in quibus verba clarissimi P. Gury integre retinentur, ipsius nomen in fine respectivae solutionis scriptum habent.

Pulcherrima inscriptio, quo opus nostrum Virgini Immaculae dicatum volumus, debetur Patri Arthuro Cayuela.

Virgo beatissima, sub cuius patrocinio omnes nostros labores literarios semper prosecuti sumus, cuique quid boni in ipsis reperiatur referendum est, faxit ut haec omnia ad maiorem Unigeniti Filii sui gloriam, profectumque animarum cedant.

En casus in hac editione de novo additi: numeri designant primum positum in solutione respectivi casus; qui crassioribus characteribus exprimuntur, notabiliores sunt.

Vol. I: 22, 57, 65, 68, **75, 82, 90,** 98, 116, 128, 132, 137, 139, 142, 144, **145, 149,** 153, 159, 161, 165, 201, 209, **212, 230, 232, 238, 258, 260, 269, 291,** 298, 301, **318, 325, 330, 353, 361, 366, 381, 382, 384, 387, 390, 393, 397, 400, 438, 449, 453, 454, 455, 457, 461, 468, 489, 494, 503, 511, 512, 521, 523, 524, 525, 533, 573, 594, 600, 604, 611, 613, 615, 617, 618, 620, 625, 631, 633,** 638, 653, 663, 669, **670, 686, 694, 695, 696, 701, 707, 719, 731, 733, 734, 742, 744, 746, 748, 749, 750, 751, 758, 761, 762, 779, 781, 783, 790, 809, 811, 813, 836, 838, 845, 855, 858, 859, 860, 863, 881, 883, 893, 896, 906, 916, 933, 935, 953, 962, 963, 964, 972, 973, 974, 979, 982, 1001, 1006, 1007, 1009, 1011, 1015, 1018, 1021, 1025, 1026, 1028, 1030, 1041, 1044, 1047, 1050, 1052, 1054, 1057, 1069, 1071, 1073, 1075, 1077, 1079, 1082, 1085, 1097, 1112, 1116, 1118, 1168, 1181, 1224, 1233, 1240, 1246, 1249, 1251.** — **Vol. II:** 1, 14, **32, 35, 37, 40, 43, 46, 50, 52, 72, 79, 83, 85, 91, 100, 109, 116, 128, 130, 132, 136, 138, 141, 143, 163, 182, 189, 192, 193, 197, 198, 200, 201, 205, 213, 223, 224, 225, 229, 232, 235, 241, 242, 243, 244, 246, 250, 253, 269, 276, 285, 299, 315, 326, 334, 343, 345, 347, 348, 362, 374, 389, 401, 406, 407, 411, 421, 423, 426, 440, 451, 452, 465, 483, 496, 544, 588, 590, 598, 600, 604, 608, 618, 638, 640, 645, 650, 652, 654, 660, 662, 677, 679, 681, 683, 685, 688, 707, 708, 723, 737, 745, 750, 758, 759, 761, 764, 766, 774, 777, 778, 811, 814, 864, 867, 869, 886, 888, 890, 892, 929, 937, 972, 995, 1000, 1001, 1014, 1018, 1036, 1050, 1074, 1102, 1103, 1115, 1126, 1137, 1140, 1143, 1145, 1146, 1151, 1154, 1164, 1171, 1173, 1177, 1200, 1221, 1227, 1229, 1241, 1244, 1247, 1251, 1256, 1269, 1273, 1274, 1277, 1279, 1280, 1283, 1284, 1291, 1295, 1306, 1315, 1331, 1338, 1348, 1353, 1358, 1359, 1362, 1364.**

ADNOTANDA

I. Quoties aliquis numerus ex variis auctoribus indicabitur, is ad tractatum, eiusdem rei, de qua agitur, apud illos auctores referendus erit; sic, v. gr., si in tractatu de Legibus reperiās *S. Alph.*, n. 40, intelligas: *S. Alph.*, n. 40, in tractatu de Legibus. Quod si quando locus citatus ad diversum tractatum spectet, id expresse a nobis indicabitur.

Si vero agitur de auctoribus qui opus suum morale in duo volumina distributum habent, cum speciali numeratione pro unoquoque volumine, ut sunt *Lehmk.*, *Buccer.*, *Génicot*, etc., indicatio numeri referenda est ad vol. 1 aut 2, prout citatur in vol. 1 vel 2 nostri huius. Item si auctor praeter Theologiam Moralem alia opera habeat et titulus operis non citetur, citatio refertur ad Theologiam Moralem. Sic quando in nostro vol. 2 invenias citatum v. gr. *Buccer.*, n. 576, intelligendum est *Buccer.*, Institut. Morales, vol. 2, n. 576.

II. Auctores varios ad confirmandam nostram doctrinam adductos, ad maiorem tractationis perspicuitatem, post expositas rei rationes retulimus: non ideo igitur rationes, saltem omnes, iisdem auctoribus indiscriminatim adscribendae sunt.

Eorum igitur testimonium adducitur multo magis ad doctrinae, quam ad rationum confirmationem.

III. Citationes iuris **hispani** vel **Amer. lat.**, si nihil praeter articulum addatur, v. gr. a. 137, pertinent ad Codices civiles.

IV. In Codicibus **arg.-par.** et **ven.** numeri articulorum qui ad priores Codicis editiones referuntur, ponuntur intra parentheses.

Citatio **hisp.-ph.** significat articulum Codicis hispani illic citati retinere suam vim etiam in **Philippinis** insulis.

Paraquariensis enim Resp. a die 1 ian. 1877 habet ut proprium Codicem argentinum, ideoque dum citamus Cod. **arg.** addimus **par.** Cfr. leges latas 19 aug. 1876, 27 iul. 1889.

INDEX TOMI PRIMI

CASUS

de actibus humanis

Pag.

Casus I, II. De voluntario	1
III. De voluntario indirecto.	3
IV. Ignorantiae effectus.	4
V. De metus influxu.	5
VI. De metu et violentia	6
VII. De concupiscentia	7
VIII. De actibus indifferentibus	9
IX. De circumstantiis	10
X. De relatione actionum ad Deum	11

CASUS

de conscientia

Casus I, II. Conscientia erronea	13
III. Conscientia scrupulosa.	16
IV, V. De probabilismo	18
VI. De usu probabilismi	23
VII. De auctoritate confessorii circa opiniones.	24
VIII. De auctoritate S. Ligorii.	26
IX. De probabilismo auctoritate S. Alphonsi elucidato et propugnato.	28
X. De mutatione sententiae.	29

CASUS

de legibus

Casus I-III. De subiecto legis	32
IV. De legis promulgatione	37
V. De potestate Superioris.	39
VI. De obligatione legis	41
VII, VIII. De causis a lege excusantibus	44
IX. Obligationis legis adimpletio	47
X. Causae legis adimpletionem impediennes	48
XI. An obliget lex vel sententia fundata in falsa praesumptione?	50

Pag.

Casus XII, XIII. Dispensatio legis.	51
XIV, XV. Dispensatio ab uno Superiore negata, et postea ab alio, negationis ignaro, concessa.	55
XVI. De lege irritante.	58
XVII. De lege civili et eius obligatione	60
XVIII, XIX. De obligatione legum civilium	63
XX. De lege tributorum	66
XXI. De consuetudine	67
XXII-XXIV. De temporis supputatione	69
XXV. De rescriptis	72
XXVI. De privilegiis.	74

CASUS

de peccatis

Casus I. De advertentia necessaria ad grave peccatum	76
II, III. Distinctio specifica peccatorum	77
IV-VI. De peccatorum distinctione numerica	80
VII, VIII. De peccatis internis	84
IX. De superbia	86
X. De invidia	87
XI. De ira	88
XII, XIII. De ebrietate	90
XIV. De obligatione laborandi.	91

CASUS

de virtutibus et vitiis oppositis

Casus I. Actus fidei, et praxis confessorii.	92
II. Muller haeretica in morte absoluta	93
III, IV. De professione fidei	94
V. Communicatio cum haereticis	97
VI. De vetita catholicorum cum haereticis ac infidelibus communicatione	101
VII. Communicatio cum haereticis	103

	Pag.
Casus VIII. Communicatio cum infidelibus.	105
IX. De spe.	105
X. De amore Dei.	106
XI. De caritate erga proximum.	107
XII. De odio.	108
XIII. De eleemosyna.	110
XIV. De eleemosyna facienda.	111
XV. Petitio eleemosynarum.	111
XVI. Correctio fraterna.	113
XVII. Scandalum publicum.	114
XVIII, XIX. De scandalo.	114
XX. De choreis.	116
XXI. De spectaculis.	119
XXII-XXIV. De cooperatione.	120

CASUS

de primo praecepto Decalogi

Casus I. De oratione.	126
II. De cultu Sanctorum.	127
III. De cultu sanctorum reliquiarum.	129
IV-VI. De superstitione.	130
VII. De divinatione.	134
VIII. De virga divinatoria.	135
IX-XI. De hypnotismo.	136
XII. De hypnotismo et telepathia.	142
XIII. De magnetismo et spiritismo.	145
XIV. De spiritismo.	146
XV. De sacrilegio.	148
XVI-XXII. De simonia.	150

CASUS

de secundo praecepto Decalogi

Casus I, II. De iuramento.	162
III. De adiuratione.	165
IV, V. De valore voti.	166
VI, VII. De obligatione voti.	168
VIII, IX. Cessatio voti.	171
X. De votorum irritatione, dispensatione ac commutatione.	174
XI, XII. De irritatione votorum.	177
XIII, XIV. Dispensatio a votis.	179
XV. De votorum commutatione.	182

CASUS

de tertio praecepto Decalogi

Casus I. De sanctificatione festorum.	184
II. Auditio Missae.	185

	Pag.
Casus III, IV. De modo audiendi Sacrum.	186
V. Oratorium semi-publicum.	188
VI-VIII. De oratorio privato.	190
IX. Missa in oratorio privato, in die excluso ab indulto.	194
X. De oratorio privato et indulto ex Cruciatu.	194
XI. Causae a Missa excusantes.	196
XII. Opera die festo prohibita.	197
XIII, XIV. Causae excusantes laborem die festo.	198

CASUS

de quarto praecepto Decalogi

Casus I. Officia filiorum in parentes.	204
II-V. Officia parentum.	205
VI. Officia famulorum.	209
VII. Officia dominorum.	210
VIII, IX. De suffragio ferendo in publicis comitiis.	211
X. De electionibus legislativis.	214
XI. De suffragio vendito et non dato in publicis comitiis.	215

CASUS

de quinto praecepto Decalogi

Casus I. Occisio sui indirecta.	217
II. Vita voluntarie breviata.	218
III. De spectaculis periculum mortis afferentibus.	219
IV. Iniectiones narcoticae moribundis propinatae.	220
V. Mutilatio.	221
VI, VII. Castratio feminea.	222
VIII. Sterilizatio feminae.	224
IX. Occisio innocentis.	225
X. De fetu ectopico in loco debito inserendo.	226
XI. Defensio contra iniustum aggressorem.	228
XII-XV. De abortu.	229
XVI. De ablatione indirecta tumescentis uteri.	236
XVII. De prolapsu uteri corrigendo.	239
XVIII. De operatione chirurgica ad subveniendum matri gravidae.	240
XIX. Duellum.	241
XX. Assistentia medici in duello.	243
XXI. Casus belli.	245

CASUS

*de sexto et nono Decalogi
praecepto*

Pag.

Casus I. De motibus contra castitatem indirecte quaesitis . . .	247
II. De motibus concupiscentiae	250
III. De remediis contra impugnationes castitatis . . .	251
IV. De pollutione voluntaria . . .	256
V. De pollutione indirecta . . .	257
VI. De pollutione indirecte quaesita	258
VII. Occasio peccati contra castitatem	259

*Septimum et decimum Decalogi
praeceptum*

261

CASUS

de octavo praecepto Decalogi

Casus I. De mendacio et restrictione mentali	262
II. Restrictio late mentalis . . .	263
III, IV. Detractio	264
V. Detractio et calumnia . . .	267
VI. De secreto	268
VII, VIII. De secreto professional.	270
IX. Aperitio litterarum . . .	273

CASUS

de praeceptis Ecclesiae

Casus I, II. Annua confessio . . .	275
III. De communione paschali . . .	277
IV, V. De ieiunio	279
VI. Causae excusantes a ieiunio	281
VII, VIII. De abstinencia a carne	284
IX. Dispensatio pro diebus veneris	288
X. Dispensatio implicita	290
XI. Dispensatio a ieiunio et abstinencia ratione festivitatis	290
XII. Regulares quoad ieiunium et abstinenciam vi Cruciatas	291
XIII, XIV. De ieiunio regularium in Hispania	293
XV-XVIII. De censura et prohibitione librorum	295

Pag.

Casus XIX, XX. De censura et approbatione librorum . . .	299
XXI. De praevia diariorum censura	301
XXII. De lectione pravaram ephemeridum	302
XXIII. De duratione et locali extensione facultatis legendi libros prohibitos . . .	303

CASUS

*de iustitia et iure
De dominio*

Casus I-III. De dominio filiorumfamilias	305
IV. Ius filiorum ad paternam hereditatem	309
V-VII. De dominio uxorum . . .	310
VIII. De dominio clericorum . . .	313
IX. De iure Ecclesiae possidendi bona temporalia in Hispania	314
X. De dominio auctorum . . .	316
XI. Cui spectet ius proprietatis litterariae	318
XII, XIII. De occupatione . . .	319
XIV-XX. De re inventa	321
XXI. Res derelicta	331
XXII-XXIX. De praescriptione	332
XXX. Accessio per aedificationem	342
XXXI. Specificatio et commixtio	344

CASUS

de iniuria et furto

Casus I. De quantitate requisita ad furti gravitatem	346
II. De furtis minutis	348
III. De furtis filiorum et famulorum	349
IV. De furtis uxorum	350
V. De furti gravitate	352
VI. Perna carissima	353
VII. Matrona singularis, et famula solers	354
VIII. Callida famula	355
IX-XII. Occulta compensatio . . .	356

CASUS

de restitutione in genere

Casus I-III. Obligatio restitutionis . . .	361
IV-V. An et quatenus detur obligatio restitutionis . . .	364

	Pag.
Casus VI, VII. Restitutio ex culpa iuridica	366
VIII. Restitutio cui et quomodo facienda	368
IX. Restitutio facienda publico aerario	368
X. Pistor in propriis verbis captus	369

CASUS

de possessore rei alienae

Casus I-VI. Possessor bonae fidei	371
VII, VIII. Possessor malae fidei	380
IX. Possessor dubiae fidei	382

CASUS

de iniusto damnificatore

Casus I. Testamentum informe per fraudem formalitatibus donatum	385
II. Damnificator iniustus testamenti mutationem impediens	386
III. Damnificator iniustus voluntatem testatoris male exsequens	387
IV. Damnificator reum ex odio prodendo	388
V. Damnificator ultra voluntatem	389
VI. Beneficium evertens	390
VII. Adest iniusta damnificatio?	391
VIII. Caupo aliis et sibi bonus	393
IX-XI. Errans in damno	394
XII. Pro asse lepus	397
XIII. Monetas falsas intrudens	398
XIV. Damnum illatum cum sola culpa levi aut sola iuridica	399
XV, XVI. De concursu	400

CASUS

de cooperatione in damnum proximi

Casus I-III. Mandans	403
IV. Consulens	406
V, VI. Consentiens	408
VII, VIII. Participans	409

	Pag.
Casus IX. Cooperatio negativa	411
X. Damnum illatum ab animi mali reparandum a domino	413
XI. Restitutio	414
XII. Mutus	415

CASUS

de circumstantiis restitutionis

Casus I. Solidaritas	417
II, III. Ordo restitutionis	419
IV. Ordo creditorum	423
V. Restitutio cui facienda	424
VI. Restitutio cui et quomodo facienda	425
VII. Magister scholam omitens	425
VIII. Tempus restitutionis	426
IX. Cui et quantum restituendum	427
X. Retributio spiritualis	428
XI. Causae per se excusantes a restitutione	429
XII. Debitor mundo valedicans	430
XIII. Cessio bonorum	432
XIV. Debitores angustiis pressi	433
XV. Patres et filii debitoris obaerati	434
XVI. Damnum creditoribus illatum	436
XVII. Restitutio, an et quatenus obliget heredem hominis usurarii	437

CASUS

de restitutione in specie

Casus I. Restitutio pro homicidio	439
II. Restitutio pro stupro	441
III, IV. Restitutio pro fornicatione	443
V, VI. Restitutio pro adulterio	444
VII. Uxoris adulterae confessio	448
VIII-X. Defraudatio in tributis	449
XI, XII. Damnum occasione militiae	452
XIII. Cui restitutio facienda	455
XIV. Emptor bonorum ecclesiasticorum in Hispania	456

CASUS

de contractibus in genere

Monitio praevia	460
Casus I. Materia contractus	462

	Pag.
Casus II. Contractus sine causa aut cum causa illicita.	465
III. An scriptura ad contractus validitatem requiratur.	466
IV. Contractus de re turpi.	466
V. Minor contrahens.	468
VI, VII. Uxor contrahens.	471
VIII. Consensus in contractu.	474
IX. Error et dolus in contractu.	476
X. Dolus in contractu.	477
XI. Metus in contractu.	478
XII. Conditio in contractu.	479
XIII. Conditio appositae in testamento.	481
XIV, XV. Effectus contractuum.	481
XVI. Evisceratus canis!	484

CASUS

de promissione et donatione

Casus I. Promissio.	486
II. De causa requisita in contractu donationis.	487
III. Quomodo constare debeat acceptatio donationis.	488
IV, V. Donatio inter vivos.	489
VI. Donatio per simulatas venditiones.	492
VII, VIII. Revocatio donationis.	493
IX, X. Donatio mortis causa.	495
XI. Donatio parentum.	498
XII. Iuvenis laureatus.	500

CASUS

de testamentis et legatis

Casus I. Parochus notarius in testamento.	502
II-IV. De valore testamenti.	503
V. De testamento sacramentali.	507
VI. De testamentis.	509
VII. An et quatenus schedae extra testamentum praeva- leant ipsi testamento.	511
VIII. Bonorum reservatio.	512
IX. Legitima filiorum.	513
X, XI. Heres fiduciarius.	515
XII. Pauperes et Iesus Christus heredes instituti.	517
XIII. De heredibus necessariis.	518
XIV. Testamentum inter confu- ges.	519
XV, XVI. De legatis.	521
XVII. De legatis ad causas pias.	524

	Pag.
Casus XVII. Heres et legatarius testatore praemortuus.	525
XIX. De testamentis et testam- entorum executoribus.	526
XX. Executores testamentarii.	528
XXI. Iura executorum testa- menti.	530
XXII. Heredes et quarta fal- cidia.	531
XXIII. Testamenti executio.	533

CASUS

de commodato, deposito, mandato et mutuo

Casus I. Commodatum.	535
II. Depositum.	536
III-V. Mandatum.	538
VI. Gestio negotiorum.	541
VII-XI. De mutuo.	542
XII. De lucro et mutuo per- cepto.	548
XIII. Ratio ab usura excu- sans.	549
XIV. Lucrum taxam legis ex- cedens.	550
XV. Obligatio solvendi fenus.	552
XVI. Contractus usurarius a lege annullatus.	553
XVII. Pauper ab usurario cir- cumventus.	555

CASUS

de venditione eiusque speciebus

Casus I. Aequitas in venditione.	556
II. Vitia rei manifestanda.	557
III. Equus caecus pro vidente venditus.	559
IV-VIII. De iusto pretio.	560
IX. Pondus occulte imminu- tum.	567
X. Tabella insignis, pretio villis.	567
XI. Thesaurus a talpa effo- sus.	569
XII. Res vendita periens.	569
XIII. Venditor industrius.	571
XIV. Radices et modus resti- tutionis.	572
XV, XVI. De operationibus bursae.	577
XVII. De relatione mercatoris.	581
XVIII, XIX. Venditio sub hasta.	583
XX. Monopolium.	586
XXI, XXII. De transactione.	587

CASUS		Pag.
<i>de locatione et reliquis contrahentibus onerosis</i>		
Casus I-III. Locatio personalis . . .	591	
IV. Honoraria architectorum . . .	598	
V, VI. Locatio realis . . .	598	
VII. Emphyteusis . . .	601	
VIII, IX. Societas . . .	602	
X. Cambium . . .	605	
XI. Negotiatio pecuniae . . .	606	
XII. Pecunia ex praecedenti promissione mutuata . . .	610	
XIII. Mutuum simplex a nummulario fucatum . . .	611	
XIV. De censu vitalitio . . .	613	
XV. De fidelussione . . .	614	
XVI. De pignore . . .	616	
XVII. De assecuratione . . .	617	
XVIII. Domus assecurata ab ipso domino, incendio destructa.	619	
XIX, XX. De assecuratione vitae	619	
Casus XXI. Census	625	
XXII. Hypotheca	627	
XXIII. Valor hypothecae . . .	628	
XXIV, XXV. De alienatione bonorum ecclesiasticorum . . .	629	
XXVI. Emptor bonorum quae putabantur ad Ecclesiam pertinere.	633	
XXVII. Emptor bonorum ecclesiasticorum.	634	
XXVIII-XXX. Sponsio	635	
XXXI-XXXV. De ludo	637	
NOTANDA		
Versio hispanica casus XVII. — De venditione	645	
Versio hispanica casus XI. — De negotiatione pecuniae	647	
Versio hispanica casus XII. — De negotiatione pecuniae	650	
Versio hispanica casus XIII. — De negotiatione pecuniae	651	

ERRATA

	PAG.	LIN.	DICIT	LEGE
Vol. I.	34	37	can. 146, § 1, 3. ^o	can. 14, § 1, 3. ^o
	161	37	Albas et casulas	Albae et casulae
	224	4 et 13	partibus	partubus
	325	3	(3).	(1)
	»	4	(4)	(2)
	387	8	Sempronium	medicum
Vol. II.	520	12	124, 125	1124, 1125
	526	4	mulierem	mulierum
	»	40	can. 1809	can. 1309
	529	27	vul	vult
	533	14	medicum	medico
	551	40	valide	invalide

Pág. 511, 516 et 517 quoties legitur quartum, quarto, lege tertium, tertio; et ubi dicit tertius, tertium, tertio, lege secundus, secundum, secundo.

CASUS CONSCIENTIAE

CASUS

DE ACTIBUS HUMANIS

CASUS I

DE VOLUNTARIO 1.º

1.º ARNULPHUS, homo probus, sed indole petulans, cum inimico suo occurrisset, ab eoque non solum verbis, sed et verberibus lacessitus et impetitus fuisset, desiderio illum occidendi inardescit, et arrepto pugione in eum irruit. Verum, irae impetu cohibito, ab inimico aufugit. Subinde vero sui compos factus, reformidat ne lethalem culpam admiserit, ideoque, nulla interiecta mora, ad confessarii pedes peccatum accusaturus provolvitur.

2.º *Idem*, licet ad pravam blasphemandi consuetudinem destruendam serios adhibuerit conatus, in rixa cum adversario quodam habita, in blasphemias erumpit, ideoque ad diluendam hanc conscientiae noxam confessarium iterum requirit.

3.º Alias, sciens se in ebrietate solitum fuisse rixari, sedulo attendit ne in bibendo sobrietatis limites excedat. Sed ecce a sociis ad bibendum ultra morem impulsus, ebrietate invaditur antequam ad illius periculum adverterit, et furiosus cum aliis rixas miscet. Ad se autem reversus paenitentiam agere satagit et iterum ad confessarium confugit.

HINC :

QUAER. 1.º *An ARNULPHUS peccaverit in hoc triplici casu?*

2.º *Quid si consuetudinem blasphemandi destruere non curasset quidem, sed absque deliberatione blasphemasset?*

SOLUTIO :

1. — *Resp. ad 1.º* ARNULPHUS non videtur peccasse saltem graviter, in ullo ex triplici casu proposito. Etenim caruit saltem plena et perfecta cognitione malitiae et animi deliberatione, ut ex ipsis casuum circumstantiis colligitur. Insuper cum ARNULPHUS pronus

sit ad iracundiam, in primo et secundo casu, ex motu *primo primo* egisse facile censendus est. Quod ad tertium casum, peccare non potuit, siquidem ad ebrietatis periculum minime advertit. *Gury*, n. 1.

2. — *Resp. ad 2.um* In adiecta hypothesisi, blasphemiae ARNULPHO imputandae forent. Ratio est, quia blasphemiae non retractatae omnino voluntariae existimari debent *in ipsa blasphemandi consuetudine*, quam novit blasphemus, nec tamen eius emendationi studuit. Quare, licet advertentia actuali ad peccatum necessaria forte careat, non ideo a peccato et quidem gravi immunis erit, propter *voluntarium in causa*. *S. Alph.*, De act. humanis, n. 10 (in edit. *Gaudé*, vol. 2, pag. 691, tract. praeamb. lib. 5). Peccatum vero formaliter committeret, non in ipsa blasphemiae prolatione sine actuali advertentia, sed cum advertit ad consuetudinem pravam et, praevidens futuras blasphemias, illam non curat retractare.

Comp. (1), vol. 1, n. 51 seq.; *Billuart*, De act. humanis, diss. 1, art. 1.

CASUS II

DE VOLUNTARIO 2.º

1.º ELPIDIUS, de more bibulus et indole rixosus, in ebrietate furiosus, contentione cum TITIO habita, statuit ab eo vindictam quaerere; propositum tamen ad aliud tempus remisit. Subinde in vicinam tendit cauponam, ut iram in vino sedaret; sed ecce! cum sub nocte de taberna ebrius egrederetur, infausto casu in ipsum incidit TITIUM, eumque adeo graviter verberat, ut plurimis hebdomadis a consueto labore abstinere coactus fuerit, et damnum ingens pertulerit.

2.º BLASIUS, CAIO inimico suo nocere volens, eius asinum plumbo traicere intendit. Sed eu! duplex ei accidit infortunium! Etenim asinus globo non attingitur, incolumis saltat et exilit, dum vacca TITII, quae post densam sepem quiete iacebat, nec ab ipso cerni poterat, infeliciter occiditur.

HINC:

QUAER. 1.º *An damna in ebrietate TITIO illata, sint ELPIDIO imputanda, et an ideo ad ea reparanda teneatur?*

2.º *Quid, si non fuerit solitus inebriari, atque ex mera inadvertentia inebriatus fuerit?*

3.º *An BLASIUS ad restitutionem teneatur pro asino non damnificato, vel pro vacca occisa?*

---

(1) Dum citatur **Compendium** remittitur lector ad editiones **Patris Ferreres** et praesertim ad 13.^{am} (Barcnone, 1925).

SOLUTIO :

3. — *Resp. ad 1.um* Res difficultate non caret: iuxta *P. Gury affirmative* respondendum est. Ratio est, quia damna sunt vere voluntaria et sufficienter praevisa in ipsa causa, saltem *in confuso*. Voluit enim *ELPIDIUS TITIO* damnum inferre, et bibit cum periculo ebrietatis, cum esset de more bibulus. Insuper censetur praevidisse, implicite saltem, se in statu ebrietatis damna illaturum esse, siquidem ignorare non poterat se in vino furiosum evadere ac posse alicui nocere: ergo *ELPIDIUS* neque a peccato gravi contra iustitiam, neque ab obligatione damna reparandi excusandus est.

Probabilius tamen videtur *ELPIDIUS* excusandus a peccato et restitutione. Etenim, ut bene notat *Bucceroni*, *Casus*, § 1, n. 2, illa verberatio non fuit voluntaria nec in se, nec in causa: non *in se*, quia in ebrietate patrata est; non *in causa*, quia dum ebrietati se dedit non videtur praevidisse de facto illud periculum; nec illud intendebat per ebrietatem, sed potius contrarium, id est, sedare iram.

4. — *Resp. ad 2.um* In hac hypothese, mala ab *ELPIDIO* patrata ipsi imputanda non essent, quia neque voluntaria forent *in actu*, ob rationis defectum, neque *in causa*, deficiente horum malorum praevisione.

Resp. ad 3.um *BLASIUS* ad nullam restitutionem tenetur. Etenim certo non tenetur ad restitutionem pro asino, quippe qui illaesus evasit; sed neque pro vacca, siquidem damnum illud minime intendit, nec in hypothese praevidere potuit. Ergo in foro conscientiae seu ante iudicis sententiam, ad nullam damni reparationem urgeri potest. Quid vero, si asinus et vacca ad eundem *CAIUM* pertinuisent? Respondeo: in rigore principiorum, neque tunc *BLASIUS* de damno teneretur, quia semper damnum istud impraevisum esset. *Gury*, n. 4; *Comp.*, n. 56 et seq., n. 810.

CASUS III

DE VOLUNTARIO INDIRECTO

1.º *NICOLINUS*, iuvenis, bonis quidem moribus instructus, sed amore scientiae lectioni inhians, saepius legit libros qui, licet pravi in se non sint, attamen paulo minus castigati passim apparent. Inter legendum, nonnullas cogitationes minus castas et concupiscentiae motus experitur, quibus spretis denegatoque firmiter consensu, incoeptam prosequitur lectionem. Sed postmodum stimulis conscientiae motus, exagitatus, ad confessarium properat, et ab ipso quaerit utrum possit, non obstantibus quae suboriuntur tentationibus, huiusmodi lectionibus indulgere.

2.º LUBANUS non raro recreationis gratia equitare solet. Ast saepe inter equitandum, motus carnales, immo quandoque et ipsam pollutionem experitur. Licet autem huiusmodi pravos effectus ex animo detestetur, timet tamen ne conscientiam graviter maculet, et iterum anxius a confessario quaerit utrum propositum non amplius equitandi efformare debeat.

HINC :

QUAER. 1.º *An peccaverit NICOLINUS in primo casu?*

2.º *An LUBANUS in secundo casu?*

SOLUTIO :

5. — *Resp. ad 1.um* NICOLINUS ab omni peccato excusandus est; quia ex una parte causam leviter et remote tantum in pravos motus influentem posuit, et ex alia parte, ex ratione honesta et utili egit, seu ex amore scientiae acquirendae, non vero ex curiositate, aut ex aliqua naturali delectatione; et insuper actum displicentiae in effectum pravum studiose elicuit. *Billuart*, diss. 1, art. 1; **Comp.**, n. 62, 8.º

Hinc a confessario non est prohibendus ab his lectionibus, sedulo tamen adhortandus est ut caute procedat, et pietatem in se foveat. *Gury*, n. 10.

6. — *Resp. ad 2.um* Non inquietandus est LUBANUS. Licet enim recreationis causa agat, valde grave ipsi foret illud genus oblectamenti semper abicere. Secus, si de uno vel altero casu particulari tantum ageretur. **Comp.**, n. 535, 6.º; *S. Alph.*, lib. 3, n. 483; *Billuart*, De act. hum.; *Gury*, n. 11.

CASUS IV

IGNORANTIAE EFFECTUS

ABUNDIUS, sacerdos, approbatus pro excipiendis fidelium confessionibus, experitur scientiam suam ad illud officium rite obeundum tenuem et insufficientem esse; pergit tamen audire confessiones, ex eo quod de idoneitate sua authenticum Episcopi testimonium habeat; hinc, defectu scientiae et studii varios committit errores circa speciem peccatorum inquirendam, et praesertim circa restituendi obligationem. A confessario obiurgatus et ad restituendum pro paenitentibus obligatus, statuerat serio ad studia Theologiae moralis incumbere, et interea sacrum ministerium intermittere, cum ecce repente advocatur ad TITIUM moribundum, variis restitutionibus, ut fama fert, obnoxium. Pergit anceps, miserum absolvit dubius, non valens implicatam discernere conscientiam, et revertitur tristis, mussitans se iterum restitutioni pro paenitente obnoxium fore.

HINC :

QUAER. 1.º *An errores illi sint ABUNDIO imputandi?*

2.º *An in singulis peccaverit graviter?*

3.º *An restitutioni sit obnoxius?*

SOLUTIO :

7. — *Resp. ad 1.um* Errores priores ABUNDIO quidem per se imputandi sunt, quia novit se officio suo imparem esse, et in eo perseveravit, quin se idoneum reddere diligentis studio satageret; non autem ei imputandi sunt errores TITII moribundi confessione admissi, quia, instante necessitate, debita libertate caruit.

Resp. ad 2.um *Affirm. per se*, si, habitualiter saltem, ignorantiae suae memor fuerit; excipe tamen casum in quo TITIIUM moribundum absolvit, ut sequitur ex dictis. *Gury*, n. 15.

8. — *Resp. ad 3.um* ABUNDIUS ad nihil tenetur probabiliter pro cooperatione negativa ad damnum tertii, v. gr. si obligationem restituendi urgere omiserit. Tenetur autem de damnis sive paenitentis, sive alius, ex obligatione, vel obligationis negatione positive iniusta provenientibus. Excipe casum moribundi, in quo libertate destitutus fuit.

Attamen errorem post factum corrigere tenetur in quantum fieri potest. Quid in praxi confessarius de obligatione restituendi dubius relative ad moribundum? Praestat ut taceat; vel, si possit, de licentia paenitentis prudenter adhibeat testes ad rem haeredibus declarandam, ut id quod statuatur peragere valeant. **Comp.**, n. 829.

CASUS V

DE METUS INFLUXU

1.º SEMPRONIUS, sacerdos, laicali veste indutus, transiens per loca haereticorum, catholicis et praesertim sacerdotibus infensissimorum, omittit breviarii recitationem, carnes diebus prohibitis manducat, ne agnoscatur. Sed cum subinde recognitus fuisset, et ad manducandas carnes die veneris metu mortis adigeretur, obtemperat dictitando Ecclesiam, ut piam matrem, obligationem legis suae non urgere cum tanto incommodo.

2.º LIBORIUS, famulus, domum, absente domino, custodiens, sub nocte invaditur a fure, qui districto pugione pecuniam ab eo requirit. Cum autem LIBORIUS nullam propriam habeat, 100 fr. ad dominum pertinentes accipit et furi tradit, ut vitam incolumem servet. Sed ab angustiis extremis nondum liberatur misellus. Tradita enim pecunia non sufficit furi, qui mortem famulo minatur, nisi locum ubi arca nummaria domini reconditur, sibi patefaciat. Obtemperat iterum LIBORIUS, ut mortem effugiat.

HINC :

- QUAER. 1.º An SEMPRONIUS excusari queat in utroque casu?
2.º An LIBORIUS peccaverit tum in primo, tum in secundo casu; et an ad restitutionem teneatur?

SOLUTIO :

9. — *Resp. ad 1.um* 1.º SEMPRONIUS non peccavit horas divinas omittendo, neque carnibus vescendo ne ab haereticis agnosceretur; lex enim humana non urget cum gravissimo incommodo. — 2.º Minime autem excusari potest a peccato gravi et gravissimo in secundo casu; metus enim etiam mortis in odium religionis incussus eximere nequit a legis observatione, siquidem tunc urget praeceptum naturale rigorose prohibens id omne quod in religionis contumeliam praecipitur. *Gury*, n. 17.

10. — *Resp. ad 2.um* 1.º LIBORIUS in primo casu videtur omnino excusandus ab omni peccato et onere restitutionis; herus enim praesumendus est cooperationi famuli consentire, ut e periculo mortis eripiatur. — 2.º Immo probabiliter etiam excusari potest in secundo casu, quia in summo vitae periculo omnia bona evadunt communia, ita ut subripiens id quod ad vitae conservationem requiritur, nullam domino iniuriam inferat. *Comp.*, nn. 755, 824, 825; *S. Alph.*, lib. 3, n. 520. Sunt tamen qui negant cum *Billuart*; *Gury*, n. 18.

CASUS VI

DE METU ET VIOLENTIA

BERTHINA, famula, mulier timens Deum, adeoque a peccato abhorrens, pluries ab hero enixe ad malum sollicitata, toties ei restitit. A confessario inducta ad eiusmodi peccandi occasionem deserendam, rogat et instat ut in eodem famulatu remanere queat, quia stipendium maius a domino accipit, aliumque locum honestum difficile invenire valeret. Eius votis annuit confessarius.

Verum mox ab hero iterum sollicitatur, et ab eo invita opprimitur. Quid misera? Primum clamare non audet, ne herum simul et seipsam diffamet. Subinde clamare volenti, mortem minatur ille libidine furiosus. In extremis igitur versans angustiis BERTHINA externe se habet mere passive, interne vero ex corde et animo peccatum detestatur.

HINC :

- QUAER. 1.º An BERTHINA debuerit occasionem hanc peccati deserere, et ad hoc a confessario obligari, etiam sub poena denegandae absolutionis?
2.º An graviter peccaverit non clamando ob rationes ab ipsa allatas?

3.º *An graviter peccaverit non clamando, et se passive habendo, metu mortis?*

SOLUTIO :

11. — *Resp. ad 1.um* Suadendum quidem foret BERTHINAE ut praesentem peccati occasionem desereret, si alium locum magis tutum *facile* invenire potuisset; attamen, cum de occasione tantum remota ageretur, ad id obligari non poterat.

Resp. ad 2.um Controvertitur. Iuxta aliquos peccavit graviter *per se*, primum non clamando, nisi bona fide excusata fuerit. Adhibere enim remedium facile debuit ad tantum castitatis periculum evadendum; nec valent allatae excusationes. Nullam ipsa famae iacturam incurreret clamando, siquidem solae honestae mulieres in pari casu clamare audiuntur. Quod autem ad famam heri attinet, propriae malitiae imputet si famae periculum patiatur. Verum iuxta alios multos non peccavit si a clamando abstinuerit ob infamiae timorem, vel etiam ob verecundiam, et aliunde, ut in casu, non adfuerit proximum consensus periculum. *Lugo*, De iust., disp. 10, n. 198, et alii apud *Lacroix*, l. 3, p. 1, n. 916.

12. — *Resp. ad 3.um Controvertitur;* sed iuxta *Lacroix* et alios, ut supra, a fortiori ob mortis metum excusanda est, cum non fuerit vera cooperatio. *Gury*, n. 20.

CASUS VII

DE CONCUPISCENTIA

MARCHANTIUS: 1.º legit varias historias, praevidens inde securam delectationem de obiecto turpi. — 2.º Data occasione, curiose aspicit statuarum nuditates; insurgentibus tamen motibus consensum denegat. — 3.º Dum incidit casu cogitatio de obiecto turpi, et inde sensitiva delectatio, eam minime repellit. — 4.º Saepe in somno pollutionem patitur. — 5.º Delectationem turpem semel habuit, sed dubitat an dormiens aut vigilans. — 6.º Cum ex conditione sua, nempe mercatoris, conversari debeat cum personis cuiuslibet generis, maiorem propensionem sentit ad agendum cum feminis, quam cum viris.

HINC :

QUAER. *Quid de MARCHANTIO nostro iudicabit confessarius in singulis casibus?*

SOLUTIO :

13. — *Resp. ad 1.um* Si ex aliqua causa honesta legat, non peccat, modo nullum praebeat consensum tentationi, quia tunc motus concupiscentiae sunt prorsus involuntarii, et insuper adest causa sufficiens illos permittendi. Si vero legat ex curiositate res parum

periculosas, peccat quidem, sed *per se* venialiter tantum, quia causa non est nisi venialis, secluso semper consensus periculo. Verum, si absque causa legat res valde turpes, graviter peccat, saltem ob complacentiae periculum. Excipe forte si MARCHANTIUS legens ex sola curiositate ob aetatem provectam, et frigidam complexionem, aut aliam peculiarem rationem, grave libidinis periculum non incurrat. *S. Alph.*, lib. 3, n. 426; *Comp.*, n. 523; *Billuart*, De act. humanis, diss. 1, art. 1; *Gury*, n. 21.

14. — *Ad 2.um* Graviter peccat si nuditates sint totales et aspectus de proposito, proxime et cum mora fiant, quia sine ratione ponit causam turpium motuum, et periculum gravius labendi incurrit. Secus vero *per se*, si aspectus fiant obiter et a longe, aut etiam si in statua ars non emineat. Ita *S. Alph.*, n. 424, de picturis, quod etiam statuvis applicari posse videtur.

Ad 3.um Peccat graviter, saltem practice loquendo; tenetur enim actum displicentiae elicere vel cogitationes alio divertere, si ad tentationem clare advertat, ob periculum complacentiae, quod hac in re proximum est. *Comp.*, n. 69; *Gury*, n. 22.

15. — *Ad 4.um* *Per se* ab omni culpa immunis est, ob defectum libertatis et voluntarii. Attamen animadvertendum est, an in die praecedenti, praesertim vespere, sub nocte, causam pollutioni dederit, v. gr. turpibus cogitationibus vacando, et simul periculum pravi effectus modo confuso praeviderit; tunc enim ipsi ad culpam imputandus erit. Peccatum tamen non committitur in ipso actu nocturnae pollutionis; sed dum, ad illius periculum advertens, causam illius ponit. Quare sive pollutio deinde sequatur de facto, sive non sequatur, totum peccatum iam est admissum, cuius accusatio haec esse potest: sub nocte turpibus cogitationibus indulsi cum praevisione futurae pollutionis nocturnae.

Ad 5.um Praesumere potest illud in somno evenisse, quia ea quae ab homine vigilante fiunt, clare et facile dignoscuntur. Ergo, stante dubio, velut in somno peracta censi debent. *Voit*, n. 37.

16. — *Ad 6.um* Excusandus est a peccato, modo honeste agat et consensum tentationibus dare praecaveat. Non refert enim quod sentiat maiorem inclinationem ad agendum cum feminis quam cum viris, quia huiusmodi inclinatio non est moralis, nec libera, sed potius naturalis, seu in ipsa natura fundata. Ergo formaliter mala non est. Fatendum tamen est hoc molestum esse castae menti, immo et incautis periculosum. Suadendum igitur est MARCHANTIO ut studeat hanc inclinationem moderari, ac pro viribus reprimere. *Elbel*, n. 51; *Gury*, n. 24.

CASUS VIII

DE ACTIBUS INDIFFERENTIBUS

PASCHALIS, iunior sacerdos, cum Doctorum controversiam de actibus indifferentibus, scilicet utrum reapse dentur in individuo, diu serioque perpendisset, libentissime sententiae communi thomistarum, quae negativa est, concinit, hac praesertim ratione pressus ac convictus, nempe quod homo rationabiliter agens, ex aliquo fine agere debet, et proinde agere bene vel male in actibus indifferentibus, prout finis est bonus vel malus. Verum, cum sit conscientiae admodum timoratae, mox animo deiicitur. Existimat enim se centies in die peccare defectu boni finis. Hinc omnia oblectamenta et naturae sublevamina non rigore ad corporis valetudinem necessaria respuit; quia, ait, indulgere naturae in re indifferenti est seipsum et non Deum quaerere: ergo est malum, etiamsi voluptas naturalis et de se indifferens Deo offeratur, quia non admittitur ut Deo offeratur, sed, vice versa, offertur ut capiatur, et proinde finis ultimus est ipsa creatura. Adeo autem eius scrupuli invaluerunt, ut exitium iuvenem ad tumultum deduxerint.

HINC:

QUAER. 1.º *An dentur actus indifferentes in individuo?*

2.º *An recte ratiocinatus fuerit PASCHALIS? Vel quid ei respondendum sit?*

SOLUTIO:

17. — *Resp. ad 1.um Controvertitur. Negant communius*, quia actus indifferentes in se, ex fine bono vel malo boni aut mali evadunt. Quidquid sit de quaestione sub respectu philosophico spectata, tenuis aut nullius momenti, moraliter loquendo, habenda est. Parvi enim refert in praxi quod aliquis actus remaneat indifferens, vel aliqua bonitate naturali gaudeat. Quid enim ad vitam aeternam, si ex fine supernaturali non procedat? *Gury*, n. 28.

18. — *Resp. ad 2.um PASCHALIS non recte ratiocinatus est: obcaecatus sane scrupulis, caruit rectitudine iudicii, quae ipsi necessaria fuisset ad legitimas conclusiones ex principiis deducendas. Errat autem in hoc, quod confundat finem subordinatum cum fine absoluto. Non licet quidem intendere voluptatem naturalem, etiam non malam in se, tanquam finem absolutum, seu absolute ultimum, id est, non licet intendere voluptatem in se solam, sistendo in ea exclusive. Hinc fuit damnata sequens propositio ab Innocent. XI: *Comedere et bibere usque ad sacietatem, ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini*. Etenim, qui agit propter solam delectationem naturalem, inordinate agit, pervertens ordinem rerum a Deo institutum, siquidem ex ordine*

naturali delectatio est propter operationem, et non vice versa. Sic *S. Thomas*, 1, 2, q. 4, art. 2; *Gury*, n. 29.

19. — Licet autem intendere voluptatem, modo alius finis ulterior, ad quem implicite saltem referri possit, *implicite* saltem intendatur, i. e. *positive* non excludatur. In eo casu voluptas est finis intermedius, seu finis simul et medium, nempe ad melius operandum, ad animum moderate recreandum, ad vires corporis et animae reficiendas, etc., servata semper virtute *eutrapeliae*, cuius officium est iocos et recreationes, vel oblectamenta moderandi. Si haec autem mala forent, quare Deus ea ad hominis usus creasset? Ergo voluptas naturalis, vel actus indifferentes quilibet possunt offerri Deo, et illa oblatio sive actualis sive virtualis sufficit, ut haec bona fiant et quidem, in eo qui gratiam habet, etiam meritoria in vitam aeternam (*S. Thomas*, 2, d. 40, q. 1, a. 5, 6). Quemadmodum autem quaeri et intendi potest voluptas naturalis in sensu praedicto, ita etiam licet fugere dolorem, et remedia adhibere ad varia incommoda, quae occurrunt, propellenda.

Si autem intendens voluptatem, finem proximum, ad quem illa ordinatur, *positive* excluderet, leviter peccaret; si autem in ea *finem ultimum* poneret, peccaret graviter. *Bucc.*, Inst. Th. Mor., 1, n. 82.

CASUS IX

DE CIRCUMSTANTIIS

GERARDUS ad pedes confessarii provolutus, ut confessionem sacramentalem instituat, ait: 1.º decies detraxi de aliis; 2.º quinques peccatum carnis commisi; 3.º vigesies pravis cogitationibus consensum praebui; 4.º semel summam pecuniae gravem furatus sum, sed paenitentia ductus mox eam restitui. De omnibus istis peccatis doleo, emendationem propono, et sanctam absolutionem humiliter peto. Confessarius, his auditis, paenitentem piis salutaribusque monitis instructum, sed omissis quibuslibet interrogationibus, absolvit.

HINC:

QUAER. 1.º *An GERARDUS confessioni satisfecerit?*

2.º *An confessarius munus suum adimpleverit?*

SOLUTIO:

20. — *Resp. ad 1.um* Minime satisfecit obligationi GERARDUS confitendo, quia pluries peccatorum species declarare omisit.

1.º Quamvis GERARDUS *probabiliter* non teneatur dicere, quot de personis detraxerit (*Comp.*, vol. 1, nn. 244, 8.º, et 246, q. 2.º), nihilominus explicare debuit utrum simplicem detractionem, aut calumniam illis impeggerit, aut etiam an damnum aliud ex detractioe fuerit subsecutum.

2.º GERARDUS non satis declaravit quale fuerit illud peccatum carnis, cum sub illa specie generica aliae species infimae habeantur. Debuisset igitur exprimere an fuerit peccatum pollutionis, fornicationis, adulterii, etc. Non fuit tamen necesse dicere utrum cum eadem persona, an cum personis diversis quinquies fornicatus, v. gr. fuerit, ut censet *Lacroix*, p. 2, l. 6, n. 1040, cum aliis, contra aliquot alios.

3.º Paenitens declarare debuit utrum, praeter cogitationes turpes, etiam desideriis pravis consensum praebuerit, necnon an desideria personas solutas, aut coniugatas, aut consanguineas sive affines respexerint.

4.º Videtur autem confessionis integritati satisfecisse in ultimo casu, quia summam pecuniae furtivae gravem declaravit; gradus autem varii gravitatis non mutant speciem peccati, sed eius malitiam tantum augent, ut dicit *S. Alph.*, l. 6, n. 47.

21. — *Resp. ad 2.um* Consequenter neque confessarius muneri suo satisfecit in iis, in quibus defecit paenitens in confitendo; quia confessarius defectum paenitentis supplere debet ad procurandam confessionis integritatem, ut in tract. de sacramento paenitentiae dicitur. *Gury*, n. 32.

CASUS X

DE RELATIONE ACTIONUM AD DEUM

TITUS, religiosus, novitiorum magister ut tyrones suos magnum coram Deo meritum comparare et omnem peccati maculam pro viribus cavere, doceat, ab ipso religionis vestibulo eis insinuat, singulas omnino actiones vel saltem singulas earum series, ut meritoriae esse possint, referendas esse omnino actualiter ad Deum, secus homines in vacuum laborare; immo addere solet, nullam actionem positive bonam, neque in ordine naturali, esse posse, nisi saltem virtualiter ad Deum referatur, quatenus scilicet, per actum caritatis praeteritum et nondum retractatum, omnia virtualiter sint relata in Deum. Secus dicit, praeceptum Apostoli, 1 Cor. 10, 31: *Omnia in gloriam Dei facite*, non adimpleri.

Haec tamen CAIO, eiusdem Magistri Provinciali, non videntur probanda: ait enim ad naturalem ac positivam actionis bonitatem sufficere ponere opus naturaliter honestum, finem honestum intendendo; quamvis nullum actum caritatis praecesserit, vel iam fuerit retractatus, quia tale opus natura sua, seu *relatione virtuali* implicita, refertur iam in Deum. Quoad meritum supernaturale sufficere autumat hominem esse in statu gratiae et deliberate opus honestum ponere propter finem honestum: illud enim opus dicit esse supernaturale, et consequenter ex suis intrinsecis satis referri ad Deum.

HING:

QUAER. 1.º *Quaenam relatio requiratur: a) ut opus sit naturaliter honestum ac positive naturaliter bonum; b) ut opus sit meritorium, c) ut verbis Apostoli l. c., fiat satis?*

2.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

22. — *Resp. ad 1.um* a) Satis est ut sit referibile in Deum, seu debet habere aptitudinem ut possit in Deum referri, et consequenter nullam inordinationem continere culpae mortalis vel venialis, qua impediatur ut referri possit in Deum; b) ut opus sit meritorium de condigno duo requiruntur: 1.º ut homo se per actum «vel saltem per habitum» caritatis ordinaverit in Deum; 2.º ut opus sit moraliter honestum. Exinde, iuxta S. Thomam, in eo qui est in gratia nullus actus etiam quoad rationem meriti est indifferens; nam vel est malus saltem *venialiter*, et sic est demeritorius; vel est moraliter bonus, et sic erit meritorius. *S. Thom.* De carit., q. unica, art. 11, ad 2, et 2, dist. 40, q. 1, art. 5, 0; c) verba Apostoli aliqui interpretantur sensu negativo: *nihil contra Deum facitis*; alii vero sensu affirmativo, et dicunt continere *consilium* ut singulae actiones, vel saltem singulae actionum sibi subordinatarum series, *actu*, seu *relatione actuali*, in Deum referantur; alii demum sensu pariter affirmativo, sed dicunt praeceptum continere obligans ad hoc ut omnia opera deliberata referantur in Deum, non quidem relatione *actuali*, sed tantum *virtuali implicita*, in eo sita quod opus *natura sua* tendat in ultimum finem; quae relatio convenit omni operi honesto, eo ipso quod honestum sit. **Comp.**, nn. 88 et 89.

23. — *Resp. ad 2.um* Ex dictis apparet TITIMUM errare quatenus exigit, ad hoc ut opus sit meritorium, ut singulae actiones referantur *actualiter* ad Deum. Errat etiam quatenus exigit, ad hoc ut opus sit positive bonum et naturaliter honestum, ut saltem virtualiter ad Deum referatur, quatenus per actum caritatis praeteritum et nondum retractatum, omnia virtualiter sint relata in Deum: secus omnia opera christiani existentis in peccato mortali essent peccata, quod falsum est.

CAIUS veram doctrinam tradit. Quousque igitur quis non excidit statu gratiae, quaelibet illius actiones, dummodo non sint peccata, meritoriae sunt, licet ipse intentionem dirigendi opera ad Deum minime renovet. **Optimum tamen consilium** est *saepius hanc intentionem renovare*, tum quia hi sunt totidem actus caritatis, tum quia fervor spiritus hoc pacto mirum in modum excitatur ac fovetur. **Comp.**, n. 89, q. 7.º

CASUS

DE CONSCIENTIA

CASUS I

CONSCIENTIA ERRONEA 1.º

FLORINA sic confitetur: Me miseram!! 1.º Semel omisi Missam die dominica, dum gravi morbo detenta in lecto decumberem, et hoc me valde angit et cruciat; 2.º ter omisi preces confraternitatis Sanctissimi Rosarii, ex gravi negligentia; 3.º semel manducavi carnes die vigiliae, ignorans esse hac die prohibitas: de hoc valde doleo; 4.º semel mendacium dixi, sed non existimavi in hoc peccare, urgebat enim gravis ratio, scilicet, cognatum meum excusandi et a gravi poena liberandi. Confessarius, iniuncta paenitentia, adiectis nonnullis piis verbis circa Dei amorem, paenitentem absolvit, et dimittit quin quidpiam circa confessionem animadvertat.

HINC:

QUAER. 1.º *An vel quomodo in his FLORINA peccaverit?*

2.º *Quid a confessario fuisset agendum?*

3.º *An FLORINA potuerit non solum a peccato excusari, sed etiam mereri in duobus ultimis casibus?*

SOLUTIO:

24. — *Resp. ad 1.º* FLORINA in nullo puncto ex his peccavit, saltem *per se*. Etenim: ad 1.º, non peccavit Missam omittendo, siquidem nunquam datur peccandi necessitas. — Ad 2.º, non peccavit nisi forte ex conscientia erronea, quia nulla lege has preces recitare tenebatur. — Ad 3.º, peccare non potuit, prohibitionem Ecclesiae invincibiliter ignorando. *Nihil enim volitum quin praecognitum*. — Ad 4.º, excusanda videtur ex peccato mendacii propter conscientiam invincibiliter erroneam. *Gury*, n. 37.

25. — *Resp. ad 2.º* Quid de confessario? — Indebite mulierem absolvit, et forte sacramentum nullum, defectu materiae, confecit. Debuisset sane paenitentem de variis erroribus docere, eamque non absolutam dimittere, nisi peccatum certum, saltem vitae anteaetae, accusaret; vel nisi illa ex erronea conscientia antecedente vere existimaverit se peccasse, praefatas preces omittendo.

26. — *Resp. ad 3.º Affirmative*. Etenim, si quid obstaret, esset obiectum materialiter malum: atqui hoc obstare nequit; quia suf-

ficat ad meritum ut obiectum sit formaliter bonum, seu ut in conscientia tanquam bonum apprehendatur. Nec dicas obiectum in se materialiter malum opponi voluntati divinae; nam, licet opponatur voluntati divinae primariae, non opponitur secundariae, per quam Deus nobis aliquid praecipit, vel permittit ex suppositione ignorantiae invincibilis. Vult enim Deus ex voluntate consequenti ut homo id peragat, ad quod se credit invincibiliter obligatum. Praeterea homo certo potest demereri seu peccare agendo contra conscientiam invincibiliter erroneam; ergo potest etiam mereri agendo iuxta eam. *S. Alph.*, n. 6, cum aliis *communissime*, contra *Concina* et alios paucos. *Gury*, n. 39.

CASUS II

CONSCIENTIA ERRONEA 2.º

1.º FERDINANDUS saepius animo volvit desideria mala, v. gr. se ulciscendi ab inimico, tactus turpes faciendi, aut etiam fornicandi; nunquam tamen de his in confessione se accusavit, quia credidit hos actus mere internos non esse peccata.

2.º GEORGIUS, dum puer esset, per plures annos habuit pollutionis consuetudinem, nec in confessione de ea egit unquam, quia ignoravit eam esse malam. Postea autem, veritate cognita, dubitat de validitate confessionum praeteritarum, et de necessitate confessionis generalis.

3.º GUSTAVIUS, puer decennis, tactus turpes habuit cum consobrina sua germana; de iis quidem confessus est, omissa tamen consobrinae circumstantia, quia ignorabat peccatum inde gravius vel diversum evasisse. Adolescens autem factus, errore detecto, quaerit an peccatum illud cum sua speciali circumstantia sit iterum clavibus subiiciendum?

HINC:

QUAER. 1.º *An FERDINANDUS laborare potuerit conscientia invincibiliter erronea circa huiusmodi prava desideria?*

2.º *An GEORGIUS potuerit ignorare invincibiliter malitiam pollutionis, vel quid de eo iudicandum?*

3.º *An GUSTAVIUS confessionem praedicti peccati repetere teneatur, necne?*

SOLUTIO:

27. — *Resp. ad 1.º* Affirmant merito plures, nempe *Elbel*, n. 127; *Sánchez*, Decal., lib. 1, cap. 16; n. 16; *Lacroix*, etc. Sed oppositum aliis videtur tenendum cum *S. Alphonso*, n. 9, ubi sic ait: «Hanc opinionem nunquam probabilem censere potui. Nun-

quam enim intelligere valui quomodo ille qui vult deliberate actionem exercere, qua scit Deum offendi, possit inculpabiliter credere se Deum non offendere, dum efficaciter cupit illam exsequi, qua certe cognoscit averti a Deo. — *Sed dices*: Quomodo iste peccavit formaliter suo desiderio, si malitiam eius ignorat? — *Respondetur*: Quamvis detur quod ignoret malitiam illius actus interni, certo tamen agnoscit malitiam actus externi. Si ergo vult illum exsequi iam cognitum, quomodo a peccato excusabitur? Omnes quidem ex ipso lumine naturae dignoscunt se teneri ad oboediendum suo Creatori; quando igitur quis deliberate vult agere id quod scit a Deo sibi vetitum, necessario simul agnoscit quod male agit... — *Instabis*: Plures rustici ideo non confitentur de his pravis desideriis, quia credunt se tantum peccare quando peccatum externe consummant. — *Resp.* Isti potius falso decipiuntur, credendo quod non tenentur confiteri peccata quae non consummant. Sed prudens confessarius iudicare debet quod, cum consenserunt in peccatum consummandum, vere et formaliter peccaverunt, voluntate prava se a Deo avertentes. Ex his omnibus opinionem contrariam cum aliis doctis recentioribus parum probabilem censeo.»

Alii vero distinguunt inter desideria efficacia et inefficacia: quoad efficacia admittunt doctrinam S. Alphonsi; quoad vero inefficacia et conditionata, putant dari posse probabiliter ignorantiam invincibilem. *Ball.-P.*, vol. 1, n. 158; *Génicot*, 1, n. 130; *Comp.*, n. 193, q. 2.º

28. — *Resp. ad 2.um* Res non adeo perspicua est. GEORGIUS absolute potuit versari in bona fide, saltem in principio pravae consuetudinis. Sed difficile admittendum est quod illa bona fides diu perseveraverit. Doctores dicunt dari posse ignorantiam invincibilem circa aliqua a lege naturali prohibita, sed raro et brevi tempore; facilius tamen admitti potest in pueris et in rudibus. Interrogandi sunt paenitentes qui dicunt se malitiam pravae actionis ignorasse, utrum saltem aliquam suspicionem de ea habuerint, num de obligatione inquirendi saltem cogitaverint. In praxi tutius est eos ad confessionem similium peccatorum inducere, quod brevi facillique negotio fieri potest. *S. Alph.*, n. 170; *Elbel*, n. 128; *Gury*, n. 41.

29. — *Resp. ad 3.um* GUSTAVIUS non tenetur iterare declarationem huius peccati ut circumstantiam omissam adiciat, si tempore quo peccatum illud commisit nullam habuit suspicionem de eius speciali malitia, ut in casu supponitur, quia peccatum fuit tantum *materialiter* diversum, non autem *formaliter*; ignorantia enim invincibilis, seu absoluta, a peccato formali incestus illum excusavit. Ergo omnem animi anxietatem abiicere debet. *Gury*, n. 41.

CASUS III

CONSCIENTIA SCRUPULOSA

SABINUS, scrupulosus, accedens ad confitendum, semper haec iterare solet: «Pater, valde angor circa praeteritas confessiones; non integre exposui omnia peccata; carui dolore requisito; vellem generaliter confiteri, quia quorundam peccatorum circumstantias et species non satis prius novi nec accusavi.» Si confessarius iubeat illum bono esse animo: «Pater, inquit, non me nosti qualis sim; habes me pro scrupuloso, qualis non sum; me non audis nec adiuvas; nescio aperire conscientiam meam. Dictat conscientia me versari in malo statu, nec possum contra eam operari...»

Confessarius autem, ut finem imponat anxietatibus et querelis circa debitam peccatorum accusationem, ait: «Iam satis est. Cetera, quaecumque sint, omitte; ab iis enim aperiendis te dispenso, nisi iurare possis te certo peccatum mortale non accusatum in conscientia adhuc habere.» His dictis, paenitentem reluctantem, immo et invitum absolvit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quomodo generatim tractandi sint scrupulosi?*

2.º *An confessarius recte egerit?*

3.º *An confessarius quandoque scrupulosum dispensare possit a perficienda confessione, seu impedire ne plura subiiciat, etiamsi forte possit confessio deficere ratione integritatis?*

SOLUTIO:

30. — *Resp. ad 1.um* 1.º Confessarius cum scrupuloso sit patiens, benignus et fortis; 2.º cum imperio procedat, et absque haesitatione interroganti respondeat; 3.º non sinat repeti confessiones praeteritas, nec a fortiori confessionem generalem institui; 4.º in hoc maxime instet confessarius ut paenitens ei oboediat; quod si oboedire recuset, eum obiurget, et quantum potest duritiem eius retundat. Cum scrupulosis oboedientibus blande agendum est; cum iis autem qui in oboedientia delinquant potius exercendus est rigor: «Hac enim anchora oboedientiae destituti, nunquam ipsi sanari possunt». S. *Alph.*, n. 16; *Gury*, n. 48.

31. — *Resp. ad 2.um* Arguendus non videtur SABINUS; sed agendo fortiter, confessarius caveat ne clementiae obliviscatur. Regula haec: *Nisi iurare possis...*, etc., utiliter praescribi potest. Aliquando tamen cum iis qui in via scrupulorum provecti sunt, nihil proderit nisi ad animum paenitentis magis perturbandum, quia sibi videbuntur posse iurare. Si igitur confessarius id animadvertat, praxim hanc mutabit. *Gury*, n. 49.

32. — *Resp. ad 3.um Affirmative*, quando scilicet scrupulosus ita est conscientia intricatus, ut medium istud moraliter necessarium confessario videatur ad bonum animae paenitentis. Obligatio enim confessionis tunc evadit moraliter impossibilis, et confessarius id declarare potest hac formula: *Te dispenso*, id est, nolo ut aliud quidpiam subiicias; nunquid Christus Dominus confessionem instituit, ut esset animarum carnificina? minime gentium. Confessarius igitur non proprie dispensat, sed declarat legem cessare. *S. Alph.*, n. 16.

Ceterum rarissime occurrit casus in quo scrupulosus reapse a peccato mortali manifestando sic dispensaretur, cum plerumque id quod grave reputat, tale non sit, ut praesumendum est ex ordinarie contingentibus. *Gury*, n. 50.

NOTANDA

Circa obiectiones scrupulosorum

33. — Hic non abs re quidem erit praecipuas scrupulosorum difficultates adnotare. Licet enim generatim non sit disputandum cum scrupulosis, iuvat tamen scire quo modo eorum pertinacia quandoque retundi possit.

Obiicit 1.º scrupulosus contra prohibitionem a confessario iniunctam ne plura declaret: Pater, clamat conscientia me alia habere peccata declaranda. Conscientiae meae contradicere nequeo, nec eius clamoribus obsistere, eamque suffocare. Nunquam enim fas est contra conscientiam operari.

Responsio confessarii: Frustra times, fili, ne agas contra conscientiam. Ubi est conscientia tua? ubi est dictamen verum? Ego in te aliud deprehendere non possum nisi densissimas tenebras: lumen tuum extinctum est, et loco luminis rectae rationis, erronea tua phantasia, vel etiam ipse *Lucifer, princeps tenebrarum*, suam tetram, caliginosam et fumosam lampadem accendit, et praeit, eandem ferendo. Tu vero, miser et caecus, in hoc lumine confidis? *Gury*, n. 51.

34. — *Obiectio 2.^a* Sed, pater, si damnationem incurram, numquid a gehenna me liberabis? Nonne Deus praecipit confessionem peccatorum integram?

Sic ad haec confessarius: Audi, fili mi: falsum est te damnationis periculum incurrere, si confessario oboedientiam praestes. Ipse te eximere potest ab obligatione plura peccata declarandi, si forte existant, quando iudicat id ad animae tuae bonum expedire; id est, declarare potest legem integritatis confessionis in tantis angustiis non urgere, teste *S. Alph.*, post multos alios. Ceterum non tuum est scire quid possit vel non possit confessarius, sed tantum oboedientiam ei praestare. Hac via certo consequeris animi pacem, quam per confessiones, etiam centies repetitas, nunquam reperies. *Gury*, n. 52.

35. — *Obiectio 3.^a* Pater, hoc quidem admitterem si me cognosceres; sed me minime nosti: quomodo ergo tibi obtemperare possum? quomodo tu pro me coram Deo respondere vales, et in recta salutis via me dirigere, atque ab angustiis liberare?

Responsio: Siste, frater: quid est hoc quod effutis? scito et vide

usquequo processerit obcaecatio tua? Tu reformidas periculum erroris et aeternae damnationis, si duci tuo spirituali obtemperes, qui, praeter propriam experientiam et sapientiam, a Deo ad te dirigendum specialiter illuminatur; minime vero de propria opinione diffidis? nullum reformidas errorem ex parte tui ipsius? ubi igitur est infallibilitas tua? numquid Deus te infallibilem constituit ad tui directionem, cum ne Papa quidem huiusmodi gaudeat infallibilitate? Sane infallibilis evadere potes, sed ad hoc consequendum sola via superest, oboedientia. *Gury*, n. 53.

36. — *Obiectio 4.^a* Audio, pater; sed nec confessarius est infallibilis: quid igitur de me misero fiet, si forte erraverit?

Responsio: Confessarius revera non est infallibilis *materialiter* in sua dirigendi ratione, tu autem vera gaudebis infallibilitate, ei obsequendo, cum Christus dixerit apostolis seu sacerdotibus: *Qui vos audit, me audit*. Igitur, si forte materialiter dux tuus erraverit, error ille tibi minime imputari potest. Sed dic mihi, quaeso, mi bone: quare adeo reformidas errorem ex parte confessarii, et tam parum diffidis pertinaciae iudicii tui, et spiritui superbiae ac tenebrarum quo replearis? Nescis quod *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*? Verum si gratia conceditur humilitati, humilitas in oboedientia et animi subiectione sistit. Quis igitur te *fascinavit non oboedire veritati*? Galat. 3, 1. *Gury*, n. 54.

37. — *Obiectio 5.^a* Pater, minime diffido sapientiae tuae, sed mihi ipsi; qui conscientiam meam tibi patefacere nequeo, et ideo continuis anxietatibus detineor et crucior.

Responsio: Contemne, frater, hos animi tui angores et cruciatus; inanes et periculosas abiice curas. Hunc statum tuum patienter sustine, et Deus olim te sublevabit, nec quippiam detrimenti ex his animae tuae perplexitatibus et angoribus capies. Dic ex imo corde cum regio Psalmista: *In te, Domine, speravi; non confundar in aeternum*. Ps. 30, 2. *Gury*, n. 55.

CASUS IV

DE PROBABILISMO 1.º

Disputatio inter plures doctores

1.º SEVERINUS, *probabiliorismi* patronus acerrimus, adversarios in unum demergit barathrum. Clamitat eos evidenti salutis discrimini se committere, opinionem minus tutam, seu minus aut aequè probabilem sequendo, cum id quod probabilius malum est peragere praesumant, et proinde leges divinas formaliter violare non dubitent.

2.º BENIGNUS, *aequiprobabilismi* defensor, ut *amantissimus aequi*, carpit SEVERINUM de nimio rigore, innixus hoc principio: *Lex dubia non obligat*, seu *non est imponenda obligatio nisi de ea certo constet*; sed probabilistis, utpote in benigniorem partem propendentibus, etiam adversatur.

3.º HOMOBONUS, *probabilista*, iura libertatis propugnans, car-

pit tum SEVERINUM, tum BENIGNUM: primum quidem rationibus secundi, et secundum suis ipsiusmet rationibus, eum propriis armis confodiendo.

4.º AUDIFACIUS vero, cuiuslibet systematis osor, socios suos omnes carpit, dictitando eos vanas et chimericas disputationes agitare; statuit autem sensum communem sufficere ad varios casus solvendo, sicut ante exortas de his controversias plane sufficiebat.

HINC:

QUAER. *Quid de singulis, seu quis carpendus?*

SOLUTIO:

38. — *Resp.* 1.º Carpendus SEVERINUS. Etenim qui alios sine iusta causa carpit, iure merito carpendus est. Quare probabilistas in unum demergit barathrum? Nemini theologo fas est damnare quos Ecclesia non damnat, quosque maior pars theologorum suo suffragio comprobavit. Sis pro te ipso, SEVERINE, severus et quidem severissimus, probabiliorista et rigorista: per me licet; immo et tibi suadeo. Ast caveas, quaeso, ne proprias opinioniones, velut certissimas leges, aliis imponas. Unum a te scire velim. Dic mihi quare statuis esse licitum sequi opinionem probabilioris, relicta tutiore? Nonne sola conscientia certa est agendi regula? Sed non est certa tua conscientia contra quam militat solida probabilitas, ut in hypothesi habetur. Iam cogeris volens, nolens, confugere ad principium *reflexum* probabilistarum, scilicet: *Lex dubia non obligat*, quia incerta et incognita est. Non exies inde, nisi, deposito etiam probabiliorismo, tutorista evadere malis. *Gury*, n. 56.

39. — 2.º Carpendus BENIGNUS. Limites enim prudentiae excedere videtur, acrius carpando non solum probabilioristas, sed et ipsos probabilistas. Dum hinc et inde strenue dimicat, non attendit se ipsum propriis armis confodi. Idem enim datur principium *reflexum* tum pro aequiprobabilistis, tum pro probabilistis simpliciter, immo etiam pro probabilioristis, scilicet: *Non datur obligatio, nisi de ea certo constet*. Porro, si BENIGNUS probabilistas impugnando principium istud evertat, in quonam fundamento niteatur ipse? Quare enim aliquando fas esse potest agere contra legem probabiliter tantum existentem? Alia ratio dari nequit, nisi haec eadem, quia *lex dubia incerta est, et lex incerta ut incognita habetur*. Atqui sive ambae sententiae sint aequae probabiles, sive una aliam gradu aliquo probabilitatis superet, quoties opinio libertati favens remanet solido motivo innixa, semper verum est legem dubiam incertamque remanere. *Gury*, n. 57.

40. — 3.º Carpendus HOMOBONUS. Quare? Non quidem quoad doctrinam, libenter enim cum eo manus iungimus; sed tantum ex eo quod alios carpat. Caveat ne disputationis studio abreptus in lege caritatis deficiat. Eius autem doctrina minime carpenda est,

licet in praxi id quod tutius est communiter *suadendum* sit. *Gury*, n. 58; **Comp.**, n. 117 et seq.

41. — 4.º Carpendus AUDIFACIUS, et quidem imprimis. Non videtur enim temeritatis notam effugere qui, respuendo opiniones tamdiu in scholis agitatae, systemata omnia destruens ac penitus subvertens, nullum solidum et clarum aedificat. In tribus expositis sentiendi veritas consistere debet, cum tutiorismus et laxismus fuerit damnatus. In istis tantum datur medium. Perdifficile est hac in re aliquid novi et solidi excogitare. Sufficit, ait AUDIFACIUS, sensus communis! Sed numquid sensus communis quaestiones adeo intricatae et controversiae refertas dissolvit? Quis igitur est iste sensus communis? Est sane quid chimericum hoc pro praxi statuere. *Gury*, n. 59.

42. — *Conclusio*. Nemo carpendus quoad doctrinam, excepto ultimo opinante seu AUDIFACIO. Non igitur carpendus SEVERINUS, modo opiniones suas aliis tanquam obligatorias non imponat; neque BENIGNUS, modo adversarios acrius non carpat; neque HOMOBONUS, modo caritatem erga alios servet, et in arctis limitibus probabilismi consistat. Huic autem omnino ratione doctrinae adhaereo, alios non damnando. Vide autem probationes doctrinae probabilismi in **Comp.**, n. 117 et seq.

Dices: Probabilismus damnavit Innoc. XI, die 26 iul. an. 1680. Ergo hoc systema omnino est reiiciendum.

Resp. Neg. ant. Innocentius XI nunquam damnavit nec prohibuit probabilismus, sed iussit tantum ut Patribus S. I. daretur libertas propugnandi probabiliorismus et impugnandi, si vellent, probabilismus; quam libertatem filiis suis nunquam denegavit Societas Iesu.

Vide memoratum decretum apud Ephem. *Razón y Fe*, vol. 5, pag. 258. Illud recenter publici iuris factum est, postulante Patre Brucker, S. I., ut falsitas confictae damnationis evidenter comprobaretur.

Illud etiam nota, ab orta Societate Iesu semper theologus Sacrae Paenitentiariae eligitur ex ipsa Societate (etiam tempore suppressionis ipsius Societatis) et omnes ferme probabilistae fuere, immo plures in favorem probabilismi scripserant. Non ergo Sancta Sedes suspectum habet probabilismus. Cfr. *Arendt*, Aequiprobabilismus ab ultimo fundamento discussus, pag. 116 seq.

CASUS V

DE PROBABILISMO 2.º

PHILIBERTUS, theologiae professor, posthabitis omnibus systematibus de probabilismo huc usque propugnatis, utpote falsis, no-

vum excogitavit systema, quo difficultates omnes circa conscientiam dubiam facile solvuntur. Sic autem fundamentum suae opinionis statuit: Lex dubia neque caret omni obligatione, neque urget ut lex certa, sed plus minusve obligat prout plus minusve cognoscitur. Proinde causa, quae excusare non valeret ab obligatione certa, aliquando sufficit ad excusandum a lege incerta. Hoc autem probat:

1.º *Ex natura obligationis*. Lex omnino cognita habet omnem suam obligationem; lex prorsus incognita nullam habet obligationem. Ergo lex imperfecte cognita, pari ratione, imperfectam parit obligationem, maiorem vel minorem pro gradu cognitionis; urget autem semper aliqua obligatio, quia semper adest periculum maius vel minus legem violandi materialiter. Attamen, si lex plus minusve urget pro gradu maiori vel minori cognitionis nostrae, causa excusans a lege debet esse gravitati obligationis proportionata; adeoque ratio minor ab obligatione imperfecte cognita te excusabit.

2.º *Ex sensu communi*. Constat enim ex persuasionem generali, seu ex sensu communi hominum dari veram obligationem in lege incerta, etiam in dubio positivo, nempe sequendi tutiorem partem, nisi aliqua ratio excuset.

HINC:

QUAER. *Quid de hoc novo systemate sentiendum sit?*

SOLUTIO:

43. — *Resp.* PHILIBERTUS rem arduam et periculis plenam aggressus est, dum uno verbo omnes aliorum opiniones seposuit ac destruxit. Simili modo destruere admodum facile est, solide vero aedificare operosius. Rem arduam aggreditur ille qui, in re tam gravi a tot doctoribus tamdiu perpensa et cogitata, respuit quidquid alii huc usque dixerint, ut novum systema construat. Quidquid sit, haec nova opinio, meo quidem iudicio, pluribus de causis prorsus reiicienda et profliganda est, ut ex dicendis patebit.

1.º Systema illud pertrahit ad tutorismum sectandum. Etenim lex dubia, iuxta PHILIBERTUM, semper, plus minusve obligat, nisi casu occurrat ratio ab ea excusans. Ergo pars tutior necessario semper sequenda est ad effugiendum peccatum, licet probabilitas maior vel etiam maxima libertati faveat, siquidem lex quantumvis incerta semper urgere pergit. Atqui tutorismus reprobatus est in damnatione sequentis propositionis ab Alexandro VIII facta: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*. Ergo systema PHILIBERTI implicite in huius propositionis damnatione reprobat. Nec obstat quod PHILIBERTUS aliquod temperamentum apponat, dicendo obligationem ex lege incerta facilius causas excusantes admittere; nam causae excusantes sunt per accidens, et casum exceptionis constituunt. *Gury*, n. 61.

44. — 2.º Argumentum PHILIBERTI ad urgendam obligationem ex omni lege incerta nullatenus probat. Obligatio quidem certo cognita certo obligat, et prorsus incognita minime obligat. Sed quomodo concluditur imperfectam cognitionem inducere imperfectam obligationem? Sane non patet. Est gratuita assertio, non vera probatio (1). Et quis audit unquam de variis gradibus in legis obligatione? Quid sibi vult haec dimidiata et partialis obligatio? Quomodo gradus obligationis commensurari poterunt? Qualis gradus erit requirendus ad graviter peccandum, vel contra a peccato gravi eximendum? Quis hoc declarabit? Verius concludendum est obligationem esse indivisam, vel exsistere vel non exsistere. Immo melius ex incerta lege deducitur nullam dari obligationem, quia ad obligandum requiritur ut obligatio clara et aperta sit; proinde ubi incerta est obligatio, nulla obligatio datur. *Gury*, n. 62.

45. — 3.º Gratuito etiam supponit PHILIBERTUS nefas esse incurere periculum legem materialiter violandi, ubi lex incerta est. Quid enim mali in illa violatione materiali, quando obligatio mihi incognita est? Quomodo peccatum velle possum, si illud non cognosco? Praeterea, haec assertio iterum nos in tutiorismum damnatum deduceret; etenim, ea posita, nunquam liceret agere cum opinione quantumvis probabili, quia semper esset formido legem materialiter violandi, nisi pars tutior eligeretur. Insuper illa violatio materialis, si forte reperitur, minime est volita; non enim intenditur, immo ignoratur, cum ipsa lex sit incognita. *Gury*, n. 63.

46. — 4.º Neque admittenda est probatio ex sensu communi desumpta. Etenim, si sensu communi revera probatur semper dari obligationem in lege incerta, etiam post inquisitionem et debitam discussionem, concludi debet omnes theologos caruisse sensu communi, si quidem omnes turmatim, sive probabilioristae, sive probabilistae, agnoverunt saepe nullam dari obligationem in lege dubia, licet nulla adsit ratio excusans. Ubinam autem, quaeso, deficit sensus communis? An in turba omnium theologorum, vel in solo PHILIBERTO? Sed Ecclesia etiam ipsa censebitur carere sensu communi, quippe quae damnando tutiorismum, et positive approbando doctrinam *S. Alphonsi*, declaravit saepe nullam dari obligationem in lege incerta, etiamsi nulla causa ab obligatione excuset. Ergo ruit ex omni parte PHILIBERTI systema. *Gury*, n. 64.

---

(1) Immo imperfecta seu incerta cognitio simpliciter non est cognitio, sed dubium vel opinio.

CASUS VI

DE USU PROBABILISMI

LEOFRIDUS sequentia dubia confessario proponit:

1.º Iter agens die iovis, ad hospitium non perveni nisi mediam noctem versus. Oblatas carnes citissime comedi, dubius an in fine comestionis iam advenisset hora duodecima, necne. Varia de hoc habebantur horologiorum testimonia, quae perpendens conscientiam efformavi.

2.º Alia vice, simili occurrente casu, carnes comedi mediam noctem versus, inter diem veneris et sabbatum. Libenter expectassem, ad dubium mora temporis dirimendum, sed obstitit currus publicus iam iam profecturus.

3.º Cum die quodam festo communicaturus essem, exiguum sacchari frustulum inadvertenter ad os admovi; sed statim advertens ad communionem peragendam, quam citissime expui quidquid erat in ore, dubius tamen an aliquid sacchari deglutierim; nihilominus ad sacram mensam accedere non dubitavi.

4.º Alias etiam, sacram communionem suscepi dubius utrum post mediam noctem biberim.

Peto an, vel quomodo in omnibus deliquerim?

HINC:

QUAER. *Quid sit a confessario respondendum circa proposita dubia? — Quid in dubio practico, et quid in casu verae probabilitatis?*

SOLUTIO:

47. — *Resp. ad 1.um 1.º In genere.* Si dubium sit *practicum*, non potuit LEOFRIDUS uti probabilismo in favorem libertatis. Secus in dubio speculativo. **Comp.**, n. 98.

2.º *In particulari.* Non peccavit LEOFRIDUS carnes edendo versus mediam noctem die iovis, quia non ipsi constabat de lege carnes prohibente, et insuper conscientiam ex testimoniis hinc et inde perpensis efformavit. Ita multi cum S. *Alph.*, n. 38 et seq.; *Lacroix*, t. 1, n. 470; *Gury*, n. 65.

48. — *Ad 2.um* Nec videtur peccasse simili recurrente casu, vescendo carnibus versus mediam noctem, inter diem veneris et sabbatum. Etenim in casu prudentem habuit rationem iudicandi non urgere tunc temporis legem prohibentem. Id sequitur ex principiis probabilismi, cum revera obligatio sit vere incerta, et proinde nulla. Ita *Lacroix* citatus, cum aliis, contra alios multos, qui cum S. *Alphonso* urgent legis obligationem ex principio possessionis. **Comp.**, n. 143, q. 5.º

Sed aiunt: Lex certa possidet; ergo urget. Nego assertum, scilicet quod hic et nunc sit lex certa. Fuit quidem antea certa; sed in hypothesi minime certa est. Etenim controvertitur utrum lex applicationem habeat, necne, ergo non est certa. Contra certitudinem non datur probabilitas gravi motivo innixa; ergo necessario obligatio legis dubia evasit.

49. — *Ad 3.um* Non peccavit LEOFRIDUS ad sacram synaxim accedendo, dubius an forte quid sacchari deglutierit, quia ipsi de violato ieiunio naturali non constabat, nec proinde constabat de obligatione a sacra communione abstinendi. *S. Alph.*, n. 38; *Lugo*; *Lacroix*, et alii contra alios. *Gury*, n. 67.

50. — *Ad 4.um* Probabiliter adhuc excusandus LEOFRIDUS; nam eadem ratio currit ac in casu praecedenti, siquidem neque tunc de violato ieiunio constat. *S. Alph.*, n. 39; *Lacroix*, et alii contra *Lugo*, etc. *Gury*, n. 68; *Comp.*, n. 144, et vol. 2, n. 437, q. 6.º

CASUS VII

DE AUCTORITATE CONFESSARII CIRCA OPINIONES

LUCANUS, confitendi gratia, ad AQUILINUM, sacerdotem, accedit, et inter ipsum et confessarium instituitur sequens dialogus: «Nonne, ait confessarius, talem contractum usurarium contraxisti? — Pater, inquit paenitens, revera illum inivi, sed scio eundem a viris probis iniri, et a sacerdotibus doctis probari. — Haec doctrina non est mea, reponit parochus; contractum hunc rescindere debes, vel saltem compartem debita restitutione indemnem facere. — Parce, quaeso, Pater, subiicit LUCANUS, cum viri probi et docti hunc contrahendi modum probent, puto, probabiliter saltem non esse illicitum. — Non est mea doctrina, inquam, iterum ait confessarius, contrariam opinionem teneo; perge igitur, mi bone, te absolvere nequeo; quaere alium confessarium, qui tecum consentire et convivere queat.»

His dictis, AQUILINUS a se LUCANUM propellit. Infelix LUCANUS ad alium confessarium, PANCRA TIUM nempe, recta via tendit, remque totam ei pandit. «Pax tecum, sis quietus, ait PANCRA TIUS, tua quidem opinio mihi non est probabilis, sed scio eam ut probabilem a doctissimis viris haberi, eam proinde servare potes; vade igitur in pace.»

HINC:

QUAER. 1.º *An confessarius possit absolutionem denegare paenitenti sibi in opinionibus non consentienti, si ipsi vera probabilitas faveat?*

- 2.º *An confessarius possit proprias opiniones ignaris imponere?*
 3.º *An confessarius ad restitutionem teneatur, si proprias opiniones imponat cum damno paenitentis?*
 4.º *An confessarius habens opinionem ut improbabilem, sed a theologis magni nominis probatam, permittere possit ut paenitens eam sequatur?*

SOLUTIO :

51. — *Resp. ad 1.um* Nego prorsus cum S. Alphonso contra *Concina*. Ratio est, quia paenitens ius habet sequendi quamlibet opinionem vere et practice probabilem, neque confessarius ius habet ipsi proprias opiniones imponendi, etiamsi probabiliores essent. Confessarius enim non est iudex opinionum, sed peccatorum. Deinde paenitens, facta confessione, ius habet ad absolutionem, nisi ex alia parte indispositus videatur. Gravem igitur iniuriam ipsi irrogabit confessarius, eum privando gratia sacramenti, et adiungendo ad confessionem apud alium cum magno onere repetendam. Quid si paenitens sit ipso confessario doctior? Numquid propriam opinionem, quam iudicat probabiliorem, deponere debebit, ut opinionem oppositam confessarii sequatur?

Lepidum hunc casum supponit S. Alph., n. 604 :

«Duo confessarii habent duas opiniones contrarias, quarum sua cuique apparet probabilior. Si unus velit alteri confiteri, debet suam deponere opinionem, ut confessario suo iudici constituto pareat. Contra vero, si alter postea huic confiteatur, debet hic secundus confessarius suam resumere opinionem, quae sibi probabilior apparet; tunc enim debet iudicare secundum proprium iudicium, et alterum obligare ut suam deponat opinionem, quam sibi prius sequendam imposuit. En comoedia risu digna, quae quotidie inter confessarios eveniret.» *Gury*, n. 69.

52. — *Resp. ad 2.um* *Neg.* Ignari enim et rudes non debent esse deterioris conditionis ac doctiores; hinc, si ipsi discernere nesciant inter opiniones, confessarius nihilominus ipsis imponere non debet ut certas obligationes, quas ipse ut incertas ex auctoritate gravissimorum theologorum bene novit.

Resp. ad 3.um *Affirm.* cum *Bouvier*. Sequitur ex dictis; si enim confessarius urgeat, v. gr. obligationem restitutionis in casu in quo duplex datur opinio probabilis inter theologos, urget iniuste cum damno paenitentis, qui nequit privari iure suo certo quod habet non restituendi, sive sequendi opinionem probabilem; confessarius enim, ut publicus Ecclesiae officialis, nequit paenitentem spoliare iure suo. Sed ille, qui est causa iniusti damni, ad restitutionem tenetur. Ergo, etc. *Cfr. Bucc.*, Casus, § 12, n. 5; *Il Monitore*, vol. 12, pag. 419.

53. — *Resp. ad 4.um* Confessarius permittere quidem nequit ut paenitens sequatur opiniones falsas, quia ab errore eum avertere debet. Sed si paenitens velit sequi opinionem aliquam a probatissimis theologis ut vere probabilem admissam, a confessario impediri nequit, licet hic doctrinam istam improbabilem habeat. Ratio est, quia si aliqua sententia teneatur a pluribus theologis, v. gr. a quinque vel sex, probitate, iudicio et scientia praestantibus, nec damnata fuerit, nec alicui legi hic et nunc existenti, contraria sit, neque certa ratio contra eam appareat, admitti potest ut probabilis, et consequenter a simplici confessario prohiberi non potest. *Gury, n. 71.*

CASUS VIII

DE AUCTORITATE S. LIGORII

Tres theologiae candidati, RENATUS nempe, NESTOR et PASCHALIS, quaestionem inter se movent de doctrina *ligoriana*, quae, ut notum est, approbata fuit, tum per decretum canonizationis, ex quo constat nihil in S. Doctoris operibus censura dignum reperiri; tum per declarationem S. Paenit. anni 1831, affirmantem cuique fas esse tuto sequi omnes opiniones quas admittit S. *Alphonsus*, etiam non inspectis eius rationibus (1).

(1) *Responsum S. Paenitentiariae Illustrissimo Domino Card. de Rohan, Archiepiscopo Vesuntionensi, datum circa doctrinam S. Alphonsi de Ligorio.*

POSTULATUM

Ad Em. Card. de Gregorio, maiorem Paenitentiarium.

EMINENTISSIME:

Ludovicus Franc. Augustus Card. de Rohan Chabot. Arch. Vesuntionensis, doctrinae sapientiam et unitatem fovere nititur apud omnes dioecesis suae qui curam gerunt animarum; quorum nonnullis impugnantibus ac prohibentibus theologiā moralem B. Alph. M. a Ligorio tanquam laxam nimis, periculosam salutē, et sanae morali contrariam, S. Paenitentiariae oraculum requirit suppliciter, ac ipsi unius theologiae professoris sequentia dubia proponit solvenda:

1.º Utrum sacrae theologiae professor opiniones, quas in sua Theologia morali proficitur B. Alphonsus a Ligorio, tuto sequi ac profiteri possit?

2.º An sit inquietandus confessarius qui omnes B. Alph. a Ligorio sequitur opiniones in praxi S. Paenitentiae tribunalis, hac sola ratione, quod a Sede Apostolica nihil in operibus illius censura dignum repertum fuerit?

Confessarius de quo in dubio, non legit opera B. Doctoris, nisi ad cognoscendum accurate eius doctrinam, non perpendens momenta rationesve quibus variae nituntur opiniones; sed existimat se tuto agere eo ipso, quod doctrinam, quae nihil censura dignum continet, prudenter iudicare queat sanam esse, tutam, nec ullatenus sanctitati evangelicae contrariam.

S. Paenitentiarīa, perpensis expositis, R.^o in X.^o P. S. R. E. Card. Arch. Vesunt. respondendum censuit:

Ad 1.um quaesitum, *affirmative*, quin tamen reprehendendi censeantur qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur.

Ad 2.um quaesitum, *negative*, habita ratione mentis S. Sedis circa approbationem scriptorum servorum Dei ad effectum canonizationis.

Datum Romae, in S. Paenitentiarīa, 5 Iulii 1831. — A. F. DE RETZ, S. Paenit. Reg.

Posita autem praefata approbatione, nostri iuniores theologi de eius sensu et extensione acriter disputant. RENATUS contendit omnes S. Doctoris opiniones inde evadere *moraliter* certas. — NESTOR vero tenet eas opiniones esse quidem in praxi tutas, sed remanere plus minusve probabiles. Asserit autem licitum esse illas amplecti, quamvis improbables prorsus reputentur. PASCHALIS tandem tum RENATO, tum NESTORI, adversatur et dicit easdem opiniones neque esse moraliter certas, cum sint mere opiniones, neque sequendas esse in casu in quo agenti improbables omnino habeantur.

HINC :

QUAER. *Quid de singulorum contendentium sententiis tenendum sit? Seu, quomodo approbatio doctrinae ligoriana intelligenda sit?*

SOLUTIO :

54. — *Resp.* 1.º RENATUS, amore et studio erga S. Alphonsum impulsus, limites veri excedit. Etenim S. Sedes vel S. Paenitentia-ria aliud non intendit, nisi declarare nihil erroneum esse in doctrina S. Alphonsi, ita ut absque temeritate et labe imprudentiae eius opiniones in praxi admitti possint. Igitur illae opiniones, licet tutaе, remanent probabiles, neque nefas est ab eis discedere. Constat ex verbis ipsis S. Paenitentiariae. Proposito enim dubio, nempe utrum professor theologiae tuto sequi posset omnes opiniones quas S. *Alphonsus* in sua Theologia Morali profitetur? S. Congregatio respondit: *Affirmative, quin tamen reprehendendi censeantur qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur.* Sic etiam Card. Gousset, in opere: *Justification de la doctrine de St. Ligi*; et praesertim in opere: *Lettres à M. le Curé* ***, in quo egregie percellit et profligat auctorem anonymum, qui prius opus incredibili audacia impugnaverat. *Gury*, n. 72.

55. — *Resp.* 2.º NESTOR quoque ultra veritatem progreditur, cum asserit, tibi fas esse sequi opiniones a S. Doctore traditas, licet eas prorsus et certo improbables et falsas habeas, vel saltem de improbabilitate et falsitate convincaris. Ratio est, quia tunc agens contra legem, ratus opinionem quam sequeris esse omnino improbabilem, agis contra legem moraliter certo cognitam, et proinde agis contra conscientiam tuam. — Secus vero dicendum est, si, licet opinio S. *Alphonsi* non tibi videatur quidem probabilis, non certo iudicas esse improbabilem et falsam; tunc enim eam habere potes ut vere probabilem ex iudicio reflexo scilicet, innixus in auctoritate tanti Doctoris, conscientiam efformare vales et doctrinam illam in praxim deducere. Potes enim facile iudicare eximium hunc doctorem, multo melius te ipso, rei rationes perscrutari novisse. *Gury*, n. 73.

56. — *Resp.* 3.º PASCHALIS recte iudicavit in utroque casu, ut

patet ex dictis in responso primo et secundo. Opiniones enim S. Alphonsi remanent merae opiniones, etiam posita approbatione. Verum, cum sint opiniones Doctoris omni exceptione maioris, et cuius doctrina speciali approbatione S. Sedis gaudet, ex principio reflexo, tuta regula agendi evadere possunt, etiam pro iis qui ad eius rationes non attendunt, vel eas investigare nesciunt. Cavendum autem est ne S. Alphonso adscribantur opiniones aliorum, ab ipso quidem relatae, sed non positive ut probabiles admissae. Notandum etiam est, quod confessarius, licet habeat aliquam opinionem nostri Doctoris ut improbabilem, non potest paenitentem ab ea sequenda prohibere. *Gury*, n. 74.

CASUS IX

DE PROBABILISMO AUCTORITATE S. ALPHONSI ELUCIDATO ET PROPUGNATO

CAIUS, probabiliorista, cum audiat NICASium defendentem systema probabilismi et adducentem in favorem sui systematis tum auctoritatem S. Alphonsi, tum etiam decretum S. R. Congregationis, quo declaravit «Nihil esse censura dignum in operibus S. Doctoris», et aliud S. Paenit., quo doctrina S. Alphonsi segura et tuta declaratur, NICASium increpat dicens: Nescio quomodo probabilistae in vestrae doctrinae favorem adducere possitis auctoritatem S. Alphonsi, cum ipse Sanctus aperte se profiteatur aequiprobabilistam et omnino neget se esse probabilistam, immo addat se reprobare probabilismum.

HINC:

QUAER. *An et quatenus doctrina et auctoritas S. Alphonsi adduci possit in favorem probabilismi?*

SOLUTIO:

57. — *Resp. Affirmative.* Ratio est, quia S. Alphonsus semper usque ad finem vitae suae docuit verum et germanum probabilismum moderatum. In prioribus quidem editionibus illum profitebatur aperte, ut certum est apud omnes; postea vero, saltem ab editione sexta, territus calumniis contra probabilistas, maxime contra Iesuitas, verbis visus est, non modo aliquid concedere adversariis, sed etiam recedere a probabilismo et *quendam aequiprobabilismum* inducere, idque nemo est qui negare possit; sed revera suus aequiprobabilismus nihil differt a probabilismo moderato, quem nos propugnamus. Cfr. *Comp.*, n. 132.

58. — Quod ille aequiprobabilismus non differat a probabilismo moderato inde infertur quod S. Alphonsus in editione sexta et deinceps usque ad mortem docet tanquam fundamenta sui systematis: a) licere sequi opinionem pro libertate, quando haec est

aeque aut fere aeque probabilis ac opinio quae legi favet, in quo omnino consentit cum probabilistis, ut certum est apud omnes; *b)* non licere sequi opinionem minus probabilem pro libertate, cum opinio quae stat pro lege est *certe* aut *notabiliter* probabilior: sed opinionem vocat certe ac notabiliter *probabilior* si sit moraliter certa, et opposita certo fundamento careat sitque tantum *tenuiter* aut *dubie probabilis*; atqui hoc etiam docent moderati probabilistae. Ergo aequiprobabilismus S. Alphonsi non differt a probabilismo moderato. Cfr. **Comp.**, nn. 133-135.

59. — Quod practice nullum sit substantiale discrimen inter aequiprobabilismum S. Alphonsi et probabilismum moderatum hodie agnoscunt auctores complures ex utraque schola. Praeterea tum S. Alphonsus, tum eius discipuli quando volunt significare opinionem aliquam posse in praxi teneri, eam vocant *probabilem* aut *solide probabilem*, nunquam *fere* aut *aeque probabilem*.

60. — Verum S. Alphonsus propter rationes antea indicatas usus est verbis ambiguis, et sic dixit *se esse probabilistam*, intelligendo hoc de probabilismo moderato; *se non esse probabilistam*, sed reprobare probabilismum, intelligendo de probabilismo laxo. Sub iisdem verbis aequivocis dicit *se esse probabilioristam*, *se non esse aequiprobabilistam* (**Comp.**, n. 137), cum tamen, teste Gaudé, «S. Alphonsus iam ex quo primum de re morali scripsit, ac deinde toto vitae suae tempore, tutoristas praecipue et probabilioristas impugnavit». **Comp.**, nn. 132-138.

CASUS X

DE MUTATIONE SENTENTIAE

1.° LUCIANUS, haeres, admittit ut validum testamentum in sui favorem conditum, quamvis quibusdam debitis formalitatibus careat, innixus probabili Doctorum sententia. Sed alia die mutata sententia, iuridice postulat et obtinet irritationem alterius testamenti pariter informis, in favorem CAII conditi, ut ipse proprior haeres colligat haereditatem.

2.° BATAVIUS, audita hora mediae noctis vigiliae Natalis Domini, manducat carnes, utpote in tempore pertinente ad diem Natalis Domini, ex vi probabilitatis quam facit auditum horologium; sed post quadrantem audit aliud horologium dans signum eiusdem mediae noctis, et, mutata sententia, huic se conformat, et, perinde ac si nihil die dominica manducasset, ad sacram synaxim hac die accedit.

3.° SIGISMUNDUS. haeres ex testamento carente aliqua formalitate, retinet haereditatem ex opinione probabili quod valeat testa-

mentum, et, mutata sententia, recusat solvere quaedam legata in ipso inclusa.

HINC :

QUAER. 1.º *An vel quando liceat mutare sententiam semel acceptam?*

2.º *Quid ad varios casus?*

SOLUTIO :

61. — *Resp. ad 1.um* Licet per se mutare sententiam iam aliquando electam, si nulla sit repugnantia inter talem mutationem et veram probabilitatem, id est, dummodo mutans sententiam, aliam hic et nunc vere probabilem amplectatur, nec istud ullam contradictionem neque theoretice neque practice involvat. Etenim ille qui alterutram e duabus sententiis probabilibus amplectitur, non cessat iudicare alteram probabilem, et proinde ea manet ipsi incerta quod ad illam partem sicut antea. Ergo data occasione, vel stante commodo, potest illam partem sequi, quamvis alias partem oppositam fuerit secutus. Excipe casum in quo hic et nunc sententiae mutatio veram probabilitatem tolleret, ut ex dicendis patebit. Cfr. *Lugo, Voit, Lacroix; Gury*, n. 75.

62. — *Resp. ad 2.um*, seu ad varios casus :

1.º LUCIANUS legitime potuit mutare sententiam in praxi circa valorem testamenti aliqua forma legali carentis, pro variis circumstantiis, quia semper opinionem vere probabilem secutus est. Etenim sibi servando haereditatem, non obstante defectu formae, ante sententiam iudicis, licite egit, cum iuxta opinionem vere probabilem egerit; sed non ideo cessavit iudicare oppositam ut solide probabilem, nec renuntiavit iuri, quod cuilibet civi competit, prosequendi irritationem alterius testamenti, si haec irritatio ipsi faveat; ergo irritationem legati iuridice postulando, iure suo usus est LUCIANUS; ergo minime inquietandus. *Gury*, n. 76.

63. — 2.º BATAVIUS, iuxta *Caramuelem*, licite potuit communicare, innixus in probabilitate ieiunii non violati; singula enim horologia, quae habentur ut bene regulata, virtutem opinionum probabilitum habent. Sed *minime hoc admittendum est*; agendi enim ratio BATAVII contradictionem involvit. In casu praecedenti, LUCIANUS, utendo priori probabilitate, non censebatur renuntiare iuri recurrendi ad probabilitatem oppositam in alio casu opportuno. BATAVIUS autem manducando carnes, quia probabiliter est dies dominica inchoata, eo ipso iam facultati renuntiat hac die communicandi. Etenim, ut recte ait *Lugo*, De Euch., d. 15, n. 53, «stante illo duplici praecepto, ego debeo, ex complexione utriusque praecepti, abstinentiam a cibo post comestionem unicam diei praecedentis, seu post refectiunculam serotinam usque ad Missam vel communionem diei sequentis, et superior habet ius ex vi utriusque

praecepti ad hoc totum; ergo habet ius ad prohibendam variationem horologii, ex qua impediatur observantia et redditio totius illius debiti, ad quod certum habebat ius.» Proinde, in hoc probabilitatum conflictu, prior, in praxim deducta, posteriorem practice destruit. Non possunt enim probabilitates illae seorsim spectari sicut spectarentur, si alia die probabiliter non ieiunus communicaret. Una enim ex duabus legibus necessario et eodem agendi tempore violatur. Ergo damnandus BATAVIUS. — Non tamen esset damnandus si post cenam aliud horologium audiret ex quo certo constaret prius omnino errasse. *Lugo*, ibid., n. 47; *Lehmke.*, Casus, vol. 1, n. 66, r. 2.

64. — 3.º Damnandus etiam est SIGISMUNDUS, utpote sibimetipsi contradicens. Validitas enim et invaliditas eiusdem testamenti simul consistere nequeunt: sed SIGISMUNDUS retinendo haereditatem affirmat testamentum esse validum, et recusando solvere legata affirmat esse invalidum; ergo sibi contradicit. Ergo damnandus est. Deinde iuxta antiquam regulam Iuris 55, in 6: *Qui sentit commodum, et onus sentire debet.* *Voit*, n. 104; *Lacroix*, l. 1, n. 373; *Elbel*, n. 190; *Gury*, n. 78; **Comp.**, n. 144, q. 7.º

CASUS

DE LEGIBUS

CASUS I

DE SUBIECTO LEGIS 1.º

VENANTIUS, parochus, videns HILARINUM puerum sexennem habere valde evolutum usum rationis, monet eius patrem NAZARIUM de obligatione, quam habet HILARINUS, faciendi primam communionem et satisfaciendi praecepto communionis paschalis. At GABINUS sacerdos, frater NAZARII, respondet VENANTIO, nepotem suum HILARINUM nondum esse subditum legis ecclesiasticae, quia nondum septennnis est, et homo, etsi legi naturali subiaceat quidem iam ante septennium si sufficientem usum rationis habeat, non vero subiacet legi ecclesiasticae, ut constat ex can. 12; aliunde melius esse, ait, ut HILARINUS differat primam communionem per unum alterumve annum et sic melius discat catechismum et, cum maiori cognitione Iesu Christi, melius praeparatus accedat ad actum tam sanctum, ut est susceptio Eucharistiae. His tamen rationibus VENANTIUS non acquiescit et urget obligationem HILARINI et huius causa etiam eius patris NAZARII, ad communionem paschalem et confessionem annuam.

HINC :

QUAER. 1.º *Quinam legibus subiiciantur?*

2.º *An qui sufficienter evolutum habeant usum rationis iam ante septennium subiiciantur legibus ecclesiasticis?*

3.º *Quid de rationibus a GABINO allatis?*

SOLUTIO :

65. — *Resp. ad 1.º a) Legi naturali omnis homo nascitur et remanet subiectus. — b) Legibus humanis subiiciuntur omnes et soli subditi rationis habitualiter compotes. Quia lex ferri nequit nisi in subditos, et qui habitualiter usu rationis carent legibus dirigi nequeunt.*

Qui *actu* non habent rationis usum, actu peccare non possunt contra legem ullam, quia carent necessaria cognitione (**Comp.**, n. 54), etsi (ut pueri ac perpetuo amentes) subiecti sint legi natu-

rali in actu primo, et (ut ebrii aliique usu rationis accidentaliter ad tempus carentes) remaneant subiecti cuilibet legi.

Legibus *ecclesiasticis* subduntur soli baptizati qui *septennium* iam expleverunt et sufficienti rationis usu gaudent, nisi aliud expresse in iure caveatur (can. 12). Legibus *generalibus* tenentur ubique terrarum *omnes* pro quibus latae sunt. Legibus conditis pro peculiari territorio tantum ii subiiciuntur pro quibus latae sunt, quique ibidem *domicilium* vel *quasi-domicilium habent* et simul *actu commorantur* (can. 13). Excipe leges quibus etiam peregrini adstringuntur (ibid.).

66. — *Resp. ad 2.um Negative*, nisi in iure expresse fiat exceptio: nam iuxta can. 12: «Legibus mere ecclesiasticis non tenentur... qui licet rationis usum assecuti, septimum aetatis annum nondum expleverunt, nisi aliud iure expresse caveatur». Iam vero in iure exceptio fit expresse pro communione paschali et annua confessione, qua tenentur omnes «postquam ad annos discretionis, i. e. ad rationis usum, pervenerint» (Ita expresse can. 859, § 1, et 906). Ergo statim ac pueri pervenerint ad usum rationis, etsi nondum septennium adepti sint, subiiciuntur legi de communione paschali ac annua confessione, idque declaravit Comm. Cod. 3 ian. 1918 (1). Etiam Pius X expresse edixerat: «Aetas discretionis tum ad confessionem tum ad S. Communionem ea est, in qua puer incipit ratiocinari, hoc est circa septimum annum, sive supra, sive etiam infra. Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utrique praecepto confessionis et communionis» (2).

67. — *Resp. ad 3.um Satis erit GABINO legere memoratum decretum Pii X*, ubi aperte dicit: «Communionem ulterius differre, ad eamque recipiendam maturiorem aetatem constituere, improbandum omnino est, idque Apostolica Sedes damnavit pluries» (3). Et antea dixerat dilationem communionis per speciem tutandi decoris augusti Sacramenti complurium exstitisse causam damnorum (4). Et prae oculis habeat GABINUS obligationem, quam habet suus frater NAZARIUS, curandi ut filius eius haec duo praecepta adimpleat iam ante septennium (5); quod si NAZARIUS impediatur

(1) Vide Ferreres, apud Razón y Fe, vol. 51, pag. 370, 371, ibique textus declarationis Comm. Cod.

(2) Decr. *Quam singulari*, 8 aug. 1910: *Acta*, II, pag. 577. Cfr. Ferreres, La comunión frecuente y la primera comunión, nn. 312, 341 seq.

(3) Cfr. Ferreres, l. c., n. 311.

(4) «Flebat enim, ait Pontifex, ut puerilis aetatis innocentia a Christi complexu divulsa, nullo interioris vitae succo aleretur; ex quo illud etiam consequeretur, ut praevalido destituta praesidio iuventus, tot insidiis circumventa, amisso candore, ante in vitia rueret, quam sancta mysteria delibasset». Cfr. Ferreres, l. c., n. 306.

(5) «Obligatio praecepti confessionis et communionis, quae puerum gravat, in eos praecipue recidit qui ipsius curam habere debent, hoc est in *parentes*, in confessarium, in institutores et in *parochum*». Pius X, decr. cit., n. IV. Cfr. Ferreres, l. c., n. 312.

erratis suis consiliis, et ipse NAZARIUS graviter peccabit. VENANTIUS recte se gerit et nihil aliud facit nisi satisfacere officio suo parochi, ut patet ex memorato decreto.

CASUS II

DE SUBIECTO LEGIS 2.º

1.º CALPURNIUS ad negotia sua peragenda perrexit tempore quadragesimae in quendam Galliae dioecesim ibique commoratur per tres hebdomadas. Iam vero in illa dioecesi ex pontificia dispositione Christifideles omnino tenentur ad abstinentiam servandam toto tempore quadragesimae feria IV loco sabbati; verum CALPURNIUS non servat abstinentiam feria IV, quia agitur de lege peculari illius territorii in quo ipse est peregrinus, et haec non viget in proprio ipsius territorio; neque sabbato illic abstinentiam servat, quia nullus illic servat, et non debet solus abstinere.

2.º CARPOPHORUS, hispanus, habens Cruciatam cum indulto carnis, in eadem regione in qua peregrinus est CALPURNIUS, et ipse peregrinatur, sed abstinentiam non servat neque feria IV nec sabbato; sed eius confessarius eum obligat ad observandam abstinentiam vel feria IV vel sabbato, quia ita decrevit S. C. Concilii.

3.º Alias, cum valetudinis curandae gratia in aliena patria hie-maret, neque festa, neque ieiunia particularia huius loci servavit, utpote alienigena, nec proinde legibus istis subditus.

HINC :

QUAER. 1.º *An recte se gerat CALPURNIUS?*

2.º *Quid de CARPOPHORO eiusque confessario?*

3.º *An peccaverit graviter Missam et ieiunia omittendo in tertio casu?*

SOLUTIO :

68. — *Resp. ad 1.º Negative*, sed peregrini tenentur alterutro die, ad libitum, abstinentiam servare, remoto tamen scandalo. S. C. Conc. 9 febr. 1924: *Acta*, XVII, pag. 94. Ratio est, quia in lege abstinentiae distinguere oportet substantiam praecepti a modo quo observandum illud est in aliqua regione. Substantia praecepti, in casu, est, ut per quadragesimam bis in hebdomada, praefinitis diebus, abstinentia servetur, eaque est lex generalis; modus vero, in casu, est, ut particulari lege hi dies praefiniantur feria IV et VI. Iamvero etiam peregrini, ad normam can. 146, § 1, 3.º, tenentur observare *leges generales*, in loco ubi hae vigent: haud itaque dubium, quin iidem et in dioecesibus, de quibus in casu, teneantur substantia praecepti quae ibidem plane viget; vicissim, ex n. 2.º eiusdem paragraphi, peregrini non tenentur ad servandas leges

particulares territorii in quo versantur, licet id libere possint; et ideo, in casu, per se non obligantur ad servandam abtinentiam feria IV loco sabbati, prout tenentur incolae loci, licet id libere possint. Hinc prono fluit alveo, eos teneri quidem, praeterquam feria VI, abstinere a carnibus, vel feria IV vel sabbato prout maluerint, optione nempe eis permissa, in hoc, inter ius commune et ius particulare. *Acta*, l. c.

69. — Igitur peregrini tenentur ad observandas leges generales, si vigeant in loco ubi sunt peregrini. *Comp.*, n. 160, q. 4.º Lex generalis de abtinentia viget quoad substantiam in loco in quo CALPURNIUS est peregrinus, etsi modus seu dies hic sit mutatus. Ergo ad eam observandam tenetur quoad substantiam. Ex aequitate ei conceditur ut, remoto scandalo, eam servet vel feria IV ut fit in loco in quo peregrinatur, vel sabbato ut fieri debet in sua patria.

70. — *Resp. ad 2.um* CARPOPHORUS recte se gerit, quia dispensatus est a lege generali quoad abtinentiam diei sabbati in quadragesima, et hac dispensatione uti potest (dummodo absit scandalum) etiam in extera natione, ut aperte declaratur in ipsa Cruciata prout habetur in concessione facta a Benedicto XV, 12 aug. 1915. Cfr. *Comp.*, vol. 2, nn. 1370 et 1385 [9]. Forte confessarius ideo deceptus est quia ante Benedictum XV haec indulta non valebant nisi intra limites ditionis Hispaniae, prout declaraverat S. Offic. 2 iun. 1897.

71. — *Resp. ad 3.um* Peccavit graviter si, diuturna habitatione in loco extraneo, ibidem *quasi-domicilium* (can. 13) acquisiverit, quia fit vere loci subditus et regionis incola. Secus, si huiusmodi quasi-domicilium non obtinuerit, secluso semper scandalo. Quandoque autem haberi censeatur quasi-domicilium? — Acquiritur: *vel* hoc duplici elemento: a) facto actualis habitationis, et b) intentione habitandi ibi per maiorem anni partem, *vel* commoratione reapse protracta ad maiorem anni partem (can. 92, § 2). *Comp.*, n. 162.

CASUS III

DE SUBIECTO LEGIS 3.º

1.º GABINUS, mercator, abit summo mane a loco domicilii, in quo festum patroni speciale et obligatorium celebratur, et mox pervenit ad alium locum, in quo festum prorsus simile peragitur. Rogatus ab amico ad Missam audiendam, se excusat dicendo: «*Ego ad paroeciam non pertineo*».

2.º PANCRACTIUS, cubanus, in Hondurensi republica versatur sabbato Quatuor Temporum Adventus et non servat abtinentiam

quia nemo illic abstinet a carnibus, quia viget dispensatio; redux vero in patriam in vigilia Nativitatis, neque abstinentioniam servat, quia solus abstineret eo quod concives abstinentioniam vigiliae servarunt in sabbato Quatuor Temporum, in quod abstinentionia Vigiliae transfertur ex privilegio illius insulae. **Comp.**, vol. 2, n. 1382.

3.º DAMASUS, mexicanus, in insula Cubae versans sabbato Quatuor Temporum Adventus, abstinet a carnibus, quia ex privilegio illic in tale sabbatum transfertur abstinentionia vigiliae Nativitatis, ut dictum est. Sed ecce in patriam redux ante vigiliam Nativitatis, a parocho ad iterum servandam abstinentioniam adstringitur sub absolutionis denegatione.

HINC:

QUAER. 1.º An GABINUS obligatus fuerit ad Missam in alio loco audiendam?

2.º An PANCRACTIUS a lege abstinentioniae eximatur, vel quandonam ieiunare debuerit?

3.º An DAMASUS abstinere debuerit in Cubana Republica, vel in patria, seu in utroque loco, vel in quali?

SOLUTIO:

72. — *Resp. ad 1.um Neg.* Ratio est, quia GABINUS neque tenetur lege patriae suae, utpote absens, neque lege loci, utpote peregrinus. Ita *Reuter*, n. 179; *Lacroix*, n. 686, contra *S. Alph.*, l. 1, n. 156. Cfr. can. 14, § 1, 1.º, 2.º **Comp.**, n. 160, q. 2.º et 3.º

Resp. ad 2.um PANCRACTIUS excusandus est ab utraque abstinentionia, quia non erat obligatus ad abstinentioniam solus, neque in uno loco, neque in altero. Tunc legislator censetur habere tales casus raros tanquam per accidens a lege eximentes.

73. — *Resp. ad 3.um* 1.º DAMASUS debuit vel saltem potuit uti privilegio Cubano et satisfacere obligationi abstinentioniae pro vigilia Nativitatis. — 2.º Non fuit obligatus ad abstinentioniam in patria iterandam; quia nemo tenetur iterum eidem obligationi satisfacere, cum semel in loco ubi tempus obligationis legis iam urgebat, satisfecit.

74. — *Obi.* Si parochus ex errore ieiunium Quatuor Temporum pro determinata hebdomada indixerit, dum ieiunium illud hebdomada sequenti tantum occurrit, iterum erit ieiunandum. Ergo a pari, etc.

Resp. Nego suppositum, scilicet iam obligationi satisfactum fuisse; paroeciani enim ieiunando minime obligationem legis ecclesiasticae adimpleverunt, siquidem Ecclesia nullum ieiunium tunc praescribebat. *Gury*, n. 85.

CASUS IV

DE LEGIS PROMULGATIONE

TITIUS iam a multo tempore animo volvebat ut muri cingentes suam civitatem destruerentur, utpote iam nostris temporibus inutilles, et quia his destructis valor cuiusdam magni TITII praedii, rustici, quod muris adiacens erat, valde augebatur: erat enim ad urbana aedificia extruenda opportunissimum. Factus est ipse TITIUS minister, et omnia ita bene praeparavit ut decretum de evertendis muris iam iam in publicum edendum videretur. Tunc TITIUS per interpositas personas et magno servato secreto coepit emere pretio currenti reliqua fere omnia praedia circumcirca muros, sciens valorem dictorum praediorum post promulgatum decretum multo auctum futurum. Statuto die ad decretum promulgandum, TITIUS accepit nuntium quo frater suus ipsum monebat emptiorem duorum ex his praediis adhuc non esse conclusam propter quasdam difficultates, eumque rogabat ut promulgationem ad mensem differret. Dilatio causa fuit ut etiam haec duo praedia emerentur viliori pretio. Post cognitum decretum omnes qui praedia vendiderant doluerunt de peracta venditione.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit legis promulgatio, et an sit necessaria ut lex vim obtineat?*

2.º *An TITIUS recte egerit: a) in curando ut decretum conderetur; b) in emendis currenti infimoque pretio praediis circumiacentibus muros, cum certo iam sciret valorem praediorum statim multum auctum iri; c) in differenda promulgatione decreti ut vilius reliqua etiam praedia emere posset?*

SOLUTIO:

75. — *Resp. ad 1.um* Promulgatio legis est eius publicatio facta a legitima auctoritate ad obligationem in subditos inducendam. Est omnino necessaria ut lex vim obtineat; unde in Codice canonico ita dicitur: «Leges instituuntur dum promulgantur». Ratio est, quia ut lex communitatem obliget, ab ipsa communitate cognoscatur oportet, leges enim non aliter obligant, nisi interveniente earum cognitione, ut docet S. Thomas (1); ut autem communitas eas cognoscere possit, necesse est ut a *legislatore* promulgentur seu *intimentur*. Igitur ante promulgationem lex non obligat, etiam si quis legem cognoscat. Modus promulgationis pendet a voluntate

(1) «Nullus ligatur per praeceptum aliquod, nisi mediante scientia illius praecepti». S. Thom., quaest. disp., De veritate, q. 17 a. 3.

legislatoris, debet tamen promulgatio esse sufficiens ut legis notitia ad communitatem pervenire possit.

Ex quo lex est promulgata vim obligandi habet. Si quis tamen quacumque ex causa eam ignoret, *in foro interno* excusatur ab eius observantia; in foro autem externo puniri poterit eius transgressio, quia praesumitur eius cognitio.

76. — Aliquando legislator concedit aliquam legis vacationem, i. e. statuit ut, non obstante legis promulgatione iam facta, lex non incipiat obligare nisi post aliquod tempus, v. gr. post duos menses. Sic leges Sanctae Sedis, nisi aliud statuatur, obligant tantum expletis tribus mensibus a die qui appositus est fasciculo *Actorum Apostolicae Sedis* in quo lex fuerit promulgata (can. 9).

77. — Leges *praeceptivae Hispaniae* obligant in ipsa paeninsula, insulis *Balearicis* et *Fortunatis* et etiam in regionibus *Africae* quae hisce legibus subiiciuntur, *post dies viginti* a promulgatione facta in ephemeride, vulgo *Gaceta*. C. civ. hisp., art. 1. — Leges *permissivae* statim ac promulgatae sunt in eph. *Gaceta*, vim obtinent. **Comp.**, n. 165.

78. — *Resp. ad 2.um a)* Certe TITIVS licite potuit curare ut regium illud decretum promulgaretur, quia ex se tendit ad bonum publicum, ut supponitur et patet ex eo quod in multis civitatibus muri destructi sunt, ut amplior locus et commodior ad aedificandum habeatur. Quod tale decretum speciali modo TITIO faveat, nihil iniustitiae continet.

b) Neque probabilius iniustum fuit emere illa praedia pretio tunc currenti, quod iustum erat, quamvis ipse sciret valorem statim mutandum esse: valor enim rerum desumitur ex communi aestimatione, vel ex lege, non ex notitia privata alicuius vel paucorum; neque iniustum fuit uti illa scientia quam ratione sui muneris habebat, quia non apparet cur non possit uti simili notitia. Cfr. *Lugo*, De iust., d. 26, nn. 140-143; *S. Alph.*, lib. 3, n. 824; *Buccer.*, vol. 1, n. 1147. Aliud esset si praedia emisset minori illo pretio ab aliquo qui decreti promulgationem ignorabat, cum iam communissime cognita erat promulgatio. Tunc illud pretium omnino iniustum fuisset.

c) Iniuste egit differendo decreti promulgationem, donec illa alia praedia empta essent infimo pretio: hoc enim est abusus proprie potestatis in subditorum praeiudicium, quod illicitum et iniustum est: potestate enim publica uti debent, qui ea insigniti sunt, in bonum commune publicum, non in bonum proprium. Neque adest paritas cum casu praecedenti b), nam usus scientiae non est usus potestatis, sed actus prudentiae oeconomicae, quae ex se ordinatur ad privata commoda; quare nullus est abusus, si in propria commoda talis scientia ordinetur. *Lugo*, l. c.

79. — Hinc TITUS iustitiam violavit et tenetur ad restitutionem erga dominos horum praediorum in casu c), quibus restituere debet differentiam inter pretium solutum et illud quod solvere debuisset postquam decretum publici iuris factum fuisset.

CASUS V

DE POTESTATE SUPERIORIS

LIBORIUS, sacerdos, commissa aliqua gravi culpa, ab Episcopo damnatus fuit, ut decem aureos in certam piam causam impenderet, et per octo dies in quodam monasterio exercitiis spiritualibus vacaret. Primam paenitentiae partem omnino praetermisit.

Quod ad secundam partem attinet, visus est quidem exterius iniuncto praecepto obtemperare, ne maiorem superioris offensam incurreret; sed meditationi nullatenus vacavit, atque otiosam vitam, in lectionibus scilicet profanis tempus terendo, perduxit; nec putat se de peccato inoboedientiae arguendum esse, hoc in-nixus principio, quod oratio mentalis seu meditatio sit actus mere internus, et consequenter ne quidem ab auctoritate praecipi possit.

HINC:

QUAER. 1.º *An Ecclesia possit praecipere actus internos?*

2.º *An, vel quomodo peccaverit LIBORIUS?*

SOLUTIO:

80. — *Resp. ad 1.um* 1.º Ecclesia sane pollet auctoritate praeci-piendi actus mixtos, seu partim internos partim externos, quia huiusmodi actus constituunt quid unum morale, indivisum.

2.º Quoad actus mere internos, potest eos praecipere *indirecte*, v. gr. dum fidei articulum definit, indirectam imponit obligationem credendi illum; dum gratias spirituales largitur sub conditione meditationis peragendae, vel quando subditi sponte se submitunt etiam quoad actus internos, ut patet in constitutionibus regula-rium.

3.º An vero id possit *directe et absolute, controvertitur: Negant S. Thom.*, 1, 2, q. 91, a. 4. et q. 100, a. 7; *Suárez*, De leg., l. 4, c. 12; *Bened. XIV*, De Synodo, lib. 9, c. 4, n. 4; *S. Alph.*, l. 1, n. 100, cum sententia quam *Suárez*, l. c., n. 4, et *Bouquillon* (Theol. mor. fundam., n. 101) vocant *communem*, tum: a) quia Ecclesia hos actus punire nequit et consequenter repugnat de huiusmodi actibus leges ferre (*S. Thom.*, l. c.); tum etiam b) quia cum Ecclesia sit corpus visibile, eius legifera potestas ad externam tantum gubernationem se extendere debet (*Suárez*, l. c., n. 7, seq.); tum c) quia nullibi constat hanc potestatem fuisse Ecclesiae col-latam (*Suárez*, l. c.).

Affirmant vero alii, inter quos *Lacroix*, lib. 1, nn. 648-655; *Ball-P.*, vol. 1, n. 308, seq.; *Bouquillon*, l. c., qui rationibus adversae partis ita respondent: ad *a*) posse Ecclesiam hos actus punire per censuram latae sententiae, vel relinquere iudicio Dei; ad *b*) hanc potestatem esse valde consonam indoli et fini Ecclesiae ad salutem animarum institutae; ad *c*) hanc potestatem contineri in generali legifera potestate, in qua limitatio admittenda non est nisi probetur. Cfr. *Génicot*, vol. 1, n. 92; *Deshayes*, Memento iur. eccles., n. 328; **Comp.**, n. 156; *S. Alph.*, n. 100.

81. — *Resp. ad 2.um 1.º* **LIBORIUS** graviter peccavit paenitentiam pecuniariam non adimplendo; res enim est *per se* gravis, et sub gravi praecipitur, nisi aliunde constet Episcopum noluisse praeceptum sub gravi urgere. Neque hoc supponitur facultates **LIBORII** excedere. Nec obstat quod haec eleemosyna iniuncta constituat tantum partem paenitentiae, quia paenitentia est divisibilis, et pars illa materiam gravem constituit. — *2.º* Peccavit etiam graviter spiritualia exercitia omittendo, quia iuste fuit damnatus ad ea obeunda, et partem etiam gravem paenitentiae constituunt. Nec dicas Episcopum probabiliter non posse praecipere actus internos; nam actus illi praecepti non videntur mere interni, quia iubetur **LIBORIUS** facere accuratam praeparationem, quae sine lectione piorum Librorum fieri non solet. — Praeterea, etiamsi haec exercitia mere interna forent, saltem probabile esset ea ab Episcopo praecipi posse. Porro subditus semper superiori oboedire debet, nisi is evidenter auctoritate sua abutatur, praecipiendo quae minime praecipere potest. *Elbel*, n. 339; *Lacroix*, n. 683.

Hodie certum plane est Superiorem ecclesiasticum posse praecipere exercitia spiritualia, cum in Codice (can. 2313, § 1, 5.º) recensentur inter paenitentias canonicas quae imponi possunt, et in ipso Codice praescribantur sacerdotibus saecularibus (can. 126); postulantis religionem (can. 541); novitiis (can. 571, § 3); religiosis (can. 595, § 1, 1.º); ordinandis (can. 1001) et alumnis Seminarii (can. 1367, 4.º). — Praeterea cum Episcopus C., universo suae dioecesis clero obligationem imposuisset ut saltem semel singulis quatuor annis exercitia spiritualia in domo aliqua Soc. Iesu peragerent, interrogata S. C. C.: «I. Potestne Episcopus, auctoritate sua ordinaria, supradictam praescriptionem universo clero suae dioeceseos imponere quatuor annorum spatio adimplendam, cum sacerdotes omnes et singuli nulli omnino expensae subiiciantur? — II. Posita responsione affirmante: potestne Episcopus sacerdotes eos, qui absque legitima causa exercitationibus spiritualibus, de quibus supra, interesse detrectant, aliqua modica poena mulctare? — Respondit, die 20 sept. 1878: Ad I. *Affirmative*. — Ad II. *Affirmative*, praevia tamen paterna admonitione». Cfr. *Il Monitore*,

vol. 2, p. 2, pag. 81; vol. 7, p. 2, pag. 110, seq. **Comp.**, n. 157, et vol. 2, nn. 51 et 226.

CASUS VI

DE OBLIGATIONE LEGIS

TIMOTHEUS satis implicatur quoties vult distinguere inter obligationem gravem aut levem diversarum legum, maxime dum principia generalia vult applicare singulis Codicis canonibus; item quoties discrimen assignare tentat inter obligationem legis et obligationem consilii, aut inter leges et regulas diversorum Ordinum, maxime si hae non obligent sub gravi nec sub levi, etc. Hac de re consulit SEMPRONIUM, qui totam hanc quaestionem valde simplicem reputat et facile eam dirimit hoc pacto: «Omnes leges obligant sub gravi aut sub levi pro diversitate materiae; omnes canones Codicis sunt verae leges, quae obligant sub gravi vel sub levi, nullusque canon illic est qui sit merum consilium; consilia nullam inducunt obligationem; regulae illarum religionum quae non obligant sub gravi nec sub levi sunt mera consilia et consequenter nullam pariunt obligationem». His auditis, TIMOTEO visum est sibi affulsisse magnam lucem, sed cum paulisper postea cogitasset, lux illa versa est in tenebras.

HINC:

QUAER. 1.º *An et quomodo leges obligent in conscientia, et quanam sit vis consiliorum?*

2.º *An omnes Codicis canones sint vere leges stricte dictae?*

3.º *An regulae religiosorum quae non obligant ad peccatum nec leve quidem, dicendae sint mera consilia, nullamque inducere obligationem?*

4.º *Quid de SEMPRONII assertionibus iudicandum est?*

SOLUTIO:

82. — *Resp. ad 1.um* Per se lex praeceptiva aut prohibitiva veram inducit obligationem in conscientia, saltem ad poenam; et tales leges obligant sub gravi, aut sub levi, pro gravitate materiae, aut circumstantiarum, aut finis a Superiore intenti. Non tamen semper facile est in particulari de qualibet lege determinare an obliget sub gravi, aut sub levi; immo nec semper in corpore aliquo legali, ut est Codex canonicus, patebit an praescriptum aliquod particulare sit vera lex, aut merum consilium. Per se *mera* consilia non inducunt veram obligationem in conscientia (vide tamen nn. 87 et 88), nec etiam leges mere permissivae. **Comp.**, n. 165, III.

83. — *Resp. ad 2.um* *Negative.* Notandum enim est Codicem ca-

nonicum plura proponere in suis canonibus quae non sunt nisi mera consilia aut normae directivae, ut ex ipso modo dicendi patet. Sic v. gr. can. 487: «Status religiosus seu stabilis in communi vivendi modus, quo fideles, praeter communia praecepta, evangelica quoque consilia servanda per vota oboedientiae, castitatis et paupertatis suscipiunt, *ab omnibus in honore habendus est*»; can. 684: «*Fideles laude digni sunt*, si sua dent nomina associationibus ab Ecclesia erectis vel saltem commendatis»; can. 859, § 3: «Suadendum fidelibus», etc.; can. 864, § 2: «Valde suadendum fidelibus»...; can. 911: «Omnes magni faciant indulgentias»...; can. 1345: «Optandum ut in Missis»...; can. 1380: «Optandum ut locorum Ordinarii», etc.

84. — Nunquam tamen Codex haec consilia aut normas directivas ab aliis gravissimis praescriptis distinguit diversis characteribus. Nec unquam aut non nisi rarissime indicat Codex an canon obliget sub gravi aut sub levi, aut sub nullo peccato, sed hoc deducendum est ex materia ipsius canonis aut ex modo dicendi. Hucusque nemo potuit ex Codice eruere an obligatio suscipiendi confirmationem aut extremam unctionem sit gravis aut levis. Nec facile determinari posse videtur quousque se protendat obligatio illorum canonum in quibus adhibetur forma *Curandum*, v. gr. can. 1354, § 2: «Curandum ut in maioribus Seminariis»; can. 1358: «Curandum ut in quolibet Seminario»... Item ubi similes aliae formulae: v. gr. can. 595: «Curent Superiores ut omnes religiosi»...; can. 863: «Excitentur fideles ut frequenter, etiam quotidie, pane Eucharistico reficiantur ad normas in decretis Apostolicae Sedis traditas; utque Missae adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam sanctissimae Eucharistiae perceptione, rite dispositi, communicent» (1).

85. — Nec Codex canones in quibus consilia tantum aut normas directivas proponit distinguit externo aliquo signo ab aliis in quibus vera praecepta proponuntur, nec multo minus eos in quibus graves obligationes, ab aliis in quibus tantum obligationes sub levi, sed omnes proponit suo loco prout ordo logicus eos exigere videtur.

86. — Immo quandoque uno eodemque canone ea proponit quae continent grave praeceptum, alia quae sunt mere permissa, et ea quae sunt de consilio. Sic v. gr. can. 530, § 1: «Omnes religiosi Superiores *districte vetantur* personas sibi subditas quoquo modo inducere ad conscientiae manifestationem sibi peragendam. § 2:

(1) De can. 1451, § 1 haec declaravit Comm. Cod. 12 nov. 1922: «Quaenam sit vis verbi «curent» canonis 1451, § 1. — Resp. Verbum *curent* cit. canonis *declarat* ab Ordinariis locorum suadendum esse patronis ut loco iuris patronatus quo fruuntur, aut saltem loco iuris praesentandi, spiritualia suffragia etiam perpetua pro se suisve acceptent; et hinc patronos, praesertim ecclesiasticos, *optime se gerere* si hisce suasionibus obsequantur» (Acta, XIV, pag. 663). Omnia ad consilium dandum fere reducuntur.

Non tamen prohibentur subditi quominus *libere ac ultro* aperire animum suum Superioribus valeant; *immo expedit* ut ipsi filiali cum fiducia Superiores adeant, eis, *si sint sacerdotes*, dubia quoque et anxietates suae conscientiae exponentes».

87. — Quod in Codice videmus idem etiam in antiquo Corpore iuris canonici habebatur, ibi enim admixtae erant cum legibus praeceptivis et prohibitivis, aliae permissivae, immo et consilia quae sensu aliquo largiore leges appellari possunt et appellantur. Quod recte notavit Suárez (De legibus, lib. 1, c. XIV, n. 11, cfr. etiam lib. 5, c. 4) posse scilicet, ipsa consilia appellari leges: «Respondetur primo: nomine legis interdum comprehendi totam dispositionem, seu providentiam legislatoris circa gubernationem subditorum, et sic ad illum pertinet non tantum praecepta dare, sed etiam consilia de iis quae meliora sunt; quod observavit Christus Dominus in lege Evangelica, et in iure etiam humano, praesertim canonico, saepe observatur, ut patet in cap. *Commissum de Sponsalibus*, ibi: *Tutius est*. Et multa sunt similia iura, ad quae intelligenda est hoc saepe necessarium. In hoc ergo sensu non male dixit illa Glossa legem non tantum *praecipere*, sed etiam *consulere*, quamvis re vera id non faciat formaliter, ut lex, sed concomitanter. Addo praeterea, quando lex *consult* unum effectum, sequi alium, nimirum; ut illud opus quod consulitur, iure prohiberi non possit, nec tanquam malum refutari, et quoad hoc dici potest illa lex *retinere vim legis, et obligare*».

88. — *Resp. ad 3.um Negative*. «Regula enim religiosa, ut ait Suárez (De relig., tr. VIII, lib. 1, c. 2, n. 2), non est merum consilium, quia praeter illam sunt multa alia, quae ex consilio possunt religiosi facere... et nihilominus religiosus omittens alia consilia supra regulam, non censetur deesse suo muneri et statui, si autem suam regulam praetermittat deficere censetur a sua obligatione; ergo talis regula respectu ipsius plus est quam consilium, ergo aliquam necessitatem imponit». Haec obligatio non videtur excedere debitum perfectionis, in regulis non obligantibus sub peccato. Unde qui praetermittit regulam committit *imperfectionem positivam*; qui alia consilia, solam imperfectionem *negativam*. Regula etiam obligat aliquo modo ad poenam.

89. — *Resp. ad 4.um* Ex dictis iam apparet in quantis erret SEMPRONIUS tam circa Codicem canonicum et obligationem singulorum canonum, quam circa regulas religiosorum, etiam circa eas quae (extra materiam votorum et exceptis iis quae iniunguntur sub praecepto oboedientiae) sub peccato non obligant, ut sunt Constitutiones PP. Praedicatorum (cfr. S. Thom., 2, 2, q. 186, a. 9, ad 1) et Societatis Iesu (P. VI, cap. 5). Discernere in singulis casibus naturam legis et vim obligationis ipsius non est res

facilis semper et obvia, sed talis ut exigit diligens studium et prudentiam non vulgarem. Attendendum est non modo ad materiam, circumstantias et finem legis, sed etiam ad formam praescripti, ut bene cognoscatur mens legislatoris quoad obligationem imponendam, vel meram directionem; item an velit obligare ad culpam, vel disiunctive ad poenam, etc.

CASUS VII

DE CAUSIS A LEGE EXCUSANTIBUS 1.º

TIBURTIVS omnino negat dari causas a lege excusantes, quia si lex est dubia, ait, non obligat et consequenter non est necessaria causa ulla excusans; si vero est clara, omnino servanda est, quia secus leges essent inutiles et semper posset quis liberari ab observanda lege afferendo causas excusantes, unde auctoritas legislatoris ad nihilum redigeretur, et potius legislatores essent ipsi moralistae qui dicunt «hi et hi excusantur, alii non excusantur; in hoc casu lex non obligat, in hoc alio obligat», dum alius moralista forte dicit totum contrarium: interea lex non observatur, ut accidit v. gr. in lege ieiunii, quam pauci omnino observant, allegantes diversos praetextus diversasque molestias, quasi ieiunium praescriptum fuerit ad commoditatem ac vitae suavitatem, et hoc postquam iam tot mitigationes inductae sunt ab Ecclesia, ita ut si antiqui christiani viderent quomodo nunc ieiunatur, idque a paucissimis, vix agnoscerent nisi umbram antiquae legis ieiunii. Et quis non scandalizabitur, ait, si audiat aliquos dicentes dari etiam leges excusantes a lege divina positiva, immo etiam a lege naturali?

HINC:

- QUAER. 1.º *An et cur dentur causae a lege excusantes?*
 2.º *Cur non ipse legislator sed potius alii debeant indicare quaenam sint causae excusantes?*
 3.º *Quales esse debeant causae excusantes?*
 4.º *Quid TIBURTIO respondendum est quoad legem ieiunii?*
 5.º *An etiam dari possint leges excusantes quoad legem divino-positivam, immo etiam quoad legem naturalem?*

SOLUTIO:

90. — *Resp. ad 1.º Affirmative:* dantur causae excusantes, ut constat ex perpetua et universali auctorum doctrina, quae certa omnino est. Ratio cur dentur causae a lege excusantes est ipsa voluntas legislatoris, quae in legislatore humano oritur ex *natura suae potestatis*, nam tota ordinatur ad bonum publicum, et ideo leges

ferre debet prout bonum publicum exigit et non aliter; ideo legislatori humano non competit potestas ferendi leges nimis difficiles quae sint moraliter impossibiles, nam lex humana debet esse *possibilis*, nisi bonum publicum in aliquo casu exigit ut etiam leges valde difficiles ferantur.

91. — Unde legislator humanus communiter fert leges quae moraliter sint possibiles pro maiori parte communitatis, et consequenter mens eius non est ut, si alicui propter causas speciales v. gr. infirmitatis, lex fiat moraliter impossibilis, etiam hunc obligare: hinc, ut ait S. Thomas, 2, 2, q. 147, a. 4 in corp.: «Statuta communia proponuntur, secundum quod *multitudini* conveniunt. Et ideo legislator in eis statuendis attendit id quod communiter habetur, et in pluribus accidit. Si quid autem *ex speciali causa* in aliquo inveniatur, quod observantiae statuti repugnet, *non intendit talem legislator* ad statuti observantiam obligare». Ergo quod admittantur causae excusantes a legis obligatione, non detrahit legislatoris auctoritati, sed eam firmat, recteque interpretatur eius voluntatem iuxta naturam suae potestatis.

Verum cum potestas legislatoris ordinetur ad bonum publicum, si bonum publicum exigit ut aliquae leges ferantur quae sint ex natura sua valde difficiles etiam pro maiori parte communitatis, dubium non est eum tales leges ferre posse et debere.

92. — *Resp. ad 2.um* Legislator, qui legem ferre debet pro communitate, attendit ad ea quae communiter contingunt, et formula brevi legem exprimere debet: unde nequit descendere ad singulas causas excusantes, quae multiplices esse possunt. Quoniam sint hae causae, expositores explanare debent, prudenter interpretando mentem ipsius legislatoris.

93. — *Resp. ad 3.um* Cum legislator, ut dictum est, attendat ad ea quae *communiter* contingunt, iam apparet impedimentum seu causam excusantem debere esse aliquid *communiter non coniunctum* cum observatione legis, sed debere esse ei *extrinsecum* seu coniunctum *per accidens*. Si enim difficultas ipsa intrinseca et omnibus communis excusaret, omnes essent excusati, et lex desineret esse vera lex.

94. — Et sicut pro bono publico aliquae leges sunt magis necessariae, aliae vero minus, et consequenter legislator ius et officium habet illas magis necessarias statuendi et urgendi, etsi earum observantia maius incommodum *ex natura sua communiter* afferat pro ipsa *communitate*, ita etiam bonum publicum exigit ut incommodum, quod observationi talis legis *per accidens alicui* coniungitur, *gravius* esse debeat ut eum liberet ab observanda lege tam necessaria.

Ex regula generali causae excusantes graviores esse debent in

legibus prohibitis quam in praeceptivis ; in divino-positivis quam in humanis. **Comp.**, n. 177.

95. — *Resp. ad 4.um* Quod TIBURTIUS dicit de mitigationibus inductis in lege ieiunii, probat TIBURTIVM non satis attendisse ad physiologica detrimenta quae passa est natura humana per decursum saeculorum, unde quae *communiter* possibilia erant quindecim abhinc saeculis, hodie vix paucissimis possibilia sunt : quare lex debuit mitior fieri, ut esset possibilis *maiori* parti communitatis, secus non esset lex. Antiquitas maior pars communitatis vim digestivam ita potentem habebat ut posset unica refectio sumere, et bene digerere, tantam alimentorum quantitatem quae sufficeret pro tota die sine frustulo ullo matutino, nec ulla cenula : idque faciebant fere per totum annum, etiam quin urgerentur a lege ieiunii nec mentem ieiunandi haberent. Quis hodie hoc facere potest? Certe vix unus vel alter. Unum ego cognovi, non duo. Hinc tractu temporis successit collatio, postea frustulum matutinum et aliae mitigationes, cum quibus forte hodie laboriosius adhuc fit ieiunium quam antea sine illis. Accedit in vita hodierna maior agitatio et excitatio, adulteratio et mala conservatio alimentorum, etc., unde necessitas valde generalis remediorum reconstituentium, ut dicitur, etc. **Comp.**, n. 619.

96. — *Resp. ad 5.um* Quod diximus de lege humana etiam intelligi debet de lege divina positiva et aliquando etiam de naturali affirmativa, quatenus prudenter praesumitur Deum nolle urgere suam legem *positivam* aut naturalem affirmativam cum difficultas extrinseca valde extraordinaria reddit alicui valde difficilem illius observantiam.

97. — Nulla tamen *moralis* impossibilitas excusare potest a lege naturali *negativa*, quia talis lex prohibet tantum ea quae sunt *intrinsece* mala, et consequenter repugnat ut Deus velit excusare aliquem ab eius observatione.

CASUS VIII

DE CAUSIS A LEGE EXCUSANTIBUS 2.º

CYPRIANUS, confessarius, intellexit EULALIAM, paenitentem suam, non ieiunare quia quinquagenaria erat : ei enim significaverat DAMIANUS, cum quo in absentia CYPRIANI fuerat confessa, feminas quinquagenarias excusatas esse a lege ieiunii. Respondit CYPRIANUS DAMIANUM errare, quia non legit Codicem canonicum. Ante Codicem canonicum sententia DAMIANI probabilis quidem erat, non autem post Codicem, quia ex can. 1254 : Omnes fideles tenentur lege ieiunii a completo anno 21 usque ad inceptum annum 60. Et cum lex clara sit, iam non datur locus sententiae DAMIANI. His

auditis EULALIA, quae magnam opinionem habebat de DAMIANI scientia, quo se vertat nescit, et tandem aliquando ad te venit, ut quaestionem dirimas.

HINC :

QUAER. 1.º *Unde fundamentum sumat diversitas sententiarum inter CYPRIANUM et DAMIANUM?*

2.º *An revera EULALIA excusata censenda sit a lege ieiunii, ut ipsi dixit DAMIANUS?*

SOLUTIO :

98. — *Resp. ad 1.um* Diversitas provenit ex eo quod CYPRIANUS attendit directe ad legem, et iuxta can. 1254: «Lege ieiunii adstringuntur omnes ab expleto vigesimo primo aetatis anno ad inceptum *sexagesimum*», et consequenter etiam feminas quinquagenarias implicite Codex complectitur, sicut etiam eas complectebatur ius antiquum; DAMIANUS autem attendit ad causas excusantes. Cfr. n. 90, seq.

99. — Iam vero ante Codicem canonicum sententia quae excusabat a ieiunio feminas quinquagenarias erat probabilis, tum extrinsece, quia eam propugnabant plures et gravissimi auctores, tum intrinsece, quia hi auctores afferebant solidas rationes ex ordine physiologico, quae cardinem totius quaestionis attingebant: scil. quod feminae senescunt citius quam viri (ut patet ex eo quod quinquagenariae iam generare non possunt), et in aetate quinquagenaria non minorem difficultatem experiuntur ad ieiunandum quam viri sexagenarii, et sicut hi, ita et illae, egent frequentiori cibo et non multo simul assumpto, quia si multum simul sumant, ut ad ieiunandum requiritur, non possunt convenienter illum digerere propter stomachi debilitatem; robur earum est de facili illusivum et inconstans, et sic facile incidunt in periculum amittendae valetudinis, cuius amissio fere irreparabilis est, non secus ac accidit in viris sexagenariis.

Ergo etiam post Codicem haec sententia retinet suam probabilitatem, quia Codex quaestionem de causis excusantibus non attingit, nec natura physiologica feminae quinquagenariae, in qua innititur sententia excusans, facta est firmior, sed debilior. Cfr. Ferreres, apud Razón y Fe, vol. 69, pag. 469, seq. Vide infra, n. 576 seq. et Comp., n. 619.

100. — *Resp. ad 2.um Affirmative*, ut patet ex dictis.

CASUS IX

OBLIGATIONIS LEGIS ADIMPLETIO

1.º LAURENTIA, in festo sollemni *B. Virginis*, summo mane audivit Sacrum ex devotione erga *B. Virginem*, nolens per hoc satis-

facere praecepto, sed intendens aliud audire; postea vero, mutata sententia, illud praetermittit. — Alias, cum coronam *B. Virginis* ex voto die sabbati recitare deberet, recitavit quidem ex intentione devotioni tantum satisfaciendi, aliam subinde ad implendam obligationem recitatura, quam tamen neglexit.

2.º VERONICA, eodem die, ad rosarium tum ex voto, tum ex paenitentia sacramentali, obligata, unicum recitat, utrique obligationi satisfaciendi gratia. Postea vero dubitans an ad aliud rosarium vel etiam ad duo adhuc teneretur, scilicet pro duplici intentione, nihil tamen aliud recitavit.

HINC:

QUAER. 1.º An LAURENTIA obligationi suae in utroque casu satisfecerit, necne?

2.º An VERONICA satisfecerit, unicum rosarium recitando; aut aliud vel etiam duplex recitare debeat?

SOLUTIO:

101. — *Resp. ad 1.um* 1.º LAURENTIA satisfecit obligationi Missae in primo casu. Ratio est, quia intentio satisfaciendi praecepto minime requiritur; satis est enim, ut opus praescriptum ponatur. Ita communiter. *S. Alph.*, n. 163. **Comp.**, n. 172.

2.º Non autem satisfecit suae obligationi in posteriori casu; quia haec obligatio orta est a propria voluntate, et proinde ab eius voluntate pendet ei satisfacere, vel non. Ergo, cum LAURENTIA expresse intenderit non satisfacere quando coronam recitavit, reapse non satisfecit. *Gury*, n. 101. **Comp.**, n. 173.

102. — *Resp. ad 2.um* VERONICA debito suo non satisfecit, unicum rosarium pro duplici obligatione recitando, ut patet. Etenim, cum obligationes illae ex fonte et motivo diverso contractae fuerint, sunt omnino distinctae, et proinde unico opere adimpleri nequeunt. Ergo aliud rosarium VERONICAE recitandum superest. Non duo tamen alia recitare debet, quia ad duo tantum, non ad tria, fuerat obligata. **Comp.**, n. 174; *Voit*, n. 202; *Elbel*, n. 397; *Gury*, n. 102.

CASUS X

CAUSAE LEGIS ADIMPLETIONEM IMPEDIENTES

SIDONIUS causas varias, legis adimpletionem impedientes, sive remotas sive proximas, apponit, scilicet:

1.º Frequenter Sacrum de praecepto audire omittit, itinere sive in terra sive in mari, negotiorum, vel etiam sola recreationis causa suscepto, impeditus. Iter autem in curru publico incipit, die quocumque hebdomadae, etiam ultimo aut pene ultimo, quamvis aliquando diem lunae expectare possit.

2.º Interdum, die quo ieiunandum est, ad venandum pergit, ita ut ieiunii servandi omnino incapax evadat.

3.º Alias, nocte sabbati se inebriavit, experientia sciens se incapacem Missae die dominica audiendae futurum esse.

HINC :

QUAER. 1.º *An vel quomodo causas impediētes legis adimpletionem apponere liceat?*

2.º *An vel quomodo in praedictis casibus peccaverit SIDONIUS?*

SOLUTIO :

103. — *Resp. ad 1.º* 1.º Licet apponere semper causas *eximētes* quascumque, cum eae dominio legis subtrahunt per discessum extra territorium. *Gury*, n. 103.

2.º Non licet unquam apponere *directe* causas sive proxime, sive remote *impediētes* legis observationem, in legis territorio remanendo, quia hoc esset ipsam legis violationem intendere. *S. Alph.*, n. 156; *Noldin*, De princ., n. 177. — Sunt tamen plures, ut *Génicot*, Inst. Theol. Mor., 1, n. 116; *Tamburini*, Expl. Decal., lib. 4, c. 2, et *Salmant.*, De leg., n. 104, qui existimant licere probabiliter apponere *directe* causas *remote* impediētes, «nam cum (*sic agens*) utatur iure suo, non apparet cur eius intentio dicatur inhonesta magis quam intentio exeuntis a territorio animo vitandae legis particularis.»

3.º Licet vero, saltem probabilius, apponere *indirecte* causas *remote* impediētes, et quidem sine ratione, ex praesumpta voluntate legislatoris, qui non censetur voluisse tantum onus imponere subditis.

4.º Probabilius autem non licet, seclusa causa proportionate gravi, apponere *indirecte* causas *proxime* impediētes, sine gravi ratione, quia lex proxime urgens proxime ligat voluntatem et urget ad media necessaria adhibenda, vel ad impedimenta removenda. **Comp.**, n. 179; *Lacroix*, *Billuart*. Cfr. tamen *Salmant.*, tr. 11, De legibus, cap. 2, n. 162.

104. — *Resp. ad 2.º* 1.º SIDONIUS non peccavit contra praeceptum audiendae Missae, si agebatur de praecepto particulari et exierit extra legis territorium antequam urgeret tempus obligationis, ut dictum est supra, in *casu* secundo. — Neque peccavit etiamsi actum sit de lege communi, saltem si, pluribus diebus antequam urgeret obligatio, iter, etiam sine gravi causa, suscepit. *Gury*, n. 104. **Comp.**, n. 180.

2.º Peccavit graviter SIDONIUS, se impotentem ad ieiunandum reddens venationis defatigatione, quia sine iusta causa obicem ad legis adimpletionem posuit. Ita *communiter* cum *S. Alph.*, n. 152, et l. 3, n. 1046, contra *plures*, inter quos *Berardi*,

Praxis, 2, n. 1495; *Sánchez*, Consil., lib. 5, c. 1, dub. 7, n. 11.

3.° Peccavit graviter contra praeceptum audiendae Missae, per voluntariam ebrietatem nocte praecedenti habitam, si advertit non solum ad periculum proximum ebrietatis, sed etiam ad periculum Missae omittendae propter impotentiam in causa voluntariam. Ratio est, quia impedimentum proximum legis adimpletioni appositum. **Comp.**, n. 180.

CASUS XI

AN OBLIGET LEX VEL SENTENTIA FUNDATA IN FALSA PRAESUMPTIONE?

1.° TYTIRUS, pastor ovium, dum caute in gregem invigilaret, inadvertenter consopitur et gravi somno corripitur. Extemplo in vicina praedia grex totus dilabatur. Haud mora ecce custos publicus repente apparet! Ab eo TYTIRUS iudicibus traductus, ad multam simul et ad damnorum reparationem iuridica sententia cogitur. Pastor autem infelix iudicans iniquam esse hanc sententiam, partim ex bonis privatorum, partimque ex fisco se compensare non dubitat.

2.° Eiusdem asellus, nocte quadam, cum a fure e stabulo solutus et abductus fuisset, e manibus huius evadens in alienos agros aufugit, eosque nonnihil damnificavit. Quapropter novam sententiam subire cogitur TYTIRUS, sed ideo et ipse etiam ad novam compensationem indignabundus recurrit.

3.° Alias, infelix homo a iudice damnatus ad solvendum debitum, cui iam satisfecerat, cum nullum modum haberet iuridice probandi factam esse iam solutionem, maxime contristatus et afflictus, in occulta compensatione dolorem delinire ac sedare festinavit.

HINC:

QUAER. 1.° *An obtemperandum sit legi seu sententiae iudicis, si in falsa praesumptione fundetur?*

2.° *An TYTIRUS sententiam acceptare debuerit, vel e contrario se compensare potuerit in hoc triplici casu?*

SOLUTIO:

105. — *Resp. ad 1.um* 1.° *Nego*, si sententia iudicis seu applicatio legis fundetur tantum in praesumptione *facti* particularis culpae, fraudis, damnificationis, quia veritate facti non subsistente, corrumpit eo ipso obligationis fundamentum.

2.° *Affirmo* vero, si fundetur in praesumptione *periculi generalis* culpae, fraudum, etc.; quia bonum commune requirit ut omnes stabiliter obligentur, propter hallucinationis periculum, et

quia iudex ad solum factum externum attendere potest. *S. Alph.*, nn. 100 et 150; *Suárez*, etc.; *Gury*, n. 105.

106. — *Resp. ad 2.um 1.º* Iniuste egit TYTIRUS occulte se compensando in primo casu, quia iuste damnatus est; factum enim damnificationis est verum, et insuper adfuit in pastore culpa saltem iuridica quae ad iustam sententiam sufficit; lex enim reddere intendit homines *cautiores* et *vigilantiores*, ut damna efficaciter impediatur; ergo TYTIRUS ad restitutionem tenetur.

2.º In aselli casu, falsa est omnimodo praesumptio, cum ipse pastor omni culpa etiam iuridica careat. Non potuit enim puniri ob diligentiae defectum, siquidem nullatenus factum impedire potuit; ergo nullo modo, ne iuridice quidem, ipsi est imputandum. Si igitur damnatus fuit, ob praesumptionem negligentiae quam non admisit neque admittere potuit, erronea est et materialiter iniusta iudicis sententia. Ergo, quoad TYTIRUM, casus est merae necessitatis (*caso de fuerza mayor*), a qua omnino est absolvendus; ergo de iniustitia non est damnandus, et iure compensatione usus est.

3.º In casu solutionis iam factae, non potuit damnari ad denuo solvendum, causa enim sententiae falsa est; ergo sententia innititur in fundamento omnino erroneo; ergo sententia haec est materialiter iniusta; ergo TYTIRUS de iniustitia argui nequit, eo quod se compensaverit, si alio modo quod suum est nullatenus recuperare potuerit. *Voit*, n. 195; *S. Alph.*, l. 1, n. 100; et l. 4, n. 521; *Gury*, n. 106. *Comp.*, n. 171.

CASUS XII

DISPENSATIO LEGIS 1.º

NICONIUS, mercator, a POLYDORO confessario requirit, utrum sibi liceat vesci carnibus in itineribus multoties repetitis, tum propter nimiam defatigationem et stomachi debilitatem, tum etiam propter provectam iam aetatem, sexaginta scilicet annorum. Negat licere confessarius. — Velis igitur, quaeso, licentiam hanc mihi impertire, reponit bonus senex. — Ad me non spectat in legibus Ecclesiae dispensare, ait POLYDORUS, sed ad Episcopum tibi omnino recurrendum est. Mercator igitur ad praesulem recurrit, et in libello supplicii allegat provectam aetatem et infirmitatem, intelligendo per hanc stomachi debilitatem, aut nauseam aliorum ciborum, necnon defectum somni, abstinentiam a carnibus non raro subsequentem. Quamobrem illico fuit dispensatus, et quidem in perpetuum. Sed paulo post, confortato stomacho, iam potest

absque incommodo esurialibus cibis vesci. Hinc evadit anxius valde NICONIUS circa dispensationis validitatem.

HINC :

- QUAER. 1.º *A quo, et qua de causa possit dispensari a legibus?*
 2.º *An NICONIUS dispensatione indiguerit, et quidem episcopali, vel papali?*
 3.º *An saltem valida esse pergat dispensatio, postquam valetudo firmior evaserit?*
 4.º *Quid, si Episcopus apposuisset clausulam, nempe de consilio utriusque medici spiritualis et corporalis?*

SOLUTIO :

107. — *Resp. ad 1.um* Dispensatio pertinet ad solum superiorem, siquidem potestatem iurisdictionis in foro externo requirit, sicut facultas leges condendi. Hinc legislator dispensare potest in legibus suis et in legibus praedecessorum et inferiorum (can. 80); inferior vero dispensare nequit in legibus superioris sui, nisi ex potestate delegata (can. 80, 81), aut agatur de Ordinariis quoad leges pontificias et difficilis sit recursus ad Sanctam Sedem et simul in mora sit periculum gravis damni, et de dispensatione agatur quae a Sede Apostolica concedi solet (can. 81). Causa autem proportionate gravis ad dispensandum requiritur et quidem ad validitatem in delegato, ad liceitatem vero in superiore iurisdictione ordinaria gaudente. **Comp.**, nn. 183, 186.

108. — *Resp. ad 2.um* 1.º NICONIUS dispensatione indiguit ad carnes diebus prohibitis edendas, difficultas enim legem servandi non videtur esse tanta, ut obligatio pro eo cesset. Non potuit vero a confessario dispensari, quia nullus inferior dispensare potest in lege superioris. — 2.º Quod si manifeste gravis infirmitas vel aliud detrimentum grave secuturum sit, confessarius declarare poterit mentem Ecclesiae, ceu piae matris, non esse ut paenitens lege obstringatur. — 3.º Si infirmitas ex natura sua perpetua non sit, satis erit si NICONIUS a proprio parochio dispensationem requirat; etenim non solum Ordinarii locorum, sed etiam parochi, in casibus singularibus iustaque de causa, possunt subiectos sibi singulos fideles singulasve familias, etiam extra territorium, atque in suo territorio etiam peregrinos, a lege communi de observantia festorum itemque de observantia abstinentionae et ieiunii vel etiam utriusque dispensare (can. 1245, § 1), etiamsi recursus ad Episcopum esset facilis. — 4.º Si NICONIUS dispensationem perpetuam obtinere voluerit, debuit ad Episcopum recurrere, vel ad Summum Pontificem.

109. — *Resp. ad 3.um* 1.º Si NICONIUS non perfecte convaluit, licet multo facilius cibis esurialibus vesci queat, vel si ex eorum

usu relapsum timeat, perdurat dispensatio, quia non cessavit totaliter causa finalis dispensationis, et revera casus ille supponi potest in viro grandaevo, ut NICONIUS perhibetur. — 2.º Immo, videtur etiam perdurare dispensatio, licet firmiter convalesceret senex; perdurat enim, aiunt graves theologi cum *S. Alph.*, n. 196, si dispensatio fuerit concessa absolute, et non conditionate tantum, nempe, si causa duret: porro, in nostro casu, videtur absolute concessa, cum NICONIUS, inter alias causas, provectam aetatem attulerit. Dicit tamen *S. Alph.*, ibid., non habendam esse ut absolutam dispensationem ab officio divino, vel ab abstinence a carnibus, licet concessa fuerit pro infirmitate quae perpetua censetur, si valetudo superveniat. Verum, cum hic agatur de homine grandaevo, praesumi potest Pontificem modo absoluto dispensasse. Hoc sequitur ex regula quam tradit *S. Alph.* ad distinguendam absolutam dispensationem a conditionata; dicit enim: *Quando causa iudicatur perpetua, tunc dispensatio data censetur absolute, etsi postea per accidens causa cesset.* *Gury*, n. 111. Cfr. *Bucc.*, Casus, § 20, n. 1. *Comp.*, n. 189.

110. — *Resp. ad 4.um* Si superior apposuerit clausulam hanc, *de consilio utriusque medici*, evanescit omnis difficultas; tunc enim evidenter dispensatio est conditionata; et cessante totaliter causa finali, cessat quoque dispensatio. Etenim neque medicus corporalis, neque medicus spiritualis dispensare potest, sed tantum statum infirmitatis declarare; sed supponitur infirmum valetudinem recuperasse: ergo, etc. *Elbel*, n. 450. *Gury*, n. 112.

CASUS XIII

DISPENSATIO LEGIS 2.º

1.º GERBERTUS, canonicus, ab Ordinario loci facultatem obtinuit ut in votis privatis, positis conditionibus debitis, pro foro interno dispensaret. Ecce inter alios paenitentes vir peregrinus occurrit, voti alicuius dispensationem seu commutationem requirens. Haeret anceps GERBERTUS, nesciens utrum huic petitioni acquiescere debeat. Acquiescit tandem, quia, ait, in dubiis *favores sunt ampliandi*.

2.º Idem, ex Episcopi delegatione, a lege abstinentiae in usu carnum varios paenitentes dispensavit. Sed ei occurrunt peregrini per notabilem anni partem ibidem permansuri, immo et alii transientes tantum; utitur autem hac accepta facultate erga omnes indiscriminatim, sive sint loci incolae, sive sint peregrini. Immo illis omnibus facultatem tribuit, etiam in itinere et extra dioecesium, carnes edendi.

3.º Ipsemet iter agens cum socio, paenitente suo ordinario, extra dioecesis confines, non dubitat ipsi esum carnis die sabbati permittere; immo sibimetipsi indulget, ut cum eo carnes edere possit.

HINC:

- QUAER. 1.º *An GERBERTUS potuerit dispensare in votis cum peregrinis? an id Episcopus valeat?*
 2.º *An potuerit concedere incolis loci, ut carnes extra dioecesim edere possent?*
 3.º *An etiam dare potuerit licentiam peregrinis, ut caribus reficerentur non solum ibidem, sed etiam in alio loco quocumque?*
 4.º *Utrum socium in itinere, et seipsum dispensare potuerit?*

SOLUTIO:

111. — *Resp. ad 1.um* 1.º Episcopus dispensare potest cum peregrinis, etiam ad modicum tempus in dioecesi existentibus, ut patet ex can. 1313: «Vota non reservata possunt iusta de causa dispensare, dummodo dispensatio ne laedat ius aliis quaesitum: a) Loci Ordinarius quod attinet ad omnes suos subditos atque etiam peregrinos; b) Superior religionis clericalis exemptae quod attinet ad personas quae can. 514, § 1, enumerantur». **Comp.**, n. 184, q. 3.º; *S. Alph.*, n. 158.

2.º Delegatus ab Episcopo eadem gaudet facultate, siquidem Episcopus quas habebat facultates ipsi commisit. Ergo valida censenda est dispensatio a GERBERTO concessa. Quoad axioma allegatum, minime ad solvendam difficultatem requiritur, cum aliunde res iam sit certa. Ceterum dispensatio, utpote odiosa, est quidem strictae interpretationis; potestas vero dispensandi, cum favorabilis sit, late accipitur. *S. Alph.*, n. 187.

Resp. ad 2.um **Affirm.** Facultas enim a GERBERTO concessa in foro interno est omnino *personalis*, ergo personae adhaeret, eamque peregrinantem subsequitur; ergo ad locum minime restringenda est.

Resp. ad 3.um 1.º GERBERTUS dare potuit peregrinis, etiam ad breve tempus in loco commorantibus, facultatem ibidem carnes, die prohibita, iusta de causa edendi, ut constat ex can. 1245, § 1, nuper citato. — 2.º Immo praedictis peregrinis facultatem tribuere potuit ut in alio loco quocumque dispensatione uterentur, si ratio dispensationis erat duratura, ob eandem rationem, scilicet, quia tunc erant sufficienter subditi, et dispensatio erat *personalis*.

112. — *Resp. ad 4.um* 1.º Non potuit dispensare socium, etsi paenitentem suum ordinarium; acceptam enim facultatem exerce-re nequibat, nisi in foro sacramentali; sed extra locum suum ca-

rebat iurisdictione ad confessiones audiendas, ut supponitur. Ergo socium dispensare non potuit. Secus vero, si approbatus sit, quia paenitens fuisset sufficienter subditus. Si autem delegatus sit ad dispensandum etiam extra forum sacramentale, extra dioecesim suum socium dispensare nequivisset, cum iurisdictione personali seu ordinaria in illum careret. — 2.º Per se, saltem in territorio in quo poterat alios dispensare, secum ipse dispensare potuit, quia, nisi aliud ex rerum natura aut ex iure constet, potestatem iurisdictionis voluntariam seu non-iudicalem quis exercere potest etiam in proprium commodum (can. 201, § 3).

CASUS XIV

DISPENSATIO AB UNO SUPERIORE NEGATA, ET POSTEA AB ALIO,
NEGATIONIS IGNARO, CONCESSA 1.º

1.º MAXENTIUS dispensationem voti non reservati ab Episcopo postulavit, nec obtinuit. Paulo post, cum obiisset Episcopus eandem gratiam ab eius successore, prioris petitionis ignaro, eadem proposita causa, consecutus est.

2.º LAURENTIUS, infirma utens valetudine, et difficulter abstinentiam a carnibus sustinere valens, dispensationem ab Episcopo, exposito infirmitatis statu, petiit; sed cum non obtinuisset, ad S. Sedem recursum habuit, eadem exposita causa, sed tacita Episcopi repulsa, et gratiam impetravit.

3.º AURELIUS a Pontifice postulavit dispensationem de impedimento consanguinitatis in tertio gradu ad matrimonium cum BERTHA ineundum; verum eam non obtinuit. Quid ille? Resciens Episcopum ab illo impedimento posse dispensare ex Pontificis concessionem, eum adit, et, tacita romana denegatione, eadem tamen causa allata, ab illo consecutus est id quod a Papa negatum fuerat.

HINC:

QUAER. 1.º *An sit valida dispensatio ab uno superiore negata et ab eius successore, negationis ignaro, data? et quid de MAXENTIO?*

2.º *An sit valida dispensatio negata a superiore secundario, et concessa a superiore primario, rei inscio? et quid de LAURENTIO?*

3.º *An vice versa, valida sit dispensatio negata a superiore primario, et a secundario, repulsae inscio, erogata? et quid de AURELIO?*

SOLUTIO:

113. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Etenim valet dispensatio negata et postea concessa ab eodem superiore negationis immemore;

ergo ex paritate rationis valet etiam dispensatio ab uno superiore negata, et ab eius successore, negationis inscio, data. Ratio est, quia successor eandem habet potestatem ac praedecessor, nec regitur per iudicium et voluntatem illius. Immo in illo multo minus est probabilis praesumptio involuntarii; et insuper praedecessoris voluntas nullatenus ad causam refert. Ergo in *primo* casu minime inquietandus MAXENTIUS. *Gury*, n. 119.

114. — *Resp. ad 2.um Affirmative*. Quare enim dispensatio invalida foret? Ubi est *subreptio*? Quonam iure negatio facta a superiore secundario exprimenda est in recursu ad superiorem maiorem? Numquid primarius superior iudicio inferioris regitur? Nequaquam. Ergo illa circumstantia negationis ab inferiore factae, omnino impertinens est respectu superioris, et hoc ad causam nihil prorsus refert. Ergo nulla est praesumptio involuntarii in superiore. Proinde in *secundo* casu valide dispensatus est LAURENTIUS, quia voluntas Pontificis absoluta censi debet. Pontifex enim non decipitur, atque ex causis allegatis dispensationem concedit; nulla igitur intervenit *subreptio* quae dispensationem invalidet. Ergo LAURENTIUS non est inquietandus. *Súñez*, De leg., l. 6, c. 22; *Elbel*, n. 15; *Lacroix*, n. 811, etc., contra *nonnullos*.

115. — *Resp. ad 3.um* In casu nostro, in quo inferior dispensat tantum ex potestate delegata, dispensatio est invalida. Ita enim can. 43: «Gratia ab una Sacra Congregatione vel Officio Romanae Curiae denegata, invalide ab alia Sacra Congregatione vel Officio aut a loci Ordinario, etsi potestatem habente, conceditur sine assensu Sacrae Congregationis vel Officii quocum vel quibuscum agi coeptum fuit, salvo iure S. Paenitentiariae pro foro interno». — Immo ex can. 44, § 2, gratia a Vicario Generali denegata et postea, nulla facta huius denegationis mentione, ab Episcopo impetrata, invalida est; gratia autem ab Episcopo denegata nequit valide, etiam facta denegationis mentione, a Vicario Generali, non consentiente Episcopo, impetrari. *Zitelli*, De disp. matr., p. 70, n. 4; *Ball.-P.*, vol. 6, n. 950; *Wernz*, Ius Decret., vol. 4, n. 627, not. 142; *Bucc.*, Inst. Mor., 2, n. 1041, et Casus, § 20, n. 6; *Rosset*, De sacr. matr., n. 2546. Etenim S. Sedes ubi adest causa iusta non denegat dispensationem. Ergo in casu iudicavit causam non esse iustam. Ergo inferior nequit valide dispensare nisi illam aestimet iustam (*Comp.*, n. 186) ideoque S. Sedis iudicium esse falsum, ut ait *Rosset*. Excipe casum in quo *evidenter* pateat causam esse iustam, sed non fuisse sufficienter expositam. Praeterea certum est nullam esse dispensationem concessam ab una S. Congregatione, si antea fuerat ab alia S. Congr. denegata (cfr. *Ferreres*, La Curia Romana, nn. 149, seq.); unde non videtur maiorem potestatem fuisse Episcopo concessam quam Sacris Congregationibus. — Alii tamen aliter

loquebantur, ut v. gr. *Gury*, n. 121; *Matharan*, Cas. de matrim., n. 423; *D'Annibale*, 1, nn. 77, nota, 63; *Génicot*, 2, n. 526 (ed. 3.^a); *Konings*, Comment. in facultates Apost., n. 14, nota, et n. 70, qui tamen concedunt in foro externo esse temerarium se immiscere rei ad Romanum Pontificem delatae. **Comp.**, n. 188.

CASUS XV

DISPENSATIO AB UNO DENEGATA ET AB ALIO CONCESSA 2.º

1.º MEDARDUS et PELAGIA, concubinarii, in remotam aliquam regionem domicilium transtulerunt ibique tamquam veri coniuges ab omnibus habebantur. PELAGIA coniugata erat a viro separata. Post aliquot annos moritur PELAGIAE maritus et MEDARDUS sanationem in radice postulavit a S. C. de Sacramentis nec obtinere potuit: tunc recursum habuit ad S. Paenitentiarium et petitam gratiam obtinuit, quin mentionem faceret denegatae gratiae a S. C. de Sacramentis.

2.º CRISPINUS dispensationem a voto castitatis perpetuae, emissio anno 17 aetatis suae, postulavit a proprio loci Ordinario. Gratiam illi Ordinarius denegavit, sed CRISPINUS reticita repulsa recursum habuit ad Ordinarium loci ubi CRISPINUS peregrinus erat, et hic dispensationem ei concessit.

3.º ONESIMUS, aetate minor, domicilium habet legale in dioecesi A, et voluntarium in dioecesi B, ubi commercium exercet de licentia sui patris. Ut possit matrimonium contrahere cum BERNARDA, consobrina sua germana, dispensationem postulat ab Ordinario dioecesis A, a quo ei denegata fuit; tunc, hoc reticens, eandem petivit dispensationem ab Ordinario dioecesis B: uterque enim Ordinarius extraordinarias facultates hac in re habebat. Concessione obtenta, cum ventum fuit ad contrahendum matrimonium, iurgia orta sunt inter respectivas Curias A et B, quasi Ordinarius B illicite ac invalide egisset.

HINC:

QUAER. 1.º *An valida sit dispensatio ab una Congregatione vel Officio denegata et a S. Paenitentia concessa pro foro interno, quin ei significata fuerit prior repulsa?*

2.º *An valeat dispensatio a proprio Ordinario denegata et postea ab alio Ordinario concessa, et versa vice?*

3.º *An valida et licita sit dispensatio a proprio Ordinario negata et ab alio proprio Ordinario concessa, quin hic priorem denegationem cognoverit?*

4.º *Quid ad singulos casus?*

Solutio :

116. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Aliud esset si concessa fuerit ab alia Congregatione vel Officio, vel ab Ordinario loci. Utrumque constat ex can. 43: «Gratia ab una Sacra Congregatione vel Officio Romanae Curiae denegata, invalide *ab alia* Sacra Congregatione vel Officio, aut a loci Ordinario, etsi potestatem habente, conceditur sine assensu Sacrae Congregationis vel Officii quocum vel quibuscum agi coeptum fuit, *salvo iure S. Paenitentiariae pro foro interno*». Quid si gratia prius postulata fuisset a S. Paenitentiaría pro foro interno et postea a Congregatione vel Officio obtenta fuerit pro foro externo? Videretur tunc fuisse nulla dispensatio.

117. — *Resp. ad 2.um* Iuxta can. 44, § 1: «Nemo gratiam a proprio Ordinario denegatam ab alio Ordinario petat, nulla facta denegationis mentione; facta autem mentione, Ordinarius gratiam ne concedat, nisi habitis a priore Ordinario denegationis rationibus». Unde sequitur *validam* futuram dispensationem in utroque casu, nam prohibitiones § 1 canonis 44 non sunt sub poena nullitatis. Erit tamen illicitus recursus a proprio Ordinario ad Ordinarium non proprium, reticita repulsa facta ab Ordinario proprio; quod si haec memorata fuerit, *illicite* (non autem invalide) alius Ordinarius concedet, nisi habitis a priore Ordinario denegationis rationibus. Hisce rationibus auditis, poterit valide ac licite concedere, si id in conscientia faciendum putaverit. Recursus ab Ordinario non proprio ad Ordinarium proprium prohibitum non est, ideoque concessio, proprio Ordinario facta, valida et licita per se erit in omni casu, nisi denegata fuerit a S. Sede.

118. — *Resp. ad 3.um Negative* quoad liceitatem, *affirmative* quoad validitatem respondendum videtur. Prohibetur enim sed non sub poena nullitatis recursus a proprio Ordinario ad *aliu*m; ergo ad *aliu*m, sive *propriu*m sive alienum.

119. — *Resp. ad 4.um* Dispensatio a MEDARDO impetrata valida et licita fuit; ea quam obtinuit CRISPINUS valida fuit et licita; demum dispensatio ONESIMO tributa illicita fuit, valida tamen; sed cum Ordinarius concedens bona fide egerit, *licite* ex parte sua processit, ideoque alia Curia iniuste de illo conqueritur.

CASUS XVI

DE LEGE IRRITANTE

1.º ELIGIUS et ELODIA matrimonium contrahunt optima fide, cum impedimento Ecclesiae ignorato. Re autem cognita, ELODIA a confessario petit an in coniugio permanere possit, cum impedimentum a se et coniuge penitus ignoratum fuerit.

2.º NICASIVS et HONORINA, consanguinei, timore teterrimae et diuturnae persecutionis in catholicam religionem, dum recursus nullus haberi posset neque ad parochum neque ad Episcopum, immo neque ad Romanum Pontificem, matrimonium clandestine contrahunt, rati duplex Ecclesiae impedimentum, seu cognationis et clandestinitatis, tunc cessare ob temporum difficultatem vel etiam necessitatem.

3.º THYRSVS, heres factus, deprehendit testamentum in suum favorem conditum aliqua conditione legali, essentialiter requisita, carere. Nihilominus, re tacita, hereditatem adit, eaque pacifice fruitur.

HINC :

QUAER. 1.º *An ignorantia excuset a lege irritante?*

2.º *An excuset magna difficultas, vel necessitas?*

3.º *An lex irritans semper ipso facto actum reddat invalidum?*

4.º *Quid ad singulos casus?*

SOLUTIO :

120. — *Resp. ad 1.um* Ignorantia excusat quidem a peccato, minime vero ab effectu irritationis, quia ignorantia non supplet defectum conditionis essentialiter requisitae. Excipe, si aliud in lege expresse dicatur (can. 16, § 1). **Comp.**, n. 208; *Suárez, Lacroix*, etc.

Resp. ad 2.um Neque incommodum vel necessitas impedit effectum irritationis, quia lex irritans, actum potius quam personam afficit, neque agitur primario de obligatione conscientiae, sed de conditione ad bonum commune requisita. Excipe, si inde damnum grave sequeretur pro tota societate, seu pro aliqua provincia: tum enim lex cessaret, quia iam esset inutilis bono communi; et proinde non esset in aedificationem, sed potius in destructionem. *Lacroix et alii communiter*.

121. — *Resp. ad 3.um* *Neg.* Nam sunt leges quae non statim ipso facto irritant, sed declarant actum sententia iudicis irritandum. Quatenus autem sint huiusmodi leges, ex terminis legis vel ex interpretatione communi Doctorum iudicandum est. Cfr. *infra*, n. 925.

122. — *Resp. ad 4.um* In *primo* casu: invalidum est matrimonium, et ad dispensationem pontificiam recurrendum est; patet ex dictis, siquidem effectus irritationis ignorantia non impeditur.

In *secundo* casu: invalidum quoque est matrimonium propter impedimentum cognationis. Cessat quidem in iis rerum adiunctis lex Ecclesiae, quae praesentiam parochi requirit, quia difficultas parochum requirendi est communis (cfr. can. 1096), et proinde lex Ecclesiae cessare debet, ne sit nociva communitati; sed minime

cessat impedimentum consanguinitatis, quia haec difficultas est particularis, non vero generalis; possunt enim sponsi illi singuli cum aliis contrahere. Cfr. *Ferreres*, Los esponsales y el matrimonio, n. 339, seq. **Comp.**, vol. 2, nn. 1079-1082.

In *tertio* casu: probabilius THYRSUS non est inquietandus, si iudicis sententia non interveniat, quia iuxta multos irritatio huiusmodi non est ipso facto, sed iuridice tantum declaranda. **Comp.**, n. 960, q. 3.º

CASUS XVII

DE LEGE CIVILI ET EIUS OBLIGATIONE

PAMPILIUS, sacerdos, cum sociis quibusdam de legis civilis *efficacia* conferens, contra alios contendit eam obligare tantum in foro externo. Rationes autem in quibus innititur sunt sequentes, scilicet: 1.º Quia lex civilis est a potestate temporali, et vinculum spirituale a potestate temporali procedere non potest. — 2.º Quia leges civiles ordinantur ad politiam externam, et proinde satis est quod in foro externo obligent. — 3.º Quia nemo potest obligare in foro, in quo non potest cognoscere; sed homo non potest cognoscere conscientiam alterius; ergo non potest de ea iudicare. — 4.º Quia homo non potest obligare ad poenam quam infligere nequit, sicut iudex saecularis non potest praecipere sub poena excommunicationis; ergo legislator humanus non potest praecipere sub poena inferni vel purgatorii, quia non potest eam infligere; sed obligare in conscientia, est obligare sub tali poena; ergo excedit efficaciam legis humanae.

Ceteri sacerdotes his rationibus minime moventur, quia, aiunt, *non est potestas nisi a Deo*, et Deus ipse per principes saeculares mediate praecipit et imperat.

HINC:

QUAER. 1.º *An lex civilis obliget in conscientia?*

2.º *An per se obliget sub gravi?*

3.º *An leges irritantes in conscientia urgeant?*

SOLUTIO:

123. — *Resp. ad 1.º Affirm.*, per se, cum sententia *communi*, teste Suárez, De legibus, l. 3, c. 21, post S. Thom., 1, 2, q. 96, art. 4.

Prima ratio est, quia aperte colligitur ex Scriptura sacra. Sic enim Paulus ad Rom. 13: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. Et ibi additur ratio his verbis: *Dei enim minister est, non tantum propter iram, sed etiam propter conscientiam*; id est, non tantum propter timorem poenae, sed etiam propter vitandam culpam. — Constat iterum ex verbis Petri, 1.ª epist., 2: *Subiecti estote omni*

humanae creaturae, propter Deum, sive regi, etc...; quia sic est voluntas Dei. — Constat etiam ex illo Prov. 8: *Per me reges regnant, et legum conditores iusta decernunt.* Hinc concludit Suárez, ibidem, doctrinam hanc esse vel *de fide*, vel *proximam fidei*.

Secunda ratio est, quia ius divinum et naturale dictat servandas esse iustas leges a legitimis principibus latas; ergo qui illas non servat agit contra divinam voluntatem, iuxta citatum verbum Petri: *Sic est voluntas Dei.* Ergo illa transgressio est vera culpa et peccatum, adeoque contra obligationem in conscientia.

Tertia ratio est, quia haec potestas est necessaria ad convenientem gubernationem reipublicae humanae. Etenim in communitatibus est necessaria vis praecipiendi et obligandi in conscientia. Hac enim ratione pater obligare potest filium, et similiter uxor tenetur oboedire marito, iuxta illud Pauli ad Col. 3: *Mulieres, subditae estote viris, sicut oportet, in Domino*; et ad Ephes. 5: *Mulieres viris suis subditae sint, sicut Domino.* Et reddit rationem: *quoniam vir caput est mulieris.* Multo autem magis rex, ut caput reipublicae temporalis. Ratio a priori est, quia gubernatio sine potestate obligandi in conscientia est moraliter impossibilis, siquidem coactio iusta supponit culpam; vel saltem est valde insufficiens, cum per eam solam princeps non posset in multis casibus necessariis sufficienter reipublicae subvenire. Suárez, De legibus, l. 3, cap. 21. Gury, n. 127. Cfr. infra, n. 925, et *Comp.*, n. 647.

124. — Nunc autem rationibus PAMPHILII est respondendum.

Ad 1.um Potestas civilis dici quidem potest temporalis, ratione materiae, et hoc modo verum est non posse ponere vinculum spirituale, scilicet in materia spirituali. Attamen, quatenus in materia temporali reperiri potest honestas, et obligatio ad illam servandam, ita potest lex civilis ex parte materiae hoc vinculum ponere, scilicet, quia conscientia quid spirituale est. Insuper illa potestas est participatio divinae potestatis, et sub illa ratione est vere spiritualis, et includere potest vim, quae spiritum ipsum et rationem liget.

Ad 2.um Leges civiles etiam intendunt honestatem morum in sua materia et in ordine ad finem suum, et hac ratione possunt in conscientia obligare. Deinde obligatio in conscientia est necessaria, ut potestas civilis per suas leges possit efficaciter consequi finem suum; quia, nisi cives in conscientia teneantur legi obtemperare, non poterunt pax et iustitia in republica conservari: homines enim proxime per conscientiam diriguntur in actionibus suis; et ideo necesse est ut ex lege civili redundet obligatio ad conscientiam.

Ad 3.um, seu *lex non potest obligare ubi non potest cognoscere.* Aliud est quod actus de quo fertur lex debeat subiici cognitioni humanae, aliud vero quod obligatio ad talem actum debeat esse

eodem modo cognoscibilis. *Primum* est verum *per se* ac necessarium. — *Secundum* autem non est *per se* necessarium, quia, ut lex humana imponat obligationem in conscientia, non oportet ut *per se* et *directe* de ea iudicet, seu de transgressione in illo foro, sed de sola externa actione vel omissione. *Gury*, n. 128.

125. — *Ad 4.um* Aliquis dupliciter fieri potest reus poenae ex transgressione legis, scilicet: 1.º quia lex directe imponit talem poenam; 2.º ex quadam consecutione reatus. Priori modo legislator non potest obligare ad poenam quam nullo modo infligere potest; posteriori modo falsum est. Lex autem civilis non obligat sub poena inferni vel purgatorii priori modo, sed tantum posteriori. Etenim Deus vult observari leges a ministris suis latas, etiam sub poena in altera vita subeunda, quia earum transgressio continet veram culpam, et supremum legislatorem ipsum offendit. *Suárez*, *De leg.*, l. 3, c. 21.

Dixi supra, legem civilem obligare *per se* in conscientia, quia dari possunt leges mere poenales, ut dictum est in casu praecedenti; praeter quam quod esse possunt etiam leges civiles irritantes, quae efficaciam suam ad forum externum terminent, ut in responsione ad 3.um quaes. dicemus. *Gury*, n. 129.

126. — *Resp. ad 2.um* Lex civilis obligat sub gravi, *per se*, licet hoc non semper in individuo contingat. Haec assertio ostendi potest omnibus testimoniis et rationibus supra in responsione ad *primum quaesitum* adductis. Etenim obligatio in conscientia extenditur *ex genere suo* ad obligationem *sub mortali*. Quare? Quia lex humana ex se obligat in conscientia, ergo inducit obligationem materiae proportionatam, si circa illam absolute feratur. Ergo ex se inducere valet obligationem sub mortali. — Confirmatur, quia ratio naturalis dictat talibus legibus esse oboediendum, sicut dictat esse oboediendum parentibus. Ergo, sicut peccatum mortale est *ex genere suo* non oboedire parentibus, ita etiam non servare leges civiles, seu non oboedire principi saeculari *ex genere suo* est peccatum mortale. Ergo leges civiles *ex genere suo* obligare possunt sub peccato gravi. *Suárez*, t. 5, l. 3, c. 24.

Dixi *ex genere suo*, quia certum est *in individuo*, seu in singulis legibus, non semper esse obligationem tam gravem, ut transgressio legis civilis poenam aeternae damnationis inducat. *Gury*, n. 130.

127. — *Resp. ad 3.um* Leges irritantes possunt quidem obligare in conscientia, sed non semper taliter obligant. Igitur distinguendum est. Lex irritans obligat in conscientia, si sit simul irritans et praecipiens, seu prohibens ne actus absque tali forma fiat. Secus vero si tantum irritans, seu declarans actum absque tali forma non valere, quia tunc finis legis sola actus irritatione sufficienter obtinetur. Etenim aliquando lex praescribens formam actus vel con-

tractus praecipit ut ita fiat, seu ut non fiat aliter; vel prohibet ne fiat absque tali conditione. Sic Ecclesia in impedimentis matrimonii, et in forma contrahendi matrimonium, et in variis decretis, v. gr. de collatione simoniaca beneficiorum, etc. Aliquando contra, lex nihil praecipit, vel nihil prohibet, sed tantum determinat formam ad valorem actus requisitam, ut patet in lege de testamentorum sollemnitate, et similibus. Saepe leges civiles attendunt tantum ad formae defectum, atque declarant actum sine tali forma positum invalidum esse, et nihil aliud praecipiunt vel prohibent, et tunc non censentur urgere in conscientia. *Suárez*, De leg., l. 5, c. 20. **Comp.**, n. 648.

CASUS XVIII

DE OBLIGATIONE LEGUM CIVILIUM 1.º

TITIUS, advocatus hispanus, ab avunculo suo TITIANO vineam pinguem acceperat ex legato. Millenas vini amphoras a tali vinea perceptas servat TITIUS praeter alias quas CAIO vendiderat et maturescentes iam uvae spem faciunt optimi ac copiosissimi lucri, cum ecce tribus a morte avunculi annis certa TITIUS reperit documenta, ex quibus evidenter patet avunculum suum iniuste ac mala fide vineam per plures annos possedissee. — Rem aperit RUPERTO confessario, qui eum obligat: a) ad vineam, b) cum omnibus fructibus sive pendentibus, c) sive perceptis sed adhuc stantibus, vero domino restituendam. TITIUS RUPERTO significat ex iure hispano possessorem bonae fidei posse sibi servare omnes fructus iam perceptos, immo et pendentes pro rata temporis possessionis; cui RUPERTUS: omnes antiqui ac gravissimi auctores dicunt idem quod ego tibi dixi; iura hoc recentiora non obligant in conscientia, sunt enim a liberalibus adinventata. Igitur, cum his rationibus TITIUS non acquiesceret, ad te venit ac quaerit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid statuatur ius romanum, quid vero ius hispanum circa possessorem bonae fidei?*

2.º *An iura recentiora obligent in conscientia?*

3.º *Ad quid ipse TITIUS teneatur tum propter propriam bonae fidei possessionem, tum propter iniquitatem avunculi sui?*

4.º *Quid de RUPERTO iudicandum?*

SOLUTIO:

128. — *Resp. ad 1.º a)* Ex iure romano, iuxta communem interpretationem, restituendi sunt fructus *naturales percepti* et adhuc existentes. *Controvertitur* autem quoad fructus non amplius exstantes seu *consumptos*.

b) Ex iure **hisp.-ph.**, a. 451; *gall.*, 584; *ital.*, 703; **lusit.**, 495; [*aeq.*, 898; **arg.-par.**, 2457 (2423) seq.; **bol.**, 293, 294; **bras.**, 510; **chil.**, 907; **col.**, 964; **cost.**, 327, 328; **guat.**, 519, n. 5.º; **mex.**, 834, 837, 838; **nic.**, 907; **per.**, 470, 5.º, et 473; *q.*, 411; **Salv.**, 937; **ur.**, 624, 669; **ven.**, 779 (686)], omnes fructus *percepti*, sive exstantes, sive consumpti, assignantur possessori bonae fidei.

Quoad fructus *pendentes*, iure **hisp.**, a. 452, et **lusit.**, 495, in potestate domini est, vel eos omnes possessori cedere, vel huic solvere expensas pro illorum cultura factas, et cum eo dividere tam productionem liquidam, quam reliqua onera, pro rata temporis possessionis. Vide infra, nn. 755, 756.

129. — *Resp. ad 2.um Affirmative*, idque omnino certum est, immo haec sententia a Suárez dicitur fidei proxima: «Dicendum quod leges positae humanitas... si quidem iustae sint, habent vim obligandi in foro conscientiae a lege aeterna, a qua derivantur secundum illud Prov. 8, 15: *Per me reges regnant et legum conditores iusta decernunt.*» Nec ulla ratio est cur haec omnia non valeant pro legibus recentioribus, praesertim in materia iustitiae. Immo ex can. 1529, Ecclesia non modo admittit leges civiles in materia iustitiae ut bonas generatim, sed eas *canonizat*, seu obligatorias reddit etiam in materia ecclesiastica, nisi iure divino contrariae sint, aut aliud iure canonico caveatur. Cfr. n. 123, seq. **Comp.**, n. 647, q. 1.º

130. — *Resp. ad 3.um* TITIVS, utpote possessor bonae fidei, poterit sibi retinere omnes fructus perceptos, sive exstantes, sive consumptos. Quoad fructus *pendentes*, ad dominum vineae, cui hanc TITIVS restituere debet, spectat vel eos omnes TITIVS tribuere, vel huic solvere expensas pro illorum cultura factas et cum eo dividere tam productionem liquidam, quam reliqua onera pro rata temporis possessionis. Quoad tempus quo vineam possedit avunculus, ad nihil videtur teneri, nisi ad restitutionem vineae: nihil aliud accepit a suo avunculo. Heres, si quis sit, poterit cogi ad damna praeterea solvenda, et ad fructus mala fide perceptos.

131. — *Resp. ad 4.um* RUPERTUS monendus est ut distinguat tempora et concordabit iura. Auctores antiqui loquuntur iuxta ius tunc vigen; recentiores iuxta novum, quod obligat nunc, sicut antiquum obligabat in illo tempore.

CASUS XIX

DE OBLIGATIONE LEGUM CIVILIVM 2.º

ANSELMUS, confessarius, docet probabile esse leges omnes Codicum civilium recentiorum, etsi poenales non sint, non obligare in

conscientia, quia hodierni legislatores non intendunt ligare conscientias, eo quod criterium omnia saecularizandi habent.

Etiam in hypothesi quod solae leges poenales conscientiam non ligent, dicit leges circa *legitimam*, probabiliter esse poenales, nam habent adnexam poenam quae nullam reddit institutionem heredis, quae contra legitimam instituatur.

Demum addit in praxi posse nos habere uti poenales omnes leges civiles, nisi omnino aperte constet contrarium, nam omnes adnexam habere solent suam sanctionem.

HINC :

QUAER. *Quid de doctrina ANSELMI iudicandum est?*

SOLUTIO :

132. — *Resp.* In primis iam apparet ANSELMUM non bene intelligere quid sint leges poenales, nec quomodo omnes leges obligent in conscientia; nec bene distinguit inter leges *mere* poenales et leges *pure* poenales. Lex pure poenalis illa esset quae nullo modo in conscientia obligaret; lex mere poenalis est quae conscientiam obligat ad alterutrum, nempe vel ad legem implendam vel ad poenam subeundam, si violata fuerit lex. **Comp.**, n. 205.

133. — Igitur leges non dicuntur poenales quatenus adnexam habeant aliquam sanctionem, nam si non haberent non essent leges, sed mera consilia. Omnes ergo leges adnexam habent aliquam sanctionem et tamen non omnes sunt poenales. Lex enim poenalis, ut iam vidimus, ea est quae non obligat ad actum vel ad omissionem nisi sub poena temporali, id est, obligat in conscientia saltem ad acceptandam poenam ut iustam, si ob violatam legem poena imponatur. Vide supra, nn. 82-89.

Et saltem ad hoc obligant omnes leges in conscientia. Ergo omnes leges aliquo modo obligant in conscientia, etiam poenales. Immo leges ipsae permissivae obligant in conscientia ad hoc ut nemo alium impediatur a faciendo id quod leges permittunt.

Leges autem non poenales (nisi sint mere permissivae) obligant in conscientia, id est sub peccato gravi aut levi, ad ponendum actum praescriptum aut omittendum actum prohibitum.

134. — Ex falsa igitur notione legis poenalis oriuntur errores ANSELMI. Leges autem Codicum civilium recentiorum obligant in conscientia, ut dictum est in nn. 123-127, 129, ad quod satis est ut legislatores eas ferant uti leges, quin opus sit expressa intentione velle eas ferre animo obligandi in conscientia, nam hanc obligationem secum ferunt ex natura sua, quia auctoritas legislatorum oritur a legislatore summo qui Deus est.

135. — Nec leges quae legitimam respiciunt sunt mere poenales, sed e contra conscientiam ligant et quidem ante omnem iudicis sententiam : sunt enim directe *determinativae* proprietatis. Ita

enim habentur quad procedunt definiendo et stabiliendo domini-um, v. gr. quae domino assignant dimidiam partem thesauri; patri, usumfructum quorundam bonorum filii suae potestati subiecti; possessori bonae fidei, quosdam fructus; auctori operis, proprietatem litterariam, etc.; heredibus ab intestato, portionem hereditatis (*probabilius*); filiis et aliis, legitimam. Cfr. *Génicot*, n. 464; *Van Gestel*, n. 61. **Comp.**, n. 647, q. 3.º

136. — Quare practice potius debemus habere omnes leges non ut poenales, sed e contra, nisi aliud probetur. Adnexa enim sanctio non facit legem mere poenalem, ut supra dictum est.

CASUS XX

DE LEGE TRIBUTORUM

CARPOPHORUS administrationem gerit magnae fabricae electricitatis et singulis mensibus notam quantitatis electricitatis productae ad officinam rei familiaris (*de Hacienda*) mittere debet, ut quantitas tributi solvendi determinetur. Iam vero tributum solvendum pro unoquoque kilovatio, excessivum videtur ipsi CARPOPHORO et, ut ipse ait, etiam aliis bene multis, immo et ipsis inspectoribus a Gubernio designatis, ita, ut qui designatus fuerat vi officii sui ad fabricam inspiciendam, et cui amicus quidam commendaverat ut benignum se exhiberet, non dubitaverit consilium sponte dare ipsi CARPOPHORO, ut ex quantitate electricitatis realiter productae imminuat fere dimidium in suis declarationibus ad officinam rei familiaris mittendis.

Nec omittendum est, tributum eo magis iniustum videri ex eo quod omnibus imponitur supra electricitatem productam in ipsa fabrica tam si electricitas consumi seu adhiberi debeat in ipso fere loco productionis, quam si transmittenda sit ad 60 kilometra, quo in casu magna pars electricitatis in via deperditur, et hic est casus CARPOPHORI.

His non obstantibus, CARPOPHORUS dubitat an in conscientia possit consilio inspectoris se accommodare.

HINC:

QUAER. *Quid CARPOPHORO respondendum sit?*

SOLUTIO:

137. — *Resp.* Cum solide probabilis sit sententia docens leges tributarias esse mere poenales, si CARPOPHORUS illam imminutionem faceret sine conniventia cum inspectore, non peccaret, modo paratus esset ad poenam solvendam, si ei imponatur. Sed, cum fiat connivente inspectore, qui ex iustitia commutativa tenetur ad impediendam illam fraudem, hoc licite fieri nequit, quia ex parte

CARPOPHORI esset peccatum cooperationis, et ad restitutionem tenerentur in solidum CARPOPHORUS et inspector. Comp., n. 877.

138. — Si revera certo constaret tributum esse iniustum, posset quis ab eo solvendo liberari, ex qua parte iniustum est, etsi lex non esset poenalis. Verum rationes adductae a CARPOPHORO rem clare non evincunt. Iudicium inspectoris fortasse magis amicorum CARPOPHORI commendationibus ac spei praemii respondebat quam obiectivae veritati rei. Productio electricitatis in loco valde remoto a loco in quo haec consumitur, forte compensationem habeat in maiori oeconomia in expensis productionis. Cum pretium rerum omnium, salariorum, etc. multum auctum sit, nihil mirum si tributa augeantur et multiplicentur. Unde facile non est decernere an tributum revera iniustum sit necne in casu.

CASUS XXI

DE CONSUETUDINE

1.º TITIUS, hispanus, in collatione edere consuevit etiam pisces aut pisciculos, quia ita semper vidit in sua dioecesi Auriensi (*Orense*), unde translatus in dioecesim Matritensem eandem consuetudinem servat.

2.º In quadam dioecesi, iuxta consuetudinem plus quam centenariam, canonici distributiones in absentia percipiunt toto tempore vacationum. CARPOPHORUS, recens nominatus canonicus illius ecclesiae, dubitat de legitimitate talis consuetudinis, sed PAULUS ei respondet: quod fecerunt nostri maiores et nos sequamur.

3.º PATERNUS, Episcopus, semper iuxta consuetudinem immemorabilem consueverat tonsuram una cum quatuor ordinibus minoribus conferre vespere feria VI ante sabbatum Quatuor Temporum, et die sequenti subdiaconatum. Cum vero, iuxta Codicem canonicum, «nec primam tonsuram conferre licet una cum aliquo ex ordinibus minoribus neque omnes ordines minores (can. 978, § 3), nec ordines minores vespere, reprobata contraria consuetudine (can. 1006, §§ 4 et 5), dubitat PATERNUS an et quatenus antiqua consuetudo servari possit.

HINC :

QUAER. 1.º *Quid sit consuetudo, et unde vim suam habeat?*

2.º *Quid de consuetudine in singulis casibus?*

SOLUTIO :

139. — *Resp. ad 1.º* Consuetudo in Ecclesia est lex non scripta diuturnis moribus populi christiani cum aliquo consensu compe-

tentis legislatoris introducta. Vim suam legis obtinet *ex consensu* legislatoris (can. 25), et consequenter ex se potest derogare legibus ipsius legislatoris.

Consensus qui requiritur, non necessario debet esse explicitus, sed sufficit legalis seu implicitus in ipso iure, quatenus legislator statuit in antecessum conferre vim legis consuetudinibus quae certis ornentur conditionibus et durent tempore requisito. Si autem legislator quasdam consuetudines *reprobat*, aut irrationabiles declarat, planum est tales consuetudines non posse habere vim legis, nam omnino carent consensu legislatoris. Praeterea lex debet esse rationabilis, cum esse debeat ordinatio rationis.

140. — Quia vero consuetudo legitima ecclesiastica vim legis obtinet ex voluntate R. Pontificis, inde est quod consuetudo possit derogari legibus latis a R. Pontifice, vel etiam a Concilio oecumenico; quod facere non possunt Concilia provincialia nec nationalia nec plenaria, quia inferiora sunt Romano Pontifici. Ex eadem ratione infertur consuetudinem non posse plus quam Papa et consequenter nequit derogari iuri naturali aut divino positivo.

Et vicissim, quia consuetudo totam vim repetit ex auctoritate R. Pontificis, inde apparet R. Pontificem lege sua derogare posse consuetudini cuilibet. **Comp.**, n. 209, seq.

141. — *Resp. ad 2.um 1.º* TITIVS bene potuit edere pisces in cenula vespertina illa in regione ubi consuetudo id ferebat, non autem in alia. Ratio est, quia *per se* seu ex lege universali non licet pisces adhibere in collatione serotina. Ex consuetudine hoc licitum fieri potest, ut patet ex dictis; et consequenter hoc licitum erit ubi talis consuetudo vigeat, non vero alibi ubi non vigeat.

2.º Distributiones percipere in absentia tempore vacationum non licet vi ullius consuetudinis. Ratio est, quia talis consuetudo reprobata fuit a iure usque ad Codicem canonicum, ut patet ex cap. un. *de cler. non resid.* in 6.º, ubi legitur: «Consuetudinem quae in quibusdam partibus inolevit (*recipiendi videlicet distributiones quotidianas in absentia*) penitus **improbantes**, statuimus ut distributiones ipsae quotidianae, in quibuscumque rebus consistent, canonicis ac aliis beneficiatis et clericis ecclesiarum ipsarum qui eisdem officiis ipsis ecclesiis adfuerint, tribuantur». Hoc decretum innovatum fuit a Conc. Tridentini, sess. 24, c. 12 *de reform.*: «Distributiones vero qui statis horis interfuerint, recipiant; reliqui, quavis collusionem aut remissione exclusam, his careant, iuxta Bonifacii VIII decretum quod incipit *Consuetudinem*; quod sancta Synodus in usum revocat, non obstantibus quibuscumque statutis et consuetudinibus». Ergo ante Codicem, talis consuetudo nullam vim habere poterat.

Neque post Codicem adest talis legitima consuetudo; quia non

potuit durare tempore requisito seu per annos quadraginta (1). Codex autem statuit: «Tempore vacationum omne genus distributiones amittuntur, non obstante remissione ab aliis capitularibus facta» (can. 418, § 3).

3.º Consuetudo etiam immemorabilis conferendi ordines minores tempore vespertino omnino abrogata est et reprobata vi can. 1006, §§ 4 et 5. Ergo talis consuetudo sustineri nequit. Ut hoc fieri posset requireretur indultum Apostolicum.

Consuetudo autem conferendi tonsuram una cum aliquo ex ordinibus minoribus, aut omnes ordines minores una simul, contraria est canoni 978, § 3, et consequenter manet abrogata. Nam vi can. 5 omnes consuetudines canonibus Codicis contrariae suppressae sunt; sed quia in casu nostro agitur de consuetudine centenaria et immemorabili, tolerari poterit tantum si Ordinarius pro locorum ac personarum adiunctis existimet eam prudenter submoveri non posse (can. 5).

N. B. Iuxta Codices civiles, consuetudo nullam vim habet derogandi legibus civilibus: deest ergo consensus legalis, immo aperte lex resistit. Ita Codices civ. **hisp.-ph.**, aa. 5, 6; **ital.**, 5; **lusit.**, 9; **aeq.**, 2; **arg.-par.**, 17; **chil.**, 2; **col.**, 8; **cost.**, 12; **guat.**, 6, 11; **mex.**, 8; **nic.**, 2; **per.**, 6; **Salv.**, 2; **ur.**, 9; **ven.**, 7 (5). Nihilominus si maxima pars populi per longum tempus legem non observaret, potes et tu censeri excusatus, saltem ex aequitate. **Comp.**, n. 212.

CASUS XXII

DE TEMPORIS SUPPUTATIONE 1.º

CARPOPHORUS, missionarius, cum die 24 iulii, hora 24 iuxta tempus officiale extraordinarium (2) quod aestivum dcii solet (*hora de verano*) ad hospitium quoddam pervenisset incenatus, dum ipsi cena praeparatur recitavit horas minores et vespervas diei 25, quia iuxta illud computum iam praedicta dies 25 incepta erat et illa die 25 longum ac permolestum iter equo insidens facere debebat et timebat ne tempus aptum ipsi esset defuturum ad praedictas horas recitandas; sed post recitatas horas cum iam cena parata erat,

(1) Tempus ad consuetudinem ecclesiasticam praescribendam est quadraginta annorum; sed contra legem ecclesiasticam quae clausulam contineat futuras consuetudines prohibentem, sola praescribere potest rationabilis consuetudo centenaria aut immemorabilis. Cfr. can. 27 et 28. **Comp.**, n. 211. — Consuetudo, ut sit legitima, perseverare debet per tempus *continuatum* (can. 27, 28), nam, si interrumpatur etiam per unum actum a maiori parte communitatis, vel si interim princeps reclamet, aut puniat violentes legem, consuetudo non praescribitur.

(2) Hoc tempus quibusdam in nationibus statuitur pro tempore aestivo per anticipationem unius horae, idque fit ad parcendum lumin! artificiali.

optime cenavit, etsi illa ipsa die 25 celebrare Missam vellet: quia, iuxta tempus verum locale, adhuc erat hora 23 cum 30 punctis diei 24.

Pro lucrandis indulgentiis alicui diei affixis putat posse lucrari ab hora duodecima diei praecedentis iuxta horam aestivam ad horam 24 noctis diei cui affixae sunt iuxta tempus verum, ideoque per 37 horas.

HINC:

QUAER. *An recte iudicet CARPOPHORUS tum quoad horas canonicas breviarum et ieiunium, tum quoad indulgentias?*

SOLUTIO:

142. — *Resp. ad 1.um Affirmative* respondendum videtur, quia Codex potestatem facit sequendi horam sive officialem, sive veram, pro lubitu, tam in privata recitatione horarum, quam in ieiunio etiam eucharistico servando. Ergo CARPOPHORUS potuit sequi tempus legale pro recitatione privata horarum canonicarum. Etiam potuit sequi tempus verum regionis pro ieiunio eucharistico. Ergo in utroque casu usus est iure suo. Nec dicas in casu non licere, quia adest contradictio in eo quod pro uno eodemque homine *simul* sit dies 24 et dies 25, ita ut postquam recitavit horas minores et vespas diei 25 quia *iam* est in illa de 25, *postea* cenet quia adhuc non est in illa die 25. Etenim nulla adest contradictio, quia computa sunt diversa, et ipsi Ecclesia facit potestatem sequendi unum vel aliud prout ipsi placuerit. Ita *Verm.-Cr.*, Epit., I, n. 95; *Chelodi*, De pers., n. 89, nota. Nec contrarium tenet *Maroto*, I, n. 258.

Potuit etiam statim post mediam noctem recitare horas minores et vespas. Certe *valide* iuxta omnes; immo in casu etiam *licite*, quia difficultas vespas postea recitandi tempore debito iustam reddebat anticipationem.

143. — *Resp. ad 2.um Pariter affirmative* cum *Verm.-Cr.*, l. c., idque *probabiliter*. Contrarium tamen docet *Maroto*, l. c., cui accedere videtur *Chelodi*, l. c. **Comp.**, nn. 213, 214.

CASUS XXIII

DE TEMPORIS SUPPUTATIONE 2.º

NATALIUS, sacerdos, die 15 augusti statim post horam 24 ipsius diei 14 augusti iuxta tempus quod aestivum nuncupatur (*hora de verano*), edit carnes quia iam sumus in die 15 iuxta illud computum; sed die sequenti Missam celebrat quia iuxta tempus verum illius regionis adhuc erat dies 14 cum manducavit, et ipse pro abstinentia servanda eligit unum computum, pro ieiunio vero eucharistico, aliud.

HINC :

QUAER. *An revera NATALIUS recte egerit?*

SOLUTIO :

144. — *Resp. Negative.* Agitur enim de uno eodemque actu. Nam si NATALIUS edit carnes, hoc facere nequit nisi die 15, et si edit carnes in die 15, necesse est ut in illo die edat, et consequenter ut non sit ieiunus. Cum igitur agatur *de una eademque actione*, repugnat ut NATALIUS edat carnes et maneat ieiunus, ergo necesse violabit vel legem abstinentiae vel legem ieiunii eucharistici: secus NATALIUS posset die 14 hora consueta sumere collationem, post horam 24 temporis aestivi sumere lautam cenam cum carnibus, et die 15 Sacrum facere utpote adhuc ieiunus. Quis dicere poterit NATALIUM servasse legem ieiunii cum abstinentia, et die 15 accessisse ad Sacrum faciendum servato ieiunio naturali? Nec dicas, illa hora inter 24 temporis aestivi et 24 temporis veri esse tempus neutrale ex mente Ecclesiae. Non putamus mentem Ecclesiae fuisse hoc ius concedere, sed e contra, quod hoc fieri nequit nisi per quasdam subtilitates, ex quibus agitur in fraudem legis, contra mentem Ecclesiae. Cfr. *Maroto*, I, n. 258, 2.^a, B). Contrarium tenent *Verm.-Cr.*, Epit., 1, n. 94, et, ut videtur, *Chelodi*, De pers., n. 89, nota.

CASUS XXIV

DE TEMPORIS SUPPUTATIONE 3.º

PLACIDUS, novitius, de licentia suorum Superiorum, occasione gravissimae aegrotationis matris suae et subsecutae eius mortis, extra domum novitiatus per aliquot dies fuit bis: altera a die 30 martii hora 5 matutina ad diem 8 aprilis hora 9 matutina; altera autem a die 9 aprilis 4 hora vespertina ad diem 14 eiusdem mensis hora 5 pariter vespertina. Hoc tempore absentiae PLACIDUS fuit in alia domo eiusdem Religionis. PLACIDI Superior dubitat quomodo hoc tempus absentiae supputandum est. Etenim, iuxta can. 556, § 2, novitiatus suspenditur, ita ut dies absentiae suppleri debeant ad novitiatus validitatem, si novitius *ultra quindecim* dies sed *non ultra triginta*, extra septa domus novitiatus permanserit; iam vero a die primi egressus 30 martii ad diem ultimi regressus 14 aprilis, si omnes computentur ut dies absentiae, erunt sexdecim dies, qui suppleri debebunt ad validitatem.

HINC :

QUAER. *An et quomodo hi dies supputandi sint?*

SOLUTIO :

145. — *Resp.* Est duplex sententia circa modum computandi huiusmodi dies absentiae. *Prima*, innixa can. 34, § 2, dicit dies ab-

sentiae esse supputandos *de momento ad momentum*, i. e. a momento egressus usque ad regressum, dies computantur, per 24 horas integras sibi succedentes sine interruptione. Unde, iuxta hanc sententiam, a 30 martii 5 hora matutina usque ad 8 aprilis hora 5 matutina computantur 9 dies absentiae; reliquum temporis usque ad horam 9 non computatur, quia non pervenit ad spatium 24 horarum. Ita *Chelodi*, n. 268; *Blat*, in can. 556, § 1. **Comp.**, l. c.

146. — *Altera* sententia innititur can. 32, § 1, ubi legimus: «dies constat 24 horis continuo supputandis a media nocte», et iuxta hanc secundam sententiam dies 30 martii non computatur, neque dies 8 aprilis, et sic solum remanent 8 dies naturales integri, in quibus PLACIDUS non fuit in novitiatu. Ita *Verm.-Cr.*, *Epit.*, I, n. 562.

147. — Iam vero absentia PLACIDI fuit duplex et non unica. Prima absentia a die 30 martii hora 5 matutina ad 8 aprilis hora 9 mat. fuit, iuxta primum computandi modum, tantum 9 dierum, supputando dies integros 24 horarum de momento ad momentum; altera vero a die 9 aprilis hora 4 vespertina usque ad 14 aprilis hora 5 vespertina, fuit tantum quinque dierum. Igitur absentia fuit tantum 14 dierum, ideoque ad validitatem necesse non est ut illi dies 14 suppleantur.

148. — Immo, iuxta secundum modum computandi, in prima absentia computarentur tantum 8 dies, et 4 in secunda, id est simul duodecim dies: putant enim dies absentiae illos tantum dies naturales numerandos esse in quibus novitius a media nocte ad mediam noctem per nullum temporis spatium fuit in novitiatu. Utraque sententia probabilis est.

CASUS XXV

DE RESCRIPTIS

CALLISTUS, professor theologiae in Seminario suae dioecesis, rescriptum obtinuit a Sede Apostolica anno 1913, ut, praemissis debitis exercitiis, ad licentiam in sacra theologia obtinendam admitti possit in Universitate Pontificia suae regionis in Hispania. Per rescriptum dispensabatur CALLISTUS ab obligatione residendi et studia peragendi in sua Universitate, saltem per annum pro licentia obtinenda, ut praescriptum est a S. C. Studiorum (16 mart. 1900: *Analecta iur. pont.*, vol. 8, pag. 427 seq.) Cfr. *Ferreres*, *Inst. can.*, vol. 2, n. 379, b). — Anno vero 1919 rescriptum exhibuit et, peractis debitis examinibus, licentiam obtinuit; et post aliquot menses canonicatum Magistralem est assecutus,

prævia oppositione in sua Metropolitana ecclesia. Nunc vero dubia ipsi orta sunt de valore sui gradus et consequenter etiam de possessione sui canonicatus, qui exigit tanquam conditionem necessariam, saltem Licentiam in Sacra Theologia. Nam rescriptum ipsi concessum fuit a Pio X, sed anno 1919 optimus ille Pontifex iam mortuus fuerat eique successerat Benedictus XV. Iam vero rescriptum illud erat rescriptum gratiae, et CALLISTO dictum fuit ab aliquo, rescripta gratiae cessare morte concedentis, iuxta canonem 61: unde executio rescripti videtur fuisse nulla et consequenter etiam tum Licentia tum possessio canonicatus. Notandum tamen est Archiepiscopum nullam difficultatem opposuisse executioni rescripti. Praeterea difficultatem facessere videtur quod rescriptum concessum fuit ante promulgationem Codicis canonici, executio vero cum iam Codex plenum vigorem obtinebat.

HINC:

QUAER. 1.º *An omnia rescripta gratiae cessent per mortem concedentis?*

2.º *An valida sit executio rescripti in favorem CALLISTI, necnon Licentia et promotio ad canonicatum Magistralem?*

SOLUTIO:

149. — *Resp. ad 1.um Negative*, sed per mortem concedentis, tum ante Codicem tum post Codicem, illa tantum rescripta *tam gratiae quam iustitiae* (1) cessant, quae contineant gratiam *faciendam* seu quae exigant executorem *voluntarium* (2) et negotium adhuc integrum sit, scilicet in rescriptis iustitiae citatione nondum legitime peracta, in rescriptis gratiae nondum posito saltem primo actu praeparatorio (3); non vero cessant, si contineant gratiam *iam factam*, seu quae aut nullum exigant executorem (4), aut exigant executorem necessarium, ut exigunt dispensationes matrimoniales concessae in forma consueta (5).

Et hic est sensus can. 61: «Per Apostolicae Sedis aut dioecesis vacationem nullum eiusdem Sedis Apostolicae aut Ordinarii rescriptum perimitur, nisi aliud ex additis clausulis appareat, aut rescriptum *contineat potestatem alicui factam concedendi gratiam* peculiaribus personis in eodem expressis, et res adhuc integra sit».

150. — *Resp. ad 2.um Affirm.* Etenim cum rescriptum CALLISTO

(1) Wernz, Ius Decretal., I, n. 156, II, b).

(2) Executor est *voluntarius*, si ei preces remittantur sub formula «cum facultatibus necessariis et opportunis». Cfr. Bizzarri, Collect., pag. 612.

(3) Wernz, l. c.; Chelodi, I, n. 81, c.

(4) Formula gratiae iam factae quae nullum executorem requirit haec est: «S. Congregatio petitam gratiam oratori benigne impertita est.» Bizzarri, l. c.

(5) «S. Congregatio Ordinario committit, ut, si vera sint exposita, dispensationem a memorato impedimento oratoribus benigne largiatur».

contineat, ut videtur, gratiam iam factam, concessam in forma commissoria, tale rescriptum vim perpetuam retinet, et iuxta can. 52: «Rescripta, quorum praesentationi nullum est definitum tempus, possunt executori exhiberi quovis tempore, modo absit fraus et dolus». Hic vero nec fraus nec dolus intercessit. Praeterea tum Archiepiscopus tum CALLISTUS bona fide processerunt, nec constat annum illum residentiae requiri ad validitatem; in gradibus enim academicis praecipuum et fundamentale habetur scientia manifestata apud legitimos examinatores, forma a sacris canonibus praescripta. **Comp.**, n. 215, seq.

CASUS XXVI

DE PRIVILEGIIS

1.º GERVASIUS, molestissima podagra laborans, ecclesiam ad Missam diebus festis audiendam minime petere valet. Posset quidem Sacro interesse in propriis aedibus, quippe qui privilegio oratorii privati potitur. Sed sacerdotem ad Missam in domo sua celebrandam conducere non vult; quia, ait, *nemo privilegio uti tenetur*.

2.º ZOILUS privilegium carnes edendi die veneris ab Episcopo obtinet. Cum autem frequenter peregrinetur, privilegio etiam extra dioecesim uti non dubitat. Attamen, exorto sibi quodam hac de re scrupulo, anxius interrogat confessarium. Hic autem absolute declarat id ZOILO nullatenus permissum esse, et sub poena denegandae absolutionis ab eo promissionem requirit, ut in posterum extra dioecesim a carnibus die veneris omnino abstineat.

HINC:

QUAER. 1.º *An privilegiatus teneatur uti privilegio?*

2.º *An GERVASIUS fuerit obligatus ad sacerdotem conducendum, ut Missam in oratorio suo audiret? et quid, si inveniat sacerdotem gratuito celebraturum?*

3.º *An ZOILUS potuerit vi privilegii carnes edere etiam extra dioecesim?*

SOLUTIO:

151. — *Resp. ad 1um* Nemo tenetur per se uti privilegio, quia unusquisque iuri suo renunciare potest. Non obstat tamen quin aliquando, *per accidens*, privilegiatus privilegio uti debeat, sive ratione caritatis erga proximum, si, utendo privilegio, ipsi in necessitate versanti, subvenire possit, sive ratione alicuius obligationis adimplendae. **Comp.**, n. 220; *S. Alph.*, App. de privileg., n. 3.

Resp. ad 2um *Neg.* in utroque casu, quia, ex can. 69, «nemo co-

gitur uti privilegio in sui dumtaxat favorem concesso, nisi alio ex capite exsurgat obligatio.»

152. — *Resp. ad 3.um* Si privilegium sit *personale*, minime dubitandum est quin ZOILUS eo uti possit in quocumque loco: porro, in casu, evidenter personale est, siquidem personae specialiter concessum est; ergo peregrinanti semper sequitur et personae adhaeret; ergo erravit confessarius. Si autem privilegium sit *locale*, extra locum privilegiatum eo uti minime licet, ut liquido constat.

Quid vero si privilegium, seu potius dispensatio, sit tum *localis* tum *personalis*? An concessa licentia extra territorium uti liceat? — *Negandum est*, quia dispensatio est primario *localis*. Constat ex responsione S. C. Inquis. ad Episcopos belgicos qui pro casu simili S. Sedem interrogaverunt. Videtur excipiendus casus in quo ZOILUS transiret per alia loca, in quibus eadem gratia concessa esset. Vide dicenda nn. 587, 588.

CASUS

DE PECCATIS

CASUS I

DE ADVERTENTIA NECESSARIA AD GRAVE PECCATUM

1.º MAEVIUS, vir bonae voluntatis, et satis pius, variis tentationibus diu noctuque exagitatus obrutusque, frequenter dubitat utrum consensum praestiterit. Anxietate speciali laborat ob phantasmata quaedam, vel etiam actus minus decentes, quos in levi somno expertus est, ut sibi videtur.

2.º CAMILLUS, cum de deliberatione ad voti valorem requisita ageret, incidit in haec verba: Ad voti validitatem non semper sufficit ea *deliberatio* quae sufficit ad peccandum mortaliter; quamvis sufficiat ille *usus rationis* qui ad peccandum mortaliter est sufficiens. Ad grave enim peccatum satis est *confuse nosse gravitatem reatus*; ad assumendam vero obligationem non sufficit generalis notio obligationis, nisi deliberantis menti obversentur illae circumstantiae quae *ad prudentem deliberationem circa onus assumendum* considerandae sunt. **Comp.**, n. 405. Cum vero ubi agitur de peccato mortali dicatur requiri advertentia *plena* ad malitiam gravem actus (**Comp.**, n. 231, q. 2.º), nescit quomodo haec duo componi possint, nempe: quod ad grave peccatum requiratur *advertentia plena* ad malitiam gravem actus (n. 231, q. 2.º), et tamen quod ad peccatum grave satis sit *confuse* nosse gravitatem reatus (n. 405).

HINC:

QUAER. 1.º *Quid requiratur ad peccatum mortale?*

2.º *An graviter peccasse censeatur MAEVIUS in primo casu?*

3.º *Quid de CAMILLO in secundo casu?*

SOLUTIO:

153. — *Resp. ad 1.um* Tria ad peccatum mortale requiruntur: 1.º materia gravis, vel in se, vel in fine, vel in circumstantiis; 2.º advertentia plena ad malitiam gravem actus; 3.º consensus plenus voluntatis. **Comp.**, n. 231.

Resp. ad 2.um Iubendus est MAEVIUS, ut bono sit animo. Minime censendus est consensum, saltem perfectum, tentationibus praestitisse. In dubio enim de perfecto consensu, in favorem paeniten-

tis iudicandum est, si timoratae sit conscientiae, et ordinarie a peccato mortali abhorreat: atqui talis sane perhibetur MAEVIUS, ut ex casu patet; ergo abiiciat quoque anxietatem, qua torquetur ob nocturna phantasmata, actusque minus castos, quorum aliquam habuit conscientiam. Etenim, si nesciat an vigilans aut dormiens, an sui compos vel impos aliquid mali fecerit, ex hoc ipso probatur in illo plenam defuisse advertentiam. Praeterea, sequentem accipe regulam: *Si nunquam aut fere nunquam, decurrente die, similes actus admittas, et ab eis abhorreas, argumentum est te, neque noctu, peccati, saltem mortalis, arguendum esse.* Gury, n. 141. Comp., n. 237.

154. — *Resp. ad 3.um* Illa duo inter se bene cohaerent, idque clare appareret, si in l. c., n. 231, diceretur expresse: requiritur 2.º advertentia plena ad malitiam gravem actus *saltem confuse cognitam*. Quod autem ita sit intelligendus hic locus patet ex his quae ibi dicuntur ubi explicatur quatenam sit illa advertentia plena, per haec verba: «advertentia plena et sufficiens censetur, si cogitatio expressa, vel *saltem grave dubium de malitia mortali*, consensum vel actum peccaminosum praecedat». Igitur advertentia plena ad malitiam gravem actus habetur, dummodo de ipsa *gravi* malitia habeatur *dubium grave*, seu quod idem est, «haec malitia sit *confuse cognita*».

CASUS II

DISTINCTIO SPECIFICA PECCATORUM 1.º

ALEXANDER, parum scrupulosus, sat celeriter et compendiose confitetur, et minus attendit ad species quam ad numerum peccatorum. Quare: 1.º Accusat quidem prava desideria, sed praetermittit eorum obiectum, necnon personarum specialem qualitatem. — 2.º Accusat etiam furta, gestus et aspectus pravos; sed tacet se singula haec in loco sacro, vel erga personas sacras, aut propinquas perpetrasse. — 3.º Detraxit in ecclesia, dum fieret Sacrum, de SEMPRONIO sacerdote, necnon de CAIO religioso, immo de sacerdotibus et religiosis, in genere, et sic confitetur: «Pluries detraxi in materia gravi».

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sint species peccatorum; quomodo distinguendae sint et accusandae?*

2.º *An omnes circumstantiae in praefatis casibus sint declarandae in confessione?*

SOLUTIO:

155. — *Resp. ad 1.um* 1.º Species peccatorum sunt diversae iuxta earum classes, omnino vel saltem notabiliter dissimiles, quae mu-

tantur pro varietate morali creaturarum ad quas peccator illicite se convertit; species igitur peccatorum consistit in particulari malitia, qua unum peccatum ab alio essentialiter distinguitur, et in suo individuo morali constituitur. Aliquid enim dicitur specificari, cum ab omni alio in suis essentialibus attributis differt: sic homicidium, furtum, fornicatio specie differunt.

2.º Species peccatorum generatim desumuntur ex oppositione ad diversa praecepta, et ad diversas virtutes, necnon ex deformitate moraliter diversa contra eandem virtutem, ut desperatio et praesumptio virtuti spei opponuntur; utque delectatio morosa, fornicatio, adulterium, pollutio, etc., virtuti castitatis opponuntur. Quare distinguuntur species *genericae* peccatorum, ut est luxuria, iniustitia, et species *subordinatae*, vel *infimae*, quae diversa eiusdem virtutis attributa laedunt, ut modo de castitate diximus. *Gury*, n. 144. **Comp.**, n. 238 et seq.

156. — *Resp. ad 2.um 1.º* In primo casu ALEXANDER non satisfecit integritati confessionis, omittendo obiectum specificum pravorum desideriorum, sicut enim obiecta specie inter se differunt, ita etiam desideria, siquidem ex obiecto specificantur. Idem dicendum de personarum qualitate, si ex ea nova peccati species inducatur. Hinc, si ALEXANDER mulierem coniugatam, vel consanguineam, aut voto castitatis ligatam concupiverit, has species in confessione declarare debuit. *Gury*, n. 145. **Comp.**, n. 238 et seq.

157. — In secundo casu: plura sunt distinguenda: 1.º Quoad furta, sola circumstantia loci sacri est aperienda, si res ad ecclesiam pertinens, vel in ea deposita, subrepta fuerit. — 2.º Quoad tactus graviter indecentes, circumstantia loci sacri probabiliter non est declaranda, nisi de peccato consummato agatur, quo solo ecclesia polluitur. Sed circumstantia personae sacrae et propinquae reticere minime potuit. — 3.º Quoad aspectus, omitti potest probabilis circumstantia loci sacri; quia turpi aspectu ecclesia non violatur. Idem de circumstantia personae sacrae et propinquae; quia aspectus non inducunt, sicut inducunt tactus, malitiam specificam pro variis personarum circumstantiis, secluso tamen pravo desiderio, et complicitatis peccato ratione cooperationis. *S. Alph.*, l. 3, n. 421. *Gury*, n. 146. **Comp.**, nn. 371 et seq., 528 et seq.

158. — 3.º In tertio casu: circumstantia detractio in loco sacro non est necessario declaranda, quia locus sacer peccato detractio non violatur. Idem dicito, *per se*, de persona sacra vel religiosa, quia eorum fama sacra non est. Excipe casum in quo religionis detrimentum sequeretur, vel bonum fidelium damnum pateretur, vel si detractio in sacerdotes et religiosos omnes, aut saltem in aliquod coenobium redundaret. *Gury*, n. 147.

CASUS III

DISTINCTIO SPECIFICA PECCATORUM

1.° TELESPHORUS, confessarius, docet aspectus turpes a turpibus tactibus specie non differre, et consequenter sicut tactus malitiam circumstantiarum contrahunt ita etiam et aspectus: quare in confessione satis est accusare: toties excitavi in me vel in alio commotionem carnalem, quin opus sit dicere an aspectibus vel tactibus eam procuraverit, modo sui et complicitis conditiones explicet.

Cum a CAIO argueretur TELESPHORUS quasi temere hanc sententiam traderet, respondet TELESPHORUS se habere in sui favorem auctoritatem P. Billuart, qui innititur doctrinae S. Thomae. Aditque praxim paenitentium huic opinioni se accommodare.

2.° NICOLINUS cum in quadam vigilia ad ieiunium et abstinentiam teneretur, non solum ex praecepto Ecclesiae, sed etiam ex voto, immo ex paenitentia sacramentali, se accusat tantum quod ieiunium in vigilia omiserit; neque dicit se hac eadem die carnes comedisse.

HINC:

QUAER. 1.° *Quid de opinione TELESPHORI iudicandum est?*

2.° *An et quomodo peccaverit NICOLINUS contra integritatem confessionis?*

SOLUTIO:

159. — *Resp. ad 1.um* Haec opinio Billuart est singularis et parum fundata, et pauci sunt auctores (v. gr. Bucc., vol. 1, n. 783) qui illam mentione dignam iudicent. Ipse Billuart parum securus videtur de eius probabilitate, nam scribit: «Hanc resolutionem doctiorum censurae specialiter subiicio» (2, 2, Tract. de temperantia, diss. 6, art. 15, § 3, nota).

Doctrina S. Thomae, 2, 2, q. 154, a. 4, non magis favet opinioni Billuart, quam oppositae sententiae communi auctorum, qui etiam illam doctrinam S. Thomae admittunt. Nec verum est praxim paenitentium huic opinioni se accommodare, sed potius contrariae. Communiter enim dicunt: *Aspexi... tetigi... tactus habui*, etc.

Etiam huic opinioni Billuart adversatur communissima auctorum sententia, quae docet aspectus non contrahere malitiam circumstantiarum, tactus autem contrahere. Hi enim proxime et suapte natura et intrinsece disponunt ad actuum consummationem, aspectus autem non ita. Cfr. Lacroix, lib. 6, p. 2, n. 1032; S. Alph., lib. 3, n. 431; Verm., vol. 4, n. 106; Comp., nn. 515, 521, q.

160. — *Resp. ad 2.um* NICOLINUS peccavit contra integritatem

sub omni respectu in *secundo* casu. Etenim declaravit tantum ieiunii violationem, perinde ac si legem Ecclesiae tantum violasset et tacuit violationem voti et omissionem paenitentiae sacramentalis, ex quibus duplex peccati species inducta fuit, cum obligationes illae ex principio et causa diversa iniunctae fuerint. Insuper NICOLINUS etiam deliquit contra integritatem confessionis, esum carnis omittendo. **Comp.**, n. 240.

CASUS IV

DE PECCATORUM DISTINCTIONE NUMERICA 1.º

TITIUS, theologiae moralis non omnino ignarus, sic confiteri solet: 1.º Cum per diem integram in delectationibus morosis fuerit volutatus, sic confessionem instituit: morosam delectationem deliberate admisi.

2.º Bis voluit pollutionem in se excitare: altera vice turpes in hunc finem admittendo cogitationes; altera vero praeter inhonestas cogitationes, aspectus et tactus turpes secum habuit in hunc finem, nec tamen pollutionem perfecit: accusatio vero peccatorum haec fuit: bis pollutionem tentavi, sed non consummavi.

3.º Alias incestum committere volens, consanguineam hodie turpiter aspicit, alia die turpiter tangit, post hebdomadam turpia colloquia miscet; sed timore divini iudicii repente percussus, a proposito desistit et ita confitetur: incestum semel committere volens, aliqua media adhibui, sed rem non perfeci.

4.º Videns aliquando decem mulieres, inter quas altera coniugata erat, altera ipsius TITII consanguinea, desiderium habuit cum omnibus se carnaliter commiscendi, deinde vero facti paenitens ad confessarium accedit et ita se accusat: desiderium semel habui fornicandi.

HINC:

QUAER. 1.º *Quomodo desumitur distinctio peccatorum numerica ex actuum pluralitate?*

2.º *Multiplicatur etiam peccatum numerice ex obiectorum pluralitate?*

3.º *Quid de confessione TITII singulis in casibus?*

SOLUTIO:

161. — *Resp. ad 1.º* Peccata numerice multiplicantur quoties actus moraliter interrumpuntur. Interruptio autem fieri potest:

1.º *Per retractationem*, seu revocationem expressam voluntatis, quia haec impedit quominus actus posterior cum priore coniungatur. — 2.º *Per cessationem voluntariam ab actu*, seu per mentis applicationem ad diversum obiectum. *Gury*, n. 161. — 3.º *Per moram involuntariam sat notabilem*, ratione habita ad actus na-

turam, ita ut iudicio prudentium actus voluntatis cessare censeatur.

162. — Mora diversa esse debet pro diversa materia. Sic: a) Actus *mere interni* toties multiplicantur quoties *physice* interrumpuntur. Regulariter ultra duas vel tres horas non videtur *moraliter* perseverare unus idemque actus voluntatis mere internus. — b) Actus *interni cum proposito ponendi actionem externam*, multiplicantur toties, quoties pravam propositum formaliter innovatur, ita scilicet ut posterius moraliter censi nequeat continuatio prioris. Unde forte per menses integros unicus moraliter non interruptus actus sit, quo quis, perditae amans mulierem, toto illo tempore semper quaerat modum quo illa potiat, media excogitans, occasiones exspectans, etc. *Ball.-P.*, nn. 657 et 662. — c) Actus *externi*, seu *externae consummati*, multiplicantur toties, quoties obiectum est disparatum, vel in se terminatum; non autem multiplicantur, etiam interposito notabili temporis intervallo, quando sunt veluti partes actus principalioris, seu quando ad finem unicum tendunt. *Comp.*, nn. 242, 243.

163. — *Resp. ad 2.um* Peccata etiam numerice multiplicantur quoties attingunt diversa obiecta totalia seu moraliter diversa. Obiectum totale illud dicimus quod ab aliis obiectis omnino distinguitur et per se solum efficit *totum morale*, et consequenter non est pars alterius neque ad aliud ex natura sua refertur. *Comp.*, n. 241.

164. — *Resp. ad 3.um* a) In *primo* casu TITIVS male confessus est: debuisset saltem dicere se per totum diem fuisse immersum in morosis delectationibus, et addere cuius naturae erant illae delectationes, v. gr. de re turpi. Nam sine dubio per tantum tempus plura fuerant peccata, quae pluralitas, designando tempus durationis, satis significatur, si accuratior accusatio fieri non possit. — b) In *secundo* casu probabiliter satisfecit suae obligationi, quia non constat de obligatione explicandi media adhibita, quamvis mala in se sint et specie diversa. Cfr. infra, n. 170, et *Comp.*, n. 245. — c) Etiam in *tertio* casu videtur suae obligationi satisfecisse, cum omnes illi actus ad *unicum* obiectum totale ordinati fuerint. — d) In *quarto* autem casu saltem debuit dicere: semel desiderium habui committendi fornicationem, immo et incestum et adulterium. Accusatio ut facta fuit, omisit speciem peccati incestus et adulterii.

CASUS V

DE PECCATORUM DISTINCTIONE NUMERICA 2.º

1.º PARMENIVS, odio motus contra NEMESIUM et contra tres eius fratres, excitato incendio, destruxit omnes horum segetes praedii

amplissimi, quod pro indiviso possidebant, et quarum valor pertingebat ad decem millia libellarum. PARMENIUS nihil habet quo restituere possit. Tempore quadragesimae accedit ad confessarium et inter alia haec accusat: damnum grave intuli praedio alieno. Interrogatus a confessario de quantitate damni, respondet damnum aestimari posse ultra centum libellas. Instat confessarius an multum excedat quantitatem centum libellarum, et PARMENIUS respondet se putare iam satis dixisse. Non ita est, respondit confessarius, quia debes accusare quantitatem totam, ut appareat numerus peccatorum, nam toties multiplicantur peccata gravia, quoties quantitas damni aequivaleat materiae gravi. Praeterea debes dicere etiam an illae segetes ad unum tantum vel ad plures dominos pertineant, nam etiam peccata multiplicantur iuxta numerum personarum quibus uno eodemque actu damnum inferitur, nam tot sunt iniuriae numero diversae. Insistit PARMENIUS se nihil amplius debere accusare, et inabsolutus dimittitur.

2.º CLAUDIUS proposuit ieiunium per totam quadragesimam omittere et de facto omisit per decem dies, et postea ita confessus est: ieiunium omisi per decem dies in quadragesima.

HINC:

QUAER. 1.º *An doctrina confessarii sit vera vel falsa?*

2.º *An PARMENIUS satisfecerit integritati confessionis?*

3.º *Quid ad primum casum?*

4.º *Quid de CLAUDIO?*

SOLUTIO:

✓ 165. — *Resp. ad 1.um* Verum non est peccatum damni illati, aut furti, toties multiplicari quoties eius quantitas contineat quantitatem necessariam ad peccatum grave, sed maior quantitas continet tantum circumstantiam aggravantem: nec ipse confessarius posset computare numerum peccatorum, quia vix umquam posset determinare quantitatem gravem, infra quam iam gravis non sit. Nec constat esse plura peccata in actu unico quo quis auferat rem ad plures pertinentem, seu damnum eidem rei inferat, sed tum sententia affirmans tum sententia negans sua gaudent probabilitate.

166. — *Resp. ad 2.um* *Affirmative*, quia maior quantitas erat mera circumstantia aggravans, quae peccata numero non multiplicat; iam vero paenitens tenetur tantum ad accusandum numerum peccatorum et circumstantias quae *speciem peccati mutant*, non vero circumstantias mere aggravantes. Nec constat de obligatione accusandi numerum personarum quibus damnum unico illo actu fuit illatum.

167. — *Resp. ad 3.um* Male egit confessarius, quia debuit absolute PARMENIUM.

168. — *Resp. ad 4.um* CLAUDIUS, iuxta plures, per illud propo-

situm totidem peccata commisit, quot dies in quadragesimali ieiunio numerantur. Etenim, licet actus internus voluntatis sit unicus, non unicum afficit opus, sed plura opera quae minime sunt coniuncta inter se; veluti sane sunt dies ieiunii in quadragesima, quorum singuli inter se distinguuntur, nec quid unum morale efficiunt. *Lugo*, De paenit., d. 16, nn. 539 et 546, *cum aliis*, contra *alios* qui dicunt unicum patrari peccatum in praefato *proposito*. Totidem etiam peccata patravit quot sunt dies quibus ieiunium non servavit. **Comp.**, n. 244, 7.º et 8.º

CASUS VI

DE PECCATORUM DISTINCTIONE NUMERICA 3.º

1.º DELPHINUS inimicum occidere statuit. Quapropter emit gladium, struit insidias, hominem pluribus diebus exspectat iuxta locum qua transiturus est, accedentem percutit pluries, et tandem eum occidit.

2.º Alias, puellam seducere volens, varia media ad hunc finem adhibuit, nempe verba parum casta vel adulatoria, epistolas amatorias, aspectus turpes, tactus inhonestos; sed peccatum peracturus, ex casu fortuito superveniente, illud consummare non potuit.

HINC:

QUAER. 1.º *An plura peccata commiserit DELPHINUS in primo casu?*

2.º *An plura, vel quot patraverit in secundo casu?*

3.º *An, peccato non patrato, media etiam indifferentia ad illud peragendum adhibita accusanda sint?*

SOLUTIO:

169. — *Resp. ad 1.º* DELPHINUS, in *primo casu*, unicum peccatum commisit, quia actus praevii quos posuit, ad homicidium referebantur, et cum eo unicum actum moralem, seu unicum obiectum totale constituebant. Fur autem qui occidit hominem ad eum spoliandum duplex patrat peccatum, quia homicidium constituit speciem peccati diversam ex natura sua, nec *per se* ad furtum ordinatur. *S. Alph.*, n. 41 et seq. *Gury*, n. 155.

170. — *Resp. ad 2.º* DELPHINUS, in *secundo casu*, tot peccata fecit quot sunt media specie diversa et mala ex natura sua, quibus usus est. Ergo debuit DELPHINUS accusare seorsim verba turpia, epistolas amatorias ad seducendam puellam scriptas, aspectus turpes et actus inhonestos. Ratio est, quia, peccato non consummato, illa varia media in se mala ad finem iam referri nequeunt, et quid unum in peccati consummatione constituere. Ergo illi actus

singuli cum sua malitia propria spectandi sunt; ergo seorsim sunt accusandi in confessione. *S. Alph.*, lib. 5, n. 42.

Alii tamen *non improbabili*ter negant in casu dari plura peccata, quia non apparet cur omnia haec media, quae moraliter unum peccatum efficiebant, posita interruptione, plura esse incipiant. Quare dicunt in casu sufficere si quis dicat: «Fornicationem committere volui, sed adhibitis quibusdam mediis illam perficere non potui.» *Comp.*, n. 245; *D'Annibale*, 1, n. 287, nota 15; *Noldin*, De princip., n. 288, 1, d; *Van der Velden-Piat*, vol. 1, n. 58, pag. 150, nota 2; *Génicot*, 1, n. 167.

171. — *Resp. ad 3.um Controvertitur*, sed probabiliter non sunt declaranda singillatim omnia media ex se indifferentia, quia in se mala non sunt, sed satis est dicere peccatum actibus externis attentatum esse. Quod a fortiori patet ex dictis in superiori resp. *Comp.*, n. 245.

CASUS VII

DE PECCATIS INTERNIS 1.º

DIDYMUS et NICODEMUS, uterque theologus, acriter de integritate confessionis disputando, circa modum peccata mere interna accusandi graviter dissentiunt. — Satis est, ait DIDYMUS, si paenitens dicat: «Cogitationes pravas, v. gr. contra castitatem vel caritatem, in mente volvi», relictis speciebus infimis, necnon omnibus personarum rerumque circumstantiis, solo excepto efficaci desiderio.

«Minime, inquit NICODEMUS, sed paenitens sedulo explicare debet: 1.º obiectum singularum cogitationum; 2.º circumstantias obiectivas desideriorum etiam inefficacium, v. gr. circa personarum conditionem, etc.; 3.º omnes obiectivas circumstantias merae delectationis morosae».

Tu autem, certaminis spectator, cuinam iungis manus? scilicet, quis sit audiendus prior vel posterior? seu, quid in confessione declarandum sit?

HINC:

QUAER. *Quis e duobus contendentibus erret?*

SOLUTIO:

172. — *Resp.* Quis errat? Uterque contendens; turpius vero DIDYMUS.

a) Dammandus DIDYMUS, et quidem ex triplici capite: 1.º Quidem, quare eximit paenitentem ab accusandis speciebus infimis? Nonne species cunctae, ex Concilio Tridentino, accusandae sunt in confessione? — 2.º Quare etiam a declarandis desideriis inefficacibus adeo large dispensat? Desideria, licet inefficacia, seu licet careant proposito media adhibendi ad eorum executionem, essentia-

liter tamen a simplici delectatione mala differunt, et diversam speciem inducunt. Immo, haud secus ac desideria efficacia omnibus obiecti speciebus vestiuntur. Sic, detentus in carcere, qui coniugatam vel consanguineam concupiscit, has circumstantias exprimere debet, quamvis ne cogitet quidem de mediis ad peccatum patrandum adhibendis, cum id minime possit. Ergo non satis est si dicat: *Fornicationem desideravi*. — 3.º Quare tam facile excusat ab explicandis circumstantiis indiscriminatim? Errat sane. Equidem, si agatur de sola repraesentatione, probabiliter malitia circumstantiarum obiecti non contrahitur; secus vero de quocumque desiderio dicendum est, quia desiderium, cum in obiectum, ut tale, feratur, malitiam circumstantiarum eius specificarum induere debet. *S. Alph.*, lib. 5, n. 15; *S. Thom.*, 1, 2, q. 74, art. 8.

173. — *b*) Damnandus quoque NICODEMUS, quippe qui in nimiam severitatem propendit. 1.º Quidem, male requirit ut omnes circumstantiae merae delectationis morosae explicentur. O miseros paenitentes et infelices confessarios, si haec obligatio adesset, ut is dicit! Quot incommoda hinc et inde, in foeda hac internorum peccatorum materia evolvenda! Saltem explicandae non sunt circumstantiae quae speciem non mutant. Cum hoc probabilius sit in ceteris, a fortiori hac in re periculosissima. — 2.º Immo, nec sunt adigendi paenitentes ut circumstantias specificas obiecti referant, quia probabiliter mera delectatio, quae non transit in desiderium, has species non inducit. *Comp.*, n. 248 et seq.; *Lugo, Laymann, Reuter. Gury*, n. 159.

174. — *Nota*. Obiectum quidem specie diversum pravae delectationis *per se* est declarandum, quia complacentia in repraesentatione, v. gr. aspectus turpis, differt specie a repraesentatione fornicationis, etc. Sed in praxi difficilior esset confessario de his in particulari interrogare, idque gravissima induceret incommoda, quae omnino vitanda sunt. Insuper, qui facile consensum pravis cogitationibus praebent, facile etiam quibuslibet repraesentationibus adhaesisse censentur. *Gury*, n. 160.

CASUS VIII

DE PECCATIS INTERNIS 2.º

MARSILIUS peccare nollet, saltem graviter. Quapropter: 1.º considerando quandoque res illicitas, sedulo apponit conditionem, nempe, si hoc vel illud malum non esset, v. gr.: die veneris ait: «Quam libentissime carnes hodie comederem, nisi lex Ecclesiae obstarat!» — 2.º Alias auditur dicens: «Nisi peccatum foret, vellem ul-

cisci de inimico meo.» — Alias etiam dicit: «Si fornicatio prohibita non esset, eam admitterem.»

HINC:

QUAER. 1.º An MARSILIUS peccaverit in primo casu?

2.º An in secundo et tertio casu?

SOLUTIO:

175. — *Resp. ad 1.um* MARSILIUS, in primo casu, excusandus est ab omni peccato; nulla enim culpa est desiderare esum carnis die prohibito, sub conditione si res prohibita non esset, quia, cum res non sit intrinsece mala, tota malitia conditione apposita aufertur. *S. Alph.*, lib. 5, n. 27.

176. — *Resp. ad 2.um* MARSILIUS peccavit, et quidem graviter, in duobus aliis casibus. Conditio enim apposita tollere nequit malitiam obiecti, siquidem illud intrinsece malum est; insuper obiectum intrinsece malum mutari nequit. Talia igitur optare, est desiderare ut lex et ordo naturae mutetur, quod gravem induit deordinationem, et proinde grave peccatum. Attamen probabiliter excusandus est a peccato gravi ille qui nollet quidem ut id, quod intrinsece malum est, licitum fieret, sed tantum *propensionem suam in illud obiectum ostenderet*. Verum hoc ipsum etiam est periculis plenum, ut nemo non videt. *S. Alph.*, Hom. apost., tr. 3., n. 50. *Gury*, n. 164. *Comp.*, n. 252.

CASUS IX

DE SUPERBIA

1.º BERTHUSA, vana mulier: 1.º saepe nutrit et fovet superbiae cogitationes, et ambit hominum laudes; 2.º centies in die imaginem suam in speculo contemplatur; 3.º pluribus diei horis in exornando corpore magna diligentia et cura vacat; 4.º gloriatur quod ceteras totius viciniae feminas ingenio, decore, ornatu, educatione et divitiis superet: quare eas ordinarie superbe et arroganter alloquitur.

2.º BRIANDUS se iactat coram aliis: 1.º quod a nemine in peritia equitandi superetur; 2.º quod a viginti annis confessus non fuerit, nec Missae interfuerit; 3.º quod mulieres quamplurimas seduxerit. Haec et alia plura plerumque falsa, nec verisimilia, continuo et plenis quidem buccis decantare solet. Idem vehementer ambit dignitates, ex eo quod ceteros omnes dexteritate se excedere, aut saltem nulli secundum esse, firmiter sibi persuaserit.

HINC:

QUAER. 1.º Quandonam superbia sit peccatum mortale?

2.º An BERTHUSA graviter deliquerit in primo casu?

3.º Quid de BRIANDO sentiendum?

SOLUTIO :

177. — *Resp. ad 1.um* Licet superbia inter cetera capitalia peccata primum sit, non est tamen semper mortale peccatum, et saepissime veniale non excedit. Distinguendum est enim inter superbiam perfectam et imperfectam. Prior sola mortalis est; et consistit in hoc quod homo adeo sibi complacet, ut versetur in dispositione legem potius *graviter* violandi, quam mandatis superiorum obtemperandi. Imperfecta vero *per se* tantum venialis est, nisi accedat gravis iniuria proximi. *S. Alph.*, lib. 5, n. 66.

178. — *Resp. ad 2.um* BERTHUSA peccavit, sane venialiter saltem in singulis. Non videtur tamen *per se* mortaliter delinquere, nisi forte non dubitet potius peccare mortaliter, quam corporis cultum moderari. Huiusmodi mulier saltem magno periculo in mortale delabendi exponitur, et enixe est a confessario ad humilitatem christianam adhortanda. *S. Alph.*, *ibid.* *Gury*, n. 166.

179. — *Resp. ad 3.um* BRIANDUS non videtur peccare graviter, laudando et exaggerando peritiam ac dexteritatem suam; neque dignitates ambiendo, modo ad eas habilis fuerit. Sed graviter peccavit enarrando ea facta scandalosa et peccaminosa, tum ex eo quod gloriatur de gravi malo, tum etiam quia audientibus scandalum praebet. *Gury*, n. 167. **Comp.**, nn. 249-255.

CASUS X

DE INVIDIA

1.º ERNESTUS, videns LOELIUM aestimari ob insignem suam pietatem, et extraordinaria Dei dona quae in eo elucent, magnopere de hoc tristatur, ita ut magnam animi aversionem in eum experiatur.

2.º VALESIUS, quando cernit transeundo aliorum dominia, vel arbores fructibus onustas, dicit intra se: «Vellem ut haec omnia mea essent».

HINC :

QUAER. 1.º *An ERNESTUS graviter peccaverit in primo casu?*

2.º *Quomodo iudicandus sit VALESIUS in secundo casu?*

SOLUTIO :

180. — *Resp. ad 1.um* ERNESTUS graviter peccat ex invidia, quae quidem dicitur *diabolica*, quando quis tristatur de donis spiritualibus a Deo alicui concessis. Caret autem peccato, saltem gravi, si tristitiam conciperet, non quidem de donis spiritualibus aliorum, sed eorum occasione, quia nempe ipse iis destituitur. Potest talis contristatio non tantum culpa vacare, sed esse virtus aemulationis vel zeli, et proinde laudabilis. *Gury*, n. 170.

181. — *Resp. ad 2.um* VALESIIUS graviter non peccat, quia mera complacentia in ficta possessione boni alieni non est peccatum mortale, modo periculum aut hypothesim iniustitiae non contineat. Excusandus autem foret ab omni invidiae peccato, si non quidem haec ipsa bona concupisceret sed similia habere vellet, quia tunc nullum proximi detrimentum in sui favorem desideraret. Sed inutilia esse huiusmodi desideria nemo non videt; et subinde periculis non carent. *Gury*, n. 171.

CASUS XI

DE IRA

HERMANUS, animi exardescens, et irae impotens, blasphemias et imprecationes in omnibus sermonibus et negotiis miscere solet, modo uxorem, modo filios, modo alios domesticos vel operarios increpando, obiurgando, conviciis et nominibus probrosis lacessendo. Si solus sit, irascitur in seipsum, vel contra animalia, aut operum instrumenta, quae cunctis devovet diabolis. Confitendo autem tempore paschali dicit tantum: «Aliquoties iracundus fui et signa impatientiae dedi».

HINC:

QUAER. 1.º *An vel quando ira peccatum grave constituat?*

2.º *An graviter in his peccaverit HERMANUS; et an eius confessio sufficiat?*

SOLUTIO:

182. — *Resp. ad 1.um* Ira mortalis est ex genere suo, si sit appetitus inordinatus vindictae. Venialis tamen est *per se*, si sit tantum motus animi inordinatus. Gravis autem evadere potest propter violationem alterius virtutis, v. gr. pietatis, vel caritatis, etc. **Comp.**, n. 259.

183. — *Resp. ad 2.um* Ambigendum non est quin HERMANUS saepius peccati mortalis reus evadat, propter blasphemias in Deum, vel imprecationes in homines. Neque propter consuetudinem iracundiae excusandus est, quippe qui consuetudinem voluntarie fovet, quin eam imminuere et eradicare conetur.

Hinc patet quantum HERMANI confessio imperfecta sit. Prae oculis igitur ei semper habendum esset illud Job, 5, 2: *Stultum interficit iracundia*; et illud Apostoli, Rom. 12, 21: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Discat ab Ausonio poeta hanc eximiam praxim, his expressam versiculis:

*Irasci promptus, properavi condere motum,
Atque mihi poenas pro levitate dedi.*

CASUS XII

DE EBRIETATE 1.º

1.º ROMARINUS, medicus, aegrotis instar remedii, seu ad humores pravos depellendos, vinum valde generosum aut certum liquorem potandum praebet, cum evidenti ebrietatis periculo, ut experientia ipsi constat.

2.º HYPARCUS, etiam medicus, quoties operationem aliquam artis suae difficilem faciendam habet, v. gr. amputationem membri, ministrat patienti largum potum liquoris inebriantis, vel notabilem opii vel aetheris quantitatem, ita ut extra sensus omnino rapiatur, nullumque dolorem sentiat.

3.º ALBINUS BLASIUM amentem, iocandi causa, largiori potu in ebrietatem inducit, nec putat se male agere, cum iste iam usu rationis careat.

HINC :

QUAER. 1.º *An aliquando ebrietatem, ex causa gravi, aliis vel sibi procurare liceat, sive directe, sive indirecte?*

2.º *Quid de ROMARINO in primo casu, et de HYPARCO in secundo casu?*

3.º *An peccet quis graviter, amentem inducens in ebrietatem?*

SOLUTIO :

184. — *Resp. ad 1.º* Probabiliter *ex gravi causa* licet ebrietatem etiam *directe* procurare : ratio est, quia privatio usus rationis ad breve tempus ex gravi causa non videtur quid intrinsece malum. Ita *Busembaum* cum fere communi recentiorum. **Comp.**, n. 263.

185. — *Resp. ad 2.º* Non peccat ROMARINUS, in *primo casu*, si remedium ab ipso adhibitum sit necessarium ad morbum depellendum. Sequitur ex dictis.

In *secundo casu*, quoad usum opii vel aetheris HYPARCUS non est arguendus, ut clare infertur ex iis quae diximus.

Peccat vero graviter HYPARCUS, iuxta *S. Alph.* et alios, liquorem inebriantem aegroto propinando, quia directe ebrietatem intendit ut medium ad operationem artis suae peragendam, ita ut bonum non oriatur nisi ex malo : *non sunt autem unquam facienda mala ut eveniant bona.* — At, iuxta fere communem recentiorum, ut diximus, non peccat sic agendo HYPARCUS, quia privatio usus rationis ad breve tempus ex gravi causa non videtur quid intrinsece malum. Et reapse, sicut adhibetur in tali casu opium et aether, ita etiam vinum adhiberi posset.

186. — *Resp. ad 3.um* Non peccat graviter, *per se*, ille qui amentem inducit ad excessivum potum unde sequitur ebrietas, vel potius sequeretur, si amens non esset. Ratio est, quia fatuus, utpote iam usu rationis destitutus, nequit amplius se privare usu rationis, sicut caecus non potest se privare potentia visiva: atqui, si fatuus non tenetur lege se non inebriandi, neque ille qui ei potum excessivum praeberet contra hanc legem peccat. Dixi *per se*, quia si amens, post potum excessivum, soleat erumpere in blasphemias, et id sciat qui ad bibendum eum induxit, graviter hic peccabit contra legem naturalem; quia fatuus eam materialiter violat, cum ei in actu primo subiectus sit. *Comp.*, n. 159; *Elbel*, n. 769; *Gury*, n. 182.

CASUS XIII

DE EBRIETATE 2.º

Capientès bifariam capti

UGOLINUS, die quadam in domicilio aggressus a duobus latronibus armatis tempore noctis, mortemque indeclinabilem praevidens, sponte offert invisis hospitibus non solum numerosam pecuniam, sed etiam largissimum vini maxime generosi potum, cum aliis eximiis et validissimis liquoribus. Bibunt impigri nebulones, et mox iacent penitus ebrii. Tunc UGOLINUS, recuperata primum pecunia, advocatoque auxilio, latrones, ligatis manibus pedibusque, satellitibus tradit.

HINC:

QUAER. *An de gravi peccato damnandus sit UGOLINUS, ex eo quod causam ebrietatis posuerit?*

SOLUTIO:

187. — *Resp. Neg.* Etenim posuit causam indifferentem, vinum scilicet et liquores ante latrones apponendo, nec eos ad ebrietatem induxit, sed tantum eam permisit gravi de causa, et effectus bonus, quem intendit, malum effectum bene compensat. Nec dicas UGOLINUM non obtinere effectum bonum, seu vitam incolumem a latronibus servare, nisi per malum effectum, seu per ebrietatem; nam primum is intendit nebulones illos sedare et compescere, et eorum furorem in vino exstinguere. Praeterea, ipse ponit occasionem ebrietatis, non vero causam necessario effectum producentem, siquidem latrones bibere possunt quin inebrientur; neque ad bibendum eos cogit, sed libere bibunt. Ergo UGOLINUS homines non induxit ad ebrietatem, sed tantum ad bibendum. Ergo ebrietatem non excitavit, sed tantum permisit. *S. Alph.*, lib. 5, n. 77, ubi

ostendit etiam esse licitum inducere alium ad minus malum ut a maiori impediatur. **Comp.**, n. 264; *Génicot*, Casus, 1, De ebrietate.

CASUS XIV

DE OBLIGATIONE LABORANDI

TITIO sedenti in confessionali accedit SEMPRONIUS, iuvenis ac viribus potens, qui vitam eleemosynis sustentare in perpetuum constitutum habet, eo quod tranquillior, suavior ac abundantior hic modus vivendi quam labore quaesitus sibi videatur, teste propria experientia. TITIUS hominem docet de obligatione laborandi, sed surdo canit. Quare SEMPRONIUM omnino laborare nolentem inabsolutum dimisit.

HINC :

QUAER. 1.º *An et quanta sit obligatio laborandi?*

2.º *An et quatenus fictis pauperibus liceat eleemosynis vivere?*

3.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

188. — *Resp. ad 1.um* Obligatio laborandi oritur: a) ex obligatione quaerendi sibi modo honesto ea quae necessaria sunt ad conservationem vitae, b) ex obligatione vitandi otium, quod solet esse origo omnium malorum. Si quis igitur habeat unde honeste sustentetur, etiam ex aliena liberalitate, et aliunde satis occuparetur quamvis in re aliis ac sibi inutili, non peccabit contra hoc praeceptum. Cfr. *Noldin*, De praeceptis, n. 68; *Génicot*, vol. 1, n. 365.

189. — *Resp. ad 2.um* Fictis pauperibus non licet eleemosynis vivere, quia per fraudem eas extorquerent. Si enim donantes eleemosynam intelligerent necessitatem fictam esse, eleemosynam non darent, nec licite dare possent. Ergo qui ita vitam ducere cupit graviter peccat. Cfr. *infra*, n. 234, et **Comp.**, nn. 313, 3.º et 785.

190. — *Resp. ad 3.um* TITIUS recte se gessit. Etenim SEMPRONIUS non erat vere pauper, qui, necessitate constrictus, aut ex amore virtutis mendicatu vivere cogeretur. Si alii hoc intelligerent, nemo illi eleemosynam daret. Ergo per fraudem eas extorquet; et cum constitutum id facere habeat per longum tempus, magnam pecuniae quantitatem extorquere iniuste vult. Ergo graviter peccat. Ergo absolvi nequit, nisi consilium mutet. Peccat igitur contra obligationem sustentandi propriam vitam mediis honestis; et cum pro ipso unicum medium sit laborare, peccat contra obligationem, quam habet laborandi.

CASUS

DE VIRTUTIBUS ET VITIIS OPPOSITIS

CASUS I

ACTUS FIDEI, ET PRAXIS CONFESSARII

1.° BLANDINA, pia mulier, audivit a contionatore eliciendos esse frequenter actus fidei, sicut et ceterarum virtutum theologicarum; quapropter vehementer timet ne huic praecepto non satisfecerit, et ita graviter deliquerit. Quaerit igitur quoties huiusmodi actus sint eliciendi?

2.° SYLVINUS, confessarius, non solet interrogare paenitentes an actus fidei interdum eliciant, vel an necessario scienda et credenda sufficienter intelligant ac retineant, etiamsi occurrunt paenitentes a multis annis de salute et Sacramentis incuriosi. Sic agit praecipue erga matronas et viros conspicuos, quos interrogare non audet.

HINC:

QUAER. 1.° *Quandonam actus fidei sint eliciendi?*

2.° *Quid de BLANDINA sentiendum?*

3.° *Quid de ratione agendi SYLVINI confessarii?*

SOLUTIO:

191. — *Resp. ad 1.um* Actus fidei sunt in vita saepius eliciendi, quia homo, ad finem supernaturalem elevatus, ad Deum tendere debet, tanquam finem suum ultimum, et media supernaturalia apprehendere, quatenus per fidem sunt nobis manifestata. Quoties autem actus fidei eliciendi sint non conveniunt theologi. Iuxta aliquos, eliciendi sunt semel in mense, et idem dicunt de actibus spei et caritatis; alii ad duos, tres aut etiam sex menses; plures ad annum tempus illud protrahunt; sed neque de hac annua obligatione certo constat. Ceterum, sufficienter huic praecepto satisfit, alios religionis actus exercendo. *Comp.*, n. 269; *Noldin*, De praeceptis, n. 13, 2, b.

192. — *Resp. ad 2.um* BLANDINA, cum sit devota mulier, non debet esse anxiosa circa obligationem actus fidei eliciendi, quippe quae frequentissime fide erigitur in vita devota sectanda. Pacem igitur habeat, et oret pro aliis bene multis qui, terrenis rebus irretiti, rarius ad superna per fidem eriguntur. *Gury*, n. 188.

193. — *Resp. ad 3.um* Confessarius non tenetur specialiter interrogare circa actus fidei paenitentes; praesumuntur enim sufficienter praecepto divino satisfacere, nisi gravis ratio specialis oppositum suadeat. Nec tenetur interrogare de scientia necessaria eos qui videntur sufficienter instructi, ut sunt plerumque ii qui non raro confitentur. Quoad ceteros vero, id optime monet *Lugo*: cum adeo haec obligatio, quoad tempus quo urget, incerta sit, et cum hac ipsa de causa, partim non cognoscatur, et partim omissio si unquam adesset, non advertatur, hinc fit ut neque in paenitentibus de hoc confitendi, neque in confessariis de hoc interrogandi mos habeatur. *Gury*, n. 189.

CASUS II

MULIER HAERETICA IN MORTE ABSOLUTA

ELPIDIA, mulier haeretica, incidit in morbum letalem. Vir eius catholicus tendit ocius ad parochum, enixe ab eo petens ut digne uxorem suam invisere, eamque ad mortem christianam disponere, ita tamen ut de purgatorio, de indulgentiis et de confessione sacramentali, omnino praescindat, ex eo quod in his nulla spes successus detur. Obtemperat parochus, et illico sponsum secutus, invenit ELPIDIAM cum morte luctantem; elicit cum ea actum fidei in Deum unum et trinum, in Christum, et praecipua quae vera fides credenda proponit. Eandem ad dolorem universalem de peccatis disponit, et tandem sub conditione absolvit.

HINC :

QUAER. 1.º *An ELPIDIA absolvi potuerit, saltem conditionate; seu, an parochus recte egerit?*

2.º *An haec mulier, taliter absoluta, sepeliri potuerit in loco sacro?*

SOLUTIO :

194. — *Resp. ad 1.um* Sic respondet *Elbel* ad hunc casum quem proponit: Omnino bene et laudabiliter egit parochus, quia conatus fuit, modo meliori quo in his circumstantiis fieri poterat, procurare animae huius salutem. Sed magna hic urget difficultas: ubinam est confessio? Quomodo potest etiam praesumi? Si ELPIDIA sensibus destituta reperiretur, utique posset praesumi quod, ratione gaudens, vellet ad veram fidem converti et per suspiria confiteri. Attamen id videtur admittendum quod dicit *Lacroix* in tali casu: Potest sacerdos, ait, propositis praecipuis fidei articulis qui ab haereticis admittuntur, moribundum interrogare an, si sciret se non esse in vera fide, vellet veram amplecti, et facere omnia ad salutem necessaria; an vellet confiteri et absolvi, si hoc ad salutem esset necessarium. Si ad haec annuat, absolvi poterit sub conditio-

ne. *Lacroix*, l. 6, p. 2, n. 1866, post *Gobat* et alios. — Ratio est, quia haec confessio non necessario debet esse invalida ex defectu *intentionis* et *actuum* paenitentis. Nam intentio *implicita* videtur sufficere in paenitentia sicut sufficit in baptismo. «Iam vero intentio *implicita* sufficienter habetur sincera et *explicita* voluntate admittendi et adhibendi omnia ad salutem necessaria, a Deo ordinata. Ad *actus* vero *paenitentis* quod attinet, cum sufficiat ad validitatem absolutionis *confessio tantum in genere facta*, bene haec insinuari potest haeretico moribundo, ita ut rite confiteatur se peccatorem, vel peccasse, et petat deinde a Deo veniam suorum peccatorum cum spe veniae; et tunc neque confessio, neque contritio necessaria deest ad validitatem absolutionis». *Casus Romae ad S. Appollin.*, pag. 101. **Comp.**, vol. 2, n. 608, 8.º

195. — *Resp. ad 2.º Affirm.*, modo scandalum abfuerit. Ratio est, quia supponitur *ELPIDIA* dedisse signa paenitentiae in articulo mortis, et probabiliter valide absoluta fuit, tum a peccatis, tum a censuris. Nec obstat quod dubium aliquod esse possit, utrum mulier etiam formaliter haeretica fuerit; quia, stante dubio, in benigniorem partem inclinandum est. *Elbel*, n. 36; *Lacroix*, l. 7, n. 263; *Gury*, n. 191.

CASUS III

DE PROFESSIONE FIDEI 1.º

1.º *MATHURINUS*, sacerdos et religiosus, in locis haeticorum missionarius, fervente persecutione, deprehenditur, atque ad tribunal traductus, interrogatur an sit catholicus? an sacerdos? an religiosus? an Missam in hac regione celebraverit? an noverit constitutiones regionis, quibus professio religionis catholicae prohibetur? — Ad primum *affirmative* respondet *MATHURINUS*; ad cetera vero, *negative*, et sic obtinet ut dimittatur.

2.º *LUCIANUS* vero in iisdem rerum adiunctis, interrogatus an sit papista, vel cuius sit religionis, aliis respondet aequivoce, aliis vero ait: *Non sum papista: mea religio est evangelica seu vera religio*. Interroganti vero alicui privato respondet: *Quid ad te?* vel alia similia.

HINC :

QUAER. 1.º *Quandonam sit obligatio fidem exterius profitendi?*

2.º *An MATHURINUS fuerit obligatus, sub gravi, ad fatendum se esse catholicum, et utrum potuerit cetera negare vel dissimulare?*

3.º *An LUCIANUS potuerit negare se esse papistam, et dicere se pertinere ad evangelicam religionem?*

4.º *An liceat fidem dissimulare vel responsum denegare privatis interrogantibus?*

SOLUTIO :

196. — *Resp. ad 1.um* Datur obligatio sub gravi, de iure naturali, fidem confitendi, quando honor Deo debitus, vel utilitas proximi secus cessaret, aut detrimentum notabile pateretur, v. gr. si sequeretur religionis contemptus, fidelium perversio aut scandalum, etc. **Comp.**, n. 270.

Unde can. 1325, § 1: «Fideles Christi fidem aperte profiteri tenentur quoties eorum silentium, tergiversatio aut ratio agendi secumferrent implicitam fidei negationem, contemptum religionis, iniuriam Dei vel scandalum proximi». Cfr. *Ferreres*, Inst. can., vol. 2, n. 290, seq.

Resp. ad 2.um 1.º MATHURINUS non tantum laudabiliter egit, sed etiam, sub gravi, debuit fateri se esse catholicum, quia tenemur profiteri fidem quoties id exigit gloria Dei et Christi; atqui, in his circumstantiis, ex negatione vel dissimulatione MATHURINI, honor Dei et Christi periclitatus fuisset, quia utrique magnus honor fuisset ademptus, ut patet. Ergo... Constat insuper ex propositione 18.^a damnata ab Innoc. XI.

2.º Non peccavit contra fidem MATHURINUS, cetera negando, quia non spectant directe et essentialiter ad fidem, cum sint multi boni catholici qui non sunt sacerdotes, neque religiosi, etc. Haec igitur quae negavit sunt quid accessorium, et per accidens tantum se habent ad veram fidem. Praeterea, iam fidem confessus est, se fatendo catholicum; ergo, nisi hoc retractet, fidem negare minime censetur. Insuper, mens interrogantium est, non amplius inquirendi de fide catholica, cum ipsi ab eo veritatem noverint, sed tantum accidentales criminis qualitates dignoscendi. Ergo MATHURINUS, cum licita restrictione mentali, cetera haec negare potuit.

197. — *Resp. ad 3.um* LUCIANUS non potuit neque negare se esse papistam, neque aequivoce respondere, quia haec interrogatio aequivalet huic: an sit catholicus? Quemadmodum igitur nunquam licet negare se esse catholicum, ita non licet negare se esse papistam. Neque magis licet effugium verbis aequivocis quaerere, quia in his circumstantiis urget obligatio veram fidem profitendi. *Elbel*, n. 61; *Tambur.*, etc. — *Per se* enim non licet interrogato a potestate publica tacere, aut verbis ambiguis uti; nisi forte in casu in quo taciturnitas, pro confessione fidei habeatur a praesentibus (*Lehmke.*, 1, n. 293), aut nisi lex aperte statuatur nulli potestati publicae licere, ut se in civium conscientiam ingerat. *Génicot*, 1, n. 197. Patet ex propositione 18.^a damnata ab Innoc. XI: «*Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo et fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum per se, non damno.*».

198. — *Resp. ad 4.um* Distinguendum est: *Neg.*, si interrogatio

fiat in odium fidei; secus vero in circumstantiis in quibus nullum praesentibus creatur scandalum, seu nulla apparet fidei negatio vel erubescencia; quia tunc nulla est obligatio fidem confitendi, et verbis aequivocis uti, aut tacere licet. *S. Alph.*, lib. 2, n. 13. *Comp.*, n. 271.

CASUS IV

DE PROFESSIONE FIDEI 2.º

PATERNUS, minister protestans, dum extremo occumberet, ratus religionem catholicam esse solam veram, postulavit ut ad se advocaretur secreto sacerdos huius religionis, qui tamen sub vestibus saecularibus adveniret, ad declinandam omnem suspicionem abiurandae haereseos. Itaque sacerdoti praesenti aperuit mentem suam, petens humiliter baptizari, sed cum duabus apposis conditionibus, scilicet: 1.º ut si ex morbo decumberet, sibi liceret moriendo dissimulare fidem catholicam et baptismum susceptum; 2.º ut si convalesceret, sibi permetteretur expectare occasionem opportuniorē ad fidem, sine periculo bonorum, exterius profitendam. Utrique conditioni libenter annuit confessarius.

HINC:

QUAER. 1.º *An PATERNO permitti potuit prima conditio, seu ut moriendo fidem dissimularet?*

2.º *An concedi potuit secunda conditio, seu ut, si convalesceret, occasionem opportuniorē expectaret ad catholicam fidem profitendam?*

SOLUTIO:

199. — *Resp. ad 1.um Minime* concedi potuit PATERNO prima conditio: ratio est, quia tenebatur ante mortem fidem veram profiteri, erroresque quos docuerat revocare; secus, velut indispositus ad baptismi gratiam admitti non potuit: quivis enim fidelium tenetur fidem profiteri, non obstante quacumque iactura, quando id exigit honor Dei et salus proximi; atqui in iis circumstantiis, tum honor Dei, tum salus proximi, externam fidei professionem a PATERNO exigebat, scilicet ad errores quos docuerat extirpandos: ergo... Si tamen, omnibus adhibitis experimentis, persuaderi nequeat, ultimi remedii loco, inducendus esset ut coram pluribus testibus protestetur se religionem catholicam profiteri et in ea velle mori; vel asserat se magni momenti secretum sacerdoti catholico commisisse, post obitum suum revelandum. Hoc enim modo, obligationi suae forsā satisfaciet.

Et haec quae postremo loco diximus certe sufficerent, si PATERNUS, non minister, sed simplex haereticus esset. *Elbel*, n. 67. Non enim in casu aliter teneretur ad fidem profitendam, vel ad scanda-

lum reparandum, cum periculo vitae. *Génicot*, Casus, De fide, III; *Buccer.*, Casus, § 27, n. 4.

Ita erui etiam apparet ex sequenti responsione S. Off. 25 iulii 1630: «Quomodo se gerere debeat confessarius erga apostatas paenitentes in articulo mortis constitutos, cum ab illis secreto arcessitur ut secreto absolvat. Ratio difficultatis est, quia in illo articulo solent ab infideli familia vel sacerdotibus falsis induci ad actus falsae religionis, nec possunt abnuere sine periculo mortis.» — *Resp.* «SSmus. censuit confessarium debere absolvere apostatam paenitentem in articulo mortis constitutum, abiurata prius apostasia in foro conscientiae; et si per aliquod temporis spatium supervixerit, et si poterit, abiuret in balneo coram fidelibus; quod si non poterit, relinquat chirographum suae abiurationis, saltem signo crucis subscriptum; quod si neque hoc possit, committat confessario ut suam abiurationem fidelibus manifestet. Non tamen teneri apostatam paenitentem tunc in periculo vitae, fidem catholicam, quam tunc abiurata infidelitate amplexus est, confiteri, sed eorum suasiones eludere vel non respondendo, vel aequivocis verbis utendo.» *Coll. S. C. de P. F.*, n. 57, ed. 2.^a

200. — *Resp. ad 2.um* Conditio altera PATERNO concedi potuit, urgente gravi ratione, quia licet veram fidem ad tempus dissimulare, ob maxima incommoda quae ex professione publica sequerentur. Nullatenus tamen ei permittendum fuit, ut patet ex decreto citato, ut exerceret actus haeresis declarativos, v. gr. exercendo officium pastoris haeretici, vel Sacramenta more haeticorum ministrando, eosve sermonibus adhortando; quia in nullo casu fas est falsam sectam profiteri, et veram religionem negare. *Elbel*, n. 67; *Tambur.*, l. 2, Decalog., c. 1, § 3.

CASUS V

COMMUNICATIO CUM HAERETICIS

1.º CALPURNIUS cum in extera natione ob sua negotia versaretur, curiositate ductus, sed iudicans sibi licere, in templum haeticorum ingressus est, eo momento, quo minister sectae paratus erat ad sacram functionem faciendam. Quod advertens CALPURNIUS, scrupulo incitatus, statim voluit exire. Sed, cum unus ex assistantibus ei sedile offerret, CALPURNIUS ob humanum respectum non ausus est recusare invitationem, et inter assistentes sedit. Intra functionem minister sectae contionem fecit, in qua violenter in catholicam Ecclesiam invexit. Finita contione idem minister enixe assistentes rogavit, ut pro sua quisque facultate ad templum reparandum atque ornandum pecunia contribueret; et cum omnes sine

exceptione darent, et ipse CALPURNIUS dedit, quamvis in minima quantitate.

Redux in patriam, accusat apud NESTOREM confessarium haec omnia, qui eum damnat de quatruplici gravi peccato, nempe: 1.º propter ingressum in templum; 2.º propter assistantiam ad actum cultus haeretici; 3.º eo quod non impugnaverit ministrum haereticum obloquentem contra catholicam Ecclesiam; et 4.º quia cooperationem habuit ad templum haereticum reparandum et ornandum, quam cooperationem, dixit NESTOR, esse intrinsece malam nec in ea dari materiae parvitatem.

2.º LEONARDUS, in locis haereticorum degens, aliquoties, curiositatis causa, funera acatholicorum comitatur; eorum nuptiis, baptismo et cenae, ut merus spectator, assistit.

HINC:

QUAER. 1.º *An liceat, vel quando liceat communicare cum haereticis?*

2.º *An et quatenus ingressus in templum haereticorum prohibitus censeatur?*

3.º *An et quatenus peccet qui assistit ad actum cultus haereticorum?*

4.º *An et quatenus qui audit ministrum haereticum in suo templo obloquentem contra Ecclesiam catholicam teneatur eum impugnare?*

5.º *An et quatenus prohibitum sit pecuniam dare ad reparanda et ornanda templa haereticorum?*

6.º *Quid de CALPURNIO et NESTORE iudicandum est in casu?*

7.º *Quid de LEONARDO?*

SOLUTIO:

201. — *Resp. ad 1.um* 1.º Triplex esse potest communicatio cum haereticis ac infidelibus: *a)* in rebus *mere civilibus*, v. gr. contractus ineundo, cum eis negotiando; *b)* in rebus *sacris*, v. gr. cum eis orando; et *c)* in rebus *mixtis*, v. gr. eorum funeribus interveniendo.

2.º Communicatio cum huiusmodi hominibus generatim prohibetur *iure naturae* propter periculum: *a)* ne religio catholica detrimentum capiat; *b)* ne quis propriae fidei naufragium faciat; vel *c)* ne alii scandalum subeant.

3.º Communicatio in *rebus civilibus* hodie non videtur prohibita nisi solo iure naturali, ideoque licita erit quoties illud triplex periculum cesset, etiam in casu particulari.

4.º Communicatio sive in *rebus sacris* sive in *mixtis*, etiam in iis quae ritu catholico administrantur prohibita est, non modo iure naturali, verum etiam iure ecclesiastico; si vero in aliquo casu

cessent illa pericula, cessat etiam prohibitio iuris naturalis, et remanet sola prohibitio iuris ecclesiastici; lex autem positiva non obligat cum gravi incommodo, seu quando plus incommodi quam commodi habet. Licebit igitur, remoto triplici periculo, communicare cum illis *ex gravi causa*, praesertim in rebus *mixtis*, et quatenus officium mere civile exhibent. **Comp.**, n. 292.

202. — *Resp. ad 2.um* Per se nullum est peccatum templa haereticorum aut etiam infidelium visitare ex mera curiositate, etenim hoc nec iure naturali prohibetur cum nihil contineat contra fidem, neque adest aliqua prohibitio iuris positivi. *Gury*, n. 200.

203. — *Resp. ad 3.um* Prohibitum est assistere contionibus haereticorum, quae assistentia per se grave peccatum continere poterit, propter periculum perversionis; assistere alicui actui cultus ex mera curiositate aut etiam officii civilis tantum causa, assistentia mere passiva, aut nullum erit peccatum aut tantum leve.

204. — Sed non licet eorum caeremoniis proprie religiosis, seu quae ad fidem spectant, interesse, ita ut caeremoniae veluti religiosae particeps fieret; quia esset cooperatio in re illicita. — Constat ex can. 1258: «Haud licitum est fidelibus quovis modo active assistere seu partem habere in sacris acatholicorum. — Tolerari potest praesentia passiva seu mere materialis, civilis officii vel honoris causa, ob gravem rationem ab Episcopo in casu dubii probandam, in acatholicorum funeribus, nuptiis similibusque sollemnis, dummodo perversionis et scandali periculum absit».

Constat etiam ex sequenti decisione S. Officii, 10 maii 1770: «Catholicis regulariter non licere haereticorum aut schismaticorum contionibus, baptismis et matrimoniis interesse; absolute autem non licere nec per se, nec per alios fungi officio patrini in baptismis quae haereticorum filiis ab haereticis ministrantur.» (*Collect. S. C. de P. F.*, n. 478, ed. 2.^a). Animadvertendum est, per illud *regulariter*, S. Officium innuere ne permitti quidem eiusmodi assistentiam, civilis tantum obsequii gratia, nisi adsit aliqua gravis causa.

Hinc diversa Concilia statuerunt: «Sciant fideles nostri nullo pacto ipsis licere una cum haereticis actus religiosos, quibus fidei participatio, seu communio in sacris habetur, elicere; atque omnino vetari contionibus, quae in eorum coetibus haberi solent, interesse, aut eorum cultui quasi simul cum illis agendo assistere». Conc. Prov. *Vallisolet.*, ann. 1887, p. 1, tit. 6, § 2, n. 3; C. Plen. *Amer. lat.*, n. 146; C. *Manil.*, n. 162. **Comp.**, nn. 273, 293, res. 11.^a et 15.^a, a).

205. — *Resp. ad 4.um* Per se qui audit haereticum loquentem contra fidem catholicam tenetur obligatione iuris naturalis eam defendere, si possit hoc facere cum felici successu. Hoc tamen vix locum habere poterit in ipso haereticorum templo, in quod quis

ingressus est mera curiositate, quia statim eiiceretur, multa afficeretur, nec ullum bonum successum sperare poterit; et multo minus ad hanc impugnationem teneretur vir qui parum doctus sit. Aliunde audire sermones haereticorum et tacere nihil continet contra fidem, si interius consensum non praebeatur. Immo adest prohibitio canonis 1325, § 3, ubi Codex statuit: «Caveant catholici ne disputationes vel collationes, publicas praesertim, cum acatholicis habeant, sine venia Sanctae Sedis aut, si casus urgeat, loci Ordinarii». Cfr. *Ferreres*, Inst. can., vol. 2, n. 296.

206. — *Resp. ad 5.um* Pecuniam dare ad reparanda templa haereticorum vel ornanda per se continet vetitam cooperationem, non tamen semper grave peccatum, sed potest esse leve ex parvitate materiae, maxime cum minima pecuniae datur quantitas nec nisi ex aliquo humano respectu.

207. — *Resp. ad 6.um* CALPURNIUS eo quod ingressus sit in templum haereticorum non videtur peccasse nec subiective, nec obiective. Non subiective, quia bona fide credidit talem ingressum sibi fore licitum, et nemo peccat ponendo actum quem bona fide putat sibi licitum esse; neque peccavit obiective, quia talis ingressus curiositatis causa videtur esse licitus sublato scandalo et perversionis periculo, ut dictum est.

Assistendo concioni quidem peccavit, sed, ut videtur, leviter tantum, quia fuit illic unice ex mero humano respectu, nec, ut videtur, aderat periculum perversionis. Assistentia ipsius mere passiva, ex curiositate, aut nullum peccatum aut leve tantum continet. Nec peccavit in casu non impugnando ministrum. Demum ipsius cooperatio per minimam pecuniae quantitatem, minima fuit et ex mero humano respectu, et consequenter in ea danda leviter tantum peccavit.

Unde ex dictis facile apparet NESTOREM omnino errasse in omnibus.

208. — *Resp. ad 7.um* LEONARDUS non peccavit per se assistendo nuptiis et funeribus haereticorum, secluso perversionis periculo, aut praecepto particulari, quo id prohibeatur, quia haec proprie ad fidem non spectant; secus dicendum de assistentia baptismo, cenae, etc., quia caeremoniae illae religiosae sunt. Intellige tamen hoc sensu, si non ut merus spectator astiterit, sed veluti religiosae caeremoniae particeps; aut civilis obsequii gratia, sed sine gravi causa. *Comp.*, n. 273, n. 293, resol. 11.^a

CASUS VI

DE VETITA CATHOLICORUM CUM HAERETICIS AC INFIDELIBUS
COMMUNICATIONE

1.º TITIUS, sacerdos, se accusat: a) Quod existimans se in articulo mortis, deficiente catholico sacerdote, ab schismatico absolutionem petierit.

b) Quod pueros catholicos publicarum scholarum alumnos qui ad ecclesias schismaticorum auctoritate publica ire cogebantur cum condiscipulis acatholicis, sacrisque eorum functionibus interesse, absolvit, quin eos moneret nec ab eis exigeret promissionem seriam non amplius id committendi.

c) Quod catholicis permiserit iuramentum praestare in manibus schismatici sacerdotis, in haereticorum matrimoniis, et baptismi munus gerere patrini, adorare Eucharistiam delatam a ministro schismatico, eamque in haereticorum ecclesiis visitare; funera haereticorum comitari usque ad ianuam coemeterii, suffragia quaedam pro defuncti anima persolvendo.

2.º LEOCADIA, monialis addicta hospitio, in quo recipiuntur infirmi non solum catholici, sed etiam haeretici, rogatur a QUIRINO, protestante, graviter decumbente, ut suae sectae ministrum accersat, a quo religionis auxilia recipiat. Nescit autem LEOCADIA an ei obtemperare possit.

HINC :

QUAER. *Quid de TITIO et LEOCADIA singulis in casibus?*

SOLUTIO :

209. — *Resp. ad 1.um* TITIUS in a) recte se gessit, si aberat scandalum et perversionis periculum, et probabiliter putavit schismaticum administraturum esse Sacramentum secundum ritus Ecclesiae. Ita S. Off. 7 iul. 1864, ad 6. Immo ex can. 2261, § 3, licuisset in casu absolutionem petere etiam ab excommunicato vitando.

In b) graviter peccavit pueros non monendo de gravissima prohibitionem tum iuris naturalis tum S. Officii (26 apr. 1894) adeundi templa haereticorum aut schismaticorum ibique interessendi sacris functionibus, participando sacris functionibus, quamvis id a Gubernio iubeatur.

210. — In c) autem casu permittere iuramentum poterat tantum, si sacerdos schismaticus assistebat iuramento, praesentia mere passiva et politica sine stola aliisque signis ministerii (S. Off. 1 apr. 1857); permittere etiam poterat ut agerent (si nullum scandalum timendum erat) munus patrini in matrimoniis, minime ✓

vero in *baptismate*: nam in matrimonio praesentia est mere materialis, in baptismate vero adest participatio activa in ritibus sacris (S. Off. 8 iun. 1859, 7 iul. 1864, ad 4). Male etiam egit permittendo sine debita distinctione adorare Eucharistiam a ministro schismatico delatam, sed debuit docere id tantum licitum esse, dum possibile non sit declinare ministrum schismaticum: si enim possibile sit, obligatione tenentur catholici eum Eucharistiam deferentem declinare (S. Off. 7 iul. 1864, ad 5). Neque potuit permittere ingressum in templum schismaticorum ad Eucharistiam adorandam. Bene permittere potuit catholicis comitari funera haereticorum aut schismaticorum honoris civilis causa, sed eos monere debuit ut non se immiscerent precibus et ritibus acatholicorum, partem activam in his precibus ac ritibus sumendo (S. Off. 7 iul. 1864, ad 1). Nihil tamen obstat ut ipsi secreto et privatim preces fundant pro anima defuncti quae forte his eget, sive quia in bona erat fide, vel in articulo mortis ad veram fidem conversus fuit, quin exterior potuerit hanc conversionem manifestare, etc. **Comp.**, n. 293.

211. — *Ad 2.um* LEOCADIA nequit QUIRINO obtemperare in casu. Ratio patet, esset enim communicatio cum haereticis in re ad religionem pertinente, et cooperatio proprie dicta.

Constat etiam ex responsione S. Congr. Inquisitionis, die 15 mart. 1848 (1).

Aliquando tamen ob *gravem* causam licebit in casu dicere ministro haeretico: «talīs infirmus vult te alloqui», nihil dicendo de auxiliis spiritualibus. *Villada*, Casus, 2, cas. 3, nn. 33 et 37; *Lekmh.*, vol. 2, n. 652; *Génicot*, 1, n. 201. **Comp.**, n. 333.

(1)

«BEATISSIME PATER,

D. N... Sanctitati Vestrae humiliter exponit, quod in civitate M... exsistat hospitium cuius ipse rector et capellanus est, ac in quo infirmorum curam gerunt moniales dictae M. N. Cum autem in hoc hospitio subinde recipiantur acatholicae religionis sectatores, ac iidem ministrum haeticum, a quo religionis auxilia et solatia recipiant, identidem petant, quaeritur utrum praefatis monialibus falsae religionis ministrum advocare licitum sit? Quaeritur insuper utrum eadem danda sit solutio ubi haeticus infirmus in domo privata cuiusdam catholici degit; utrum scilicet tunc catholicus ministrum haeticum advocare licite possit?

»Feria IV, die 15 martii 1848. — In congregatione generali S. Rom. et universalis Inquisitionis habita in conventu S. Mariae supra Minervam coram Emin. et Rever. S. R. E. Cardinalibus in tota republica christiana contra haeticam pravitatem generalibus Inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis, audita relatione suprascripti supplicis libelli, una cum voto DD. Consultorum: iidem Emin. et Reverend. Domini dixerunt: *Iuxta exposita NON LICERE*; et addiderunt: *Passive se habeant.* — † *Loco sigilli.* — ANGELUS ARGENTI. — S. Rom. et univers. Inquisit. Secretarius. (Mélanges théologiques. Liège, 1848, tom. 2, pag. 86).

CASUS VII

COMMUNICATIO CUM HAERETICIS

In quodam navigio hispanico non semel quamplures protestantes iter maritimum per aliquot hebdomadas duraturum instituunt, et actus sui cultus celebrare desiderant. Unde a gubernatore navigii locum aptum et satis amplum postulant, in quo hac de causa convenire possint.

HINC :

QUAER. 1.º *An et quatenus in tali navigio protestantes actus sui cultus exercere possint?*

2.º *An et quatenus navigii gubernator eis locum specialem ad hos actus concedere possit?*

SOLUTIO :

212. — *Resp. ad 1.um* Cum navigium praedictum hispanum sit, legibus territorii hispani regitur, ideoque in illo cultus privatus protestanticus tolerari poterit, non autem publicus. Hinc illi locis sibi assignatis et clausis (*camarotes*) convenire poterunt, ita ut nec cantus religiosus aliudve cultus signum ab aliis percipi possit.

Locus autem qui sit communis omnibus navigantibus illis concedi non potest ut actus sui cultus exerceant ibi.

Resp. ad 2.um Nec gubernator locum ullum eis concedere potest ad cultum si ad hoc expresse petant, sed concedi poterit si dicant: plures amici deberemus convenire in loco aliquo in quem nullus alius ingredi possit, cum de re aliqua secreta agere debeamus.

CASUS VIII

COMMUNICATIO CUM INFIDELIBUS

In Peruviana Republica plures coloniae sinensium habentur. Hi homines societates ad mutuam subsidium instituunt pro tempore quo infirmantur et etiam ad sumptus funerum post ipsorum mortem. In domo sociali *pagodam* sive templum pro cultu pagano habent; bis vel ter in anno festum celebrant sumptibus societatis, et etiam convivia instaurant in quibus dapes forte proponuntur idolo iam oblatae.

HINC a TITIO, illius regionis Missionario,

QUAER. 1.º *Possunt licite baptizari aut absolvi sinenses qui:*

- a) *munus aliquod gerunt primum in huiusmodi societatibus;*
- b) *aut vivunt in domo ipsa sociali;*
- c) *aut simpliciter socii sunt;*
- d) *aut etiam uxores;*

res vel filii eorum, nisi hi promittant separationem facere?

2.º *Potest Viaticum deferri infirmis christianis in huiusmodi domibus aegrotantibus? Post mortem debent hi privari christiana sepultura?*

3.º *Licet: a) assistere huiusmodi convivii; b) aut permittere aut etiam exigere ut sumptus funeris christiani solvat societas; c) aut domum locare his societatibus?*

4.º *Patroni catholici qui sinenses paganos uti colonos habent in suis praediis, peccant graviter si permittant ibi templum paganum?*

5.º *Licet christiano sinensi vivere in domibus paganorum in quibus sunt effigies Confucii, cui lumina accendunt, etc.?*

SOLUTIO :

213. — Ante responsiones nota: 1.º curandum esse ut novae societates instituantur pro sinensibus christianis ubi similia comoda absque tamen periculis invenire possint.

2.º Praeterea certum est ipsis non licere nec pecunia nec electione vel mandato concurrere ad cultum idolorum, ideoque *per se* non posse *quotam* solvere quae ex parte huic cultui destinetur, nisi forte pars etiam destinetur ad cultum catholicum, ita ut dici possit catholicos proportionem servata pecuniam dare pro cultu catholico, pagani, vero, pro pagano (**Comp.**, n. 336); vel etiam nisi secus gravia incommoda subire debeant, et non intendant nisi actus indifferentes vel cultui catholico non repugnantes, et protestationem praemittant se nolle ad cultum superstitiosum concurrere. Cfr. S. C. de Prop. Fide, 12 sept. 1645; S. Off. 21 apr. 1849.

His igitur praemissis:

214. — *Resp. ad 1.um a) Negative, per se*, si pars pecuniae destinetur ad cultum paganum *tantum*; vel si vi muneris debent interesse actibus huius cultus; secus tolerari poterit ad tempus ex quadam quasi necessitate, ut in notando 2.º; *b) Affirm.*, si cavetur scandalum, et talis habitatio non sit ipsis causa communicandi in cultu pagano; secus *negative*. *c) Sicut in notando 2.º; d) Affirm.*, nec uxores aut filii tenentur separationem facere, nisi cogantur ad communicandum in divinis cum paganis.

215. — *Resp. ad 2.um Affirmative ad 1.^{am} partem per se*, maxime si constat eos illuc vivere necessitate coactos. — *Negative ad 2.^{am} partem*, ex solo facto illic habitandi.

216. — *Resp. ad 3.um a) Affirmative*, si haec convivia non reputentur veluti actus cultus superstitiosi; secus *negative*. Notetur praeterea quod *per se* licet edere carnes idolo oblatas; ratione

autem scandali illicitum hoc esse potest. Cfr. 1 Cor. 8, 1 seq. Hinc etiam S. C. de Prop. Fide declaravit die 15 dec. 1768 (*Collect.*, n. 470, edit. 2.^a): «Licitum esse comedere epulas indifferenter appositas, quamvis idolis oblatas, dummodo non (*comedantur*) in templo neque in loco idolis sacro, et dummodo omnis absit periculum scandalizandi fideles vel infideles». — *b) Affirmative.* — *c)* Si domus petatur ad inhabitatum et ad officium societatis, etc., et *pagoda* posita in hac domo non maius damnum afferat animabus quam in aliis, *affirmative* saltem sine gravi peccato, immo forte absque levi si alii conductores desint. **Comp.**, n. 334. Non liceret, si expresse peteretur pro pagoda erigenda. Cfr. S. C. de Prop. Fide, 8 febr. 1806.

217. — *Resp. ad 4.um Negative*, dummodo eos nec directe nec indirecte inducant ad cultum paganum.

218. — *Resp. ad 5.um Per se, negative*, ratione periculi perversionis; excusari tamen possunt ad tempus ex necessitate, donec aliam domum invenire possint in qua habitent.

CASUS IX

DE SPE

ARGYROPHILUS, divitiis et vitae praesenti tam perditae addictus est ut de nulla alia re cogitet, nisi de thesaurizando super terram. Millenis annis, immo perpetuo in terris degere exoptaret. Cum autem, ingruente morte, meliora cepisset consilia, in caelestem patriam tandem respicit. Sed ecce! multitudine peccatorum terrefactus, iudicium futurum adeo formidat, ut de misericordia divina consequenda iam desperet, et vix a confessario erigi possit.

HINC:

QUAER. 1.º *An graviter peccaverit contra spem ARGYROPHILUS, hisce terrenis desideriis?*

2.º *An graviter etiam peccaverit contra, nimio timore?*

SOLUTIO:

219. — *Resp. ad 1.um Affirm.* Etenim peccavit graviter ARGYROPHILUS contra virtutem spei, quia res temporales constituit tanquam finem suum ultimum veramque beatitudinem, cum eas Deo ipsi anteponat, volens, ex inordinato creaturarum amore, Deo carere. *Voit*, n. 388.

Resp. ad 2.um Iterum contra spem graviter peccavit, si desperationis tentationi perfecte consensit, seu si deliberate omnino de salute desperavit. Secus, si desperatio imperfecta fuerit, vel si non diffidens de misericordia divina, timeat ne peccata defectu contritionis non fuerint remissa, vel ne cadat in peccatum propter cogni-

tam suam fragilitatem, modo timor non sit immoderatus. *Voit*, n. 391. *Gury*, n. 203.

CASUS X

DE AMORE DEI

COLUMBA, devota mulier, sic confitetur: O me miseram! Non amo Deum. Nullam vim amoris divini in me experior, licet pluribus horis in die orationi vacem, centiesque orationem dominicam recitem, et communionem fere quotidianam peragam. Timeo ne praecepto amandi Deum non satisfaciam, et ne in pessimo animae statu constituar. O si scirem modum Deum amandi! O felices illae animae quibus devotio, fervor spiritus, et divina caritas insita sunt, quaeque his affluunt et abundant! Heu! heu mihi! aruit cor meum, et sicut testa arida est anima mea. Nescio quo me convertam. Pater! miserere mei, et sanctam absolutionem mihi indignae impertiri digneris.

HINC:

QUAER. 1.º *Quale sit praeceptum amandi Deum, et quomodo ei satisfaciendum?*

2.º *Quandonam urgeat praeceptum caritatis erga Deum?*

3.º *Quid de COLUMBA, et an absolvi possit?*

SOLUTIO:

220. — *Resp. ad 1.um* Praeceptum amandi Deum est summum omnium aliorum et excellentissimum, ac finis omnium aliorum praeceptorum, seu legis, ut liquet ex eius obiecto, atque ex verbis Christi, Matth. 22, 37. 38: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum.* — Et ex verbis Apostoli, Rom. 13, 10: *Plenitudo legis, dilectio.* Hinc concludebat S. Augustinus: *Ama et fac quod vis*; id est, adimpleto praecepto caritatis, non dabitur peccandi periculum. *Gury*, n. 206.

221. — Obiectum *materiale* caritatis primarium est solus Deus, quia Deus dignissimus est ut ad illum propter se et ultimo omnia referantur, et in ipso est primaria ratio movens amoris. Secundarium autem, nos et proximus, quia per caritatem nobis et proximo volumus bonum propter Dei bonitatem, ut nempe Dei aestimatio et gloria augeatur.

Obiectum *formale* seu movens amandi Deum, est bonitas Dei infinita, seu infinitae eius perfectiones. Ratio est, quia propterea Deus amandus est super omnia.

Hinc patet quomodo praeceptum caritatis erga Deum adimplendum sit: etenim, quatenus *negativum* est, praecipit ne quid con-

tra Deum fiat; quatenus vero *positivum* est, iubet Deum super omnia propter ipsum diligere. *Gury*, n. 207.

222. — *Resp. ad 2.um* Omnes quidem asserunt urgere praeceptum actus amoris Dei eliciendi interdum, sed de tempore obligationis absolute determinando non conveniunt. *S. Alph.* probat opinionem *Cardenae*, cui videtur actum caritatis semel in mense eliciendum esse; sed huius obligationis menstruae (immo nec annuae) nulum est solidum fundamentum. Vide supra, n. 191, et **Comp.**, n. 301.

Resp. ad 3.um Non est dubium quin COLUMBA plene praecepto caritatis satisfecerit; nam cum sit devota mulier, satagit adamus-sim adimplere omnia officia fidelibus imposita, et proinde, implice saltem, saepius actus amoris elicere debet. Non potest autem absolvi propter defectum materiae clavibus expositae. Igitur, si absolutione donari velit, aliquam materiam, saltem vitae praeteritae, foro sacramentali subiiciat.

CASUS XI

DE CARITATE ERGA PROXIMUM

Amor maternus et coniugalis

CALPURNIA, numerosas proles mater, exoptat ut filiulus recens natus, et alius quinquennis surdus et mutus, et tertius novennis utroque pede claudus, morte corripiantur, ut vita meliori in caelesti patria fruantur. Item votum facit, ut filia nubilis, sed innupta ob nimiam paupertatem et deformitatem, excedat e vivis, ne periculis peccandi obnoxia remaneat; item ut maritus, sordidus senex, querulus et infirmus, in pace quiescat. Alias, modo irae, modo pietatis impetu, totam progeniem diabolo vicissim vel Deo devovet, et de medio tolli exoptat. Cum, ecce! ipsamet inexpectato morbo corripitur, interea CALPURNIUS, maritus, cito occurrit ad monasterium vicinum, petitque ut, sine mora, preces pro morte uxoris suae funderentur.

HINC:

QUAER. 1.º *An vel quomodo peccaverit CALPURNIA in praefatis casibus?*

2.º *Quid de eius marito dicendum?*

SOLUTIO:

223. — *Resp. ad 1.um* 1.º Non peccavit CALPURNIA in prioribus votis, scilicet quoad filium recens natum, filium quinquennem et novennem, neque quoad filiam, quia non ducitur fine inordinato, et id quod melius est filiis exoptat. Quare caritatis ordinem minime laesit, neque contra virtutem pietatis ullatenus egit.

2.º Peccavit graviter contra caritatem et pietatem, mortem mariti, licet senis, queruli et sordidi, desiderando, quia ex perverso fine cupivit eius mortem, scilicet ex taedio, impatientia, vel odio in maritum, etc.

3.º Peccavit graviter, filiis imprecando eosque diabolo donando, nisi ex irae impetu, absque advertentia egerit, vel etiam, ut saepe fieri solet, non serio imprecationes protulerit. Attamen, cum imprecationes eiusmodi ex ira prolatae a filiis audiantur, valde difficile est grave scandalum abesse. Non peccavit autem, exoptando ut familiam totam Deus accipere et inter caelites collocare dignetur, modo motivo fidei et pietatis tantum ducta fuerit. *Gury*, n. 213.

224. — *Resp. ad 2.um* Graviter et gravissime peccavit maritus contra caritatem et pietatem, ut liquido apertum est. *Gury*, n. 214.

CASUS XII

DE ODIO

ACHARIS, iracunda mulier, vivit in querelis perpetuis cum viro, filiis et vicinis, nec ullum verbum pacifice proferre unquam auditur. Imprimis: 1.º impellente ira, mortem tum sibi, tum aliis frequenter exoptat; 2.º recusat prior alloqui MARTHAM, vicinam, quacum rixam habuit, ex eo quod illa prior iniuriam intulerit, et insuper aetate et conditione inferior sit; 3.º si MARTHA ei occurrat, eam neque salutatur, neque mutuum salutem reddit, immo oculos in aliam viam arripit, ne, ait, novarum querelarum occasio praebeatur; 4.º si quando pro salutari paenitentia ipsi iniungatur ut preces pro inimicis fundat, eam ut nimis laboriosam recusat; 5.º morti propinqua, non vult admittere novercam, veniam de aliqua offensione rogantem, aiens: *Con dono, sed nolo ut ante oculos meos compareat unquam.*

HINC:

QUAER. 1.º *An graviter peccaverit in iis omnibus* ACHARIS?

2.º *An moriens absolvi potuerit?*

SOLUTIO:

225. — *Resp. ad 1.um* *Affirmative* generatim loquendo.

In primo casu, a multiplici peccato mortali eximi nequit malevola ACHARIS, ut evidentissimum est.

In secundo casu, licet ACHARIS ad MARTHAM alloquendam adhortanda sit, quia, si ignis odii exardescat, fere inextinguibilis erit; attamen ad hoc non est valde urgenda, modo verae sint excusationes, quas affert. Nulla enim ad id est obligatio ratione dilectionis inimicorum. Ita *S. Thom.*, 3, dist. 30, q. 1, art. 2, ad 5: «Quod ali-

quis ultro se ad familiaritatem inimico ingerat, hoc perfectionis est.» Et *S. Antoninus*: «Si autem (inimicus seu offensor) non exhibet condignam satisfactionem, *non tenetur* offensus *ei loqui*, quando scilicet satisfacere aut omnino non vult, aut semiplene.» Posset quidem ad id ACHARIS teneri ob generalem obligationem proximi salutem procurandi, quatenus alloquendo MARTHAM, ad eius resipiscentiam iuvare posset; verumtamen si talis actus non levem pro ACHARI secum ferat difficultatem, caritas gravi cum incommodo non urget, praesertim quando proximus ex mera malitia in malo persistit, ut in casu; hinc, ex hac etiam ratione, poterit obligatio pro ACHARI tenuis esse, ideoque, ut dixi, non valde urgenda. *Gury*, n. 216.

226. — In *tertio* casu, facile peccatum mortale *aderit*, si *diutius* ac *saepe*, absque *ulla* sufficiente *ratione*, MARTHAM salutantem non resalutet, aut occurrentem semper fugiat: haec enim *per se* odium grave significant. *Leviter* autem peccat, etsi ex odio simplicem salutationem omittat. Nam 1.º salutem negare etiamsi debitam, velut inter coniunctos, *per se* veniale non excedit. — 2.º Salutatio non est commune, sed speciale caritatis signum, ideoque erga eos tantum adhibetur quibuscum speciale intercedit commercium; at si hoc habere commercium liberum sit, cur non liceat a peculiari amicitia et idcirco a salutatione erga aliquem abstinere? — 3.º Si quae vero vindictae species in hoc appareat, animadvertendum nihil vetare quominus in rebus quae poenam merentur, non ita tamen ut ad iudicem deferantur, per se ipsum quis, etsi privata persona, alterius personam puniat. Vide infra, n. 465. — Neque necessario mortaliter peccat qui, etiam absque causa, salutantem non resalutet, nisi forte grave odium in corde gerat. *Berardi*, Praxis, 1, n. 204.

In *quarto* casu graviter peccat, si inimicum velit *excludere etiam a communibus* orationibus. Hoc enim idem esset ac velle eum excludere a caelestium bonorum participatione. Quia tamen, ut ait *S. Thom.*, De virt., q. 2, a. 8, non tenemur pro inimicis in particulari orare, nolle pro inimico speciales preces fundere, de se peccatum non est. Non ergo constat de peccato, praesertim gravi, ob recusatam talem paenitentiam, nisi forte, quod vix credi potest, unicum istud sit medium ut odium extinguatur.

In *quinto* casu, etiam graviter peccat, si condonatio sincera non sit; de quo dubitare licet, quando ACHARIS, etsi morti proxima, novercam veniam rogantem recusat admittere vel etiam conispicere. Si tamen sincera sit condonatio, in ACHARI odium erit non quidem inimicitiae, sed abominationis, quod veniale per se non excedit, ut ait, cum aliis, *Kenrik*, De virtut. theol., disp. 29, n. 60.

227. — *Resp. ad 2.um* Si constet sinceram non esse condonationem ACHARIS, absolvi nequit, etiam in mortis articulo, nec salutem

aeternam consequi potest, cum scriptum sit: *Dimittite, et dimittetur vobis*. Haec est absoluta et rigorosa conditio ad veniam peccatorum obtinendam. Attamen, si videretur putare se satisfacere et odium abiicere, conditionate saltem absolvi posset. *Gury*, n. 218.

CASUS XIII

DE ELEEMOSYNA

CLEONICUS, vir dives et immitis, pauperibus nullas eleemosynas largitur. Nec putat se graviter delinquere, quia novit theologos non tantum circa praecepti gravitatem, sed etiam circa eiusdem materiam, seu eleemosynae faciendae quantitatem, minime concordare. Uxor vero eiusdem, pia mulier, de viri avaritia valde dolens, illo inscio, sat largas eleemosynas in pauperes, vel causas pias effundit.

HINC :

QUAER. 1.º *An vel quomodo praeceptum eleemosynae urgeat sub gravi?*

2.º *Quid de agendi ratione CLEONICI et eius uxoris?*

SOLUTIO :

228. — *Resp. ad 1.um* Praeceptum eleemosynae grave est ex genere suo, uti ex Scripturis colligitur. Quanquam vero gravis obligatio praesertim urgeat etiam de vitae superfluis in extrema proximi necessitate, atque de statui superfluis in necessitate alterius gravi, quae mox in extremam verti possit; attamen ne ille quidem culpa *per se* lethali *probabilius* careret, qui in communi pauperum necessitate nullas unquam de bonis statui superfluis eleemosynas erogaret. Ita *communior* sententia theologorum. Cum vero haec sententia *certa* non sit, confessarius non facile huiusmodi paenitentibus absolutionem negare debet. Ita *Laymann*, l. 2, tr. 3, c. 6, n. 5; *Ball.-P.*, vol. 2, n. 206; *Comp.*, n. 312.

229. — *Resp. ad 2.um* 1.º Peccat sine dubio CLEONICUS, ut patet ex dictis, sed certo non constat eum peccare *mortaliter*. Nec excusari potest a peccato ex hoc quod non convenient theologo in determinanda obligatione et quantitate eleemosynae ad communem pauperum necessitatem sublevandam faciendae. Quippe omnes obligationem aliquam profitentur; et qui mitiores habentur, ubi adsint vitae et statui superflua, quae tamen ingentia non sint, quinquagesimam reddituum partem, ut praecepto satisfiat, in pauperes erogandam putant.

2.º Non videtur culpanda CLEONICI uxor, ex eo quod, inscio marito, eleemosynas fecerit: potest enim eius obligationi supplere; ordinarias autem et moderatas eleemosynas facere, pro conditionis ratione, uxoribus permittitur; a fortiori id et amplius facere

potest uxor, si vir sit valde dives, et erga pauperes durissimus. Sit tamen prudens confessarius in dandis hac de re consiliis, caveatque ne uxor in pari casu limites debitos praetergrediatur.

CASUS XIV

DE ELEEMOSYNA FACIENDA

BERTHA, matrona dives ac pia, a confessario exquirat: 1.º quaequantitas suorum bonorum superfluum seu reddituum annuorum quae sibi supersunt, factis omnibus expensis ordinariis secundum suum statum, distribuenda sit, obligatione stricta, inter pauperes; 2.º quaequantitas ex consilio sit ab ipsa impendenda in eleemosynas, volens facere ea quae boni christiani facere consueverunt.

HINC:

QUAER. *Quid BERTHA sit respondendum?*

SOLUTIO:

230. — *Resp.* In eleemosynas pro pauperibus, qui versantur in ordinaria necessitate, obligationi suae satisfaciet BERTHA, si quinquagesimam partem reddituum superfluum impendat.

Si consilium exquirat, sciat tanto magis Deo placituram quanto maior fuerit quantitas impensa talium reddituum in pauperum eleemosynas; adhuc longe distabit a consilio Christi: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quae habes, et da pauperibus.*

Etiam si filios habeat, det multum ex huiusmodi redditibus superfluis, et Deus, pater pauperum, abundanter retribuet.

231. — Pro pace sua sciat se *obligationi* satisfacturam, si det quinquagesimam partem, aut etiam paulo minorem: reliquum erit ex consilio. Verum si pauper aliquis in extrema necessitate reperiatur, ipsi dare debet quantum sit necessarium ut a tali necessitate eum eripiat, nisi sint alii qui ipsi subvenire velint, aut quantitas ad hoc necessaria sit magna nimis. **Comp.**, n. 312.

CASUS XV

PETITIO ELEEMOSYNARUM

TITUS, sacerdos, vivit cum patre suo sene et cum duabus sororibus. Omnes in statu divitum nati sunt, sed nunc adversa fortuna ab illo statu sunt deiecti, et quamvis TITUS redditus percipiat, sufficientes ad honestam sustentationem tum suam, tum etiam patris et sororum, in statu hoc novo humiliori, vellet nihilominus recuperare antiquum statum pro suis sororibus. Ad hoc asse-

quendum cogitat petere eleemosynas a diversis, partim ostiatim, partim occulte, exaggerans suam paupertatem. Obtena quantitate sufficienti, modum quendam honestum ipse scit, quo per illam pecuniam facile pristinum statum recuperabit. In suo animo est illam pecuniam sic collectam, si res bene succedant, postea distribuere inter pauperes, vel restituere illis a quibus pecuniam acceperat. Et cum aliquis ipsi significet non licere sacerdoti nec alii e clero saeculari ostiatim mendicare, ipse respondit: ego vidi non semel sacerdotes regulares ostiatim mendicantes.

HINC:

QUAER. 1.º *An clericis in sacris liceat mendicare, sive saeculares sint, sive regulares?*

2.º *An TITIO, si laicus saecularis esset, liceret in casu mendicare?*

3.º *Cui esset in casu restitutio facienda?*

SOLUTIO:

232. — *Resp. ad 1.um* Saecularibus clericis in sacris non licet, regularibus licet. Ratio est, quia Ecclesia clericis saecularibus in sacris ordinatis prohibet mendicare; et ad cavendum periculum ne egestate sua mendicare cogantur, prohibet ne quis sacros ordines suscipiat, nisi habeat titulum honestae sustentationis, sive ex beneficio, sive ex patrimonio, sive aliter.

233. — Fundamentum est, quia summa et coacta paupertas, quae supponitur in clerico maiorum ordinum qui tenetur mendicare, cedit ex iudicio hominum in dedecus status clericalis, et posset impedire fructum animarum. Unde Conc. Trid., sess. 21, c. 2, de reform., ait: «Cum non *deceat* eos, qui divino ministerio adscripti sint, *cum ordinis dedecore mendicare*», etc.

In statu autem regulari, cum illa paupertas libere eligatur, et non semel ab his qui magnas divitias propter Christum reliquerunt, talis paupertas *voluntaria* non cedit in dedecus, sed potius admirationem et reverentiam parit. Unde Ecclesia permittit ut regulares ordinentur titulo *voluntariae paupertatis*. **Comp.**, vol. 2, n. 886.

234. — *Resp. ad 2.um* *Negative*, nisi verum suum statum exponeret iis a quibus eleemosynas petit, quia damnum inferret vere pauperibus, et suas non faceret eleemosynas acceptas; quia deesset intentio donantium, qui darent dolo decepti. Unde TITRUS graviter *per se* peccaret, et ad restitutionem teneretur. Vide supra, nn. 188-190; **Comp.**, nn. 313, 3.º, 785.

Nec posset eas petere cum secreta intentione eas eleemosynas restituendi, quia esset commodatum fraudulenter extortum, et sine cautelis sufficientibus.

235. — *Resp. ad 3.um* *Controvertitur*. Duplex est sententia pro-

babilis. — *Per se* restitutio videretur facienda domino, qui non intendit abiicere dominium rei suae, nisi petens eleemosynam esset vere pauper. Attamen praesumi potest intentionem eius esse in eo casu, ut alii pauperes proprie dicti subleventur. Inducendus esset TITUS ad restituendum occulte ipsis dominis summas notabiles quas ab eis acceperit, licet non videatur ad id absolute obligandus, modo eas sibi non retineat. Modicas autem eleemosynas veris pauperibus elargiatur, cum in praxi propriis dominis restitui nequeant. — Immo dicunt plures eleemosynas omnino exiguas seu minimi momenti non esse necessario aliis erogandas, quia domini sunt minus inviti, praesertim si fictus pauper minime ex iis ditior evaserit. *S. Alph.*, lib. 3, n. 622; *Comp.*, n. 785.

CASUS XVI

CORRECTIO FRATERNA

GERINUS, vir timoratae conscientiae, iugi laborat anxietate circa obligationem correctionis fraternae. Zelo accensus *opportune et importune arguit, obsecrat et increpat* peccantes contra leges Dei vel Ecclesiae, v. gr. blasphematores, laborantes die dominica, turpia loquentes, et alios similis furfuris, nebulones; sed infelici successu deterritus, a qualibet postea admonitione abstinet. Verum, mox scrupulis exagitatus, se peccati mortalis reum, et idcirco aeterno barathro condemnandum existimat. Hinc de obligatione proximum corrigendi frequenter interrogat, et semper anxius est.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam sit obligatio correctionis fraternae?*

2.º *Quid de GERINO statuendum?*

SOLUTIO:

236. — *Resp. ad 1.um* Obligatio correctionis fraternae urget sub gravi, *per se*, ex lege naturali caritatis, qua ad mala proximi sublevanda tenemur. — Constat etiam ex variis locis Scripturae sacrae, praesertim ex Matth. 18, 15: *Si peccaverit... frater tuus... corripe eum...* Privati tamen inter se raro, sub gravi, ad proximi correctionem tenentur, et rarius erga superiores, quia plerumque fructus non sperantur, vel non sunt idonei ad corripiendum, etc. Immo, non raro omnino ab illa obligatione excusantur, praesertim si sint pusillanimes, aut conscientiae nimis timoratae. *Gury*, n. 223. ✓

237. — *Resp. ad 2.um* GERINUS omnino male intellexit praeceptum correctionis fraternae. Indebite eam adhibuit, et ab ea facienda in posterum est eximendus; quia prorsus inhabilis videtur, ut agendi ratione adeo imprudenti probavit. Quorsum enim reprehendit promiscue incognitos quoscumque sibi obvios? numquid

spe fundata emendationem obtinendi impellitur? Minime gentium; sed *importune arguit et obsecrat*. Abiiciat igitur GERINUS inanes curas, abiiciat anxietatem qua cruciatur; nequaquam ex hoc, aeterno barathro damnandus erit. *Gury*, n. 224.

CASUS XVII

SCANDALUM PUBLICUM

In quadam civitate, facta fuit publica manifestatio contra statum clericalem, contra R. Pontificem et in favorem libertatis conscientiae. Ut est idearum confusio, huic manifestationi concursus suum praebuere catholici plures qui pluries in anno ad sacram Synaxim accedunt, qui nomen suum dederunt confraternitatibus et piis associationibus. Hi catholici sine dubio ita se gesserunt, ut partibus quibusdam politicis faverent, etsi aperte dictum fuerit illam manifestationem non habere sensum politicum determinatum.

HINC:

QUAER. *An et quatenus concurrentes huic manifestationi absolvi possunt?*

SOLUTIO:

238.—*Resp.* In casu agitur de scandalo publico, quod publicam postulat reparationem. Hinc praestaret a loci Ordinario petere instructiones pro absolvendis in casu huiusmodi paenitentibus, qui certe absolvi poterunt, dummodo doleant et sincere proponant, et insuper ostendant se paratos ad exsequendas instructiones Ordinarii.

239. — Poterunt etiam absolvi simpliciter et absolute, si hanc vel similem declarationem subscribant et publici iuris faciant in aliqua ephemeride illius civitatis: «Ego N. volens reparare scandalum a me datum concurrente inconsiderate manifestationi anticatholicae *talis diei*, declaro me dolere de tali actione, cuius effectus non bene perpendi, et cuius tendentiam contra nostram Sanctam Fidem catholicam et contra auctoritatem R. Pontificis omnino reprobam».

CASUS XVIII

DE SCANDALO 1.º

DAMIANUS domum suam locaverat CATHARINAE viduae, quam credebatur esse honestam feminam, sed inaudit eam a viris suspectis frequentari. Hac de re ut certior fieret, in angulo domus tempore nocturno se abdidit, et revera apprehendit sparsum rumorem fun-

damento non carere. At ut magis veritatem assequeretur, ipse simulavit CATHARINAM inducere in peccatum, ad quod eam promptam ac paratam reperit. Tunc indignabundus illam severissime obiurgavit.

HINC :

QUAER. 1.º *An DAMIANUS potuerit CATHARINAM in domo sua tolerare absque scandali reatu?*

2.º *An peccaverit graviter, eam ad peccandum, probationis causa, sollicitando, licet nullum animum peccandi habuerit?*

SOLUTIO :

240. — *Resp. ad 1.um* 1.º DAMIANUS potuit CATHARINAM in domo sua tolerare usque ad locationis terminum, quia bona fide domum suam locavit, neque locatariam absque gravi incommodo eiicere potest, cum illa ius habitandi ex contractu obtinuerit. — 2.º Elapso autem locationis termino, si constet CATHARINAM esse meretricem, et homines impudicos ad eam confluere, eam domo amovere tenetur, quando graviter vicinis honestis noceat, aut locus ad procos alliciendos commodior sit. Si vero specialia haec incommoda abessent, et DAMIANUS domum suam aliis locare non posset; insuper vero nec scandalum, eiecta CATHARINA, cessaret, quia aliam domum facile haec reperiret, ad eam eiiciendam non teneretur. *Elbel*, n. 375; *Gury*, n. 228.

241. — *Resp. ad 2.um* Graviter peccavit DAMIANUS, seclusa bona fide, CATHARINAM ad peccatum fecte sollicitando. Ratio est, quia sollicitatio ad actum intrinsece malum, ex natura sua mala est. Nec excusandus est DAMIANUS, ex eo quod animo peccandi caruerit; nam, exterius saltem, hanc intentionem ostendit, et mulierem, habitualiter male dispositam, ad actualem consensum in peccatum mortale incitavit; hoc autem culpa gravi vacare non potest. *Elbel*, n. 377; *Gury*, n. 229.

CASUS XIX

DE SCANDALO 2.º

PHILOGINUS, famulum MARCUM de variis furtis suspectum habens, frustra ad rei veritatem assequendam, ceteros famulos interrogat. Licet isti furantem viderint, ut postea notum est, altum tamen silentium hac de re servarunt. Quid igitur PHILOGINUS? Statuit nihil intentatum relinquere, ut MARCUM in delicto deprehenderet. Hinc coepit nullam famulo furandi occasionem praecludere. Subinde etiam, data opera, clavim in arca pecuniaria reliquit. Hisce artibus citissime famulum iniquum deprehendit, atque, nulla interposita mora, eum a propria domo expellit.

HINC :

QUAER. 1.º *An PHILOGINUS famulo occasionem furandi permittere potuerit?*

2.º *An etiam occasionem praeberet?*

3.º *An ceteri famuli graviter peccaverint, furta MARCI non impediendo, aut non revelando?*

SOLUTIO :

242. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Ratio est, quia permittere non est inducere; porro bonum quod PHILOGINUS inde percipere debet, causa sufficiens est peccatum famuli permittendi. Etenim, iuxta *S. Thomam*, quamvis hominem inducere ad peccatum nefas sit, uti tamen peccato alterius ad bonum, licitum est. *Gury*, n. 230.

423. — *Resp. ad 2.um Controvertitur.* Duplex sententia probabilis datur. — *Alii negant*, quia ponere occasionem peccati idem est ac ad peccatum ipsum concurrere, seu positive ad illud concurrere. — *Alii vero affirmant*, quia peccans non inducitur ad peccandum, sicut non inducitur usurarius, a quo, iusta de causa, mutuum petitur: actus enim domini est indifferens et cum ratione sufficienti ponitur; famulus autem potest peccare, vel non peccare. Et licet praevideatur peccaturus, hoc hero imputari nequit, cum ex ratione gravi causam indifferentem ponat. *S. Alph.*, n. 58; *Gury*, n. 231.

244. — *Resp. ad 3.um Negative probabilius*, nisi res ipsis specialiter commissae fuerint, quia famuli non videntur conducti nisi ad laborem, et ad res domesticas sibi *specialiter* commissas custodiendas. Attamen a peccato contra caritatem non sunt excusandi, si damna a MARCO illata facile impedire potuerint. *S. Alph.*, n. 344: *Comp.*, n. 829.

CASUS XX

DE CHOREIS (1)

IUVENALI, confessario, tempore paschali, confessiones multorum excipienti, occurrunt inter alios hae paenitentes:

(1) Cum in foederatis Americae septentrionalis Statibus usus inceperat catholicas familias convocandi ad choreas, quae per multas noctis horas cum conviviis aliisque solatiis protrahi consueverant, ut catholici se mutuo cognoscerent et amoris caritatisque vinculis intimius unirentur, simulque ut subsidia pro hoc illove pio opere necessaria compararentur, ita ut praesiderent non raro ipsi ecclesiarum rectores, vel parochi, *S. C. Consistorialis*, die 31 mart. 1916, probante Benedicto XV, decrevit «sacerdotes quoslibet, saeculares, sive regulares, aliosque clericos prorsus prohiberi quominus memoratas choreas promoveant et foveant, etiamsi in piorum operum levamen et subsidium, vel ad alium quemlibet pium finem; et insuper clericos omnes vetari quominus hisce choreis intersint, si forte a laicis viris promoveantur» (*Acta*, VII, pag. 147, 148). Die autem 10 dec. 1917, declaravit in memorata prohibitionem ac reprobationem comprehendi praedictas choreas, etsi fiant diurnis horis, aut primis tantum noctis horis, nec nimium protrahantur, vel etiam si fiant sine conviviis, aut ea methodo, quae vulgo appellari solet *Pic-nic* (*Acta*, X, pag. 17).

1.° SYLVIA, materfamilias, quae sinit, immo iubet filias in arte saltandi a magistro doceri, etiam cum diversi sexus iuvenibus vicinis vel amicis.

2.° FULVIA, puella, quae pluries in anno, praesertim tempore bacchanalium, et die festivitatis patronalis, interfuit choreis, plerumque natura sua periculosus, ut sunt choreae quae dicuntur *vals*, *galop*, *polka*; immo a decem annis, non obstante repetita emendationis promissione, taliter egit.

3.° LAELIA, quae frequenter saltat modo ordinario, nec promittit emendationem, dicens: *Nil mali in hoc capio; si capiant alii mea occasione, ipsi viderint*.

Omnibus autem praefatis paenitentibus absolutionem denegat IUVENALIS noster.

HINC:

QUAER. 1.° *An choreae omnes per se sint prohibitae, vel quales prohibendae?*

2.° *An recte egerit confessarius, vel quid fuisset agendum in singulis casibus?*

SOLUTIO:

245. — *Resp. ad 1.um* 1.° Choreae *per se* illicitae non sunt, etiam inter personas diversi sexus, si modo honesto fiant, id est, secluso omni tactu ac gestu impudico; quia ratione rei sunt quid omnino indifferens, nec ulla lege prohibentur. *S. Alph.*, n. 429; **Comp.**, n. 326.

2.° Quaenam autem choreae, ut illicitae et periculosae, ratione modi, prohibendae sint non facile in theoria statui potest. Quaestio enim intricatissima est, et plerumque a variis circumstantiis pendet. Sane omnino prohibendae sunt eae choreae quae, ratione nuditatum, vel modi libidinosi saltandi, valde periculosae sunt. Quae-
nam autem sunt istae, ratione modi, prorsus prohibendae? vix aut ne vix quidem definiri potest a viro theologo, qui res istiusmodi nonnisi ex aliorum relatione novit. Etenim, ut experientia constat, referentes diversimode periculo affecti, de illis diversimode iudicant. Quod enim aliis summe periculosum videtur, aliis tolerabile apparet, neque saltationes etiam eiusdem generis sunt eiusdem periculi pro omnibus. Itaque nec ipsi viri qui mundanis recreationibus prius vacarunt, et subinde statum clericalem amplexati sunt, hac de re semper conveniunt. Generatim ut periculosissimae habentur choreae quae *vals*, *mazurka*, *galop*, *polka*, *schotisch* et *americana* seu *habanera* dicuntur; sedulo proinde videntur interdiciendae. Attamen non desunt viri probi, qui has saltationes dicant modo non adeo indecoro fieri posse, licet communiter valde periculosae sint, praesertim propter intimam corporum viri et feminae coniunctionem, et occasionem verba minus casta proferendi. Minus

periculosae censentur saltationes dictae de *cuadro* (v. gr. *rigodón, lanceros*), quia minorem corporum coniunctionem et maiorem attentionem, et concursum plurium personarum *ad figuras* perficiendas exigunt.

Plerumque igitur ea quae ad choreas specant, relativa sunt ad praesentes personarum et modorum circumstantias. **Comp.**, n. 326.

246. — 3.º Generatim choreae quaelibet inter personas diversi sexus *dissuadendae* sunt, quantum fieri potest, utpote plus minusve periculi habentes; praesertim iis in locis ubi earum consuetudo nondum invaluit. Verum imprimis ad periculum *personale* in praxi attendendum est. Magis igitur a choreis amovendi erunt, ii qui ad luxuriam magis proclives sunt. Non raro inveniuntur mulieres et puellae, quae nullum aliud in choreis peccatum, nisi aliquos superbiae motus, admittunt, vel etiam, quae nullo modo peccant. Satagendum sane maxime est ab animarum pastoribus et directoribus, ut quam maxime a choreis omnibus fideles amoveant; verum si omnes de medio tollere vellent, tempus et oleum perderent, necnon multos ab usu Sacramentorum retraherent: caute igitur in praxi procedendum est, et inter duo mala minus eligendum.

4.º Confessarius ad haec duo maxime attendere debet, nempe ad periculum personale paenitentis, ut illum cohibeat, atque ad rationes, quas habere potest choreis assistendi, ut ipsi indulgeat, vel saltem non adeo rigide agat. Occurrunt enim non raro fideles, qui, gravi de causa, vel morali necessitate, ad choreis interveniendum impelluntur.

Insuper, etiamsi nulla gravis ratio paenitentem tuum premat, cave, o confessari, ne, severius cum eo agendo, nihil proficias, immo et ipsi noceas. Obsecra igitur semper, non vero semper *increpa opportune et inopportune*. Quid tibi suadebit bonum spirituale paenitentis, tu videbis. Non raro autem angustiae circumdabunt te undique. **Comp.**, n. 327 et seq.; *Gury*, n. 234.

247. — *Resp. ad 2.um* In *primo* casu, cum rigore loquendo, argui nequit SYLVIA de peccato praesertim gravi, si media, quae suggerit prudentia, adhibeat, v. gr. si *per se*, aut per aliam prudentem personam invigilet. Non potest enim impediri ne permittat, vel etiam iubeat, ut filiae modum saltandi addiscant; sed ab instantibus periculo caveat!

In *secundo* casu. Si FULVIA in his choreis, quae alioqui sunt valde periculosae, aut semper aut plurimum graviter peccare soleat, cum hae sint illi proxima peccandi occasio, absolvenda non est, utut emendationem promittat, nisi insuper ea praestet quae ad removendam occasionem, aut certe ad tollendum in ipsa occasione periculum necessaria sunt.

In *tertio* casu. Adhortanda est quidem enixe LAELIA, ut morem

hunc choreis interveniendi abrumpat; sed non est de peccato gravi culpanda, neque absque absolutione dimittenda, cum in istis consortiis non peccet. An vero arguenda sit ratione cooperationis aliorum peccatis, non videtur, quia non actum malum, sed indifferentem ponit, nescitque utrum certo adsint qui sua occasione scandalum patiantur. *Gury*, n. 235.

CASUS XXI

DE SPECTACULIS

In collatione theologica de casibus conscientiae inter plures sacerdotes habita, acriter fuit hinc et inde disputatum de spectaculis, utrum scilicet grave peccatum sit iis assistere. In varias opiniones, ut fieri solet, abierunt varii opinantes. Alii enim in severitatem propendentes contendebant, omnibus fidelibus esse severe prohibenda spectacula, tum ratione periculi, tum ratione scandalii. Alii negabant, nisi constaret res in comoedia exhibendas bonis moribus adversari; quia spectacula sunt in se quid mere indifferens. Alii opinabantur periculum, si quod sit, esse relativum, et proinde confessario attendendum esse utrum paenitenti res periculosa sit, necne. Protracta autem ultra temporis consueti limites fervida disputatione, discesserunt disputantes, et singuli in locum suum abierunt, quin controversiam dirimerent.

HINC:

- QUAER. 1.º *An spectacula licita sint, seclasis excludendis?*
 2.º *An ratione scandalii omnibus prohibenda sint?*
 3.º *An comoedi seu histriones absolvi possint?*

SOLUTIO:

248. — *Resp. ad 1.um* Spectacula *per se* non sunt mala, nec proinde illicita: etenim nulli legi sive naturali sive positivae adversantur. Si igitur periculosa sint, illud fit quia res inhonestae in eis repraesentantur, vel quia adsunt circumstantiae quae vitiis fomentum praebent. Ita *communiter*. *S. Alph.*, lib. 3, n. 427; *S. Thom.*, 2, 2, q. 168, art. 3; *Gury*, n. 238; *Comp.*, n. 330 et seq.

249. — *Resp. ad 2.um* *Neg. per se*, quia scandalum abesse potest. v. gr. si constet quod in tali theatro generatim res indifferentes exhibeantur, ibique decentia vestitus et cantus servetur. Vix potest dari solutio generalis et explorata, si a variis circumstantiis praescindatur. Ratio tamen scandalii plerumque valde perpendenda est, praesertim in parvis civitatibus, in quibus omnes a singulis cognoscuntur. Ordinarie facilius tolerari potest assistentia choreis quam spectaculis; minus enim est scandalum, minusque periculum in prioribus quam in posterioribus, quia in his sensus magis

commoventur et phantasia magis excitatur, quam in illis. *Gury*, n. 239.

250. — *Resp. ad 3.um Affirm.*, cum *S. Thom.*, 2, 2, q. 168, art. 3, ad 3, si non utantur illicitis verbis aut factis. Secus vero, si parati sint ad res quascumque, etiam turpes, aut alias quavis ratione illicitas repraesentandas. Hodie tamen, ait *Dr. Blanch* (La sifilis plaga social, pag. 30), professio scenicae artis fere constituit publicam corporis prostitutionem.

CASUS XXII

DE COOPERATIONE 1.º

QUIRINUS, cuiusdam divitis ac potentis viri famulus, saepe dominum ad amasiam, et hanc ad eum, curru adducit; litteras quandoque ex iussu domini ad eandem defert, suspicans eas amatorias esse, et quandoque id pro certo habens. Iussus a confessario ut a famulatu huius domini discederet, obtemperare non vult, quia, ait, difficillime alium dominum invenire posset, ideoque ad egestatem facile redigeretur. Interea vero, quadam nocte a domino iubetur ut scalam domui alicuius vicini apponat et ipsum adiuvet, ut per fenestram ascendere possit. Novit QUIRINUS herum suum velle puellam seducere, ideoque obtemperare noluit; ast herum cernens ira incandescentem, et districto gladio, mortem certam minitantem, rem praeceptam peragere festinat.

HINC :

QUAER. 1.º *An vel quomodo tibi liceat peccato proximi cooperari?*

2.º *Quid de singulis casibus, et quid de sententia confessarii sentiendum?*

3.º *Quid famulo praescribendum?*

SOLUTIO :

251. — *Resp. ad 1.um* 1.º Nunquam licet peccato alterius *formaliter* cooperari, scilicet aut ad malam voluntatem concurrente, aut ponendo actum intrinsece malum, etiam ob finem bonum, vel malum ipsum quovis modo intendere. Talis enim cooperatio evidenter est participatio ad alterius peccatum, seu vera causa moralis peccati.

2.º Licet vero tibi quandoque *materialiter* cooperari actioni peccaminosae proximi, dummodo actio tua sit bona vel *indifferens*, adsitque tibi causa agendi iusta proportionata ad peccati alterius gravitatem, et concursus praestiti proximitatem; tunc enim actionem indifferentem praestas, seclusa omni prava intentione. Nec obstat quod alter tua actione abuti velit, nam eum impedire

non teneris, nisi ex caritate: caritas autem cum gravi incommodo non obligat. Quare cooperatio tua est quidem ad actionem materiale[m] proximi, non vero ad peccatum. *Gury*, n. 241; *Comp.*, n. 332.

252. — *Resp. ad 2.um* 1.º Non licet QUIRINO, sola ratione famulatus, dominum ad concubinam vehere, neque hanc ad dominum, si certo sciat rem malam ab utroque peragendam esse; sed requireretur insuper causa alia gravis, quae fere tamen vix deesse potest, cum contumacia famuli adversus dominum difficilis sit et periculosa, nec possit famulus de his rationes cum domino instituire, aut exigere. *Gury*, n. 242.

2.º Quod ad litteras, si *constet famulo*, eas esse amatorias, non potest eas deferre, nisi gravissima causa excusetur. Ceterum famulus non tenetur inquirere quid in litteris contineatur. *Comp.*, n. 335.

3.º Confessarii sententia, qua iubetur QUIRINUS famulatum suum derelinquere ob praefatas rationes, rigidior omnino est, si reapse famulus minime, aut nonnisi cum magno incommodo, alium locum invenire queat.

4.º Illicitum est prorsus QUIRINO applicare scalam domui, et dominum ascendentem adiuvare, neque ratione famulatus, neque ratione incommodi etiam valde gravis, si casus mortis subeunda excipiat, quia cooperatio haec est omnino proxima. Immo, iuxta multos, huiusmodi cooperatio ne ad mortem quidem vitandam permittenda foret. Opposita tamen sententia, quam tuetur S. Alph., non solum probabilis, sed etiam probabilior est.

CASUS XXIII

DE COOPERATIONE 2.º

Praeter diversas honestas res, quas TITIVS mercator venales habet, prostant in sua officina instrumenta illa quibus ad impediendam generationem homines pravi abuti solent. Id facit, ait ipse, quasi necessitate coactus: 1.º quia omnes alii mercatores qui similes honestas res vendere solent, etiam illa instrumenta venalia habent et TITIVS apparebit tanquam homo qui apothecam suam male instructam habet, eo quod haec ei desunt; 2.º quia passim alibi qui velint has res invenient, ideoque TITIVS carebit lucro ex venditione harum rerum, quin pravas aliorum actiones impedire valeat; 3.º quia clientes qui ex diversis regionibus ad eum recurrunt, cum alias res ab ipso postulant, etiam illa instrumenta simul petunt, et si illis haec non mittantur, conqueruntur quia novas molestias temporis, laboris et expensarum subire debent, ut ea ab

alio mercatore petant, ideoque a TITIO recedunt nisi saltem ipse, si talia instrumenta non habeat, ab aliis mercatoribus eiusdem civitatis ea emat eisque remittat.

HINC :

- QUAER. 1.º *An talia instrumenta vendere possit, saltem cum ab eo expetuntur simul cum aliis rebus honestis?*
 2.º *An saltem, cum ab ipso petuntur, possit ipse ab aliis mercatoribus emere et simul cum aliis honestis mercibus ad clientem, qui postulavit, remittere?*
 3.º *An saltem si cliens, sciens iam TITIUM talia instrumenta venalia non habere, reliqua sola quae honesta sunt a TITIO petat, simulque ei clausam epistolam mitteret ad TITIUM, ad alios mercatores transmittendam, qui vicissim eidem TITIO obiecta traderent involuta, ad illum clientem cum suis obiectis transmittenda?*

SOLUTIO :

253. — *Resp. ad 1.um Negative*, cum enim obiecta huiusmodi talia sunt, ut in casu nostro, quae non nisi inhonestum usum habere possunt, cooperatio ad malum semper est formalis et consequenter peccatum, quia ponitur obiectum *suapte natura* ordinatum ad pravam actionem, ideoque id fit ex intentione *saltem implicita* ut principaliter agens pravum suum finem assequatur, quod nequit esse sine peccato. Influit enim in peccatum alterius et est illius causa moralis. S. *Alph.*, lib. 2, n. 63; *Marc*, n. 517; *Lehmke*, n. 646. Vide supra, n. 248; *Comp.*, n. 332. Quaere petentibus aperte dicat se talia instrumenta venalia non habere, quia putat licite vendi non posse.

254. — *Resp. ad 2.um Negative* ob eandem rationem, et aperte significet, si expedire videatur, se sicut ea licite vendi non putat, ita neque ab alio emi.

255. — *Resp. ad 3.um Affirmative*. Tunc enim cooperatio esset materialis, cum transmittere epistolam clausam vel obiectum involutum, res sit indifferens, nec ad TITIUM pertineat investigare quid in illis contineatur. Praeterea adest ratio sufficiens permit-
 ✓ tendi malum usum, si quis sit, quem neque impedire potest, eo quod, si TITIUS non faceret, alii obiecta illa transmitterent. Cfr supra, n. 252, 2.º

CASUS XXIV

DE COOPERATIONE 3.º

TITIUS, pharmacopola, plura instrumenta ad generationem impediendam venalia habebat; cum vero a confessario intellexisset ea

licite vendi non posse, nescit, quid de ipsis facere debeat ut se indemnem servet. Dubitat quoque quomodo se gerere debeat quando ab ipso abortiva remedia expetuntur.

HINC:

QUAER. 1.º *An et quatenus se indemnem servare possit ab expensis factis in acquirendis illis instrumentis?*

2.º *An ipsi liceat abortiva remedia vendere?*

SOLUTIO:

256. — *Resp. ad 1.um* TITIO nullo modo licet illa instrumenta vendere, nec aliis dare aut commodare, ut ex dictis antea manifestum est. Putarem nihilominus TITIUM posse ea remittere ei a quo ipse emit, ab eoque datum pretium repetere: tunc enim merces illas relinquit in statu in quo eas repererat, habetque rationem sufficientem eas ibi relinquendi, nempe ratio se indemnem servandi.

257. — *Resp. ad 2.um* Si remedia abortiva aliu usum habere non possint nisi abortum producere, nullo modo ea praeparare aut vendere licet.

CASUS XXV

DE COOPERATIONE 4.º

BERTHA est nutrix in quodam nosocomio; et ex officio suo debet assistere medico in operationibus chirurgicis. Semel atque iterum vocatur ut instrumenta necessaria ad craniotomiam peragendam teneat et praebeat chirurgo. Illa scit craniotomiam esse illicitam et timet cooperari. Ex alia parte, nisi assistat operationibus omnibus, quas chirurgi peragunt, amittet officium; immo, actum erit pro ipsa de sua professione nutricis, quia in nullo nosocomio admitetur. Hoc esset ipsi maximum incommodum.

HINC:

QUAER. *An cooperatio BERTHAЕ tolerari possit?*

SOLUTIO:

258. — *Resp.* Etsi res difficultate non careat, videtur probabiliter excusanda BERTHA a cooperationis peccato, quia probabiliter cooperatio est mere materialis et datur ratio sufficiens in casu eam permittendi propter gravissima damna BERTHAЕ obventura ex talis cooperationis omissione, ut in casu asseritur. — Dico cooperationem probabiliter esse mere materialem: 1.º quia BERTHA non intendit formaliter cooperari actioni peccaminosae craniotomiae; 2.º quia concursus suus est indifferens sive ad bonum sive ad malum, et tota malitia actionis se tenet ex parte medici (qui etiam forte bona fide errat, putans actionem suam

esse licitam, v. gr. cum ex sua operatione videt matrem esse salvandam, operatione vero omissa et matrem et prolem perituras: etiam boni moralistae erraverant in his adiunctis). — Dico concursum BERTHAE per se esse indifferentem: nam medicus posset *licite* totam illam operationem peragere, si infans in utero inclusus esset mortuus: tunc actio medici et cooperatio BERTHAE essent bonae, et res omnes eodem modo materialiter procederent; ergo cooperatio BERTHAE, prout in casu describitur, per se est actio indifferens sive ad bonum sive ad malum, et tota actus deordinatio se tenet ex parte principaliter operantis, sive ex parte chirurgi.

259. — Aliunde non pertinet *per se* ad BERTHAM determinare an operatio sit peragenda vel non, aut interrogare an infans iam mortuus sit vel non, nec monere medicum aut matrem, maxime cum adsit periculum tollendi sine fructu bonam fidem medici aut matris aut utriusque.

CASUS XXVI

DE COÖPÉRATIONE 5.º

CAECILIUS, artis musicae professor, inscriptus est in societate quadam musicali, et ex suis statutis tenetur musicos concentus habere in omnibus repraesentationibus theatralibus. Quicumque ex sociis non assistat alicui ex his repraesentationibus eo ipso desinit esse socius, alius occupat locum suum, amittit ius ad capitale societatis constitutum ex pensionibus quae a sociis solvuntur statutis temporibus: rata pars illius capitalis non datur nisi socio quando hic domicilium extra illam civitatem transferat; aut heredibus, post mortem socii. Iam vero certis anni temporibus aliquae functiones obscenae in theatro exhibentur; communiter tamen res exhibentur honestae, aut leviter tantum inhonestae. Ipse CAECILIUS vix alium modum habet ad suam et familiae sustentationem procurandam, nisi artem musicalem in illa societate exercitam. Si non assistit etiam functionibus immoralibus, neque ad alias admittetur, desinit esse socius, et amittet ius ad ratam portionem illius capitalis. Ipse spem fovet quod forte publica auctoritas prohibeat illas functiones obscenas, aut etiam tractu temporis spectatores non concurrant, et illae functiones omittantur. Dubitat tamen an sibi interea liceat persistere in hac agendi ratione.

HINC:

QUAER. *Quid CAECILIO respondendum sit?*

SOLUTIO:

260. — *Resp.* Certum est CAECILIUM artem musicalem exercendo in illis functionibus obscenis cooperari malo quod in illis fun-

ctionibus perpetratur, et consequenter *per se* debere quaerere alium modum attendendi ad suam et familiae sustentationem. Si concursus a CAECILIO praestitus sit veluti pars intrinseca obsce-
nae repraesentationis, v. gr. si orchestra comitetur cantum obsce-
num, CAECILIUS suam cooperationem omnino denegare debet.

261. — Si orchestra tantum suum officium praestat, quando repraesentatio obscena cessat (*en los entreactos*), dum alium mo-
dum procurandae sustentationis non inveniatur, nec ipsi periculum
creetur ex aspectu et auditione talium rerum, nec alii scandalum
accipiant ex assistentia et concursu CAECILII, poterit tolerari.

Curet CAECILIUS alium modum procurandi sustentationem, et
Deus curam etiam de ipso habebit.

CASUS

DE PRIMO PRAECEPTO DECALOGI

CASUS I

DE ORATIONE

RUFINA, prioris fervoris obliata, frequenter inter orandum voluntarias admittit distractiones. Interdum preces matutinas et vespertinas omittit, nec alias, decurrente die, orationi indulget. Immo ad hunc ignaviae gradum devenit, ut per hebdomadam, vel etiam mensem et amplius, orationes quaslibet omnino intermiserit. Tandem, audita contione de orationis necessitate, dolens et ingemiscens ad parochum confitendi gratia accedit. A confessario graviter carpitur velut peccati mortalis rea, propter omissam orationem per hunc temporis tractum. «Scias oportet insuper, ait parochus, te toties, saltem venialiter peccasse, quoties preces diurnas omisisti, vel minimam distractionem passa es.» Obstupefacta RUFINA, cum lacrimis emendationem promittit.

HINC :

QUAER. 1.º *Quaenam sit orandi necessitas?*

2.º *An preces matutinae et vespertinae sint de praecepto?*

3.º *Quandonam sit peccatum sive leve sive grave orationis neglectus?*

4.º *An quaelibet distractio voluntaria sit peccatum, etiamsi preces non sint praeceptae?*

262. — *Resp. ad 1.um* Oratio necessaria est, tum *necessitate praecepti*, tum *probabilius* etiam *necessitate medii* ad salutem. **Comp.**, n. 347.

Resp. ad 2.um Nego per se, si raro omittantur, vel si alio tempore et aliis formulis preces fundantur. Obligatio enim orandi tali hora et tali modo, nulla lege probari potest. Sed enixe adhortandi sunt fideles, ut nunquam, nisi urgente vera necessitate, has preces omittant; quia oratio quotidiana necessaria est ad auxilia spiritualia obtinenda, sine quibus nemo officia boni christiani adimplere potest, ut ait Christus: *Sine me nihil potestis facere*. Ioann. 15, 5. Porro, si facile fideles consuetas illas preces omittant, neque alio tempore, neque alio modo supplebunt. *Gury*, n. 244.

263. — *Resp. ad 3.um* Praeceptum orandi certe obligat aliquibus temporibus; nec culpa vacat, qui per notabile tempus ab omni oratione abstinet. Quodnam autem tempus sit notabile, aut etiam quando negligentia pertingere ad gravem culpam possit, theologi non conveniunt. Communius tradunt *aliqua culpa* non vacare, qui fere per mensem orationem omittit; illi tamen qui diebus dominicis Missae intersunt sufficienter adimplent obligationem orandi per coniunctionem cum sacerdote. Ceterum instare debet magis confessarius in declaranda obligatione orandi frequenter, quam in determinanda omissae orationis gravitate.

264. — *Resp. ad 4.um* *Affirmative*, quia omnis voluntaria distractio inter orandum Deo iniuriosa est. Attamen requiritur ad hoc ut deficiat omnis causa excusans. *Gury*, n. 246; *Comp.*, n. 349

CASUS II

DE CULTU SANCTORUM

1.º MARTIALIS, e secta lutherana ad fidem catholicam conversus, cum a confessario fuisset interrogatus, utrum frequenter Beatam Virginem aliosve Sanctos invocaret, respondit se solere ad Deum immediate recurrere, nec opus sibi esse Sanctorum patrocinio, siquidem Deus solus est principium et fons omnium donorum. Hinc confessarius ipsi pro salutari paenitentia iniunxit ut preces quotidianas ad Sanctos directe funderet, quod aegre et mussitando inaudiiit MARTIALIS.

2.º BERTHA magnam experitur devotionem erga missionarium nuper cum fama sanctitatis defunctum. Quapropter eius effigiem domi supra altariolum collocatam venerari assolet, et flexis genibus illius patrocinium implorat, sive sola, sive cum aliis e vicinia adventantibus. Immo stipendium offert alicui sacerdoti, ut Missam in eius honorem celebret.

HINC:

QUAER. 1.º *An vel quaenam sit obligatio Sanctos orandi, et quid de casu?*

2.º *An recte in his omnibus egerit BERTHA?*

3.º *Quid de sacerdote qui, accepto stipendio, Missam celebravit?*

4.º *Quid si effigies defuncti non canonizati aut beatificati, in ecclesia, sacrario, vel oratorio appendetur, vel alibi, cum radiis seu aureolis?*

SOLUTIO:

265. — *Resp. ad 1.um* 1.º *Per se* invocatio Sanctorum non est de praecepto, sed de mero consilio; nulla enim lege absolute praescri-

bitur, et Codex, can. 1276 (1), sicut etiam Concilium Tridentinum, loquendo de Sanctorum invocatione, dicit tantum esse *bonum et utile* eos invocare. Attamen, aiunt, communiter a peccato veniali non est excusandus ille qui nunquam Beatam Virginem invocaret, cum, speciali providentia, mediatrix nostra fuerit a Deo constituta. **Comp.**, n. 350.

2.º MARTIALIS tamen a peccato gravi non est eximendus, quia non solum videtur invocationem Sanctorum omittere, sed etiam eam ut inutilem habere, quod haereticum est. Ideo laudabiliter egit confessarius iniungendo MARTIALI pro paenitentia, ut certas preces ad Sanctos directas funderet; et paenitens hanc paenitentiam acceptare et implere debuit, et quidem sub gravi, si gravis fuerit et pro peccatis gravibus imposita. Attamen confessarius debuit magis determinare preces recitandas, quam tempus quo essent recitandae. *Elbel*, n. 438.

266. — *Resp. ad 2.um* Laudanda sane BERTHA in omnibus quae cultu privato peragit, licet non sola, sed etiam cum familia aut aliis mulieribus domum suam adventantibus. Nihil enim ab Ecclesia prohibetur, nisi cultus publicus (2), ne scilicet Sanctum privatum in caeremoniis et officiis Ecclesiae honorent, eius nomen litanii inserant, vel eius imaginem cum radiis aut aureolis exornent.

267. — *Resp. ad 3.um* Sacerdos potuit quidem stipendium acceptare et Missam celebrare in honorem viri cum fama sanctitatis defuncti, vel in gratiarum actionem pro obtento beneficio, etc.; dummodo Missam sumat iuxta Rubricarum praescriptum de festo aut de feria eo die occurrente, non autem de communi non Pontificum, nec specialem orationem de eo vel cum eius nomine recitet. Ratio est, quia Sacrum facere ad praedictam intentionem non est cultu publico aliquem honorare, siquidem intentio celebrantis est quid omnino privatum. *Elbel*, n. 443.

268. — *Resp. ad 4.um* 1.º Minime illicitum est apponere effigiem vel statuam alicuius defuncti non canonizati, sive in oratorio etiam publico, sive in ecclesia; dummodo id ad eum cultu publico honorandum non fiat, sed ex alio motivo patenti, v. gr. si fundator aut benefactor sit ecclesiae, vel eius statua id ipsius tumulum in ecclesia apponatur. Sic etiam imagines imperatorum, regum, et aliorum insignium virorum appendi possent. Sic Basilica Sancto Pe-

(1) «Bonum atque utile est Dei Servos, una cum Christo regnantes, suppliciter invocare eorumque reliquias atque imagines venerari; sed prae ceteris filiali devotione Beatissimam Virginem Mariam fideles universi prosequantur».

(2) «Cultus, si deferatur nomine Ecclesiae a personis legitime ad hoc deputatis et per actus ex Ecclesiae institutione Deo, Sanctis ac Beatis tantum exhibendos, dicitur *publicus*; sin minus, *privatus*» (can. 1256).

tro Romae dicata, innumeris monumentis Pontificum in album Sanctorum non relatorum decorata est.

2.º Non autem licet praedictas imagines aureolis seu radiis exornare, neque in altari ubi Missa celebratur reponere. Cfr. *Ferreres*, La Curia Romana, nn. 696, 697.

CASUS III

DE CULTU SANCTARUM RELIQUIARUM

1.º CLAUDIUS, Superior regularis, in sua ecclesia habet magnam thecam in modum crucis. Huiusmodi theca interius divisa est in plura locula, in quibus aliae thecae minores, sacras reliquias continentes, includuntur. Singulae operculum proprium habent, clausae sunt et obsignatae, et separatim exponi possunt. In loculo centrali thecae maioris includitur theca continens reliquiam sanctissimae Crucis. Certis diebus omnes reliquiae simul exponentur, suis in thecis inclusis in illa theca maiori, quae in modum Crucis confectam diximus; CLAUDIUS dubitat utrum hoc sit contra sacros canones.

2.º Habet quoque CLAUDIUS in sua ecclesia plures reliquias Beatorum sui Ordinis, easque publicae venerationi in ecclesia exponit, et aliquando etiam publice circumfert in processionibus ad implorandam intercessionem horum Beatorum, maxime in publicis calamitatibus.

HINC:

QUAER. 1.º *Ubinam asservari et quo cultu honorari possint reliquiae?*

2.º *An et quatenus reliquiae S. Crucis simul cum aliis exponi possint?*

3.º *An et quatenus liceat Beatorum reliquias exponere et in processionibus circumferre?*

4.º *Quid ad utrumque casum?*

SOLUTIO:

269. — *Resp. ad 1.um a)* Reliquiae *insignes* (1) Sanctorum vel Beatorum nequeunt in aedibus atque oratoriis privatis adservari, sine expressa Ordinarii loci licentia. — Reliquiae *non insignes* debito cum honore etiam in domibus privatis servari pieque a fidelibus gestari possunt (can. 1282).

b) *Publico cultu* (n. 266, nota) eae solae reliquiae in ecclesiis, quamquam exemptis, honorari possunt, quas *genuinas* esse con-

(1) «Insignes Sanctorum vel Beatorum reliquiae sunt corpus, caput, brachium, anti-brachium, cor, lingua, manus, crus, aut illa pars corporis, in qua passus est martyr, dummodo sint integra et non parva» (can. 1281, § 2).

stet *authenticum* documento S. R. E. *Cardinalis*, vel *Ordinarii loci* (non sufficit *Vicarii Generalis*, sine mandato speciali), vel *alterius* viri ecclesiastici, cui *facultas authenticandi* indulto apostolico sit concessa (can. 1283).

270. — *Resp. ad 2.um* Ex can. 1287, §§ 1 et 2, haec servanda sunt: «Reliquiae, cum exponuntur, in thecis seu capsis clausae et obsignatae sint oportet. Reliquiae sanctissimae Crucis nunquam in eadem theca cum reliquiis Sanctorum publicae venerationi exhibeantur, sed propriam thecam separatam habeant».

271. — *Resp. ad 3.um* Ipse can. 1287, § 3, statuit: «Beatorum reliquiae, sine peculiari indulto, in processionibus ne circumferantur, neve in ecclesiis exponantur, nisi ubi eorum officium et Missa celebretur ex Sedis Apostolicae concessione» (1).

272. — *Resp. ad 4.um* 1.º Expositio facta in illa theca maiori non videtur adversari sacris canonibus, quia revera reliquia sanctissimae Crucis propriam et separatam, clausam et obsignatam thecam habet. — 2.º Reliquiae Beatorum exponi possunt in ecclesia CLAUDII, maxime quia illic ex concessione Apostolica Missa et Officium de eodem Beato dici potest; sed nequeunt circumferri in publicis processionibus (2) nisi ad hoc habeatur peculiare indultum Sedis Apostolicae, quin sufficiat concessio pro Officio et Missa.

CASUS IV

DE SUPERSTITIONE 1.º

1.º LIVONIA, devotula, orationes S. *Birgittae* dictas frequenter spargit, et miram vim earum ore pleno extollit. «Si quis enim, ait, has orationes per annum integrum recitet, aut secum deferat, a quocumque infelici eventu immunis evadet. A peste, scilicet, in-

(1) «*Insignes reliquiae, aut imagines pretiosae, itemque aliae reliquiae aut imagines quae in aliqua ecclesia magna populi veneratione honorentur, nequeunt valide alienari neque in aliam ecclesiam perpetuo transferri sine Apostolicae Sedis permissu*» (can. 1281, § 1).

(2) Hoc in ipso decreto Beatificationis consignari solet. Sic v. gr. in decreto quo Cardinalis Bellarminus Beatus declaratur haec habentur: «Praesentium vi, facultatem facimus ut Venerabilis Dei Famulus Robertus S. R. E. Cardinalis Bellarminus Beatus in posterum appelletur, eiusque corpus et reliquiae, non tamen in sollemnibus supplicationibus deferendae, publicae fidelium venerationi proponantur, atque imagines eius radiis decorentur. Insuper, eadem auctoritate Nostra, concedimus ut de illo recitetur Officium et Missa celebretur de Communi Confessorum Pontificum, iuxta rubricas Missalis et Breviarii Romani. Eiusdem vero Officii recitationem et Missae celebrationem fieri dumtaxat concedimus in hac alma Urbe eiusque districtu, nec non in archidioecesi Capuana et in dioecesi Montis Politiani atque in omnibus templis ac domibus, ubique terrarum sitis, quae pertineant ad Clericos Regulares Societatis Iesu, ab omnibus, tam saecularibus quam regularibus, qui Horas canonicas recitare teneantur, et quod ad Missas attinet a sacerdotibus ad templa in quibus Beati eiusdem festum agitur confluentibus». Cfr. *Acta*, XV, pag. 274-275.

condio, tonitru, canis rabidi morsu, et a morte subitanea certo liberabitur. Immo, in mortis articulo sibi apparentem et subridentem Beatam Virginem conspiciet».

2.º CRISPINUS, inopia pressus, orationem S. *Christophori*, ad pecuniam inveniendam, detegendumve thesaurum, persolvit. Idem, PETRO vicino, remedium pro equo postulanti, «Sume, ait, tales herbas et animali aegroto praebeas, signum crucis in Sanctissimae Trinitatis honorem ter exprimendo. Quod si feceris, equus tuus *infallibiliter* sanitati restituetur.»

HINC :

QUAER. 1.º *In quo consistat peccatum superstitionis?*

2.º *Quid de LIVONIA dicendum? An superstitionis rea?*

3.º *Quid autem de CRISPINO statuendum?*

SOLUTIO :

273. — *Resp. ad 1.um* Superstitio est vitium quo divinus cultus exhibetur ei cui non debetur vel eo modo quo exhiberi non debet; seu est falsus cultus, vel circa substantiam, vel circa formam. Fit praecipue: 1.º *idololatria*, qua cultus soli Deo debitus, creaturae tribuitur; 2.º *vana observantia*, qua res impropportionatae, ad certum effectum obtinendum, adhibentur; 3.º *divinatione*, seu inquisitione occultorum ope daemonis; 4.º *magia*, seu arte faciendi mira, quae vires hominis superant, et proinde daemonis ope, saltem implicita, efficiuntur. *Gury*, n. 253. **Comp.**, n. 351 et seq.

274. — *Resp. ad 2.um* Damnanda LIVONIA, utpote apertae superstitioni addicta: vis adeo mira quam *orationi birgittanae* tribuit omnino falsa est. Orationes enim nostrae efficaciam infallibilem nunquam consequuntur. Solis Sacramentis indidit Christus virtutem *ex opere operato* operandi. Alias conditiones requirit Deus ut preces filiorum exaudiat, scilicet imprimis humilitatem, fiduciam, et in orando constantiam. Neque bona temporalia postulari debent, nisi in quantum ad utilitatem nostram spiritualem et Dei gloriam conferre possunt. *Per se*, igitur peccat LIVONIA, his inhaerendo superstitionibus, nisi aliqua fide bona excusetur. Cave tamen ne damnes piam fiduciam certis orationibus tributam, secluso infallibilitatis praeiudicio, praesertim si de iis aliqua caelestis promissio, ex fundata revelatione, accepta fuerit. *Gury*, n. 254.

275. — *Resp. ad 3.um* Nec a labe superstitionis excusandus est CRISPINUS in *primo* casu, si vim *infallibilem* orationi S. *Christophori* tribuat; et in *secundo* casu, certo peccat, cum remedia impropportionata inter causam et speratum effectum adhibeat. Herbae enim illae non sunt *per se* remedium efficax ad equum sanandum, siquidem ad signum crucis ter iteratum recurrendum est. Numquid thaumaturgus est ille? Nequaquam; sed impius rei sacrae, nempe augustissimi signi Crucis profanator. *Gury*, n. 255.

CASUS V

DE SUPERSTITIONE 2.º

Cum sat frequenter a TITIO paroco sui subditi postulassent aquam benedictam, hic timens ne modo superstitioso ea uterentur, deprehendit pluries talem aquam adhiberi ut mixtam medicinis ab aliquo pseudo medico (*curandero*) vel venefico aut incantatore ordinatis, ad quem non semel recursum habent cum praescriptiones medici observantes bonam valetudinem non recuperant. Alias etiam hac aqua cubiculum infirmi aspergunt vel eam intra ampullam recondunt in lectulo infirmi. Etiam animalibus irrationalibus infirmis dant praedictam aquam. TITIO hic usus superstitiosus videtur, ideoque statuit benedictam aquam denegare et ita iam fecit aliquoties. Verum cum certus non sit de sua sententia et periculum est ne ipsi imputetur mors infirmi si hoc occurrat post denegatam aquam, quam aliunde facile alibi vel ab aliis sacerdotibus obtinebunt, dubitat quomodo in casu se gerere debeat.

HINC :

QUAER. *Quid TITIO respondendum sit?*

SOLUTIO :

276. — *Resp.* TITIUS generatim potest concedere petentibus aquam benedictam ad obtinendum sanitatem per ipsam, dummodo ipsis opportune explicet non esse curationem infallibiliter sperandam ab aqua benedicta, sed a bonitate Dei, qui, si ipsis expediat, eam dignabitur concedere per orationes Ecclesiae benedictentis aquam; quibus etiam et proprias orationes adiungere debent, et peccata deflere.

Miscere cibis vel medicinis aquam benedictam superstitiosum non est, et ita frequenter adhibetur aqua sancti Ignatii. Nec superstitionem *per se* sapit aqua benedicta aspergere cubiculum infirmi; nec ipsam ponere in lecto ipso intra ampullam, sicut aliquando etiam infirmis nescientibus apponitur numisma miraculosum aut scapulare ad conversionem obtinendam; quamvis hic postremus modus aquam benedictam adhibendi minus conformis sit probatis Ecclesiae usibus.

CASUS VI

DE SUPERSTITIONE 3.º

ELIGIUS, ab amico ad convivium invitatus, sedulo inquisivit de numero convivarum, qui simul pransuri erant. Cum autem audisset tredecim mensae accubituros esse, infremuit, et se convivio

adfuturum esse negavit, ratus numerum hunc infaustum prorsus esse. Nosti quare? Quia audivit, quod si tredecim convivae simul mensae assideant, unus ex eis, decurrente eodem anno, mortem subiturus est. Hoc confirmat exemplo ultimae cenae, cui interfuit Christus cum duodecim Apostolis: Christus enim die sequenti a Iudaeis fuit interfectus.

HINC:

QUAER. 1.º *An ELIGIUS superstitionis argui debeat?*

2.º *An peccati gravis reus evaserit?*

SOLUTIO:

277. — *Resp. ad 1.um Affirmative* prorsus. Nulla enim est conexio inter numerum praefatum et mortis proximae casum. Quare autem unus e convivis solus esset moriturus? quare non duo vel tres? quare non omnes? Nec valet exemplum, ex ultima cena a Christo cum Apostolis peracta, adductum, siquidem non solus Christus, sed etiam traditor Iudas e vita excessit.

Refert *Tamburinius* lepidum exemplum credulitati vulgi prorsus oppositum, cuius ipse fuit testis. Sic ille: Risi olim quoad hanc rem, et simul amicum sum illacrimatus. Tredecim canonici ad convivium invitati, simul discubuerunt, eiusmodi superstitionem parvi facientes. Porro, die sequenti, quidam e collegio canonicorum, qui invitatus ad convivium non fuerat, obvius casu procedens uni e convivis, dixit fore ut ex ipsis tredecim unus eo anno moretur; cui alter subridens respondit potius fore ut ipse non invitatus e vivis desineret, quam unus ex invitatis: adeo vanam eam observantiam se existimare. Hanc non insulsam responsionem, mihi, idem qui respondit, cum risu narravit, et ego, fateor, illam cum plausu excepi; sed cum lacrimis non post multos dies amicum illum, qui convivio non interfuerat, e vita ab inexpectata febris sublatum, sum prosecutus.» *Tamb.*, Decal., lib. 2, cap. 6, § 1, n. 76; *Gury*, n. 261.

278. — *Resp. ad 2.um Distinguendum est.* ELIGIUS arguendus quidem est de peccato mortali, si fidem plenam huiusmodi superstitioni adhibuerit; secus vero, si egerit non certa credulitate, sed levi quodam timore ductus.

Idem dicendum est de innumeris aliis superstitionibus, quae si absolute credantur, a peccato mortali excusari non possunt. Si vero fiant sub incertitudine eventus, et ex vano quodam metu, non excedunt culpam venialem, quia non videtur magna deordinatio aliquid interdum operari ob spem vel timorem alicuius rei. *Tamb.*, ibid., nn. 20, 27 et 76; *Gury*, n. 262.

CASUS VII

DE DIVINATIONE

PETRONIUS uxorem ducere statuit; dubius autem quamnam ex pluribus puellis sibi oblatis eligere debeat, ab amico consilium petit. Sic autem iste: «Perge, inquit, nocte proxima sancti Andreae inter undecimam et duodecimam horam ad flumen vicinum, et in aquis velut in speculo quodam imaginem futurae sponsae videbis.» Accepto consilio, praescripta nocte, dum luna clarius nitebat, facemque quodam modo praebebat, PETRONIUS ad flumen impiger se contulit. Verum, dum super ripam stans superiori corporis parte se inclinavit, ut formam puellae in aquis relucentem perfectius contemplari posset, ripa inopinato sub pedibus dilabente, in flumen velut plumbum prolapsus fuit, et in maximo vitae discrimine versatus est. Tandem emersus, licet aegre, frigore algens, et credulitatis paenitens, eiusmodi artem ad sponsam futuram detegendam protinus abiecit.

HINC:

QUAER. 1.º *An PETRONIUS culpae gravis ob huiusmodi factum arguendus sit?*

2.º *Quid de illis qui in quibusdam speculis impressam imaginem futurae uxoris, futurive mariti, aut etiam furis, inquirunt?*

SOLUTIO:

279. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Medium enim istud a PETRONIO adhibitum a labe superstitionis nullatenus excusari potest, siquidem omni prorsus virtute naturali destituitur ad effectum intentum producendum. Etenim, ad quid illa circumstantia ut inspectio fieri debeat tali nocte, scilicet S. Andreae? Curnam inter undecimam et duodecimam horam? Insuper, quomodo aqua fluminis vim habere potest repraesentandi futurae sponsae effigiem? Sane impressio illa neque a Deo, neque ab Angelo bono, neque ab aliquo homine in illis circumstantiis prudenter exspectari potuit. Ergo, si illud fiat, a solo daemone, qui in similibus se immiscere solet, ut homines decipiat et secum in barathrum aeternae damnationis involvat, exspectari debet. *Elbel*, n. 505; *Gury*, n. 263.

280. — *Resp. ad 2.um* Id quod diximus de illis qui imaginem sponsae in aquis inquirunt, etiam applicandum est absolute aliis qui in quibusdam speculis prospiciunt, ut deprehendant qualis futurus sit maritus, vel sponsa; qualis fuerit auctor furti, homicidii, maleficii positi, etc. Etenim, cum nullum sic speculum habeat ex sua natura vim repraesentandi res huiusmodi, haec impressio,

si fiat, a nullo alio, praeterquam a diabolo, exspectari potest. Igitur, quisquis tali medio utitur, evidenter convincitur se velle habere quoddam commercium cum ipso daemone. Praeterea colligendum etiam est hoc, scilicet, quod observari debeant plerumque nonnullae aliae circumstantiae prorsus vanae, v. gr. ut inspectio fieri debeat a tali persona, tali et non alia hora, etc. Fatendum est tamen haec et similia a simplicioribus fieri absque gravi peccato *formaliter* tali, ex eo quod in his malitiam superstitionis nonprehendant. *Elbel*, n. 506; *Gury*, n. 264.

CASUS VIII

DE VIRGA DIVINATORIA

HONORATUS et RAYMUNDUS, sacerdotes, in theologica collatione acriter inter se dimicant circa virgae divinariae usum, ad fontes detegendos, ad metalla et alia similia invenienda. Damnandi sunt, clamat HONORATUS, quicumque virga similiter utuntur, utpote horrendae superstitionis rei. Numquid, ait, in ligno intelligentia tanta inesse potest, ut discernere valeat res occultas quae ipsos homines latent? — Ast, reponit RAYMUNDUS, si lignum intelligentia caret, mira virtute physica pollere potest, cuius ope ad fontes et metalla moveatur. Numquid omnes naturae vires cognoscimus, ut asserere valeamus huiusmodi effectus in virga nullatenus inesse? Ex hoc certamine nemo victor neque victus exiit, et adhuc *sub iudice lis est*. Tu viro cuinam tribuis causam?

HINC :

QUAER. *Quid de usu virgae divinariae sentiendum? an permittendus? aut prohibendus, utpote supersticiosus?*

SOLUTIO :

281. — *Resp.* Quaestio de virga divinaria reapse valde agitur inter theologos. Alii cum *S. Alph.*, n. 8, eius usum in omni casu reprobant, et eam a solo diabolo moveri ad aquas vel alias res quae sitas, absolute contendunt; alii vero contradicunt. Distinguendum esse videtur.

1.º Certo damnandus est virgae usus, quoties movetur vel non movetur ad meram intentionem illius a quo tenetur, v. gr. si moveatur ad aquam in tali loco quae sitam, et non moveatur ad similem aquam transeunti obviam. Nulla enim datur proportio inter rem naturalem et hominis intentionem.

2.º Damnandus quoque usus virgae, quoties adhibetur ad furem quaerendum, vel ad homicidam detegendum, et ad alia similia, ob eandem rationem. *Gury*, n. 269.

282. — 3.º Probabiliter autem non est usus virgae damnandus,

si adhibeatur ad aquas detegendas, vel ad metalla reperienda, maxime si protestatio fiat contra diabolicum interventum, qui forte adesse posset, et omnis animus superstitiosus excludatur. Ratio est, quia non constat deesse in aqua aut in metallis virtutem attractivam, quae virgam moveat et inclinet. **Comp.**, nn. 352, 358.

CASUS IX

DE HYPNOTISMO 1.º

TITIUS, medicus, clientem habet graviter aegrotantem, quin remedium efficax invenire, nec ipsius morbi naturam plane cognoscere, hucusque potuerit. Existimat tamen utrumque obtineri posse ope hypnotismi, sed dubitat an debeat vel saltem possit clientem suum, si libere id admittat, ad CAIUM medicum hypnotistam remittere. Nam quamvis forte, tum ad morbi naturam dignoscendam, tum ad remedium inveniendum, sufficit *crisiacus* (sic hypnotizatum vocant) alium interrogare, quin infirmus suggestioni hypnoticae sit subiiciendus, hoc ipsum sine cooperationis peccato esse non posse suspicatur TITIUS. Et augetur TITII difficultas, si cliens ipse hypnosi sit subiiciendus ad sanitatem recuperandam.

Effectus hypnotismi, prout adhibetur a CAIO, viro catholico et, ut creditur, spectatae probitatis, hi sunt: *crisiacus* introspicit viscera infirmi et remedia opportuna aliquando indicat; non semel clausis oculis videt, vel etiam per opaca corporum interiecta; olfacit extremis digitis. Magnetizatus ita pendet ab arbitrio magnetizantis, ut huius voluntatis vel nudo imperio rideat, ploret, algeat, aestuet; veritatis instar habet quaslibet suggestiones ab hypnotizante verbo prolatas; neque quidquam contra illius suggestiones facere potest, quamvis facillima sint: v. gr. pedem movere, proprium ipsius nomen proferre, etc. Immo, revocatus ab hypnotico sopore adhuc existimat ea videre, audire, olfacere, quae, eo perdurante, iussus fuerat videre, audire, olfacere postquam esset expergefactus.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit hypnotismus, et quaenam sint sententiae circa illius naturam?*

2.º *Quid hac in re sentiendum sit?*

3.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

283. — *Resp. ad 1.º* 1.º Nomine *hypnotismi* (a graeco ὕπνος, somnus) significatur ars vel modus excitandi hypnosim, i. e. statum quendam (communiter somnolentiae, vel somno simillimum) in quo receptivitas suggestiva ita augetur ut hypnotizatus reprae-

sentationes atque affectiones, quæ sibi ab hypnotizante verbo proponuntur, veluti obiectivas habeat, actionesque ab eo imperatas exsequatur. Cfr. *Coconnier, O. P.*, El hipnotismo franco (versión española, Toledo, 1898, pag. 246); *Sánchez Herrero*, El hipnotismo y la sugestión (Valladolid, 1891); *Lapponi*, Ipnotismo e spiritismo (Roma, 1907); *Castelein*, Psychologie, Ap.: L'hypnotisme et les sciences occultes, d'ordre naturel, pag. 671, seq. (1904).

2.º Circa hypnotismi naturam in tres praecipuas abierunt sententias medici ac theologi:

I.^a SENTENTIA illorum est qui, in omni casu reiiciunt et execrantur hypnotismum tanquam opus diabolicum: miri enim illius effectus, aiunt, neque ex Deo repeti possunt (blasphemum namque esset dicere Deum, pro ludiorum vel etiam impiorum hominum lubitu, tam mira patrare); neque ex natura, cuius vires, vel quoad rem ipsam, vel saltem quoad modum certo superare videntur. Sic *PP. Franco, Ballerini* et alii.

II.^a SENTENTIA e contra tenet omnes hypnotismi effectus a naturalibus viribus procedere posse, multasque eius patroni ad hoc confirmandum afferunt rationes, varias confingunt hypotheses. Hanc sententiam sequuntur plerique medici, vel quia supernaturalia negant, ac naturae viribus plus aequo fidunt, vel quia superiora illa phaenomena, ut diximus, nunquam, in hodierno hypnotismo, evenire affirmant.

III.^a SENTENTIA mediam tenet viam, varia distinguens hypnotismi phaenomena, asseritque posse admitti probabiliter ut naturales effectus hypnotismi vulgaris seu inferioris, minime vero superioris seu occultismi. Hanc tenent plerique theologi, ut *Gousset*, Th. M., 1, n. 425; *D'Annibale*, Summ. Th. M., 2, n. 53; *Buccer.*, Cas. consc., § 44; *Lehmk.*, 1, n. 994, not., et Casus, n. 213; *Génicot*, 1, n. 275, et Casus, 1, pag. 79-82; *Matharan*, n. 114; *Ioann. Mir*, El Milagro, l. 3, c. 12, art. 4; *T. Pesch*, Inst. psych., vol. 2, n. 714; *Berardi*, Praxis, 1, nn. 483, 484; *Antonelli*, Medicina pastoralis, vol. 1, n. 298, seq.; *Alberti*, Theol. past., part. 2, n. 78; *Lapponi*, Ipnotismo e spiritismo, cap. 7; *Noldin*, De praeceptis, n. 738; *Coconnier*, l. c., pag. 249, seq.; praes. pag. 405, seq.; *Bertier, O. P.*, apud *Coconnier*, l. c., pag. 233; *Castelein*, l. c., Ap., pag. 825, seq. Consentire videtur *Palmieri* in 13.ª edit. romana *P. Gury*, n. 278. Cfr. etiam *Massana*, Cuestionario médico-teológico-fisiológico, part. 3, cap. 7. — Vide etiam eph. *El Criterio católico en las ciencias médicas*, vol. 4, pag. 270, 275, 307, 311, 313, 339, 372; ibique dicta a doctoribus *Puig y Saiz, Cirera, Blanc, Pujador*, etc. Quaenam vero phaenomena hypnotismo vulgari, quaenam vero occultismo tribui debeant, non est una theologorum sententia. *Comp.*, n. 363, ubi aliqua recensentur.

284. — *Resp. ad 2.um* Tertia sententia praeferenda videtur cum multis recentioribus, ideoque, in praxi, si in usu hypnotismi quaerantur effectus qui *certo* naturae vires praetergrediantur, eum adhibere non licet; si vero de effectuum supernaturalitate prudenter dubitetur, tolerari potest, praemissa protestatione, nullam partem haberi velle in factis praeternaturalibus, et vitato scandalo, iuxta resp. S. Off. 26 iul. 1899.

Cum vero hypnotismus (etiam ubi nihil praternaturale continet) res adhuc satis explorata non sit, videaturque pro ipsa sanitate incommoda saepius afferre, et quod gravius est, coniuncta habeat plurima pericula honoris, fortunae ac honestatis; adhiberi uti remedium nequit, nisi, praeter consensum eius qui in hypnosim est coniiciendus, adsit causa gravis, et adhibeantur sufficientes cautela, quibus pericula illa moraliter removeantur. Constat enim hypnotizatum in statu hypnosis ita ab hypnotizante pendere, ut huic facile esset illo abuti, gravissima illius secreta ab eo extorquere; *facilius postea eum*, etiam invitum, *iterum in hypnosim inducere*; propensiones quasdam, post hypnosim etiam duraturas, in eo excitare; morali quadam necessitate eum determinare ad quaedam appetenda, perpetranda, etc. **Comp.**, nn. 363, 365.

285. — *Resp. ad 3.um* In casu nostro, causa ex parte TITII eiusque clientis sat gravis esse videtur. Aliunde probitas CAII catholici pericula imminuit, quae omnino removeri posse videntur, si fidus testis adhibeatur.

Tota igitur difficultas devolvitur ad effectus quaesitos a CAIO, utrum scilicet *praeternaturales* sint dicendi. Et re quidem vera, quod *crisiacus* viscera infirmi introspiciat, et remedia opportuna *aliquando* forte assignet; quod videat clausis oculis, vel per opaca corporum interiecta; quod digitis olfaciat; quod nudo voluntatis imperio mandata sua hypnotizans *crisiaco* intimare ita possit ut ab hoc executioni mandentur, praeternaturale quid sapere *probabilius* videntur. Nihilominus duo illa priora esse *certo* praeternaturalia, dicere non audeam. Quod enim hodie ope lucis omnino naturalis (*rayos X; radio-actividad*) obtineri posse certo constat, quis *certo* affirmare possit naturaliter, absque tali luce, obtineri aliter non posse in vehementi illa sensuum excitatione, qualis in hypnotismo habetur? Ita etiam Kirwan, apud *Revue des questions scientifiques*, ser. 3, vol. 3, pag. 642, seq. Vide etiam *Revue Néoscholastique*, ann. 2, pag. 111. Nec facessit difficultatem, si forte *crisiacus aliquando* remedia opportuna indicare videatur: cum enim non semper id facere possit, coniecturis, vel specialibus naturalibus adiunctis, quod remedia assignata aliquando opportuna sint, tribui posse videtur. Cfr. *D'Annibale*, 2, n. 54, in notis. — Sensuum transpositio etiam communiter uti praeternaturalis habe-

tur, immo eam dari plures hypnotistae negant, ut v. gr. *Sánchez Herrero*, l. c., pag. 30. Eam tamen naturaliter extra hypnosim aliquando contingere affirmat *D'Annibale*, l. c. Potius videtur dicendum, factum transpositionis non dari, sed facta huiusmodi affirmari aliquando ab hypnotizato, *vel* propter hallucinationem quandam, fere sicut hi quibus brachium amputatum est et nihilominus sensationes referunt non semel ad partem brachii qua carent; *vel* propter *suggestionem*, vi cuius dicit *crisiacus* non quod revera datur a parte rei, sed quod ipsi *suggeritur* ab hypnotizatore. Cfr. etiam *Mir* (*Ioann.*), l. c., cap. 12, a. 3; *Kirwan*, l. c., pag. 644; *Arcelin*, *ibid.*, serie 2, vol. 18, pag. 512.

Maiorem in casu difficultatem affert, illa intimatio voluntatis per actum *mere internum*, quae omnino videtur praeternaturalis. Attamen *P. Génicot* scribit: «si distantia» inter hypnotizatum et hypnotizantem «exigua est, puta inter duo eiusdem domus cubicula, non satis certo apparet nullum influxum ope cuiusdam fluidi vel alius agentis materialis intervenire, qui effectum modo mere naturali producat. Quare, in rigore, damnare nollemus eum qui rem attentaret, praemissa intentione excludendi quodlibet agens supernaturale». Casus, 1, pag. 80. Cfr. etiam *Génicot-Salsmans*, Casus, 70. Hanc mere internam suggestionem probabiliter naturalem esse, tenent *Arcelin*, l. c., pag. 513, seq.; *Kirwan*, l. c., pag. 643; *Castelein*, l. c.; *Camino*, *Hipnotismo e hipnoterapia*, pag. 88, seq. (1919); *Lapponi*, l. c., c. 2, n. 18; c. 3, n. 16. Vide infra, cas. XII, nn. 291-297 cum not.

Igitur, cum in casu nostro nec huiusmodi suggestio mere interna, nec sensuum transpositio adhibendae sint, non reputamus illicitum esse quod TITUS clientem suum ad CAIUM pro opportuna curatione remittat, adhibitis sufficientibus cautelis. Cfr. *Lapponi*, *Ipnotismo e spiritismo*, cap. 7, n. 6, ubi auctor, medicus Leonis XIII et Pii X, narrat se quandam infirmam remisisse ad medicum hypnotistam Sciamanna cum felici successu.

CASUS X

DE HYPNOTISMO 2.º

1.º DIDACUS, parochus, amare dolet quod MARCELLUS paroecianus non modo valetudinem attriverit vitam partim in ebrietate traducendo, partim in pollutionibus et adulteriis; sed etiam quod separatus vivat ab uxore et filiis, quos ferali veluti odio prosequitur. Igitur vellet per amicum MARCELLO suadere, ut medico hypnotizanti se committeret ad sanitatem per hypnosim recuperandam. Finis primarius DIDACI est MARCELLUM ab ebrietate et carnali vita

revocare simulque in eius animo excitare amorem uxoris et filiorum, ita ut tandem vitam matrimonialem instaurare velit; verum si hunc finem MARCELLUS suspicaretur, nunquam hypnosi subiaci pateretur.

2.º CALPURNIUS, miles gregarius, anarchistarum factionibus addictus, navem militarem, qua, in bello patriae defensivo, vehabatur, submergere aggressus est ope pulveris dynamitici. Cum apud iudicem accusaretur, prorsus negavit socios sui criminis, vel propositi, habere. Suspiciatur tamen iudex amplam conspiracyem contra patriam ipsum cum sociis plurimis inivisse. Cum vero iudex secretum extorquere aliter nequeat, sciatque CALPURNIUM ante paucos annos, valetudinis recuperandae gratia, a NICASIO medico in hypnosim coniectum fuisse, NICASIUM iubet ut a CALPURNIO, iterum coniecto in hypnosim, secretum conspiracyem atque sociorum nomina investigare satagat. Attamen NICASIUS dubitat num iudici oboedire licite possit.

HINC:

- QUAER. 1.º *An liceat DIDACO procurare hoc pacto inducere MARCELLUM ut hypnotizantis gestibus se tradat?*
 2.º *An liceat in secundo casu secreta per suggestionem hypnoticam extorquere?*

SOLUTIO:

286. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* In casu enim MARCELLUS, non invitus, sed volens in hypnosim coniceretur. Quod autem medicum non sanitatis modo, sed etiam aliorum bonorum MARCELLUM participem efficere curaret, non erit in eius crimen, sed in maximam illius laudem, vertendum. Cfr. *Lapponi*, l. c., n. 3; *Génicot*, Casus, tr. 6, sect. 1, c. 2, cas. 8 (pag. 82). Quod autem bonus effectus obtineri possit vide apud *Sánchez Herrero*, l. c., pag. 332, seq.

287. — *Resp. ad 2.um* NICASIUS non videtur peccare contra ius naturale, si a CALPURNIO invito secretum extorqueat, ut ingens damnum commune praecavere possit. Hoc enim in casu Respublica ius habere videtur etiam per vim secretum extorquendi. Cfr. *Lugo*, De iust. et iure, disp. 14, n. 141; *Lacroix*, lib. 3, p. 2, n. 1231. Attamen, cum hoc medium fallax videatur, socii non essent puniendi, nisi confessio CALPURNII aliis invictis argumentis confirmaretur. Cfr. *Lapponi*, l. c., nn. 2 et 3.

Quam facile sit hypnotizanti a *crisiaco* obtinere ut etiam postea in statu vigiliae declaret tanquam vera falsissima quaeque, etiam contra proprios parentes, contra semetipsum, videri potest apud *Sánchez Herrero*, El hipnotismo y la sugestión. pag. 318 seq., 363 seq., 801 seq. Cfr. etiam *Lapponi*, l. c., n. 1 seq.

288. — Immo, extra casum magni damni *publici vitandi*, hoc

modo secreta ad punctionem investigare et revelare, est plane illicitum. Essent enim haec quoad medicum, veluti secreta commissa, quatenus, scilicet, hypnotizatus talem sui potestatem hypnotizanti dedit cum hypnosi se tradidit, fere sicut reus advocato secreta pandit ad propriam defensionem. Quare sicut *communiter* secretum commissum servari debet etiamsi quis de eo a iudice interrogetur, quia bono publico expedit ut haec secreta revelare non possint hi quibus vel consilii, vel solatii, vel auxilii causa secretum committitur; ita dicendum est de huiusmodi secretis quae quis virtualiter hypnotizanti tradit, quatenus sanitatis recuperandae gratia hypnosi prima vice se committit. Ergo, extra casum magni damni publici vitandi, nec medico licet haec secreta per hypnosim extorquere, nec illa iudici, etiam praecipienti, pandere potest. Cfr. *Génicot*, Casus, vol. 1 (pag. 80), casus 6.

N. B. Aliquando per hypnosim obtineri poterit probatio innocentiae ipsius rei. Sic v. gr. narrat *Lapponi*, l. c., n. 3, feminam honestam accusatam et damnatam fuisse de furto monilium pretiosorum dominae suae. Ipsa in statu somnambulismi naturalis monilia in arca quadam dominae clauserat ne auferrentur; sed in statu vigiliae nihil horum recordabatur. Coniecta in hypnosim, rem totam narravit. Unde liberata fuit, magna omnium laetitia. Cfr. etiam *Sánchez Herrero*, l. c., pag. 805, seq. (Apend. II, nn. VII et IX).

CASUS XI

DE HYPNOTISMO 3.º

BERTHA a teneris annis vitium mansturbationis infeliciter didicit, cuius habitum ita contraxit, ut sive vigilans sive dormiens frequentissime cum magno valetudinis detrimento se polluerit. Res eo devenit, ut nunc vigesimum annum vix ingressa, valetudinem ac vitam fere iam amissam lugeat, nec quamvis velit, a mansturbatione desistat, cum noctes omnes fere insomnes transigat et ex quo paulisper obdormiscit statim manibus se polluat. Nec ullum remedium huic malo invenire potuit, quamvis non semel vinctis manibus dormire tentaverit.

HINC :

QUAER. 1.º *An confessario liceat consilium BERTHAЕ dare ut ad medicum hypnotistam recurrat?*

2.º *An in casu nostro liceret BERTHAЕ parentibus aut medico BERTHAЕ si haec cognoscerent, medicum hypnotistam rogare ut insciam BERTHAM hypnotizaret?*

SOLUTIO :

289. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Agitur enim de re gravissima, pro qua vix aut ne vix quidem aliud remedium excogitari poterit. Quod autem probabiliter per hypnotismum remedium huic malo afferri possit, constat ex similibus curationibus, quas memorant *Lapponi*, *Ipnotismo*, cap. 7, n. 3; *Sánchez Herrero*, l. c., pag. 430, pag. 699, nn. 24, 36-39; pag. 705, ob. 63; pag. 797, 7.ª Cfr. etiam *Van Velsen*, *Hipnotisme, suggestion, psychotérapie* (Bruxelles, 1912). Licebit igitur, adhibitis cautelis, remedium tentare.

290. — *Resp. ad 2.um Affirmative* quoad parentes, quibus curam incumbit procurandi bonum filiorum, praesertim eorum qui adhuc sub paterna potestate sunt constituti, etiam ipsis ignorantibus. immo repugnantibus. Medico non liceret sine venia infirmæ rem alteri (nec ipsis parentibus) narrare, sed posset huic persuadere ut honestissimo medico hypnotistae se committat. Vide infra, n. 547 seq.

CASUS XII

DE HYPNOTISMO ET TELEPATHIA

EUPHEMIA, iuvenis, pia famula, falso accusata fuit a domino suo quasi furtum apud ipsum perpetrasset, qui ei, frustra furtum neganti, denegavit salarium sex mensium, quibus ipsi EUPHEMIA servitium praestiterat. Cum vero ipsa in oppidum suum revertebatur, aliquis, ipsi ignotus, repente ipsam detinet et omnia quae secum afferebat scrutatus est, quin aliquid ex praetenso furto invenire potuerit. Redux EUPHEMIA, tristes et moerens, in domum suam, omnia parentibus narravit, dixitque se potius millies mortem optare, quam furto aliquid, utut minimum, auferre. Sequenti die accepit pater illius epistolam a domino illo missam, in qua minitabatur ille se missurum duos milites, qui EUPHEMIAM apprehenderent et in carcerem detruderent, nisi statim ipsa restituat quaecumque furto sustulerat. His auditis EUPHEMIA absque sensibus corruit. Initio applicatos sinapismos non sentiebat nec loqui poterat. Per duos integros dies mansit oculis clausis quos aperire non poterat, et absque facultate auditiva. Unde interrogationibus non respondebat; post acceptam quandam medicinam loquebatur ipsa, et loquebatur de iis quae fiebant domi et foris, ita ut rogaret praesentes ut advocarent NATALIAM, amicam suam, quae in domo remota habitabat, et dixit: «etsi hora iam sera sit (*erat fere hora duodecima noctis*), ipsa adhuc non est in lecto»; et ita rem se habere comprobavit eventus. Ex quo amica intravit, EUPHEMIA dixit: «NATALIA iam est hic», eamque osculata est. Postulanti sacram communionem, sacerdos vocatus dedit ipsi hostiam non conse-

cratam, et EUPHEMIA dixit: «haec hostia non est consecrata»; dederunt aliam, et iterum dixit: «neque haec consecrata est», et addidit: «utramque hostiam attulit NATALIA». Et ita erat. Postulavit numisma B. M. Virginis, illudque benedixit sacerdos iuvenis ipsi ignotus, et EUPHEMIA dixit: «hoc numisma non est ditatum indulgentiis, quia qui benedixit non habet facultatem»: et ita res se habebat. Postea benedixit illud sacerdos habens facultatem, sed benedixit sine intentione applicandi indulgentias, et ipsa dixit: «neque hoc habet indulgentias»; demum benedixit cum intentione, et tunc ipsa dixit: «hoc quidem habet indulgentias». Oculis clausis quos, uti diximus, aperire non poterat, et absque facultate auditiva, sciebat quinam essent in cubiculo, quinam tangerent ipsam aut lectulum, et nollebat ut nec lectum tangerent qui pii non erant, et dicebat: «hic iam a tanto tempore non est confessus» et alia huiusmodi. Ipsa se ipsam interrogabat, v. gr. «quota hora est?» Et respondebat: «est talis hora, cum tot punctis»; et ita res se habebant, quin neque in minimo aberraret. Si dabant illi aquam, cui alia aqua benedicta, etiamsi in parva quantitate, adiuncta erat, statim dicebat: «haec aqua admixtam habet aquam benedictam». Post duos integros dies, tandem aliquando initio coepit audire adstantes et respondere eorum interrogationibus, dicebat tamen se adhuc non posse oculos aperire, sed paulo post oculos aperuit. Atque ex hoc momento reversa est in statum normalem: audiebat et videbat omnia naturaliter, sed omnino non recordabatur de his quae in illo statu veluti hypnotico ei acciderant, aut dixerat. Et ita mansit in statu normali per octo aut novem dies; et postea iterum incidit in eundem statum quasi hypnoticum sub iisdem manifestationibus per duos tresve dies. Toto eo tempore nihil dicit aut facit quod sanctum non sit: recitat pias preces, adhortatur adstantes ut a malo recedant et bonum faciant; canit pias cantilenas, etc. Initio plus minus octavo quoque die incidebat in illum statum hypnoseos, postea decimo quinto fere aut vigesimo quoque die. Ad oculos aperiendos semper opus est ut quidam sacerdos, rogatus a parentibus, eam adiuvet. Si ante duos dies iubetur oculos aperire, respondere solet se adhuc eos aperire non posse, quia ad hoc magnum experitur dolorem; et si tunc aperit, iterum eos claudit. Ex quo iam aperit apertosque retinet, omnino reddit in statum normalem, obliviscitur omnium quae dixerat aut fecerat in illo statu veluti hypnotico, magnamque defatigationem experitur, unde cogitur in lecto permanere per unum alterumve diem. Tempore quo in statu quasi hypnotico remanet, conqueritur de dolore capitis et laterum, et quod multum suffert. Ut ipsa dixit, dum erat in illo oppido ubi serviebat, quodam die coacta est ire in domum quandam protestanticam, et nescit quid ei ibi acciderit.

Sacerdos qui ex his omnibus fidem fecit, angitur, non modo quia nescit quibus causis haec omnia tribui debeant, sed etiam quia nunquam EUPHEMIAM ab illo statu revocari potest, quin ipse advocatus a parentibus eam ab illo veluti somno excitet hoc fere modo: apprehendit illius manum, et ipsa dicere incipit: «apprehendunt manum meam: forte aliquid volunt mihi dicere»; et incipit audire mandata, et tandem oculos aperit. Timet sacerdos ne forte oblationibus detur locus.

HINC:

QUAER. *Quid de his factis ac de eorum natura iudicandum est?*

SOLUTIO:

291.—*Resp.* Fieri poterit ut in oppido in quo serviebat EUPHEMIA eam hypnosi subiicerent illo die quo ipsa perrexit in domum illam protestanticam, in qua non recordatur quid ei acciderit. Fieri etiam poterit ut maximam illam acerbamque tristitiam quam experiri necesse fuit dum vidit se innocentem de furto accusatam, dum dominus ipsi denegavit salarium, dum ille ignotus illam detinuit et omnia eius scrutatus est, et tandem dum audivit lectionem illius epistolae in qua suus dominus minitabatur mittere duos milites qui eam apprehenderent, haec omnia in puella pia et innocenti tantam nervorum superexcitationem producerent, ut eam coniicerent in statum fere hypnoticum.

292.— Magna factorum pars quae hic narrantur videtur posse explicationem accipere ex telepathia, quamvis etiam difficile explicatur naturaliter ipsa telepathia: videtur tamen multa facta similia accidisse naturaliter, in quibus personae aliquae cognitionem acceperunt rerum quae ipso tempore in locis sat remotis acciderunt. Videtur etiam non posse probari transmissionem directam cogitationum in tali statu non esse possibilem, saltem ad parvam distantiam. Vida supra, n. 285. Cfr. etiam *Castelein*, *Psychologie*, Ap., pag. 738 seq., 748 seq. (1904); *Lapponi*, l. c., c. 3, n. 16; *Camino*, l. c., pag. 69, 94, seq.; *Palmés*, apud *Razón y Fe*, vol. 61 (1921), pag. 46 seq., 169 seq.; vol. 63 (1922), pag. 148 seq., 426 seq.; *La Vaissière-Palmés*, *Psicolog. experim.* (1924), pag. 414-419.

293.— In casu tamen adest ratio sufficiens suspendendi iudicium. Forte praestaret puellam adducere ad clinicam ubi adsint medici pii, et curam eius gerant sorores religiosae. Sacerdos videat an possit EUPHEMIAM a somno revocare per NATALIAM, quae EUPHEMIAM alloquatur nomine et ex mandato sacerdotis. Omni modo semper adsint parentes EUPHEMIAE, et, si fieri potest, sola NATALIA EUPHEMIAM tangat.

294.— De factis hic narratis prudenter dubitari non potest. testante sacerdote pio, qui omnia vidit et scripto suo consignavit. Neque ullum indicium est interventus diabolici, cum nihil appa-

reat in dictis vel factis quod non cohaereat cum modo agendi personae piae, vel inducat ad malum. Omnia naturaliter explicari posse videntur (1).

295. — Quod EUPHEMIA synapismos non sentiebat, pertinet ad vulgaria phaenomena hypnotismi, et videtur omnino quid naturale in illo statu (anaesthesia), et naturaliter provocatur a medicis pro operationibus chirurgicis, sicut etiam quod non audiat, non videat, quod ipsa sola loquatur, quod postea nullius recorderetur, etc.

296. — Reliqua ad telepathiam referuntur, qua spiritualiter videtur aut percipitur quid in locis plus minus distantibus fiat, maxime in rebus quae ad personam propriam ordinem dicunt. Ita percipiebat quid tunc amica in eius domo faceret, amicam afferre parvas hostias et consequenter non consecratas, itemque hoc deducebat ex modo sibi dandi hostiam; percipiebat aquam benedictam admisceri alteri aquae; percipiebat sacerdotem invitatum ad benedicendum numisma gestu suo indicare se non habere facultatem; sacerdotem signo aliquo indicare velle benedicere absque applicatione indulgentiarum, etc.

297. — Quod vehementer horrescat, si ipsa vel lectulum in quo iacet tangantur a persona minus pia, provenire potest ex eo quod multum coacta est pati a personis parum piis vel in domo illa protestantica, aut in ipsa domu in qua serviebat. Praeterea iam antea fugiebat consortium talium personarum, et nunc in illa vehementissima nervorum excitatione nihil mirum si multo vehementius eorum consortium fugiat.

CASUS XIII

DE MAGNETISMO ET SPIRITISMO

Plures amici convenire solent ut assistant sessionibus in quibus apparent tabulae rotantes et parlantes. Res ita procedit: eligitur parva mensa, tripus, et assistentes sedent circa ipsam mensam in modum coronae et supra ipsam extendunt palmas manuum per tempus sat longum quasi ad excitandum in mensa ipsa fluidum magneticum. Efformant per puncta veluti alphabetum hoc pacto: a=.; b=..; c=... et ita porro. Tunc interrogant mensam v. gr. quota hora est? et mensa influxu manuum percutit solum significans horam; vel etiam aliis interrogationibus, v. gr. quomodo vocetur qui sedet in angulo illius loci, et iuxta percussiones qui-

(1) Inter facta a sacerdote narrata, quae hic omittuntur, sunt aliqua quae supernaturale Dei interventum videntur significare et piissima sunt; sed hic omittuntur, quia possunt etiam explicari per subjectivam hallucinationem.

bus puncta significantur et respondentes litteras, habetur nomen: alias vero interrogatur ubi reperiatur anima determinati defuncti, et eodem modo ac in praecedenti, respondet esse in caelo, aut in inferno, etc.

Igitur cum rumor harum rerum per urbem magis magisque in dies serpat, fideles timorati interrogant an hoc procedat a daemone, an debeatur mediis naturalibus; an liceat his sessionibus assistere, vel non. Nec tamen una est sacerdotum consultorum sententia quoad naturam harum rerum, etsi omnes conveniant circa necessitatem avertendi fideles ab huiusmodi sessionibus.

HINC:

QUAER. *Quid de his sessionibus aut de assistentia ad ipsas iudicandum est?*

SOLUTIO:

298. — *Resp.* Plura aut fere omnia quae hic exponuntur tribui possunt causis mere naturalibus, ita ut mensa illa moveatur, et terram percutiat sub influxu et habili directione alicuius ex his qui manus supra mensam habent, quo in casu toties percutiet quoties ipsi placuerit. Quod autem dicat talem animam defuncti cuiusdam esse in caelo aut esse in inferno, res facilis est, quia nemo ex astantibus comprobare poterit verumne dixerit an falsum.

299. — Si tamen in aliquo casu responsum daretur quod manifestaret rem quae naturaliter cognosci non posset (quod vix credendum puto), tunc res tribuenda esset interventui diabolico, et res graviter illicita foret tum interrogare, tum mere assistere.

300. — Immo, quoties intervenit interrogatio circa salvationem vel condemnationem defunctorum, res omnino ut *graviter* illicita habenda est, ita ut absque peccato iis sessionibus assistere nemo possit, quia est medium inductum ad labefactandam fidem catholicam, asserendo esse in caelo qui in impaenitentia mortuus est, aut esse in inferno qui piissime vixit, aut negando purgatorium aut aliam veritatem catholicam.

CASUS XIV

DE SPIRITISMO

1.º CAMILLUS, nullo adhibito pacto cum diabolo, solet advocare animas defunctorum, hoc fere modo. Preces dirigit ad S. Michaëlem archangelum, eum rogans ut sibi concedat facultatem loquendi cum anima talis defuncti. Ipse assumit calamum et exspectat praeparatus ad scribendum; post aliquot puncta, sentit manum suam moveri ab alio, idque signum est praesentiae illius animae. Tunc CAMILLUS exponit quid scire velit, et manus ipsius scribit

responsa suis quaesitis. Responsa, ait CAMILLUS, sunt omnia conformia catholicae fidei ac Ecclesiae doctrinae circa vitam futuram. Communiter referuntur ad statum in quo reperitur talis anima, ad necessitatem suffragiorum, ad ingratitude cognatorum quae illius obliviscuntur, etc.

2.º AMANTIUS alio utitur modo ad colloquendum cum animabus defunctorum: adhibet medium seu *pythonem*, quem subiicit hypnosi, et animae defunctorum ab AMANTIO interrogatae dant responsa per dictum *medium* vel *pythonem*, qui ea vel voce profert vel scribit in loco omnibus assistantibus visibili: plures enim assistere solent, etiam catholici, emissa tamen protestatione se nullam cum malignis spiritibus velle partem habere.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit spiritismus?*

2.º *An spiritismus licitus haberi possit?*

3.º *An liceat his sessionibus assistere, saltem praemissa protestatione se nullum velle commercium cum daemone sed tantum cum angelis bonis et animabus defunctorum?*

4.º *An revera detur communicatio cum daemone?*

5.º *Quid de ratione agendi CAMILLI et AMANTII?*

SOLUTIO:

301. — *Resp. ad 1.um* Spiritismus vocatur ars (vera vel falsa) communicandi cum spiritibus defunctorum et eorum ope cognoscendi res occultas. — Haec communicatio haberi dicitur, vel *directe* cum ipsis spiritibus, vel nonnisi interposita persona, quae *medium* vocari solet, et quae frequenter, etsi non semper, hypnosi subiicitur.

302. — *Resp. ad 2.um* *Negative*, sed est intrinsece malus, quia supponit commercium cum daemone, sive explicite, sive implicite. Nam illi spiritus, cum quibus quis intendit colloqui et a quibus responsum obtinere vult, nulli alii esse possunt, quam ipsi daemones; nam neque angeli sancti neque animae beatae nec in purgatorio degentes his interrogationibus vanis ab ipso Deo prohibitis (1) respondere possunt, nec Deus id permittet animabus damnatorum. Ergo remanet ut solus sit daemon.

303. — *Resp. ad 3.um* *Negative*, neque active neque passive, quia est peccatum cooperationis rei intrinsece malae seu natura sua ordinatae ad commercium cum daemone; et res quae est mala intrinsece non mutat naturam suam per intentionem agentis. Numquid, enim, ut observat *P. Gury* (Cas., n. 279), excusaretur ille qui

(1) «Nec inveniat in te qui ariolos sciscitetur, et observet somnia atque auguria. nec sit incantator, nec qui *pythones* consulat, nec *divinos*, aut *quaerat a mortuis veritatem*. Omnia enim haec abominatur Dominus.» Deut. 18, 10-12.

se e tecto praecipitem daret, eo quod intentionem se occidendi excluderet? Minime, sane. Ergo neque excusari potest ille qui daemones consulit, licet intentionem cum ipsis commercium ineundi excludat.

304. — *Resp. ad 4.um* Etsi multa ex his quae in sessionibus spiritistis fieri dicuntur, fictioni tribui debent, vix tamen negari potest aliquando veram intercedere communicationem cum ipso daemone, se immiscente ut homines decipere possit, praesertim circa poenarum aeternitatem, et sensim sine sensu eos a fide avertere.

305. — *Resp. ad 5.um* CAMILLUS illicite omnino agit, ut expresse declaravit S. Off. 30 mart. 1898 (*Acta S. Sedis*, vol. 50, pag. 701, 702), non obstante sua protestatione, ut ex dictis patet; nam factis negat quod verbo profert, et quamvis responsa accepta videantur fidei conformia: scit daemon initio dissimulare, ut postea decipiat facilius. Etiam AMANTIUS gravissime peccat, et illi quoque qui suis sessionibus assistunt, ut ex dictis iam apparet; immo expresse etiam declaravit S. Officium, 27 apr. 1917, nam proposito dubio: «An liceat per *Medium*, ut vocant, vel sine *Medio*, adhibito vel non hypnotismo, locutionibus aut manifestationibus spiritisticis quibuscumque adsistere, etiam speciem honestatis vel pietatis praesferentibus, sive interrogando animas aut spiritus, sive audiendo responsa, sive tantum aspiciendo, etiam cum protestatione tacita vel expressa nullam cum malignis spiritibus partem se habere velle». — *Iidem* Emi. ac Rmi. Patres respondendum decreverunt: *Negative in omnibus* (*Acta A. Sedis*, IX, pag. 268). *Comp.*, n. 367, seq.; et *Ferreres* apud *Razón y Fe*, vol. 48, pag. 368-371 (1).

CASUS XV

DE SACRILEGIO

RENATUS die festivo ad ecclesiam accessit, non quidem Dei honorandi gratia, sed videndi et conveniendi sponsam. Toto autem Sacri tempore, oculos in aspectu huius puellae impudice pascere, morose in pravis cogitationibus delectari, seipsum tangere et polluere, non intermisit. Finitis vero divinis officiis, eandem puellam quibusdam signis invitavit ad copulam in alio loco habendam.

---

(1) Vide plura de spirituum consultatione, v. gr. *Nampon*, S. I., *Du spiritisme* (Lyon, 1863); *Martignon*, S. I., *Les morts et les vivants* (Paris, 1862); *Dott. Lapponi*, *Archiatro della Santità di Leone XIII e di Pio X*, *Ipnotismo et spiritismo* (Roma, 1907); *Ugarte de Ercilla*, *El espiritismo moderno* (Barcelona, 1917).

HINC:

QUAER. 1.º *An RENATUS sacrilegium commiserit turpi aspectu, morosa delectatione, tactu impudico, pollutione, necnon invitatione ad peccandum extra ecclesiam?*
2.º *An ecclesia polluta fuerit per RENATI pollutionem?*

SOLUTIO:

306. — *Resp. ad 1.um* 1.º RENATUS sacrilegium non patravit, obscenis cogitationibus in ecclesia ipsa adhaerendo; quia reverentia loco sacro debita, peccatis mere internis, quae per se abstrahunt a loco, et ad locum non referuntur, non laeditur. *Lugo*, De paenit., d. 16, n. 465.

2.º Neque sacrilegium patravit in aspectu sponsae, in loco sacro, se libidinese delectando; quia aspectus ille, quatenus actus externus, peccatum grave non est, nec graviter honori loci sacri detrahit, licet ille in corde graviter deliquerit.

3.º Graviter et sacrilege peccavit, pollutionem, licet secretam, in ecclesia habendo, et toties quidem quoties eam iteravit; quia evidenter locus sacer, turpissimo hoc peccato, gravi irreverentia afficitur.

4.º *Probabiliter* per tactus graviter turpes sine pollutione in loco sacro, non committitur sacrilegium *saltem grave*, quamvis oppositum sit probabilius. Cfr. supra, n. 157, et **Comp.**, n. 373.

5.º Probabiliter autem sacrilegium non commisit RENATUS sponsam ad alibi peccandum, signis in ecclesia invitando, quia istis signis locus sacer iniuria gravi affici non videtur. Attamen de hoc controvertitur. **Comp.**, n. 372 et seq.; *Elbel*, n. 575; *Gury*, n. 281.

307. — *Resp. ad 2.um* Ecclesia non fuit polluta per RENATI pollutionem, licet sacrilegium ab eo patratum fuerit, ut dictum est. Ratio est, quia, ex iure canonico, ecclesia non polluitur ita ut sollemni reconciliatione indigeat, nisi per actus *notorios*: atqui in hypothesis pollutio est secreta; ergo ecclesia non fuit polluta. Immo post Codicem effusio seminis humani iam non recensetur inter actus ex quibus ecclesia violatur. «Ecclesia violatur infra recensitis tantum actibus, dummodo certi sint, notorii, et in ipsa ecclesia positi: 1.º Delicto homicidii; 2.º iniuriosa et gravi sanguinis effusione; 3.º impiis vel sordidis usibus, quibus ecclesia addicta fuerit; 4.º sepultura infidelis vel excommunicati per sententiam declaratoriam vel condemnatoriam» (can. 1172, § 1). **Comp.**, vol. 2, n. 494.

CASUS XVI

DE SIMONIA 1.º

ANDRONICUS, sacerdos, cuidam *comiti*, iurepatronatus ob beneficium gaudenti, pluribus annis officia praestitit, sub spe assequendae promotionis. Ecce, dum vacasset nuper beneficium, existimavit ANDRONICUS sibi conciliandam esse *comitissae* benevolentiam, priusquam optatum beneficium lucraretur. Ad eam, igitur, accedens, allegatis officiis meritisque suis, humiliter eandem rogavit ut apud comitem intercedere dignaretur, quatenus se potius quam alium praesentaret. *Comitissa*, auri cupida, respondit: «Heu! iam plures apud me se insinuarunt, quorum unus promisit se perpetuo fore gratum, alter centum aureos, tertius bis centum mihi sponndit. Horum supplicationes sperni non possunt.» — «Ast ego, ait ANDRONICUS, etiam bis centum scuta spondeo. Haec sane cum meis officiis praeponderabunt.»

HINC :

QUAER. 1.º *An ANDRONICUS sit simoniae reus, ex eo quod officia comiti praestiterit sub spe beneficii obtinendi, et merita sua postea allegaverit?*

2.º *An incurrerit simoniam qui se perpetuo gratum fore promisit?*

3.º *An ANDRONICUS et alii duo simoniam commiserint, pecuniam comitissae pro intercessione promittendo? et comitissa pecuniam ad hoc accipiendo?*

SOLUTIO :

308. — *Resp. ad 1.º* 1.º ANDRONICUS ab omni simoniae labe est excusandus ex eo quod praecise sub beneficii spe *comiti* servierit; quia in hoc nullum intervenit pactum (ne interius quidem inchoatum) dandi vel obtinendi spirituale pro temporali; spes enim nullum ius speranti tribuit. *Wernz*, *Ius Decretal.*, vol. 6, n. 344.

2.º Neque simoniae reus est habendus ANDRONICUS ex eo quod, supplicando, sua praeterita merita ad causam obtinendam retulerit; quia nullum habetur pactum inter ipsum et patronum; siquidem, officia prius peracta rememorando, nihil prorsus promittit: ergo contractus nullus intervenit. *Gury*, n. 285.

309. — *Resp. ad 2.º* Neque simoniam incurrit ille qui se perpetuo gratum fore pro intercessione promiserit, modo non *antece-*
denter aliquid determinate praestandum promiserit; ratio est, quia nullum intervenit pactum, neque ulla intentio spirituale pro temporali erogandi, sed tantum promissio gratitudinem benefactori debitam ostendendi. Attamen, similes promissiones gravi pe-

riculo non vacant; quia facile collatores beneficiorum, per illa verba, aliquam obligationem concipiunt, in ordine ad aliquid temporale recipiendum. *Gury*, n. 286.

310. — *Resp ad 3.um Affirm.* Etenim simoniace egerunt ANDRONICUS et alii; quia obtulerunt pecuniam *comitissae* in ordine ad beneficium consequendum, seu ut via ad id sterneretur; siquidem non tantum pecuniam tribuerunt ad amicitiam matronae sibi conciliandam, cum spe ut, dono mota, patrociniū in sui favorem adhiberet; sed et cum pacto, ut ipsa ad rem spiritualem obtinendam intercederet. Immo, implicite dederunt pro ipso beneficio, etenim pro nuda intercessione non tantam pecuniae summam dedissent, neque promissam dabunt si preces effectum non sortiantur. Haec, igitur, intercessio pretio aestimata fuit propter ordinem, dumtaxat, quem habebat ad rem spiritualem, seu quatenus erat virtualis quaedam beneficii collatio: ideoque fieri non potuit, quin incurreretur simoniae reatus. *Comitissa* etiam simoniae labem contraxit ex eadem ratione, scilicet, quia pecuniam virtualiter, pro ipso beneficio obtinendo, accepit. *S. Alph.*, n. 64; *Buccer.*, Casus. § 47, n. 4.

CASUS XVII

DE SIMONIA 2.º

GERARDUS, paterfamilias, vehementer cupiens ut PAULINUS eius filius, neosacerdos, ad pingue beneficium promoveatur, «Scio quid faciam», ait; et statim, in scio prorsus filio, pergit ad POLYBIUM, quem novit Episcopo familiarissimum et gratiosum esse, eique magnam pecuniae summam tradit, eo fine ut filio, sua commendatione apud Episcopum, patrocinetur. Episcopus, POLYBII precibus motus, ceteris posthabitis, libenter annuit, quin de pecunia data quidpiam animadvertat. Elapsis autem pluribus annis POLYBIUS, remorsu conscientiae percitus, rem totam confessario pandit. Sed ab eo ut simoniacus damnatur, iubeturque ut quamprimum pecuniam ecclesiae tribuat, et ut simoniacam electionem PAULINO manifestet. Dura admodum videtur POLYBIO confessarii decisio. Hinc, alium quaerit confessarium, cui rem totam aperit. Hic vero dubius nescit quid respondeat.

HINC:

QUAER. 1.º *An recta sit prioris confessarii sententia?*

2.º *An PAULINUS teneatur beneficium dimittere, et acceptos fructus restituere?*

3.º *Quid POLYBIO praescribendum?*

SOLUTIO:

311. — *Resp. ad 1.um* Communis sententia est, ut diximus in casu

praecedenti, eiusmodi electionem non carere simoniae reatu: etenim quamvis in hoc casu pecunia absolute videatur data pro precibus licet beneficium non obtineatur, et consequenter videatur GERARDUS non beneficium emere sed preces; attamen, cum preces in se non sint aestimabiles sed tantum in ordine ad rem intentam; si res quae intenditur est spiritualis, emens preces, censetur emere quid spirituale; si vero, quod per preces obtinere cupis temporale sit, censeris emere temporale, dum preces emis. Ceterum, cum vere simoniaca fuerit electio, nihil obstat PAULINI ignorantia et bona fides, quominus electio sit invalida.

312. — *Resp. ad 2.um Distinguendum est.* Si non possidet beneficium a triennio, illud dimittere debet tam si delictum simoniae commissum fuit ante Codicem, quam si postea; si vero a triennio possideat, probabilius illud ante Codicem retinere poterat. Haec regula statuebatur in *iure canonico*, cap. 11 de Simonia, *Extrav. Comm.*; ubi habetur: «Ut beneficiatus inquietari nequeat, si a tribus annis beneficium absque ingressu simoniaco possideat.» Verum post Codicem beneficium dimittere debet. **Comp.**, n. 380, resp. 2.º

Quod ad fructus, PAULINUS tenetur restituere eos, iuxta Codicem, nisi condonationem totalem aut partialem ab Ordinario acceperit (1).

313. — *Resp. ad 3.um Certo iniungendum est POLYBIO, ut acceptam simoniace pecuniam abiiciat.* An vero teneatur eam in Ecclesiam vel in causas pias impendere, aut potius debeat GERARDO restituere, non liquet. Ius canonicum statuit quidem ut, in poenam simoniae, pecunia in usus pios impendatur; sed controvertitur, utrum id fieri debeat post sententiam iudicis ecclesiastici tantum, vel etiam ante sententiam. Hinc POLYBII confessarius potuit quidem paenitenti suadere ut pecuniam simoniace acceptam in ecclesiam aut in causas pias impenderet, potius quam domino restitueret, non vero id praescribere. *Gury*, n. 290; **Comp.**, n. 383, q. 3.º

---

(1) Sic ex can. 729: «Firmis poenis in simoniacos et, si simonia committatur circa beneficia, officia, dignitates, subsequens provisio omni vi caret, licet simonia a tertia persona commissae fuerit, etiam inscio proviso, dummodo hoc non fiat in fraudem eiusdem provisi aut eo contradicente. Quare: 1.º Ante quamlibet iudicis sententiam res simoniace data et accepta, si restitutionis sit capax nec obstet reverentia rei spirituali debita, restitui debet, et beneficium, officium, dignitas dimitti; 2.º simoniace provisos non facit fructus suos; quod si eos bona fide perceperit, prudentiae iudicis vel Ordinarii permittitur fructus perceptos ex toto vel parte eidem condonare». Praeterea praescriptio triennalis non suffragatur ubi intervenit simonia, ut patet ex can. 1446.

CASUS XVIII

DE SIMONIA 3.º

1.º TITIUS, sacerdos, praesentatus fuit ad beneficium parociale a SEMPRONIO, qui patronus illius ecclesiae esse creditur. Cum vero in Curia episcopali ius patronatus negarent, et SEMPRONIUS expensas litis sustinere noluerit, TITIUS litis expensas solvere promisit et, victoria obtenta, solvit.

2.º CAIUS, clericus, NICASIUM patronum rogat ut velit ipsum praesentare ad capellaniam collativam. Negat NICASIUS, timens ne litibus involvatur, ius enim patronatus dubium esse plures dictitabant. Tunc ait CAIUS: praesenta me, et expensas, si lis aliqua suboriatur, ego sustinebo, vel forte a lite recedam.

3.º DUX DE ARAGONIA ius patronatus habere contendebat in quinque beneficia ecclesiae collegiatae suae civitatis. Cum autem unum vacasset, promisit se praesentaturum illum clericum, qui vellet se obligare ad litis expensas sustinendas, ita ut litem deserre non posset nisi post iudicis sententiam. Conditionem admisit NAZARIUS.

Omnes hi tres beneficium obtinuerunt, solutis litis expensis. Episcopus vero eos beneficio privare decrevit, et in excommunicationem incursos declarare statuit, utpote reos simoniae.

HINC:

QUAER. *Quid de singulis casibus iudicandum est?*

SOLUTIO:

314. — *Resp.* Nec TITIUS nec CAIUS rei sunt simoniae, utpote qui expensas in sui favorem fecerunt, non vero in favorem patroni, nisi forte omnino indirecte ac veluti per accidens. TITIUS enim expensas fecit ut ius *suum* iam quaesitum tueretur. CAIUS autem se obligavit ad expensas faciendas quatenus *sibi* expediat, non autem patrono; unde litem libere deserere aut etiam non admittere potest ex pacto. NAZARIUS, ob contrariam rationem, uti simoniae reus damnandus est. Etenim rem temporalem patrono dedit ex pacto praecedenti ob beneficium spirituale.

315. — Quae omnia confirmantur ex sequenti resp. S. C. Conc.:

«I. An liceat clerico praesentato a patrono laico se sistere in iudicio ad sustinendam litem super iure patronatus et solvere litis expensas in casu.

»II. An prohibendum sit patronis laicis ut clericis ab ipsis praesentatis imponant onus sustinendi litem et solvendi expensas in casu.

»Die 22 decembris 1906, Sacra Congregatio Emorum. S. R. E.

Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum ad supradicta dubia respondit: *Ad mentem*. *Acta S. Sedis*, vol. 40, pag. 91, seq. — Mens autem est quod, si nulla pactio praecedenter ad nominationem intercedat inter clericum praesentatum et patronum, interventio clerici ad sustinendam litem super iure patronatus censi non potest simoniaca, et ideo sub hoc respectu illicita. Quoties vero intersit pactio aut impositio oneris ex parte patroni, adeo ut nominatio censenda sit facta sub conditione et modo contractus «do ut des», tunc censendum est haberi simoniam et ideo tum patroni tum clerici nominati actionem esse illicitam ac prohibendam. *Boletín eclesiástico de Urgel*, anno 1907, pag. 120, seq.

CASUS XIX

DE SIMONIA 4.º

1.º TITUS iuspatronatus habet activum in quoddam beneficium simplex: passivum vero pertinet ad familiam ipsius TITII, in qua tamen nullus nunc est qui possit praesentari, sed spes est ut post aliquot annos filius TITII praesentari possit. Cum vero adsit sacerdos NICANDER qui in egestate vivit eo quod propter adversam valetudinem servitium parociale relinquere debuerit nec nisi post annos aliquot ad ipsum redire poterit, non expedit ipsi beneficium illud acceptare in perpetuum sed dumtaxat cum intentione illud renuntiandi post aliquot annos. Dubitat autem NICANDER an memoratum beneficium acceptare possit cum tali intentione verbis tantum significata TITIO patrono, sed sine ullo expresso contractu.

2.º CAIUS patronum rogat ut eum praesentet, qui dicit se nolle eum praesentare, nisi hic solvat expensas scripturae praesentationis.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid NICANDRO dubitanti responderi debet?*

2.º *Quid de CAIO dicendum?*

SOLUTIO:

316. — *Resp. ad 1.º* Non licet NICANDRO hoc modo acceptare beneficium, quia secus committet peccatum simoniae confidentialis: procurat enim illi patronus beneficium per praesentationem sub pacto tacito privatim inito ut NICANDER opportuno tempore illud resignet in favorem familiae procurantis. **Comp.**, n. 380, N. B. Aliud esset, si nulla obligatio imponeretur aut susciperetur. Cfr. *Reinffenstuel*, vol. 5, p. 1. tit. 3, n. 40 seq.: *D'Annibale*. In *Const. Apostolicae Sedis*, n. 132.

317. — *Resp. ad 2.º* CAIUS hoc facere potest, absque labe simoniae, cum expensae fiant in sui favorem directe et immediate.

CASUS XX

DE SIMONIA 5.º*Permutatio beneficiorum*

SABINUS, beneficiarius in civitate A., ubi adversa valetudine utebatur, volebat illud commutare cum alio possesso a SABINIANO in civitate N., ubi SABINUS noster melius se habiturum sperabat. Dum autem de hac re SABINUS et SABINIANUS agerent, SATURNINUS, beneficiarius in civitate P., qui a multo tempore beneficium desiderabat habere in civitate A., ubi natus et educatus fuerat, intellexit negotium agi ceptum SABINUM inter et SABINIANUM, et statim accessit ad SABINUM ipsique proposuit permutationem cum suo beneficio. Propositio placuit SABINO, quia putavit civitatem P. sibi magis adhuc favorabilem futuram: sed quia SATURNINUS voluntatem satis mutabilem habebat, timuit SABINUS amittere occasionem commutandi cum SABINIANO et non perungere ad commutationem cum SATURNINO. Hinc voluit, et a SATURNINO obtinuit, ut pactum inirent de commutatione facienda propria uniuscuiusque manu signatum, quo se obligarent ad commutationem faciendam, ita ut in conscientia a pactione recedere non possent, nisi preces ab Ordinario reiectae essent. Cum vero nihil antea dictum fuisset Episcopo, et haec res pluribus postea innotuerit, nonnulli, aliis contradicentibus, dixerunt in casu adesse simoniam et quidem iuris divini: alii SABINUM et SATURNINUM ipso iure privatos esse suo beneficio, quia pactum privatum iniverunt in permutatione beneficiorum: alii asserebant non esse privatos ipso iure suis beneficiis, sed per sententiam esse privandos.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit permutatio beneficiorum et an sit prohibita?*

2.º *An omnia pacta inter eos qui sua beneficia mutare volunt inficiantur labe simoniae?*

3.º *An et quae pacta privata inducant simoniam in permutatione beneficiorum?*

4.º *An talis simonia, si daretur, esset iuris divini, aut ecclesiastici?*

5.º *An per hanc simoniam ipso iure privati essent permutantes suis beneficiis?*

6.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

318. — *Resp. ad 1.^{am}* Permutatio beneficiorum est resignatio

mutua beneficiorum ecclesiasticorum ex conditionata pactione duorum beneficiatorum facta, ut *alter alterius* resignantis beneficium consequatur (1). De liceitate permutationis beneficiorum, si fiat servatis servandis, nulla esse potest dubitatio, cum ius eam aperte permittat et quomodo fieri possit statuatur.

319. — *Resp. ad 2.um Negative.* Ratio est, quia permutatio vix fieri potest nisi praecedant pacta privata, quibus permutatio *praeparetur*. Unde si haec pacta essent prohibita, idem esset ac prohibere permutationem. Nec opus est ad inchoanda haec pacta petere licentiam Ordinarii, quia hoc non semel esset valde onerosum et inutile; praeterea nullibi talis praevia licentia praescripta est. Possunt ergo, qui beneficia mutare volunt, pacta privata inire in ordine ad resignationem faciendam in manibus Ordinarii ipsique postea manifestanda, et se obligare in conscientia ad standum conventioni et ad perseverandum in conventionem facta et ad non revocandam illam donec haec praesentetur superiori et ipse suum consensum neget (2).

(1) Cfr. can. 1487, 1488; *Wernz-Vidal*, vol. 2, n. 334; *Pirhing*, lib. 3, tit. 19, n. 13; *Devoti*, Instit., vol. 1, tit. 8, n. 16.

(2) Cfr. *Sudrez*, De virtute et stat. religionis, tr. 3, lib. 4, ubi scribit, cap. 32, n. 5: «Secundo enim dubitari potest circa hanc assertionem, esto non liceat permutationem consummare sine notitia et consensu praelati, an saltem liceat partibus inter se prius negotium tractare, et de permutatione facienda tali vel tali modo convenire cum ordine ad scientiam et consensum praelati... Hoc nullibi est prohibitum, nam solum prohibetur permutare vel pacisci; tractare autem neutrum illorum est, quia non dicit actum consummatum, sed praeparationem ad illum... Ratio etiam moralis est evidens, quia prohibere tractatum, moraliter loquendo, esset prohibere permutationem, quia non potest ad illam alia via perveniri. Dices, posse fieri ex licentia praelati. At hoc valde onerosum est, interdum enim superior longe distat. Item nisi prius sit aliqua spes concordiae, superflua esset petitio talis licentiae. Denique, quod caput est, nullibi est hoc praeceptum».

Addit n. 7: «Dicendum ergo est, licitum esse, volentibus permutare, et tractare de negotio, et concludere, quantum est ex se, praebendo suum mutuum consensum in ordine ad consensum praelati: hoc enim etiam est moraliter necessarium... Denique hoc etiam nullibi invenitur prohibitum. Adde vero ulterius, etiam posse partes ita consentire, ut se obligent ad standum conventioni inter se factae, non simpliciter et absolute, sed sub conditione, si praelatus consenserit... Item hoc genus obligationis est etiam moraliter necessarium, ne contingat frustra postulari superioris consensum, si, illo praestito, possent partes retrocedere pro suo arbitrio. Unde in praxi videtur ita servari, nam postquam praelatus consentit, non est in potestate permutantium, vel resignantium retrocedere, ut tradit Innocentius in c. *Inter caetera*, de Praebend.»

Praeterea n. 8 prosequitur: «Sed dubitabit aliquis, an liceat sese mutuo obligare ad perseverandum in conventionem facta, et ad non revocandam illam donec praesentetur superiori, et ipse suum consensum neget... Nihilominus probabilius videtur quod, licet tanta obligatio non oriatur ex mutuo consensu permutandi, nisi exprimat (quod fortasse voluit dicere Rebuffus), nihilominus si fiat, non committi simoniam, immo validam esse, et inducere obligationem in conscientia... Ratio vero est, quia etiam hoc pactum non est per se malum, ut constat, nec etiam est prohibitum: tum quia non est de permutatione beneficiorum, nisi iuxta iuris concessionem, tale autem pactum non prohibetur, ut ostendimus; tum etiam quia tota illa pactio consistit in promissione mutua circa perseverantiam, et stabilitatem in concordia facta; hoc autem bonum est, cum concordia bona et secundum iura esse supponatur».

Cfr. etiam *Schmalzgrueber*, lib. 3, tit. 19, nn. 63, 64; *Pirhing*, lib. 3, tit. 19, n. 21; *Riganti*, In Reg. Canc. Apost., XL, n. 66; *Wernz-Vidal*, vol. 2, n. 337.

320. — *Resp. ad 3.um* Pacta privata simoniam inducunt quae fiant absolute, sine ordine ad futuram cognitionem et approbationem Ordinarii et resignationem in manibus ipsius, v. gr. si duo beneficiarii statuunt inter se permutare sua beneficia ut sine futura cognitione et approbatione Ordinarii, sine resignatione in manibus Ordinarii, et absque institutione ab ipso accepta, alter alterius beneficii possessionem capiat, quod hodie vix possibile est. **Comp.**, n. 379, q. 8.º

321. — *Resp. ad 4.um* Talis simonia non esset iuris divini sed ecclesiastici tantum. Non esset iuris divini, quia hic non datur permutatio rei spiritualis cum temporali, in quo praecise consistit simonia iuris divini; sed datur tantum res spiritualis pro re pariter spirituali, vel res temporalis spirituali adnexa pro re pariter temporali spirituali adnexa, quae permutatio ideo est mala quia prohibita est ab Ecclesia ex motivo religionis. Ergo est tantum iuris ecclesiastici. Unde can. 727, § 2: «Dare vero res temporales spirituali adnexas pro temporalibus spirituali adnexis, vel res spirituales pro spiritualibus, vel etiam temporales pro temporalibus, si id ob periculum irreverentiae erga res spirituales ab Ecclesia prohibetur, est simonia iuris ecclesiastici.»

322. — Rationem exponit *Schmalzgrueber*, l. c., n. 42: «Sed dicendum, recte permutationem beneficiorum, propria auctoritate factam, simoniacam dici de iure canonum, quatenus hoc iure prohibitum est taliter fieri, et eodem iure, si ita fiat, praesumitur potius facta intuitu proventuum temporalium, qui accessorii sunt, quam muneris spiritualis, quod principale est: cuius perversio- nis cum sit magnum periculum, Ecclesia id volens avertere, et omnem mali speciem a personis ecclesiasticis tollere, iure optimo statuit, ut beneficiorum commutationes non occulte ex privata solum, sed Episcopi auctoritate fierent; aliter autem commutatio facta simoniaca foret, acsi spiritualia, quae in eis sunt principalia, darentur pro fructibus temporalibus, qui ibidem sunt accessorii» (1).

(1) Ita etiam *Suárez*, De virt. et stat. religionis, tr. 3, lib. 4, de simonia, c. 30, n. 5: «Commutare rem vere spirituales pro re vere spirituali, non est simonia ex *vi iuris divini*, etiamsi cum omni proprietate et pacto una res spiritualis pro alia detur... quia ubi non est pretium, non est venditio, neque emptio; sed quando datur spirituale pro spirituali, nullum datur pretium; ergo». — Item c. 31, n. 4: «Commutatio unius beneficii pro alio, ex conventionem partium inter se, obtinendo postea collationem et institutionem a praelato, *nec sciente neque approbante contractum permutationis inter ipsos factum*, in hoc dicimus non inveniri simoniam contra *ius divinum*, ut fatentur omnes Doctores citati, et alii quos referemus, et probant adducta superiori cap.»

Item n. 11: «Quod autem deordinatio non aliunde quam ex prohibito pacto oriatur, per se evidens est, et ex dictis iuribus et ex cap. *Cum universorum*, de Rerum permutatione. Consequentia vero probatur, quia illa est quaedam irreligiositas, et non potest ad aliam speciem vitiorum contra religionem pertinere. Suppono enim resignationem beneficiorum fieri in manibus praelati, et ab ipso conferri, *tamen ex pactione praeced-*

323. — *Resp. ad 5um. Negative.* Nam cum illud pactum simoniacum si daretur, nullum et irritum esset, neuter ius suum in alterum transferre potuit, ideoque unusquisque retinet ius in suum beneficium, nisi per sententiam particularem a suo beneficio privetur. Cfr. *Schmalzgr.*, l. c., n. 43.

Ad hoc enim ut permutatio beneficiorum valida sit, requiritur ut volentes permutare resignent sua beneficia in manibus Ordinarii (sub conditione ut beneficia resignata permutantibus et non aliis conferantur) et hic conditionatam resignationem acceptet (et tunc post acceptionem vacant beneficia, quae si non vacarent non possent alteri valide conferri, ut constat ex can. 183, § 1), et demum ut Ordinarius beneficium uniuscuiusque alteri conferat: nequeunt enim beneficia sine provisione canonica valide obtineri (can. 147, § 1): permutantes autem nequeunt institutionem seu provisionem canonicam sibi invicem conferre. Cfr. *Schmalzgrueber*, l. c., nn. 61, 82; *Reiffenstuel*, l. c., n. 97; *Wernz-Vidal*, l. c., nn. 337, 341, 347.

324. — *Resp. ad 6um* In casu nulla intercessit simonia, nam pacta illa necessaria erant ad praeparandam commutationem et inita fuerunt in ordine ad cognitionem Ordinarii et ad resignationem faciendam in manibus ipsius Ordinarii, etenim se obligarunt ita ut non possent a pactione recedere nisi *preces ab Ordinario reiectae essent*. Neque quidquam aliud pactione intercessit quod simoniam sapiat. Multo minus inciderunt in privationem beneficii nec ipso facto nec decernendam per sententiam condemnationem.

CASUS XXI

DE SIMONIA 6.º

Permutatio beneficiorum

Cum vacasset canonicatus in collegiata A, TITIUS, canonicus in collegiata B, rogavit PANCRA TIUM Senatorem ut penes Gubernium, ad quod nominatio spectabat, curaret translationem ipsius

---

ti, de qua nulla mentio facta est; ibi ergo non intervenit iniuria, neque alia malitia contra divinum ius; tota ergo malitia consistit in pacto prohibito per ecclesiastica iura... Et propterea mihi valde probabile est, quod si de facto esset prohibita per Ecclesiam pactio et commutatio inter aliqua mere spiritualia, ita ut illa esset mala quia prohibita, necessario esset quaedam simonia, quia esset peccatum contra religionem, et contra debitum modum contractandi res sacras, et non per furtum, nec per alias actiones sacrilegas, sed per negotiationem prohibitam circa illas, ut spirituales sunt. Unde hoc existimo in rigore sufficere posse ad rationem simoniae, saltem de possibili. Ideoque cum communiter dicitur simoniam non intervenire, nisi cum datur temporale pro spirituali, intelligitur ex natura rei, et *stando in divino iure*; absolute vero extendi potest ad omnem commutationem de re spirituali, quae in reverentiam eius fieri prohibeatur».

ad canonicatum vacantem in collegiata A. Alii vero rogarunt instanter ut pro canonicatu vacante in collegiata A, commendaret ANASTASIUM, professorem Seminarii. Respondit PANCRA TIUS se iam promississe sua opera in favorem TITII ideoque se iam nihil facere posse pro ANASTASIO. Instarunt amici ANASTASII, et tandem bona fide conventum est ut ANASTASIUS promoveretur ad canonicatum collegiatae A, sub pacto expresso ut post captam possessionem postularet permutationem cum TITIO, quam obtinere curaret ipse PANCRA TIUS, et ita tandem TITIUS obtineret canonicatum in collegiata A. PANCRA TIUS, statim postquam haec conventa sunt, accepit preces subscriptas ab ANASTASIO (*sine data*, quae postea erat apponenda), in quibus postulabat permutationem cum TITIO. PANCRA TIUS obtinuit nominationem pro ANASTASIO, et tandem omnia magno secreto peracta sunt, ut conventum fuerat. Haec acciderunt *ante Codicis canonici promulgationem*, sed nunc dubia ANASTASIO orta sunt plurima.

HINC:

QUAER. 1.º *An in pacto de permutando canonicatu intercesse- rit simonia?*

2.º *An in pacto de procurando canonicatu sub condi- tione ut illi postea permutarent, habeatur simo- nia confidentialis?*

3.º *An pactio illa privata inita cum PANCRA TIO, quae occulta mansit, contineat simoniam iuris divini?*

SOLUTIO:

325. — *Resp. ad 1.um* In casu, si attendimus ad pactionem ini- tam inter ANASTASIUM et TITIUM, qua ANASTASIUS se obligavit ad permutandum canonicatum in collegiata A, pro casu quo illud obtineret, cum canonicatu in collegiata B, a TITIO possesso, per se nulla est simonia. Permutare enim beneficia cum interventu legitimo auctoritatis ecclesiasticae, licitum est, et probatum in iure, ergo licitum pariter est de hac permutatione facienda convenire inter ipsos canonicos vel beneficiarios, ut supra vidimus, n. 319, seq. Quod si licitum est pactum de permutatione facienda inire quando quis iam possidet beneficium, videtur pariter licere se obligare sub conditione si et quando illud possideat. Et conse- quenter videtur etiam potuisse ANASTASIUS subscribere pactionem illam modo quo fecit. Procurare ipsi beneficium sub conditione quod postea illud permutabit, videtur nihil simoniae continere, quia illa conditio videtur vere honesta, nam honesta est permuta- tio cum legitimo interventu auctoritatis Ordinarii. Igitur neque ante Codicem nec post Codicem haec pacta continent simoniam.

326. — *Resp. ad 2.um* Nulla videtur intercessisse simonia confi- dentialis in hoc pacto. Etenim simonia confidentialis saltem pro-

habilius locum non habebat neque habet in *permutatione* beneficiorum; sed committitur tantum, ut bene notat Suárez, vel a *privatis renunciantibus*, vel a *providentibus* aliquo modo beneficia, et ab aliis qui tali modo recipiunt. A privato habente beneficium committitur, quando renunciat beneficium in favorem alterius, cum certa confidentia quod ille postea renunciabit illud convenienti tempore, vel eidem renuncianti, vel in favorem alterius tertii, ut nepotis, aut filii primi renunciantis (De simonia, lib. 4, c. 43, n. 2, seq.) (1).

327. — Non habetur simonia confidentialis in pactione privata ab ANASTASIO inita cum PANCRACTIO Senatore, vi cuius hic promisit se obtenturum pro ANASTASIO canonicatum collegiatae B sub conditione quod ipse ANASTASIUS illud canonicatum permutaret postea cum TITIO; nam, ut ex dictis infertur, pactiones privatae quae inducunt simoniam confidentialem illae tantum sunt quae ineuntur cum his qui beneficia *canonice conferre possunt*, aut *ius habent praesentandi* aut *eligendi*. PANCRACTIUS vero non erat huiusmodi, sed simpliciter commendabat preces ANASTASII. Aliunde, ut vidimus, pactum *permutandi* cum interventu legitimae auctoritatis, non continet ullam simoniam. Hinc neque hoc pactum continet simoniam confidentialem.

328. — *Resp. ad 3.um Negative.* In illa pactione nullum pretium temporale dabatur pro re spirituali, aut pro re temporali adnexa spirituali. Ergo ad summum habebitur simonia iuris ecclesiastici, quatenus illud pactum privatum sit vel fuerit prohibitum ab Ecclesia. Sed neque de hac prohibitionem constare videtur.

329. — Maior difficultas oritur ex eo quod si canonicatus in collegiata A datus fuisset directe TITIO, provisio canonicatus vacantis in collegiata B ob translationem TITII pertinuisset ad Episcoporum ad quem forte ex turno tunc pertinebat, quia secus res fuisset simplicissima: ipsum Gubernium nominasset TITIUM pro canonicatu in collegiata B, et ANASTASIUM pro canonicatu in collegiata A, vacante ex translatione. Unde in praxi utriusque canonicatus provisio facta fuit a Gubernio. Verum tamen est Guber-

(1) Dubitari tamen potest an similis confidentia commissa in *permutationibus* beneficiorum constituat simoniam confidentialem. Videtur enim committi, quia Pontifices loquuntur verbis valde generalibus: *De beneficiis in suum favorem resignatis, cessis, vel alias dimissis*. Sed in permutatione includitur duplex renunciatio in favorem permutantium, et possunt eodem modo pacisci de dissolvenda iterum permutatione, et regrediendi ad priora beneficia, si haec vel illa occasio occurrat, vel de resignandis iterum beneficiis in favorem nepotum, vel aliorum, vel de reservandis fructibus, aut partem eorum, sibi vel aliis; ergo et verba illorum decretorum proprie cadunt in talem confidentiam, et in eam reperitur eadem ratio prohibitionis et punitionis.

Nihilominus probabilius iudico non comprehendi. Quia lex est poenalis, et non est extendenda; in illa autem tota nulla fit mentio de permutationibus, sed Pius IV semper loquitur de accipientibus beneficia sub huiusmodi confidentia a collatoribus vel renunciantibus (Suárez, l. c., nn. 10 et 11).

nium non potuisse hoc facere, nisi Episcopus probasset permutationem, et consequenter Episcopus duobus gratum se exhibuit permutationem probando. Pactum fuisset certe licitum, si initum fuerit cum intentione illud manifestandi Ordinario; sed forte quia praeiudicium afferebat Ordinario, nihil ipsi dictum fuit. Vel forte Gubernium nollebat concedere duas praebendas ad preces illius Senatoris sed unam tantum, et Senator aliique excogitaverunt hanc solutionem non in praeiudicium Episcopi, sed desiderio favendi ANASTASIO sine praeiudicio TITII.

Unde omnes probabiliter iure suo usi sunt, et consequenter non constat de crimine simoniae, neque de ulla poena latae aut ferendae sententiae, neque ante Codicem neque post Codicem.

CASUS XXII

DE SIMONIA 7.º

Alienatio calicis ac ornamentorum ecclesiasticorum

BERTHA, vidua ac pauper, a filio suo TITIO, sacerdote defuncto, hereditate accepit (praeter quaedam exigua alia bona) calicem, duas tresve albas et duas casulas. Igitur, ut inopiae suae subvenire possit, calicem, albas et casulas vendere statuit; sed CAIUS, sacerdos, ei significavit id licite fieri non posse, cum res sacrae vendi, absque simonia non possint, ideoque expedire ut ecclesiae alicui donet calicem ac reliqua sacra ornamenta, quia ipsa BERTHA his uti non potest.

HINC :

QUAER. *An BERTHA calicem, albas et casulas vendere licite poterit?*

SOLUTIO :

330. — *Resp. Affirmative*; res enim quae antecedenter rei sacrae uniuntur vendi possunt iuxta suum valorem intrinsecum, nisi ab Ecclesia id prohibeatur; quae prohibitio in casu non adest. **Comp.**, nn. 374, 375, 381, 2.º Unde talis venditio non est simoniaca, modo pretium non augeatur propter consecrationem aut benedictionem.

331. — Et calicem quidem vendi poterit etiam cuicumque argentario, qui poterit etiam ipsum fundere, si voluerit, et cuicumque usui aptare, nova forma ei data. Albas et casulas pro usu alicuius ecclesiae vel oratorii vendi possunt, non tamen converti in usus profanos. **Comp.**, l. c. Vide tamen *Il Monitore*, vol. 24. pag. 425, 426.

CASUS

DE SECUNDO PRAECEPTO DECALOGI

CASUS I

DE IURAMENTO 1.º

ROMANUS, ludo addictus, saepius infelicem expertus fuerat successum ludendo, ita ut vix aut ne vix quidem pretium locatae domus LUDULPHO, proprietario, exsolvere posset. Ex clementia, LUDULPHUS dilationem iam pluries locatario concesserat; tandem erat cum eo severius acturus, et eum e domo expulsurus, cum ROMANUS, novam postulans dilationem, iuramento promittit se nunquam esse lusurum. LUDULPHUS, misericordiā motus, locatarii votis annuit, sed et ipse iuramento se obstrinxit ad eum eiiciendum, si iterum luderet. Sed ecce! data infelici occasione, adhuc pluries ludit ROMANUS, secreto tamen. Quod rescians LUDULPHUS, absque misericordia, eum expellit, ut proprium iuramentum ipse impleat.

HINC:

- QUAER. 1.º *An ROMANUS toties graviter peccaverit, quoties iuramentum violaverit?*
2.º *An LUDULPHUS obligatus fuerit sub gravi ad iuramentum suum servandum?*
3.º *An peccaret graviter ille qui iuraret dare 20 asses pauperibus diebus sabbaticis, et interdum infidelis foret? vel ille qui iurasset dare 100 fr. in piam causam, et 90 tantum praestaret?*

SOLUTIO:

332. — *Resp. ad 1.º Affirm. per se*, si gravem summam in ludo exposuerit; quia violat iuramenti obligationem in re gravi, et notabiliter impeditur a consequendo fine iuramenti, quod emissum est, ne pecuniam dilapidaret, et pretio locationis solvendo impotens efficitur.

Dixi *per se*; quia, si semel vel iterum tantum luserit, et minimam summam in ludo exposuerit, de culpa gravi non accusandus erit. Hinc ad casus similes dirimendos attendendum est tum ad materiae quantitatem, tum maxime ad finem quem quis iuran-

do sibi proposuit. Itaque, si violatio in re levi fiat, vel leviter finis intentus impediatur, peccatum erit veniale tantum, secus mortale. *Gury*, n. 298.

333. — *Resp. ad 2.um* LUDULPHUS non tenetur, saltem probabilius, ROMANUM e domo sua expellere; quia 1.º iuramentum de re indifferente prorsus emisit; 2.º quia non ex religione, sed potius ex passionis impulsu iuravit; 3.º quia, etiam supposita iuramenti validitate, v. gr. si ad corrigendum ROMANUM fuerit emisum serio, non deerit plerumque ratio legitima ex qua locator a sui iuramenti adimpletionem excusari valeat, v. gr. si locatarius veniam petat, si emendatus videatur, si multum sit inde affligendus, si integra eius familia magnae miseriae subiicienda sit..., etc. *Elbel*, n. 80; *Gury*, n. 299.

334. — *Resp. ad 3.um* 1.º Probabilius non peccaret graviter ille qui quandoque violaret iuramentum pauperibus erogandi 20 asses singulis hebdomadis; quia violationis materia esset levis. Nec dicas gravem iniuriam Deo summe veraci irrogari; nam in iuramento promissorio, iuxta probabilior sententiam, Deus non proprie adducitur ut testis futurae executionis rei promissae, sed tantum actualis intentionis promissionem exsequendi, et ut praebens auctoritatem obligationi, quae oritur ex promissione coram se facta, sicut princeps sua auctoritate firmiora facit sponsalia coram se contracta. Qui igitur non impleat quod sincera mente promisit, non facit Deum testem falsitatis, sed tantum infideliter agit in re promissa sub divina auctoritate: atqui peccatum infidelitatis leve esse potest ob materiae levitatem, ut apparet in transgressione voti; ergo. *S. Alph.*, n. 173, *Hom. apost.* n. 13; *Suárez*, etc., contra *Collet*, etc.

2.º Idem omnino dicendum videtur in casu in quo quis vo- visset dare 100 fr. pauperibus, et 90 tantum dedisset; quia id quod non praestitit, erga integram summam, materiam levem constituit. *Comp.*, n. 398 et seq.

CASUS II

DE IURAMENTO 2.º

REMIGIUS vehementer exoptat matrimonio coniungere filium suum CAROLUM SABINAE, quia novit eam, ex variis donationibus acceptis, divitiis abundare. Hanc suam mentem filio aperit. Verum renuit filius, declarans se a nuptiis cum SABINA abhorrere; potius vero FLAVIAM, SABINAE sororem, adamare, ex eo quod, licet minus dives, egregia tamen indole, et ceteris dotibus longe praestantior habenda sit. REMIGIUS nihil intentatum relinquit, ut

filius animum in suam pertrahat sententiam. Verbis adiicit verbera, suasionibus saevitiam. Tandem CAROLUS, utpote naturae timidioris, genitori cessit: sponsalia cum SABINA inivit, et emissio etiam quod postulaverunt iuramento, ea rata habuit. Sed ecce interea pater, repentino morbo correptus, animam efflavit. Filius autem, repudiato SABINAE matrimonio, FLAVIAM ducere festinat.

HINC:

QUAER. 1.º *An graviter peccaverit CAROLUS, emissum iuramentum non servando?*

2.º *An, ante matrimonium cum FLAVIA, obligandus fuerit a confessario ad nuptias cum SABINA ineundas?*

SOLUTIO:

✓ 335. — *Resp. ad 1.um Neg.*, saltem probabilius, cum Azor., l. 1, c. 11, q. 15; *Roncaglia*, De sponsalibus, et aliis contra alios. Ratio est, quia sponsalia ex metu gravi inita, ex ipso iure irrita sunt; ergo iuramento confirmari nequeunt. Primo quidem dico sponsalia ex gravi metu contracta esse prorsus irrita. Etenim tale matrimonium ex tali metu contractum, est irritum iure canonico, ut certum est; ergo idem dicendum est de sponsalibus, siquidem connexorum idem est iudicium. Hinc facile deducitur consequentia, scilicet, irritum quoque esse iuramentum. Etenim iuramentum firmare non potest contractus quos ius vult irritos ob publicam utilitatem (can. 1318, § 1); ergo iuramentum extortum in ordine ad contrahendum matrimonium, ipso iure videtur relaxatum. Secus enim quid absurdum sequeretur, scilicet: CAROLUS ad nuptias ob emissum iusiurandum urgeretur; sed, inito coniugio sub tali metu, statim a sponsa discedere posset, quia invalide contraxisset. Quorsum igitur vi iuramenti ad matrimonium daretur obligatio, si vi legis illius obligationis finis nullus declaratur? Numquid dari potest obligatio seria, ex religione iuramenti, ad actum inutilem, ridiculum, scandalosum? Numquid tali iuramento Deus honorari potest? *Comp.*, n. 925 et seq.

In *Hisp.* et *univers.* *Amer. lat.* et *Philipp.*, si haec sponsalia absque publica scriptura inita essent ante diem 19 apr. 1908, etiam ex hoc capite irrita forent, nec iuramento firmarentur. Idem tene de sponsalibus ubilibet initis post dictum diem absque solemnitatibus praescriptis in decreto *Ne temere* aut in Codice canonico (1).

336. — *Resp. ad 2.um Neg.* Etenim CAROLUS non potest obligari a confessario ad fidem sponsalium servandam, neque ad iuramentum servandum, si tum sponsalia, tum iuramentum irrita

(1) Cfr. *Comp.*, vol. 2, n. 932. Cfr. etiam *Ferreres*, Los esponsales y el matrimonio. comentario canónico-moral sobre el decreto *Ne temere*, nn. 64 seq., 150 seq., 161 seq.

fuerint: atqui de utroque constat, ut patet ex dictis; ergo...
 Comp., n. 399; *Roncaglia*, De sponsal., q. 4; *Gury*, n. 302.

CASUS III

DE ADIURATIONE

LAURENTIUS, sacerdos, propria auctoritate, mulierem a daemone possessam exorcismis Ecclesiae subiicere tentavit, eidemque interea diversas movit quaestiones, scilicet: a quo tempore esset possessa, quanam esset causa possessionis, an plures in ea essent daemones, et quot numero, et utrum anima Salomonis esset in inferno vel in caelo? Sed infelicitè exorcismi successerunt, nec eiectus est diabolus, nec interrogationibus interiectis satisfacit. Id vero resciscens Episcopus, infelicem LAURENTIUM a sacris suspendit.

HINC:

QUAER. 1.º *Qua auctoritate, et quando fieri debeant exorcismi?*

2.º *Quanam quaestiones daemoni proponi possint?*

3.º *An, vel in quibus peccaverit LAURENTIUS?*

SOLUTIO:

337. — *Resp. ad 1.um* Exorcismi sollemnes, qui constant ritu et orationibus ab Ecclesia statutis, fieri nequeunt, nisi de licentia expressa Episcopi. Ita constat ex can. 1151: «Nemo, potestate exorcizandi praeditus, exorcismos in obsessos proferre legitime potest, nisi ab Ordinario peculiarem et expressam licentiam obtinuerit. — Haec licentia ab Ordinario concedatur tantummodo sacerdoti pietate, prudentia ac vitae integritate praedito; qui ad exorcismos ne procedat, nisi postquam diligenti prudentique investigatione compererit exorcizandum esse revera a daemone obsessum».

Privata autem adiuratio, iusta de causa, fieri potest a quocumque sacerdote; si absque iusta causa fiat, erit vana nominis Dei invocatio, ut de iuramento dictum est.

338. — *Resp. ad 2.um* Quaestiones illae fieri possunt in exorcismis quae ad daemonis expulsionem conducunt, v. gr. de tempore et causa possessionis, de signo egressus. Nefas autem est quaestiones omnino ad rem impertinentes subiicere, et a fortiori de rebus occultis vel futuris, quasi per divinationem, inquirere. Sacerdos enim potestatem interrogandi daemonem non habet, saltem practice loquendo, nisi ex Ecclesiae delegatione, quae non conceditur nisi in ordine ad daemonis electionem. *Gury*, n. 303.

339. — *Resp. ad 3.um* 1.º LAURENTIUS graviter peccavit, exorcismos exercendo sine Episcopi delegatione; siquidem lex Ecclesiae id prohibens gravis est, et ex motivo gravi lata est.—2.º Circa

quaestiones daemoni propositas, dico: *tres priores* bene fieri potuisse, si LAURENTIUS ad exorcismos sollemnes delegatus fuisset; quia exorcista potest diabolo iniungere seu praecipere quidquid ad eius eiectionem, vel ad eius opera dissolvenda, conducere potest; porro scire quare, quomodo, quando possessum ingressus est, utile esse potest ad eius eiectionem: ergo... *Quarta*, autem interrogatio fuit omnino impertinens ad rem, temeraria, ex curiositate facta, et proinde etiam exorcistae delegato illicita foret. Atamen, dicunt plures theologi non esse peccatum mortale, unam tantum aut alteram quaestionem ex curiositate diabolo proponere, supposita delegatione ad sollemnem adiurationem faciendam. *S. Alph.*, l. 3, Append. De adiuratione, n. 5; *Gury*, n. 304.

CASUS IV

DE VALORE VOTI 1.º

LUCIANUS, iuvenis consuetudinarius, volens confessario demonstrare firmum emendationis propositum, eidem in sacro tribunali coram Deo promisit: 1.º se non amplius in illud vitium relapsurum; 2.º si forte in illud reincideret, se die sequenti ieiunaturum. Ast, ex humana fragilitate factus recidivus, ad confessarium gemebundus rediit, se accusans quod contra suum votum in idem vitium relapsus sit nec ieiunaverit. Interrogat confessarius an intenderit verum emitteere votum, et an credat se ob promissum non servatum gravius deliquisse? Respondet paenitens, sibi non constare an voluerit verum facere votum, sed tamen se existimare quod, ratione promissi non servati, gravius peccaverit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid est votum, et quid ad eius valorem requiratur?*

2.º *An LUCIANUS censeatur verum votum emisisse?*

SOLUTIO:

340. — *Resp. ad 1.º* Votum communiter definitur: Promissio deliberata, Deo facta, de bono meliori. Ex ipsa definitione iam patet quid ad valorem voti requiratur, scilicet: 1.º *promissio facta ipsi Deo*, non vero alicui Sancto; 2.º *intentio verum votum emittendi*, id est, se obligandi sub poena peccati, non vero merum propositum statuendi; 3.º *voluntas deliberata*, id est, cum cognitione illarum circumstantiarum quae ad prudentem deliberationem circa onus assumendum considerandae sunt; 4.º *de bono meliori, seu de re quae* non sit impeditiva maioris boni, vel de actu cuius positio sit in se melior quam omissio. **Comp.**, nn. 405, 408.

341. — *Resp. ad 2.º* Nempe, an verum votum emisum sit

a LUCIANO, vel merum propositum? Solutio difficultatis a sola intentione ipsius LUCIANI repetenda est, scilicet, an intenderit se obligare sub peccato, necne. Si, re perpensa, dubium remaneret, non urget obligatio voti, quia non datur obligatio, nisi de ea constet. Sed in casu nostro non videtur superesse dubium, cum LUCIANUS putaverit gravius peccasse, in pravam consuetudinem relabendo. Hinc, igitur, arguitur eum voluisse se obligare sub peccato, et consequenter verum emisisse votum. Secus dicendum esset, si forte LUCIANUS, ut non raro solent personae minus de his instructae, existimaret dari peccatum in omissione cuiuslibet pii propositi coram confessario emissi. *Gury*, n. 306.

CASUS V

DE VALORE VOTI 2.º

1.º VERONICA, materfamilias, summo dolore animadvertens filiam suam MARTINAM ex pravo consortio TITII, amatoris, gravidam evasisse, et ingens dedecus, quod tum filiae, tum familiae toti imminebat, graviter reformidans, Deo vovet coram B. Virgine, si filia, antequam pariat, moriatur, se aureos centum ecclesiae erogaturam esse. Interea vero MARTINA ex sua parte vovet, nisi a parentibus in matrimonium collocetur illi a quo gravida facta est, se cuiusvis alterius nuptias repudiaturam esse. Etenim cum amatore illo, de ineundo matrimonio, convenerat.

2.º ALBITIUS, morbo letali correptus, metu instantis mortis pressus, vovet ingredi Ordinem Carthusianorum, si corporis sanitatem recuperet. Verum, morbo liberatus, audit in hoc Ordine perpetuo ab esu carnis abstinendum esse. Quapropter existimat se voto non ligari, quia, ait, «si hoc ego scivissem, nunquam vo-vissem».

HINC:

QUAER. 1.º *An votum matris et filiae sit validum in primo casu?*

2.º *Quid de voto ALBITII in secundo casu?*

SOLUTIO:

342. — *Resp. ad 1.º* 1.º Licet votum matris licitum videri posset ex parte rei votae, illicitum, tamen, dicendum est ratione finis, obtinendi, scilicet, a Deo in illis adiunctis mortem filiae. Etenim, quamvis damnari non posset mater, quae ad vitandam summam tum filiae tum familiae infamiam, optat potius ut Deus huic calamitati filiam praeripiat; attamen, cum hic adsit damnum et quidem aeternum prolis, et matris desiderium non sit conditionatum quoad aeternam prolis salutem, sed absolutum,

hinc evadit omnino illicitum. Et sicut illicitum est desiderium, ita et preces Deo ob hanc causam oblatae, atque etiam vota, ad id obtinendum, directa.

Obiicies forte: Votum illud sanatum est, quia turpitudine quae apparet, neque in materia neque in fine versatur. Non quidem in materia; quia largitio centum aureorum pro beneficio, bona est; neque in fine, cum hic tendat ad infamiam avertendam.

Respondeo: Finis intrinsecus est id quod optatur, et a Deo et Sanctis eius petitur; id autem quod offertur est materia. Quid, igitur, postulavit mater? ut moreretur filia; ergo mors filiae *per se* votum terminabat, quamvis animus voventis ulteriorem finem haberet, seu infamiae liberationem; et etiam finis ille flagitiosus fuit, quia medio scelerato quaesitus est.

2.º Votum vero filiae, vel hoc intelligitur quod, nisi ad servandam fidem sponsalium, et tuendam famam suam, matrimonium cum TITIO inire expediat, continentiae statum amplecti velit, et hoc Deo voveat, et sic votum, utpote de re honesta et meliori bono, licitum est; vel ita intelligitur quod, sepositis continentiae affectu et sponsalium obligatione, nemini praeterquam TITIO nubere velit; et eiusmodi votum, utpote de re vana et indifferenti, invalidum censi debet. *Gury*, n. 309.

343. — *Resp. ad 2.um 1.º* Valet *per se* votum ALBITII, licet ex metu mortis in morbo gravissimo emissum fuerit. Ratio est, quia metus ab intrinseco, seu a causa naturali, minime laedit libertatem; ergo valet et obligat utpote simpliciter voluntarium. Metus enim iste, a propria apprehensione excitatus, neque aufert libertatem neque iniuste est incussus ad votum extorquendum, nisi forte rationem adeo perturbet et eius usum tollat.

2.º Attamen, ex alia parte ALBITIUS non tenetur ingredi Ordinem Carthusianorum; quia votum emissum est cum ignorantia circumstantiae magni momenti, qua cognita, ille votum non emisisset, ut supponitur. Invalidum enim est votum, quoties vovens non tantum errat circa substantiam voti, sed etiam circa circumstantiam aliquam magni momenti, quae votum impediisset, si cognita fuisset. Excipe, tamen, votum sollemne professionis religiosae, quae, instar matrimonii, ob nullum errorem, nisi ad substantiam rei promissae pertinentem, infirmatur. *Voit*, n. 573; *Lacroix*, n. 378; *Laymann*, etc.; *Gury*, n. 310.

CASUS VI

DE OBLIGATIONE VOTI 1.º

BIBIANA, femina ad vovendum valde proclivis, plura emisit vota, et speciatim votum, rosarium die sabbati, recitandi. Cum

illud quodam mane recitaret, intentionem expresse elicuit per eam recitationem non satisfaciendi, sed satisfaciendi vespere per recitationem novam. Vespere autem recitare eam piguit. Voverat se modicam eleemosynam singulis diebus daturam esse; sed pluribus vicibus id omisit. Contigit, quoque, ut voveret se, die dominica, post vespertinum officium, piaee lectioni aut orationi vacaturam; sed paulo post, voti huius immemor, iterum vovebat se iisdem horis aliquas puellas pauperculas fidei christianae rudimenta esse edoctruram. Verum, ubi prioris voti recordatio subiit, maxima perplexitate vexata est, nesciens quale votum e duobus sibi servandum esset. Tandem, ne iterum in tantas ambages se coniiceret, strictissimo voto se obligavit ad nunquam vovendum absque confessarii approbatione et consensu.

HINC :

- QUAER. 1.º *An BIBIANA voto de recitando rosario satisfecerit?*
 2.º *An omittendo modicas eleemosynas graviter peccaverit?*
 3.º *Quodnam votum ex duobus illis insociabilibus fuerit servandum?*
 4.º *An validum fuerit votum non vovendi sine approbatione confessarii? quid vero, si, non obstante tali voto, BIBIANA motu proprio vovisset?*

SOLUTIO :

344. — *Resp. ad 1.um Nego.* Ratio est, quia obligatio voti oritur a propria voventis voluntate, et ab ea absolute pendet: proinde, qui expresse intendit non satisfacere, sed manere obstrictus ea obligatione, reapse obligatus adhuc remanet. Idem de iuramento dicendum est. Ergo BIBIANA opus voti, cum intentione satisfaciendi, ponere debet, vel saltem intentionem non excludere: satisfaceret, tamen, iuxta communem sententiam, si, immemor obligationis, opus promissum posuisset; quia quisque censetur habere prius voluntatem obligationibus satisfaciendi, quam aliquid supererogatorium faciendi. Si quis autem, audiendo Sacrum die dominica, intenderet tunc praecepto Ecclesiae non satisfacere, et alii Missae assistere, nihilominus satisfaceret primam Missam audiendo, quia praeceptum non e propria voluntate oritur. **Comp.**, nn. 172, 173; *S. Alph.*, l. 1, n. 163, et l. 3, n. 221, in fine; *Gury*, n. 312.

345. — *Resp. ad 2.um Nego*, quia votum parvitatem materiae admittit, et BIBIANA in re levi votum violavit. Immo, votum etiam in re gravi non obligat ultra intentionem voventis; ideo, si vovens voluerit in re gravi se obligare tantum sub levi, et opus promissum omittat, venialiter tantum peccabit. **Comp.**, n. 410; *Gury*, n. 313.

346. — *Resp. ad 3.um* Votum prius emissum servandum est;

votum enim illud tempus determinatum afficiens, ligat voventis voluntatem, et impedit ne aliam obligationem, huic eidem tempori affixam, suscipere possit. Ergo secundum votum eo ipso est irritum, cum iam voluntatem diversimode obligatam respiciat; fit enim de re non amplius libera, et proinde de re impossibili. *Gury*, n. 314.

347. — *Resp. ad 4.um Affirm.* Votum enim illud sane est de *bono meliori*, praesertim pro muliere quae ad indiscrete vovendum propensa est. Consequenter, si adhuc propria voluntate voveat, invalide vovebit, cum circa hoc voluntatem liberam iam amplius non habeat. Plures, tamen, validum *per se* dicunt huiusmodi votum, nisi vovens, ita suum votum intellexisset, ut vellet futura vota non modo illicita, sed etiam invalida, absque confessarii assensu emissas. Ratio est, quia ad valorem voti non requiritur ut prudenter et sine peccato fiat. *Laymann*, l. 4, tr. 4, c. 2, n. 5; *S. Alph.*, l. 4, n. 210; *Génicot*, Casus, pag. 103; *Comp.*, n. 415, etc.

CASUS VII

DE OBLIGATIONE VOTI 2.º

Vovens ultra postulationem exauditus

BERNARDUS, vir dives et prole carens, voto promisit extruere quoddam sacellum, et Missam perpetuo fundare, si masculina prole bearetur. Adeo fuit exauditus vir bonus, ut successu temporis dubitaverit an non rursus deberet aliud votum emitte ne prolibus nimium gravaretur. Sacello autem nondum penitus exstructo, diem obiit supremum. Reserato eius testamento, heredes, quorum septenarius erat numerus, plura alia legata etiam reperiunt, ex quorum executione notabiliter pars eorum legitima laederetur. Igitur interrogant ad quid teneantur?

HINC :

QUAER. 1.º *An heredes BERNARDI fuerint obligati ad expensas pro sacello finiendo, Missaque fundanda?*

2.º *An ad haec et ad cetera pia legata teneantur, cum laesione partis legitimae, et quo ordine haec exsequenda sint?*

SOLUTIO :

348. — *Resp. ad 1.um* Heredes BERNARDI *per se* tenentur exsequi votum patris integrum, et pia legata adimplere, si possint. Ratio est, quia, licet vota personalia parentum, ut sunt preces fundendae, piae peregrinationes peragenda, ad heredes non transeant, si a voventibus adimpleta non fuerint, vota, tamen, realia seu obliga-

tiones solvendi pecuniam, vel quid pecuniae aequivalens, ad successores in hereditate spectant; siquidem hereditatem ipsam afficiunt, ipsique inhaerent, seu onere ipsam hereditatem gravant, cum ex ea persolvenda sint. Nec habendum est ut irritum patris votum, ex eo quod ultra postulationem fuerit exauditus; nam id, quod petebat, revera obtinuit. *Gury*, n. 315.

349. — *Resp. ad 2.um 1.º* Quanquam debita patris ex votis seu etiam donationibus, totam hereditatem per se afficiant et gravent: et si solvantur ante patris mortem, nihil (saltem si moderata ea fuerint) detrahant portioni de qua ipse pater legitime occasione mortis disponere potest; tamen, si nec vota impleta fuerint, nec donationes per traditionem perfectae ante patris obitum, tunc non afficiunt nisi portionem de qua pater testando posset disponere. Heredes, itaque, sicut pia defuncti legata, ita et vota non tenentur implere cum laesione portionis suae legitimae, quae ex lege ipsis integra servari debet, et idcirco gravamina omnia, quae a testatore fiunt in praeiudicium legitimae, sive per vota sive per legata pia, nullius sunt roboris. *Sánchez*, Decal., l. 4, c. 15, n. 33, et *Elbel*, n. 226, ubi ait: Ita *communissime Doctores*. Vel potius dicendum vota et pia legata per se solvenda esse, quia lex civilis de legitima nequit praeiudicium afferre causis piis; sed si legitimam laedant, praestare ut ab Ecclesia non admittantur. *Comp.*, n. 979.

2.º Quo ordine vero debita a BERNARDO relicta solvenda sint? — *Resp.* Solutio votorum praeferri debet ceteris legatis piis; quia obligatio votorum prius contracta fuit. Si hereditas libera non sufficiat simul pro sacello finiendo et pro Missa fundanda, sacellum perficiendum est. Hoc ex ipsa rei natura patet; secus enim nullatenus intentioni fundatoris satisfaceret. Ceterum, ubi sunt plura vota realia ab heredibus adimplenda, nec sufficit hereditas ad omnia persolvenda, omnibus aequaliter *pro rata* satisfaciendum est, quia omnia eodem modo ex virtute religionis obligant. *Elbel*, n. 226; *Laymann*, *Sánchez*.

CASUS VIII

CESSATIO VOTI 1.º

1.º POLYDORUS, rerum mundanarum vanitate sprete ac contempta, vovet ingredi intra annum Ordinem Carthusianorum, quod paulo post alacriter perfecit. Verum, decurrente anno novitiatus, taedio altissimae solitudinis affectus, respicit retro, et adeo se negligenter habet in legibus Ordinis servandis, ut a Superioribus mox dimittatur. Putat autem POLYDORUS se voto suo satisfacisse.

2.º CLITOMACUS vovet ingredi religionem, nullum Ordinem in specie mente revolvens. Voti adimplendi gratia, se in sodalitatem

Capuccinorum contulit, ut in ea regulam experiretur. Verum ex experientia didicit, se huic vitae generi omnino imparem esse. Quapropter pristinam vitam inter saeculares repetiit, existimans se voto satisfecisse.

HINC :

QUAER. 1.º *Quandonam cesset obligatio voti?*

2.º *An POLYDORUS a voto liberetur in primo casu? et quid si sponte sua discessisset?*

3.º *An CLITOMACUS obligationi satisfecerit in secundo casu?*

SOLUTIO :

350. — *Resp. ad 1.um* Obligatio voti cessat intrinsece per veram eius adimpletionem, per cessationem causae moventis, per mutationem materiae, per impossibilitatem physicam vel moralem illud implendi. Cessat autem extrinsece per dispensationem, irritationem et commutationem, ut infra dicitur. *Gury*, n. 319.

351. — *Resp. ad 2.um* 1.º POLYDORUS non censetur satisfecisse voto, si procuravit directe vel indirecte ut eiiceretur; quia tunc non tam elicitur, quam ipse sua voluntate egreditur, sine rationabili causa. Verum, si absque tali intentione, licet ex fragilitate, aut prava consuetudine, ita se gerat ut eiici mereatur, nihilominus voto satisfecisse iudicandus est, quia iam fecit quod promisit, probando religionem.

2.º Si POLYDORUS sponte discessisset, pariter est *distinguendum*: si ex rationabili causa discessisset, v. gr. ratione infirmiae valetudinis, vel quia est impar obligationibus monasterii adimplendis, etc., ab obligatione voti liberatur; secus vero, si absque iusta causa ad saeculum rediisset. *Suárez*, De religione, l. 4, c. 3, n. 9; *Gury*, n. 320.

352. — *Resp. ad 3.um* Quid de CLITOMACO? Maior est difficultas. Quapropter non consentiunt theologi. Hinc duplex datur sententia ratione gravi innixa:

I.^a SENTENTIA docet eum voto minime liberari, sed teneri alium Ordinem, immo et plures experiri. Ratio est, quia vovit ingressum in religionem in genere, proinde obligationem contraxit cum toto Ordinum religiosorum genere. Ergo liberari non potest, quia ab obligatione erga unum tantum Ordinem eximitur; ergo alium Ordinem ingredi debet. Etenim, si familia Capuccinorum non ei conveniat, alia familia, v. gr. Dominicanorum, Carmelitarum, Iesuitarum, convenire potest. Attamen, a voto censeretur liberatus, postquam quatuor vel quinque Ordines absque successu ingressus fuerit; tunc enim praesumere posset se etiam ad alios Ordines esse ineptum.

II.^a SENTENTIA, contra, CLITOMACUM ab omni alia obligatione

liberat, nisi certo constet hanc fuisse claram et expressam intentionem voventis. Hic enim potuit quidem se obligare ad probandum saepius in pluribus locis vel religionibus, sed quoties votum fit simpliciter et ordinario modo, non videtur ita explicanda intentio voventis. Ratio est, quia solum vovet ingredi religionem; ergo tantum vovet semel ingredi. Nam qui indefinite promittit aliquid agere, v. gr. ieiunare, ex vi voti, solum obligatur ad id semel faciendum, quia ad veritatem indefinitam sufficit ut semel in particulari verificetur. Ergo qui semel ingressus est religionem, et bona conscientia, seu iusta de causa non perseveravit, sufficienter votum illud implevit. Ergo eius obligatio manet extincta. Praeterea, onus gravissimum esset, iterum ac saepius loca vel religiones probare, et in eis semper de novo novitiatum inchoare; tanta autem obligatio videtur prorsus aliena ab intentione voventium. Idem dicendum est, si non ipse vovens voluntarie egrediatur, sed a religione eiiciatur, propter eandem rationem, modo ille bona fide processerit. Ita Suárez, De religione, l. 4, c. 3, n. 11, etc. Haec autem sententia vera probabilitate tum intrinseca, tum extrinseca gaudere videtur. Gury, n. 321.

CASUS IX

CESSATIO VOTI 2.º

1.º TITIVS Deo promisit se ieiunaturum omnibus diebus sabbati semper ac posset. Nunc dubitat utrum illa obligatio adhuc perduret, cum ipse iam ingressus sit in annum sexagesimum secundum.

2.º CAIVS quodam die coepit interius dicere: promitto ieiunare omnibus feriis sextis in honorem B. M. Virginis de Monte Carmelo, quoadusque ego vivam. Statim autem dixit: nolo contrahere aliquam obligationem; sed cum iam ea quae antecedunt dicta fuerant, nunc dubitat an teneatur in conscientia quasi ex voto talia ieiunia observare.

3.º ANDRONICUS, sacerdos, votum ieiunandi singulis feriis IV in honorem S. Iosephi emisit, ante promulgationem Codicis, cum vigeret lex de non permiscendis epulis. Cum vero Codex iuris canonici hanc legem abrogaverit, dubitat an ipse adhuc in dictis ieiuniis ex voto debeat illam legem servare.

HINC:

QUAER. *Quid ad singulos casus?*

SOLUTIO:

353. — *Resp. Ad 1.º* TITIVS iam non tenetur ieiunare, quia nisi expresse contrarium dicatur, vota ieiunandi intelliguntur ad nor-

mam legis ecclesiasticae; et cum haec lex urgere cesset post inchoatum annum sexagesimum, ita etiam tunc vota ieiunandi cessant.

354. — *Ad 2.um* Nec CAIUS tenetur ad ieiunandum, nam non constat voluisse votum emittere vel aliquam veram obligationem suscipere. Ergo standum est pro libertate.

355. — *Ad 3.um* Neque ANDRONICUS in ieiuniis ex voto debet illam legem servare, nisi ipse expresse contrarium voverit, quod credendum non est. Ieiunia intelliguntur ad normam ieiunantium ex lege generali Ecclesiae.

CASUS X

DE VOTORUM IRRITATIONE, DISPENSATIONE AC COMMUTATIONE

1.º BERTHA votum perpetuae castitatis emiserat cum coniugata esset, sed irritavit illud vir eius. Mortuo viro nescit an novas inire nuptias libere possit, vel debeat a voto dispensationem petere, et, quatenus affirmative, nescit a quo sit petenda. Eam tandem, saltem ad cautelam, obtinet ab Episcopo civitatis in qua ipsa uti peregrina ad dies aliquot commorata fuit.

2.º TITUS votum fecit peregrinationis ad limina Apostolorum necnon perpetuae virginitatis. Ingressus pstea religionem sancti Dominici ibique simplicibus emissis votis, intellexit se esse a prioribus omnino liberum. Nunc solutus a religionis votis, dubitat an priora reviviscant.

3.º CAIA in Congregatione quadam episcopali cuius Institutum laudaverat Sedes Apostolica, perpetua emisit vota. Caritate decursu temporis frigescente, virum in proprio admisit cubiculo, et tandem, ut liberiori vitae indulgeat, dispensationem a votis obtinere cupit, et ab Episcopo obtinet. Confessarius vero eam excommunicatam dicit ob violatam clausuram.

HINC :

QUAER. 1.º *Quid sit voti irritatio, a quibus et quomodo fieri possit?*

2.º *Quid sit potestas dominativa, quid vero potestas iurisdictionis?*

3.º *Quinam a votis dispensare possint, vel ea commutare?*

4.º *Quid possit Episcopus in votis Congregationum religiosarum?*

5.º *Quid ad singulos casus?*

SOLUTIO :

356. — *Resp. ad 1.um* a) Irritatio voti est eius *annullatio*, vel *suspensio*, facta ab eo qui habet potestatem in voluntatem voventis, vel in materiam voti. In *primo* casu est directa, et proprie dici-

tur *irritatio*; in *altero*, indirecta et appellatur proprie *suspensio*.

b) Qui potestatem dominativam in voluntatem voventis legitime exercet, potest eius vota *valide* et, ex iusta causa, etiam *licite irrita* reddere, ita ut in nullo casu obligatio postea reviviscat (can. 1312, § 1). Iam vero pater habet potestatem dominativam in voluntatem filiorum quoadusque filii paternae subiiciantur potestati, et consequenter *etiamsi puberes sint*; et hoc valet tum ex iure canonico, tum ex iure civili. Ex iure canonico, nam iuxta can. 88, § 1: «Persona quae vicesimum primum aetatis annum explevit, maior est; infra hanc aetatem, minor»; ex can. autem 89: «Persona maior plenum habet suorum iurium exercitium; minor in exercitio suorum iurium *potestati parentum vel tutorum* obnoxia manet, iis exceptis in quibus ius minores a patria potestate exemptos habet». — Ex iure autem civili, quia omnes Codices patriam potestatem extendunt in omnes filios non emancipatos etiam puberes. Ergo ex utroque iure pater *irritare* potest vota filiorum, etiamsi puberes sint, toto tempore quo subiiciuntur paternae potestati.

c) Idem possunt tutores, ut patet ex nuper citato can. 89, et consequenter, deficientibus patre et tutore, mater, avus paternus, etc., ut iam ante Codicem dicebant canonistae et moralistae. Hoc postremum clarius habetur iure civili, quia Codices recentiores patriam potestatem matri tribuunt expresse in patris defectu. Cfr. Cod. civ. *hisp.-ph.*, a. 154; *aust.*, 143, 144, 147; *gall.*, 371-373; *germ.*, 1627, 1634, 1635; *ital.*, 220; *lusit.*, 139; *aeq.*, 234, 258; *arg.-par.*, 299 (265); *bol.*, 189 et 191, reform. por el 1.º y 2.º de la Ley de 28 de octubre de 1890; *bras.*, 380; *col.*, a. 63 de la Ley de 1887; *cost.*, 129, 130; *guat.*, 290; *mex.*, 366, 364; *per.*, 285; *Salv.*, 287; *ur.*, 233; *ven.*, 283, 284 (236-238). — Talis potestas dominativa in voluntatem voventis competit etiam Superiori religioso (et Superiorissae) quoad vota subditorum *post professionem* emissa; item saltem *probabiliter*, marito quoad vota uxoris emissa post matrimonium. *Comp.*, n. 416. Cfr. etiam *Blat*, in can. 1312, § 1; *Aertnys*, n. 492.

d) Qui potestatem non quidem in voluntatem voventis, sed in materiam voti habet, potest voti obligationem tandiu *suspendere* quandiu voti adimplementum sibi praeiudicium afferat (can. 1312, § 2). Vota ante professionem religiosam emissa *suspenduntur*, donec vovens in religione permanserit (can. 1315). Hinc vota *suspendere* possunt Superiores vel domini, quibus materia voti subiicitur, ita ut eorum potestas ex positione huius materiae, seu ex voti emissionem, laedatur. Quare maritus certe suspendere potest vota uxoris quae iuri coniugali, vel domus gubernationi praeiudicant. Uxor vicissim suspendere potest vota famulorum et filiorum, quae obsequium debitum impediunt, immo et vota mariti quae

iuribus suis obstarent... Vota autem suspensa reviviscunt quando iam sine alterius praeiudicio impleri possunt.

357. — *Resp. ad 2.um* Potestas *dominativa*, quae etiam domestica et oeconomica vocatur, competit Superiori cuiusvis societatis sive naturalis, ut est societas domestica, sive conventionalis, ut est Congregatio religiosa. Haec potestas secumfert ius imperandi, dirigendi et moderate puniendi subditos in ordine ad finem eiusdem societatis. Innititur iuri naturali, sive necessitati, qua unaquaeque societas indiget Superiore, a quo regatur et gubernetur. Competit patri erga filios; viro, erga uxorem; domino, erga servos; Superiori aut Superiorissae religionis, erga subditos suos, vi professionis, qua se obligant ad oboediendum iuxta regulas.

Potestas *iurisdictionis* est potestas publica regendi subditos: et, si de potestate iurisdictionis ecclesiasticae agatur, est potestas clavium Romano Pontifici commissa et ab eo in alios derivata. Haec inter religiosos competit tantum Superioribus in religione *clericali exempta*, non aliis (can. 501, § 1). Cfr. *Ferreres*, Inst. can., vol. 1, n. 809, I.

358. — *Resp. ad 3.um* Soli Praelati, quibus *iurisdictio* in foro externo data est (n. 357), a votis dispensare possunt. Hinc vota *privata* dispensare possunt: *a)* loci Ordinarius, quod attinet ad omnes suos subditos atque etiam peregrinos. — *b)* Superior religionis clericalis exemptae, quod attinet ad suos subditos, necnon quoscumque alios in domo diu noctuque commorantes. — *c)* Ii quibus ab Apostolica Sede delegata fuerit dispensandi potestas (can. 1313 et 514, § 1).

Quicumque habet potestatem etiam simpliciter delegatam dispensandi vota, habet eo ipso facultatem *commutandi*. Non vero vicissim (1). Immo opus voto non reservato promissum potest *in melius* vel *in aequale* bonum ab ipso vovente commutari; *in minus* vero bonum ab illo cui potestas est dispensandi, dummodo dispensatio non laedat ius aliis quaesitum (can. 1314).

359. — *Resp. ad 4.um* *Per se* Episcopi nullam potestatem habent in vota publica emissa in Congregationibus religiosis votorum simplicium iuris pontificii. Si quid possunt, erit vi facultatum specialium a S. Sede acceptarum. S. Sedes concesserat Episcopis Galliae facultatem dispensandi a votis publicis emissis in monasteriis antiquorum Ordinum illius nationis, in quibus non nuncupantur vota sollemnia, *firmiter manente voto castitatis*. **Comp.**, vol. 2, n. 243.

360. — *Resp. ad 5.um* 1.º BERTHA libera mansit a suo voto, quia

(1) Facultas «*commutandi vota dispensando*» distinguitur a sola ac simplici *commutatione*, quae subrogationem exigeret materiae fere aequalis; sed commutatio mixta cum dispensatione est capax verae inaequalitatis inter materiam voti et rem subrogatam (Leo XIII, *Monita* pro Iub. 1900, n. 26: *Analecta eccl.*, vol. 7, pag. 499).

illud irritavit suus maritus, qui saltem probabiliter potestatem dominativam habebat in voluntatem BERTHAЕ (n. 356, *b*): unde opus non erat quaerere Episcopi dispensationem. Valida etiam fuit dispensatio Episcopi loci in qua ipsa peregrina fuit, a fortiori potuisset dispensare Episcopus proprius. Votum illud reservatum non fuit, nam votum non erat votum absolutum perfectae castitatis, sed votum castitatis coniugalīs, secus votum esset invalidum utpote de re non sua.

2.º Vota privata TITII tum peregrinationis Compostellanae tum perpetuae virginitatis *suspensa* manserunt post emissā vota publica et simplicia in religione S. Dominici. Post egressum a religione, priora vota reviviscunt. Non modo votum illud peregrinationis reservatum non est, sed neque votum perpetuae *virginitatis*, etsi reservatum sit votum perpetuae et perfectae castitatis.

3.º CAIA, etsi gravissime peccaverit contra sextum Decalogi praeceptum et contra votum publicum castitatis, excommunicationem tamen non incurrit, quia *clausura in monasteriis* votorum simplicium non est papalis, et consequenter eam violantes non subiciuntur excommunicationi. *Per se* dispensatio petenda erat a S. C. de Religiosis, sed sine dubio Episcopus speciales facultates habebat. Videtur peccatum CAIAE mansisse occultum.

CASUS XI

DE IRRITATIONE VOTORUM 1.º

BERTHA, cum octodecim esset annorum expletorum, votum emisit perpetuae castitatis. Nunc autem viginti annos habet, et matrimonium, propter vehementes quas patitur tentationes, contrahere vellet; sed cum TITIUS, eius confessarius, potestate careat ad tale votum dispensandum, quaerit an pater ipsius BERTHAЕ, sub cuius potestate haec remanet, possit huius votum irritare, ita ut illa matrimonium licite contrahere possit.

HINC:

- QUAER. 1.º *An pater BERTHAЕ huius votum irritare possit?*
 2.º *An si BERTHAЕ pater iam mortuus fuerit, posset BERTHAЕ mater votum irritare?*
 3.º *An facta irritatione possit BERTHA licite contrahere matrimonium?*
 4.º *Quodnam practicum esse potest discrimen inter irritationem et dispensationem?*

SOLUTIO:

361. — *Resp. ad 1.º* Pater BERTHAЕ votum ipsius irritare potest *valide*, et, si adsit iusta causa, ut adesse videtur, etiam *licite*: quod

clare constat ex canone 1312, § 1. Etenim BERTHA, etsi pubertatem sit adepta, adhuc tamen est in minore aetate et subiecta paternae potestati, utpote quae emancipata non est. Ergo pater habet potestatem dominativam in voluntatem BERTHAЕ, et consequenter potest eius vota privata irritare. Etenim nec Codex canonicus nec alii Codices recentiores distinguunt inter filios puberes et impuberes, sed omnes minorennes (n. 356, b) eodem modo subiiciunt patriae potestati.

362. — *Resp. ad 2.um Affirmative.* Nam iura recentiora patriam potestatem matri tribuunt in defectu patris (n. 356, c). Ergo mater, deficiente patre, potestatem dominativam habet in voluntatem filiorum sibi subiectorum; ergo horum vota irritare potest.

363. — *Resp. ad 3.um Affirmative.* Nam ex voti irratione, votum est omnino annullatum. **Comp.**, nn. 412, 416, N. B. Ergo iam non impedit ut BERTHA matrimonium licite contrahere possit. Dico *licite*, nam *valide* etiam subsistente voto contrahere BERTHA potuisset, quia votum privatum castitatis etsi perpetuae, subsequens matrimonium non *dirimit* sed tantum impedit. **Comp.**, vol. 2, n. 981.

364. — Notandum praeterea est votum esse emissum a BERTHA aetatis anno 18 iam completo. Si ante illam aetatem esset emissum, non esset Papae reservatum, ut constat ex can. 1309 (**Comp.**, n. 418), ideoque Episcopi possent ab eo dispensare non modo proprios subditos sed etiam peregrinos; et potuisset etiam BERTHAЕ confessarius ab Episcopo potestatem dispensandi obtinere, si BERTHA quacumque ex causa noluerit patri suo votum aperire et irrationem postulare. Nunc confessarius poterit etiam hanc potestatem petere a S. Paenitentiaria, et facile eam obtinebit.

365. — *Resp. ad 4.um* Discrimen practicum in eo maxime versatur quod, posita irratione, ita a voto libera maneat BERTHA, ut non modo nunc licite matrimonium contrahere possit, sed etiam, mortuo suo marito, possit ad ultiores transire nuptias. Si autem votum dispensetur, dispensatio seu commutatio concedi solet cum hac clausula: «ita tamen ut si coniugi, cui matrimonio iungetur, supervivat, castitatem servet utpote eodem voto, ut prius, obligata, et, si extra licitum matrimonii usum (quod absit) contra sextum Decalogi praeceptum delinquat, aut mortuo coniuge, alteri absque nova dispensatione matrimonio iungatur, sciat se contra votum huiusmodi facere, et debitum coniugale exigere non posse absque nova commutatione». **Comp.**, vol. 2, n. 978.

CASUS XII

DE IRRITATIONE VOTORUM 2.º

PAULINUS cum legisset ea quae in **Comp.**, vol. 1, n. 416, N. B. 1.º, habentur, scilicet: «Cum iura civilia recentiora, immo et Codex canonicus, quoad exercitium patriae potestatis non distinguant inter filios puberes et impuberes, certum videtur patrem posse *directe* irritare omnia vota filiorum, etiam *puberum*, toto eo tempore quo maneant sub paterna potestate», hanc infert conclusionem: ergo pater potest *directe* irritare omnia vota, uno excepto voto Ordini sacro adnexo, filiorum puberum, quamvis iam in maiori aetate sint constituti, et quamvis coniugati iam sint, dummodo vivant in domicilio patris et sub eius patriae potestate.

HINC:

QUAER. *An recta sit huiusmodi interpretatio?*

SOLUTIO:

366. — *Resp. Negative.* Etenim: 1.º illa potestas irritandi non extenditur ad vota *publica*, v. gr. quae ut talia emittuntur in Ordinibus et Congregationibus religiosiis, sed tantum ad vota *privata*; 2.º neque protenditur ad vota filiorum qui iam non sunt sub patriae potestate; porro patriae potestas cessat: *a)* cum filii perveniunt ad maiorem aetatem; *b)* cum matrimonium contrahunt; *c)* si emancipationem obtinent. Cfr. Cod. civ. **hisp.**, a. 314; **lusit.**, 301-310; **ital.**, 310, 311, 320; q. 1314 seq. His igitur in casibus cessat patriae potestas, etsi filii in eadem domo simul cum parentibus vivant, ideoque cessat pariter potestas patris irritandi vota filiorum. **Comp.**, nn. 677, 2.º; 899, obs.

CASUS XIII

DISPENSATIO A VOTIS 1.º

1.º FLAVIA, puella, animae prospicere volens, emisit votum ingrediendi in quandam piam Congregationem. Verum postea ad nuptias favorabiles sollicitata, cupit dispensationem a voto suo obtinere, sed nescit a quonam Superiore postulanda sit.

2.º ANNA, caelebs infirmae valetudinis, vovet perpetuam castitatem, si sanitati restituatur. Ex infirmitate cum sanata fuisset, advertit se sine mariti auxilio non posse sibi vitae necessaria procurare. Rem aperit confessario, qui dicit votum illud a solo Papa solvi posse.

HINC :

QUAER. 1.º *Quis a votis dispensare possit?*

2.º *A quonam Superiore FLAVIA dispensari valeat?*

3.º *An votum ANNAE fuerit Papae reservatum?*

SOLUTIO :

367. — *Resp. ad 1.um* 1.º Papa potest dispensare a votis quibuscumque. — 2.º Vota non reservata possunt ex iusta causa dispensare (dummodo dispensatio non laedat ius aliis quaesitum) : a) loci Ordinarius, quod attinet ad omnes suos subditos atque etiam peregrinos; b) Superiores religionis clericalis exemptae, quoad suos subditos etiam novitios necnon quoscumque alios in domo diu noctuque commorantes causa famulatus, educationis, hospitii, aut infirmiae valetudinis (can. 1313 et 514, § 1); c) qui ab illis, vel a Sede Apostolica potestatem delegatam obtinuerint (can. 1313).

368. — Sunt autem reservata : 1.º votum castitatis perfectae et perpetuae; 2.º votum ingrediendi religionem stricte dictam, seu in qua emittuntur vota sollemnia : dummodo haec vota emissa sint absolute et post completum decimum octavum aetatis annum (can. 1309). **Comp.**, vol. 2, nn. 167, 168.

369. — *Resp. ad 2.um* FLAVIA a solo Papa dispensari posset, si ageretur de Ordine religioso proprie dicto, ut sequitur ex modo dictis. Si vero agatur de pia aliqua sodalitate, vel etiam de Congregatione votorum simplicium, quamvis approbata a R. Pontifice, FLAVIA solvi potest a voto suo, sive ab Episcopo, sive a confessario regulari, sive a quolibet delegato ad dispensandum a votis non reservatis.

370. — *Resp. ad 3.um* seu ad casum ANNAE. Erravit confessarius asserendo votum ANNAE a solo Papa solvi posse; potuit enim ab Ordinario loci. Ratio est, quia votum illud, licet sit perpetuae castitatis, non est tamen absolutum, sed conditionatum; deinde non solus amor castitatis fuit motivum vivendi, sed etiam desiderium recuperandae sanitatis; immo principaliter videtur ANNA moveri necessitate corporis. Vota autem non censentur reservata, nisi sint absoluta et emissa (post decimum octavum aetatis annum) ob solum virtutis aut pietatis amorem, necessitate nulla impellente. Valet quidem votum conditionatum, purificata conditione, sed reservationi non subiacet. Ergo casum male solvit confessarius. Ita communiter, ut asserit S. Alph., n. 258. **Comp.**, n. 418.

CASUS XIV

DISPENSATIO A VOTIS 2.º

FLORINA, puella annos quindecim nata, votum perpetuae castitatis emisit. Elapsis autem quinque aut sex annis, fervoris aestu sensim sine sensu imminuto, adauctoque contra mundano amore, inhonestum consortium cum TITIO inivit, atque ex illo gravida evasit. Quid misera? ocius a Sancta Sede postulat dispensationem a voto castitatis in ordine ad matrimonium contrahendum, allegato gemino motivo, scilicet: 1.º ut nata proles legitimaretur; 2.º ut maritus posset sublevare matrem FLORINAE viduam, infirmam, an nosam. Gratia diu expectata tandem advenit a confessario sponsae applicanda, consueta conditione apposita, scilicet *si preces veritate nitantur*. Sed ecce interea duplex successit inopinatus eventus! nempe mors tum prolis recens natae, tum etiam matris FLORINAE. En igitur ambages pro confessario, ad quem litterae dispensatoriae remittuntur, quatenus dispensationem exsequi valeat. Dubitat enim utrum cessaverit dispensatio, necne?

HINC :

QUAER. 1.º *An dispensatio cesset in casu?*

2.º *Quid vero, si mors prolis et aviae evenisset, dispensatione iam exsecutioni mandata?*

SOLUTIO :

371. — *Resp. ad 1.um* An cesset dispensatio obtenta in hoc casu, in dubium revocari nequit, cum, tam proles genita, quam mater vidua, obierint antequam confessarius dispensationem exsequeretur. Cessat finis adaequatus seu totalis eiusdem dispensationis: ergo ruit dispensatio; nam indultum concessum est cum conditione, *si preces veritate nitantur*: atqui, licet fuerit vera gemina causa allegata, tempore concessionis gratiae, iam non est amplius vera, cum gratia applicanda est; ergo... Idem absolute tenendum esset, etiamsi conditio in rescripto expressa non esset; quia semper subauditur, siquidem adest eadem ratio precibus annuendi. Attamen si FLORINA matrimonium ineat, illicite quidem, sed valide contrahet, quia votum castitatis etiam perpetuae non est impedimentum dirimens, sed impediens tantum; verum debitum petere non valebit absque nova voti dispensatione, quae ab Episcopo concedi poterit, cum votum reservatum non sit, utpote emissum ante annos aetatis octodecim; si autem alterutra tantum, vel proles, vel avia decessisset, valuisset adhuc dispensatio, quia eius motivum non cessasset adaequate. **Comp.**, vol. 2, n. 979.

372. — *Resp. ad 2.um* Adhuc valeret dispensatio: ratio est, quia

cum gratia iam concessa fuerit et quidem *absolute*, non vero ad certum tempus, ut concedi solet infirmis pro esu carniū, non censetur Pontifex velle beneficium retrahere. *S. Alph.*, l. 1, n. 196; l. 6, n. 1132; *Elbel*, De lege, n. 456; *Castropalao*, tract. 3, disp. 4, contra *aliquos*; *Comp.*, nn. 189 et vol. 2, n. 961.

CASUS XV

DE VOTORUM COMMUTATIONE

DOMITILLA, virgo adulta, votum emisit singulis sabbatis invivendi quandam imaginem miraculosam B. Virginis, dimidiaē horae spatio, a domicilio distantem. Postea vero huius itineris peracta, votum istud propria auctoritate in ieiunium sabbaticum commutavit. Cum autem vires ad ieiunium deficerent, illud in Missam quotidie audiendam immutat; sed cum propter nova negotia tempus ad hoc non suppeteret, obtinuit a confessario privilegiato, ut illud votum in hebdomadariam confessionem commutaretur. Annuit ille ad cautelam dicens: «Iam bis cessavit totaliter tuum votum, scilicet quando ieiunium et auditio quotidiana Sacri tibi facta sunt impossibilia».

HINC :

- QUAER. 1.º *An valida fuerit duplex commutatio ab ipsa DOMITILLA peracta?*
 2.º *An revera votum in ieiunium et auditionem Missae commutatum cessaverit, ob impossibilitatem utriusque operis ponendi?*
 3.º *An votum DOMITILLAE potuerit a confessario in hebdomadariam confessionem commutari?*
 4.º *An facta commutatione, potuerit DOMITILLA ad primum opus, seu piam peregrinationem redire?*

SOLUTIO :

373. — *Resp. ad 1.um Affirm.* Ratio est, quia quivis vovens votum suum non reservatum commutare potest in opus melius aut etiam aequale; nam ille qui opus re promissa perfectius aut aequale peragit, eo ipso servat id quod promiserat; aliunde ex iure canonico (1) constat; atqui commutatio in ieiunium loco brevis peregrinationis et postea in Missam quotidie audiendam, est quid omnino melius; ergo valida fuit utraque commutatio ab ipsamet DOMITILLA facta. *S. Alph.*, n. 244.

---

(1) «Opus voto non reservato promissum potest in melius vel in aequale bonum ab ipso vovente commutari; in minus vero bonum ab illo cui potestas est dispensandi ad normam can. 1313» (can. 1314).

Resp. ad 2.um Affirm. Quia legitime ex iure Codicis prior obligatio dissoluta fuit.

374. — *Resp. ad 3.um Affirm.* Quia confessarius privilegiatus vota commutare potest, non tantum in opus melius, sed etiam in opus circiter aequale, vel etiam paulo minus (cfr. supra, n. 358, nota); secus enim inutilis foret facultas ipsi concessa, si nihil aliud posset ac ipse vovens: atqui confessio hebdomadaria, utpote animae voventis valde proficua, non est opus multo minus ac auditio Missae quotidianae; ergo... Ad comparisonem enim non est tantum attendendum ad rem materialiter spectatam, sed ad eius utilitatem, etc. Insuper, ad commutationem faciendam, sufficit ut confessarius attendat ad primam voti materiam, seu ad peregrinationem, cum in hac sola consistat obligatio, et commutatio novum votum non constituat, sed tantum modum diversum obligationi satisfaciendi: atqui confessio hebdomadaria, immo et menstrua, praedictae peregrinationi aequivalere potest; ergo... *S. Alph.*, n. 244; *Gury*, n. 338.

375. — *Resp. ad 4.um Affirm.*, sive commutatio facta fuerit propria voluntate, sive auctoritate; quia commutatio fit in favorem voventis; ergo si, facta experientia, malit ad primum opus promissum redire, id liberum esse debet. **Comp.**, n. 419 et seq.; *S. Alph.*, n. 248; *Gury*, n. 339.

CASUS

DE TERTIO PRAECEPTO DECALOGI

CASUS I

DE SANCTIFICATIONE FESTORUM

TRIPHONIUS, vir forensis negotiis suae conditionis non parum implicatus: 1.º Missae privatae quidem diebus festis sedulo interest; Sacro autem audito, nullo praeterea modo, nec mente nec opere, Deo colendo intendit; sed rebus tantum saecularibus et mundanis studiose attendit. — 2.º Immo, cum Sacro adest, licet genibus flexis, mentem suam non semel pene integro Sacrificio voluntarie divertit, ad praecipuas tamen Missae partes velut *in confuso* attendens. — 3.º Interdum etiam sub Sacri celebratione, licet ad notabiliores Sacrificii actiones attentus, cum quodam suo cliente de suis negotiis sermonem miscuit. Haec autem omnia in confessione sacramentali candide aperit, interrogans an aliquando contra suam obligationem de festorum celebratione et Missae auditione, graviter deliquerit?

HINC :

QUAER. 1.º *An satisfaciat praecepto de festis sanctificandis, qui Missam tantum privatam audit? an vero fideles teneantur ad aliud, nempe ad Missam sollemnem vel paroecialem, saltem interdum, aut ad vesperras, necnon ad alia pia opera?*

2.º *Quaenam attentio requiratur ad Missam valide audiendam, an interna aut externa tantum?*

3.º *Quid de singulis in casu propositis?*

SOLUTIO :

376. — *Resp. ad 1.um Affirm. per se* quoad substantiam, scilicet ita ut a peccato gravi eximatur. Ratio est, quia nihil aliud ab Ecclesia iniunctum invenitur. Ita *communiter* contra *aliquos*. Dixi *per se*, quia *per accidens* ad aliud quandoque quis obligari potest, v. gr. ad assistendum contionibus, si instructione necessaria careat, vel si aliquid aliud lege particulari praecipiatur.

Consequenter non datur obligatio *per se* neque assistendi Missae paroeciali, neque officiis vespertinis, nisi ratio specialis urgeat, ut

modo dictum est ; sed maxime inducendi sunt fideles ut Missae sollemni interveniant, et aliis piis operibus vacent pro eorum captu et opportunitate. *Súñez, Elbel, etc. Comp.*, n. 423 et seq.

377. — *Resp. ad 2.um Controvertitur.* Utraque sententia *probabilis* est. Hinc argui nequit de peccato mortali ille, qui notabili parte Missae, vel etiam toto tempore, voluntarias admittit distracciones, si nihil faciat externe, quo attentio impediatur, et sufficiente ad eius praecipuas partes advertat quid fiat. *S. Alph.* hoc tenet ut probabile, n. 313, cum *Lacroix, Lugo, etc. Gury*, n. 341 ; *Comp.*, n. 430.

378. — *Resp. ad 3.um* In *primo* casu graviter non peccavit TRIPHONIUS Missam privatam tantum audiens, ut dictum est. — In *secundo* casu probabiliter neque gravis peccati reus evasit, sed venialiter, et forte multoties, peccavit. — In *tertio* casu peccasset graviter, si ita cum socio confabulatus esset, ut omnino impediretur attentio ad Missam ; hoc tamen non supponitur in casu, cum dicatur TRIPHONIUS, ad praecipuas Sacrificii partes, attendisse. *Gury*, n. 342.

CASUS II

AUDITIO MISSAE

LUCIANUS, pharmacopola, negotiis suae artis irretitus, saepe diebus festis Missae integrae non interest. Interdum enim vel *Epistola* aut *Evangelio* perlecto, vel *Credo* absoluto, ad Sacrum accedit ; interdum autem, vix peracta sacerdotis communione, e templo discedit. Die quadam festiva, cum Sacro interesset, ab amico rogatur ut quoddam ei pharmacum praebeat. Abit ille ante consecrationem, votis amici satisfactorius. Redit vero, non solum expleto illo Sacro, sed dum alius sacerdos esset consecraturus, adeoque duas Missae partes eo die a duobus *successive* sacerdotibus audivit. Tempore autem paschali LUCIANUS noster provolvitur ad confessarii pedes, ut integrum conscientiae statum aperiat, et memoratas supra circumstantias exponit. Quid de his iudicabit pater spiritualis?

HINC :

QUAER. 1.º *An Missa integra audienda sit ex praecepto Ecclesiae?*

2.º *Quaenam pars deficiens censenda sit gravis vel levis?*

3.º *Quid de singulis in casu sentiendum?*

SOLUTIO :

379. — *Resp. ad 1.um Affirm.* Licet enim actio proprie sacra consistat tantum ab initio canonis usque ad communionem inclusive, ea tamen quae praecedunt et subsequuntur, etiam ut partes

integrales Missae praecipuntur, et *sub gravi* quidem *per se*, quia constituunt materiam praecepti gravem. *Gury*, n. 343.

Resp. ad 2.um Omissio notabilis partis Missae est gravis, seu peccatum mortale constituit. Quatenam autem pars Missae sit notabilis, non facile determinari potest: tertia pars iuxta omnes est certe notabilis: sed pars notabilis non tantum ex diuturnitate, sed maxime ex dignitate diiudicanda est. Hinc omissio utriusque consecrationis gravis merito reputatur. *Gury*, n. 344.

380. — *Resp. ad 3.um* 1.º Non peccavit graviter LUCIANUS, sed venialiter tantum, cum, perlecta Epistola, ad Sacrum accessit; immo probabiliter absoluto Evangelio, dummodo ante offertorium advenerit. *S. Alph.*, n. 310; **Comp.**, n. 427.

✓ 2.º *Controvertitur* vero, utrum graviter peccaverit omittendo omnia quae Evangelium *praecedunt*, et simul omnia quae communionem *subsequuntur*. *Probabilius* et fere *communiter* affirmant auctores. Cfr. *Marc*, n. 672; *Berardi*, Praxis, vol. 1, n. 703; *Buccer.*, n. 642, 2.º; *Card. Vives*, n. 280. Probabilius autem venialiter tantum peccasset omittendo omnia ante Epistolam, et omnia communionem sequentia. *S. Alph.*, *ibid.*, cum *Suárez*, etc.

3.º Probabiliter praecepto Ecclesiae satisfecit, duas dimidias Missas successive audiendo, prout in casu, quia integro Sacro interfuit. *S. Alph.*, n. 311, et alii contra *plures*. — Non tamen satisfecisset *probabilius*, si consecratio et communio in eadem parte non convenissent; quia reapse Sacrificio non interfuisset; Sacrificium enim non dividitur. Ecclesia autem fidelibus praecipit, ut integro et perfecto Sacrificio assistant. Cfr. tamen *D'Annibale*, 3, n. 470; *Berardi*, l. c., n. 702; **Comp.**, n. 427 et seq.

CASUS III

DE MODO AUDIENDI SACRUM 1.º

TITUS, in quadam natione Americae centralis munus parochi exercens, notat fideles qui Missam audiunt non assurgere dum celebrans legit Evangelium, idque ille aegre ferens media plurima adhibet nunc docendo nunc hortando fideles ut in signum honoris et reverentiae ad Evangelium assurgere velint. Sed alii sacerdotes eiusdem regionis zelum TITII reprehendunt, quia dicunt consuetudinem illam regionalem vim legis habere, et Episcopos eam tolerare, cum nihil contra ipsam dicant vel faciant. Quibus respondet TITUS omnes Episcopos Americae centralis in Epistola Pastoralis, ab omnibus subscripta, praescripsisse anno 1916 pro sua quisque dioecesi catechismum Pii X, in quo edicitur fideles debere assurgere et perseverare stando toto tempore Missae quo

legitur Evangelium; idem tradi in omnibus libris devotionali-
bus, et talem esse praxim in tota Europa.

HINC:

QUAER. *An TITII agendi ratio probanda sit?*

SOLUTIO:

381.—*Resp.* Certe mens Ecclesiae est ut fideles stando audiant Evangelium, et ita omnino praescribit Rubrica omnibus choralibus. Et haec est etiam ratio cur omnes de choro assurgere debeant dum in choro canitur *Benedictus*, aut *Magnificat*, aut *Nunc dimittis*, quia omnes hi cantici de Evangelio deprompti sunt. Et quamvis verum sit praescripta pro his qui choro assistant non semper valere pro aliis fidelibus, nec semper omnia pro sacerdotibus extra chorum privatim divinum officium recitantibus, nihilominus mens Ecclesiae clara est pro Evangelio, unde consuetudo fere universalis in Ecclesia est ut fideles stantes Evangelium audiant. Quod autem in illis regionibus Americae centralis id non fiat, potius deficienti instructioni religiosae antiquorum temporum tribuendum est. Optimum opus faciet TITIUS, si suaviter curet suos paroecianos inducere ad audiendum stantes sanctum Evangelium. Prudenter ageret TITIUS, si proprium Ordinarium consularet, an ipsi gratum sit futurum si laboretur hunc in finem. Forte tum Ordinarius ipse monita, instructiones aut etiam praecepta daret, et cessarent murmurationes aliorum parochorum, et omnia suaviter ac ordinate fierent.

CASUS IV

DE MODO AUDIENDI SACRUM 2.º

GABINUS, parochus, videt plures e suis paroecianis, dum sacra hostia in Missa elevatur, oculos in terram dimittere sibi que pectus percutere. Hos acriter reprehendit GABINUS, eosque quasi de labe iansenismi infectos traducit, iubens eos sacram hostiam aspiciere et Christum fideliter tunc cum Apostolo Thoma confiteri: *Dominus meus et Deus meus*.

HINC:

QUAER. *Quid de GABINO dicendum?*

SOLUTIO:

382.—*Resp.* Bene faciat GABINUS, si modeste et suaviter suos fideles inducat ad sacram hostiam aspiciendam dum in Missa elevatur aut sollemniter exposita sit in ecclesia, eamque salutandi verbis Apostoli Thomae: *Dominus meus et Deus meus*. Etenim Ecclesia sic agentibus concedit indulgentiam septem annorum et septem quadragenarum (18 maii, 1907: *Acta S. Sedis*, vol. 40,

pag. 441 : cfr. *Ferreres*, Las Campanas, n. 182). Ergo Ecclesia bene significat hoc sibi placere. Unde etiam iubet ut sacerdos hostiam consecratam ostendat populo; et *Caeremoniale Episcoporum* (lib. 2, c. 26) praecipit ut eam eleve, ita ut ab omnibus videri possit.

383. — Male autem facit GABINUS eos acriter reprehendendo qui oculis in terram demissis pectus sibi percutiant quasi rem malam faciant; et peius si eos traducat tanquam infectos labe ianseniana. Haec enim praxis antecedit multis saeculis haeresim iansenianam, et potius exemplum imitatur humilis publicani, quem Christus laudavit, qui oculos in caelum elevare non audebat sibi pectus percutiebat, et innititur antiquissimis liturgicis praescriptionibus. Nam Card. *Guido*, Legatus in Germania anno 1203, praecipit «ut ad elevationem hostiae omnis populus in ecclesia ad sonitum nolae veniam peteret, sicque usque ad calicis benedictionem prostratus iaceret» (cfr. *Ferreres*, l. c., n. 193), et in *Caeremoniali* Greg. X praescribitur «ut in adoratione Corporis Christi prosternant se ad terram, et adorent reverenter in facies cadendo et sic prostrati stent usque ad per omnia». Ibid., n. 188.

CASUS V

ORATORIUM SEMI-PUBLICUM

Domum socialem cuiusdam piaae associationis antea incolebat communitas quaedam religiosa, quae in fines ipsius piaae associationis opera sua ponebat, regendo scholas puellarum pauperum, recreationes dominicales, etc. Erat in illa domo oratorium internum, quod dubio procul semi-publicum erat. Nunc autem illa communitas religiosa aliam domum habitat, sed aliquae religiosae eiusdem communitatis in illa domo associationis quotidie et fere per integrum diem exercent illa eadem opera quae antea exercebant. Manet idem oratorium, in quo pluries in anno Sacrum fit, generales communioniones celebrantur, peraguntur exercitia spiritalia.

HINC :

QUAER. 1.º Quo in loco audiendum est Sacrum diebus dominicis ac festis, ut praecepto satisfiat?

2.º An praedictum oratorium adhuc uti semi-publicum considerandum sit quoad effectum audiendi Sacrum in adimplementum praecepti, faciendi Sacrum; aut e contra dici debeat privatum et requiratur indultum pontificium?

SOLUTIO :

384. — Resp. ad 1.um Legi de audiendo Sacro satisfacit qui

Missae adest (quocumque catholico ritu celebretur): a) sub dio aut in quacumque *ecclesia*, vel *oratorio publico* aut *semi-publico* et in *privatis coemeteriorum aediculis* erectis a personis *privatis* ad suam sepulturam; b) *non vero in aliis oratoriis privatis*, nisi hoc privilegium a Sede Apostolica concessum fuerit (can. 1249 et 1190).

Ecclesiae nomine intelligitur aedes sacra divino cultui dedicata eum potissimum in finem, ut *omnibus christifidelibus* usui sit ad divinum cultum publice exercendum (can. 1161).

Oratorium est locus divino cultui destinatus, *non* tamen eo *potissimum* fine, ut *universo fidelium populo* usui sit ad religionem publice colendam (can. 1188, § 1). Oratorium est *publicum*, si praecipue erectum sit in commodum alicuius *collegii*, aut etiam *privatorum*, *ita tamen* ut *omnibus fidelibus*, tempore saltem *divinorum officiorum*, *ius* sit, *legitime* comprobatum (1), illud adeundi (ibid., § 2, 1.º). — *Semi-publicum* vero, si in commodum alicuius *communitatis*, vel *coetus fidelium* eo convenientium erectum sit, *neque liberum cuique* sit illud adire (ibid., § 2, 2.º). — Demum est *privatum*, seu domesticum, si in *privatis aedibus* in commodum alicuius tantum *personae* vel *familiae privatae* erectum sit (ibid., § 2, 3.º).

385. — *Ecclesiae* et *oratoria* sive publica sive semi-publica eriguntur de *licentia Ordinarii loci*; ad erigenda *oratoria privata*, *ita* ut in *ipsis Sacrum* celebrari possit, *necessaria* est *licentia Sedis Apostolicae*.

386. — *Resp. ad 2.um Affirmative* ad primam partem; *negative* ad secundam. Nam iuxta can. 1188, § 2, 2.º, *oratorium* est *semi-publicum*, si erectum sit in commodum alicuius *communitatis* vel *coetus fidelium* eo convenientium, *neque liberum* cuique sit illud adire. Atqui nostrum *oratorium* erectum est in commodum *coetus fidelium* eo convenientium, scil. in commodum *coetus fidelium* ad *piam illam associationem* pertinentium et *alumnorum scholas associationis frequentantium*, etc. Ergo est *semi-publicum*.

(1) Non satis est ut non impediatur aut omnibus fidelibus permittatur de facto ingressus; sed requiritur ut omnibus fidelibus *ius strictum* ingrediendi concedatur, ita ut si ipsis ingressus negaretur a domino oratorii, possint hi ingressum apud tribumalia reclamare. Unde S. C. Conc. in *Tusculana*, 13 nov. 1636, postulavit instrumentum quo Cardinalis dominus oratorii se obligaret ad permittendum liberum ingressum in perpetuum. Cfr. *Gasparri*, De Euch., vol. 1, n. 192; *Ferreres*, Los oratorios, nn. 356-360. Hinc *Many*, De locis sacris, n. 73, 2.º, a, docet: «Oratorium publicum, etiam aedibus privatis coniunctum, semel ac fuit ab Episcopo cultui divino deputatum, est quasi liberum a quolibet dominio privato; nam, ex ipsa institutione huius oratorii, *populus fidelis verum ius acquisivit, et quidem in perpetuum*, ut nempe ibi sacris assistat; et licet patroni aut fundatores sibi reservaverint privatum ingressum, ex hoc tamen non

ius populi; unde patronus in perpetuum *privatur iure convertendi in usus proprios praefatum oratorium*: quod privationi domini fere aequivalet».

CASUS VI

DE ORATORIO PRIVATO 1.º

BERTHA habet privilegium oratorii privati. Petiverat extensionem ut in ipso possint fieri tria Sacra in die Natalis Domini. Haec extensio iam finita est. Sacerdos autem qui in tali oratorio Sacrum facere solet dubitat an necesse sit ad S. Sedem recurrere pro nova extensione, vel satis sit sumere Summarium de oratoriis ex nova Crucia, vi cuius videntur fieri posse etiam tria Sacra in nocte Natalis Domini.

HINC :

QUAER. 1.º *Quibusnam diebus liceat facere Sacrum in oratorio privato vi concessionis generalis; et quanam extensiones concedi soleant, si petantur?*

2.º *An vi Summarii de oratoriis in Crucia concessi liceat Sacrum facere in nocte Natalis Domini?*

3.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

387. — *Resp. ad 1.um* Omnibus diebus, *exceptis sollemnioribus*. Sollemniores pro hoc effectu sunt: Nativitatis, Epiphaniae, Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, Conceptionis et Assumptionis B. M. V.; S. Ioseph, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, Omnium Sanctorum, et feria V in Cena Domini. **Comp.**, n. 438, 2.º — Extensio quoad dies sollemniores concedi solet: a) cum exclusione sequentium nempe: Assumptionis B. M. V., Nativitatis Domini et Paschae Resurrectionis D. N. I. C.; b) multo rarius conceduntur, praecedenti extensione obtenta, duo exclusi, Assumptio, Nativitas; c) dies sanctus Paschae nonnisi raro conceditur, praecedentibus extensionibus iam obtentis, et semper praevia peculiarissima Ordinarii commendatione, exceptione facta pro indultariis presbyteris infirmis. Cfr. *Ferreres*, *Los oratorios*, n. 91, 4.

Diebus permissis concessionis generalis unum tantum Sacrum fieri potest; tria vero in die Defunctorum et in die Nativitatis Domini, si extensio illum comprehendat. **Comp.**, n. 438, 3.º.

388. — *Resp. ad 2.um* Vi Summarii de oratoriis ex nova Crucia concessi fieri potest Sacrum in oratorio privato legitime erecto, singulis quibusque diebus, etiam sollemnioribus, *exceptis tantum tribus ultimis diebus hebdomadae sanctae*. **Comp.**, vol. 2, n. 1374. — Sed illud Summarium facultatem non tribuit ut Missa celebrari possit *in nocte* Natalis Domini (nec tres, nec una). Valet tantum pro Missa (una vel tribus) *in die* Natalis Domini.

Pro celebratione in nocte requiritur speciale privilegium. Nec dicitur illud Summarium praeter triduum hebdomadae maioris permittere Sacrum in omnibus aliis diebus, nam hoc intelligitur de Missa celebrata horis permissis ex iure communi, sed Missa in nocte Natalis Domini regitur legibus specialibus. Secus liceret in memorata nocte facere Sacrum sine speciali privilegio in omnibus ecclesiis et oratoriis publicis ac semi-publicis, nam in omnibus licet Missam celebrare omnibus diebus, excepto illo triduo. Cfr. *Ferreres*, Los oratorios, n. 256, seq.

389. — *Resp. ad 3.um* Si BERTHA vult omittere recursum ad Sanctam Sedem, poterit obtinere ut in suo oratorio sacerdos faciat Sacrum omnibus diebus quamvis sollemnioribus, illo triduo excepto. Ad hoc requiritur ut singulis annis sumat BERTHA praedictum Summarium, et usum illius approbet Ordinarius loci; sed non inserviet nisi ut sacerdos hisce diebus illic coram ipsa celebrare possit et ut ipsa sola satisfaciat praecepto audiendi Sacrum in die Nativitatis aliisque diebus in Indulto exceptis. Ut alii satisfaciant debent etiam hi omnes sumere hoc Summarium Cruciatæ. Cfr. *Ferreres*, l. c., n. 161, seq.; *Comp.*, vol. 2, n. 1374, seq.

CASUS VII

DE ORATORIO PRIVATO 2.º

CAIUS indultum oratorii privati habens cum extensione de qua in n. 387, b), invitat SEMPRONIUM, sacerdotem, ut in illo Sacrum faciat in festo Assumptionis B. V. Mariae. SEMPRONIUS vero sciens oratorium reperiri in villa quadam rusticana intra limites paroecliae in qua parochus binare debet, dubitat an CAIO morem gerere possit.

HINC :

QUAER. *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

390. — *Resp.* Iuxta vigentem disciplinam S. C. de Sacramentis, inter extensiones indulti de oratorio privato quae concedi solent reperitur sub n. 6: «*Ad casum quo parochus bis celebret*. Conceditur facultas celebrandi in privato oratorio, modo sacerdos celebrans non bis celebret et sumatur extra locum in quo parochus bis celebrat». Cfr. S. C. de Sacramentis, Normae, 7 febr. 1909. De oratorii privati concessione apud *Ferreres*, Los oratorios, n. 91, 6; *Ephem. liturg.*, vol. 24, pag. 133-135.

391. — Ex his verbis erui videtur requiri privilegium apostolicum ut intra limites paroecliae in qua parochus bis celebrat possit sacerdos celebrare in privato oratorio, quae extensio non

conceditur nisi cum clausula: dummodo oratorium privatum sit extra locum ubi parochus bis celebret. Unde si oratorium privatum sit intra ipsum oppidum aut suburbium in quo parochus bis celebrat, usus privilegii locum non habet: sed locum habere poterit, si oratorium sit separatum ab oppido v. gr. in villa rusticana vel castello. Neque permittitur etiam in hoc casu, si ille qui in oratorio celebrat teneatur etiam celebrare (antea vel postea) in oppido vel suburbio, vel in alio loco.

392. — In casu proposito SEMPRONIUS non bis celebraret, neque celebraret in loco ubi parochus bis celebrat, sed in villa remota ab illo oppido.

Caret tamen CAIUS extensione indulti pro hoc casu; sed cum agatur de casu pro unica vice, putamus SEMPRONIUM posse celebrare Missam in his adiunctis, nisi parochus aut Ordinarius reclamant.

Nam quod proprie concedit ius commune est ut Ordinarius possit aut debeat impedire quominus parochus binet, si est alius sacerdos qui Missam velit dicere, et ut ad hoc Ordinarius possit cogere eum qui habet privilegium oratorii ut permittat sacerdotem suum (seu eum qui paratus est ad celebrandum in suo oratorio) celebrare in loco in quo parochus deberet alteram celebrare Missam. Quod si plures sint qui indulto fruuntur oratorii domestici, posset eos cogere per turnum. Unde vi extensionis, de qua supra diximus, conceditur ut Ordinarius non possit cogere indultarium ad cedendum suum sacerdotem. Neque haec facultas est absoluta, sed sub conditione quod parochus, aut populus, aut Ordinarius huic sacerdoti offerant congruum stipendium. **Comp.**, vol. 2, n. 488; Card. *Gennari*, Consultazioni, vol. 1, cons. 101; *Berardi*, Praxis, vol. 3, nn. 430, 431; C. Plen. **Amer. lat.**, n. 360; C. **Manil.**, n. 424; *Collect. S. C. de P. F.*, Instr. 24 maii 1870, n. 1352.

CASUS VIII

DE ORATORIO PRIVATO 3.º

TITIUS (cui concessum fuit indultum oratorii privati), dum aegrotat, etiamsi decumbat in parte domus ita ab oratorio remota, ut nec celebrantem videre nec audire TITIUS possit, nihilominus Missam celebrare facit, ut obligationi audiendi Sacrum satisfaciat et ut sacram Eucharistiam intra Missam suscipere possit, ut, dum bene valet, quotidie facere solet. CAIUS vero capellanus dubia quaedam habet.

HINC :

QUAER. 1.º *An in casu detur praesentia TITII indultarii sufficiens ut Missa in oratorio suo privato celebrari possit?*

2.º *An in casu Eucharistia intra Missam TITIO deferri possit, aut quomodo se gerere debeat CAIUS in casu?*

3.º *Quomodo in casu agendum est ut TITIO satisfaciat meliori modo possibili?*

SOLUTIO :

393. — *Resp. ad 1.um* Praesentia TITII sufficiens esse non videtur, sicut non esset sufficiens ut obligationi audiendi Sacrum satisfaceret. **Comp.**, n. 426. Aliud esset si praecipuas Missae partes sequi posset audiendo vocem sacerdotis, campanulae, etc. In casu autem ipse TITIUS excusatur ob impossibilitatem a praecepto audiendi Sacrum.

394. — *Resp. ad 2.um* *Negative*, quia «sacerdoti celebranti non licet Eucharistiam intra Missam distribuere fidelibus adeo distantibus ut ipse altare e conspectu amittat» (can. 868). ✓

395. — *Resp. ad 3.um* Devotioni TITII satisfieri potest: *a)* quoad *celebrationem*: 1.º poterit CAIUS sacerdos sumere summarium oratorii quod Cruciatu concedit: tum ipse potest celebrare in oratorio, sine necessitate ut adsit indultarius; 2.º poterit etiam obtinere ab Ordinario loci, iuxta can. 822, § 4, licentiam celebrandi per modum actus in altari portatili, quod esse poterit in cubiculo vicino illi in quo iacet infirmus, ita ut celebrantem videre aut saltem audire infirmus poterit (1); *b)* quoad *communione*: 1.º si Missa celebretur ex licentia Ordinarii in loco in quo TITIUS celebrantem videat, poterit CAIUS infirmo deferre communionem intra Missam; 2.º in aliis casibus sacerdos reservet formam in patena usque ad finem Missae, et, finita Missa, sub umbella (S. Rit. C., 7 febr. 1874, n. 3322, II) communionem infirmo deferat iuxta decr. 24 mart. 1860, n. 3099, I.

396. — An post Codicem abrogata censenda sit facultas quam conferebat decr. S. Rit. C. 7 febr. 1874, ad 1 et 2, n. 3322, dandi infirmis Eucharistiam intra Missam in loco eiusdem contignationis ex quo vox sacerdotis celebrantis audiri possit, non satis constat. Affirmant *Verm.-Creus.*, 2.º, n. 138; sed *Ephem. liturg.*, anno 1919, pag. 221, 222, rem saltem dubiam habent. Adhibenda esset quidem umbella.

---

(1) «Utrum facultas celebrandi Missam in domo privata sit ab Ordinario, ad normam canonis 822, § 2, interpretanda restrictiva». — *Resp. Affirmative*. *Comm. Cod.* 16 oct. 1919: *Acta*, XI, pag. 478.

CASUS IX

MISSA IN ORATORIO PRIVATO, IN DIE EXCLUSO AB INDULTO

MARCELLUS cum tota sua familia vacaciones aestivales in villa quadam rusticana transigere debet, invitatus ab amita sua LEOCADIA, domina villae, in qua LEOCADIA oratorium privatum habet ex privilegio S. Sedis. Cum vero MARCELLUS in absentia LEOCADIAE indultariae possit facere celebrare Sacrum vi Bullae Cruciatæ et Summarii de oratoriis, adhuc plura dubia remanent.

HINC :

QUAER. 1.º *An satis sit ut Summarium de oratoriis sumat MARCELLUS tanquam caput familiae?*

2.º *An satis sit ut sumat Summarium pro sacerdote celebrante?*

3.º *In hoc casu Summarium valeret pro uno sacerdote, aut pro pluribus successive?*

SOLUTIO :

397. — *Resp. ad 1.um* Satis est ad hoc ut possit MARCELLUS facere celebrare Missam in sua et aliorum praesentia in dicto oratorio; sed ipse solus cum celebrante et ministro possunt diebus festis illic satisfacere praecepto de audiendo Sacro; ut alii satisfacere possint, requiritur ut unusquisque sumat Cruciatam et Summarium de oratoriis.

398. — *Resp. ad 2.um* Summarium pro sacerdote huic soli faveret et suo ministro inservienti; sed vi huius Summarii, nullus alius nec ipse MARCELLUS posset satisfacere praecepto diebus festis. Unde ad satisfaciendum praecepto ex parte MARCELLI et suorum, nec sufficit Summarium pro sacerdote, nec requiritur.

399. — *Resp. ad 3.um* Summarium est personale et valet pro unico sacerdote. **Comp.**, vol. 2, nn. 1374-1377; *Ferreres*, La nueva Bula de Cruzada, nn. 252-268.

CASUS X

DE ORATORIO PRIVATO ET INDULTO EX CRUCIATA

TITIUS, sacerdos, privilegium habet oratorii domestici seu privati, vi cuius ipse potest in illo celebrare omnibus diebus vitae suae, excepto triduo hebdomadae maioris. Praeterea conceditur facultas ut adimplere possint praeceptum audiendi Sacrum omnes TITII consanguinei et affines, hospites et comensales, *exceptis die-*

bus sollemnioribus, in quibus ipse TITIUS solus et minister praecepto satisfacere possunt.

At TITIO placeret posse quandoque alium sacerdotem invitare ad faciendum Sacrum in proprio oratorio, et ut in *diebus sollemnioribus* etiam praecepto satisfacere possint illi qui aliis diebus satisfacere possunt, si hoc fieri possit per Indultum oratorii concessum vi Cruciatæ.

HINC:

QUAER. *An assumpto Indulto oratorii, vi Cruciatæ concessa, posset TITIUS: a) facere aut permittere ut alius sacerdos in praedicto suo oratorio celebret; b) facere ut qui vi privilegii oratorii aliis diebus festivis Missæ TITII assistentes praeceptum in illo oratorio adimplent, etiam adimpleant diebus sollemnioribus; c) immo etiam praecepto satisfaciant alii qui vi privilegii nunquam in TITII oratorio praecepto audiendi Sacrum satisfacere possunt; d) demum, TITIO celebrante in oratorio privato alieno, assistentes omnes praecepto audiendi Missam satisfaciant?*

SOLUTIO:

400. — *Resp. ad a).* Affirm., omnibus diebus etiam sollemnioribus, excepto triduo hebdomadae maioris, quamvis TITIUS illic iam celebraverit, tam si TITIUS sumat Indultum oratorii vi Cruciatæ, quam si sumat alius sacerdos: sed si TITIUS sumit, poterit in suo oratorio facere ut celebret unus alius sacerdos quolibet die, sive semper idem sacerdos sit, sive sit diversus, modo unus tantum; et tam in suo oratorio, quam in alio, modo TITIUS praesens sit. Si alius sacerdos sumat, ipse solus habebit facultatem celebrandi, sive in oratorio TITII sive in alio.

401. — *Resp. ad b), c), d).* Negative, quoad omnia. Indultum enim oratorii privati quod conceditur per Cruciatam est stricte personale, ita ut vi illius solus ille qui tale indultum obtinuit possit in oratorio privato satisfacere praecepto audiendi Sacrum, non vero alius. Inservit etiam ad hoc ut qui illud habet, facere possit ut sacerdos, etsi indultum non habeat, possit in quolibet oratorio privato legitime erecto, consentiente domino oratorii, celebrare in praesentia illius qui indultum sumpsit. Quod si solus sacerdos indultum habet, nullus alius praeter ministrum (*ayudante*) in privato oratorio satisfacit obligationi audiendi Sacrum diebus dominicis ac festivis.

CASUS XI

CAUSAE A MISSA EXCUSANTES 1.º

CORNELIO, confessario, die quodam festo confessiones excipienti, nescio quo casu, vel dicam potius, qua providentia, occurrunt pene innumeri paenitentes, dubia vel praetextus de omissa Sacri auditione exponentes. Inter alios adveniunt:

1.º BERTHINA, ancilla, raro interveniens Sacro, quia domum custodit, curam infantuli suscipit, victumque domesticum praeparare debet.

2.º TITIOLOUS, adolescentulus famulus, Missam frequenter omittens, quia pascendo gregi invigilare debet.

3.º ROBERTUS, caupo, qui pluries omisit Sacrum, quia propter assiduos hospites, febricitante uxore, non potuit tabernam deserere.

4.º MATHURINUS, mercator, qui semel vel iterum Missam omisit, gravi detentus negotio, ex quo sibi pingue lucrum erat sperandum, vel saltem damnum praecavendum.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam sint causae excusantes a Missa?*

2.º *Quid de singulis iudicabit CORNELIUS?*

SOLUTIO:

402. — *Resp. ad 1.um* Excusant a Missa audienda diebus dominicis et festis, non solum impotentia physica et moralis, sed etiam causa mediocriter gravis, quae involvit notabile incommodum in bonis animae vel corporis aut fortunae. Excusat quoque causa caritatis, nempe ad succurrendum proximo in aliqua necessitate versanti, v. gr. ad custodiendum et curandum aegrotum, etc. Constat ex communi interpretatione et consuetudine, quae est optima legum interpret. Ita communiter. *S. Alph.*, n. 324; *Lacroix*, n. 671; *Gury*, n. 347; *Comp.*, n. 441.

403. — *Resp. ad 2.um* Sic CORNELIO iudicandum:

In primo et secundo casu, a peccato excusandi ancilla atque famulus, quia officio coacti legitime impediuntur. Attamen, si impedimentum perdurare deberet, alius herus illis esset quaerendus, si absque gravi difficultate id fieri posset.

Facile autem peccabunt eorum domini, si curare possint ut domestici saepius Sacro et contionibus interveniant. Eorum conscientia hac obligatione graviter oneratur: multum cupienti generatim media non desunt.

In tertio casu, excusandus a peccato ROBERTUS caupo, si uxorem aegrotantem deserere nequeat, nec alii sint qui alio tempore

praecepto satisfacere potuissent et curam uxoris suscipiant, dum ipsi vicissim Sacro intererit. Ratio autem tabernae custodiendae ut hospites confluant, non sufficit, praesertim si unicum sit Sacrum in hoc loco; tum tabernam claudere debet, ut ipse et alii Missam audire queant. *Gury*, n. 348.

404. — In quarto casu, excusandus est probabiliter MATHURINUS, sed a periculo hallucinationis caveat. Quot enim inveniuntur, qui lucro inhiantes, sine causa sufficienti praecepta Ecclesiae omittunt! *Gury*, n. 349.

CASUS XII

OPERA DIE FESTO PROHIBITA

DANIEL, sartor, vir conscientiae parum meticulosae, iubet saepe sex sociis, seu famulis suis, ut laborent per horam integram, secreto tamen, die dominica; et ipse cum eis ad laborem incumbit, ratus se graviter non peccare; quia, neque ipse, neque alius quispiam iussu suo per tempus notabile laborat. Solet etiam absque scrupulo labori vacare cum suis, per tres vel quatuor horas post mediam noctem, incipiente die dominica, aut vespere, nocte recurrente, quia, ait, tempus nocturnum moraliter ad diem festum non pertinet, licet physice dies a media nocte ad mediam noctem computetur.

HINC:

QUAER. 1.º *Quodnam tempus in laborando die festo ad peccatum, mortale requiratur?*

2.º *An DANIEL graviter peccaverit, iubendo sex operariis, ut per horam laborarent die dominica?*

3.º *An a peccato gravi excusari possit ex eo quod tempore nocturno festorum diu laboraverit?*

SOLUTIO:

405. — *Resp. ad 1.um Controvertitur.* Sed iuxta sententiam communiorē et probabiliorem, non est peccatum mortale, secluso scandalo, si labor non protrahatur aliquantulum ultra duas horas. Ita *S. Alph.*, n. 305. Immo, referente *S. Alphonso*, nec contradicente, iuxta *Lacroix* et alios multos, labor servilis excedere debet notabiliter duas horas, puta duas horas cum dimidio. *Gury*, n. 352. ✓

406. — *Resp. ad 2.um Controvertitur. Affirmant* plures: quia idem est ac si mandans ipse laboraret, vel unus e famulis iussu suo per sex horas laboraret. Hoc praesertim valet, aiunt, si famuli successive per horam labori indulgeant. Attamen sententia probabilior et communior negat, sive famuli laborent simul, sive successive; quia opera illorum non uniuntur in unum, et singuli

venialiter tantum peccant; ergo venialiter tantum peccat dominus eos inducendo ad opus sub veniali culpa tantum prohibitum. *S. Alph.*, n. 306; *Gury*, n. 352.

407. — *Resp. ad 3.um Neg.* Vana excusatio a DANIELE adducitur. Ecclesia enim praecipit abstinentioniam a labore servilii die festo in honorem et reverentiam diei, nec distinguit inter tempus diurnum et nocturnum. *Gury*, n. 353.

CASUS XIII

CAUSAE EXCUSANTES LABOREM DIE FESTO 1.º

Rusticis cuiusdam pagi, dum tempore messis segetes in terra iacerent, quadam die dominica repente visa est ingruere tempestas. Alii subito, proprio motu, ad segetes colligendas, curribus et equis in horreum evehendendas, praecurrunt. Alii a parcho facultatem id faciendi petiere. Alii tandem etiam dispensationem petere veriti sunt, et a labore abstinuere. Parochus autem primos graviter obiurgavit, cum aliis benigne dispensavit, aliorum vero zelum pro Dei gloria dilaudavit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid de ratione agendi rusticorum statuendum?*

2.º *Quid vero de parochi sententia?*

3.º *An, stante dispensationis casu, vicarius dispensare possit?*

SOLUTIO:

408. — *Resp. ad 1.um* Si revera adfuit periculum, prout saepe adest, ne segetes in campo diutius relictas computrescerent, vel notabile damnum paterentur, rustici, eas die festo colligendo, contra praeceptum Ecclesiae non peccarunt; quia Ecclesia, pia mater, non vult filios, cum tanto onere, ad praecepta adstringere. Nihilominus, cum labor ille servilis fuerit publice susceptus, et causa exemptionis fortasse aliis fuerit dubia, melius sane egissent si licentiam a parcho postulassent, modo id absque nimio incommodo facere potuissent, tum ad demonstrandam debitam Ecclesiae submissionem, tum ad praecavendum omne, quoad se hallucinationis, quoad alios vero scandali periculum. *Elbel*, n. 412; *Gury*, n. 356.

409. — *Resp. ad 2.um* Parochus videtur paulo severius egisse, paroecianos increpando ex eo quod absque licentia, hac urgente necessitate, laboraverint, si revera periculum fuerit grave et proximum. Melius fecisset, si prius ipse omnes dispensatos in genere declarasset, ne forte plures ex conscientia erronea graviter peccarent. Quid vero si ratio, licet sufficiens ad dispensandum, non sit

sufficiens ut lex Ecclesiae cesset? Parochus tunc cum subditis singulis atque cum singulis familiis, etiam cum peregrinis dispensare poterit (can. 1245, § 1), insuper adest causa sufficiens, ut dispensare queat. **Comp.**, n. 584.

410. — *Resp. ad 3.um* In primis nota quod nomine vicariorum paroecialium designantur in Codice plures sacerdotes, qui curam animarum exercent, vel loco parochi, vel ei iuvamen aut auxilium praestantes. — Huiusmodi sunt: *a*) qui exercent curam animarum *actualem* in paroecia pleno iure adnexa domui religiosae, Capitulo aliive personae morali, et hi simpliciter vicarii paroeciales vocantur; *b*) vicarii *oekonomi* (hispanice *ecónomos*), quibus commissae est cura paroeciae vacantis; *c*) vicarii *substituti*, qui curam paroeciae gerunt aut in absentia plus minus brevi parochi, aut pendentem recursu contra sententiam privationis paroeciae; *d*) vicarii *adiutores* (hispanice *regentes, vicarios in capite*, etc.), qui vices parochi infirmi aut impediti gerunt, ex toto vel ex parte; *e*) vicarii *cooperatores*, qui parochum praesentem et bene valentem adiuvant (hispanice *coadjutores*). Cfr. can. 471-478 et *Ferreres*, Inst. can., vol. 1, n. 766.

Ex his, illi qui recensentur sub *a*, *b* et *c*, possunt propria auctoritate dispensare, non secus ac parochi (1); idem possunt vicarii adiutores, si *plene* suppleant parochum (cfr. can. 451, § 2; 473, § 1; 475, § 2; 873, et **Comp.**, vol. 2, n. 652, q. 13); si autem non plene suppleant, videndum quam potestatem sibi attributam habeant. Vicarius autem cooperator, si in absentia parochi, nullus sit qui parochum suppleat, poterit dispensare, si a parocho habeat potestatem delegatam; secus vero, si hanc non habeat. Attamen, si urgeat necessitas, vel damnum notabile immineat, vicarius, etiam non delegatus, rusticis dicere potest se de pietate Ecclesiae pie praesumere, quod nolit eos in tali casu obligari ad legem servandam. Etenim urgente periculo, et deficiente legitimo superiore, in re simili, sufficiet dispensatio rationabiliter praesumpta, ita ut prudenter credere liceat quod superior, si praesens esset, dispensaturus foret. *Elbel*, n. 414, et alii.

CASUS XIV

CAUSAE EXCUSANTES LABOREM DIE FESTO 2.º

TITIUS, magnae fabricae farinariae patronus, ex qua lucrum ultra decem aureorum millia singulis annis obtinetur, operarios

(1) Idem generatim tribui posse videtur vicariis cooperatoribus **Hispaniae** (*coadjutores*) habentibus ecclesiam filialem cum territorio separato a territorio matricis, cum fonte baptismali et proprio coemeterio, quamvis plures ex iis speciali delegatione indigeant, ad assistendum matrimonio. **Comp.**, vol. 2, nn. 1073, 1075.

omnes, singulis fere dominicis ac festis diebus, laborare iubet vel permittit. Interrogatus cur ita se gerat, multas affert rationes, scilicet:

1.^{am} quia theologi docent molere non esse opus servile, si mola aqua, vento, vel vapore agitur.

2.^{am} quia aqua deficit tempore aestivo et supplenda est vapore; opus est igitur aqua uti etiam diebus festis, ne commodum, quod illa affert, amittatur.

3.^{am} quia plures operarii ad suam sustentationem indigent etiam salario quod festis diebus lucrantur; nec festum sanctificarent, si laborare non permetterentur; alii vero salarium fixum pro quolibet mense habent, unde si dominus eos, die festo, non iubeat laborare, amittet quidquid salario harum dierum respondeat, cum illi reductionem salarii non admittant.

4.^{am} quia saepe multi sunt, qui diversis ex locis farinam magna quantitate petant, cum aliis temporibus pauci sint, qui eam requirant, ita ut fere a labore tunc cessandum sit.

5.^{am} quia si ignis vaporibus generando extinguendus esset, et iterum post festum accendendus, etiam hoc damnum afferret.

6.^{am} quia cum non semel farina petatur per telegrammata, tunc censetur deesse res tantae necessitatis; ideoque die festo vel molitur, vel curribus oneratis ad currum ferreum farina asportatur.

7.^{am} quia si triticum in ipso ferreo curru (*vagón*) permaneat die dominica, solvendum erit pretium non leve conductionis (*almacenaje*): opus est, igitur, illud quam citius asportare.

8.^{am} quia plerumque diu noctuque per vices laboratur: quare operarii qui, die sabbati hora sexta vespertina laborem incipiunt, usque ad horam sextam, diei dominicae, matutinam illum protrahere coguntur: cum enim opifices e diversis atque remotis locis ad fabricam se conferant, vix apparet, quomodo sabbati hora noctis duodecima, laborem intermittere possunt, ut illum prosequantur statim post horam noctis duodecimam diei dominicae.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid de rationibus a TITIO allatis iudicandum sit?*

SOLUTIO:

411.— Rationes a TITIO allatae singillatim perpendendae sunt: non enim vis eadem omnibus inest.

1.^a Prima ratio insufficiens est: ideo, namque, in parvis motendinis labor diebus festis permittitur, quia *modicus* pro operario est: atqui, in magnis fabricis farinariis, plures operarii *continuo* occupantur in rebus asportandis, saccis implendis, aliisque operationibus perficiendis; ergo. Cfr. *Lacroix*, lib. 3, p. 1, n. 578; *S. Alph.*, lib. 3, n. 277; *Ball.-P.*, vol. 2, n. 725. Praeterea,

occupatio illius, qui ignem vaporibus generando fovere debet, continua est et valde laboriosa; nec adest in casu causa illa excusans, quae ex bono publico petitur pro iis qui similem operam praestant diebus festis nisi magnis navigiis, vel in ferreo curru.

2.^a Nec commodum quod reportatur, aquae vim adhibendo diebus dominicis, dici debet *lucrum magnum et extraordinarium*: non enim est vere magnum, si cum toto annuo lucro conferatur: secus, si ratio TITII valeret, deberemus dicere licitum esse diebus festis laborare in omnibus magnis fabricis, cum generatim, ex omisso diebus festis labore, *lucrum* non leviter imminuatur. Nec *lucrum* illud est *extraordinarium*; cum haberi possit fere omnibus diebus per maiorem anni partem. Aliud esset dicendum, si aqua una tantum alterave die in hebdomada diffunderet, vel uno alterove tantum mense per annum. — Atqui, ut adsit causa excusans, deberet adesse ratio amittendi *lucrum magni* simul et *extraordinarii*; ergo. *S. Alph.*, n. 301; *Ball.-P.*, vol. 2, n. 812; *Scavini-del Vecchio*, 1, n. 199; *Génicot*, n. 337; *Comp.*, n. 451.

412. — 3.^a Circa illud quod tertio loco innuitur, notandum imprimis est, peccare contra iustitiam commutativam heros qui operariis tribuunt salarium, quod honestae eorum sustentationi minime sufficiat; et insuper, cum labor *diei dominicae* rationabiliter exigi nequeat, eadem stricta iustitia postulat, ut sex dierum salarium, alendis etiam *septimo die* operariis, sufficiat. Immo, saltem ex *iustitia legali*, ipsis debetur salarium familiare absolutum, illud, sc., quo operarius frugum et honestus, adhibitis prudentibus subsidiis, valeat se suamque sustentare familiam in ordinariis fecunditatis adiunctis, uxorem nempe cum 3 aut 4 filiis.

Quare, si salarii non sufficit alendo opificum frugum quidem et bene morato, augendum erit. — Quod si tantum aliqui sint operarii, quibus, ob familiae multitudinem, salarium aliunde iustum ad sustentationem pro festis etiam diebus non sufficiat, aliquando *his* operariis labor permitti potest; non tamen credendum est, omnes fabricae operarios in istis versari circumstantiis. Nec sufficit quod additur (quamvis aliquantulum imminuat peccatum domini), illos, sc., nec festum esse sanctificaturos, si laborare non permitterentur; de hac enim re illi sunt apud Deum rationem reddituri, non vero patronus; aliud esset, si ageretur de maioribus malis vitandis, quo in casu, caritas aliud utique postularet.

Quoad illos vero operarios, qui menstruum salarium fixum habent, inspiciendum est an salarium illud fixum pro quolibet mense, excedat salarium summum iustum pro diebus non festivis, necne; si primum, nihil aliud facere potest patronus, nisi salarii reductionem *exigere*, si vult; si secundum, h. e., si non superat summum iustum salarium, hoc sine iniustitia *exigere*

possunt operarii. Cum, igitur, domini vel patroni sufficienter lucrari soleant in magnis fabricis, non videntur posse laborem indicare pro diebus festis, ut lucrum augeant.

4.^a Si revera multi sint qui fere simul ex diversis locis farinam magna quantitate petant, nec aliter eorum petitionibus fieri satis possit (v. gr. farinam in depositis pro iis et similibus casibus coacervando), licebit, necessitatis, et forte veri extraordinarii lucri causa, etiam diebus dominicis labori incumbere; quamvis expediret antea ab Episcopo obtinere licentiam ut vitetur scandalum, vel saltem a paroco, si ab Episcopo obtineri nequeat.

5.^a Quinta ratio plane dicenda est insufficiens, cum multae fabricae sint in quibus interdum tantum laboratur, ideoque ignem extinctum noctu habeant: non igitur videntur magnum pati damnum; alioquin, aliter absque dubio agerent istarum fabricarum patroni.

Et sane: non videtur magnum damnum afferre consumptio carbonis necessaria ad obtinendam debitam et ordinariam tensionem vaporis.

6.^a Nec semper ratio, quae sexto affertur loco, invincibilis erit: etenim, cum mittere telegrammata res sit adeo facilis nec magna pecuniae quantitas pro eo persolvenda sit, non semper ac mittuntur tantam urgentiam aut necessitatem significabunt.

Hoc semel aut bis excusabit; consultius tamen patronus pius ageret, si a postulatoribus exigeret, ut etiam pro aliis vicibus urgentia, in ipso telegrammate, si forte adsit, exprimatur. Et tunc, si datur necessitas, molere licebit, vel etiam plaustra mercibus onusta ad currum ferreum asportare.

413.—7.^a Onerare vel exonerare diebus festis currum ferreum, si aliter commode fieri non potest, permittendum videtur, cum hoc e publico bono esse censeatur. Cfr. *Villada*, *Casus*, vol. 2, pag. 162-163.

Quoad exonerationem in stationibus viae ferreae, statutum communiter hoc invenitur: dominus mercium multis in casibus (nisi aliter cum ipsa societate viae ferreae conventum fuerit), exonerare debet currus viae ferreae in quibus propriae merces asportantur; quod si intra 24 horas non fecerit, singulis sequentibus diebus pro unoquoque curru (*vagón*) 6 pesetas solvere debet, donec exoneratio fiat. Facta exoneratione, merces servari possunt in ipso stationis deposito (*almacén*), et post 48 horas, nisi inde asportentur, solvenda erunt statuta iura conductionis (*almacenaje*).

Quae cum ita sint, permittendum videtur ut currus exonerentur die festo, ii, scilicet, qui ipso die festo summo mane ad stationem appulerint. Si enim vespere pervenerint, vel die praecedenti, exoneratio vel differri poterit ad diem sequentem, vel per-

fici sub vespere diei festum praecedentis. — Immo, si merces paucae sint et breviter asportari possunt, etiam eorum asportatio permittenda videtur; si tamen multae sint, et pluribus itineribus asportari debeant, maneant in deposito; et alio die ad locum suum transferantur, eo vel maxime, quod iura conductionis (*almace-naje*) non debeantur nisi illic ultra horas 48 custodiantur.

414. — 8.^a Hi, qui per totam noctem labori incumbere debent, causam legitimam habent *petendae dispensationis* ut operam suam diebus festis usque ad horam sextam matutinam protrahere possint: aliter namque incommodum certe non leve sustinere cogerentur. — Scimus tamen Manresae fabricas esse in quibus, sabbati hora noctis duodecima, labor intermittitur, prosequendus post horam noctis duodecimam diei dominicae.

CASUS

DE QUARTO PRAECEPTO DECALOGI

CASUS I

OFFICIA FILIORUM IN PARENTES

GASPAR, filiusfamilias, dyscolus, sic confitetur : 1.º Saepe contra oboedientiam et reverentiam deliqui erga parentes ; 2.º pluries eos habui odio ; 3.º eos pluries graviter ad iram et lacrimas commovi ; 4.º verbis asperis eos non semel compellavi ; 5.º semel matrem percussi, sed leviter, et bis contra illam manum levavi, sed non percussi. Illum breviter admonet confessarius ne iterum talia peragat, et confestim eum absolvit.

HINC :

QUAER. 1.º *Quomodo in his peccaverit GASPAR contra oboedientiam, reverentiam et amorem, cogitatione, verbo et opere?*

2.º *An sufficiens sit paenitentis confessio et confessarii directio?*

SOLUTIO :

445. — *Resp. ad 1.um* 1.º Generatim peccata filiorum contra oboedientiam non sunt gravia. Igitur, qualis fuerit GASPARIS culpa contra oboedientiam parentibus, ex rei materia, ex fine praecepti, necnon ex circumstantiis variis colligendum est. Sed, cum filius sit dyscolus, facile praesumi potest eum graviter peccasse.

2.º Graviter peccavit contra amorem parentibus debitum, seu contra virtutem pietatis, si eos gravi odio fuerit persecutus, v. gr. si malum grave eis exoptaverit, si exterius eos oculis torvis diu aspexerit, etc.

3.º Graviter peccavit contra reverentiam erga parentes, *per se*, eos ad iram gravem lacrimasque commovendo, et iniuriis eos prosequendo, praesertim si illi non facile ad haec proni sint ; item, eos percutiendo, licet leviter, sed modo iniurioso, immo etiam manum in eos tantum attollendo. *Gury*, n. 359.

446. — *Resp. ad 2.um* Ex dictis patet filium dyscolum confessionem valde incompletam fecisse, siquidem ex ea colligi, pluribus in rebus, nequit, utrum graviter, nec quoties, peccaverit. Proin confessarius suo muneri non satisfecit, interrogationes ad integrita-

tem confessionis necessarias omittendo, et tam facile et tam cito absolvendo, quin monita congrua ad paenitentis emendationem et illatarum iniuriarum reparationem praemiserit, nisi parentes condonare censeantur. **Comp.**, n. 453 et seq.; **Voit**, n. 635; **Gury**, n. 360.

CASUS II

OFFICIA PARENTUM 1.º

KILIANUS, numerosas proles pater, exiguo cibo, vestituque vix sufficienti uxori et filiis aegre concesso, quidquid labore acquirit, ocus, inter pocula cum aliis bibulis dilapidat. Uxori vero adhortanti et lacrimis efflagitanti, ut maiorem curam filiorum suscipiat, ait: «Nudus ego ingressus mundum, nudus inde egrediar; a parentibus nihil obtinui, sed labore et industria quaesivi unde me sustentarem. Filii exemplum patris sequantur et sibimetipsis provideant».

HINC:

QUAER. 1.º *Ad quid parentes teneantur erga filios in ordine temporali?*

2.º *An teneantur bona augere, vel intacta servare debeant?*

3.º *Ad quid teneantur ratione educationis?*

4.º *Quid de KILIANO statuendum?*

SOLUTIO:

417. — *Resp. ad 1.um* Tenentur sub gravi parentes in ordine temporali alere filios, et sustentare modo familiae congruo, necnon eis procurare statum in quo, honeste pro conditione sua, vivere possint.

Resp. ad 2.um Diligentiam saltem mediocrem adhibere debent, ut bona sua pro filiis servant, immo et alia etiam acquirant, ex quibus filiis in futurum provideant. — Constat ex iure naturali, necnon ex Apost. 2 Cor. 12, 14: *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.* **Gury**, n. 368. Vide n. 418.

418. — *Resp. ad 3.um* Maiori obligatione urgentur adhuc parentes, ut educationem spiritualem filiis procurent: *Anima enim plus est quam esca.* Luc. 12, 23. — Id etiam eruitur ex verbis Apostoli, 1 Tim. 5, 8: *Si quis suorum... curam non habet..., est infideli deterior.* Adde alia plura Scripturae sacrae testimonia.

Utraque obligatio constat praeterea ex can. 1113: «Parentes gravissima obligatione tenentur proles educationem tum religiosam et moralem, tum physicam et civilem pro viribus curandi, et etiam temporali eorum bono providendi».

Resp. ad 4.um **KILIANUS** graviter contra pietatem peccavit, nec

inde excusari potest, quod nudus mundum ingressus fuerit, nihil a parentibus acceperit; etenim, attendendum non est ad id quod parentes KILIANI fecerint, sed ad id quod facere debuissent, si potuissent, et quod et ipse paterfamilias, de iure naturae, praestare debuerit.

CASUS III

OFFICIA PARENTUM 2.º

MATHURINUS, *impius paterfamilias*, sedulo providet filiis circa temporalia, sed satis incurius apparet circa debitam eorundem educationem. Natu maiorem, christiana instructione prorsus destitutum, secum in negotiis peragendis adhibet; alium, in officina, a iuvenibus dyscolis frequentata, artis discendae causa collocat; tertium, collegio, ratione morum et fidei minime tuto, committit, uxore frustra renitente, dehortante et dictitante ibi esse cathedram pestilentiae ac fomentum iniquitatis.

HINC:

QUAER. *Quid de MATHURINO dicendum in singulis casibus?*

SOLUTIO:

419. — *Resp.* MATHURINUS, damnandus sane est de peccato mortali propter agendi rationem relative ad singulos filios: 1.º quia non curavit ut natu maior instructione sufficienti imbueretur; 2.º quia alterum, cum iuvenibus dissolutis in officina immorali, collocavit; 3.º quia tertium filium Satanae tradidit, eum collegio, ubi sedes eius est, committendo. «O MATHURINE, crudelis et impie pater! siccine filios genuisti, ut eos in aeternum Orco devoveres! Sanguis eorum clamat in caelum! Animam pro anima requiret a te Deus iustus iudex!» — Hac vel simili adhortatione confessarius MATHURINUM increpare poterit. Heu! quot cernuntur, hisce temporibus, parentes, qui, anima filiorum prorsus neglecta, unice ad eorum commoda temporalia attendunt!!!.

CASUS IV

OFFICIA PARENTUM 3.º

BERTHA, eo quod studio pulchritudinis conservandae plus aequo indulgeat, nunquam adduci potuit ut filios suos lactaret, quamvis sine valetudinis detrimento optime id praestare posset. Existimat, officio suo fecisse satis, si nutrici tradat lactandos. Nec solet multum inquirere utrum ancillae, quibus infantium curam committit, honestis sint ornatae moribus, an e contra turpi consuetudini sint deditae. Intellexerat, nullum ab ipsis scandalum in huiusmo-

di teneros infantes, derivari posse. Demum, cum sufficientem ad id aetatem habeant, scholis (sic dictis) *neutris*, et aliquando etiam scholis ipsis *mixtis*, pueros suos mittere solet.

HINC :

QUAER. 1.º *An et qualis sit matris obligatio lactandi proprios filios, et quaenam sint timenda pericula, si mater id non faciat?*

2.º *Quaenam sit matri diligentia adhibenda in ancillis admittendis, quibus puerorum cura committatur?*

3.º *Quid de scholis mixtis, vel etiam neutris, sentiendum sit?*

4.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

420. — *Resp. ad 1.um* 1.º Mater tenetur iure naturali proprios filios lacte proprio nutrire. Lac enim maternum, ut ait *Cappellmann* (Medicina pastoralis, pag. 45), est pro infante alimentum maxime naturale, immo unice aptum. Quare, inter eos qui aliter nutriuntur mortalitas longe maior esse solet. Praeterea, ipsi matris sanitati pericula plura creantur, si filios, cum possit, mater non lactet. Cfr. *Antonelli*, Medicina pastoralis, vol. 1, n. 366, seq.; *Eymieu*, El gobierno de sí mismo, pag. 200, nota; *Berardi*, Praxis, vol. 3, n. 7; *Comp.*, nn. 467-469. — Haec tamen obligatio non videtur urgere nisi sub *levi*: unde ab omni peccato excusat necessitas, magna utilitas, consuetudo vigens apud familias nobiles, etc. *Nihilominus* plures medici, considerantes damna quae ex hac agendi ratione consequuntur, *gravem* inordinationem non sine solido fundamento esse putant.

2.º Quod si mater proprio ubere filiolum non lactet, sub *gravi* tenetur sibi substituere bonam, tum a) quoad mores, tum b) quoad valetudinem, nutricem. — Possunt enim pueri: a) ab ipsa nutrice cum lacte sugere illius temperamentum et inclinationem; et b) infici pluribus nutricis morbis, praesertim phthisi ac syphilide. Vide infra, n. 426, et *Comp.*, nn. 467-469.

421. — *Resp. ad 2.um* Tenetur etiam mater magnam diligentiam adhibere quoad ancillas eligendas, quibus cura infantium committatur. Quamvis enim pueri in illa tenera aetate in peccatum formale incidere nequeant, possunt tamen, ut lugenda experientia testatur, pravas consuetudines iam discere, et praesertim manurbationis vitium, ab ancillis inhonestis, quae puerorum genitalia, vel ut a planctu eos temperent, vel ut propriae libidini indulgeant, titillare solent. *Comp.*, l. c.

422. — *Resp. ad 3.um* Scholae *neutrae* seu *laicae* illae vocantur, in quibus datur educatio ab omni religione praescindens; unde etiam *mixtae* vocari solent cum discipulos admittunt ad quam-

cumque sectam pertinentes. *Per se*, grave peccatum est filios ad huiusmodi scholas, etiam superiores seu academicas, mittere. Magno enim periculo fidei amittendae exponuntur adolescentes, maximeque fovetur indifferentia erga religionem et contemptus catholicae fidei, in cuius odium similes scholae institui solent. Quare, patresfamilias sibi persuadeant «se nihil peius de prole sua, de patria, de re catholica universa mereri posse quam ut natos suos in extremam hanc aleam immittant.» Can. 1372-1374; Instr. S. Off. ad Episc. Helvetiae, 26 mart. 1866; Conc. Plen. **Amer. lat.**, n. 136; **Comp.**, nn. 462-465.

423. — *Resp. ad 4.um* Tota ratio agendi BERTHAE imprudentissima est: non recte se gerit proprios filios nutrici lactandos tradens, cum ipsa id optime praestare potest. Ratio pulchritudinis conservandae vanissima est, nisi forte id quaerat ut viro suo placeat et in officio contineat. Sed nec omissio lactationis conducit ad pulchritudinem conservandam, sed potius officit. **Comp.**, nn. 467-469. Nec praetermittat oportet mores nutricis inquirere et corporalem eius sanitatem. Neque levis peccati rea est eo quod quibusvis ancillis curam filiorum committat, vel eos mittat ad scholas *mixtas* seu *laicas*. Omnem pietatem siue erga filios sive erga Deum exuisse BERTHA videtur.

CASUS V

OFFICIA PARENTUM 4.º

COSMAS, medicus, vocatus fuit ut BERTHAE parturienti assisteret, qua occasione vidit eam syphilide esse infectam. Cum statim post partum infans nutrici esset tradendus, matrem monuit de obligatione filium nutriendi methodo artificiali; minime vero per nutricem, ne eam inficeret. Non acquievit mater: quare COSMAS noluit amplius huic familiae assistere.

HINC:

QUAER. 1.º *Quomodo morbus venereus propagatur?*

2.º *Quomodo infantes, cuius parentes syphilide inficiuntur, nutriri debent?*

SOLUTIO:

424. — *Resp. ad 1.um* Syphilide infectus alios inficere multis modis potest, v. gr. transmissione hereditaria, contactu sive personali, sive etiam contactu rerum quae ad ipsius usum inservierunt, vestibus nempe, vasibus, cochleari, stilo lapideo, calamo. Sufficit contactus instantaneus. Infectio per contactum non producit nisi contactus personae aut rei infectae locum habeat in ea corporis parte (quaecumque ea sit) ubi aliqua effractio (quamvis

fere invisibilis) tegumenti exsistat in persona inficienda. Communissime infectio locum habet in actu copulae cum persona syphilide infecta (Ita infici solent 90 aut 93 %). Meretrices quam plurimae hac lue contaminantur (10-50 %) aliosque multos contaminant. Cfr. *Blanc*, La sífilis plaga social, pag. 13 seq., pag. 89 (Barcelona, 1908); *Vigouroux*, Traité complet de médecine, vol. 4, pag. 213 seq.

425. — *Resp. ad 2.um* Puer cuius parentes aut horum aliquis venereo morbo afficitur, nequit tradi nutrici lactandus, quia secus *fere certum est* quod pestifera illa lue nutricem inficiet. Dr. *Blanc*, l. c., pag. 95 seq. Medicus igitur parentes de hoc periculo doceat, et, si opus est, etiam nutricem, si illi desistere a pravo proposito, postquam moniti sunt, nolint. Huiusmodi infantes modo artificiali lactandi sunt, maxime directe lac e capra sugendo: si enim a matre lactentur, hoc morbo inficientur si nondum fuerint infecti, aut gravior in dies fiet contaminatio. **Comp.**, nn. 467-469.

426. — *Vigouroux*, Traité complet de médecine pratique, vol. 4, pag. 214, inter alios casus, narrat de quodam infante qui syphilide infectus nutricem infecit, et haec alios tres infantes, quibus ubera sugenda praebuit, et hi suam quisque matrem, et hae suos maritos. Item de quadam nutrice quae infecit infantem et hic suo contactu suam matrem, aviam et duas ancillas; mater vero suum maritum. Ex quo apparet etiam qua diligentia investigandum sit de sanitate nutricis.

CASUS VI

OFFICIA FAMULORUM

ERNESTUS, famulus, herum suum saepe acerbe alloquitur, irridet, detractione offendit, eiusque praecepta praetermittit. Domino absente, labori saepius pepercit; tandem, cum dominus partem stipendii subtraxisset ex eo quod per notabile tempus aegrotasset, occulte se compensavit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam officia famulorum?*

2.º *Quomodo peccaverit ERNESTUS?*

3.º *Quid, si famulus ante finem anni discedat?*

SOLUTIO:

427. — *Resp. ad 1.um* Famuli dominis praestare debent obsequium et oboedientiam in iis omnibus ad quae, vi contractus, se obligarunt, et in iis quae ad mores spectant. Obligationes autem illae *per se* sub gravi urgent; quare, peccati mortalis rei evadere possunt famuli, si eas in materia gravi violent, v. gr. si dominos aspernentur, illorum defectus occultos manifestent, si insolenter

ipsis respondeant, praeceptum laborem notabili tempore omit-
tant, etc., etc. *Gury*, n. 371.

428. — *Resp. ad 2.um* ERNESTUS *per se* in his omnibus graviter peccavit, nisi ex materiae levitate, vel actus imperfectione, ut facile evenire potest, excusetur. Solutio plerumque ex solis circumstantiis pendet. ERNESTUS sibi compensare non potuit de stipendii subtractione facta ob morbum diuturnum quo detentus est. Herus enim pro obsequio non praestito non tenetur solvere mercedem, immo sumptus pro curatione factos repetere potest; si tamen morbus sit levis et sumptus leves, herus nihil retinere debet. *S. Alph.*, nn. 342 et 864; *Gury*, n. 372.

429. — *Resp. ad 3.um* Si famulus ante finem anni discedat, *per se* ius habet ad salarium, fere pro rata temporis famulatus, paulo minus tamen; sed si dominus grave detrimentum patiatur ex discessu famuli, partem proportionatam stipendii retinere potest. *S. Alph.*, n. 345.

Iure **hisp.-ph.**, si dominus absque causa famulum domesticum expellat ante finem contractus, ei salarium pro rata temporis servitii solvere debet, et praeterea, id quod respondeat servitio *quindecim dierum* (a. 1584). Quod si famulus absque causa discedat, videtur hic teneri de damnis, quae domino obveniant, iuxta a. 1101. Cfr. *Alcubilla*, Diccionario de la Administración española, vol. 1, pag. 704.

CASUS VII

OFFICIA DOMINORUM

TITIUS, vir propriae salutis incurius, famulorum nullam moralem curam habet. In ipsos nullatenus invigilat. Domestici diversi sexus liberiora consortia inter se et cum externis habent; Missam et contionem die dominica omittunt; tempore paschali neque ad confitendum, neque ad communicandum accedunt. Haec omnia cernit TITIVS et tacet.

HINC :

QUAER. 1.º *Quaenam sint officia dominorum?*

2.º *Quid de TITIO dicendum?*

SOLUTIO :

430. — *Resp. ad 1.um* Domini tenentur famulos suos benigne tractare, id est, decenter et humane cum eis agere, alimenta convenientia ipsis tribuere, nec plus aequo, operibus eos gravare. Debent quoque eos instruere, per se vel per alios, in rebus ad salutem necessariis, eosque corripere quoties ad eorum emendationem opus est. Dominus enim est caput famulorum, sicut totius familiae; capiti autem recta ordinatio incumbit. Insuper a dominis iusta mer-

ces famulis retribuenda est, ut obligationi iustitiae et aequitatis naturalis satisfiat (1).

431. — *Resp. ad 2.um* TITIUS, herus malus, immo pessimus habendus est, et multis mortalibus peccatis irretitus; in singulis enim casibus enuntiatis graviter deliquit. Nam domini locum parentum erga famulos tenent, et fere ut proprios filios, quoad officia spiritualia, curare debent. Heu! quot domini nostris temporibus TIRRO similes! quot domini, ob neglectam domesticorum curam, aeternum patientur incendium! Ait enim Apost., 1 Tim. 5, 8: *Si quis suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.* Loquitur, quidem, Apostolus de omnibus qui ad familiam pertinent et patrifamilias subsunt, sed, eo ipso, famuli et servi inter *domesticos* adscribi debent. *Gury*, n. 375.

CASUS VIII

DE SUFFRAGIO FERENDO IN PUBLICIS COMITIIS 1.º

TITIUS, patrem caecum habet, et matrem gravi infirmitate vexatam, quae iam a pluribus mensibus in lecto iacet; sorores tres etiam numerat in minore aetate constitutas, et plures filios. Omnes, TITII salario sustentari debent.

Antea, semper a suffragio in comitiis ferendo, abstinere solebat; sed iam a pluribus annis munus gerit administratoris ducis cuiusdam praepotentis, qui ab eo exigit ut suffragium ferat communiter in favorem CAII, candidati minus indigni.

Nunc vero CAIUS cum egregiae pietatis candidato, et rerum publicarum valde perito, concurrit. Catholici omnes intendunt vires ut probus eligatur. Hunc eligere vellet TITIUS; sed dominus, nisi CAIO suffragetur, administratoris officio illum privabit, sicque eveniet ut integra illa familia fame pereat.

His in angustiis constitutus, ad SEMPRONIUM accedit confesarium, qui eum de gravi peccato damnat propter priores abstentiones; et dicit, teneri nunc ad munus illud statim deponendum, familiae suae sortem in manibus divinae Providentiae relinquendo. Asserit enim, munus illud iam in plura peccata gravia eum impulsisse: toties namque graviter eum peccasse affirmat, quoties

---

(1) Obligationes dominorum omnes fere canone 1524 sic exprimuntur: «Omnes, et praesertim clerici, religiosi ac rerum ecclesiasticarum administratores, in operum locatione debent assignare operariis honestam iustamque mercedem; curare ut iidem pietati, idoneo temporis spatio, vacent; nullo pacto eos abducere a domestica cura parsimoniaeque studio, neque plus eisdem imponere operis quam vires ferre queant neque id genus quod cum aetate sexuque dissideat».

indigno, licet minus indignus fuerit, suffragatus fuit. Nunc autem, si pro catholico suffragium non ferat, reum futurum gravissimi criminis.

HINC :

QUAER. 1.º *An, et quanta sit obligatio concurrendi ad publica comitia?*

2.º *An aliquando liceat minus indigno, vel etiam indigno suffragari?*

3.º *Quid de TITIO et SEMPRONIO dicendum est?*

SOLUTIO :

432. — *Resp. ad 1.um* 1.º Generatim qui ius suffragii habent tenentur in conscientia concurrere ad publica comitia. Ratio desumitur ex obligatione promovendi publicum bonum, damnumque vitandi, tum Ecclesiae, tum Status. — Confirmatur ex Encyclica Leonis XIII, *Immortale Dei*, ubi ait: «Nullam velle rerum publicarum partem attingere tam esset in vitio, quam nihil ad communem utilitatem afferre studii, nihil operae; eo vel magis quod catholici homines, ipsius, quam profitentur, admonitione doctrinae, ad rem integre et ex fide gerendam, impelluntur. Contra, ipsis otiosis, facile habenas accepturi sunt ii, quorum opiniones spem salutis haud sane magnam afferant. Idque esset etiam cum perniciæ coniunctum christiani nominis: propterea quod plurimum possent qui male essent in Ecclesiam animati; minimum qui bene». — Haec tamen obligatio, cum e ratione boni publici sumatur, non est iustitiae commutativae, sed legalis. Cfr. *Villada*, vol. 1, casus 6, pag. 137; *Marc*, n. 2287.

2.º Obligatio ferendi suffragium potest esse *sub gravi*, quando ex abstentione prudenter quis timere potest, ne causa ipse sit cur non eligatur sufficiens numerus bonorum civium. Haec gravis obligatio raro urgebit homines parvi influxus; frequentius vero, viros potentes, qui facile alios in suam sententiam adducere possent; nisi forte illi metu gravis damni deterreantur. Immo, si non adsit spes probabilis boni effectus obtinendi, vel si effectus bonus obtinendus sit parvi momenti, nullum, vel tantum leve peccatum, erit abstinere a suffragio ferendo.

433. — Non tamen omittendum est, effectum bonum quaerendum, non semper esse immediatum: optimum et necessarium aliquando est, accedere ad ferendum suffragium, ut boni mutuo se excitent cognoscantque, viresque exercent, ut tandem aliquando, in ipsa palaestra edocti, plenam de inimicis victoriam reportare valeant.

434. — *Resp. ad 2.um* 1.º *Affirmative*, si nulla sit spes ut dignus eligatur, et indignus concurrat tantum cum magis indigno: tunc enim electio candidati minus mali rationem boni habet.

Villada, l. c., q. 5, pag. 159; *Berardi*, Praxis confess., vol. 3, n. 63; *Marc*, n. 2288.

2.º Si vero indignus, qui nempe bono Ecclesiae, vel civilis societatis, aperte adversetur, concurrat cum digno, indigno suffragium dare, continet vetitam cooperationem, quae, si formalis sit, graviter illicita semper erit.

Seclusa tamen cooperatione *formali*, aliquando indigno suffragari licebit, modo absit scandalum, v. gr. si quis metu gravis damni, quod aliter caveri non potest (v. gr. promissione, quae non obligat, et adhibita mentali restrictione ad mendacium vitandum), ad id adigatur. Ponderandum tamen prudenter erit, an in casu ratio privati damni *certi*, damno publico, forte dubio, quod ex tali suffragio orietur, praevaleat. *Génicot*, n. 359.

Hucusque dicta, non modo in electionibus *legislativis*, sed etiam in *municipalibus* locum sibi vindicant. Et omnibus haec essent *prudenter* innuenda; non tamen sine spe fructus, a bona fide quis erit deturbandus.

435. — *Resp. ad 3.um* In casibus in quibus a suffragio ferendo abstinuit TITIVS, cum sit vir parvi influxus, generatim nullum, vel *leve*, admisit peccatum. Dum pro minus indigno suffragium tulit, licite omnino egit. Immo, in hoc ipso casu, in quo CAIVS cum egregiae pietatis candidato et rerum publicarum valde perito concurrat, videtur etiam a peccato excusari TITIVS, nisi moraliter certum sit: 1.º ex eius suffragio pendere victoriam, et 2.º ex victoria candidati catholici bonum maximum pro Ecclesia vel pro patria *certo* esse obtinendum. Et his adhuc *probabiliter* positus, non is ego essem qui auderem damnare de peccato *gravi* TITIVM suffragantem in casu pro CAIO: nec forte de *levi*, cum *gravissimum* damnum aliter agendo sit ipsi TITIO *certo* timendum. Cfr. *Villada*, vol. 1, cas. 6, pag. 135; *Berardi*, l. c., n. 60; *Comp.*, n. 485.

Ex dictis iam patet quantum a vero aberraverit SEMPRONIUS.

CASUS IX

DE SUFFRAGIO FERENDO IN PUBLICIS COMITIIS 2.º

TITIVS, parochus, appropinquantibus electionibus, sive municipalibus sive provincialibus sive legislativis, populum sibi creditum admonere solet de obligatione concurrendi ad electiones. Immo, valde sollicitus esse solet ut catholici omnes tempestive se inscribant in albo electorum. Aliquando, ne candidatus catholicus ab impio adversario excluderetur, visus est ipse parochus cum omnibus paroeciae sacerdotibus, ad suffragium pro catholico ferendum, publice accedere.

In his ipsis electionibus consultus ab amicis, docet denegandum non esse suffragium viris spectatae probitatis concurrentibus cum aliis improbis quidem, sed magis aptis rebus gerendis.

HINC :

QUAER. 1.º *Quid dicendum de ratione agendi TITII in primo casu?*

2.º *Quid de responso eius sentiendum sit?*

SOLUTIO :

436. — *Resp. ad 1.um* Per se, ratio agendi TITII laudabilis omnino est. Non enim indifferentes esse generatim possunt viri e clero, et praesertim parochi, quoad exitum electionum, cum de bono publico et maxime ipsius Ecclesiae agatur. *Berardi*, l. c., n. 65.

Ubi vero, ex sua immixtione in huiusmodi negotiis, magna incommoda oriantur et voluntatum alienationes (ut subinde accidit, praesertim in parvis oppidis, et in electionibus municipalibus), curet parochus, sub ductu et directione proprii Episcopi hac in re procedere.

437. — *Resp. ad 2.um* Responsum TITII ex Encycl. Leonis XIII *Sapientiae christianae* depromptum est. Ibi enim legimus: « Favendum viris est spectatae probitatis, eisdemque de christiano nomine meritis; neque causa esse ulla potest cur male erga religionem animatos, liceat antepondere ». *Berardi*, l. c., n. 64.

CASUS X

DE ELECTIONIBUS LEGISLATIVIS

In civitate quadam duo candidati habentur pro electionibus legislativis, e quibus unus pessimus iam electus est pro alio districtu et palam profitetur se debere, si in hac civitate eligatur, huic electioni renuntiare, quia electoribus prioris districtus promisit se retenturum repraesentationem ipsorum. Alius candidatus certe erat minus malus. Peractis electionibus ille pessimus electus est, qui, ut iam dixerat, huic iuri renuntiavit, unde de novo electiones in ipsa civitate peragenda sunt. In prioribus electionibus plures optimi catholici suffragium non tulerunt, alii vero schedam albam deposuerunt. Dicebant enim: non possumus impedire quominus pessimus recenseatur inter deputatos, quia iam electus est. Unde, si eligimus minus malum, nihil aliud obtinebimus nisi alium liberalem adnumerare inter deputatos.

HINC :

QUAER. *An qui a suffragio ferendo abstinuerunt aut albam schedam dederunt, in casu, recte se gesserint? — An male egerint qui suffragium tulerunt in favorem candidatus minus indigni?*

SOLUTIO :

438. — *Resp.* Nec primi nec secundi videntur inquietandi. Non *primi*, propter rationes ab ipsis allatas; nec *secundi*, quia forte spem fovebant non inanem tunc eligendi minus malum; et forte nunc, in novis electionibus, alius magis indignus eligatur, et sic tandem aliquando numerum non solum liberalium sed et pessimorum augeatur.

CASUS XI

DE SUFFRAGIO VENDITO ET NON DATO IN PUBLICIS COMITIIS

TITIUS, sacerdos, plurium paenitentium confessiones audivit se ipsos accusantium de pecunia accepta a candidatis liberalibus concurrentibus cum catholicis, ut pro ipsis liberalibus suffragia ferant. Pecuniam acceperunt quidem electores et retinent, suffragium vero catholico candidato dederunt.

Nescit TITIVS utrum hanc pecuniam retinere possint huiusmodi electores, saltem iuxta art. 1305 nostri Codicis civilis. Licere in casu pecuniam accipere et retinere plurimorum in illa regione sententia est.

HINC :

QUAER. 1.º *An et quatenus liceat pecuniam acceptam ex turpi contractu retinere, sive ante opus turpe patratum, sive postea: a) ex iure naturali; b) ex iure positivo Codicum recentiorum Hispaniae et Americae Latinae?*

2.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

439. — *Resp. ad 1.um a)* Ex iure naturali ante opus turpe patratum non licet pecuniam retinere, quia contractus nullus et irritus est; post opus turpe patratum, disputant auctores, et sententia negans obligationem restituendi pecuniam solide probabilis est, ideoque pecunia retineri potest, ut constat praeterea ex resp. S. Paenit. 23 apr. 1822.

b) Ex iure positivo Codicum recentiorum **Hisp.**, **Lusit.** et **Amer. lat.** huiusmodi contractus nulli quidem declarantur, sed pretium scienter solutum repeti nequit (*saltem in foro externo*) etiam ante operis turpis positionem. Cfr. **Codic. hisp.-phil.**, aa. 1275 et 1305; **lusit.**, 669, 592; **aeq.**, 1457, 1458; **bol.**, 722, 724; **chil.**, 1467, 1468; **col.**, 1524, 1525; **guat.**, 1422; **mex.**, 1304, 1306, 1669 seq.; **nlc.**, 1467, 1468; **per.**, 53 Cod. comm., et 1245, 1243 Cod. civ.; **ur.**, 1262, 1539; **Salv.**, 1453, 1454.

440. — *Resp. ad 2.um* Tum iure naturali, tum iure positivo, si electores dum pecuniam acceperunt iam propositum habebant non

dandi suffragium ei pro quo dando pecuniam acceperunt, videntur omnino teneri ad restitutionem, *cum fraus sua nemini patrocinari debeat*.

441. — Pariter si dum pecuniam acceperunt intentionem habebant suffragium ferendi pro candidato liberali concurrenti cum catholico, ante operis turpis positionem, i. e. ante suffragium pro liberali datum, tenentur iure naturali restituere acceptam pecuniam: et consequenter etiam tenentur restituere postquam suffragium tulere non pro ipso sed pro catholico.

Iure quidem **hispano** ex art. 1305 Codicis civ. pretium solutum repeti non potest, si causa contractus est illicita aut factum constituat delictum vel aliam legis poenalis violationem, sive utrique communem, sive uni tantum propriam; articulus vero 92 legis suffragii (Ley electoral de diputados, de 26 de jun. de 1890) prohibet omnino suffragia sollicitare donis, sub poena 125-3,500 pesetarum.

His non obstantibus, saltem si electores legis prohibitionem cognoscebant, videntur hi teneri ad restitutionem pretii accepti, quia lex civilis videtur denegare tantum actionem in foro externo, non autem destruere in favorem transgressoris ipsius legis obligationem iuris naturalis restituendi pecuniam in contractu turpi acceptam ante operis turpis positionem. Cfr. *Marres*, lib. 3, n. 159; *Waffelaert*, 1.º, n. 418.

Verum si electores ignorabant non modo prohibitam esse suffragiorum emptionem sed etiam illicitum esse in casu suffragari candidato liberali et animum habebant ferendi suffragium pro illo pro quo pecuniam acceperunt, quamvis postea aliter se gesserint, forte possint retinere pecuniam; ita interpretando legem ut delinquentem afficiat poena privationis pecuniae datae et huius pecuniae dominium transferat in eum qui bona fide pecuniam accepit. Nec tamen hoc satis constat.

CASUS

DE QUINTO PRAECEPTO DECALOGI

CASUS I

OCCISIO SUI INDIRECTA 1.º

GORDIANUS, fur et latro insignis, captus et in altissima turri inclusus, capitis poenam merito timens, e carcere statuit exire, et imminente morte se eripere. Perfracto igitur et terebrato muro, sese dimittit fune quodam, qui ne medietatem quidem turris aequabat, inde in terram prosiliturus, non obstante evidentissimo vitae discrimine, ut certam mortem a sententia iudicis imminentem effugeret. Ast, infeliciter admodum successit eventus. Vix enim funem cratibus ferreis affixum apprehendit, ut, eo rupto, ab altissima turri decidendo, sibi cervicem fregerit, et animam efflaverit.

HINC :

QUAER. 1.º *An, vel quando liceat se indirecte occidere, seu certo mortis periculo se exponere?*

2.º *An in casu graviter peccaverit GORDIANUS?*

3.º *Quid si actum fuisset, non quidem de morte vitanda, sed de carcere durissimo effugiendo?*

SOLUTIO :

442. — *Resp. ad 1.º* Certum est nunquam esse licitum se directe occidere ; si vero veneramur aliquos qui hoc fecerunt, dicendum est eos id fecisse ex inspiratione divina. *S. Alph.*, l. 4, n. 367. — Licet vero aliquando se indirecte occidere ; id est, aliquid facere vel omittere ex quo, praeter intentionem, mors secutura sit. Ratio est, quia praeceptum servandi vitam, utpote affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter aliquam necessitatem, vel maximam utilitatem ; scilice, quando, ex actione periculosa quae ponitur, alius effectus bonus, qui periculum compenset, immediate sequitur et ab agente intenditur ; tunc enim mors sui ipsius permittitur quidem, non vero procuratur. *S. Alph.*, nn. 366 et 367 ; *Gury*, n. 376. — Recole dicta n. 5, seq. **Comp.**, nn. 60, 487.

443. — *Resp. ad 2.º* *Neg.* Ratio est, quia GORDIANUS desiliendo non intendit seipsum occidere, sed potius mortem ex sententia iudicis imminentem evadere : etenim, licet desilire nequeat absque

evidenti mortis discrimine, nihilominus desiliens, per hoc non censetur voluisse seipsum occidere, sed infame potius mortis supplicium evadere. Ilinc, potest quis, ex incensa domo, per fenestram prosilire, vel ex conflagrante navi in mare se conicere, non quidem ad mortem petendam, sed ad duriores evadendam. *Elbel*, n. 13; *Saetler*, De quinto praec., art. 1, q. 2; *Gury*, n. 377.

444. — *Obiicies*: Ergo, ad mortem duriores evadendam, GORDIANO licuisset etiam seipsum gladio transfigere?

Resp. Neg. Nam ille qui transfigit seipsum, suiipsius mortem directe assumit et intendit tanquam medium ad mortem duriores evadendam; e contrario, qui prosilit e fenestra, vel e navi, minime suiipsius necem intendit, sed maioris periculi fugam: si vero mors sequatur, *per accidens*, praeter fugientis intentionem, accidet. Revera, si quis in aliis circumstantiis id faceret, merito quidem de voluntate se interficiendi argueretur; si quis autem id faciat mortis durioris necessitate compulsus, argui nequit quod propriam mortem intenderit. *Elbel*, n. 14; *Gury*, n. 378.

445. — *Resp. ad 3.um* Etiam tunc probabiliter de peccato gravi damnandus non esset GORDIANUS; quia, in his circumstantiis prosiliendo, non intenderet seipsum occidere, sed tantum per fugam se liberare a squalore perpetui carceris, saepe morte ipsa duriores. *Elbel*, n. 16, cum *Bonacina*, *Sporer*; *Gury*, n. 379; *Comp.*, n. 487.

CASUS II

VITA VOLUNTARIE BREVIATA

ANSELMUS, carthusianus, graves cruciatus in suum corpus exercet, parcoque cibo reficitur, praevidens se ideo citius moriturum. Graviter autem aegrotans recusat medicinas sibi propositas, et omittit manducare carnes, licet medicus eas tanquam medium ad valetudinem recuperandam ei praescripserit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam media homo tenetur adhibere pro valetudine et vita conservanda?*

2.º *An ANSELMUS peccaverit vitam abbreviando per corporis cruciatus, et cibi abstinentiam?*

3.º *An peccaverit recusando medicinas et carnes sibi a medico praescriptas?*

SOLUTIO:

446. — *Resp. ad 1.um* Homo adhibere tenetur media ordinaria pro vita sua conservanda, quia non habet dominium directum, sed tantum utile vitae suae. Proinde eam curare debet tanquam fidelis custos et administrator. Non tamen tenetur adhibere media

extraordinaria, aut pretiosa, saltem *per se*; quia id officium prudentis administratoris non requirit, et obligatio maior nimis anxietatibus eum exponeret. *Gury*, n. 385.

447. — *Resp. ad 2.um Neg.* Ratio est, quia, hoc non obstante, is exhibet curam sufficientem corporis, ut mors non proxime sequi possit. Licet enim carnem vigiliis et inedia moderate affligere, et abstinere etiam a parte cibi communis, quamvis mors citius sequi debeat; quia sic non tollitur, sed non producit vita, ad quod *per se loquendo* nemo tenetur.

Insuper, utilitas spiritualis exinde proveniens corporali praevallet. Alias tot Sancti graviter peccassent, nedum sanctificati fuissent. Peccarent etiam tot homines qui artes laboriosas, v. gr. in fodinis, in officinis ferreis, vitreis, etc., vitam consumunt et abbreviant. Hinc potest quis religionem ingredi, licet valetudine debilis, nec tenetur e novitiatu exire, aut victum a communi diversum petere, neque mutationem loci requirere, licet praevideat vitam suam sic fore abbreviandam. *S. Alph.*, n. 371; *Gury*, n. 386.

448. — *Resp. ad 3.um 1.º* ANSELMUS, licet ob bonam fidem excusandus sit, non potuit tamen licite respuere medicinas communes, si morbus fuerit non solum gravis, sed periculosus, quia sunt media ordinaria et facile parari queunt. — 2.º An vero potuerit licite abstinere carnibus, quibus vitam valeat conservare? — *Controvertitur: affirmant* alii, quia religiosus ille pro bono communi Ordinis, et ex amore regulae, bene potest vitam negligere; *negant* vero alii, quia non apparet in ista abstinencia tantum Ordinis bonum. *S. Alph.* dicit primam sententiam probabiliorem, n. 370, et in Hom. apost., De quinto praec., n. 2. — Igitur sub illo respectu minime inquietandus est ANSELMUS.

CASUS III

DE SPECTACULIS PERICULUM MORTIS AFFERENTIBUS

In quadam Hispaniae civitate existit associatio laicalis, quae ecclesiastica approbatione caret. Patronum habet S. Raphaëlem, et singulis annis, recurrente festo S. Raphaëlis, plures atque splendidi actus celebrantur non modo religiosi sed etiam profani. Cum vero aliquando inter festa profana etiam exhiberetur pugna illa pugilorum inter hominem et hominem quam *boxeo* appellant et nocte aliqua unus ex pugilibus absque sensu remaneret, plures scandalizati sunt, maxime cum magna pars sociorum sequenti die in publica et generali communione Eucharistiam sumerent, sintque socii pii qui spiritum pietatis in ipsa associatione promovere curant.

Ipsē parochus imprimis dubitat quomodo se gerere debeat publice, nam privatim iam socios plures reprehendit.

HINC :

QUAER. *Quid parocho suadendum sit?*

SOLUTIO :

449. — *Resp.* De pugna pugilum iudicandum est aliquo modo sicut de taurorum agitationibus, ita tamen ut illa pugilum lucta magis repugnet legi naturali, quia est pugna hominis contra hominem cum periculo mortis, aut gravissimae percussione hinc inde. In illa taurorum, non habetur pugna hominum inter se sed tantum hominum cum bestiis, unde tantum illicita est ex una parte. In lucta pugilum homo semper hominem laedit, unde ex utraque parte est illicita. In illa taurorum multoties homo nullum detrimentum capit, et tantum illicita est quatenus periculo se exponit; in ista pugilum, homo semper damnum sustinet et fere semper etiam alii homini infert, mutuis percussioneibus. Utraque illicita, pugilum vero magis illicita, magis contra naturam.

450. — Instituire aut promovere luctam publicam pugilum gravius est quam huic spectaculo assistere: assistentia etiam illicita est, non tamen graviter illicitam pronuntiare audeam, nisi de sacerdote aut clerico agatur qui pluries aut publice assistat. Tum institutio, tum assistentia, impugnanda est praesertim privatim et etiam publice in libris et ephemeridibus; palam autem e suggestu eam reprehendere aut de mortali damnare, minus opportunum videtur et forte sine fructu. Curet parochus prudenter directores associationis inducere ad omittendum hoc spectaculum.

CASUS IV

INIECTIONES NARCOTICAE MORIBUNDIS PROPINATAE

TITIVS, medicus, non infrequenter infirmis graviter aegrotantibus et moribundis propinare solet ad eorum dolores sedandos, subcutaneas iniectiones narcoticas, quibus infirmi remanent veluti trunci, absque usu sensuum et rationis. Unde incapaces fiunt peragendi confessionem, suscipiendi Eucharistiam, faciendi aut mutandi testamentum, promerendi apud Deum. Et aliquando ita egit cum quodam infirmo, qui aegrotabat in domo aliena et in suo testamento heredem relinquebat quoad tertiam bonorum partem eum qui ei assisteret in sua ultima infirmitate.

HINC :

QUAER. *An et quatenus haec praxis toleranda sit?*

SOLUTIO :

451. — *Resp.* Merito est reprobanda praxis haec consopendi

ac veluti in profundum lethargum inducendi infirmos, quin ita agentes considerent moribundos posse reperiri in statu peccati mortalis et ita impediri quominus in bonam frugem se recipiant. Unde qui talia agunt vel permittunt verae causae esse possunt aeternae infirmi damnationis. Possunt etiam esse causae violatae iustitiae commutativae, impediendo infirmum a faciendo vel mutando testamento, ut aliquando accidisse mihi constat, et subici possent processui criminali.

452.—Hinc si probabile sit infirmum in illo statu inconscientiae esse moriturum, privari usu rationis non potest, nisi gravissimos experiatur dolores, et iam prius monitus sit de suo gravissimo statu et ultima Sacramenta receperit, et testamentum, si vult, fecerit aut mutaverit, et tandem consensum dederit ut in talem soporem conciliatur, ut enim ait *P. Villada*, Casus, vol. 3, pag. 308: «In periculo mortis certum est non licere etiam consentientem, quod semper suppono, privare potentia proxima usus rationis, quando ille praevidetur in tali sopore aut privatione usus rationis moriturus, et simul non putetur christiane dispositus. Ratio vel ex eo liquet, quod tunc maxime urgeat suprema obligatio se reconciliandi cum Deo, seque ad vitam aeternam disponendi». Cfr. etiam *Lehmke.*, vol. 1, n. 893; *Noldin*, De princ., n. 346; *Génicot-Salsmans*, vol. 1, n. 185; *Comp.*, n. 263, q. 3.º

CASUS V

MUTILATIO

CECILIUS patitur infirmitatem quandam (quae *varicoceles* appellatur) in uno ex testiculis. Ex medicorum iudicio infirmitas auferri quidem poterit, sed testiculum amputando. Confessarius autem dubitat an haec amputatio licita sit, quia haec infirmitas periculum mortis non affert sed quidem magnas molestias. Aliunde plura alia remedia a medicis praescripta adhibuit CECILIUS, sed nihil omnino ei profuere.

HINC:

QUAER. *An haec testiculi amputatio sit licita in casu?*

SOLUTIO:

453. — *Resp. Affirmative*, quia haec operatio hominem non reddit impotentem, nam ut potens sit sufficit unus testiculus, et consequenter non est gravis mutilatio; aliunde ratio sufficiens adest, quia per talem operationem CECILIUS liberatur a magnis molestiis, nec aliud remedium invenire potuit.

CASUS VI.

CASTRATIO FEMINEA 1.º

NATALIA, coniugata, in primo partu duos edidit filios; tres, in secundo; et quatuor, in tertio (1). Horrens pericula forte gravissima quae in alio partu sibi obvenire possint, medicum catholicum interrogat, qui, facta NATALIAE inspectione, declarat etiam futuros partus in sensu progressivo processuros. Proponit medicus NATALIAM reddere infecundam, adhibita quadam operatione non periculosa, se tamen operationem non peracturum dicit nisi probante NATALIAE confessario. Confessarius vero a NATALIA consultus accedit ad medici sententiam, eo quod hic asserat mortis periculum pro NATALIA in aliquo ex partibus forte subsequentibus. NATALIA, non satis fidens responso sui confessarii, recurrit ad alium sacerdotem, qui sententiam fert omnino contrariam.

HINC:

QUAER. *Potest in casu licite fieri operatio a medico proposita?*

SOLUTIO:

454. — *Resp.* Agitur de castratione feminea per operationem *porrensem*, seu laparotomiam, qua omnino auferuntur uterus et ambo ovaria; quo fit ut mulier penitus castrata et absolute incapax *per se* evadat ad quamcumque praegnationem, potest tamen voluptatem ex coitu percipere ac comparti reddere. Verum haec operatio continet gravem mutilationem, et consequenter illicita est, nisi necessaria fuerit ad vitam feminae salvandam vel proximum vitae periculum avertendum, v. gr. si ovaria gangrena affecta fuerint. **Comp.**, vol. 2, n. 1009; *Villada*, l. c., pag. 267; *Lehmke.*, n. 856; *Noldin*, De praeceptis, n. 382; *Génicot*, l. c.; *Eschbach*, disp. 3, c. 4, app. I. — In casu autem nullum existit huiusmodi mortis periculum, quod necessariam faciat hanc mutilationem, cum satis sit abstinere a copula.

Poterit NATALIAE proponi partialem illam abstinentiam ab usu coniugii, de qua sermo fit in **Comp.**, vol. 2, n. 1159. Probabiliter

---

(1) Circa similes partus haec habet *Antonelli*, Medicina pastoralis, vol. 1, n. 229, pag. 173, edit. 3.^a: «Etsi mulier *ordinarie* unum tantum infantem pariat, tamen saepe fit ut geminum, raro trigeminum, rarius quadrigeminum, rarissime vero quinquegeminum in lucem edat. Rationes huius facti variae sunt. Tempore enim fecundationis potest fieri fecundatio unius vel plurium ovulorum, quae simul crescunt, totidem fetus producendo, quia vesicula *Graaf*, cum erumpitur, potest emitte etiam plura ovula: vel tempore menstruationis possunt erumpere etiam plures vesiculae, vel vesicula germinativa potest, sponte, se dividere, plures efformando vesiculas. Cum vero nemaspermata in coitu quamplurima emittantur, possunt fecundari quamplurima ovula, si adsunt. Nihil mirum igitur physiologice, in hīs fecundationibus *multiplicibus*».

post annum aetatis quadragesimum quintum cessabit pro NATALIA omne periculum conceptionis.

Nec videtur medici affirmatio niti nisi in mera coniectura.

CASUS VII

CASTRATIO FEMINEA 2.º

DIONYSIA, coniugata, passa est operationem chirurgicam, qua unum ovarium ipsi ad salvandam vitam extractum est. Medicus-chirurgus qui operationem peregit, DIONYSIAE significavit ita esse factam textorum (*de los tejidos*) coniunctionem ut, si concipiat, fetum in lucem edere non poterit, sed mater et proles morientur: quare vitam maritalem agere non poterit. His auditis a marito, hic respondet, se, si vitam maritalem cum DIONYSIA agere non possit, separationem ab ipsa instituturum et aliam feminam quaesiturum; quod quidem magnam infamiam afferet ipsi legitimae sponsae.

HINC:

QUAER. 1.º *Poterit in hoc casu permitti extractio secundi ovarii, cum iam, ut res se habent, procreatio filiorum sit impossibilis, et facta extractione consuli poterit continuationi vitae maritalis, et famae tum mariti, tum uxoris?*

2.º *Et quatenus negative, quid consilii dandum DIONYSIAE?*

SOLUTIO:

455. — *Resp. ad 1.º Negative.* Agitur de mutilatione gravi, quae permitti nequit, nisi necessaria sit omnino ad salvandam vitam. Cfr. n. 454, et **Comp.**, vol. 2, nn. 1009 et 1157.

456. — *Resp. ad 2.º* DIONYSIAE permitti potest: a) alia operatio quae instauret textorum dispositionem, ita ut partus normalis fiat possibilis; b) uti coniugio iis tantum diebus quibus iuxta testimonium plurium medicorum fecundatio evadit moraliter impossibilis. **Comp.**, vol. 2, n. 1159.

Quod si maritus DIONYSIAM derelinquat, infamia erit pro marito; uxor enim veram causam exponere posset, quae certo pro ipsa inculpabilis est. Sed forte melius ipsa ageret debitum marito simpliciter solvens et in manibus Dei se constituens. Non raro enim medici dicunt mortem subsequituram ex nova conceptione, et experientia postea illud prognosticum falsum fuisse probat. **Comp.**, l. c., n. 1158.

CASUS VIII

STERILIZATIO FEMINAE

AGATHONICA, coniugata, plures filios habuit, et in ultimis praegnationibus et partibus affecta fuit albuminuria, a qua post ultimum partum adhuc non plene liberata est. Albuminuria autem, quae non infrequenter afficit praegnantem, quandoque sub certis adiunctis vitam matris et fetus in periculum adducere potest per infirmitatem convulsivam quam *eclampsiam* vocant. Medici in quibusdam casibus putant albuminuriam causam sufficientem ad provocandum partum praematurum, abortum aut etiam *sterilizationem* feminae. Plures tamen feminae etiam cum gravi albuminuria periculum evadunt, sed communiter albuminuria gravior efficitur in singulis partibus et tandem causam mortis affert. MARTINUS, medicus pius, qui haec exponit, dubitat quomodo hoc in casu se gerere debeat.

HINC:

QUAER. 1.º *An in casu ad cavenda pericula AGATHONICAE immimentia, vel ad praecavenda ex parte mariti adulteria aut alia media anticonceptionistica, liceat adhibere sterilizationem AGATHONICAE ope radiorum X, cum ex hac sterilizatione nullum grave periculum feminae creetur?*

2.º *An liceat sterilizationem mariti eadem forma peragere?*

SOLUTIO:

457. — *Resp. ad 1.um Negative.* Ratio est, quia sterilizatio feminae, quacumque ex causa fiat, aequivalet practice mutilationi gravi; idem enim in praxi est mutilare membrum aut ipsum privari suis functionibus. Iam vero cum homo non sit dominus vitae neque suorum membrorum, non licet membrum mutilare, nisi necessaria fuerit amputatio ad salvandam vitam. **Comp.**, n. 489, resol. 7, seq. Atqui in casu sterilizatio non est necessaria ad salvandam vitam. Ergo. — Pericula vitae in casu devitari possunt per abstentionem a coitu usque ad aetatem criticam feminae. ✓ Neque illa operatio licebit ad cavenda pericula adulterii ex parte mariti: non enim sunt facienda mala ut eveniant bona, unde neque licet uti aliis mediis onanisticis. **Comp.**, vol. 2, nn. 1009, 1010, 1148, 1159; *Ferrerres*, De vasectomia duplici, nn. 20-37, 46 seq.

458. — *Resp. ad 2.um Negative*, propter easdem rationes, immo in casu res gravior esse poterit, nam effectus sterilizationis tales esse posunt ut virum reddant impotentem in sensu canonum,

ideoque cum *impedimento dirimente* quoad futura matrimonia, si certo constet virum illum non posse emittere verum semen, sicut de castratis vel de duplici vasectomia affectis constat. **Comp.**, vol. 2, nn. 1003, 1004, 1009, 1010; *Ferreres*, De vasectomia duplici, nn. 21 seq., 88 seq., 142 seq., 156 seq., 186 seq., 194 seq., 211 seq.

CASUS IX

OCCISIO INNOCENTIS

EUSTACHIUS, belli dux, obsidens urbem, huic excidium minatur, nisi UGOLINUS, quem in regem suum esse reum criminis laesae maiestatis existimat, morte plectatur, aut sibi extradatur. Magistratus autem urbis, re perpensa, eum prorsus innocentem reperit. Haeret igitur anceps et anxius, nesciens an licite mandato ducis obtemperare possit. Interea EUSTACHIUS pergit oppugnare urbem, et innocentes non pauci occiduntur.

HINC:

QUAER. 1.º *An magistratus potuerit plectere UGOLINUM capitali supplicio, aut saltem eum extradere?*

2.º *Si EUSTACHIUS peccaverit occidendo innocentes in urbis expugnatione?*

SOLUTIO:

459. — *Resp. ad 1.um* 1.º Non potuit eum occidere. Ratio est, quia nunquam licet directa intentione occidere innocentem, nisi Deus facultatem concedat. Nec obstat, quod sit licitum amputare membrum corporis toti corpori nocivum, quia in casu nostro UGOLINUS non est nisi membrum morale communitatis, quod ab ea esse et vivere non accepit, sicut membrum physicum a corpore. Hinc similiter non licet occidere obsides, etsi illi qui eos miserunt non servent fidem, quia sunt innocentes. *S. Alph.*, n. 393.

2.º An vero magistratus potuerit innocentem tradere? — *Con-trovertitur*. Alii *negant*, quia esset cooperari eius morti iniustae. Sed *probabilius affirmant* alii, quia respublica iubere potest ut ipse exeat, et adeat ducem a quo civitas excidenda est, et si nolit exire, eum tradere potest, quia tenetur quisque privatus vitam suam ponere pro republica ab interitu conservanda; sicque, si nolit, fit nocens, et alioquin mors eius sequitur praeter intentionem reipublicae vel magistratus. *S. Alph.*, n. 393; *Reuter*, p. 3, n. 38; *Lessius*, *Molina*, *Laymann*, etc; *Gury*, n. 388.

460. — *Resp. ad 2.um* Generatim licet, quando necessarium est ad urbem iusto bello expugnandam, vel victoriam reportandam, tormenta in hanc urbem dirigere, licet in ea sint multi innocentes, quia horum mors praeter intentionem sequitur. Proinde in

nostro casu a peccato excusandus est EUSTACHIUS, licet innocentes plures occiderit urbem expugnando, quia debuit obtemperare mandato iusto principis; fuit autem iustum mandatum, si crimen UGOLINI probatum fuerit, licet error in probationibus irrepperit. *Gury*, n. 389.

CASUS X

DE FETU ECTOPICO IN LOCO DEBITO INSERENDO

WENCESLAUS, medicus-chirurgus, operationem chirurgicam peracturus ut BERTHAM liberaret a tumore quodam fibroso (*fibroma*) in posteriore uteri parte sito, cum ventrem aperuisset, reperit conceptum ectopicum (n. 468) inhaerens tubae falloppianae. Tumor erat magnitudinis ovi gallinacei et fuit extractus. Statim WENCESLAUS, magna cura ac diligentia procedens, aperuit tubam falloppianam seu oviductum et extraxit ex ipsa ovulum illud recens. Ad praecavendum periculum ne ovulum discinderetur, simul cum ipso extraxit partem illam tubae ubi insitum erat ovulum, totumque simul inseruit in cavitate uteri qui apertus fuerat ut tumor ille excinderetur. Ovuli magnitudo, dum extractum est, erat unius olivae sat magnae. Vulnere uteri et tubae falloppianae sarta fuere filo illo (*catgut*) quo chirurgi utuntur. BERTHA post quadraginta dies a peracta operatione hospitale reliquit, praegnatio autem normaliter processit, et post dies 228, ex quo operationem subivit, BERTHA infantem in lucem edidit perfecte evolutum (1).

HINC:

QUAER. 1.º *An licita sit operatio quae hic describitur?*

2.º *An et quoque adsit probabilitas ut ovulum ectopicum, si inseratur utero, vivere possit?*

3.º *An primis hebdomadis certo aut saltem probabiliter cognosci possit praegnantia ectopica?*

SOLUTIO:

461. — *Resp. ad 1.um* Ut operatio quae hic describitur licita sit, requiritur ut adsit probabilitas aliqua ut ovulum adhaerescat utero et illic evolvi possit usque ad maturitatem.

Licita est haec operatio, si adsit talis probabilitas, quia tunc: a) consulitur et fetui et matri meliori modo quo fieri potest: consulitur fetui, quia moraliter certum est fetum aliter periturum antequam in lucem edatur, maxima enim pars fetuum ectopicorum moritur ante quatuor menses praegnationis matris, sive anhaemia, sive quia fetus naturaliter opprimitur a maternis visceribus; et si haec pericula fetus ectopici superent, in lucem prodire nequeunt

(1) Cfr. *Surgical treatment*, pag. 437, vol. III, by James Peter Warbasse, M. D., W. B. Saunders Co., publishers, Philadelphia, 1919.

nisi peracta chirurgica operatione in ventre matris (**Comp.**, n. 500); *b*) consulitur matri, quia eius valetudo et ipsa vita in grave periculum adducitur ex tali conceptu ectopico. Cfr. *Antonelli*, *Medicina pastoralis*, vol. 1, n. 245.

Non licet, si talis probabilitas non adsit: quia tunc illa extractio fetus esset directe occisiva ipsius fetus, ideoque graviter illicita, ut saepe declaravit S. Officium. **Comp.**, n. 501.

462. — *Resp. ad 2.um* Haec probabilitas vix haberi poterit, immo impossibilis esse videtur talis operatio, nisi primis conceptionis hebdomadis fiat; postea enim ipsa matrix ita constringitur in eius cavitate ut fetus iam magis evolutus (1) recipi in ea materialiter non possit. Ita *Dr. Blanc* in epist. ad P. Ferreres data 26 iun. 1922 (2).

463. — *Resp. ad 3.um* *Negative*, nam signa ipsius, quae sunt dolor ac tumor, confunduntur illis diebus cum signis *salpingitis* seu inflammationis tubae falloppianae; quae confusio eo facilius habetur, quia in conceptione ectopica non semper cessat menstruatio. Unde non semel medici et chirurgici decepti sunt, ita ut aperientes ventrem, vel putantes agi de conceptu ectopico, invenerunt meram trompae falloppianae inflammationem; vel viceversa. Immo nec attingentes tactu vaginali in fundo vaginae tumorem, possibile est determinare an agatur de conceptu ectopico, an vero de *salpingiti*.

Unde invenire praegnantiam paucarum hebdomadarum fortuito tantum contingere solet, ut in casu proposito accidit. Ita *Dr. Blanc* in ep. citata.

464. — *N. B.* Factum huius operationis ad me transmisit ex Neo Eboracensi civitate (New York) die 24 maii 1922 doctissimus P. Carolus Mullaly, S. I., Director Nuntii S. Cordis, ut hanc operationem theologice examinare possim. Cum vero studium theologicum supponat aliud physiologicum, consului Drem. Blanc, cui sua vice alios doctores specialistas in obstetricia et gynecologia consulere placuit. Summa sententiarum fuit, ut duo ex his doctoribus a Dre. Blanc consultis factum vix aut ne vix quidem credibile reputarent et alter eorum duorum impossibile autumaret, quia ovulum dicebat introduci in matricem tunc non posset propter hypertrophiam ipsius matricis, quae nullam cavitatem realem retineret; quod si per possibile aut impossibile introduceretur, tanta esset pressione a parietibus matricis opprimendum, ut vivere nullo modo diu posset, aut saltem non recte

(1) De evolutione fetus in menses singulos et de eius magnitudine videsis *Antonelli*, *Medicina pastoralis*, vol. 2, n. 390.

(2) Haec epistola ultima fuit a doctissimo ac pientissimo Doctore Iosepho Blanc ad me data. Per viginti annos sapientissimo ac prudentissimo eius consilio usus sum in rebus medicis aut physiologicis tractandis. Egregio viro per tot annos mihi christianae amicitiae vinculis coniuncto, quemque totis viribus gloriam Dei ac salutem animarum, magis adhuc quam corporum, quaerentem semper expertus sum, me in multis debitorem profiteor, ei que hoc grati animi testimonium reddere statui.

evolvi. Tertius vero reputabat casum credibilem et dicebat se alios, etsi paucos, huic similes legisse in ephemeridibus tecnicis, nec reputabat veram esse impossibilitatem introducendi ovulum in matricem, nec pressionem esse talem quae vitam fetus perimat nec difficiliorem redat. Etiam Dr. Blanc rem possibilem reputavit.

CASUS XI

DEFENSIO CONTRA INIUSTUM AGGRESSOREM

MARTIALIS et HECTOR, milites immo et duces, nescio qua de causa, litem inter se movent, et verbis asperis contendunt. Verum post verba ventum est ad verbera. HECTOR, sui impotens, coram pluribus viris conspicuis spectantibus, insignem sodali suo inflixit alapam; MARTIALIS pari cum dexteritate argumentum retorsit. Crescebat procella, cum ab aliis mediatoribus duo certantes alius ab alio fuere avulsi. Verum sequenti die MARTIALIS iniuriam sibi illatam perferre non valens, in HECTOREM districto gladio occurrit. HECTOR autem, ictum praeveniens, adversarium vix congregientem transfigendo prostravit.

HINC:

- QUAER. 1.º *An MARTIALIS peccaverit percutiundo HECTOREM, seu alapam retorquendo?*
 2.º *An HECTOR peccaverit aggressorem occidendo in praefatis circumstantiis?*
 3.º *An liceat iniustum aggressorem praevenire ipsius occisione?*

SOLUTIO:

465. — *Resp. ad 1.um* Iuxta P. Gury, n. 390, tenendum est cum S. Alph., n. 382, MARTIALEM peccasse graviter. Ratio est: 1.º quia reperiendo sumitur vindicta; porro dicit Deus: *Mihi vindicta. et ego retribuam* (Hebr. 10, 30). — 2.º Quia tali modo verus honor reparari nequit, sed vesanus et vanus honor apud homines improbos tantum reparari dicitur. — 3.º Quia ista doctrina aperte reprobata videtur in prop. 30 ab Innoc. XI damnata, ut asserit S. Alph., n. 382; *Lugo, Viva*, etc. — 4.º Quia repercussio periculi plena est, siquidem aliam repercussionem provocabit, et inde conflictus lugendus, infensissimae irae, et etiam homicidia facile subsequenter, ut in casu nostro accidit. Ergo MARTIALIS omnino de gravi peccato damnandus est.

Aliis tamen *probabile* videtur nullum in casu MARTIALEM admisisse peccatum alapam retorquendo: 1.º quia haec sententia non fuit reprobata ab Innoc. XI, ut plane fatetur *Viva* in prop. 17 et 18 ab Alex. VII damnatas, ubi n. IX, scribit: «Pontifex solum damnat, quod possit occidi impingens alapam, si fugiat; non dam-

nat sententiam illam, quam plures apud *Less.*, l. 2, c. 9, dub. 12, docuerunt, quod scilicet possit offensus ad vitandam infamiam continuo repercutere, quantum satis est ad honorem recuperandum». — 2.º Quia vindictam sumere de exigua huiusmodi iniuria non videtur publicae potestati reservatum, quia vix remedium hoc recurrendi ad iudicem practice adhiberi potest, cum incommodis plenum esse soleat, nec minora odia ac discordias excitare natum sit, quam illa privata, repentina et moderata percussio. Cfr. *Génicot*, Casus, tr. 6, sect. V, De sexto praec. Decal., casus 11. Unde *Noldin* (De praeceptis, n. 327, b) absolute statuit: «Honorem reali, aut verbali iniuria ablatum licet statim pari iniuria irrogata recuperare, si, quod ordinarie contingit, per iudicem sine molestia recuperari non possit». Vide etiam supra, n. 217.

466. — *Resp. ad 2.um* HECTOR non peccavit se defendendo in actuali invasione contra iniustum aggressorem; omnia enim iura *vim vi repellere permittunt*. Hinc, si non possit propriam vitam tueri, nisi adversarium occidendo, minime incusandus est; secus vero, si potuit se alio modo defendere, v. gr. eum laedendo, etc., quia *moderamen inculpatae tutelae* praetermitteret. *S. Alph.*, n. 380; *Gury*, n. 391; *Comp.*, n. 493.

467. — *Resp. ad 3.um* *Per se, neg.* Ratio est, quia praevenire inimicum solum paratum ad aggrediendum, non est defensio, quia nulla est adhuc aggressio. Excipiunt plures casum, in quo quis ex aliqua actione novit inimicum esse determinatum ad invadendum, v. gr. si certo sciret illum iam ad hoc parasse arma, etc., nec locus esset fugae; quia tunc inutiliter expectaretur aggressio, si iam repelli non amplius possit. *S. Alph.*, n. 687, relata hac sententia, recte concludit eam, etiam cum limitatione apposita, vix in praxi admitti posse, propter hallucinationis periculum, quod in huiusmodi re adesse potest. *Gury*, n. 392.

CASUS XII

DE ABORTU 1.º

TITIVS, medicus, hanc agendi rationem cum mulieribus graviter aegrotantibus vel certo praegnantibus habere solet:

1.º Dum tumorem videt in mulieribus graviter decumbentibus ectopicam praegnationem simulantem, si dubium solvere non potest, an scilicet tumor illud sit, vel ectopicus conceptus, in favorem matris dubium practice solvit, illum tumorem vel electrico amne dissolvendo, vel cultello platineo vi electrica candescente illum secando, ex quo pluries non tumorem sed verum fetum exstinguit. TITIVS autem in iis conceptibus fetum dicit ut aggressorem materialiter iniustum esse reputandum.

2.º Si videt matrem certo praegnantem salvam fore, si fetus immaturus educatur, secus vero utrumque periturum, abortum directe procurare etiam per *craniotomiam* non dubitat.

3.º A fortiori id facit cum non modo vitam matris servare posse intelligit, sed etiam spes affulget fetus baptizandi, operatione vero omissa et mater vita temporali et fetus temporali simul et aeterna sint privandi.

4.º Frequentissime iis in adiunctis adhibet partus accelerationem.

HINC :

QUAER. 1.º *Quid sit ectopicus conceptus, et in quo differat abortus ab acceleratione partus?*

2.º *Quid dicendum de ratione agendi TITII singulis in casibus?*

SOLUTIO :

468. — *Resp. ad 1.um* Ovula, ad generationem hominis necessaria, sedem habent in corpusculis duobus, quae, extra uterum muliebrem hinc inde ad eius partem superiorem in interiori cavo ventris posita, *ovaria* nuncupantur. Inde ovula decisa ob maturitatem et a tenuissimis canalibus (*trompas fallopianas* vocant) excepta, lento gressu per varios horum anfractus ad uterum descendunt. Quandocumque fecundatum ovulum perveniat ad uterum, habetur conceptio normalis, unde nomen *uterini conceptus*. Quod si fecundatum ovulum in trompis fallopianis haereat, vel, his quacumque de causa perforatis, aberret in vicinas corporis partes, fetus vivere perget extra uterum, seu extra locum debitum, unde nomina *conceptus extrauterini*, vel *conceptus ectopici* (ἐκ τόπος, extra locum). Cfr. *Duval*, Physiologie, p. 10, II, 2.º (pag. 573, Paris, 1873). Vide n. 476.

469. — Abortus est praematura eiectio fetus qui extra uterum nondum vivere potest; regulariter ante 7.um mensem. — Acceleratio partus (apud medicos *partus praematurus*, *partus artificialis*) est eiectio fetus qui iam extra uterum vivere potest, nondum tamen plene maturus est; regulariter inter 7.um et 9.um mensem. Vide n. 478. **Comp.**, n. 500, seq.

470. — *Resp. ad 2.um* TITIIUS in *primo* casu male agit. Etenim cum diagnosticum praegnationis sit valde incertum tribus vel quatuor prioribus mensibus, ita tamen ut adsint quaedam signa ex quibus praegnatio a primis etiam temporibus cognosci *probabiliter* potest, si haec signa adsunt, amplior certitudo in subiecta materia exigere non debet, et praebebunt moralem certitudinem de existentia fetus, et consequenter illicitum erit illud veluti tumorem extirpare. Licitum tantum erit, cum nec illa consueta signa appareant, aut ex aliis signis constet fetum probabiliter aut probabi-

lius esse iam mortuum, et mors matris imminere videatur, nisi adhibeatur illa operatio.

Nec verum est, sed omnino falsum, conceptum ectopicum esse aggressorem *materialiter* iniustum. Non enim ipse agit in matrem sed potius a matre agitur ipse, nec dici potest iniustus qui iuris limites non praetergreditur. Cfr. infra, n. 474 seq., et **Comp.**, n. 501. Etiam in *secundo* et *tertio* casu male agit, ut patet ex dicendis nn. 477, 478. In *quarto* autem casu acceleratio partus licita erit tantum dum periculum matris, a quo eam liberare intendat, proportionatum sit periculo in quod coniicitur infans per partus accelerationem. Secus erit illicita.

CASUS XIII

DE ABORTU 2.º

GASPAR, medicus, generalem vitae praeteritae confessionem instituens, sequentia confessario aperit: 1.º se olim cuidam mulieri gravidae pharmacum dedisse ad conceptionem impediendam, ut gravissimum removeret mortis periculum, quod illi imminere ex experientia noverat: id tamen solum directe intendit, scilicet ut mulieris salutem procuraret; 2.º se alteri mulieri gravidae, alioquin certo periturae, medicinam salutarem praebuisse ad morbum efficaciter depellendum, sed praevidebat prolem etiam enecandam fore; 3.º se mulieri tertiae, quae secus in certo mortis periculo versabatur, pharmacum praebuisse ad fetum occidendum, simulque expellendum, ut liberata mater e morbo convalescere posset. Interrogatus vero a confessario an in hoc postremo casu pro certo haberet, fetum, etiam secluso pharmaco, absque baptismo extinctum iri, respondit affirmative, scilicet sibi visum fuisse aequale abortus periculum futurum esse, sive medicinam sumeret mater, sive ab illa abstineret.

HINC:

QUAER. 1.º *An aliquando liceat abortum procurare?*

2.º *Quid de singulis casibus sentiendum?*

3.º *An GASPAR in aliquam censuram inciderit?*

SOLUTIO:

471. — *Resp. ad 1.º* Nunquam licet abortum procurare *directe*, sub quocumque praetextu mortis vitandae... Ratio est, quia, si fetus fuerit animatus (et hodie communis sententia tenet fetum animari a primo conceptionis instante), est homicidium proprie dictum; si animatus nondum sit, est homicidium anticipatum.

Licet autem aliquando abortum permittere, administrando matri remedia fetui nociva, si conditiones sequentes concurrant: 1.º ut agatur de morbo letali matris; 2.º ut remedia, fetui nociva,

sint *per se* ad morbum curandum *directe et immediate* efficacia; 3.º ut mors fetus, vel abortus non intendatur, sed quantum fieri possit praecaveatur. Vide dicta in **Comp.**, n. 60. Nec obstat quod fetus forte sine baptismo decedat; nam 1.º plerumque baptizari poterit infans vel in materno utero, vel abortu secuto; 2.º remedio non sumpto, fere semper infans matri morienti praemoriatur etiam sine baptismo.

472. — *Resp. ad 2.um* In primo casu, peccavit graviter GASPAR, quia iura naturae graviter violavit, impediendo quominus homo concipi posset; neque verum est eum non intendisse *directe* conceptionem impedire: *mentitur enim iniquitas sibi*, siquidem ad hoc expresse remedia dirigit, sicut media ad finem.

In secundo casu, non est reprehendendus GASPAR, dummodo fuerint simul omnes conditiones supra requisitae.

In tertio casu, peccavit graviter, homicidium verum *directe* patrando; etenim, licet bonum finem sibi proposuerit, volendo matrem e summo periculo liberare, id tamen per remedium de se graviter illicitum attentavit: *non sunt enim facienda mala, ut eveniant bona*; nec obstat quod proles sit etiam peritura, quia est semper verum homicidium patrare. *Gury*, n. 400.

473. — *Resp. ad 3.um* GASPAR incurrit excommunicationem Ordinario reservatam, etiamsi fetus esset unius diei. Incurrit etiam irregularitatem. **Comp.**, vol. 2, nn. 895, 4.º, 898, 1268.

CASUS XIV

DE ABORTU 3.º

Salus matris in iactura prolis

PELAGIA, mulier a quatuor vel quinque mensibus praegnans, in summo vitae periculo constituitur, et videtur iam animam efflatura. Praeter medicum ordinarium, tres alii advocantur consilii capessendi causa. Re sedulo perpensa, sic unanimiter resolvunt: si ope artis medicalis procuretur eiectio fetus, hic quidem peribit, sed probabiliter poterit baptizari antequam exstinguatur, et mater certo mortis periculo eripietur. E contrario; nisi ita fiat, actum est tum de matre, tum de prole, et haec beneficio baptismi carebit. His statutis, concludunt ad abortum procurandum. Eventus praevisionem medicorum probavit; proles enim eiecta, et baptizata, illico exstincta est, et PELAGIA salva e tanto periculo evasit.

HINC:

QUAER. *Quid iuris? Seu an stante casu ut iacet, abortus procurari potuerit?*

SOLUTIO :

474. — *Resp. Neg.* omnino. Nam abortus ex se et ex natura sua est verum homicidium. Assumitur autem et intenditur *in se* a praedictis medicis, tanquam medium ad matrem salvandam; et, ut ipsi aiunt, ad procurandum baptismum prolis; ergo, licet illum ad bonum finem referant, *directe* tamen intendunt atque procurant homicidium; ergo graviter peccant. — Magnum est igitur discrimen inter casum praesentem et id quod 2.º loco proponebatur in casu praecedenti. Quando enim remedium aliquod, seipso, unaque et eadem efficacia, utrumque effectum simul producere potest, sanandi matrem et prolem occidendi, effectus sunt sibi invicem paralléli, unusque non assumitur necessario, re aut intentione, tanquam medium ad alium obtinendum. At vero, quando abortus prius in se intenditur et procuratur, ut eius ope postea salvetur mater et puer baptizetur, quaeritur malum ut eveniat bonum, quod nunquam licuit, neque unquam licebit. *Gury*, n. 541.

475. — *Obiicies* 1.º Non intervenit in casu directa occisio fetus; hic enim tantum amovetur a loco in quo vivere non potest et statuitur in alio loco in quo magis vitam producere nequit, et proinde in peiore conditione minime constituitur, atque aliunde beneficio baptismi donari potest.

Resp. Immo et est directa occisio. Quantumvis enim verba emolliantur, qui actione positiva et voluntaria statuit aliquem in loco, in quo v. gr. suffocetur, aut in quo tandem vi legum naturalium vivere nequeat, vere illum et directe occidit, sive illum reponat, sive non reponat in peiore conditione; sive intendat, sive non intendat optimum ceteroquin finem. Quis unquam dicat, non vere occidi infirmum iam agonizantem ac certo moriturum, qui in flumen aut stagnum proiceretur sub praetextu quod statuitur in loco in quo vitam magis producere nequit, et proinde in peiore conditione minime constituitur?

Obiicies 2.º Mater in nostro casu iusta de causa mere cessat a vita prolis custodienda. Porro, ut scite observat *Lugo*, De iustitia et iure, disp. 10, n. 133, mater non tenetur cum tanto vitae suae periculo et detrimento fetum conservare.

Resp. Neg. antec. Neque enim PELAGIA mere cessat a vita prolis conservanda, sed ei vitam adimit, procurando actione positiva et voluntaria, ut nondum matura ex utero eiiciatur. Verba autem *Lugonis* non sunt ad rem, cum ipse loco cit. quaestionem tractet a nostra plane diversam. Id nempe tantum asserit, non teneri matrem cum vitae suae periculo et detrimento, relinquere, ad fetum conservandum, remedium, quo *immediate* sanabitur, quamvis *per accidens* secuturus sit abortus.

Obiicies 3.º Fetus est iniustus aggressor; aut saltem equiparari

potest innocenti, qui una cum iniusto aggressore legitime occiditur.

Resp. Neg. utrumque assertum. Namque: 1.º qui ex solo causarum naturalium cursu, fit alteri causa mortis, dici nequit aggressor sive formaliter, sive materialiter iniustus. — 2.º Quidquid sit de comparatione cum innocente, certum est nunquam posse innocentem prius occidi, ut postea repellatur iniusta aggressio: id autem fit in praesenti casu. *Gury*, n. 403. **Comp.**, nn. 501, 502.

Ad rem haec de *craniotomia* S. C. Inquisitionis responsio ad Emm. Card. Arch. lugdunensem:

«Eminentissime ac Reverendissime Domine:

Eminentissimi PP. mecum inquisitores generales in Congregatione generali habita feria IV, die 28 labentis maii, ad examen revocarunt dubium ab Eminentia tua propositum: *An tuto doceri possit in scholis catholicis licitam esse operationem chirurgicam, quam craniotomiam appellant, quando scilicet ea ommissa mater et filius perituri sint, ea e contra admissa, salvanda sit mater, infante pereunte?* Ac omnibus diu et mature perpensis, habita quoque ratione eorum quae hac in re a peritis catholicis viris conscripta, ac ab Eminentia tua huic congregationi transmissa sunt, respondendum esse duxerunt: *Tuto doceri non posse.*

Quam responsionem, cum SS. D. N. in audientia eiusdem feriae ac diei plene confirmaverit, Eminentiae tuae communico, tuasque manus humillime deosculor. — Romae, 31 maii 1864. — Humillimus et addictissimus servus verus, — R. CARD. MONACO.» (1).

(1) In Litt. eiusdem S. Officii 19 aug. 1888 ad Archiep. Cameracen. haec habentur: «Anno 1886 Ampl. tuae Praedecessor dubia nonnulla huic supremae Congregationi proposuit circa licitatem quarundam operationum chirurgicarum craniotomiae adfinium, Quibus sedulo perpensis, Emi. ac Rmi. PP. Card. Inquisitores Generales, feria IV, die 14 currentis mensis, respondendum censuerunt: *In scholis catholicis tuto doceri non posse licitam esse operationem chirurgicam quam craniotomiam appellant*, sicut declaratum fuit die 28 maii 1884, et quaecumque chirurgicam operationem **directe occisivam fetus vel matris gestantis** (*Collect. S. C. de P. F.*, n. 1618 cum nota; edit. 2.a). Haec responsa confirmata sunt 24 iul. 1895 per hoc decretum: «S. C. S. Off. 24 iulii 1895. — Titius medicus cum ad praegnantem graviter decumbentem vocabatur, passim animadvertebat lethali morbi causam aliam non subesse praeter ipsam praegnationem, hoc est, fetus in utero praesentiam. Una igitur, ut matrem a certa atque imminente morte salvaret, praesto ipsi erat via, procurandi scilicet abortum seu fetus eiectionem. Viam hanc consueto ipse inibat, adhibitis tamen mediis et operationibus, per se atque immediate non quidem ad id tendentibus ut in materno sinu fetum occiderent, sed solummodo ut exinde amoverent, atque fetus, si fieri posset, vivus ad lucem ederetur, utique mox moriturus, cum adhuc immaturus omnino supponatur. Iamvero lectis quae die 19 aug. 1889 (*sic*) Sancta Sedes ad Cameracensem Archiepiscopum rescripsit: «tuto doceri non posse licitam esse quaecumque operationem directe occisivam fetus; *etiamsi hoc necessarium foret ad matrem salvandam*», dubius haeret TITUS circa licitatem operationum chirurgicarum quibus non raro ipse abortum hucusque procurabat, ut praegnantem graviter aegrotantes salvaret. Quare, ut conscientiae suae consulat, supplex TITUS petit utrum enuntiatas operationes in repetitis dictis circumstantiis instaurare tuto possit. — *Resp. Negative*, iuxta alia decreta, diei scilicet 28 maii 1884 et 19 augusti 1888. — Ssmus. adprobavit». *Collect. S. C. de P. F.*, vol. 2, n. 1906, edit. 2.a

CASUS XV

DE ABORTU 4.º

BERTHA, nobilis ac pia matrona, iam a quatuor mensibus conceptum gestat ectopicum, ita ut per totos duos menses animam agere videretur. Medicus qui eam invisit miratur eam hucusque mortis pericula superasse, sed valde dubitat num pericula quae sexto praegnationis mense recurrere debent superare valeat, immo putat eam tunc hac de causa morituram simul cum prole, quae, quamvis baptizari forte queat, vivere nisi ad brevissimum tempus, omnino non poterit. Quod si nunc laparatomia adhibeatur, matrem salvam fore probabilissime putat; prolem vero certo, ut patet, perituram. Medicus rem totam marito exponit eique dicit: Si BERTHA esset uxor mea, eam statim laparatomia adhibita salvam facerem, cum ex duobus malis necessariis minus omnino sit eligendum: tu vero quid vis ut faciam mihi indica. Maritus vero piissimus catholicus, qui BERTHAM invincibili prosequitur amore, eam salvam vellet, etiam enecata prole si opus esset, nullo tamen modo, quod sit illicitum fieri vult, quamvis tota familia pereat. Hinc confessarium adit, et hic vicissim tuam sententiam in re tam gravi exquirat.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit conceptus ectopicus?*

2.º *An et quatenus liceat abortum aut partus accelerationem procurare?*

3.º *Quid si certum esset aut probabile fetum iam mortuum esse?*

SOLUTIO:

476. — *Resp. ad 1.º* Conceptus ectopicus, seu extra locum, dicitur ille qui habetur extra uterum: uterus namque locus unice aptus est ad generationem, quia fetus illic bene evolvitur et post maturitatem invenit viam aptam ad nativitatem, scilicet per vaginam; qui vero in alio loco quacumque ex causa evolvatur, non modo saluti matris grave periculum affert, sed etiam generatim visceribus matris necessario opprimitur ante maturitatem; vel, si aliquando ad maturitatem perveniat, in lucem venire non potest nisi venter matris a chirurgo aperiatur, cum omnis alia via interclusa sit. Vide n. 468.

477. — *Resp. ad 2.º* Abortum, seu praematuram eiectionem fetus antequam hic separatus a matre probabiliter vivere possit, directe procurare nunquam licet, nisi certum aut valde probabile sit fetum iam esse mortuum; aut nisi secus certa futura sit mors matris et probabile sit fetum iam esse mortuum. Accelerationem ✓

partus, in casibus in quibus infans separatus a matre vivere iam probabiliter possit, licebit quoties periculum, a quo liberare matrem volumus, proportionatum sit periculo, in quod infans per accelerationem coniicitur. Vide n. 469 (1). A fortiori licebit, si probabile sit fetum iam esse mortuum.

✓ 478. — *Resp. ad 3.um* In casu fetum a matre separare non licet ante sextum praegnationis mensem, si, ut suppono, certum est ipsum a matre separatum vivere non posse, quamvis certum sit operatione omissa matrem simul cum fetu morituram; operatione autem facta matrem salvum iri, et fetum tantum periturum. Non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona aut minus mala. Poterit nihilominus operatio fieri ex quo aliqua probabilis spes sit salvandi vitam infantis separati a matre (v. gr. a sexto mense, si adhiberi possit artificialis incubatio); vel ex quo constet probabiliter de morte fetus.

479. — Si confessarius videat feminam aut eius maritum in bona esse fide putantes licitam in casu operationem, poterit eos in bona fide relinquere. Actus quidem heroicus est, tum pro matre tum pro patre, non adhibere in casu operationem; spem tamen, si operationem omittant, reponant in Deo, qui eos praemio donabit vel in caelo vel hic, vel utrobique.

CASUS XVI

DE ABLATIONE INDIRECTA TUMESCENTIS UTERI

BERTHA, a quatuor iam mensibus praegnans, gravissime aegrotabat propter tumorem quandam abdominalem gangrena vitiatum. Aperto ventre et extracto aegerrime tumore, alius tumor pau-

(1) «Beatissime Pater:

Episcopus Sinaloen., ad pedes S. V. provolutus, humiliter petit resolutionem insequentium dubiorum: I. Eritne licita partus acceleratio quoties ex mulieris arctitudine impossibilis evaderet fetus egressio suo naturali tempore? II. Et si mulieris arctitudo talis sit ut neque partus praematurus possibilis censeatur, licebitne abortum provocare aut caesaream suo tempore perficere operationem? III. Est ne licita laparotomia quando agitur de praegnatione extra uterina, seu de ectopicis conceptibus?

Feria IV, die 4 maii 1898. — In Congregatione Generali habita ab EE. mis et RR. mis DD. Cardinalibus contra haereticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, propositis suprascriptis dubiis, praehabitoque RR. DD. Consultorum voto, iidem EE. mi ac RR. mi Patres rescribendum censuerunt: «Ad I. Partus accelerationem per se illicitam non esse, dummodo perficiatur iustus de causis et eo tempore ac modis, quibus ex ordinariis contingentibus matris et fetus vitae consulatur. — Ad II. Quoad primam partem, negative, iuxta decretum fer. IV, 24 iulii 1895, de abortus illicitate. — Ad secundum vero quod spectat: Nihil obstare quominus mulier de qua agitur, caesareae operationi suo tempore subiiciatur. — Ad III. Necessitate cogente, licitam esse laparotomiam ad extrahendos e sinu matris ectopicos conceptus, dummodo et fetus et matris vitae, quantum fieri potest serio et opportune provideatur». — In sequenti vero feria VI, die 6 eiusdem mensis et anni, in solita audientia R. P. D. Adessori, S. O. impertita, facta de omnibus SS. D. N. Leoni Div. Prov. Papae XIII relatione, Ssmus. responsiones EE. ac RR. Patrum adprobavit. — I. C. MANCINI, S. R. et U. Inquis. Not. II *Monitore*, vol. 10, p. 2, pag. 52: *Acta S. S.*, vol. 30, pag. 703, 704».

lulum inflammatus apparuit in parte situs matricis infima posteriori, ita dispositus ut extrahi et ipse non possit quin simul extrahatur matrix et cum matrice fetus. Cum tempus ad deliberandum vix esset, chirurgus, ut vitae matris consulere, extraxit simul tumorem hunc et matricem cum fetu. Post peractam operationem apparuit hic secundus tumor etiam gangrena infectus simul cum parte matricis ipsi vicina.

HINC:

QUAER. 1.º *An chirurgus licuerit praedictam operationem peragere in casu?*

2.º *Quid si tumor solus esset putrefactus?*

3.º *Quid si dubitaretur an tumor sit putrefactus?*

SOLUTIO:

480. — *Resp. ad 1.um Affirmative in casu prout ponitur, id est, tumoris minoris iam putrefacti matricemque putrefacientis; et quidem tumoris, quo non extracto cum matrice, mors matris esset secuta, etiamsi mulier praegnans non fuisset.*

Etenim mulieri praegnanti licet dare medicinas et facere in ea operationes quae licite ei darentur et in ea fierent si haec non esset praegnans, quoties infirmitas non causatur ab ipsa praegnatione. Et id verum est, etiamsi forte ex medicina vel operatione damnum passurus sit fetus, dummodo periculum, a quo intendimus liberare matrem, sit proportionatum damno, quod fetui adveniet ineluctabiliter ex medicina vel ex operatione vitae matris necessaria.

Habemus enim tunc actum bonum, dare scilicet medicinam aut peragere operationem de se ordinatam ad salvandam matris vitam: ex quo actu, *in casu*, sequuntur aequè immediate effectus duo: unus bonus (salvare vitam matris), alter malus (permittere mortem fetus); et adest ratio relative gravis permittendi hunc posteriorem effectum: finis vero agentis rectus est, scilicet salvare matrem.

Licet enim ponere causam bonam aut indifferentem, ex qua immediate sequitur duplex effectus, unus bonus, alter vero malus, si adsit causa proportionate gravis et finis agentis sit honestus, pravam scilicet non intendat.

481. — *In casu nostro habetur matri periculum mortis certum, ut suppono, et a praegnatione non causatum. Nec datur medium vitandae mortis fetus; necessaria enim erat amputatio uteri. Causa ergo adest proportionata.*

Praeterea amputatio uteri non impetebat *directe* fetum — nec ex intentione chirurgi, qui tantum intendebat matrem salvare; — nec ex natura operationis, cum supponitur fuisse necessariam etiamsi mater non fuisset praegnans, id est, etiamsi fetus non exstisset.

Nequit igitur dici quod actio *directe* tendit ad occisionem fetus; et ideo non comprehenditur haec actio in decreto S. Officii, d. die 14 augusti 1889: «In scholis catholicis tuto doceri non posse licitam esse operationem chirurgicam quam craniotomiam appellant... et quamcumque chirurgicam operationem *directe* occisivam fetus vel matris gestantis». *Collect. S. C. de P. F.*, n. 1716, edit. 2.^a **Comp.**, n. 501.

Casum similem, immo fere identicum, proponit et solvit iuxta nostram sententiam *Antonelli*, *Medicina pastoralis*, vol. 2, n. 110, 2.º, pag. 80 et seq. (edit. 3.^a).

Vide etiam *Mayr*, *De actibus humanis*, disp. 1, q. 1, a. 3, n. 26: «Saepe causa physica simul producit duos effectus, et aliquis habet ius ad unum, non vero ad alterum; tunc, si quis tantum intendat priorem, secundus est moraliter pure permissus, nec imputabilis... Sic, si quis ut salvet vitam, fugiens, conculcet necessario dormientem in via infantem, moraliter tantum permittit eius necem, certe non peccat, ut communiter docent cum *Laymann*, l. 3, tr. 3, p. 3, c. 3, n. 1, sub finem» (Ingolst., 1732, pag. 56) (1).

Secundum *Struggl*, l. c.: «Effectus in his casibus sunt *indirecte* voluntarii in linea *physica*, in linea vero *moralis* sunt pure *permissivi*, seu voluntarii solum permissive.»

482. — *Resp. ad 2.um* Si putrefacta non fuisset matrix, at tumor minor solus, et is valuisset amputari quin simul necesse fuisset amputari matricem, solum tumorem tunc debuerat chirurgus abstrahere; et ita fuerat ipsi procedendum, etiamsi postea propter incrementem fetum et partus consequentia, vita matris ventura fuisset in discrimen; immo quamvis certo eventura fuisset mors matris ex derelictione fetus in matrice.

Nam in huiusmodi casu amputatio uteri *directe* fuisset contra fetum. Tunc enim chirurgus matricis extractione vitari intendisset effectum ipsum praesentiae fetus, qui si non adfuisset, nec ulla fuisset necessitas amputandi organum. Porro non sunt facienda mala, ut eveniant bona.

483. — *Resp. ad 3.um* Si medicus ignoraret utrum tumor secundus iam esset putrefactus, de hoc deberet certior fieri, quantum fieri posset, antequam amputaret uterum et damnum irreparabile inferret fetui.

Si detexisset certo tumorem esse putrefactum et non matricem, necessariumque fuisset, ad amputandum tumorem, amputare etiam matricem, puto et hoc licuisse, perinde ac licet, v. gr. ad fugiendam mortem incitare equum per arctam viam, quamvis concul-

(1) Cfr. praeterea *Struggl*, *Theologia universalis*, part. 1, tr. 4, disp. 2, q. unica, art. 1, n. 9 (Vienn. Austr. 1744, vol. 1, pag. 411); *Casajoana*, *Disq. schol. dogm.*, disq. 3, th. 4 (vol. 4, pag. 306).

candus erit puer qui sedet in media via (cfr. n. 481; *S. Alph.*, lib. 3, n. 393); eo magis quod (prout a limine dicebamus) ea peragitur operatio quae *necessario* peragenda esset, etiamsi mater non fuisset gravida.

Si post inspectum secundum tumorem, non constat hunc esse putrefactum, nec putrefactum uterum, ita ut neque constet omissionem extractionem tumoris et uteri causam moraliter certam evasuram esse mortis matris, puto non posse licite procedi ad amputandam matricem ut amputetur tumor.

Ratio est, quod videtur non posse occidi *certe* fetum ad liberandam matrem a periculo tantum *probabili*. Cfr. *Ferreres*, De vasectomia duplici, n. 277, seq.

CASUS XVII

DE PROLAPSU UTERI CORRIGENDO

TITIVS, chirurgus, sequentem casum proponit: Ut prolapsus uteri corrigatur, unica operatio quae hodie adhiberi posse videtur, ita uterum relinquit, ut si femina quae talem subivit operationem concipiat, fetus sine dubio in ipso utero morietur ipsique matri mortem afferre poterit.

HINC TITIVS:

QUAER. 1.º *An in casu ad haec incommoda vitanda liceat ita uterum ligare ut omnino conceptio impediatur?*

2.º *An femina cui uterus ligatus fuit, si coniugata sit, possit perstare in usu coniugii; si vero soluta aut vidua, matrimonium valide et licite contrahere possit?*

SOLUTIO:

484. — *Resp. ad 1.um Negative*. Nullo enim modo licet operationem peragere quae *directe* tendat ad impediendam generationem, ut de operatione porrensi aut de vasectomia dicitur in **Comp.**, vol. 2, nn. 1009, 1010.

485. — *Resp. ad 2.um* Si ligatio illa auferri possit, non licet cum illa uti copula donec auferatur: esset enim copula onanistica. Si vero auferri non possit, post factum, licite coniugata matrimonio uti poterit, et soluta aut vidua nuptias valide ac licite inire (saltem quoad liceitatem, monita comparte); equiparanda esset mulieri quae utero caret. De prolapsu uteri cfr. *Antonelli*, *Medic. pastoralis*, vol. 1, n. 301.

CASUS XVIII

DE OPERATIONE CHIRURGICA AD SUBVENIENDUM MATRI GRAVIDAE

TITUS, medicus, sequentium dubiorum solutionem vellet:

1.º Tempore praegnationis potest oriri tumor quidam (*mola hidatica*) in placenta, id est, in ipso organo, quo mediante fetus nutritionem accipit: quo in casu fetus fere semper moritur. Etiam post huius mortem tumor propriam evolutionem prosequitur et periculum ipsi matri creat: unde auctores commendant tumoris exstirpationem quae secum affert fetus extractionem. Iam vero cum huius tumoris existentia vix cognoscatur nisi post tempus aliquod plus minus longum ex quo initium habuit, fere *semper* extrahitur fetus iam a multo tempore mortuus, immo pluries iam disgregatus et ad pauca residua redactus. Per exceptionem tamen sunt aliqui casus in quibus fetus adhuc vivus extractus est.

Ante peractam operationem, aliquando cognosci poterit an fetus adhuc vivat, necne; communissime tamen haec cognitio mediis directis haberi nullo modo poterit, sed sola praesumptio mortis summe probabilis adest, fundata in observatione fere constanti.

2.º Non semel fetus evolvitur extra uterum (conceptus ectopicus) et tunc decursu gestationis accidere potest excisio organi ubi fetus evolvitur; quo in casu: *a*) mater incidit in gravissimum mortis periculum et aliquando moritur nisi ipsi opportune subveniatur; *b*) fetus fere semper moritur vel in ipso momento quo gravissimum matris periculum manifestatur, vel paulo post, etsi hoc tempus certo determinari non possit. Raro admodum accidit ut supervivat. Auctores medici commendant ut in matris auxilium veniatur, ne forte, si secus fiat, ipsa moriatur, aut saltem gravi maneat affecta infirmitate. Hoc tamen auxilium ipsi praeberi nequit nisi fetum extrahendo, de quo certo non constat utrum iam mortuus sit vel per rarissimam exceptionem adhuc vivat. Notetur tamen quod etiam in hoc casu, etsi operatio non fiat, fetus fere semper moritur, antequam perveniat ad maturitatem ut extrahi possit cum probabilitate vivendi.

HINC:

QUAER. 1.º *Utrum praesumptio, de qua in casu, sufficiens sit ut licite operatio prout illic exponitur peragatur in favorem matris?*

2.º *An illicita sit haec operatio, seu utrum debeat medicus ab ea operatione abstinere eo quod raro admodum aliquando tamen fetus certo quidem moriturus adhuc vivit, quamvis mater ob omis- sam operationem moriatur statim, vel saltem gra-*

vi maneat affecta infirmitate? Vel e contra debeat matri subvenire medicus non obstante periculo parum probabili sed possibili necandi fetum adhuc vivum?

3.º *Si huiusmodi operationes licite fieri non possint, quid debet facere auctor versionis operis obstetriciae ubi illae commendantur?*

SOLUTIO :

486. — *Resp. ad 1.um Operatio tunc tantum licita erit quando vel certo constet de morte fetus, vel differri illa iam nequeat sine gravissimo matris periculo. Quod in prima hypothesisi operatio sit licita, res est evidens, quia subvenitur matri sine damno prolis. Etiam in secunda hypothesisi licita erit operatio, quia ius certum matris praevalet iuri valde incerto ac vix probabili fetus. Comp., n. 498, II.*

487. — *Resp. ad 2.um Fieri nequit, si constat fetum adhuc vivere, etsi ob omissam operationem mors matris superveniat: non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona. Fieri potest, si moraliter certo constet fetum iam mortuum esse, quin sufficiat scire eum certo moriturum.*

488. — *Resp. ad 3.um Poterit fieri adnotatio in casu secundo, qua dicatur: Supponitur in casu moraliter certo constare de morte fetus. In primo vero adnotari poterit id quod in resp. ad ipsum diximus. Casus secundus difficilior est, quia operatio directe est contra fetum, cum in primo solum indirecte.*

CASUS XIX

DUELLUM

1.º FERDINANDUS strenuus miles et aliorum praefectus, ad duellum fuit provocatus ab alio eiusdem gradus praefecto; sed cum esset timoratae conscientiae, illud acceptare renuebat; attamen videns quod, duello non acceptato, ab aliis militibus haberetur ut timidus, abiectus et ad officia militaria ineptus, indeque officio quo se, uxorem filiosque suos sustentabat privaretur, illud quasi invitatus acceptavit, sed eo animo ut Superior per amicum fidelissimum secreto admonitus de duello perpetrando, illud impediret; ut ita factum est.

2.º Altera post die adversarius cum aliis militibus FERDINANDO tunc inarmato obviam processit, et eum verbis graviter contumeliosis increpavit, iterum provocans ad duellum statim exsequendum sub minatione mortis hic et nunc inferendae nisi illud acceptaret, eique arma offerens ad continenter certandum extra portam civitatis in loco ab ipso adversario designato. Tunc

FERDINANDUS, cum nulla ei adesset via ad proximum mortis periculum evadendum, duellum acceptavit, et ambo, patrinis comitantibus, ad agrum exierunt, in quo duellum fuit perpetratum, et inde provocans interfectus.

HINC :

QUAER. 1.º *Utrum FERDINANDUS in primo casu duellum licite acceptaverit?*

2.º *Utrum, duello a Superiore impedito, FERDINANDUS poenas canonicas contra duellantes inflictas effugerit?*

3.º *An peccaverit, et in poenas canonicas inciderit in secundo casu?*

4.º *An teneretur de damnis ex interfectione provocantis provenientibus?*

SOLUTIO :

489. — *Resp. ad 1.um Neg.*, immo graviter peccavit. Ipsa enim acceptatio scandalum parit, nec ob casus adiuncta excusatur, nam damnata est a Bened. XIV haec propositio: «Vir militaris, qui nisi offerat vel acceptet duellum, tanquam formidolosus, timidus, abiectus et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitae ac promeritae spe perpetuo carere deberet, culpa et poena vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.»

490. — Ratio est, quia occisio alterius, privata auctoritate, est semper quid intrinsece malum; repugnat enim rectae rationi medium istud adhibere ad ignominiam vel alia incommoda vitanda, cum evidenti aeternae vitae suae aut alterius periculo. Vera aestimatio non in iudicio perversorum hominum consistit, ex quo vera gloria nullam patitur iacturam apud sensatos homines; verum, etiamsi FERDINANDUS famae et bonorum detrimentum quam maximum subiret, non ideo ipsi licitum foret, ad incommoda temporalia vitanda, facere id quod intrinsece malum est. Nec dicas provocationem ad duellum esse iniustam aggressionem, contra quam se defendere cuique licitum est; nam provocatio ad duellum non est actualis aggressio, et facile per non acceptance[m] declinari potest. *Gury*, n. 404.

491. — *Resp. ad 2.um Affirmative*, quia fecte acceptavit. Duellum enim in ordine ad poenas debet esse verum, non fictum, i. e. non oblatum aut acceptatum sine animo pugnandi. Si enim vere acceptasset, censuram non effugisset, etsi duellum a Superiore fuisset impeditum. Etenim ad incurrendam censuram satis est invitatio, etsi alius non acceptet; itemque satis est acceptatio, etsi duellum non sequatur. **Comp.**, vol. 2, n. 1259.

492. — *Resp. ad 3.um Negative ad utrumque*. Etenim licet pu-

gnare in duello ad meram defensionem, etiam arma acceptando ab adversario, si mors ab ipso intentetur, aut amissio bonorum secutura sit, nisi pugna acceptetur, nec adsit alia ratio hoc periculum evadendi. Et quamvis generatim non liceat se conferre ad alium locum, si tamen mors alicui intentatur, nisi continenter in alium locum pergat, ubi se defendere possit, licitum videtur pugnam etiam cum hac conditione acceptare. **Comp.**, n. 509, 5.º; *D'Annibale*, 2, n. 389, nota; *Lehmke*, n. 853; *Génicot*, n. 381; *Ball.*, h. 1. — Ergo si non peccavit, nec censuram incurrit: haec enim peccatum et quidem grave et externum requirit. Praeterea, ad effectum excusandi a censuris, casus potius haberi poterit uti rixa, non enim ineunt duellum proprie dictum, et proinde non incurrunt excommunicationem Papae reservatam (**Comp.**, vol. 2, n. 1259) aliasque poenas a Codice canonico (can. 1240, 1241, 2351) in duellantes inflictas, qui ob iniuriam subita ira excandescentes et ad pugnam se provocantes statim congregiuntur; quia verius est rixa, non vero duellum, quod ex *condicto loco et tempore* fieri debet. Eademque de causa ob improvisum eiusmodi congressum praedictae poenae non incurruntur, quamvis pugnantes ex eodem rixae impetu ad locum aliquem idoneum statim se simul conferant. S. C. Conc., 5 oct. 1744. **Comp.**, l. c., 6.º; *S. Alph.*, n. 401; *Elbel*, Theol. mor., Dec., p. 4, confer. 5, cas. 3, n. 132; *D'Annibale*, 2, n. 289, nota 53.

493. — *Resp. ad 4.um Neg.*, quia non fecit iniuste sed in propriam sui defensionem. Cessante autem iniuria cessat ratio cur ad damnorum reparationem teneatur. **Comp.**, n. 865, q. 5.º; *Lugo*, disp. 11, n. 70, seq.

CASUS XX

ASSISTENTIA MEDICI IN DUELLO

NICETAS, medicus militaris, vi legum suae nationis tenetur adesse militibus duellantibus sub poena amissionis officii. Quare cum intra aliquot dies duellum sit perpetrandum inter duos duces, ipse monetur ut statuto loco et tempore se sistat, ut sua servitia praestare possit vulneratis. NICETAS putabat se non modo censuras non contracturum, sed nec peccatum commissurum hoc faciendo, quia cogeatur a lege et consequenter sub metu gravi, et aliunde mens sua tantum erat opus misericordiae vulneratis praestare; ad maiorem tamen animae securitatem confessarium consuluit. Confessarius autem NICETAM securum fecit de non incurrenda censura, quia metus gravis a censura liberat, et praeterea peccatum, aiebat confessarius, aut nullum est in casu aut ad summum leve, quia opus tuum est quid indifferens, et consequenter bonum si ex bona intentione fiat; iam vero censura non incurritur nisi adsit

grave peccatum. Postea ipse confessarius, rem magis considerans, dubius haesit an revera rectum consilium dederit, an vero toto caelo aberraverit.

HINC:

QUAER. *An NICETAS in casu excusetur a censura et etiam a peccato saltem gravi?*

SOLUTIO:

494. — *Resp. Negative* ad utrumque. Certe iuxta canonem 2229, § 3, 3.º: «Metus gravis, si delictum vergat in contemptum fidei aut ecclesiasticae auctoritatis vel in publicum animarum damnum, a poenis latae sententiae nullatenus eximit.» Unde forte confessarius inferat: atqui assistentia NICETAE in casu non vergit in contemptum fidei aut ecclesiasticae auctoritatis vel in publicum animarum damnum et impellitur metu gravi. Ergo NICETAS eximitur ab excommunicatione, quae est poena latae sententiae. Hoc tamen consecrarium verum non videtur: primo quia declaratum est metum gravem non eximere milites duellantes ab excommunicatione, etiamsi leges militares gravissimas poenas imponant militibus duellum detrectantibus (1). Praeterea huiusmodi leges videntur vergere in contemptum fidei et ecclesiasticae auctoritatis necnon in publicum animarum damnum.

495. — Nec potest haec assistentia medici considerari ut quid indifferens, cum eius praesentia audaciores reddat et duellantes et patrilinos, adeo ut forte nec duellantes duellum offerrent aut acceptarent, nec patrini suum munus, si medici duello non assisterent. Cfr. Dres. medicos, *Cirera* apud las *Ciencias Médicas*, 1911, pag. 1 seq.; *Blanc Benet*, ibid., 1917, pag. 154 et 155.

Et consequenter actio medici, quae ex se potest esse indifferens: nam posset post duellum peractum vocari ut assisteret vulneratis, et tunc medici assistentia opus esset bonum; in casu est opus malum, nam vocatus ante duellum ut praesto sit duellantibus auget animos duellantium et patrinatorum, et hoc est valde perniciosum. Et cum talis influxus sit quid intrinsecum huic actioni in talibus adiunctis, mutari nequit actionis natura per intentionem NICETAE.

Unde assistentia medici militaris in casu non videtur posse excusari a gravi peccato, neque a censura.

496. — Videtur ergo ipsi applicanda declaratio S. Officii iuxta quam *medicus* vel confessarius, qui duello assistit, aut etiam in domo vicina seu loco propinquo ex conducto sistit, paratus ad

(1) Constat ex tertia propositione ex damnatis a Benedicto XIV, quae sic facit: *Non incurrit ecclesiasticas poenas contra duellantes latas, dux vel officialis militiae acceptans duellum ex gravi metu amissionis famae vel officii* (Cfr. Const. *Detestabilem*, 10 nov. 1752).

praebendum suum ministerium duellantibus, si opus fuerit, quamvis cum intentione veniat citius finem pugnae imponendi, incurrit excommunicationem (S. Off., ad Episc. pictav., 31 maii 1884: *Acta S. S.*, vol. 17, pag. 601).

Iam vero, iuxta Codicem canonicum, «duellum perperantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, vel *quamlibet operam aut favorem praebentes*, nec non de industria spectantes illudque permittentes vel quantum in ipsis est non prohibentes, cuiuscumque dignitatis sint, subsunt ipso facto *excommunicationi Sedi Apostolicae simpliciter reservatae*. Ipsi vero duellantes et qui eorum patrini vocantur, sunt praeterea ipso facto infames» (can. 2351).

CASUS XXI

CASUS BELLI

RECCAREDUS, rex, putans sibi competere ius saltem probabile in terras regno suo affines, ab alio rege possessas, coadunato exercitu, bellum indicit; repugnantibus tamen civibus non paucis et conspicuis, qui iudicant non esse *casum belli*. Inchoatur pugna. Strenue decertant hinc et inde milites. Tandem RECCAREDUS, exhaustus, paciscitur cum rege adversario, iure suo qualicumque remisso. Verum, an sincere aut fecte, nescio. Quidquid sit, reparatis viribus, resumit bellum, putans se non teneri foedere inito, ex eo quod ad illud coactus fuerit et sibi iniuriosum sit.

HINC:

- QUAER. 1.º *An bellum indici possit cum iure tantum probabili?*
 2.º *An rex teneatur servare pacta publica vi extorta?*
 3.º *Quid de casu?*

SOLUTIO:

497. — *Resp ad 1.um* 1.º Non licet regi bellum indicare cum opinione minus probabili, quia rex succedit iudici, qui non potest iudicare secundum opinionem minus probabilem. Ita communiter theologi.

2.º Non licet bellum gerere cum aequali probabilitate iuris, si pro parte adversa stat possessio certa ac legitima, quia in hoc casu iudex possessorem a sua possessione non deturbaret, iuxta receptissimum axioma: *In dubio seu in paritate iuris, melior est conditio possidentis*. Ita communiter contra plures. *Gury*, n. 408.

498. — 3.º Quid vero, si maior probabilitas non possidenti faveat? — *Controvertitur*. Alii dicunt id satis esse ut bellum licite fiat, quia in eo casu maius est ius non possidentis, et revera in iudicio res, de qua lis moveretur, huic tribueretur; nec est iudex qui ei favere possit. Ergo ipse ius suum bello repetere potest. Ita *Sud-*

rez, etc. Sed alii requirunt moralem certitudinem iuris, quia ad ponendam causam gravissimorum malorum, quae ex bello sequuntur, habenda est iuris certitudo. Ita *Elbel*, *Tambur.*, etc. — *S. Alph.*, n. 404, dicit hanc posteriorem sententiam longe probabiliorē esse; et licet admittat probabilitatem prioris sententiae, speculative loquendo, concludit cum *Roncaglia* et *Salmant.*, quod cum bellum ferat secum maxima incommoda, flagitia et damna reipublicae, religioni, innocentibus, practice loquendo, vix unquam iustum videri potest, si ex solis probabilibus rationibus, et non certis inferatur. *Gury*, n. 409.

499. — *Resp. ad 2.um Affirm.* Ratio est, quia foedera publica per ius gentium, omni humano generi commune, introducta sunt, sic exigente bono communi generis humani. Etenim, nisi pacta publica inter tot principes diversos, et subditos, omnimode servanda essent, nulla pax aut societas stabilis consistere posset; sed via perpetuis bellis et caedibus aperiretur. *Gury*, n. 410.

500. — *Nec obstat 1.º* quod forte altera pars per vim ad foedus iniustum, seu sibi perniciosum adacta fuerit, quod in bellis plerumque fit; nam, si haec ratio valeret, cum quisque bellum gerens arbitretur plerumque ius sibi competere, posset pars quaelibet postea dicere sibi vim fuisse illatam ideoque foedus a se rescindi posse; quod vergeret in maximam generis humani perniciem. Etenim nulla pax iam iniri, neque bella perpetua vitari possent. *Gury*, n. 411.

Nec obstat 2.º quod foedus initum, sit tali principi, vel tali reipublicae perniciosum; nam bonum unius regni, principatus vel reipublicae, bono communi universali totius generis humani cedere debet.

501. — *Nec obstat 3.º* quod ex iniuria nasci nequeat ius illi a quo infertur, neque obligatio illi qui eam patitur. Nam 1.º ius et obligatio non nascuntur immediate ex iniuria, sed ex consensu, quem victa pars praestat, eligens minus malum prae graviore. — 2.º Praeterea, vel vere consentit in pacem eamque sincere iuramento firmat, vel non; si prius, remittere debet iniuriam saltem conditionate, seu nisi exsurgat alia causa iusta belli; si posterius, mendax et periurus fuit, nec a foedere potest recedere ob rationem datam, sed adhuc debet consensum praestare pro universali bono communi. *Reuter*, part. 3, n. 510; *Gury*, n. 412.

502. — *Resp. ad 3.um 1.º* RECCAREDUS non potuit bellum gerere, si habuit minorem aut aequalem probabilitatem, iuxta doctrinam, quae dicitur a *S. Alphonso* practice tenenda. — 2.º Neque potuit resumere bellum postquam foedere publico cum adversario pacem sanciverit, et ius quod putabat habere omnino et palam remiserit. *Gury*, n. 413.

CASUS

SEXTUM ET NONUM

DECALOGI PRAECEPTUM

Non moechaberis. — Non concupisces. Exod. 20, 14. 17

CASUS I

DE MOTIBUS CONTRA CASTITATEM INDIRECTE QUÆSITIS

PUBLIUS, diaconus, magister in puerorum collegio, pueros quosdam tenero amore prosequitur propter eorum pulchritudinem aliasve physicas aut morales qualitates, eosque demulcere solet faciem eorum atrectans, manus eorum apprehendens, apprehensasque per moram sat notabilem retinens, et semper pravos motus experitur.

Quandoque etiam praedictos pueros ad se attrahit magno affectu et contra suum pectus stringit, et sentit cor suum veluti celerius palpitare, cum vehementi commotione spirituum generationi inservientium, ita ut aliquando exurgat etiam ipsa pollutio.

Neque in primo neque in secundo casu a sua actione desistit.

In *primo* casu, quia putat se non teneri ad causam illam tollendam, quia tales motus non sunt peccatum sed tantum incitamentum ad peccatum, neque eos ipse primario quaerit, sed mere passive se habet, et aliquando contra ipsos etiam per iaculatorias se defendit. — Praeterea quia hi actus, quos exercet cum illis pueris, sunt demonstrationes benevolentiae, unde neque adest peccatum *veniale*, quia non adest *periculum* consensus in venerea delectatione, cum alias nunquam consenserit.

Neque putat in *secundo* casu se teneri *sub gravi* ad tollendam huiusmodi causam, etiam praevisa pollutione: quia illam ponit ex benevolentia et forte ex delectatione *naturali* et *sensitiva*, non autem ex intentione delectationis venereae, et proinde vacat a culpa mortali. De cetero pollutio in casu, ait, est passio, non actio. Ut esset peccatum grave, opus esset intendere fine primario delectationem, desiderando res inhonestas peragere cum illo puero, aut pollutionem aut quid simile. Gravitas enim desumenda esset

ex fine aut ex obiecto. Hic obiectum in se non est graviter peccaminosum, neque finis. Ergo illi effectus non sunt graviter culpabiles. Non est obligatio auferendi causam, quia habetur ius ad illam, scilicet ad dandam praedictis pueris significationem affectus et amoris. Prosequenti ius suum non imputatur effectus praeter intentionem secutus, dummodo absit intentio et periculum consensus.

Quia pollutio indirecte voluntaria est gravis aut levis, secundum sit causa: hic causa est levis, nempe, amplexus pueri, immo caret peccato, quia est ratio sufficiens permittendi talem causam, scilicet ostendere benevolentiam et affectum sensibilem. Item quia ille effectus est praeter intentionem, morales autem actus speciem recipiunt secundum quod intenditur, non ab eo quod est praeter intentionem.

Etiamsi ratio benevolentiae non sufficeret, non teneretur *sub gravi* ad removendam causam etiam praevisa pollutione, quia influit *leviter ac remote*, et pollutio non *intenditur*. Et quia, etsi *relative* ad subiectum illa causa influat proxime in pollutionem, si quis nunquam in pollutionem consensit non adest obligatio gravis auferendi causam.

Unde concludit: PUBLIUS non tenetur sub gravi ad auferendas tales causas etiam praevisa pollutione, quia nunquam in pollutionem consensit neque in ea delectatus est directe: sufficit ergo iis in casibus se habere mere passive, quin ad eos effectus attendat, et quasi non in ipso sed in alio excitarentur.

Unde putat non esse contra castitatem osculari puerum etsi hoc *cum ardore* fiat, sed esse meram delectationem sensibilem, si id fiat tantum ex amore benevolentiae.

HINC:

QUAER. *Quid de ratione agendi PUBLII et de eius doctrina iudicandum est?*

SOLUTIO:

503. — *Resp.* PUBLIUS male agit et propter hallucinationem plura falsa congerere videtur.

Nam, iuxta *S. Alph.*, lib. 3, n. 416, tactus, secundum quod sunt delectabiles iuxta sensum tactus manus puellae vel *adolescentis* (etiam si quis de eo delectetur delectatione tantum sensibili et naturali tanquam de contactu rei lenis, v. gr. rosae, panni serici et similis), *per se* ad pollutionem ordinantur, suntque huiusmodi tactus graviter culpabiles, quia ob corruptam naturam est moraliter impossibile habere illam naturalem delectationem, quin delectatio carnalis et venerea sentiat, praesertim a personis ad copulam aptis, et maxime si actus isti habeantur *cum aliquo affectu et mora*... quia per se est periculum consentiendi in de-

lectationem veneream. Addit quod exceptionem vix tantum admitteret in aliquo casu *raro*, quo per longam experientiam quis esset moraliter certus nullum periculum consensus ipsi imminere. «Sed hic casus», concludit Sanctus, «quando erit»?

504. — Certe PUBLIUS de se testatur se esse hunc casum rarum quem vix possibilem putat S. Alphonsus, et dicit se nunquam in venerea delectatione consensisse; sed audiat quod notat P. Noldin (De sexto, n. 49, 3, pag. 50 seq., ed. 16.^a): «*Qui huiusmodi actiones admittunt, facile sibi persuadent se in iis admittendis non duci nisi curiositate vel urbanitate vel amicitia, reipsa autem libidinis aestu ad ea impelluntur*».

Et prae oculis habeat quod, iuxta S. Alph., l. c., n. 415, «*quaevis carnalis delectatio sive commotio spirituum generationi deservientium, est quaedam inchoata pollutio, seu motus ad pollutionem*». Viva autem docet (in n. 14 commentarii circa prop. 40 damnatam ab Alexandro VIII, infra citatam): «Actiones, quae de se, et ex natura sua, et non per accidens inducunt hos effectus, ut sunt oscula, tactus, verba amatoria, aspectus comoediae, picturae, et alia huiusmodi, in iis circumstantiis, in quibus de se, atque adeo fere semper in omnibus graviter et proxime *carnales delectationes excitant*, non dicuntur actiones indifferentes, sed *intrinsece malae*, nisi ex fine *apto* cohonestentur».

505. — Quoad oscula, de quibus PUBLIUS in fine loquitur, docet S. Alph., l. c., n. 417: «Oscula etiam habita ex more patriae, si habeantur cum *mora vel ardore*, ordinarie sunt mortalia». Ergo a fortiori si id non fiat ex more patriae.

506. — Quod saltem in secundo casu teneatur sub gravi ad positivam resistentiam, clare docet ipse Noldin, iuxta quem, si motus sunt vehementes, urget obligatio eis resistendi *sub gravi*, si periculum pollutionis est proximum. Et quidem proximum est saltem in secundo casu; et vix aberit in primo, cum tactus manus diu protrahantur.

Immo periculum consensus et *ipse consensus* virtualiter adesse censetur in eo qui, cum possit, non reprimit hos motus. Nec licet pollutionem *ne indirecte quidem* provocare nisi ex causa proportionate gravi, quae in casu non adest.

Neque etiam satis est se passive habere aut adhibere solas iaculatorias, nam, ut bene notat Noldin, quando motus excitantur ex actione voluntaria eaque superflua (ut in casu PUBLII accidit), debita resistentia exigit ut eadem causa removeatur, et ab illa actione cessetur, et qui ex tali actione vehementer excitantur, actionem ipsam *statim* et *sub gravi* abrumpere tenentur.

507. — Ut actio prava vel motus pravi alicui imputentur ad culpam, non opus est ut hic eam actionem eosque motus directe

quaerat, sed satis est ut sine ratione gravi necessitatis aut mag-
nae utilitatis, amet causam: tunc enim sunt voluntarii in causa.
Unde apparet PUBLIUM non attendere ad voluntarium indirectum,
ut debebat. Ut quis contrahat bonitatem boni medii, opus est qui-
dem ut illud amet sub ratione boni, sed ad contrahendam ma-
litiam mali medii satis est illud amare, etsi non sub ratione mali.
Comp., n. 84, N. B. — Et quidem PUBLIUS amat tales motus in
causa, cum sine ratione sufficienti ponat causam quae natura sua
ordinatur ad eos excitandos:

508. — Unde in casu ad grave peccatum satis est intendere sive
directe sive *indirecte* hos pravos motus, aut delectationem quae
ex ipsis oritur, nec opus est ut fine primario seu directe intendat
delectationem desiderando res inhonestas peragere cum illo puero,
aut pollutionem, aut quid simile, ut male iudicat PUBLIUS.

509. — In memoriam revocet propositionem 40 damnatam ab
Alexandro VIII: «Est probabilis opinio, quae dicit esse tantum
veniale osculum habitum ob *delectationem carnalem* et *sensibi-*
lem, quae ex osculo oritur, *secluso periculo consensus ulterioris*
et pollutionis».

510. — Neque in casu est causa aliqua *proportionate gravis*
quae has actiones, ex quibus pravi motus exsurgunt, iustificare pos-
sit: nam benevolentia aliis modis manifestare poterit, et modus
electus potius quam signum benevolentiae est signum concupis-
centiae, quae scandalum generabit in ipsis pueris, vel iam nunc
vel postea cum oculos magis apertos habeant.

CASUS II

DE MOTIBUS CONCUPISCENTIAE

ANATOLIA, vidua, frequenter, qualibet ex causa, motus expe-
ritur vehementissimos ad luxuriam impellentes cum delectatione
venerea usque ad pollutionem. Si hos motus reprimit, quod non
difficile sibi est, remanet cum doloribus qui eam inhabilem red-
dunt ad laborem, quo indiget ad suam sustentationem: verum,
si non se continet sed mere passive se habet sinens naturam suum
cursum tenere, timet peccare.

HINC:

QUAER. 1.º *An remoto consensu possit passive se habere per-*
mittens exonerationem naturae valetudinis causa?

2.º *Si quando mere passive se habens exoneratio non*
sequatur, an possit situm corporis eligere eo solo
fine ut facilius exoneratio sequatur?

SOLUTIO :

511. — *Resp. Negative* ad utrumque, *per se*. Debet se continere, quod facile obtinere poterit, ut dicitur in casu. Dolores autem illi qui ita intolerabiles dicuntur, quotidie leviores fient et ex toto tandem cessabunt post tempus aliquod ex quo exoneratio illa non permittatur. Si post longam experientiam sese continendi, dolores illi non cessaverint nec minuerentur, quod non facile credendum est, posset ad summum ipsi permitti ut passive se habeat, minime vero situm aliquem eligere ut exoneratio sequatur, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona.

Etiam expedire poterit rem totam exponere medico pio et docto, quia forte ex aliqua infirmitate id procedat, quae honestis remediis curari aut minui poterit.

CASUS III

DE REMEDIIS CONTRA IMPUGNATIONES CASTITATIS

TITUS, sacerdos, vir timoratae conscientiae, graves ac frequentes tentationes experitur, quae eum vehementissime impellunt contra castitatem, aliasque huius generis patitur gravissimas molestias, ita ut in magnam tristitiam ac fere in desperationem eum coniciant, eo vel maxime quod neque oratione nec periculorum fuga quidquam proficere videatur.

Confessarius TITI suspicatur mali remedium potius physicum quam morale esse eligendum, radicemque in ipsa genitalium conformatione forte morbosa esse sitam.

De remediis huiusmodi physicis aliquid confessarius legere curavit, sed horum naturam et applicationem non bene perspicere potuit, v. gr. quid sit et quomodo sumantur 32 illa grammata lupulini in sirupo, de quibus loquitur *P. Villada*; an haec et alia huiusmodi remedia valetudini officere possint; quid de agno casto, quid de bromuro potasii, etc.

HINC :

QUAER. 1.º *Quaenam sint causae harum tentationem ac molestiarum?*

2.º *Quaenam remedia sive physica sive moralia adhiberi possint et quo modo?*

SOLUTIO :

512. — *Resp. ad 1.um* Tentationes et molestiae contra castitatem non semel oriuntur in hominibus, etiam sanctissimis et castissimis, quin in hominis potestate sit hoc impedire, quia huiusmodi motus sunt connaturales (*S. Thom.*, 2, 2, q. 159, a. 4), et non semper subiacent voluntati (*S. Thom.*, 2, 2, q. 131, a. 4), sed

quandoque veluti naturaliter excitantur non tantum in iuvenibus et adultis sed etiam in ipsis senibus, immo quando concupiscentiam iam sopitam forte credebant: homo enim in carne sua peccati fomitem secum ubique portat. Praeterea, permittente Deo ad coronandos suos milites, etiam diabolus pluries hos motus excitat et ipsos Dei servos molestissimis tentationibus quam diutissime vexat, ut de se ipso narrat S. Alphonsus Rodriguez.

513. — Praeter has tentationum causas quae non subiacent hominis imperio, sunt et aliae quas ex toto aut ex parte homo cavere potest: v. gr. gula (quae, iuxta S. Hieronymum, genitrix est luxuriae et castitatis carnifex); otiositas (multam enim malitiam docuit otiositas: Eccli. 33, 29); consortium cum personis alterius sexus (quod cavendum omnino est quantum obligatio caritatis vel proprii officii ac muneris id permittat, etsi agatur de personis religiosis et sanctis); aspectus turpes, locutiones turpes, colloquia turpia, tam si libere quaerantur aut admittantur (et tunc in se ipsis peccatum continent), quam si fiant ex obligatione officii, ut in medico, et quandoque (quoad lectionem et colloquia) in confessario, et *per se* absque peccato sunt, scilicet si absit consensus in ipsa delectatione; mala aliorum exempla, quae multum movent, etc.

514. — Augentur aliquando similes causae ex ratione artis aut officii, v. gr. sedentarii, ex exercitiis quibus quis indulget aut in quibus occupatur, v. gr. equitatione, motibus per curricula (*velocipede, bicicleta*) praesertim pro feminis; ex machinis ad suendum quae pede (1) moventur (cfr. *Antonelli*, Medicina pastoralis, vol. 2, n. 185, ed. 3.^a, 1909), saltationibus.

Ex gestatione vestimentorum nimium angustorum, ex decubitu supino in lecto, qui congestiones afferre solet in medulla spinali (*Antonelli*, l. c., n. 189), ex genere ciborum quibus quis vescitur (2).

(1) «Quibus plurimae mulieres libenter ad satisfaciendam voluptatem utuntur; motus enim pedum transmittitur parti inferiori ventris et causat etiam plenam satisfactionem cum omnibus suis effectibus; ex hoc saepe oritur fluxus leucorrhoeus tam frequens in mulieribus, his machinis utentibus. In officiis, in quibus plures mulieres et praesertim puellae colliguntur, ad vestes suendas, in toto corpore apparent huiusmodi effectus, et adeo frequens et communis est casus, ut sociae ipsae et directrix officii nihili amplius faciant.

»Etiam in domibus privatis hoc fieri potest. Hinc consilium dare oportet, ubi casus venit, ut ad suendum machinae manu movendae habeantur, et valde optandum ut in omnibus officiis machina adhibeatur, quae omnes machinas moveat, quod maxime conferret ad sanitatem tum corporis tum animae tot mulierum». *Antonelli*, l. c., n. 189.

(2) «De los condimentos conviene hacer especial mención. Toda la categoría de los condimentos acres y aromáticos, la pimienta (*Piper nigrum*), preconizada por Dioscórides como excelente afrodisiaco, el gengibre, la ajedrea celebrada en las *Priapeas*; la vainilla, la canela, el macis, la nuez moscada, el pimentón, la berza oruga, preconizada por Columela en un verso que se ha hecho célebre, etc., todas estas sustancias, tomadas en cantidad notable, ejercen sobre el apetito genésico una influencia que las personas

515. — Oriuntur etiam aliquando ex quadam morbosa corporis dispositione; v. gr. per laesiones in cerebro, per morbos medullae spinalis regionis lumbaris (1), per irritationem intestini recti ob praesentiam vermiculorum, ex vesicula urinaria ob calculos, etc.; ex mala organorum conformatione. Cfr. *Antonelli*, l. c., nn. 170-172.

516. — *Resp. ad 2.um* Ex ordine spirituali remedia sunt Sacramentorum frequentia, frequens recursus ad orationem et meditationem maxime de hominis novissimis (2); erecta spes in Dei auxilio, et in patrocinio Purissimae et Immaculae Virginis Mariae; continua vigilantia, ita ut ex quo oriantur prima indicia huius tentationis mens ab ipsa tentatione distrahatur in res pias aut etiam indifferentes quae mentem occupent; animoque virili consensus pravae cogitationi aut delectationi denegetur, nec in minimo quidem tentationi cedas: facilius tibi erit in omnibus omnino resistere, quam uno vel minimo concesso, denegare secundum; quod si tentatio urgeat, surgas, cum socio confabulaberis, etc.

517. — Pro certo habeas te posse vincere tentationem cum divino auxilio, quod tibi non denegabitur, si facis quod in te est, illudque auxilium a Deo humiliter petas: «fidelis enim est Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere» (1 Cor. 10, 13).

Cum plena in Deo confidentia coniungenda diffidentia in propriis viribus, fugiendo occasiones, etiamsi a multo iam tempore consopitam ac veluti extinctam putes tuam concupiscentiam.

518. — Remedia prophylactica ordinis naturalis physici, maxima ex parte hygienici, consistunt in vitandis causis eiusdem ordinis in resp. praecedenti indicatis: cibus sit moderatus (3) maxime in cena, cavendae potiones alcoholicae, somnus sit brevis reparandis viribus necessarius et sufficiens (4), lectus durus, cu-

---

nerviosas y que se observan no pueden poner en duda; las carnes *manidas* se hallan en el mismo caso» (*Fonssagrives*, *Traité de Thérapeutique appliquée*, vol. 1, pag. 74, 75). Dr. *Blanc*, *La moderación de la libidine*, pag. 63.

N. B. *Aphrodisiaca* vocantur ea quae appetitum venereum excitant; *anaphrodisiaca*, quae eum sedant vel minuunt.

(1) Notandum est, in normali sexualis appetitus excitatione seu actione, non solas partes genitales sed etiam centra nerviosa medullae spinalis et cerebri partem habere. *Vermeersch*, *De castitate*, n. 14.

(2) *Memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis* (Eccli. 7, 40).

(3) Advertas tamen cum Dr. *Blanc* huiusmodi motus oriri posse etiam: «de debilitate general y de anemia, la cual ya es sabido que a veces permite cierta exaltación nerviosa». «Estará entonces indicado un régimen fortificante, nutritivo, aunque sin ser irritante, combinado con los tónicos más conocidos: hierro, arsénico, quina, glicerosfatos, hipofosfitos, ovi-lectina, con lo cual es de esperar todo volverá a ponerse en orden» Dr. *Blanc*, l. c., pag. 68.

(4) «A toda persona que, molestada por un exacerbado afrodismo, goce de buena constitución general, conviene escatimarle un tanto del tiempo destinado al sueño, pues

bitus lateralis, custodia sensuum perpetua, fugienda otiositas, fugiendumque consortium alterius sexus, et in morboris affectionibus recursus ad medicum doctum simul ac pium.

519. — Remedia physica positiva ex ordine medico, curativo seu therapeutico, plura etiam numerantur, quae anaphrodisiaca (contra venerem) vocari solent: ad hunc ordinem referuntur ea quae confessarius memorat, sc. lupulinum in sirupo 32 grammata (intellige haec grammata simul cum sirupo) in 24 horis sumenda (cfr. *Villada*, Casus, vol. 3, pag. 284; *Eschbach*, vol. 2, pag. 64, nota; *Dr. Blanc*, La moderación de la libidine, pag. 100 et 101); agnus castus, camphora, bromurum potassii.

De his remediis aliquas adnotationes subiicimus, fere omnes ex *Dre. Blanc*: a) *Lupulinum* extrahitur ex lupulo (*Humulus lupulus*). Quoad modum lupulinum sumendi aliter loquitur *Dr. Blanc*. Dicit enim: «En todo caso el modo de administración del lupulino es en polvo, ya puro, ya mezclado con azúcar, a la dosis de 1 a 2 gramos y más».

b) *Agnus castus*, hispanice agnocasto o pimienta loco (vide *Agnus castus*), de quo *Eschbach*, l. c., pag. 64, 65, nota; *Dr. Blanc*, l. c., pag. 97; *Villada*, l. c., pag. 285. De hoc ita *Eschbach* et *Villada*, ll. cc.: «Vulgatissimus apud antiquos et caelibes *agnus castus* erat, de quo aliquis hodiernus auctor sic scripsit: *Agnus castus* olim celebris fuit, ipsi aliquoties eius usum consulimus, et non obstante assertione recentiorum medicorum, qui ei hac in re omnem vim denegant, accepimus satisfactorias relaciones super eiusdem usu (*Catéchisme du V. César de Bus*, anoté par *Bonhomme*)». Sed ait *Dr. Blanc*: «Habríamos de nombrar el *Agnus castus*, *Agnocasto* o *Pimienta loco* de las verberáceas, cuya virtud no tiene más fundamento que su nombre».

c) «*Camphora per nares castrat odore mares*, decía uno de los aforismos de la Escuela Salernitana; lo que equivale a declarar que, tomado como errino, el alcanfor es calmante de la apetición venérea.

»No por las narices, mas en píldoras, grajeas o cápsulas de a 25 centigramos, combinado con el bromo en forma de bromuro de alcanfor se ha usado y se viene usando todavía, por más que los modernos farmacólogos consideran que su acción resulta poco demostrada todavía». *Dr. Blanc*, l. c., pag. 104.

d) En quae circa bromurum potassii scribit *Dr. Blanc*, l. c., pag. 102, seq.: «Al decir de Manquat, el bromuro de potasio determina en el hombre tal entorpecimiento de los músculos genitales, que las erecciones se hacen imposibles.

»Gran prevención existe entre el vulgo contra este medicamento, y es debida a que, prolongando su uso durante mucho tiempo, aun a dosis medianas de 2 a 4 gramos diarios, determina una sensación de languidez intelectual, debilidad de la memoria e indiferencia profunda para las cosas exteriores. Será pues del caso guardarse del abuso; no

en la cama suelen revestir mayor violencia los impulsos de la libidine, lo cual viene agravado por la mengua de las energías de la voluntad que se nota en el estado semivigil... Durante la excitación producida por los hervores de la digestión de la comida de mediodía proscribese la siesta, que será substituida con ventaja por una ligera recreación. La tendencia al sueño se evitará no recargando con exceso el estómago». *Dr. Blanc*, La moderación de la libidine, pag. 94

obstante, un gramo de bromuro disuelto en agua en un momento dado, aunque se repita varias veces en un mismo día, sin tener ninguno de los inconvenientes dichos, ejercerá una acción rápida y eficaz, que sólo puede compararse a la del baño tibio general, desde el punto de vista de la sedación de los impulsos genésicos. Por tal motivo le diputamos por muy estimable recurso, tanto más cuanto fácilmente puede tenerse a mano.

e) «*Lactucario*. Dada la antigua fama de la lechuga, de que hemos hecho mérito en el anterior artículo, natural era que se ensayase contra la afrodisia el lactucario, zumo espesado de la lechuga gigantesca. A priori puede admitirse que será útil en ciertos casos, por cuanto produce una disminución de la excitabilidad refleja y de la sensibilidad, por cuya razón el sueño resulta sosegado. A Fonssagrives le ha parecido que en efecto calmaba el eretismo genésico; pero confiesa no contar con suficiente número de experimentos. De todos modos, combinada su acción con la de otros anafrodisíacos, es de uso racional. El extracto alcohólico del lactucario se administra a la dosis de 10 a 30 centigramos en píldoras». Dr. *Blanc*, l. c., pag. 100.

d) *Praeterea circa theam, cafeum et chocolatum*: «La cuestión, en sentir de Fonssagrives, es dudosa para el té; en cambio el café tiene, según el mismo, una acción anafrodisíaca bastante enérgica y repetidamente comprobada.

»De ser esto cierto, como creemos, y si se demostrase que la *teobromina* (homólogo inferior de la cafeína) tiene una acción semejante, se comprendería el favor de que gozó el *chocolate* entre las Ordenes religiosas». Dr. *Blanc*, l. c., pag. 86.

520. — Quoad remedia ex ordine medico aut therapeutico, recursus ad medicum communiter erit necessarius. Fere de uniuscuiusque remedii efficacia diversa sunt iudicia diversorum medicorum; diversus est influxus in uno eodemque morbo iuxta diversum statum infirmi; aliunde plura sunt remedia quae diversum immo contrarium influxum habent diversis in stadiis (1) et de iis omnibus solus medicus iudicare poterit.

(1) Prae oculis habeantur quae docet Dr. *Blanc*, l. c., pag. 98, 99: «Todo lo cual nos indica cuán lejos estamos de poder dar una fórmula general de la virtud anafrodisíaca, tanto por lo menos como del concepto de la afrodisia.

»Todo trabajo de análisis hecho con tal mira viene a complicarse todavía cuando se considera que la mayoría de las medicaciones poseen en su modo de obrar lo que *Lépine* ha descrito con el nombre de *fases contrarias*, es decir, que en el primer momento o período el obrar de un agente terapéutico se verifica en un sentido, y en el segundo período la acción toma un sentido opuesto al primero. Cada una de las contrarias acciones puede obtenerse como predominante según sea la dosis a que se administre el agente. Sabido es, por ejemplo, que una dosis mediana de *atropina* acelera el pulso, al paso que una más fuerte dosis lo modera después de haberlo acelerado; y puede afirmarse que es raro el medicamento que no tenga una acción muy compleja.

»De gran número de los medicamentos más usuales en la terapéutica no se ha hecho todavía un estudio acabado de su acción sobre el organismo; y por lo mismo no se conocen a ciencia cierta las modificaciones que imprimen sobre la sangre, la circulación, la tensión vascular, sobre el funcionalismo de la substancia nerviosa, etc. Su inclusión en la terapéutica ha sido muchas veces motivada por experimentos parciales, incompletos, poco científicos y que esperan todavía ser contrastados. Así no extraña a nadie si, prescindiendo de un análisis verdaderamente científico, hoy tal vez de todo punto

CASUS IV

DE POLLUTIONE VOLUNTARIA

TITIUS, sacerdos, magno animi angore et verecundia se accusat apud LIBERIUM, confessarium, de peccatis solitariis contra sextum Decalogi praeceptum. LIBERIUS autem illi dicit, hos actus non esse illicitos, si in ipsis non intendatur delectatio: «solutus enim, sic LIBERIUS, etsi est sacerdos, licite procurat seminis effusionem per actum solitarium, dummodo non intendat delectationem; sed solummodo relaxationem tensionis sexualis, qua incommodetur et impediatur a labore praestando aut sanitati nocumentum aliquod affertur. A fortiori idem est licitum, si nullam in tali actu experitur voluptatem, immo potius animi taedium vel dolorem corporalem.» His auditis TITIUS miratur et scandalizatur et rem defert CAIO, alteri confessario, qui dicit doctrinam LIBERII esse falsam et denuntiandam S. Officio.

HINC:

QUAER. *Quid de doctrina LIBERII iudicandum sit.*

SOLUTIO:

521. — *Resp.* Revera talis doctrina falsa est et scandalosa et haeretica. LIBERIUS sine dubio male applicat principia Theologiae moralis et forte putat hic locum habere principium illud: licet ponere causam bonam, aut indifferentem, ex qua *immediate* sequitur duplex effectus, unus bonus, alter vero malus, si adsit causa proportionate gravis et finis agentis sit honestus, pravum scilicet effectum non intendat. **Comp.**, n. 60.

522. — Sed ille actus solitarius non est indifferens nec multo minus bonus, sed est omnino intrinsece malus. Quod patet: 1.º quia est actus prohibitus iure naturae, ut constat ex prop. 49 ab Innoc. XI damnata, quae sic se habet: *Mollities iure naturae prohibita non est; unde si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona...* (**Comp.**, n. 533, I). — Atqui ius naturae non prohibet nisi res intrinsece malas. Ergo. — 2.º ex verbis S. Pauli, qui absolute dicit: *neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.* 1 Cor. 6, 10.

De illa propositione dicit S. Alph., lib. 3, n. 476, Adv. 1.º: «Haec merito est damnata: si enim fornicatio est mala, quia est contra educationem prolis; peior est pollutio, quae est contra

---

imposible, de los anafrodisíacos médicos, nos limitamos a dar por buena la misma clasificación antes apuntada, y procedemos a su estudio fundados en datos bastante empíricos».

prolis generationem». Quare quacumque intentione peragatur actus est graviter illicitus.

«Docent omnes nullo casu licitum esse intendere vel procurare directe molliem, ne causa quidem sanitatis ac vitandae alias certae mortis. Causam dat Sanchez (1) quod natura administrationem seminis extra matrimonium in omni eventu homini denegarit; eo quod adeo vehemens sit in ea re sensus voluptatis, ut homines, passione excaecati, passim sibi facile persuaderent habere se iustam causam irritandi seminis: unde plurima gravissimaque vitia contra bonum commune et in impeditione generationis emergerent. Navarrus (2), Lessius, et communiter». Ita Busembaum, cuius doctrinam suam facit absolute S. Alph., lib. 3, n. 476.

Et n. 478 ipse S. Alph. scribit: «Nullo modo est permittenda confricatio: quia ista tendit de se ad commovendos spiritus carnales et semen verum expellendum, quod nunquam est licitum. Hinc sapientissimus et piissimus Sanchez, quamvis contrarium prius tenuerit (3), tamen non dubitavit se retractare».

CASUS V

DE POLLUTIONE INDIRECTA

POSSIDIUS, theologus, non modo docet cum communi auctorum sententia in luxuria *indirecta*, ob *gravem* causam et (secluso proximo consentiendi periculo) ea fieri posse quae commotionem gravem (idest pollutionem proximam) per se inducunt, sed ulterius progreditur dicens etiam levem causam a gravi reatu excusare, ita ut is qui ex mera curiositate (dummodo *sincerus* sit ne voluptati assentiatur) obscenas tabulas attente seu morose consideret, non peccet nisi venialiter. Arguit, ex ipsis exemplis quae omnes admittunt: sc. sedandus pruritus excusat saltem a gravi reatu tactum valde excitantem; sicut commodior situs in lecto excusat positionem excitantem. Nec, secluso periculo consensus, positivam exigunt resistentiam pravis motibus.

HINC:

QUAER. *Quid de opinione POSSIDII iudicandum est?*

SOLUTIO:

523. — *Resp.* Sententia POSSIDII omnino reiicienda est. Videtur enim neminem sine gravi reatu posse se conicere in grave ac proximum periculum sine *causa gravi*. Quod auctor illius sententiae in ipsius patrocinium affert, concludere non videtur.

(1) De matrim., lib. 9, disp. 17, n. 15.

(2) Man., c. 16, nn. 6 et 7; Less., lb. 4, c. 3, dub. 14.

(3) Decal., lib. 5, c. 6, n. 12.

Etenim quod dicit de commodiori situ in lecto, minus aptum videtur, cum hic situs non sit causa *per se* graviter influens in genere luxuriae. Pruritus sedandus excusare dicunt, *si gravis* sit. Exemplum illud de tabula obscena morose considerata: forte non semper talis aspectus sit *per se graviter* influens.

Igitur causa levis excusat quidem a causa *per se leviter* influente in luxuriam (indirectam) aut fortasse etiam a causa *per accidens* graviter influente; non autem a causa *per se* et in genere luxuriae influente graviter.

CASUS VI

DE POLLUTIONE INDIRECTE QUAESITA

TITIUS, qui valde nervis laborat, saepe noctes insomnes ducit, nisi per pollutionem excitatio nervosa tollatur. Novit porro pollutionem adventuram, si in ventrem decumbat.

HINC:

QUAER. 1.º *An, diebus quibus se sentit excitatum, possit in ventrem decumbere: quem situm non eligeret nisi praevideret sedantem pollutionem (cui non consentit positive)?*

2.º *An saltem possit, ductus eadem praevisione, eligere illum situm tanquam suum habitualement, ita ut semper vitet noctes insomnes: diebus quibus sanus est, quia tunc nihil somno obstat; diebus quibus excitatur, quia ratione situs semel pro semper electi, pollutio sedans eveniet?*

SOLUTIO:

524. — *Resp.* Neutrum videtur licere, eo quod illa electio situs tendit ad obtinendum finem bonum mediante pravo effectui. Liceret, si finis bonus aequè primo obtineretur, et malus non intenderetur, v. gr. si electio situs fieret quia hoc situ *melius* somnum conciliare posset etiam diebus quibus effectus ille malus non sequitur. Consilium forte dandum, ut aliis mediis nervorum excitationem sedare curet, v. gr. balneo vel alio huiusmodi, iuxta consilium honesti medici.

Nec tamen de *gravi* damnandi forte videntur modi propositi, maxime secundus, dummodo absit consensus periculum.

CASUS VII

OCCASIO PECCATI CONTRA CASTITATEM

In quadam catholica regione, sub ditione Gubernii protestantici posita, habetur quaedam colonia leprosorum, quibus permittitur ab hora sexta matutina usque ad sextam vespertinam cohabitare solis, soluto cum soluta, in eadem domo, unde magnum et evidens periculum contra sextum Decalogi praeceptum. Sunt tamen plures qui pericula perfecte vincunt et in hac cohabitatione solum quaerunt quasdam commoditates temporales, quibus levior fiat eorum misera conditio, nempe melius praeparatos habere cibos, mundiores vestes, minore stipendio, etc. Multi tamen de omnibus sic viventibus suspicionem foveant, unde scandala generantur.

Sunt etiam casus in quibus separatio maiores affert difficultates. Sic, v. gr.:

a) CALISTUS cum cohabitante femina commercium exercet, quod omnino relinquere deberet magno suo detrimento, si ab ea separari deberet ad cavendum scandalum, etsi ambo uti frater et soror vivant.

b) NARCISSUS cohabitat cum quadam sua consanguinea: fama utriusque male audit, sed confessarius, vocatus ad confessionem feminae graviter aegrotantis audiendam et rescuens innocentiam utriusque in hac parte, feminam absolvit et sacro Viatico donavit. Postea sanitati restituta, tum ipsa, tum NARCISSUS in ecclesia confitentur et publice communicant.

c) CALEPODIUS cum femina tempore tantum comestionis habitat, nec unquam cum illa rem habuit: quia vero alii scandalum patiuntur, urgetur a confessario occasionem remotam relinquere sub poena denegatae absolutionis: quare CALEPODIUS abstinet a Sacramentis, etiam a confessione paschali.

d) SEMPRONIUS, positus in hac occasione proxima voluntaria, sentiens sibi mortem adventare, vocavit confessarium, qui sciens ex fama certa SEMPRONIUM male vivere cum cohabitante femina, hunc ante inceptam confessionem monet de necessitate separationis, quam tandem obtinuit: quare eius confessionem audit et eum donat extrema unctione, Viaticum tamen ei defferre noluit ad cavendum aliorum scandalum; nunc tamen confessarius dubitat an recte se gesserit.

e) CAIUS, positus in eadem occasione proxima, et graviter aegrotans, iubetur a confessario occasionem illam deserere, sed ille negat se hoc facere posse, quia nullum habet qui de ipso cu-

ram gerat, cibos paret, etc.; pollicetur tamen se conaturum ut occasionem proximam faciat remotam; sed cum confessarius solidam suspicionem habeat de inconstantia CAII, haeret anceps, nesciens an possit CAIUM absolvere.

HINC:

QUAER. 1.º *An absolvi queant viri commorantes cum mulieribus ab hora 6.^a matutina ad 7.^{am} vespertinam; asserentes tamen se nihil pati contra castitatem; quamvis a ceteris suspicetur: et quatenus affirmative?*

2.º *An hoc doceri possit in publicis contionibus, ne abstineant a praecepto annuae confessionis tot viri et feminae?*

3.º *An CALISTUS detrimentum suarum mercium debeat subire, ut vitet scandalum vulgi?*

4.º *An NARCISSI consanguinea eum deserere debeat, et quatenus negative, an ipsi hoc sit consulendum?*

5.º *An S. Viaticum deferendum fuisset SEMPRONIO morti proximo?*

6.º *An deneganda CALEPODIO absolutio?*

7.º *Quid faciat confessarius in postremo casu?*

SOLUTIO:

525. — *Resp. ad 1.um Affirmative*, si adsit ratio honesta ad talem commorationem, neque hanc omittere possint sine gravi incommodo. Quoad fieri possit inducantur ad matrimonium contrahendum. Ad cavendum aliorum scandalum non tenentur nisi ex caritate, quae non obligat cum gravi incommodo.

526. — *Resp. ad 2.um Affirmative*, dummodo simul doceatur rem per se esse periculis expositam, et non nisi ex necessitate quadam morali permittendam. Etiam explanetur necessitas alios temere non iudicandi.

527. — *Resp. ad 3.um Negative*, nisi rem aliter disponere possit absque gravi incommodo.

Resp. ad 4.um Non tenetur per se eum derelinquere. An ex consilio: pendet ab adiunctis.

528. — *Resp. ad 5.um Mea sententia, affirmative: subveniens ei erat meliori modo, cum iam animam ageret. Ad aliorum scandalum reparandum tempus postea suppetebat.*

Resp. ad 6.um Negative, si occasionem relinquere nequit, sine gravi incommodo.

529. — *Resp. ad 7.um Si CAIUS revera non habet aliam qui eius curam agat, occasio est necessaria. Igitur vel adhibeat media ut occasio ex proxima fiat remota, vel quaerat confessarius medium quo talis hominis necessitati subveniatur.*

SEPTIMUM ET DECIMUM DECALOGI PRAECEPTUM

Non furtum facies — Non concupisces domum proximæ tui, etc.
Exod. 20, 15-17

Prohibetur, hoc utroque praecepto, actus proximo iniuriosus in bonis fortunæ: prius praecipue et directe, actus externos, et posterius internos afficit. Quatenus negativum, duplex illud praeceptum prohibet non solum furtum, sed etiam quamlibet rei alienae ablationem et usum, invito rationabiliter domino, et etiam quamlibet iuris alieni laesionem. Quatenus affirmativum, obligat ad restitutionem, ad damna compensanda, ad debitorum solutionem, et ad iustitiam in contractibus servandam.

Hic nullos ponimus casus de furto, de variis iniustitiis, earumque reparatione, quia in tractatu speciali de iustitia et contractibus his de rebus casus multiplices statuentur.

CASUS

DE OCTAVO PRAECEPTO DECALOGI

CASUS I

DE MENDACIO ET RESTRICTIONE MENTALI 1.º

1.º IOVIANUS, facetus aequae et obsequiosus homo, rerum theologicarum non omnino ignarus, saepius, non illaesa veritate, loqui solet, sive ad lepide cum sociis iocandum, sive etiam ad proximo obsequendum, ratus se in his ne levissime quidem peccare. Contendit enim: a) verba iocosa contra veritatem non esse mendacia, cum desit in loquente decipiendi intentio; b) nec verba mere obsequiosa, cum absque ullius detrimento proferantur.

2.º BERTHINA, ancilla, iubente domino, extraneis hunc requirantibus dicit: *Dominus abest, domo egressus est, domi non est.* Sed anxia interrogat confessarium, qui respondet esse locum deserendum, et potius moriendum quam mentiri unquam.

HINC:

QUAER. 1.º *An vel quatenus restrictio mentalis liceat?*

2.º *Quid de IOVIANO et BERTHINA.*

SOLUTIO:

530. — *Resp. ad 1.º* 1.º Nunquam licet uti restrictione *strictae mentali*, seu locutione duplicem sensum habente, si sensus loquentis percipi nequeat; neque licet uti amphibologia humano modo *non perceptibili*, quia hoc est simpliciter mendacium: nunquam autem mentiri fas esse potest. *Gury*, n. 414.

531. — 2.º Aliquando vero, ex gravi causa licet uti restrictione *late mentali*, et verbis aequivocis, quorum sensus a loquente intentus facile intelligi possit. Ratio est, quia modus ille loquendi non est mendacium, cum proximus sic non necessario decipiatur, sed ex gravi causa eius deceptio permittatur. Deinde hoc ad bonum societatis necessarium est, ut modus celandi secretum magni momenti habeatur. Nam aliquando non minus noxium est societati verum dicere, quam falsum proferre; valde enim commercio humano perniciosum esset, si haec industria deesset, non solum personis publicis, sed etiam privatis. — Constat insuper ex exemplo Christi Domini, qui pluries his restrictionibus usus est. Sic, Ioann. 7, 8, interrogatus utrum ascenderet Ierosolymam ad diem

festum, respondit: *Non ascendo ad diem festum istum*, id est, *manifeste* vel *hic et nunc*; nam paulo post occulte ascendit. — Alias interrogatus de die iudicii (Marc. 13, 32), ait: *De die autem illo nemo scit, neque Angeli in caelo, neque Filius, nisi Pater*; id est, *ad manifestandum*, ut petebant discipuli. — Et Ioann. 11, 11: *Lazarus amicus noster dormit; sed vado ut a somno excitem eum*; id est, *mortuus est*, quod discipuli non perceperunt, ut in ipso Evangelio declaratur. — Ibid., 13, 12: *Illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret...* *Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, salvus erit.* — Et Ibid., 2, 19: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud*; id est, *templum corporis sui*, quod iudaei non percipiebant. *S. Alph.*, n. 152; *Gury*, n. 415.

532. — *Resp. ad 2.um* In primo casu: Errat IOVIANUS contendens verba iocosa et obsequiosa contra veritatem non esse mendacia. Nec refert quod absque proximi detrimento proferantur, quia sequitur ex hoc tantum ea non esse contra iustitiam et caritatem; sed non impedit quin veritati repugnent; excipe tamen, quoad verba iocosa, si intentio iocandi ita pateat ut facillime percipi possit, sive ex re ipsa quae dicitur, ut sunt vasconum locutiones, sive ex tōno vocis lepido, sive ex aliis circumstantiis. Hinc collige quandonam peccaverit IOVIANUS, vel a peccato sit excusandus. Ceterum in his nullatenus de peccato gravi arguendus est, quia deordinatio levis tantum apparet.

In secundo casu: Confessarius potius culpandus est quam pœnitens. Haec enim locutio communissimo usu recepta est, ita ut mera sit formula ad significandum dominum videri non posse. Reperiuntur quidem theologi id ut mendacium prohibentes; sane quia, eorum tempore vel in eorum regione, usus ille non adeo invaluerat. *S. Alph.*, l. 3, n. 165; *Gury*, n. 416.

CASUS II

RESTRICTIO LATE MENTALIS

In ephemeride quadam catholica insertus fuerat articulus desumptus ex alia catholica ephemeride. Cum vero tribunal iudicaret talem insertionem obnoxiam esse Codici poenali, vocarunt ALEXANDRUM, directorem huius ephemeridis, qui voluit sibi assumere responsabilitatem, quae est propria directoris, pro casu quo auctor non inveniatur. Unde declaravit se facultatem dedisse pro tali insertionem, non animo iniuriam alicui inferendi, sed quia articulum iudicavit amoenum et dignum ut legeretur. Quamvis enim ipse materialiter nihil decreverit de insertionem speciali illius articuli, omnia fiebant sub directione sua generali et coram lege sub

responsabilitate sua; et quia potuisset prohibere insertionem cuiusque rei nisi accederet expressa sua approbatio idque non fecit, quodammodo permisit. Et bene poterat dicere se animum non habuisse iniuriam alicui inferre, quia ita erat; et quod permisit tantum quia agebatur de re amoena et digna ut legeretur, nam hoc pertinet ad defensionem propriam. Dum ALEXANDER hanc praestitit declarationem, non modo existimavit se non peccare, sed opus exercere summae caritatis liberando a poena, si quae esset subeunda, optimum virum qui materialem insertionem curavit. Nunc vero aliis aliter sentientibus, angitur scrupulis.

HINC :

QUAER. 1.º *An ALEXANDER in casu peccaverit?*

2.º *An a parte rei adsit peccatum in ratione agendi ALEXANDRI?*

SOLUTIO :

533. — *Resp. ad 1.um Negative: nemo enim in conscientia peccat, nisi putet illam actionem esse peccaminosam.*

534. — *Resp. ad 2.um Neque constat in ratione agendi ALEXANDRI esse a parte rei peccatum grave aut leve, nam in casu bene poterat uti restrictione late mentali; neque aliunde damnum alicui intulit, dum ipse sibi responsabilitatem assumpsit, nam ipsa lex eum responsabilem facit.*

CASUS III

DETRACTIO 1.º

CAPRASIIUS sic confitetur: «Frequenter sermones cum sociis miscendo, de aliis detraxi, et vicissim aurem detrahentibus praeui. Dum audirem verba valde diffamatoria, licet mihi displicerent, non contradixi, immo potius subrisi. Tandem, aliquando aliorum delicta non quidem affirmavi, sed ut ab aliis audita retuli, absque tamen intentione detrahendi, aut proximo nocendi, sed solum discursus gratia».

HINC :

QUAER. 1.º *Quid iudicandum de CAPRASIO in his casibus? et quid confessario sit agendum?*

2.º *An paenitens declarare debeat numerum personarum de quibus detraxit, et etiam numerum audientium?*

3.º *Quomodo reparandum sit famae damnum, tum per detractationem, tum per calumniam illatum?*

SOLUTIO :

535. — *Resp. ad 1.um 1.º CAPRASIIUS per se graviter peccavit detrahendo in materia gravi, et quidem toties quoties id fecit. Item*

per se graviter peccavit quoties audiendo detractionem, vel aliter, alium induxit ad graviter detrahendum; vel quoties in audiendo detractionem gravem delectatus est propter odium eius cui detrahebatur: non autem peccat graviter, si alium non inducat ad detrahendum, et in audita gravi detractioe delectetur, non ex odio proximi, sed tantum ex vanitate vel curiositate ob auditionem rei novae vel occultae. — Sed male confitetur, quia numerum peccatorum, si gravia sint, exprimere debet in quantum fieri potest. Neque ex huiusmodi confessione satis colligi potest utrum vel quando graviter peccaverit. Hinc confessarius supplere debet, paenitentem interrogando de necessariis ad confessionis integritatem procurandam, et rectum de reo iudicium efformandum.

2.º Peccavit graviter CAPRASIIUS audiendo verba valde diffamatoria cum externa approbatione, licet intus in iis minime sibi complacuerit, propter scandali rationem, si nempe taliter subridebat ut alium induceret ad detrahendum. Non tamen videtur graviter peccasse ex eo quod non contradixerit: plerumque enim persona particularis a peccato gravi excusatur, si detractionem non impediat, quia plerumque constare nequit correctionem profuturam esse. *S. Alph.*, nn. 979-981. *Comp.*, n. 557.

3.º Peccavit etiam graviter, si audita referat coram iis qui verisimilius sunt credituri, v. gr. si asserat se audivisse a persona fide digna, quia praebet causam sufficientem malum credendi. Secus, si audita non referat tanquam ex fide dignis accepta, ita ut audientes ad credendum parum commoveat. *S. Alph.*, n. 977.

536. — *Resp. ad 2.um* 1.º Paenitens probabiliter declarare non debet numerum personarum de quibus unico actu detraxit in materia gravi. — 2.º Neque tenetur declarare numerum audientium. Ratio est, quia detrahere de pluribus, vel coram pluribus, videtur circumstantia mere aggravans. *Comp.*, nn. 244, 8.º, et 246.

537. — *Resp. ad 3.um* 1.º Calumniator tenetur dicta retractare, et quidem, *per se*, cum iactura famae propriae, si aliter reparatio fieri nequeat, quia melior est conditio innocentis quam nocentis. — 2.º Detractor simplex dicta retractare nequit, quia sic mentiretur, sed famam ablatam restituere debet alio modo, in quantum potest, v. gr. dicendo se male locutum esse, etc., etc., vel saltem, data occasione prudenter laudando et extollendo eum cui detraxit. *S. Alph.*, n. 992; *Gury*, n. 422; *Comp.*, nn. 549 seq. et 562.

CASUS IV

DETRACTIO 2.º

PASCHALIS, sciens occultissimum crimen a Petro commissum, illud PAULO manifestavit, et quidem adhibito iuramento ad fidem

sibi conciliandam. Exegit tamen a PAULO, sub pari iuramenti religione, ne rem ulli prorsus unquam aperiret. Secretum autem ci-
tissime fregit PAULUS, facinusque PETRI revelavit quibusdam do-
mesticis suis, qui subinde aliis atque aliis patefecerunt. Paenituit
postea PAULUM tum de violata iuramenti fide, tum de infamia
quam PETRO intulerat, et iam erat determinatus ad PETRUM, in
quantum fieri posset, redintegrandum, palam professurus in iis,
quae de PETRO asseruerat, se omnino fuisse deceptum. Sed certior
subinde factus est se paulo antea a PETRO fuisse gravius etiam
infamatum. Decernit proinde se non daturum esse operam famae
PETRI reparandae, nisi prius PETRUS suam propriam famam re-
sarciat.

HINC :

- QUAER. 1.º *An PASCHALIS graviter peccaverit, crimen PETRI uni soli viro manifestando?*
2.º *An contra religionem peccaverit, utendo iuramento ad confirmandum PETRI crimen?*
3.º *Quomodo peccaverit PAULUS, proprium iuramentum violando?*
4.º *An cesset, vel suspendatur obligatio famam restit-
tuendi, si infamatus magis vel aequaliter suum detractorem infamavit?*

SOLUTIO :

538. — *Resp. ad 1.um* 1.º PASCHALIS peccavit sane graviter, si praeviderit saltem in confuso PAULUM revelaturum esse secretum ipsi commissum. — 2.º *Secus controvertitur: probabilius quidem affirmant communius theologi; attamen probabiliter etiam negant magni ponderis auctores; quia non praecise violatur fama per detectionem uni viro factam, siquidem fama in communi hominum aestimatione consistit. S. Alph. hoc probabile dicit, n. 973; Gury, n. 423.*

539. — *Resp. ad 2.um* *Affirmative*, quia sine causa, seu sine iudicio iuravit, et nomen Domini inutiliter invocavit. Immo vero videtur hoc veniale excedere, cum iuramentum ad infamiam confirmandam adhibitum fuerit. Graviter etiam peccaret contra religionem, qui iuraret se grave crimen patraturum esse; quia gravem irreverentiam Deo irrogaret, se divina auctoritate ad peccatum mortale quasi obligando, implicite supponens Deo probari hanc malitiam. PAULUS graviter quoque peccavit tum contra religionem, violando in re gravi iuramentum proprium; tum contra iustitiam, secretum propalando cum detrimento famae PETRI. *S. Alph., l. 4, n. 146.*

540. — *Resp. ad 3.um* PAULUS peccavit graviter tum contra religionem, tum contra iustitiam. Commisit enim detractionem in re

gravi, crimen PETRI omnino occultum domesticis suis manifestando, quia damnum grave intulit famae PETRI, eum diffamando apud plures, et praevidendo hanc infamationem ab eis propagatum iri. Ergo violavit iustitiam in re gravi. Ergo eodem modo violavit etiam et obligationem iuramenti. *Gury*, n. 425.

Resp. ad 4.um Controvertitur utrum detractor excusetur a restitutione famae, saltem ad tempus, donec alter, qui ipsi detraxit, etiam damnum famae reparare velit. — Alii *affirmant*, alii vero *negant*. Utraque sententia *probabilis* dicitur a *S. Alph.*, n. 999. *Gury*, l. c.; **Comp.**, nn. 552, 565.

CASUS V

DETRACTIO ET CALUMNIA

MARTINUS, quoties adest occasio ut cum MENANDRO, familiari suo, de PAULO, nepote illius, loquatur, semper aliquod leve istius vitium, modo verum, modo falsum, refert. Hinc PAULUS, paulatim e gratia MENANDRI decidens, in periculo versatur amittendae hereditatis, iam ab eodem sibi, ut magis propinquo consanguineo, promissae. Huiusmodi periculi mox admonitus PAULUS, illud propulsare statuit. Quamobrem MARTINI epistolam a se olim dolose subreptam, et contra MENANDRUM acerbissime scriptam, huic ipsi legendam exhibuit. Quid tum MENANDER? MARTINUM, tanquam nebulonem pessimum, e domo sua perpetuo exclusum voluit; PAULO vero pristinam benevolentiam restituit, et universalem bonorum suorum heredem declaravit.

HINC:

QUAER. 1.º *An* MARTINUS, ob *leves* detractioes et calumnias contra PAULUM, *graviter* peccaverit?

2.º *An* PAULUS, ad vitanda damna sibi ex detractioibus MARTINI imminencia, licite uti potuerit epistola eiusdem MARTINI dolose subrepta?

SOLUTIO:

541. — *Resp. ad 1.um Affirmative*. Ratio est, quia congerendo tot defectus, licet leves, in miserum PAULUM, graviter ei nocuit apud MENANDRUM, ita ut huius benevolum animum iniuste ab illo averteret. Etenim MARTINUS causa fuit cur PAULUS famam adhuc simpliciter bonam amitteret, haud secus ac si quis vulnerato multoties leviter vulnus leve adderet, quo accedente, vulnus letale efficere-tur. Hoc merito dicendum est, si defectus leves propalati, sint veri; sed a fortiori, si falsi sint. *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 1208; *Lugo*, d. 15, n. 22; *Gury*, n. 428.

542. — *Resp. ad 2.um 1.º Generatim non licet uti notitia iniuste*

acquisita ad nocendum alteri, quia, iuxta pervulgatum axioma: *Nemini fraus sua patrocinari debet*. Insuper quicumque iniuriam intulit, tenetur eam tollere, vel saltem eam non continuare: atqui utens secreti alieni notitia iniuste acquisita in damnum proximi, non solum non tollit, sed continuat iniuriam; ergo hac utendo, graviter peccat, et contrahit obligationem restituendi pro rata spei quam habuit proximus ad quoddam beneficium obtinendum. Praeterea, si iniuste aliquam notitiam accepisti, non est moraliter tua; ergo te gerere debes perinde ac si eam non haberes. *Gury*, n. 429.

543. — 2.º Sed hic occurrit specialis difficultas, ex eo quod PAULUS non utatur notitia iniuste acquisita, nisi ad magnam iniuriam ex parte MARTINI propulsandam, seu ad se redimendum a vexatione gravissima et iniustissima. Propterea exceptio in eius favorem admittenda est, et proinde ipse ab omni peccato absolvendus. Etenim dantur circumstantiae in quibus licite revelatur crimen verum alterius, et licite acquiritur notitia secreti alieni, v. gr. ad avertendum damnum grave proprium, quod alio modo propulsari nequit. Sic potes aperire alterius litteras, quae casu in manus tuas incidunt, si graviter suspiceris eas esse contra te iniuste scriptas, vel eas rationem iniuriam declinandi continere. Ergo, si prius illicite litteras aperuisti, vel obtinuisti, iis nunc uti potes licite ad te redimendum ab iniusta vexatione, alio modo deficiente. Notitia enim quam habes, nunc iustificatur, et moraliter fit tua in ordine ad usum; quemadmodum si furatus fueris aureum, et postea incidas in necessitatem in qua aureum licite eriperes, licite uteris aureo furtivo, quia usus eius per praesentem necessitatem iustificatur. Ergo pariter, si litterae MARTINI nunc in manus PAULI inciderent, et suspicaretur PAULUS eas rationem continere qua damnum iniustum a MARTINO allatum effugiat, sane eas aperire et adhibere posset. Ergo etiam PAULUS notitia prius illicite acquisita, nunc licite uti potest. Ergo... *Lacroix*, nn. 1232 et 1233; *Lugo*, d. 14, n. 148; *S. Alph.*, n. 969; *Gury*, n. 430.

CASUS VI

DE SECRETO

AMANDUS iuramento promittit MARINO, se nulli unquam manifestaturum esse neque homicidium, quod, se vidente nec viso, latenter MARINUS patraverat, neque furtum, quod non viderat quidem, at sub fide secreti servandi ab eodem MARINO esse patratum audierat. Sed, cum exorta esset ea de re suspicio quaedam, AMANDUS noster ad iudicium ut testis compellitur, et iuridice interrogatus duplex revelat secretum.

HINC :

QUAER. 1.º *Quaenam sit obligatio secreti servandi, sive promissi, sive commissi?*

2.º *An AMANDUS potuerit duplex secretum iudici manifestare? an id debuerit?*

SOLUTIO :

544. — *Resp. ad 1.um* 1.º *Secretum promissum obligat per se sub gravi, pro quantitate materiae et suscepta obligatione; sed plerumque ex fidelitate tantum promittentem adstringit, quia simplicis promissionis obligatio sic communiter accipitur. S. Alph., n. 970; Gury, n. 436.*

2.º *Secretum commissum, seu communicatum sub expressa vel tacita conditione servandi sigillum circa illud, rigorosius urget, et sub gravi per se ex iustitia, quia praeter obligationem naturalem adest etiam obligatio ex contractu suscepta. S. Alph. Comp., n. 573.*

3.º *Nullum secretum etiam iuramento firmatum, sive mere naturale, sive ex contractu, excepto sigillo sacramentalis confessionis, obligat quoties bonum publicum exigit ut manifestetur; quia ius naturale, vel obligatio suscepta servandi secreti, cum detrimento reipublicae vel religionis adstringere nequit. Gury, l. c.*

545. — *Resp. ad 2.um* 1.º *Quoad secretum promissum. Tenetur AMANDUS, sub gravi, ex obligatione iustitiae et religionis, ad secretum illud promissum generatim extra iudicium servandum; quia promissio iuramento firmata induit naturam veri contractus, cum significet promittentem velle quam maxime se obligare; ergo non ex sola fidelitate, neque leviter in re gravi. Sed in casu, seu cum AMANDUS in iudicio, ut testis, a iudice ipso interrogetur, non tantum potest, sed debet veritatem totam manifestare, non obstante secreti promissione. Etenim quid promissio, quid iuramentum operatur? Te obligant ad tacendum, quoties, seclusa promissione iurata, posses quidem, sed non deberes secretum aperire, quia per promissionem ad hoc tantum te obligasti, quod licite praestare poteras: atqui non poteras promittere contra oboedientiam iudici seu superiori debitam; quia, quando crimen novisti, iam contraxisti obligationem naturalem illud manifestandi, si iudex vel superior id requireret; ergo promissio subsequens secreti non potuit priorem obligationem destruere. Ergo in casu AMANDUS bene fecit. S. Alph., n. 970; Lugo, Bon., Salm., etc.*

546. — 2.º *Quoad secretum commissum. AMANDUS non potuit iudici interroganti manifestare furtum sub secreto commissum cognitum, sed debuit respondere: Nihil hac de re scio, id est, ut manifestare debeam, utendo scilicet restrictione mentali licita. Secretum enim eiusmodi de iure naturali urget in omni casu, seclusa*

boni publici necessitate; superior autem seu iudex obligare nequit ad ius naturale violandum; ergo... Neque hic urget boni publici ratio, quia non ideo periclitabitur communitas, ex eo quod aliquod furtum patratum non manifestetur. Ergo AMANDUS est damnandus de peccato gravi contra iustitiam et religionem, cum secretum commissum, et sub fide iuramenti repromissum, palam in iudicio revelaverit. S. Alph., n. 970; Comp., n. 574.

CASUS VII

DE SECRETO PROFESSIONALI 1.º

DAMIANUS, medicus, vocatur a SEMPRONIO ut huius filium DIDACUM examinet, videatque an syphilide infectus sit. Suspiciatur enim SEMPRONIUS de filio ne forte cum meretricibus fuerit conversatus et luem contraxerit. Id revera accidisse constat DAMIANO, cui iam antea DIDACUS rem aperuerat remedii quaerendi causa.

DAMIANUS vero, cum sit timoratae conscientiae, dubitat an et quousque secreto professionali in his et similibus casibus uti possit.

HINC :

QUAER. 1.º *An et quatenus DAMIANUS SEMPRONIO aperire possit aut debeat DIDACI morbum?*

2.º *Quid si DIDACUS aut alius, sive vir sive femina, syphilide aut alia contagiosa lue infectus, matrimonium contrahere velit?*

SOLUTIO :

✓ 547. — *Resp. ad 1.º* Si in his et similibus casibus medicus examen infirmi peragat ex parentis mandato, huic aperire poterit ac debebit quidquid ex examine iussu patris rite peracto cognoscat; non vero illud quod ex infirmi narratione tantum sciat. Ratio *primi* est, quia parentes ius habent subiiciendi filium medici examini ut filii sanitati corporali aut etiam spirituali prospicere possint; immo et valetudini totius familiae, quae in discrimen adduci poterit ex tali lue contagiosa. Ergo ius habent cognoscendi id quod ex huiusmodi examine eruatur. Ratio *secundi* est, quia quae ex sola infirmi narratione medicus cognoscit, constituunt secretum commissum, quod manifestare nequit sine gravissima causa, quae hic non adest.

✓ Unde si filius secreto accedat ad medicum et huius examini se subiiciat, hic nihil dicere poterit parentibus hac de re interrogantibus; nisi iubeant examen peragere, ut supra dictum est.

✓ Si vero rem parentibus occultando nullum grave detrimentum

sequatur, poterit medicus, etiam peracto de mandato parentum examine, rem ipsos celare.

548. — *Resp. ad 2.um* Si huiusmodi infirmi matrimonium contrahere velint, obstare debet; secus infectus pestiferam hanc luem comparti communicabit (1). Quod si infirmus non acquiescat, illi significet se debere rem alteri parti manifestare, nisi ille cessare velit a vexatione innocentis. Et, si post monitionem, non desistat, significare poterit comparti ut sibi caveat ab iniusta hac vexatione. Ex caritate enim avertendum est malum ab innocente, etiam cum maiori malo nocentis.

549. — *Dices:* Ergo quicumque syphilide infectus fuerit a matrimonio contrahendo debet in perpetuum excludi? — *Resp.* Ita omnino affirmant plures ac gravissimi medici; secus enim horribili hoc morbo inficiet compartem, et filios, e quibus plures ante nativitatem vel paulo post moriuntur, alii vero miserrimam vitam vivant. Benigniores vero medici matrimonium (aut usum coniugii, si iam coniugatus luem contraxit) non permittunt nisi post duos aut quatuor annos, ex quo *nullum iam omnino* vestigium appareat praeteritae infirmitatis. *Vigouroux*, l. c.; *Blanc*, l. c. et apud *Las Ciencias Médicas*, vol. 19 (1916), pag. 358.

N. B. Quotiescumque secreta huiusmodi necesse sit revelare, id faciat medicus strictissimum secretum imponens eis, quibus necesse fuit rem manifestare. *Comp.*, n. 573, seq.; *Noldin*, De praecept., n. 659.

CASUS VIII

DE SECRETO PROFESSIONALI 2.º

BERTHA, valetudinis recuperandae gratia, venit ad domum TITII medici, qui cum eam inspiceret, syphilide esse infectam reperit. BERTHA TITIO prorsus ignota erat, ideoque hic dubius haesit an illi posset aperire morbi naturam: nesciebat enim an BERTHA coniugata, an soluta esset.

Igitur dubium suum detulit ad catholicam societatem medicorum, ut illic in ordinaria quadam sessione dirimeretur et veluti normam pro similibus adiunctis haberet. Instituta disputatio eo tendebat: utrum medicus secretum professionale semper servare teneatur, an vero aliquando possit aut etiam debeat illud revelare et sub quibus conditionibus? Medici in diversas abierunt sententias: alii semper esse servandum sicut sacramentale sigillum, alii vero aliquas exceptiones esse faciendas propugnabant, alii demum

(1) Cfr. *Blanc*, La sifilis, pag. 13, 97; *Vigouroux*. Traité complet de médecine, vol. 4, pag. 296, seq.

unam vel alteram ad summum admittebant. Unus ex his qui primae seu rigidiori sententiae adhaerebat, in ea etiam fuit opinione: ut in casu, TITIVS morbi naturam BERTHAË significare non poterat; immo tenebatur remedium praescribere ut nec pharmacopola nec alius in morbi cognitionem posset devenire, ne iurgia domestica vel alia incommoda orirentur.

HINC:

QUAER. 1.º *Quanta sit obligatio servandi secretum?*

2.º *An aliquando liceat professionale revelare secretum, aut potius servandum sit uti sacramentale sigillum?*

3.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

550. — *Resp. ad 1.um* Per se gravis est obligatio, et quidem ex iustitia, servandi secretum professionale: est enim secretum commissum de quo supra, n. 544. Immo haec obligatio strictior est quam in aliis secretis commissis, cum e bono publico sit ut homines libere possint res suas cum peritis conferre sine timore revelationis. Hinc est, ut tale secretum nec iudici interroganti possit manifestari.

551. — *Resp. ad 2.um* Non tamen adeo obligat hoc sigillum ut nullo in casu manifestari possit. Et ita illud manifestari posset, si «ille, qui secretum commisit, iniuste vexaret rempublicam vel alium innocentem, neque aliter desistere vellet ab iniuria; tunc enim posses revelare, etiamsi te obligasses ad potius sustinendam mortem; quia hoc vinculum obligationis esset iniustum. *Lugo*, n. 141.» *Lacroix*, 3, p. 2, n. 1231. Cfr. supra, n. 548, et **Comp.**, n. 573. In quo differt a sigillo sacramentali, quod nunquam omnino revelare licet. Notandum est, quod si medicus, vel parentum vel iudicis mandato, examen infirmi peragat, v. gr. ut detegat an syphilide inficiatur, quidquid vi huius examinis deprehendat non constituit secretum commissum ita ut non possit illud manifestari parentibus aut iudici, de cuius mandato factum sit examen: non enim libere infirmus tale secretum medico commisit.

552. — *Resp. ad 3.um* In casu medicus prudenter egisset interrogando feminam an esset necne coniugata. Si dixisset se esse solutam, monenda esset de periculo alios inficiendi per contactum, etc., et de obligatione cavendi dictam infectionem. Si vero respondisset se coniugatam esse, potuisset medicus indicare videri sibi opportunum alloqui maritum. Tunc si ipsa contraxisset culpabiliter syphilidem, non dedisset facultatem medico ut hic maritum hac de re alloqueretur, et si ita medico de culpa feminae constaret, hanc monere deberet de periculo inficiendi maritum et filios, etc. Si vero ipsa esset innocens, et causa contagionis e marito proveni-

ret, illa facile licentiam daret maritum alloquendi, et hic monendus esset, qui grato animo monitionem acciperet, dum sciret nihil feminae esse significatum de causa ac natura huius infirmitatis. Igitur feminae coniugatae non semper licet naturam morbi significare: quia si causa contagii est ex marito, iurgia gravissima oriri possent, quae caverentur si secrete maritus admoneatur.

CASUS IX

APERITIO LITTERARUM

OLIVARIUS, lubrico amore ROSAE captus, cum ea pluries turpiter egit. Paulo post ei asseveravit ROSA se gravidam ex eo evasisse, et ei minatur se eiusdem crimen propalaturam esse, nisi ducentos aureos sibi donet pro sumptibus subsequendis. OLIVARIUS iam pecuniam postulatam ROSAE erogaturus erat, cum rescivit hanc puellam cum TITIO iam dudum familiariter conversari. Hoc audito, caepit dubitare an ea ex illo conceperit. Quid autem faciet OLIVARIUS, ut veritatem assequatur? Cum suspicaretur adesse inter TITIUM et ROSAM commercium litterarum, data occasione, scrinio-
lum puellae clam aperit, epistolas inde exemptas legit; et ecce! reperit unam epistolam, vi cuius aemulus ille suspectus, TITIUS scilicet, fatebatur se esse patrem prolis, et esse insuper paratum ad eam alendam, et alias expensas necessarias ad eius educationem subministrandas. Statuit illico OLIVARIUS publice epistolas manifestare ad prodendam iniustitiam ROSAE eiusque mendacium; sed ante quaerit a theologo an id facere possit?

HINC:

- QUAER. 1.º *An graviter peccet aperiens aut legens alterius litteras?*
 2.º *An OLIVARIUS graviter peccaverit litteras ad ROSAM missas legendo, et an iis uti possit ad se defendendum?*
 3.º *An possit litteras praefatas aliis manifestare, et publicas efficere?*

SOLUTIO:

553. — *Resp. ad 1.um Affirm. per se.* Ratio est, quia iure naturali et iure gentium datur obligatio gravis secreta litterarum illaesa relinquendi, ad publicam securitatem, et communem fiduciam: secus enim commercium humanum pessumdaretur. *S. Alph., De pecc., n. 70.*

Excipe: 1.º si adsit consensus tacitus, aut praesumptus scribentis, vel eius ad quem scribitur; 2.º si iusta causa fiat, v. gr. ad damnum publicum vel privatum avertendum; 3.º si merito prae-

sumatur res in litteris contentas esse levis momenti: tunc enim legens a peccato gravi excusatur. *S. Alph.*, De pecc., n. 70; *Gury*, n. 439; **Comp.**, n. 575.

554. — *Resp. ad 2.um* OLIVARIUS non peccavit neque graviter, neque leviter litteras ROSAE aperiendo et legendo. Ratio est, quia id ex iusta et gravissima quidem ratione fecit, nempe ad damnum grave a se avertendum. Etenim communiter docent theologi fas esse alterius litteras legere, vel secretum revelare, quando necessitas id postulat, vel ad proximum aut seipsum iuste defendendum. *Gury*, n. 440.

555. — *Obiicies:* Ille qui notitiam alieni criminis acquisivit iniuste, v. gr. aperiendo litteras secretas illius, non potest uti illa notitia; sed se gerere debet perinde ac si illam nunquam comparavisset, quia notitia quam quis iniuste acquirit non est moraliter sua.

Resp. Neg. suppositum, scilicet notitiam illam fuisse ab OLIVARIO iniuste acquisitam. Etenim id fecit ex gravissima ratione, seu ut iniustam vexationem a se averteret; ergo non egit iniuste. Immo aliquando fas est uti notitia iniuste accepta, si postea adsit causa iusta ea utendi, quia tunc res habetur perinde ac si notitia iuste acquisita fuisset, ut supra dictum est, n. 543. *Gury*, n. 441.

556. — *Resp. ad 3.um* OLIVARIUS non potest statim litteras clam acceptas manifestare. Sed debet prius ROSAM admonere, ut sileat, nec amplius quidpiam repetat pro alenda et educanda prole, quia habet medium probandi falsam esse accusationem. Ratio est, quia non licet crimen alterius propalare coram aliis, ubi non est necessarium. Porro in nostro casu non urget ulla necessitas, siquidem ope correctionis fraternae, seu privatae admonitionis, malum quod timetur impediri potest. Ergo... Quod si tali comminatione, ROSA nihilominus praesumat OLIVARIUM accusare, poterit praefatam epistolam ostendere in quantum erit necessarium ad se indemnem faciendum, quia fas est crimen verum detrahentis manifestare, ad auctoritatem illius elidendam, quoties iniusta accusatio vel detractio aliter impediri nequit. *Elbel*, n. 399; *Lugo*, etc.; *Gury*, n. 442.

CASUS

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE

CASUS I

ANNUA CONFESSIO 1.º

OCTAVIUS confessus est dominica palmarum, die 4 aprilis, nec ad confitendum rediit nisi dominica in albis anni sequentis, die 24 aprilis. — Alias confessus est die praecedente tempus paschale, aut paucis ante diebus, nec ante diem sollemnem Paschae anni sequentis peccata in sacramento paenitentiae deposuit. In utroque casu de peccato mortali a confessario arguitur.

HINC :

QUAER. 1.º *Quomodo computandus sit annus relative ad obligationem annuae confessionis?*

2.º *An OCTAVIUS peccaverit contra praeceptum Ecclesiae, tum in primo, tum in secundo casu.*

SOLUTIO :

557. — *Resp. ad 1.º* Per se loquendo, annus computandus esset ab initio mensis ianuarii, ad finem decembris; sed, spectata universalis consuetudine, computatur ab initio ad finem temporis paschalis, quo communio peragenda est, vel etiam a confessione ad confessionem. *S. Alph.*, l. 6, n. 662; *Buccer.*, 1, n. 1558. Igitur cum Pascha non incidat in idem tempus, sed modo maturius, modo tardius occurrat, sequitur posse aliquem quandoque legi Ecclesiae satisfacere, licet tempus anni completi excedat. Attamen non datur stricta obligatio confitendi tempore paschali, quia Ecclesia tempus illud non determinat ad confessionem, sed ad communionem. Quare, si quis uno vel altero mense confessus fuisset ante tempus paschale, nec peccati mortalis conscius esset, ad confessionem communioni praemittendam non teneretur. Consuetudo autem tunc confitendi, et decreta Episcoporum vel Synodorum id exigentium necessitatem supponunt, seu intendunt tantum praecipere debitam dispositionem ad Eucharistiam suscipiendam, vel non urgent praecise nisi eos qui toto anno non sunt confessi. *Gousset*, De paenit., n. 110, contra *Collet*.

558. — *Resp. ad 2.º* OCTAVIUS satisfecit obligationi suae in utroque casu, quia revera confessus est intra annum, iuxta consuetu-

dinem receptam in anno computando ratione praecepti confessionis. Nec obstat quod non fuerit confessus nisi a 13 circiter mensibus, quia annus physice non est tunc computandus, sed moraliter, ut ex dictis apertum est. Ergo non damnandus est OCTAVIUS, sed potius confessarius. *Gury*, n. 444.

CASUS II

ANNUA CONFESSIO 2.º

1.º VERONICA, tempore paschali pergere solet ad confitendum extra paroeciam, vel etiam extra dioecesim, in cuius limitibus versatur. Confitetur autem alias regularibus, alias saecularibus sacerdotibus, invito paroco, immo et ipso Episcopo, qui subditis suis sub poena nullitatis absolutionis prohibuit ne alio, praesertim extra dioecesim, ad peragendam annuam confessionem pergant.

2.º RUFINUS, consuetudinarius, regulariter singulis annis in Paschate confitetur, cum signis ordinariis contritionis; cum autem hoc anno, confessario id exigenti, alias redire per annum promittere nolisset, sine absolutione dimittitur.

HINC :

QUAER. 1.º *An confessio annua fieri possit extra paroeciam, extra dioecesim, praesertim invito paroco vel Episcopo?*

2.º *An absolvi possint qui remanent confiteri pluries in anno, licet id confessarius praescribat?*

SOLUTIO :

559. — *Resp. ad 1.º Affirm.*, modo confessio fiat sacerdoti ab Episcopo loci approbato. Sic expresse can. 905: «Cuius fideli integrum est confessario legitime approbato etiam alius ritus, cui maluerit, peccata sua confiteri.» Ita etiam *Bened. XIV*, De Synodo, l. 7, c. 64, et *S. Alph.*, n. 564, ubi dicit: «Fideles possunt libere confiteri cuique confessario approbato.» Ita *communiter*. — Ergo validae sunt confessiones omni tempore, etiam paschali, invito paroco immo etiam invito Episcopo: a) peractae extra dioecesim (*Comp.*, vol. 2, n. 653, q. 17); b) intra dioecesim cum sacerdotibus habentibus facultates Episcopi absque limitatione pro tempore paschali, nam iuxta *S. C. Ep.* 5 april. 1584: «Decretum Episcopi, in quo habetur, quod nullus confessarius etiam ab Ordinario approbatus, possit tempore paschali confessiones alicuius audire sine licentia proprii curati, nullo modo est observandum». Si vero confessarius saecularis excipiens confessiones haberet in suis facultatibus hanc vel similem clausulam «*salvo iure parochorum*», sic approbatus confessiones excipere non posset tempore paschali, sine

parochi licentia. S. C. Conc., *Ratisb.*, 24 mart. 1725, § 7 (*Zamboni*, vol. 4, pag. 577). Nec hanc praxim probant S. Congregationes; sed respondere solent: «Scribatur Episcopo iuxta mentem; et mens est quod absteineat in posterum a concedendis licentiis audiendi confessiones cum clausula, *de licentia parochi*» (S. R. C., 13 maii 1719, in *Perusina: Decr. auth.*, n. 2264).

560. — Regulares autem, etiam tempore paschali, valide confessiones audire possunt in quovis loco ubi sunt approbati, nec ab Episcopo impediri possunt. Sic ex Clem. X, Const. *Superna*; apud *Lacroix*, De paenit., n. 1506, quod privilegium a Codice revocatum non est, sed videtur iam omnibus confessariis factum commune. Ergo VERONICA valide et licite in subiectis casibus confessa est.

561. — *Resp. ad 2.um Affirm. per se*, si aliunde sint dispositi; immo absolvi debent, quia ex praecepto Ecclesiae ad aliud non tenentur, nisi ad annuam confessionem. — *Dixi per se*, quia aliud dicendum foret, si confessio frequentior iudicaretur *omnino necessaria* ad relapsum praecavendum. Attamen etiam in hoc casu expedit magis paenitentem enixe adhortari ut crebrius confiteatur, quam illum riguroso praecepto ad id adstringere, ne impositae obligationi deficiat, et a confessione deterreatur. *Gury*, n. 447.

CASUS III

DE COMMUNIONE PASCHALI

HYPARCUS : 1.º Cum omisisset tempore paschali ad sacram Synaxim accedere, decurrente anno, in aliena paroecia communicat, ratus praeceptum in paroecia communicandi urgere tantum paschali tempore. — 2.º Anno sequenti sacrilege communicavit in propria paroecia, et, cum crimen fuisset confessus, a confessario iubetur iterum in paroecia communicare aut saltem in alia paroecia, non autem in ecclesia non paroeciali, quia praeceptum Codicis obligat ad communicandum in aliqua paroecia. — 3.º Alio anno communicavit quidem tempore paschali, sed in ecclesia metropolitana de manu Episcopi, et alias de manu proprii parochi, putans quod ita praecepto satisfaceret.

HINC :

- QUAER. 1.º *Quomodo obliget praeceptum communionis paschalis, tempore paschali et postea?*
 2.º *Quid de agendi ratione HYPARCI in his variis casibus?*
 3.º *Quis in hoc praecepto dispensare possit quoad circumstantiam temporis?*

SOLUTIO :

562. — *Resp. ad 1.um* Praeceptum communionis paschalis du-

plex est, scilicet: 1.º praeceptum communicandi, saltem semel in anno, ut eruitur ex can. 859, § 1, etc.; 2.º praeceptum communicandi tempore paschali: constat ex eodem canone et § 1 (1).

Tempus autem paschale, ex eodem canone, § 2, currit a dominica Palmarum ad dominicam in albis; sed locorum Ordinariis fas est, si ita personarum ac locorum adiuncta exigant, hoc tempus etiam pro omnibus suis fidelibus anticipare, non tamen ante quartam diem dominicam Quadragesimae, vel prorogare, non tamen ultra festum sanctissimae Trinitatis (can. 859, § 2). Immo in universa **America latina** «omnes fideles annuae confessionis et communionis praecepto satisfacere *possunt* a dominica Septuagesimae (2) usque ad octavam diem sollemnitatis Corporis Christi inclusive» (Const. *Trans Oceanum*, 18 apr. 1897, n. VIII). — In **Philippinis** vero ab eadem dominica usque ad festum SS. Petri et Pauli inclusive (Pius X, 11 febr. 1910; C. **Manil.**, pag. LXXIV et LXXVI). — Completo tempore paschali, perdurat obligatio communicandi, si non fuit impleta; quia, ut dictum est, praeceptum respicit non solum tempus paschale, sed, illo elapso, integrum annum: statutum enim videtur tempus non ad finiendam obligationem, sed ad eam sollicitandam. Plures tamen graves auctores contendebant non dari obligationem communicandi in anno, sed tantum tempore paschali. S. *Alph.*, n. 297. Hodie haec sententia sustineri nequit, quia Codex aperte dicit: «Praeceptum paschalis communionis adhuc urget, si quis illud praescripto tempore, quavis de causa, non impleverit» (can. 859, § 4).

Post Codicem iam non datur obligatio proprie dicta communicandi in propria paroecia, sed consilium tantum. Unde praecepto satisfieri potest in quacumque ecclesia aut publico oratorio, etc. Illi autem qui in propria paroecia non communicat commendatur ut proprium parochum de adimpleto praecepto certiores faciat (3). **Comp.**, n. 590.

563. — *Resp. ad 2.um*, seu ad triplicem casum:

In *primo* casu, HYPARCUS, praecepto adaequate satisfecit, quia lex communicandi in paroecia, iam stricte non obligat, ut dictum est. Curet vero certiores facere parochum proprium.

564. — In *secundo* casu, HYPARCUS fuit quidem obligatus ad iterandam communionem, quia non satisfecit praecepto per communio-

(1) «Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, id est ad rationis usum, pervenerit, debet semel in anno, saltem in Paschate, Eucharistiae sacramentum recipere, nisi forte de consilio proprii sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum».

(2) Milites **chilenses** ab hac dominica usque ad dominicam post festum B. M. V. de Monte Carmelo. Cfr. **Comp.**, vol. 2, n. 1420.

(3) «Suaudendum fidelibus ut huic praecepto satisfaciant in sua quisque paroecia: et qui in aliena paroecia satisfecerint, curent proprium parochum de adimpleto praecepto certiores facere» (can. 859, § 3).

nem sacrilegam, ut ex Codice (1) constat. — Constat insuper ex prop. 15.^a ab Innoc. XI damnata. Sed nec tenetur communicare in propria ecclesia paroeciali nec in alia paroeciali ecclesia, nec tenetur proprium parochum, certiore facere, quia in foro **externo** iam per primam communionem satisfecit in propria paroecia nec tenetur se infamare monendo parochum, etc. Nec verum est praeceptum Codicis obligare ad communicandum vel in propria ecclesia paroeciali vel in alia paroeciali ecclesia. Quia imprimis Codex non imponit praeceptum sed tantum dat consilium: et non dicit si in aliena ecclesia paroeciali, sed in aliena paroecia, quod habetur etiam si quis communicet v. gr. in ecclesia regularium quae sit in aliena paroecia, id est, intra limites territorii alienae paroeciae. **Comp.**, n. 590.

565. — In *tertio* casu, HYPARCUS satisfecit etiam consilio canonis, nec parochum certiore facere debet quoties Eucharistiam recepit de manu *Ordinarii* vel etiam parochi extra propriam ecclesiam.

566. — *Resp. ad 3.um* 1.º Episcopus dispensare potest a praecepto quoad circumstantiam temporis, prout ex canone constat, et etiam confessarius ex causa rationabili. **Comp.**, n. 589 et seq.; *S. Alph.*, n. 295, etc.

CASUS IV

DE IEIUNIO 1.º

PUBLIUS ieiunavit quadragesimali tempore, modo prandium sumendo hora decima matutina, cenulam vero hora septima vespertina: modo ordinem inversum sequendo. In refectiunculis autem 8 vel 10, aut aliquando 12 uncias panis vel lactucarum, etc., deglutiit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid praescribat lex ieiunii?*

2.º *An vel qualis anticipatio aut inversio refectionis sit gravis?*

3.º *Qualis sit quantitas permittenda in refectiuncula?*

4.º *Qualis sit qualitas admittenda?*

SOLUTIO:

567. — *Resp. ad 1.um* Lex ieiunii praescribit ut nonnisi *unica* per diem comestio fiat; sed non vetatur *aliquid cibi* mane et vespere sumi, servata tamen circa ciborum quantitatem et qualitatem probata locorum consuetudine (can. 1251, § 1). — Nec vetitum est *carnes* ac *pisces* in *eadem refectio*ne permiscere; nec serotinam

(1) «Praecepto communionis recipiendae non satisfacit per sacrilegam communionem» (can. 861).

refectionem *cum prandio* permutare (ibid., § 2), ita ut hora prandii sumatur collatio, prandium vero sumatur sub noctem.

568. — *Resp. ad 2.um* Iuxta Codicem, vetitum non est serotinam refectionem cum prandio permutare (can. 1251, § 2); unde fieri potest cenula versus meridiem, immo etiam versus horam decimam, et refectio vespere. An vero peccet graviter ille qui refectionem sumit hora decima matutina, vel decima cum dimidio? — *Affirmat S. Alph.* cum aliis multis; *negant alii* cum *Elbel* et *Laymann*, non *improbabiliter*. Praxis priori sententiae consona praeferenda videtur, nisi legitima consuetudo aliud permittat.

569. — *Resp. ad 3.um* *S. Alph.*, cum aliis, octo uncias cibi circiter permittit omnibus, et paulo amplius iis quibus hoc satis non esset, ut ieiunium absque nimio incommodo sustinere possint. Dicit *S. Alph.* decem uncias permitti posse *germanis*, qui, ob regionis rigorem, maiori quantitate cibi indigere videntur; et addit hoc etiam concedendum omnibus qui *stomachum* habent *germanum*. — Sane statui nequit regula omnino fixa, cum etiam ad complexionem, munera obeunda, durationem ieiunii, etc., attendi debeat. Licet in genere sumere quantum necessarium quis ducit ad evitandam indispositionem, quae ipsum impediat quominus officia sua convenienter obeat. **Comp.**, nn. 610, 611.

570. — *Resp. ad 4.um* Permittuntur tantum panis, fructus, olera quaecumque, varia dulciaria, et alia similia. *Per se*, excluduntur pisces, et ea quae originem ex carne ducunt, ut ova et lacticinia. Sed attendendum est ad varias locorum consuetudines, ut constat ex can. 1251, § 1: cenula enim sicut consuetudine inducta est, ita etiam consuetudine regitur. Immo in universa **America latina** et in Ins. **Philipp.** vi indulti 10 nov. 1919 omnibus etiam regularibus licet uti ovis et lacticiniis. Igitur attendas consuetudines et indulgentia singulis in regionibus. In **Hispania** generatim nihil horum licet vi consuetudinis, sed tantum res vegetales edere, ideoque nec ranas nec limaces. Habentes autem *Cruciatam*, sive **hispanam**, sive **lusi-tanam**, possunt edere ova et lacticinia. **Comp.**, n. 612 seq. et vol. 2, n. 1370 seq.

CASUS V

DE IEIUNIO 2.º

CASTOR non semel tantum, sed iterum et saepius fauces recreat potu vini, cerevisiae, aut vini meracissimi, innixus hoc axioma: *Liquidum non frangit ieiunium*. Hinc fit ut ieiunii molestiam pene nullam sentiat. Immo toties quoties frustulum panis scypho immittit, *ne potus noceat*. Idem tuendae sanitatis, potius quam recuperandae gratia, sumit mane praesertim chokolatum, vel theam,

aut caffaeum, saccharum, etc., cum frustulo panis, quia haec *per modum medicinae* sumuntur.

HINC :

QUAER. 1.º *An potus vini, vel cerevisiae, vel alterius liquoris, frangat ieiunium?*

2.º *An liceat sumere mane poculum caffaei, etc.?*

3.º *Quid de agendi ratione CASTORIS?*

SOLUTIO :

571. — *Resp. ad 1.um Neg.* Liquidum enim non frangit ieiunium, iuxta communem sententiam. Per *liquidum* autem intelligitur illud quod *praecipue potus rationem habet*, et per modum potus ex usu communi sumitur. *S. Alph.*, n. 1021.

Resp. ad 2.um Affirm., si modica quantitas sumatur : constat ex Codice et ex generali consuetudine quae viget, non solum in Italia, ut testatur *S. Alph.*, n. 1023, sed in plerisque aliis regionibus. Frustulum panis etiam cum caffaeo vel cum parvo cyatho chocolati addi solet, ita tamen ut quantitas totalis cibi illius duas uncias, praecisa aqua, non excedat. **Comp.**, nn. 605, 610.

Immo in **America latina** et Ins. **Philippinis** permittitur omnibus etiam regularibus, nulla petita licentia, sumere lacticinia, *non ova*, salva lege parvitatis, ex Indulto 10 nov. 1919. **Comp.**, vol. 2, n. 1382. Habentes autem Cruciatam sive hispanam sive lusitanam, tum lacticinia tum ova sumere possunt. **Comp.**, vol. 2, n. 1370.

572. — *Resp. ad 3.um CASTOR* virtutem temperantiae violare potest in potu excedendo, non vero legem ieiunii ecclesiastici. Peccat vero frustulum panis potui toties quoties superaddendo, et quidem graviter, si id saepius iteret, quia finis ieiunii intrinsecus iam obtineri non posset. Hoc igitur semel tantum in die permitti potest, i. e. in *frustulo matutino*, ut supra dictum est. Vana autem est excusatio tua, o CASTOR! *Potus tibi nocet sine cibo*. Remedium facile tibi suadeo : mi bone, a bibendo abstineas. Plus aequo etiam tibi indulges, CASTOR mi, chocolatatum, saccharum et panem, per modum medicinae adeo facile sumendo. Theologi, fateor, concedunt ut tibi liceat sumere electuaria, seu ea quae *rationem medicinae* habent, sed in parva quantitate, ita ut stomachus adiuvetur, absque ieiunii detrimento ; verum a periculo hallucinationis caveto. Sed qua de causa ipsi pani *rationem medicinae* tribuis? Panis est solidus cibus *sanorum*, non *medicina infirmorum*.

CASUS VI

CAUSAE EXCUSANTES A IEIUNIO

1.º PAMPHILUS, confessarius, docet omnes qui certo bene valent et possunt sine notabili incommodo ieiunare, teneri non modo ad

servandam abstinentioniam sed etiam ad ieiunandum, etiamsi annum 18 non expleverint aut etiam sexagesimum superaverint; quia Ecclesia, etsi videatur nolle comprehendere iuvenes ante expletum annum vigesimum, id facit quia *praesumit* eos non esse satis robustos ad ieiunandum; sed praesumptio cedere debet veritati: unde si certum est eos habere vires sufficientes ad ieiunandum, ieiunare debent, quia lex attingit et ligat omnes qui illius absolute capaces sunt.

2.º Maxime vero improbat eos qui excusant feminas quinquagenarias a lege ieiunii.

HINC:

QUAER. 1.º *Quinam teneantur lege abstinentioniae et quinam lege ieiunii?*

2.º *Quid sentiendum de PAMPHILI doctrina circa ieiunium eorum qui nondum expleverunt annum vigesimum primum aut etiam inceperunt sexagesimum?*

3.º *An mulieres quinquagenariae a ieiunio excusentur?*

SOLUTIO:

573. — *Resp. ad 1.um* Abstinentioniae lege tenentur omnes qui *septimum* aetatis annum *expleverint*. — Lege ieiunii adstringuntur omnes *ab expleto vicesimo primo aetatis anno* ad *inceptum sexagesimum* (can. 1254, §§ 1 et 2).

574. — *Resp. ad 2.um* PAMPHILUS graviter errat dicendo legem ieiunii obligare omnes qui illius absolute capaces sunt, quia certum est post Codicem legem ieiunii non attingere nec ligare eos qui annum sexagesimum iam inceptum habent. Unde doctrina PAMPHILI, quae ante Codicem vera esse poterat, nunc, mutata lege, iam antiquata habetur. Errat etiam supponendo eorum exemptionem a lege ieiunii fundari in mera Ecclesiae praesumptione, sed fundatur in ipsa lege clara, quae non vult eos legi subiici, etiam si robusti omnino sint. Ad ferendam legem ducta quidem Ecclesia est prudenti praevisione quod maior pars iuvenum ante completum annum vigesimum primum (1) et maior pars senum post inchoatum annum sexagesimum non possunt ieiunare sine gravi incommodo, et quia lex debet ferri pro maiori parte communitatis, ideo noluit tales iuvenes et senes lege ieiunii comprehendere, quos de cetero iam antea auctores fere unanimiter *excusatos* ha-

---

(1) «Ad secundum dicendum, quod in pueris maxime est evidens causa non ieiunandi: tum propter debilitatem naturae, ex qua provenit quod indigent *frequenti cibo*, et non *multo simul assumpto*; tum etiam quia indigent *multo nutrimento* propter necessitatem augmenti, quod fit de residuo alimenti. Et ideo quandiu sunt in statu augmenti, quod est, ut in pluribus, *usque ad finem tertii septennii*, non tenentur ad ecclesiastica ieiunia observanda. *S. Thom.*, 2, 2, q. 147, art. 4, ad 2.

bebant (1), et praeterea res esset nimis scrupulis obnoxia examinare an aliquis iuvenis ante praedictam aetatem, vel senex post inchoatum annum sexagesimum sit sufficienter robustus necne ad onus ieiunii sustinendum. Unde cum lex ieiunii eos non attingat, non indigent causa *excusante a lege*, et certum est huiusmodi iuvenes et senes etsi robustissimi videantur aut sint, non teneri ad ieiunandum. Demum cum lex ipsa et non mera aliqua praesumptio eos declaret huic obligationi non subiectos, non datur locus illi proloquio quod praesumptio cedit veritati: immo omnino certum est eos comprehensos non esse in ipsa lege. Ut, enim, bene notat d'Annibale, hoc tenendum est: legem non ratione, quae legislatorem movit, sed voluntate eius contineri; voluntatem autem legislatoris eam esse, *quam verba demonstrant*. D'Annibale, 1, n. 188. Cfr. can. 18, 19, 23.

575. — Tenentur quidem omnes ab expleto anno septimo ad servandam abstinentiam, etiam senes quicumque, nisi causa specialis eos excuset.

576. — *Resp. ad 3.um* Hic non quaeritur an lex ieiunii comprehendat mulieres quinquagenarias, nam can. 1254, § 2, eas comprehendit, sicut etiam ante Codicem comprehensae erant in lege generali ieiunii. Sed quaestio est utrum a lege *excusentur*, sicut alii plures excusantur (ut v. gr. aegroti, convalescentes, mulieres lactantes, praegnantes, etc. **Comp.**, n. 618), propter specialem difficultatem seu propter *moralem impossibilitatem*. Vide dicta supra, n. 99.

Ut ibi diximus, sententia quae tales feminas *excusat* ab obligatione ieiunii tum ante Codicem tum post ipsum, probabilis est. Ergo deduci potest in praxim non obstante improbatione ipsius PAMPHILI.

577. — Probabilitatem huius sententiae tuebantur Sánchez (Cons. mor., lib. 5, a. 1, dub. 4, n. 6), qui omnium primus hanc quaestionem proposuerat (De matr., disp. 32, n. 17); Escobar, lib. 45, nn. 372, 372; Machado, Perfecto conf., tom. 1, lib. 2, p. 4, tr. 3, doc. 9, n. 4; Pellizarius, De monial., c. 6, n. 25; Viva, Decal., q. 10, a. 6, n. 8; Mazzota, tr. 2, disp. 1, q. 4, c. 4, § 4, q. 1; Narbona, Annal. tr. Iuris, ann. 60, q. 2, n. 13 seq.; Balle-

---

(1) Ratio potior est: quia huiusmodi senes, tam ob virium inbecillitatem quam ob defectum caloris, nequeunt simul alimentum sufficiens sumere, egentque cibo frequentiori; et licet nonnulli in tali aetate robusti videantur, eorum tamen robur est de facili illusivum et inconstans, cum negari non possit, in huiusmodi senibus vires deficere et prolabi in interitum, ita ut si in morbum incidunt, difficulter perfecte convalescant. Unde Galenus sic dixit: *Senilis corporis statum...*, simili ratione iis qui ex morbo convalescunt, in victu esse curandum. Hinc commune adagium prodit: *Senectus ipsa morbus est*. S. Alph., n. 1036. Unde Sánchez: «Senectus est quaedam incurabilis infirmitas... et Aristot. vocat senectutem morbum naturalem».

rini, ad n. 509, vol. 1 P. Gury; *Palmieri* (apud *Ball.-Pal.*, vol. 2, n. 1142); *Sabbeti*, n. 337; *Haine-Bund*, vol. 1, pag. 521; *Bucceroni*, vol. 1, n. 1019; *Noldin*, De praecept., n. 676; *Busquet*, n. 492; *Capellmann*, Medic. past., pag. 83.

Pauci erant auctores qui probabilitatem huius sententiae negarent, et ex his maxima pars vel innitebatur auctoritati Sanchezii perperam intellectae, vel adducebant argumenta ab ipso Sanchezio iam confutata. Fundamentum adductum ab auctoribus huius sententiae, nempe mulieres citius senescere quam viri, dicebatur parum solidum a *Génicot*, n. 445, quia, ut notabat *Eschbach* (Disp. physiol., pag. 51, praes. in nota, Parisiis, 1884), cui adhaerebat *Villada*, Casus, vol. 3, n. 92, dum cessat fluxus menstruus, mulieres novas vires acquirere videntur et virilem induere naturam. — Sed *Dr. Blanc* dicit hanc virium commutationem in melius, raro accidere: communissime enim post menstrui fluxus cessationem prima senilis aetatis signa celeriter apparere solent. Unde contra doctrinam physiologicam P. Eschbach opponi potest doctrina pariter physiologica duorum medicorum recentiorum Doctoris Capellman (1). et Doctoris Blanc. Ipse *Génicot* mitiorem sententiam vocabat saltem extrinsece probabilem. Ergo cum post Codicem natura physiologica feminarum non sit effecta firmior sed debilior, optime possumus concludere cum *Busquet*, n. 459 (in edit. ann. 1920): «ante Codicis promulgationem a ieiunio *probabiliter* excusabantur mulieres quinquagenariae; et puto ei opinioni non abrogasse canonem 1254, quippe non principio iuris, sed physiologico virium organicarum fulciebatur». Vide *Ferreres*, apud *Razón y Fe*, vol. 69, pag. 353 seq., 469 seq.

CASUS VII

DE ABSTINENTIA A CARNE 1.º

1.º NICODEMUS, absque scrupulo, frustulum unum vel alterum carnis, diebus prohibitis, manducat; quia, ait, *parum pro nihilo reputatur*. — Alias facile comedit pulmentum, offam, aut lactucas, iure ex carne, aut sagimine, vel larido liquato conditas; nec in hoc graviter peccare putat, quia carnes solae praecise ab Ecclesia prohibentur. Alias carnis reliquias ex convivio die iovis instaurato, die sequenti comedit, quia in diem dominicam asservari nequeunt.

2.º PERPETUA, paupercula, confitetur se praeparasse pro se suisque prolibus cibum sagimine conditum diebus prohibitis, ex

(1) «Senectutis aetas a plerisque in viris annus 60, a multis in mulieribus 50 annus recensetur: hi omnes satis habent, cur a ieiunandi praecepto excusatos se dicant.» *Capellmann*, l. c.

eo quod butyrum nec oleum habuerit; item se manducasse frustula carnis in eleemosynam accepta. A confessario graviter reprehenditur.

HINC:

- QUAER. 1.º *Quaenam sit materia gravis vel levis in hac lege?*
 2.º *Quaenam sint carnes prohibita?*
 3.º *Quid de NICODEMO? quid de cauponibus qui die veneris carnis reliquias comedunt?*
 4.º *An pauperes carnibus vesci possint? Quid de PERPETUA et de aliis qui sagimine utuntur, quia minoris emitur quam butyrum?*

SOLUTIO:

578. — *Resp. ad 1.um Controvertitur.* Ubi de sola abstinentia agitur, *Reuter* (part. 2, tr. 3, c. 2, q. 2, n. 167) existimat esse materiam gravem «quod moraliter spectatum superet unciam, et quod minus est, ait, non videtur materia gravis.» *Stoz*, Trib. paenit., l. c., part. 3, n. 528; *Ball.-P.*, vol. 2, n. 1155; *Génicot*, n. 443, 3; *Noldin*, n. 660, quibus accedere videtur *Lehmke*, n. 1207, *duas uncias* (fere 60 grammata) existimant probabiliter ad materiam gravem constituendam requiri. **Comp.**, n. 599, q. 2.º

Resp. ad 2.um Ad intelligendum quid veniat nomine carnis, attendendum est: 1.º ad communem aestimationem fidelium singulis in regionibus; 2.º hac deficiente, ad regulam *Sti. Thomae*, iuxta quem nomine carnis veniunt omnia animalia in terra viventia et respirantia et calidum sanguinem habentia. Communiter uti pisces habentur *ranae*, *limaces*, *ostreae*, *testudines*; et etiam sat communiter *lutrae*, *castores*, etc. In **Hispania** tamen, ex consuetudine vigenti pluribus in regionibus, *ranae* et *limaces* licite eduntur sive cum carne, sive cum piscibus: existimantur enim quid neutrum. Neque una in omnibus **Hispaniae** regionibus videtur esse aestimatio quoad *lutras*, cum alicubi piscibus, alicubi carnibus *lutrae* accenseantur.

Aves communiter carni accensentur; disputatur tamen de fulica. *Ball.-P.*, vol. 2, n. 1110; *Noldin*, n. 664; *Bucceroni*, Casus, § 91, n. 4; *Génicot*, n. 422; **Comp.**, n. 597.

N. B. Diebus aut comestionibus quibus carnes edere non licet, etiam iusculum carnis prohibetur (can. 1250). **Comp.**, n. 592.

579. — *Resp. ad 3.um* NICODEMO ingerendus est scrupulus. Etenim: 1.º quidem errat innitendo axiomate: *Parum pro nihilo reputatur*. Etenim in violatione legis parum est materia levis, et proinde peccatum veniale, nisi adeo exigua sit materia, ut revera minime ad finem legis conducat. — 2.º Deinde graviter peccat si frustulum carnis quod comedit non sit adeo leve, iuxta superius dicta, praesertim si uni frustulo alterum superaddit. — 3.º Peccat

manducando offam vel alia iure carnis condita, haec enim sub Ecclesiae prohibitione cadunt. Quod si ius offae cum magna carnis quantitate decoctum fuerit, graviter peccasse pluribus videtur. Existimat tamen *P. Génicot*, 1, n. 443, esse tantum veniale edere portionem ordinariam sive leguminum, sive offae iusculo carnis confectam: quod non videtur improbabile extra dies ieiunii, seu quoties de sola violatione abstinentiae agitur. **Comp.**, n. 599. — 4.° Peccat etiam mortaliter, reliquias carnis ex convivio pridie habito, die veneris comedendo. Nec valet excusatio quam adducit. ne scilicet pereant; ratio enim adeo exigua a gravi lege excusare nequit. Idem de cauponibus similiter facientibus dicendum est.

580. — *Resp. ad 4.um* Permittitur pauperibus mendicantibus carnibus vesci, quando nihil aliud habent. Illis ergo licet dare reliquias ciborum, qui certis diebus prohibentur. Hortandus igitur NICODEMUS et supradicti caupones, ut carnes ex die iovis superfluas in eleemosynas erga pauperes erogent, ne pereant. PERPETUAE vero est omnino indulgendum, et nimio rigore arguendus confessarius. Post Codicem abstinentiae lex vetat carne iureque ex carne vesci, non autem ovis, lacticiniis et quibuslibet condimentis etiam ex adipe animalium (can. 1250). **Comp.**, nn. 599, 600.

CASUS VIII

DE ABSTINENTIA A CARNE 2.°

EDUARDO, confessario, occurrunt varii generis paenitentes, qui variis praetextibus abstinentiae legem posthabere non dubitant: 1.° Viatores, praesertim mercatores, qui carnes comedere solent, ex eo quod, ut aiunt, nihil aliud inveniant, vel nimis in itinere defatigantur, vel ab aliis dissentire non audeant. — 2.° Mulieres praegnantes, aut lactantes, et operarii magno labori operam dantes, ideoque a lege abstinentiae, sicut a lege ieiunii, se exemptos existimantes. — 3.° Aurigae et muliones, qui carnibus se reficiunt, ex eo quod magnas experiantur defatigationes, et vix ad buccellam deglutiendam, in cauponis, tempus habent. — 4.° Milites carnibus vescentes, non solum in castris aut in contubernio, sed etiam in itinere, in domo paterna, aut apud alios. Item duces militum, qui extra contubernium propriis expensis aluntur; praesertim praepositi inferiores, qui cum aliis societatem mensae ineunt, ut minores expensas faciant, et modica pensio a Gubernio accepta ipsis subvenire possit.

HINC:

QUAER. 1.° *An peregrini a lege abstinentiae excusentur?*

QUAER. 2.º *An mulieres praegnantes, vel lactantes? an operarii duris laboribus vacantes?*

3.º *An aurigae, muliones, et alii similes?*

4.º *An milites in contubernio, vel extra contubernium?*

SOLUTIO :

581. — *Resp. ad 1.um* Peccant graviter peregrini qui, timore ducti ne scilicet ab aliis dissentire videantur, carnes in diversoriis publicis comedunt, ut patet. Nonne de omni lege actum esset, si huiusmodi excusatio admitteretur? Plerumque graviter etiam peccant praedicti peregrini carnibus vescentes, sub praetextu quod nihil aliud reperiunt, vel nimis defatigentur, quia plerumque sunt vanae excusationes. Numquid cibos licitos petierunt, et quidem enixe instando? Numquid hospitatoribus significarunt sese recesuros, nisi petitioni obtemperarent? Qui fit ut veri religiosi generatim absque tanta difficultate legem Ecclesiae adimpleant? Quod autem ad defatigationem spectat, quot sunt qui domi legem abstinentiae servant, licet in duros labores incumbant, et multo magis defatigentur! Quid igitur saepius deficit? vera voluntas. Attamen admittendum est peregrinos ad legem Ecclesiae non teneri cum valde gravi incommodo; esset autem incommodum valde grave, si nihil aliud reperirent nisi panem et caseum, vel si notabiliter stomachus labefactaretur. *Gury, n. 481.*

582. — *Resp. ad 2.um* 1.º Mulieres praegnantes aut lactantes certo quidem a ieiunio excusantur, non vero *per se* a lege abstinentiae (*Capellmann, Medicina pastoralis, pag. 98*). Facile tamen praegnantibus indulgendum est, si carnibus refici multum cupiant, ne repulsam aegre ferant, et inde fetus detrimentum patiatur. — 2.º Neque operarii duris laboribus vacantes sunt *per se* ab eadem lege excusandi, licet ad ieiunium minime teneantur. Sed admittendae sunt exceptiones. Sic indulgendum erit iis qui in officinis vitreis vel ferreis, aut in fodinis metallicis, carbonariis et similibus, vitam degunt.

583. — *Resp. ad 3.um* Non excusantur *per se* rhedarii et muliones, quia plerique currus, equos aut mulos ducentes, et in cauponis pernoctantes, non tantam experiuntur defatigationem, ut a lege abstinentiae dispensari possint. Attamen excipiendi videntur ii qui itinera longa et difficillima, praesertim hiemali tempore, peragunt. — Item qui currus publicos diu noctuque plurimis continuis diebus dirigunt, quibus vix tempus buccellam unam vel alteram festinanter deglutiendi suppetit. *Gury, n. 483.*

584. — *Resp. ad 4.um* Excusantur milites qui in castris vel contuberniis versantur, et expensis Gubernii in communi nutriuntur, quia carnes semper ipsis ministrantur, et absque nimia difficultate alii cibi praeberi non possent. — Secus autem dicendum de

militibus iter agentibus privatim et propriis sumptibus, saltem *per se*. — Item de militibus in domo paterna degentibus, licet ad breve tempus. — A fortiori idem dicendum est de officialibus proprio peculio se reficientibus, nisi forte excipias officiales secundarios exiguum stipendium percipientes, et ratione necessariae parcimoniae, communi mensae assidentes cum pluribus aliis legi Ecclesiae obtemperare recusantibus. **Comp.**, n. 600.

In **Hispania** milites gregarii omnes «ac decuriones, vulgo caporali et sargenti», et alii omnes inferiores, nulla tenentur *abstinentiae* lege, nec *ieiunii*.

Idem dicendum de superioribus quoties ad bellum gerendum profisciscuntur, vel sunt in actuali expeditione. Secus tenentur: a) *ieiunare* feria IV cinerum, feriis VI et sab. totius Quadragesimae, et tota hebdomada maiori, dominica palmarum excepta; et praeterea b) *abstinere* a carnibus debent feria IV cinerum, feriis VI Quadragesimae, et sabbato sancto. Hoc tamen die tum ieiunium tum abstinentia cessant post meridiem.

Quae omnia intelligenda sunt de militibus ad *activam* militiam spectantibus. Quoad stipatores regios vide **Comp.**, vol. 2, n. 1391, nota.

Haec privilegia etiam militum *familiis, famulis, et commensalibus*, iis scilicet qui habitualiter de mensa militum edunt, communicantur, non quidem quoad *ieiunia*, sed certe *quoad ciborum qualitatem*, et dummodo miles ultra triduum non absit. Cfr. Brev. Pii VII, *Cum in Regis*, 16 dec. 1803, confirmatum a Leone XIII, 2 aug. 1897. (Apud *Hernández*, *Colec. de Bulas*, etc., vol. 1, pag. 350, seq). **Comp.**, vol. 2, nn. 1390-1392.

CASUS IX

DISPENSATIO PRO DIEBUS VENERIS

CORNELIUS, caupo, versans in dioecesi in qua facultas edendi carnes die veneris singulis petentibus conceditur, hac obtenta, privilegium extendit ad familiam integram, ad amicos et cognatos a quibus invisitur, licet veniant ex alia dioecesi in qua ea dispensatio non conceditur, immo ad omnes hospites, qui ad suam tabernam divertunt. Ipse autem hac licentia utitur, non domi tantum, sed etiam peregrinando extra dioecesim, per loca diversa, in quibus huiusmodi dispensatio inaudita est.

HINC:

QUAER. 1.º *An CORNELIUS potuerit extendere licentiam quam obtinuit, ad familiam, cognatos, vel amicos?*

QUAER. 2.º *An ad extraneos, qui propriis expensis in caupona reficiuntur?*

3.º *An etiam iter agendo extra dioecesim carnes edere possit?*

SOLUTIO :

585. — *Resp. ad 1.um Affirmative*, seu potest CORNELIUS facultatem obtentam extendere ad integram familiam, ad domesticos, atque ad omnes amicos aut alios quos gratuito hospitio in domum admittit. Sic enim privilegium istud communiter intelligitur in locis quibus concessum est. Sic etiam a variis Episcopis declaratum fuit. Satis est igitur si caput familiae facultatem edendi carnes die veneris petat, ut tota familia, amici, famuli, operarii et hospites titulo gratuito, in privilegio communicare possint. Potest etiam membrum familiae quodcumque facultatem eandem pro tota familia obtinere. Ergo CORNELIUS sub illo respectu non est inquietandus. *Gury*, n. 493.

586. — *Resp. ad 2.um Negative*. Peregrini qui propriis expensis in hospitio reficiuntur, eiusdem dispensationis participes fieri nequeunt; quia de mensa patrisfamilias non edunt, cum ipsimet pecuniam pro victu retribuant, nec proinde de familia, etiam in latissimo sensu, esse censentur. Ergo caupones dispensati, ut carnes die veneris edant, eodem titulo carnes hospitibus suis ministrare nequeunt. Ergo in hoc casu culpandus est CORNELIUS. *Gury*, n. 494.

587. — *Resp. ad 3.um* CORNELIUS non potest uti facultate accepta extra dioecesim. Ratio est, quia praedicta dispensatio censetur primario localis, et obligatio petendi facultatem pro singulis, vel saltem pro familia, est conditio sine qua non ad usum dispensationis generalis, ut per eam ostendatur submissio et reverentia erga Ecclesiam. Etenim Summus Pontifex, concedendo variis Episcopis facultatem generalem in esu carnis cum suis subditis dispensandi die veneris, attendit ad difficultates et necessitates locorum. Ergo CORNELIUS non potuit carnes edere extra dioecesim die veneris, vi facultatis in suo loco obtentae, nisi eadem gratia concessa sit in loco per quem transit. Vide dicta supra, n. 152. *Gury*, n. 495.

588. — Confirmatur etiam decisione S. C. Inquisit. data pro *Belgio*, die 10 iun. 1855 (1), quae ad alia loca applicanda est propter causae paritatem.

(1) In Belgio dispensatio concessa fuerat a lege abstinentiae quae urgebat die sabbati, et S. Officium declaravit dispensationem non valere pro peregrinantibus extra Belgium. Post Codicem abrogata est abstinentia sabbatina et sola relicta est pro feriis VI. Hinc in casu agitur de abstinentia diebus veneris.

CASUS X

DISPENSATIO IMPLICITA

BERTHOLDUS, paterfamilias, iusta de causa nominatim dispensatur a lege abstinentiae pro occurrentis Quadragesimae (1) tempore. Hoc cognito, uxor eius iubet ancillae ut paret quidem carnes pro viro, cibos autem esuriales pro se, filiis et familiaribus ceteris. «Quid est hoc, exclamat mussitans BERTHOLDUS? Ego sum dispensatus, et volo ut tota familia meo privilegio utatur.» Uxor autem anxia quaerit a confessorio utrum obtemperare possit.

HINC:

QUAER. *An reapse tota familia carnibus vesci possit in praedicto casu?*

SOLUTIO:

589. — *Resp. Neg.* Etenim ex eo quod paterfamilias a lege abstinentiae sit dispensatus, non censentur reliqua familiae membra habere dispensationem; possunt tamen aliquando excusari propter impossibilitatem servandi legem, v. gr. si pater non vult cibos utriusque generis parari. S. Paenit., 16 ian. 1834, et 27 maii 1863. *Comp.*, n. 623.

CASUS XI

DISPENSATIO A IEIUNIO ET ABSTINENTIA RATIONE FESTIVITATIS

In quadam paroecia singulis annis sollemniter et magno populi concursu festum celebratur Sancti, cuius insignis illic reliqua habetur. Cum vero festum illud quodam anno inciderit in vigiliam Pentecostes, TIRIUS parochus declaravit subditis suis legem ieiunii et abstinentiae illic non vigere illo anno. Dicebat enim: Papa abrogavit legem ieiunii et abstinentiae in festis quae sollemniter celebrentur et cum magno populi concursu; ergo idem dicendum est de nostro festo, eo vel maxime quod privilegia ample sunt interpretanda et periculum est ne lex ieiunii et abstinentiae in his diebus violetur.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid concessum sit quoad festa duplicis praecepti necnon quoad festa quae magno populi concursu celebrantur?*

---

(1) Notetur post Codicem legem abstinentiae in Quadragesima non urgere iam singulis diebus, sed tantum feria IV Cinerum, ferlis VI et sabbatis et feria IV Quatuor Temporum.

QUAER. 2.º *An dispensatio quoad festa duplicis praecepti valeat etiam pro locis ubi eadem festa abolita sint?*

3.º *Quid vero si alicubi aliud festum distinctum ab illis servetur in utroque foro?*

4.º *An haec dispensatio valeat in casu TITII?*

SOLUTIO :

590. — *Resp. ad 1.um* ex can. 1252, § 4: «diebus dominicis vel festis de praecepto lex abstinentioniae, vel abstinentioniae et ieiunii, vel ieiunii tantum cessat, excepto festo tempore Quadragesimae»; ex can. autem 1245, § 2: «Ordinarii, ex causa peculiari magni populi concursus aut publicae valetudinis, possunt totam quoque dioecesim seu locum a ieiunio et ab abstinentionia vel etiam ab utraque simul lege dispensare».

591. — *Resp. ad 2.um* *Negative*, ut patet ex declar. Comm. Codicis 17 febr. 1918 (*Acta*, X, pag. 170). Cfr. *Ferreres*, apud *Razón y Fe*, vol. 51, pag. 228. Vide etiam S. C. Conc. 28 aug. 1911 et *Ferreres*, apud *Razón y Fe*, vol. 32, pag. 239, seq.; **Comp.**, n. 596, N. B. 1.º

592. — *Resp. ad 3.um* Etiam pro illo festo valet haec dispensatio, ut eruitur ex S. C. Conc. 21 nov. 1912 (cfr. *Ferreres*, apud *Razón y Fe*, vol. 35, pag. 382, seq.), dummodo tale festum non incidat in Quadragesimam.

593. — *Resp. ad 4.um* *Negative*, sed in casu recurrendum est ad *Ordinarium*, qui poterit dispensare.

Igitur privilegia sunt ample interpretanda pro casibus et personis pro quibus concessa sunt, non pro aliis, nec applicanda sunt de casu ad casum, quamvis eadem ratio vigere videatur.

CASUS XII

REGULARES QUOAD IEIUNIUM ET ABSTINENTIONIAM VI CRUCIATAE

PANCRATIUS, confessarius, consultus a quodam Superiore regulari an sui religiosi possent in Quadragesima uti privilegiis Cruciatæ, ita ut non teneantur ad ieiunandum nisi ter in hebdomada, etsi tum ex regula tum ex lege generali Ecclesiae ieiunium obliget singulis diebus Quadragesimae, respondit teneri ad ieiunandum tota Quadragesima: quia id praecipit regula et ita interpretatum fuit indultum Cruciatæ quoad Fratres Minores Hispaniae.

HINC:

QUAER. 1.º *An Codicis canonici praescripta aliquid mutaverint in regulis religiosorum?*

2.º *An mitigationes Cruciatæ valeant pro religiosis?*

3.º *An responsum datum a S. C. de Religiosis pro Fra-*

*tribus Minoribus in Hispania valeat pro omnibus
religiosis eiusdem nationis?*

SOLUTIO :

594. — *Resp. ad 1.um Negative*, sed Codicis «*canonibus nihil im-
mutatur de indultis particularibus, de votis cuiuslibet personae
physicae vel moralis, de constitutionibus ac regulis cuiusvis reli-
gionis vel instituti approbati sive virorum sive mulierum in com-
muni viventium etiam sine votis*» (can. 1253).

595. — *Resp. ad 2.um Cruciatæ de regularibus hæc tantum habet
circa indultum quoad legem abstinentiæ et ieiunii: «Omnino ex-
cluduntur ab eodem Indulto, quoad legem abstinentiæ, regulares
qui ex speciali voto toto anno esuriales cibos servare tenentur».*
Comp., vol. 2, n. 1385 [25].

596. — Igitur privilegiis et mitigationibus Cruciatæ quoad ie-
iunia et abstinentiam *per se* frui possunt omnes religiosi Hispaniæ
qui sumant Cruciatam et hoc Indultum, idque quoad ieiunia et
abstinentiam ab Ecclesia lege generali præscripta, non vero quoad
ea quæ a sola regula præscribuntur. Excipiuntur tantum quoad
legem abstinentiæ (non vero quoad ieiunia) regulares qui ex
speciali voto toto anno esuriales cibos servare tenentur, uti sunt
Fratres Minimi S. Francisci a Paula.

597. — *Resp. ad 3.um Responsum datum die 26 ian. 1917 sic se
habet: «Emi. Patres in Congregatione Generali diei 26 ianuarii
h. a. 1917 responderunt ad mentem, quæ est: — Bulla Cruciatæ
in Hispania non derogat legi circa dies ieiunii a regula Fratribus
Minoribus præscripti. Speciatim vero circa Quadragesimam Ec-
clesiæ, Fratres non recedant a praxi universali Ordinis. Possunt
tamen, servatis servandis, etiam in diebus ieiunii regularis uti
indultis Bullæ circa abstinentiam, vel qualitatem ciborum».*
Comp., vol. 2, n. 1371, 6.^a, nota. *Acta*, XI, pag. 135.

598. — Hoc responsum non continet interpretationem genera-
lem circa vim Cruciatæ pro omnibus regularibus Hispaniæ, sed
accommodationem tantum pro Fratribus Minoribus; ideo decretum
inscribitur interpretatio Bullæ Cruciatæ pro *Fratribus Minori-
bus*; in decreto dicitur quod Patres Cardinales responderunt *ad
mentem*, non autem *ad apicem iuris*; decretum dicit simpliciter
ut Fratres *non recedant* a praxi universali Ordinis, quia secus re-
sponsum non cohaeret cum alio responso eiusdem Congr. 1 sept.
1912, de quo dicimus n. 600, et cum quo cohaeret quidem prima
pars decreti quatenus dicit Bullam Cruciatæ in Hispania non dero-
gare legi circa dies ieiunii a regula Fratribus Minoribus præ-
scripti.

Est igitur accommodatio quaedam pro Fratribus Minoribus
tantum, vi cuius ipsis propter specialia adiuncta restringitur privi-

legium Cruciatæ quoad ieiunia saltem Quadragesimæ, et e contra ampliatur illud quoad ciborum qualitatem, ita ut illo uti poterunt etiam in ieiuniis a regula præscriptis. Cfr. *Ferreres*, apud *Razón y Fe*, vol. 48, pag. 86.

599. — Forte visum est Ordini parum consonum ut extra Quadragesimam tenerentur ieiunare certis temporibus singulis diebus et quidem maiori rigore, et in Quadragesima tantum ter in hebdomada. Hanc vel similem accommodationem si alii Ordines petant, facile, ut credimus, obtinebunt.

CASUS XIII

DE IEIUNIO REGULARIUM IN HISPANIA 1.º

Moniales ex Ordine canonicorum S. Augustini civitatis N. in Hispania tenentur iuxta suam regulam servare ieiunium omnibus diebus Adventus et Quadragesimæ. Sumere solent Cruciatam et indultum Cruciatæ dictum *de carne*, sed dubitant quænam sint ieiunia quæ servare debeant.

HINC :

QUAER. 1.º *An et quatenus familiae religiosae degentes in aliqua regione comprehendantur in indultis apostolicis quibus eisdem regionibus mitigationes conceduntur ab abstinencia et ieiunio?*

2.º *An et quatenus familiae religiosae in Hispania degentes comprehendantur in Cruciatæ?*

3.º *Quænam sint ieiunia servanda a prædictis monialibus?*

SOLUTIO :

600. — *Resp. ad 1.º* a) Comprehenduntur quidem quoad abstinentiam et ieiunia a *lege Ecclesiae generali* præscripta, nisi ab indulto excludantur religiosi; b) non autem comprehenduntur quoad abstinentiam et ieiunia a *propriis regulis et constitutionibus* statuta, nisi in indulto expresse de hac dispensatione mentio habeatur (1).

601. — *Resp. ad 2.º* Comprehenduntur quoad ieiunia et abstinentiam a lege generali Ecclesiae præscripta, minime vero quoad ea quæ præscripta sunt a suis regulis et constitutionibus. Immo omnino excluduntur ab eodem indulto, quoad *legem abstinentiae* (non quoad legem ieiunii), regulares qui, ex *speciali voto*, toto anno esuriales cibos servare tenentur.

602. — *Resp. ad 3.º* Igitur in Quadragesima cum ex lege ge-

(1) S. C. de Rel., 1 sept. 1912: *Acta*, IV, pag. 626.

nerali Ecclesiae ieiunandum sit singulis diebus, indultum Cruciatæ comprehendit etiam religiosos pro ieiuniis et abstinentiis illius temporis, et consequenter religiosi et religiosas tenentur tantum non secus ac saeculares servare ieiunium cum abstinentia a carnibus singulis feriis VI, sine abstinentia a carnibus singulis feriis IV et sabbatis, ita ut sabbato sancto cesset ieiunium post meridiem.

603. — Tempore Adventus tenentur ad observanda ieiunia omnibus diebus ferialibus, exceptis feria IV, VI et sabbato Quatuor Temporum et vigilia Natalis Domini, quia hisce quatuor diebus ieiunia praescripta sunt ex lege generali, reliqua praescribuntur tantum a constitutionibus aut regulis. Ast in dicta feria VI servare debent abstinentiam, in sabbato autem ieiunium cum abstinentia loco ieiunii, cum abstinentia vigiliae Natalis Domini, nisi Nativitas incidat in feriam II, nam in hoc casu ieiunium cum abstinentia vigiliae non transferetur, sed illo anno non tenentur ieiunare neque in sabbato Quatuor Temporum neque in vigilia Natalis Domini. **Comp.**, vol. 2, nn. 1370, 1371, 6.ª cum nota; *Ferreres*, apud *Razón y Fe*, vol. 35, pag. 107; vol. 48, pag. 86.

CASUS XIV

DE IEIUNIO REGULARIUM IN HISPANIA 2.º

Moniales monasterii N. tenentur ex regula ad ieiunandum et ad servandam *abstinentiam a carnibus* non modo per integram Quadragesimam et Adventum, sed etiam a vigilia Ascensionis usque ad Pentecostem et a vigilia Exaltationis S. Crucis (3 sept.) usque ad vigiliam S. Michaëlis (29 sept.). Item feria II et III ante Cineres, necnon singulis feriis VI totius anni.

Immo tempore Quadragesimae tenentur etiam abstinere ab ovis et lacticiniis, quin locus sit dispensationi ab hac abstinentia nisi accedente licentia medici et confessoris. Pro collatione in ieiuniis ab Ecclesia praescriptis statuit regula ut nihil sumatur nisi parum panis et fructus: et aliquid amplius permittit pro aliis ieiuniis; sed ex legitima dispensatione a regula sumunt semper in collatione offam et alias res vegetales.

Confessarius dubitat an et quatenus ab his servandis excusentur vi Cruciatæ et relativi Indulti carnis.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam ex iis ieiunia servare debent?*

2.º *An et quatenus teneantur ad alia praescripta circa abstinentiam?*

3.º *An et quatenus peccent violantes ieiunia aut abstinentiam a sola regula praescripta?*

SOLUTIO :

604. — *Resp. ad 1.um* Quoad ieiunia Quadragesimae et Adventus tenentur modo indicato in nn. 602, 603. Debent etiam servare ieiunia singulis feriis VI, feria II et III ante Cineres et alia ante Pentecostem et ante dedicationem S. Michaëlis.

605. — *Resp. ad 2.um* In omnibus ieiuniis Quadragesimae possunt uti condimentis ex quovis adipe, ex butyro, ex margarina et aliis similibus condimentis; itemque licet comedere lacticinia et etiam ova, eodem modo, id est quavis die et refectione. **Comp.**, vol. 2, n. 1370, I. Immo condimenta illa ex quovis adipe adhiberi poterunt etiam in ieiuniis a regula praescriptis. Item omnibus diebus quibus liceat ipsis edere carnes poterunt etiam eas cum piscibus miscere. *Ferreres*, *Cruzada*, n. 227

606. — *Resp. ad 3.um* Peccabunt graviter, aut leviter, aut sub nullo peccato sicut violantes alia regulae praescripta. Sunt enim regulae quae obligant sub gravi aut sub levi pro subiecta materia, sicut aliae leges Ecclesiae; aliae autem sunt regulae quae nunquam obligant sub gravi; aliae demum quae per se nunquam obligant sub peccato (n. 89), nisi materia pertineat ad vota.

CASUS XV

DE CENSURA ET PROHIBITIONE LIBRORUM 1.º

TITIUS, scholaris, qui in Seminario studio Theologiae dat operam, nuper quendam librorum acervum donatione accepit, in eoque inter alia haec opera reperiuntur: Novum Testamentum graece a quodam auctore protestantico editum; versio in linguam vulgarem utriusque Testamenti ab eximio catholico facta, sed sine ulla approbatione auctoritatis ecclesiasticae; item versio in linguam vulgarem Novi Testamenti, cum approbatione Ordinarii edita; Collectio indulgentiarum publici iuris facta sine ulla approbatione; Breviarium Romanum, item sine ulla approbatione auctoritatis ecclesiasticae editum; necnon etiam absque ulla approbatione Tractatus dogmaticus de Christi Ecclesia, Commentarium in librum III Codicis canonici, aliaque huiusmodi.

HINC :

QUAER. 1.º *An libri subiiciendi censurae ecclesiasticae, si absque debita approbatione edantur, eorum lectio prohibita sit?*

2.º *Quid de singulis libris de quibus in casu?*

SOLUTIO :

607. — *Resp. ad 1.um* *Negative*, editio quidem in casu illicite

per se fit, lectio vero prohibita non est, nisi aliunde prohibeatur vel ipso iure, vel aliquo decreto particulari.

608. — *Resp. ad 2.um* Editio illa Novi Testamenti graece editi a quodam protestante prohibita est ipso iure, sc. can. 1399, 1.º; item versio illa vulgaris utriusque Testamenti edita absque debita licentia, ex eodem canone 1399, 5.º; item versio illa Novi Testamenti edita cum sola Ordinarii approbatione, si notis careat: debita enim licentia dari in casu debuit a Sede Apostolica iuxta can. 1399, 5.º — Omnes tamen hi libri, de quibus hic diximus, permittuntur iis dumtaxat, qui studiis *theologicis* vel *biblicis quo-vis modo* operam dant, dummodo iidem libri fideliter et integre editi sint, neque impugnentur in eorum prolegomenis aut adnotationibus catholicae fidei dogmata (can. 1400). **Comp.**, nn. 632, 636.

Aliorum librorum editiones, de quibus in nostro casu, illicitae sunt, eorum tamen lectio prohibita non est: si collectio veras et vigentes indulgentias contineat; si editio Breviarii fidelis sit, i. e. conformis editionibus authenticis; si tractatus ille dogmaticus aut commentarius canonicus nihil contineat erroris contra fidem aut bonos mores, etc. **Comp.**, nn. 637, 640.

CASUS XVI

DE CENSURA ET PROHIBITIONE LIBRORUM 2.º

TITIUS. diaconus, non semel articulos quosdam publici iuris in quibusdam ephemeridibus (*revista*) edere solet de rebus profanis, v. gr. de re mathematica, de physica aut biologia, et librum aliquem de huiusmodi materia, nulla petita venia Ordinarii loci. Eodem modo **CAIUS**, regularis, se gerere solet.

HINC:

QUAER. 1.º *An libri de rebus huiusmodi profanis subiiciendi sint censurae ecclesiasticae?*

2.º *Quid ad singulos casus?*

SOLUTIO:

609. — *Resp. ad 1.um* *Negative* per se. *Clerici* tamen saeculares, sine licentia suorum Ordinariorum, *religiosi* vero sine licentia sui Superioris maioris et Ordinarii loci, libros quoque, qui de rebus profanis tractent, edere, et in diariis, foliis, vel libellis periodicis scribere (saltem habitualiter), vel eadem moderari vetantur (can. 1386, § 1).

610. — *Resp. ad 2.um* **TITIUS** probabiliter potuit articulos illos mittere sine licentia Ordinarii loci, modo eos non miserit *habitualiter*. Idem tene de **CAIO**, qui tamen omnino petere debuit licentiam sui Superioris religiosi.

Uterque licentiam Ordinarii loci, et TITUS praeterea sui Superioris religiosi petere debuit ad librum edendum, etsi liber proprie subiici non debuit censurae ecclesiasticae. **Comp.**, n. 630.

CASUS XVII

DE CENSURA ET PROHIBITIONE LIBRORUM 3.º

LEONARDUS habet plura opera recenter edita, scripta ab antiquis religiosis, v. gr. a P. Ludovico Granatensi, a P. Ludovico Legionensi, a P. Nieremberg, etc., quae publici quidem iuris facta sunt cum licentia Ordinarii loci, sed in quibus desideratur licentia Superioris regularis, et dubitat LEONARDUS an praedicta opera habenda sint uti prohibita, ita ut absque debita facultate legi non possint.

Item habet aliqua opera philosophica, v. gr. Balmesii, quae edita sunt absque licentia ulla ecclesiastica, de quibus pariter dubitat sintne habenda uti prohibita.

HINC :

QUAER. 1.º *An opera religiosorum, edita absque licentia sui Superioris maioris religiosi, habenda sint uti prohibita, etsi publici iuris facta sint cum licentia Ordinarii loci?*

2.º *An opera philosophica, theologica, etc., quae iuxta Codicem canonicum praeviae censurae sint subiicienda, et tamen edita sunt absque ulla licentia, habenda sint uti prohibita?*

SOLUTIO :

611. — *Resp. ad 1.º Negative.* Opera religiosorum defunctorum edi possunt cum sola licentia Ordinarii loci editoris vel typographiae (can. 1385, § 2), si editor religiosus non sit, nam religiosus defunctus iam non habet Superiorem. Si editor sit religiosus, petenda erit licentia etiam Superioris religiosi non ratione auctoris, sed editoris; quod si non petatur, peccabit quidem editor, sed opus legi poterit absque speciali facultate, nisi aliunde damnatum sit per canones vel decretum aliquod particulare. **Comp.**, n. 632, N. B. Immo, etiam vivente auctore, si opus edatur cum sola Ordinarii loci licentia, liber legi potest, auctor autem vel editor peccabunt opus edendo absque licentia Superioris religiosi.

612. — *Resp. ad 2.º Negative.* Praedicta opera, etsi auctor iam mortuus sit, edi nequeunt absque licentia Ordinarii loci, iuxta canones 1385, § 1, 1392, § 1 (**Comp.**, nn. 628, 632). Quod si edantur absque tali licentia, editor peccabit, sed opera legi possunt, nisi propter alias causas constet esse prohibita. Unde opera v. gr.

Balmesii legi poterunt, cum constet de perfecta ipsius orthodoxia, etsi edita sint absque debita licentia.

CASUS XVIII

DE CENSURA ET PROHIBITIONE LIBRORUM 4.º

GREGORIUS, Episcopus, accepta censoris sententia, qua volumen primum versionis hispanicae cuiusdam operis dicebatur edi posse, potestatem fecit edendi volumen illud: eo vel maxime quod totum illud opus Romae in versione italica publici iuris fuerat factum cum approbatione Magistri Sacri Palatii et Cardinalis Vicarii. Sed paulo post Episcopus intellexit opus illud non levia pericula posse creare pro fidelibus suae curae commissis. Quare dum editor secundum volumen memorati operis praeviae censurae subiecit, Episcopus elegit alium censorem diligentiorum, cui tradidit examinandum non modo secundum volumen sed etiam primum. Iudicium novi censoris adversum plane fuit publicationi illius operis. Accedit quod S. C. Consistorialis litteris circularibus Ordinarios locorum Italiae monuerit illud opus periculosum esse, praesertim pro iuvenibus qui studiis ecclesiasticis dant operam. Quare Episcopus editorem certiorum fecit se *imprimatur* negaturum pro secundo et aliis voluminibus. Immo, ad praecavendas murmuraciones, breviter indicavit in ephemeride officiali *Boletín eclesiástico* rationes quibus concesserit *imprimatur* pro volumine primo et negaverit pro subsequentibus.

HINC:

- QUAER. 1.º *An Episcopo in casu licuerit: a) denegare imprimatur pro subsequentibus voluminibus et b) etiam damnare volumen primum?*
 2.º *An expediens fuisset de facto damnare primum volumen?*

SOLUTIO:

613. — *Resp. ad 1.º Affirm.* quoad a), nam fieri potest ut volumen primum nihil mali contineret et subsequencia noxia essent; item *affirm.* quoad b), nam *imprimatur* non continet positivam approbationem operis; et consequenter si post maturius examen, vel aliter, liber videatur noxius, prohiberi poterit non modo ab alio Ordinario sed etiam ab eodem Ordinario qui dedit *imprimatur*. Etenim, ut bene notat *Vermeersch*, De prohibitionem et cens. libr., n. 104: «Opus enim quod potestas ecclesiastica imprimere sinit, nec suum facit, nec positive laudat vel approbat, sed per se mere indicat saltem in praesentibus adiunctis tolerari posse, cum talia continere non videatur quae reprehensione adeo digna sint

ut liber ipse videatur suppressendus. Non repugnat igitur opus in hoc loco permissum in alio prohiberi, vel nunc dimissum postea esse inhibendum; et contra etiam, contingere potest, et re vera contingit, ut liber ex Indice expungatur». Hinc apparet censores officio debere accurate fungi, ne postea liber ab ipsis probatus et proinde typis editus, videatur prohibendus cum magno editoris damno.

614. — *Resp. ad 2.um* Minus expediens fuisset in casu expressa damnatio, cum opus fuisset Romae editum cum *imprimatur* Magistri Sacri Palatii et Cardinalis Vicarii; etsi bene fieri poterit ut opus aliquod sit alibi periculosum, quamvis Romae non sit. Prudentius fecit Episcopus in sua ephemeride (*Boletín*) rationem reddens denegatae facultatis pro imprimendis voluminibus subsequentibus, et cur *imprimatur* concessum fuerit pro volumine primo, simul indicans quas litteras circulares ad Ordinarios miserit S. C. Consistorialis.

CASUS XIX

DE CENSURA ET APPROBATIONE LIBRORUM 1.º

1.º TIMOTHEUS, sacerdos dioecesis Oscensis, opus quoddam de historia ecclesiastica scripsit illudque cum censura et approbatione Episcopi barcinonensis in hac civitate publici iuris fecit, quin aliquid significaret proprio suo Ordinario. Interrogatus a proprio Ordinario cur suam licentiam non exquisierit iuxta praescriptum canonis 1386, respondet se iam fecisse quod praescribit can. 1385, § 2, et non teneri ad praescripta canonis 1386, § 1, quae non urgent nisi agatur de opere profano quod praeviae censurae non sit subiiciendum.

2.º DAMIANUS, religiosus, opus quoddam edere intendit cum pseudonimo viri laici saecularis, ad quod iam impetravit licentiam sui Superioris regularis; vellet tamen praescindere a licentia Ordinarii loci, si hoc fieri licite posset.

HINC:

QUAER. 1.º *An clericus qui opus suum subiicit censurae Ordinarii loci ubi liber publici iuris fit, et ita satisfacit canonis 1385, § 2, debeat ulterius petere licentiam sui Ordinarii ad normam can. 1386?*

2.º *An DAMIANUS teneatur etiam in hoc casu petere licentiam Ordinarii loci?*

SOLUTIO:

615. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Clerici in omnibus suis libris quos publici iuris facere velint, quodcumque sit eorum argumentum sive profanum sit, sive non, tenentur stare praescripto cano-

nis 1386, § 1, ubi «vetantur *clerici* saeculares sine consensu *suorum Ordinariorum*, *religiosi* vero sine licentia sui Superioris maioris et *Ordinarii loci*, libros *quoque*, qui de *rebus profanis tractent*, edere». Quod si opus natura sua subiectum sit censurae, *praeterea* subiicitur canoni 1385, § 2, ex quo nisi licentia operis reservata sit Sedi Apostolicae, eam dare potest vel loci Ordinarius proprius auctoris, vel Ordinarius loci in quo libri vel imagines publici iuris fiant, vel Ordinarius loci in quo imprimantur, ita tamen ut, si quis ex iis Ordinariis licentiam denegaverit, eam ab alio Ordinario petere auctor nequeat, nisi eundem certiore fecerit de denegata ab alio licentia». Si auctor opus subiicit censurae proprii Ordinarii, hoc ipso satisfacit praescriptis utriusque canonis; secus debet insuper servare praescriptum canonis 1386, § 1: hic enim canon refertur ad *Ordinarium auctoris*, non autem *editoris* aut loci *impressionis*, et ratio huius praescripti exponebatur in n. 42 Constitutionis *Officiorum et munerum* (ex quo desumptus est canon 1386, § 1): «ut obsequentis animi erga illos (suos Ordinarios) exemplum praebeant».

616.—*Resp. ad 2.um Affirm.*, iuxta can. 1386, § 1, supra citatum. Ratio est, quia ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus: secus, hoc esset medium ad agendum in fraudem legis. Ita etiam Conc. Prov. *Mechlinense* anno 1920, ubi in commentario ad canonem 1386, § 1, dicit: «Hoc statum valet, sive subscripto sive *reticito* nomine, sive per se sive per alium scribant». (Sect. disc., n. 232).

Quod si liber natura sua subiectus sit praeviae censurae, debet constare in ipso licentia loci Ordinarii. Si non est subiectus, poterit omitti in libro tam licentiam proprii Ordinarii quam illa Ordinarii loci.

CASUS XX

DE CENSURA ET APPROBATIONE LIBRORUM 2.º

AMBROSIUS, loci Ordinarius, cum liber aliquis suae censurae ab auctore subiectus sit et censor sententiam favorabilem tulerit, voluit per se ipse librum examinare et comperit librum quidem sanam doctrinam continere, sed valde timet ne, ex modo vehementi et parum urbano impetendi adversarios, graves exoriantur discordiae. Nescit tamen an possit licentiam denegare, nam canon 1393, § 4, statuit ut, si sententia censoris faveat, «Ordinarius potestatem edendi faciat».

HINC:

QUAER. *An contra faventem censoris sententiam Ordinarius licentiam denegare possit?*

SOLUTIO :

617. — *Resp. Affirmative*, si ad hoc habet graves rationes, ut in casu. Practice expediret ut Ordinarius censoris attentionem excitaret circa modum ipsum quo adversarii ab auctore impetuntur, et ipsi significet ut proponat in sua censura correctiones quae faciendae videantur, easque Ordinarius auctori communicet. Quod si censor noluerit correctiones opportunas indicare, tum Ordinarius indicet auctori correctiones quas ipse Ordinarius faciendas iudicet, nec licentiam concedat nisi peractis in libro talibus correctionibus. Ratio est, quia primo et per se vigilantia circa libros edendos pertinet ad Ordinarium et ipse habet primo et per se responsabilitatem coram Deo et hominibus. Praescriptum canonis intelligitur «nisi obstant graves rationes contra sententiam censoris»; immo verba canonis 1393: «potestatem edendi faciat» nihil aliud videntur significare nisi Ordinarium tum *licite* posse licentiam concedere ut liber edatur (cfr. *Blat*, h. l.). Iam patet haec omnia fieri debere maxima caritate ac suavitate.

CASUS XXI

DE PRAEVIA DIARIORUM CENSURA

TITIUS, loci Ordinarius, dubitat an diaria, et scripta quaelibet, v. gr. folium separatum (*hoja volante*), esse subiicienda praeviae censurae iuxta canones 1384, 2.º et 1385, quoties unam alteramve quaestionem agitent, v. gr. ex historia ecclesiastica, theologiae naturalis, etc.

HINC :

QUAER. 1.º *Quaenam scripta sunt subiicienda praeviae censurae iuxta can. 1385?*

2.º *An diaria subiicienda sint praeviae censurae?*

SOLUTIO :

618. — *Resp. ad 1.um* Praedictus canon 1385 complectitur quidem etiam folia diaria, immo articulum unius folii, sed non quoties articulus aliquid contineat de historia ecclesiastica, aut de theologia naturali, sed tantum si ea argumenta folia vel articuli versent quae propter rerum adiuncta, vel aliter, sint tanti momenti pro religione, vel morum honestate, ut merito praesumi possit praeviae censurae ex voluntate Ecclesiae esse subiicienda. In dubio standum est pro libertate scriptorum.

619. — *Resp. ad 2.um* Diaria non sunt praeviae censurae subiicienda, nisi forte agatur de aliquo articulo in quo religionis et morum honestatis *specialiter* intersit. Nunc cfr. Encyclicam *Pascendi*, art. IV, ubi Pius X statuit: «Ephemerides et commentaria

quae a catholicis scribuntur, quoad fieri possit censorem designatum habeant. Huius officium erit folia singula, vel libellos, *postquam sint edita*, opportune perlegere: si quid dictum periculose fuerit, id quamprimum corrigendum iniungat. Eadem porro Episcopis facultas esto, etsi censor forte faverit» (1).

Codex non videtur voluisse strictiorem reddere praevidiam censuram, sed potius faciliorem, maxime cum per censuram statutam in Const. *Pascendi* sufficienter provisum fuerit incolumitati doctrinae et remedio necessario, si quando opus fuerit. Immo praescriptionem Const. *Pascendi* in suo robore permanere post Codicem, satis clare eruitur ex responsis S. Off. 22 mart. 1918, et S. C. Consist. 3 apr. 1918 (*Acta*, X, pag. 136, 237).

CASUS XXII

DE LECTIONE PRAVARUM EPHEMERIDUM

CLAUDIUS, confessarius, nescit quomodo se gerere debeat cum paenitentibus qui legere solent ephemerides prohibitas sive ab Ordinariis locorum sive ex canonibus Codicis, v. gr. *La Epoca*, *La Correspondencia de España*, *El Imparcial*, *El Liberal*, *El Herald*, *El País*, an scilicet huiusmodi lectoribus sit deneganda necne absolutio. Et magis dubius haeret cum videat diversitatem iudiciorum, diversamque praxim hac super re in ipsis confessariis. Sunt enim confessarii affirmantes non unam eandemque regulam esse cum omnibus qui huiusmodi ephemerides seu diaria legunt, nec periculum pro sua fide ac pietate experiuntur, praesertim qui sola nuntia legere soleant. Alii vero iudicant ipsis lectoribus denegandam omnino esse absolutionem propter periculum animae in quo versantur, propter cooperationem his pravis ephemeridibus praestitam pretio subscriptionis, vel emptionis, propter aliorum scandalum, etc.

HINC:

- QUAER. 1.º *An lectoribus assiduīs ephem.* *El Liberal*, *El Herald*, *El Imparcial*, *El País*, etc. *absolutio dari possit?*
- 2.º *Quid si promittant se abstinere a tali lectione et ab omni cooperatione?*
- 3.º *Quid agendum cum lectoribus aut subscriptoribus ephem.* *La Epoca*, *La Correspondencia de España*, etc.?

(1) Vide tamen Villada, apud Razón y Fe, vol. 24, pag. 213 seq., 252 seq.

SOLUTIO :

620. — *Resp. ad 1.um Negative*, nam multi Episcopi Hispaniae tales ephemerides proscripserunt, praecise, ut videtur, quia eas ab ipso iure canonico prohibitas iudicarunt. Ergo prohibitae habendae sunt ipso iure, et consequenter ubique prohibitae, etiam in dioecesibus in quibus proprii Ordinarii eas damnatas non declararunt.

621. — *Resp. ad 2.um Per se* qui promittat a lectione harum ephemeridum in posterum cessare et subscriptionem seu subnotationem aliamve cooperationem omittere, absolvendus est saltem prima vice; postea cum subscriptoribus agendum erit tanquam cum his qui sunt in occasione proxima voluntaria, quae erit *in esse* pro subscriptoribus, pro aliis vero *non in esse*; cum filiis eorum, in eadem domo commorantibus, qui tales ephemerides legunt, quia eorum parentes subscriptores sunt, necesse est agere tanquam cum iis qui sunt in occasione necessaria. **Comp.**, vol. 2, nn. 733-736.

Cum his qui sint in bona fide attendendum est ad regulas generales monitionis. **Comp.**, vol. 2, n. 717.

Possunt esse causae excusantes sive a lectione sive a cooperatione per subscriptionem, quae graviores aut minus graves sufficere poterunt, prout maius aut minus sit periculum legentium, maius aut minus sit scandalum aliis datum ex nomine subscriptoris, et caetera; minus aut maius damnum subeundum ex omissione lectionis aut subscriptionis, etc.

622. — *Resp. ad 3.um Quoad ephem. La Epoca, La Correspondencia*, etc. respondendum est: ubi sint prohibitae deneganda *per se* est absolutio, nam prohibitio est gravis. Ubi prohibitae non sint *iure speciali*, res minus clara apparet, et melius esset recurrere ad iudicium Ordinarii loci; vel procedere per consilia significando paenitentibus has ephemerides a pluribus Episcopis fuisse prohibitas. **Comp.**, nn. 325, 338, 341, 636, 637. Et semper intelligant confessarii in hoc et in aliis casibus similibus, multo plura obtinere posse confessarium per consilia quam per praecepta.

CASUS XXIII

DE DURATIONE ET LOCALI EXTENSIONE FACULTATIS
LEGENDI LIBROS PROHIBITOS

1.º TITIVS facultatem nullis restrictam limitibus a Delegato apostolico in **Columbiana** Rep. acceperat legendi libros prohibitos. Nunc vero cum ipse Delegatus in munere suo cessaverit, nescit TITIVS an eo ipso etiam concessio ab illo accepta expiraverit.

2.º CAIUS perpetuam licentiam obtinuit a S. C. de Prop. Fide legendi retinendique libros proscriptos. Iam vero, cum iuxta a. 27 Const. *Officiorum ac munerum*, haec S. C. praedictam facultatem concedere poterat tantum «pro regionibus suo regimini subiectis», et CAIUS dereliquerit domicilium, quod in illis regionibus habebat, et alio illud transtulerit, nescit an accepta facultate adhuc frui ipsi extra illas regiones liceat.

HINC:

QUAER. 1.º *An facultas a TITIO accepta in primo casu censenda sit perpetua?*

2.º *An CAIO liceat in secundo casu uti licentia obtenta?*

SOLUTIO:

623.—*Resp. ad 1.º Affirm.* Etenim Episcopi alique Praelati, obtinentes a Sede Apostolica facultatem, v. gr. triennalem, concedendi licentiam legendi libros prohibitos, hanc suis subditis idoneis etiam *in perpetuum* duraturam *per se* concedere possunt. Igitur facultas concedendi in casu est triennalis; licentia vero concessa potest esse perpetua, sicut si a Papa concederetur. Quod erui videtur tum ex tenore facultatum Episcopis a C. S. Officii concessarum, tum ex praxi in Secretaria eiusdem S. C. approbata. Ita *Wernz*, l. c., nota 79. Unde concludas oportet perpetuas quoque esse licentias sine limitatione concessas sive ab apostolico Nuntio, sive a Delegatis apostolicis.

624.—*Resp. ad 2.º Affirm.* Nam S. C. de Prop. Fide facultatem quidem concedere potest iis tantum, qui domicilium aut quasi-domicilium habeant in regionibus suo regimini subiectis. Sed hi facultate iam obtenta uti possunt etiam in aliis regionibus, et quamvis priora illa domicilia aut quasi-domicilia derelinquant. Idem tene de Magistro S. Palatii quoad subditos Urbis, et de Episcopo concedente hanc facultatem ex iurisdictione delegata quoad suos subditos. *Vermeersch*, l. c., nn. 95 bis et 98, 6 (alias 36, 3); *Gennari*, h. l.; *Lega*, l. c., n. 379. **Comp.**, nn. 641, 642.

CASUS

DE IUSTITIA ET IURE

DE DOMINIO

CASUS I

DE DOMINIO FILIORUMFAMILIAS 1.º

TITIUS, hispanus, praeter duas filias, tres habuit filios legitimos, CAIUM scilicet, DAMIANUM et EMILIUM; et unum legaliter recognitum, nempe FERDINANDUM. Mortuo patre absque testamento, bonorum divisio fit inter fratres.

CAIUS, officium aliquod valde pingue assecutus, quingentas pesetas singulis mensibus obtinebat, quas pater in emendis titulis debiti publici statim impendebat, dum filius fuit in eius paterna potestate. Nunc vero ille non modo omnes illos titulos ut sibi proprios reclamat, sed etiam quidquid ex eorum redditibus perceptum toto illo tempore fuit. Agitur enim de bonis quasi-castrensibus. DAMIANUS, qui patris nomine et paternis bonis commercium exercuit, reclamat etiam proprietatem lucrorum toto illo tempore obtentorum, eo vel maxime quod EMILIUS, qui, de consensu parentum, independenter vivebat, sibi servat quidquid lucri ex commercio, nomine proprio exercito, illo tempore obtinuit. Tandem FERDINANDUS contendit sibi deberi omnes fructus perceptos ex prae-diis maternis, toto tempore quo sub paterna fuit potestate constitutus.

Interea sorores, reputantes haec a fratribus iniuste peti, ad occultam compensationem recurrunt.

HINC:

QUAER. 1.º *Quot in classes bona filiorum dividantur?*

2.º *Quodnam sit eorum dominium in illa bona iuxta ius romanum et hispanum?*

3.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

625. — *Resp. ad 1.º* Iure romano bona filiorumfamilias esse possunt: 1.º *castrensia*, id est occasione militiae acquisita; 2.º *quasi-castrensia*, seu acquisita ex aliquo officio civili, v. gr.

iudicis, medici, etc.; 3.º *profectitia*, quae filius ex bonis paternis lucratur, v. gr. agendo negotiationem cum pecunia patris; huc spectant etiam bona quae filio dantur patris intuitu; 4.º *adventitia*, quae filio proveniunt aliunde quam a bonis paternis, nisi donata sint filio intuitu patris.

Iure autem **hispano** bona castrensia et quasi-castrensia ab adventitiis non distinguuntur.

626. — *Resp. ad 2.um* Ex iure *romano*: 1.º Filius habet perfectum dominium bonorum castrensiarum et quasi-castrensiarum, tamen impubes non habet eorum administrationem. — 2.º Pater habet perfectum dominium *profectitiorum*; potest tamen filio usumfructum cedere. — 3.º Filius habet dominium proprietatis in adventitiis: pater vero usumfructum et administrationem.

627. — Iure **hispano**: 1.º Pater et, in eius defectu, mater, administrationem (1) habent in bona filiorum, qui sub eorum potestate sunt, a. 159 (Etiam Cod. civ. **arg.-par.**, 327 (293); **bol.**, 191; **bras.**, 385; **per.**, 287, 5.º; **ven.**, 294 (247)).

2.º Filius *non emancipatus*, qui in parentum potestate et convictu vivat, nudam proprietatem habet bonorum omnium, quae labore suo vel industria aut etiam titulo quocumque lucrativo acquirat; pater vero administrationem habet et usumfructum (**bol.**, 191; **ven.**, 293 (246)). Quod si filius, de consensu parentum, independenter ab ipsis vivat, quoad haec bona reputabitur emancipatus et habebit dominium, usumfructum et administrationem, a. 160 (**lusit.**, 147; **bol.**, 193; **ven.**, 295, 4.º (248, 4.º)).

3.º Bona autem quae filius non emancipatus, et cum patre vivens, ex paternis bonis lucratur, patri in perfectum dominium cedunt; sed si parentes filio expresse concedant totalitatem vel partem lucris ab ipso obtinendi, tale lucrum in hereditatem non computabitur, a. 161 (Cod. civ. **lusit.**, 144; **bol.**, 191; **ven.**, 293 (246)).

4.º Bona seu redditus filio dati vel legati pro expensis educationis et instructionis ad ipsum pertinent, *praeter administrationem*, quae erit penes patrem vel matrem, nisi in donatione vel legato aliud cautum fuerit, a. 162 (Cod. civ. **ital.**, 229; **lusit.**, 146; **ven.**, 295, 2.º (248, 2.º)).

5.º Pater *nec alienare nec gravare* potest filiorum bona immobilia nisi ex causa comprobata utilitatis vel necessitatis, et facultate a iudice domicilii accepta, a. 164; (**ital.**, 229; **lusit.**, 150; **aeq.**, 249; **arg.-par.**, 331 (297); **bras.**, 386; **chil.**, 255; **col.**, 303; **cost.**, 133; **guat.**, 297, et a. 92 de la ley de reform. del Cod. civ.;

(1) Iure **phil.** administratio bonorum filiorumfamilias pertinet ad tutorem designatum a iudice, qui poterit designare patrem vel aliam personam; usufructus pertinent ad filium, qui debet solvere expensas omnes suae sustentationis. Ita in art. 553, seq.

mex., a. 382; nic., 258; per., 295, 1095, item Cod. proces. civ. aa. 1527, 1532; Salv., 302; ur., 249; ven., 289 (242).

6.º Patres in bona filiorum, quos legaliter recognoscunt (aa. 119, 129 et 138) vel adoptant, usumfructum non obtinent (ven., 294 (247)); immo neque administrationem habebunt, nisi data cautione (*fianza*), a. 166. Quoad bona ex hereditate paterna et materna, ea aequaliter inter omnes filios dividenda sunt, nisi parentes testamento vel expressa donatione aliquid amplius uni vel alteri e filiis erogaverint, iuxta limites iuris ipsis a lege concessi.

628. — *Resp. ad 3.º a)* CAIUS ius habet ad titulos debiti publici quos suo labore et industria lucratus est, non vero ad redditus: hi enim pertinent ad patrem, qui horum titulorum usumfructum habebat; DAMIANUS, nisi pater eius totalitatem vel partem lucri ipsi concesserit, *per se* nullum ius habet ad bona quae in domo paterna ex paternis bonis lucratus est; EMILIUS bona omnia quae obtinuit dum independentem a patre vixit, sua absolute fecit; FERDINANDO debentur redditus omnes percepti ex bonis matris ipsius (n. 627, 6.º), quia pater usumfructum talium bonorum non habebat; sed FERDINANDUS, nisi labore suo alia fuerit lucratus quibus expensis suae sustentationis satisfaceret, debet pro sua sustentatione aliquid solvere iudicio viri prudentis determinandum.

b) Si res ita componantur, sorores ad nullam compensationem recurrere possunt. Immo aequitas, non autem strictum ius, postulare videtur, ut aliqua pars ex lucro obtento a DAMIANO, si magnum fuit, ipsi attribuat, arbitrio boni viri ac prudentis.

c) Quoad hereditatem paternam FERDINANDUS ius habet tantum ad quantitatem aequivalentem dimidiaei portioni, quae contingat unicuique ex filiis legitimis, si talis quantitas solvi possit ex tertio liberae dispositionis, solutis expensis pro funere. Vide infra, n. 634.

CASUS II

DE DOMINIO FILIORUMFAMILIAS 2.º

FERDINANDUS, filiusfamilias, dyscolus et bibulus, magnas fecit expensas in ludo et potationibus. VIRGINIA, eius soror, puella modesta, laboriosa et parentibus obsequentissima, adstat sedulo in officina, ad negotia commercii peragenda. Lugens vero cernit rem familiarem deperire, nedum proficere. Hinc ad sibi providendum et aliquatenus pro futuro compensandum, paulatim pecuniam, in sciiis parentibus, seponit. Iam penes se duo francorum millia tenet. Sed anxia confessarium interrogat, ut sciat an tuta conscientia esse possit.

HINC :

QUAER. An VIRGINIA iniuste egerit, et ad restitutionem teneatur?

SOLUTIO :

629. — *Resp.* Quid tibi videtur? Nonne evidens est VIRGINIAE indulgendum esse? Nonne eam miseratione dignam existimabis? Cernis misellam indefesso labori incumbentem, et rem familiarem, solam sustentem, dum dyscolus frater eam destruit! Attamen a peccato *mortali per se* excusari nequit. Ratio est, quia furtum in materia gravi commisit erga parentes rationabiliter invitos. Neque ulla iniuria a fratre afficitur; siquidem bona ab illo dilapidata ad parentes, non ad illam pertinent. Ergo VIRGINIA nullum ius habet ad compensationem. Viderint ipsi parentes, an expensas filii tolerare velint. *Gury*, n. 503.

630. — *Obi.* Iuxta auctores plures, valde graves, filii familias in simili casu saltem mercedem famulo debitam merentur; ergo VIRGINIA titulo compensationis pecuniam subreptam pro rata laboris retinere potest.

Resp. Illa doctrina est periculorum plena, nec facile in praxi toleranda. Insuper, iuxta patronos huius sententiae, filii familias pro labore suo mercedem repetere non posset, nisi defunctis parentibus, quia antea certo ius nullum habet. Attamen, si VIRGINIA usa fuerit labore omnino *indebito*, v. gr. si vigilias ultra morem produxerit, etc., aliquam meretur indulgentiam. *Elbel*, De restit., n. 276; *Gury*, n. 504.

CASUS III

DE DOMINIO FILIORUM FAMILIAS 3.º

PUBLIUS mortuus est relinquens ANASTASIAM viduam et quinque filios, e quibus tres sunt in minore aetate constituti. Singulis filiis assignavit determinata praedia. Nunc omnium bona administrantur a fratre LEOPOLDO, qui iam maioris aetatis est. Minores autem aliqui fratres putant unumquemque debere subire onera respectivi praedii et redditus etiam percipere; sed illi quorum praedia minores redditus producant, exigunt ut redditus omnes per partes aequales distribuantur.

HINC :

QUAER. Ad quem spectet onera et redditus percipere?

SOLUTIO :

631. — *Resp.* *Proprietas* singulorum praediorum, illius est cui illud pater reliquit; sed *administratio* et *ususfructus* omnium praediorum filiorum qui sunt in minore aetate, seu quousque ha-

beant 23 annos completos, pertinet ad matrem viduam (n. 627, 1.º et 2.º), iuxta a. 160 Cod. civ. **Hispaniae**. Et consequenter ad matrem viduam spectant omnes redditus qui ex eorum praediis percipiuntur, eaque debet solvere omnes expensas, et filios minores non emancipatos sive viros sive feminas sustentare, sive maiora sive minora bona habeant, etc. Ita etiam iure **bol.**, 191; **vén.**, 293 (246). Vide supra, n. 627.

632. — Cum unusquisque ad maiorem pervenerit aetatem, poterit redditus sui praedii ipse percipere, expensas solvere et se ex suis bonis sustentare.

CASUS IV

IUS FILIORUM AD PATERNAM HAEREDITATEM

TITIUS filium naturalem habet SEMPRONIUM et plures fratres. Omnes isti fratres subscripsere documentum quo se obligant ad agnoscendum SEMPRONIUM uti filium naturalem TITII, si TITIUS moriatur quin ipsum recognoscat ut publice eum recognoscere volebat. In suo testamento TITIUS recognoscit SEMPRONIUM uti filium naturalem, eumque heredem instituit omnium bonorum suorum. Unus e fratribus TITII, post huius mortem, moritur ab intestato et reliqui fratres eius hereditatem sibi servant, nec quidquam SEMPRONIO ex ipsa dare volunt.

HINC:

QUAER. 1.º *Ad quid teneantur fratres TITII respectu SEMPRONII vi documenti ab omnibus subscripti?*

2.º *An aliquid hereditatis defuncti fratris TITII SEMPRONIO sit tribuendum in patris ipsius repraesentatione?*

3.º *Si TITIUS moriens patrem adhuc viventem habuisset et hic moreretur ab intestato, mortuis iam omnibus aliis filiis absque liberis, quid SEMPRONIUS ex hereditate avi sui, patris TITII, reclamare poterit?*

SOLUTIO:

633. — *Resp. ad 1.º* Tenentur agnoscere SEMPRONIUM uti filium TITII naturalem legaliter recognitum cum omnibus iuribus quae huiusmodi filiis a lege assignantur; ad quae aliunde iam SEMPRONIUS ius habet ex recognitione facta a TITIO in testamento, quod est medium legitimum recognoscendi filios naturales (Cod. civ. **hisp.**, a. 131).

634. — *Resp. ad 2.º* Nihil SEMPRONIO debetur ex hereditate ab intestato fratris TITII. Omnia enim iura filiorum naturalium sunt tantum relate ad patrem naturalem, nullum autem habent

relate ad alios ascendentes aut collaterales. Unde ipse concurrere nequit, neque in repraesentatione sui patris, ad hereditatem fratris legitimi ipsius sui patris.

Resp. ad 3.um Ut ex responsione praecedenti inferri potest, nihil omnino deberetur SEMPRONIO ex hereditate patris TITII, sive hic relinquat heredes legitimos sive non relinquat (Sent. Trib. Supr. 13 febr. 1903). **Comp.**, n. 971, 3.º.

CASUS V

DE DOMINIO UXORUM 1.º

1.º APOLLONIA, arte pingendi peritissima, LAZARO sponso suo artifice, praeter artis suae peritiam, nihil prorsus possidenti, dotem mille scutorum contulerat. Tempore vero matrimonii, quatuor scutorum millia ex industria et labore ambo lucrati sunt. Hinc APOLLONIA morti proxima, et omni prole orbata, maritum obligat ad duo millia scutorum in pias causas eroganda. Maritus moribundam affligere nolens, omnia promittit; sed, defuncta comparte, inquit a confessario an vere teneatur ad expendendam hanc summam, quam nimiam esse putat.

2.º DARIA, iuri suo cedens, marito permisit ut dotis partem detraheret ad aliquem contractum ineundum, debitave solvenda. Mortuo autem marito, DARIA hanc dotis partem vult iuridice reclamare, sciens tales contractus sententia iudicis semper irritari, eo quod dos uxoris alienari non possit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam sint bona varia uxorum?*

2.º *An LAZARUS teneatur legatum uxoris solvere?*

3.º *An DARIA dotem repetere possit?*

SOLUTIO:

635. — *Resp. ad 1.um* Bona uxorum varia sunt pro variis gentium legibus. Communius sunt: 1.º *dotalia*, quae ab uxore afferuntur in dotem ad matrimonii onera sustinenda, et quae, soluto matrimonio, sola ei retribuantur; 2.º *communia*, quae utrique coniugi quoad dominium directum et utile competunt; 3.º *paraphernalia*, quae uxor sibi praeter dotem reservat. **Comp.**, n. 680 et seq; *Gury*, n. 505.

636. — *Resp. ad 2.um* 1.º Ad casus huiusmodi solvandos, pendendae sunt variae pactiones inter coniuges statutae, scilicet, an contractus matrimonii initus fuerit sub conditione dotis tantum ab uxore persolvendae, an vero ita ut bona acquirenda in matrimonio forent communia, etc.; quaenam sint leges communes, vel locorum particulares. Si confessarius non sit bene ver-

satus in huiusmodi rebus, pleniorē comparare debet notitiā, priusquam difficultates solvat, vel paenitentem ad aliū peritiōrem remittere.

2.º Ad casum nostrum, si bona tempore matrimonii lucranda fuerunt communia, ita ut cuique coniugi medietas competeret, APOLLONIA dimidiam partem bonorum communium in legata pia impendere potuit, et proinde vir totum legatum exsequi tenetur. Si vero, ratione contractus matrimonialis, ad solam dotem ius habuerit, dotis valorem in legatis piis excedere non potuit. Si igitur iura sua excesserit, pro rata excessus legata imminuenda erunt.

637. — *Resp. ad 3.um* Ex iure **hispano-ph.**, mulier aetate maior potest bona dotis non aestimatae alienare, gravare, in hypothecam tradere, consentiente marito; vel facultate a iudice legitime accepta (cohaeret ius **per.**, aa. 182 seq., 1008, 1012), si fuerit minor. Sed si aliquid horum faciat, maritus debet hypothecam constituere sicut pro bonis dotis aestimatae (a. 3161). Potest igitur exigere a marito constitutionem hypothecae specialis; sed contractus de bonis dotalibus consentiente marito initus, rescindi nequit (nec rescindibilis est iure **per.**, a. 1012). **Comp.**, n. 684, IV et V.

CASUS VI

DE DOMINIO UXORUM 2.º

BERTHA, cum divortium a marito decretum fuisset, dimidiam communium bonorum partem sibi assumpsit prout mutua conventionē statutum fuerat, sed iam antea occulte non levem portionem praedictorum bonorum sibi reservaverat. Urget confessarius obligationem restituendi id quod ultra dimidiam partem bonorum sibi occulte reservaverat, at illa respondet se debuisse multas expensas facere, causa cuiusdam infirmitatis contractae durante matrimonio et causa ipsius matrimonii, quin a marito quidquam acceperit hac occasione, et aliunde se nunc versari in magnis angustiis oeconomicis.

HINC :

QUAER. *An et quatenus BERTHA cessantibus angustiis oeconomicis teneatur ad restitutionem in casu?*

SOLUTIO :

638. — *Resp. Distinguendum est:* si BERTHA illam infirmitatem contraxit ex causa culpabili mariti, v. gr. quia hic lue syphilitica infectus fuit eamque culpabiliter BERTHA communicavit, tunc recte poterit BERTHA expensas sumere necessarias ex bonis vel communibus vel etiam mariti, et nihil restituere. Si autem

infirmitas procedat ex causa utrique communi, vel ex causa inculpabili, debet bonorum dimidiam partem restituere. Quod enim infirmitas contracta sit durante matrimonio et huius causa, videtur iam compensari dimidia communium bonorum parte sibi assignata causa matrimonii. Post divortium, unusquisque propriarum infirmitatum expensas facere ex suis bonis debet.

CASUS VII

DE DOMINIO UXORUM 3.º

Solutio debitorum ex bonis dotatilibus

CAIUS, viduus, matrimonium contraxit cum BERTHA, ex qua nullum habuit filium. Ille tres habet ex priori matrimonio.

CAIUS nulla habet bona; BERTHA attulit in dotem ducentos aureos. Unde tota familia ex salario CAII fere sustentabatur. Cum vero CAIUS gravem in morbum incidisset et nihil lucrari posset, uxor tum medicinas, tum alia ad familiae sustentationem necessaria, ad creditum emebat, timensque ne postea solvendo impar esset, filios CAII ad huiusmodi emptiones mittebat.

Nunc, mortuo post diuturnam infirmitatem CAIO, creditores solutionem horum debitorum a BERTHA, quae praeter dotem nihil habet, reclamant. BERTHA advocatum interrogat, qui respondet eam ad nihil teneri; sed illa non plene acquiescit, atque ut paci conscientiae consulat, adit confessarium eique rem totam narrat

HINC:

QUAER. 1.º *Quibusdam debitis solvendis subiiciantur bona dotalia uxoris: a) ex iure antiquo hispano sive generali sive forali; b) ex iure novo hispano-ph. in art. 1362 Codicis contento?*

2.º *An haec Codicis dispositio vim habeat: a) in regionibus quae forali iure reguntur, vel b) etiam retroactivam quoad matrimonia contracta ante Codicis promulgationem in regionibus hac in re Codicis subiectis?*

3.º *Quid a confessario sit respondendum?*

SOLUTIO:

639. — *Resp. ad 1.º* Bona dotalia uxoris: a) ex iure antiquo hispano nullis mariti aut matrimonii debitis sublevandis subiiciebantur: sed tantum eorum reditus, durante matrimonio, oneribus ipsius matrimonii sublevandis obnoxii erant (cfr. *Falcón y Romero Girón*, Código civil comentado, vol. 4, pag. 181); b) verum ex iure novo hispano in art. 1362 Codicis contento subiiciuntur ex-

pensis familiae quotidianis et ordinariis solvendis, si factae sint ab uxore vel de eius mandato, tolerante marito; sed prius excussio facienda est tum bonorum communium, tum bonorum mariti.

640. — *Resp. ad 2.um Neg.* ad utramque partem. Ad regiones forales *per se* tantum extenditur titulus IV, libro 1 Codicis (aa. 42-107) et ex parte titulus praeliminaris (aa. 1-16). Cfr. a. 12.

Quod autem Codex effectum retroactivum non habeat quoad matrimonia ante diem 1 maii 1889 inita, patet ex dispositionibus transitoriis quae ad calcem Codicis reperiuntur.

641. — *Resp. ad 3.um* Si matrimonium initum fuit *post diem* 1 maii 1889, quo novus Codex vigere caepit et in loco iuri communi subiecto, BERTHA tenetur omnes expensas ex bonis dotalibus solvere: sunt enim expensae quotidianae et ordinariae factae de mandato uxoris, tolerante marito, et nec bona communia nec bona mariti exsistunt ad huiusmodi expensas solvendas; secus vero si matrimonium initum fuerit *ante diem* 1 maii 1889; **aut** (quamvis postea) in regionibus forali iuri subiectis.

CASUS VIII

DE DOMINIO CLERICORUM

POLYDORUS, parochus, neglectis pauperibus, notabilem pecuniae summam ex stipendiis Missarum aliisque honorariis, ex beneficio vel pensione a Gubernio accepta, ex parcimonia in victu, collectam, partim in varios cognatos et amicos distribuit, partimque in senectutem reservat. Sed, repentina morte correptus, absque testamento e vivis sublatus est. Quare pecunia reservata simul cum relicto patrimonio inter heredes dividitur.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam sunt bona quorum clerici dominium habent?*

2.º *An teneantur ex iustitia superfluum bonorum ecclesiasticorum pauperibus distribuere?*

3.º *An vel quomodo peccaverit POLYDORUS?*

4.º *An heredes teneantur pauperibus restituere?*

SOLUTIO:

642. — *Resp. ad 1.um* 1.º Clerici dominium perfectum habent bonorum *patrimonialium, industrialium, et casualium*, quia huiusmodi bona sunt omnino *civilia*, non vero *ecclesiastica*, et proinde ratione eorum clericus haud secus ac laicus habendus est. — 2.º Idem dicendum est de bonis quae clericus ex *parcimonia* de redditibus beneficii obtinuit, quia ius habet ad honestam sustentationem, et proinde quod stomacho subtrahit, propriae crumenae su-

peraddit. — 3.º Habet dominium utile bonorum *ecclesiasticorum*, ita ut iis uti possit ad honestam sustentationem, ea tamen conditione ut omne superfluum in pauperes, vel causas pias erogare debeat. Ex multis Conciliorum testimoniis constat. *Gury*, n. 507.

Resp. ad 2.um Neg., probabiliter, quia licet clerici debeant ex Ecclesiae praecepto superfluum bonorum ecclesiasticorum pie impendere, de obligatione tamen iustitiae non constat. *Comp.*, n. 693.

643. — *Resp. ad 3.um 1.º POLYDORUS* non peccavit *per se* erogando in cognatos vel amicos donaria, ex stipendiis Missarum aliisve honorariis, aut ex parcimonia in victu collecta, ut patet ex dictis. — 2.º Peccavit vero et quidem *per se* graviter, pecuniam ex beneficio ecclesiastico habitam (ac honestae sustentationi superfluam), neglectis pauperibus, similiter impendendo. Idem dicendum est etiam de superfluo ex pensione a Gubernio accepta in locis in quibus haec pensio succedit beneficiis, quia instar beneficii ecclesiastici habenda est, ut pluries a S. Paenit. decisum fuit. *Gury*, n. 508.

644. — *Resp. ad 4.um Controvertitur*, ut patet ex dictis. Hinc *probabiliter* heredes absque iniustitia et peccato totam hereditatem retinere possunt. Ratio est, quia nequeunt obligari nisi titulo iustitiae, ad restitutionem aliquam in causas pias faciendam: atqui deest fundamentum obligationis ex iustitia; etenim ex dictis POLYDORUS *probabiliter* non peccavit contra iustitiam, beneficii superflua retinendo, seu pauperibus non erogando; ergo neque heredes obligatione iustitiae ligari possunt; obligatio enim maior et diversae speciei dari non potest in heredibus, quam in ipso auctore. Porro, si heredes non tenentur ex iustitia, neque etiam alio titulo, et proinde non peccant totam hereditatem retinendo. Etenim obligatio POLYDORI fuit mere *personalis*, non vero *realis*, saltem probabiliter (contradicunt tamen *Wernz*, *Ius Decretal.*, vol. 3, nn. 186, 288; *Aichner*, *Comp. iur. eccles.*, § 233; *Lehmke.*, 2, n. 902; *Noldin*, *De praecept.*, n. 769, et videtur confirmari ex a. 31 Concord. pro **Hispania**): atqui obligationes *mere personales* ad heredes non transeunt, sed solae *reales*; ergo heredes non sunt inquietandi. Praeterea in praxi maxima est difficultas sciendi utrum pecunia a parrocho relicta, ex redditibus superfluis beneficiorum, vel aliunde proveniat. Non enim constat quod POLYDORUS secreto sufficienter eleemosynas non dederit. *Comp.*, n. 691 et seq.

CASUS IX

DE IURE ECCLESIAE POSSIDENDI BONA TEMPORALIA IN HISPANIA

TITIUS, Minister Regis Hispaniae, cum bona quaedam ecclesiastica denunciata essent tanquam permutationi subiecta, vi De-

creti Concordati inter S. Sedem et Gubernium Hispaniae; ea tanquam Gubernii propria iussit usurpare et publice vendere. Obstitit Episcopus, tum quia talia bona iudicabat exempta ab huiusmodi permutatione, utpote quae pertinere videbantur ad capellanas familiares, tum praecipue quia vel in ipsa hypothesi, qua talia bona vi praedicti Decreti commutationi essent subiicienda, adhuc Gubernium ea sibi usurpare et vendere non potest, nisi postquam: *a)* id constaret ad tramites legales, *b)* et Episcopus praemitteret aestimationem horum bonorum, *c)* et Gubernium tradidisset Praelato titulos debiti publici perpetui iuxta talem aestimationem, et denique, *d)* ipse Episcopus, facultate accepta a Sede Apostolica, cessionem horum bonorum fecisset. His non obstantibus, Minister, promulgato novo regali decreto, per suos delegatos praedicta bona a legitimis administratoribus extorsit et tanquam venalia publicavit. Quare Episcopus eum, tanquam bonorum ecclesiasticorum usurpatorem, excommunicatione multatum denunciavit.

HINC:

QUAER. 1.º *An Ecclesia in Hispania vi legum civilium bona immobilia possidere possit?*

2.º *Quid statuatur Ius Concordatum circa bonorum immobilium commutationem?*

3.º *An et quam excommunicationem incurrerit TITIVS?*

4.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

645. — *Resp. ad 1.um Affirm.*, ut patet tum ex aa. 40 et 41 *Concordati* initi ann. 1851, tum ex a. 3 *Decreti concordati* sive *Conventionis legalis* (*Convenio-ley*) 4 apr. 1860, tum denique ex aa. 38 et 746 *Cod. civ. Comp.*, n. 699.

Resp. ad 2.um Vi citatae *Conventionis legalis* 4 apr. 1860, R. Pontifex concessit ut bona ecclesiastica, factis quibusdam exceptionibus, Gubernio hispano, servatis debitis sollemnitatibus, essent tradenda; et vicissim Gubernium onus in se suscepit tradendi Ecclesiae titulos debiti publici iuxta bonorum valorem, et insuper supplendi quidquid deesset ad dotem cultui et clero in *Concordato* anni 1851 assignatam.

Diximus *factis quibusdam exceptionibus*. Excipiuntur enim ab iniuncta permutatione cum Gubernio: *a)* omnia bona quocumque titulo ab Ecclesia acquisita post dictum diem 4 apr. 1860; *b)* bona de quibus agitur in a. 6 praedictae *Conventionis legalis* et in aa. 31 et 33 *Concordati*, nempe: palatia episcopalia, domus parociales, aedificia ecclesiastica, etc., etc.; et in genere ea omnia quae tunc temporis cultui divino dicata erant, et quae tunc destinata erant usui et habitationi religiosorum vel in posterum

fuerint ad hoc destinata; c) bona pertinentia ad capellanias collativas familiares; d) onera Missarum, anniversariorum, festorum, etc. (et etiam census ad huiusmodi onera sublevanda) imposita super bonis privatorum. Tandem Episcopus ex bonis per se commutationi obnoxiiis ius habet et eximendi quae retinenda iudicaverit; ita tamen ut eorum valor in dotem Ecclesiae computetur ideoque imminuatur quantitas a Gubernio supplenda. **Comp., l. c.**

Sollemnitates vero in commutatione servandae illae sunt, quas Episcopus in casu ipsi TITIO significavit, ut patet ex a. 7 citatae *Conventionis legalis*.

646. — Ex dictis inferitur: 1.º Bona exempta a permutatione cum Gubernio facienda, esse vere et proprie ecclesiastica, ideoque usurpatores, quicumque illi sint, incurrere poenas contra usurpatores bonorum ecclesiasticorum.

2.º Bona permutationi cum Gubernio faciendae subiecta, esse pariter bona ecclesiastica, donec cessio ab Episcopo ad tramites legum concordatarum fiat; ideoque si Gubernium ante dictam cessionem huiusmodi bona usurparet, vere et proprie esset usurpator bonorum ecclesiasticorum; unde poenas incurreret contra tales usurpatores ab Ecclesia statutas. **Comp., n. 700.**

647. — *Resp. ad 3.º* Quod TITIVS inciderit in excommunicationem, nimis est apertum, cum ex dictis revera usurpator bonorum ecclesiasticorum exstiterit. Ex canone enim 2346: «Si quis bona ecclesiastica cuiuslibet generis, sive mobilia sive immobilia, sive corporalia sive incorporalia, per se vel per alios in proprios usus convertere et usurpare praesumpserit aut impedire ne eorundem fructus seu redditus ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur, excommunicationi tandiu subiaceat, quandiu bona ipsa integre restituerit, praedictum impedimentum removerit, ac deinde a Sede Apostolica absolutionem impetraverit».

Atqui TITIVS revera *bona ecclesiastica* usurpare praesumpsit, seu impedire ne ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur; ergo saltem excommunicatione *simpliciter* R. Pontifici reservata manet revinctus. Cfr. *Villada*, Casus, vol. 2, sect. 3, art. 3, cas. 3.

Resp. ad 4.º Ex dictis iam patet Episcopum recte se gessisse, et optimo iure Ministrum tanquam excommunicatione innodatum denuntiasset.

CASUS X

DE DOMINIO AUCTORUM

TITIVS, librarius, opus aliquod recenter in Hispania edidit, cuius duo millia exemplarium clam excudit, ultra ea quae ab auctore postulata fuere. Iam mille vendiderat, cum a confessario

intellexit se ad restitutionem teneri totius lucri sic obtenti. Quare ille reliqua exemplaria in Americam transmisit, ibique divendere curavit, partim in republica argentina et guatimalensi, partim in uruquaria et chilensi.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam sunt iura auctorum in propria opera?*

2.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

648. — *Resp. ad 1.um* Auctor operis alicuius strictum ius habet ne eo invito opus in lucem edatur et sic ille fraudetur lucro quod e tali evulgatione sperare poterat. Quod si fieret, damnificator ad restitutionem teneretur pro ratione damni illati.

Quare contra iustitiam peccaret, et ad restitutionem teneretur, qui opus manuscriptum, vel contiones aut orales explicationes licet publicas, inscio auctore typis ederet. Quod expresse cavetur iure hisp., a. 8 legis sic dictae *de propiedad intelectual* (10 ian. 1878), ubi statuitur: «Nemo igitur sine auctoris facultate, ius habet edendi opus scientificum, litterarium vel artisticum quod stenographice scriptum, adnotatum vel transcriptum fuit cum legebatur, exsequebatur, vel, sive publice sive privatim, exponebatur; neque orales explicationes». Cohæret ius col., a. 12 legis 32 ann. 1886, et mex., a. 1134.

649. — De iure positivo, vigente fere in omnibus nationibus, conceditur auctori, etiam postquam opus suum typis edidit, ius impediendi per aliquot annos ne quisquam illud praelo committat, et vendat, absque auctoris facultate. Huiusmodi leges, utpote determinativæ proprietatis, non sunt mere poenales, sed obligant in conscientia ante sententiam iudicis.

Hoc ius per se competit auctori tantum in propria natione; sed vi pactorum, generatim etiam in exteris nationibus, eodem iure ac in propria patria gaudere potest.

Sic in **Hispania** (a. 6 leg. cit.) et in rep. col. (aa. 9 et 15 leg. cit.) conceditur auctoribus ius proprietatis durante eorum vita; heredibus autem per annos *octoginta* (*quinguaginta* ex iure lusit., 579) a morte auctoris. Transmitti etiam potest per actus inter vivos. Ius sic quaesitum durat adhuc post mortem auctoris, non habentis heredes necessarios, *annis octoginta; viginti et quinque* vero, si tales heredes habeat; ad quos postea ius devolvitur per annos *quinque* supra *quinguaginta*.

Iure per. auctori conceditur proprietas operis per totam vitam; heredibus vero ac cessionariis per annos *viginti*: vel etiam per *triginta*, si opus fuerit postumum, aa. 1 et 2 legis 31 oct. 1849. Qui in fraudem agunt, gravibus mulctantur poenis, ibid., aa. 6 et 7; et Cod. poen., a. 353.

Quoad proprietatem litterariam, artisticam et dramaticam in rep. mex., confer aa. 1132-1271 Cod. civ.

650. — **Hispania** pactum proprietatis litterariae habet cum **Lusitania** (5 aug. 1860, et 9 aug. 1880), cum **Hollandia** (31 dec. 1862), cum rep. **S. Salvatoris** (23 iun. 1884), cum rep. **columbiana** (28 nov. 1885), cum **Stat. Foederat. Amer. sept.** (3 mart. 1891), cum rep. **guatimalensi** (25 mai. 1893), **costaricensi** (20 iun. 1896), **argentina** (10 april. 1900), **paraquariensi** (28 mai. 1900), **mexic.** (12 sept. 1903), **aequat.** (nov. 1904), **panamen.** (25 iul. 1912); necnon cum Imp. Instr. (1 apr. 1912).

651. — Praeterea **Hispania** *conventionem mutuam* habet cum Germania, Belgio, Gallia, Anglia, *Italia*, Liberia, Helvetia, *Hollandia*, Norwegia, *Montenegro*, Luxemburgio, *Monaco*, *Tunete*, et rep. *haitiana*, ex qua conventione civis unius nationis in aliis iura proprietatis litterariae vel artisticae servat, eodem modo ac si harum subditus esset; ita tamen ut duratio iuris auctoris: *a)* pro operibus editis ante 13 nov. 1908 non possit esse maior quam sit in ea natione in qua opus in lucem editum sit: quod si in pluribus simul fuerit editum, attenditur tantum ad eam in qua minor est duratio (9 sept. 1886; 5 sept. 1887; 4 maii 1896); *b)* pro editis postea durat toto tempore quo auctor vivit, ac quinquaginta annis post eius mortem, nisi brevior sit in loco originis operis (4 maii 1896, 13 nov. 1908 rati. Matriti, 7 sept. 1910). Cfr. *Alcubilla*, App. 1910, pag. 524, seq. **Comp.**, n. 703.

Huiusmodi leges et conventiones obligant in conscientia ante sententiam iudicis. Sunt enim determinativae iuris proprietatis. *Waffelaert*, De iustitia, vol. 1, n. 193.

An et quomodo contra *ius naturale* peccet, qui in propria patria opus aliquod in externa natione recenter editum praelo committat absque auctoris facultate (si nempe pactum proprietatis non vigeat inter utramque nationem), certo non constat.

652. — *Resp. ad 2.um* **TITIVS** tenetur ad restitutionem pro damno illato quoad libros venditos tum in **Hispania** tum in rep. **arg.-par.**, et in **guat.**, quae pactum proprietatis cum Hispania habent; non vero, saltem probabiliter, quoad libros divenditos in rep. **ur.** et **chil.** Deficiente enim conventionem internationali, non certo constat de iure *stricto* auctoris.

CASUS XI

CUI SPECTET IUS PROPRIETATIS LITTERARIAE

ONESIMUS fratrem suum **ORONTIUM** heredem suorum bonorum instituit. Praeterea in quadam scheda, quae vim testamenti holographi habet, distribuebat bona domus mobilia inter **ORONTIUM** et

alios fratres, et aliqua etiam assignabat suis famulis. In ipsa scheda dicebat: «Fatri meo ORONTIO relinquo omnia scripta mea quae domi reperiuntur in tali loco, etc.». ONESIMUS auctor erat operis cuiusdam philosophici, cuius plures editiones iam factae erant et ut liber textus habebatur in quibusdam scholis publicis. Mortuo ONESIMO, accedit ad ORONTIUM PALMATIUS, filius unius e famulis ONESIMI, cui in plurimis rebus patrocinium ONESIMUS praebuerat, quique professor erat in quadam publica schola ubi ille liber ONESIMI uti textus habebatur, eique dixit: «Frater tuus mihi donavit ius proprietatis in opus suum philosophicum, quia iudicavit me posse habere curam successivarum editionum». Sed ORONTIUS ostendit ipsi schedam qua frater suus illi assignabat omnia scripta sua.

HINC:

QUAER. *Ad quem spectet ius proprietatis in illud opus ONESIMI?*

SOLUTIO:

653. — *Resp.* Ad ORONTIUM, non praecise vi illius schedae, quae potius scripta privata seu nondum publici iuris facta attingere videtur, sed vi testamenti in quo nominatur heres. Cum ergo de iure proprietatis litterariae nihil statuerit ONESIMUS, illud ius pertinet ad heredem. Donatio illa facta in favorem PALMATII ad summum erit testamentum informis, cui ORONTIUS se conformare non tetur, cum non agatur de causa aliqua pia, sed profana, eo vel maxime quod de illa voluntate ONESIMI non constat nisi ex testimonio *unius*, qui testis est in causa propria: *testis unus, testis nullus*, maxime in propria causa.

CASUS XII

DE OCCUPATIONE 1.º

1.º CHRISTOPHORUS, tempore belli, dum civitas obsidione premeretur, et iniectione globorum ignivorum infestaretur, dumque palatium cuiusdam divitis, flammis in immensum crescentibus, incenderetur, domesticis omnibus aufugientibus, et de extinctione incendii desperantibus, domum latenter ingressus est, ibique cistulam auri plenam abstulit, evasitque prospere, de felici sua sorte gestiens; eam pecuniam absque ullo scrupulo sibi servavit, huiusmodi lucrum industriae suae extraordinariae, vel potius audaciae tribuens.

2.º FORTUNATUS, urbe ab hostibus capta et direpta, emit ab aliquo milite aliqua vestimenta, exiguo prorsus pretio. Postea vero, cum haec vestimenta accuratius lustrasset, in eis reperit

insutos non paucos aureos, quod optimae providentiae Dei tri-
buens, absque ullo conscientiae remorsu servavit.

HINC :

QUAER. 1.º *An CHRISTOPHORUS in primo casu pecuniam incendio surreptam sibi retinere valeat?*

2.º *An FORTUNATUS in secundo casu servare possit pecuniam in vestimentis emptis a milite inventam, vel militi restituere debeat, si eum noverit, vel domino, si appareat?*

SOLUTIO :

654. — *Resp. ad 1.um Neg.* Ratio est, quia res quaelibet e periculo interitus erepta, manet domini sui. Hinc axioma : *Res clamat ad dominum*. Licet enim CHRISTOPHORUS sine iniuria potuisset permittere, ut cistula haec combureretur, attamen eo ipso quod illam e periculo eripuerit, ad eundem dominum pertinere pergit, sicut domus incendio erepta, non ad illos qui flammam exstinxerunt, sed ad pristinum dominum pertinere agnoscitur. *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 112; *Elbel*, n. 172; *Gury*, n. 510.

655. — *Resp. ad 2.um 1.º* FORTUNATUS non tenetur militi reddere aureos in veste repertos. Ratio est, quia, etiamsi miles iuste acquisiverit vestes, v. gr. in bello iusto, non tamen acquisivit dominium in aureis sub vestibus latentes; nec possunt dici pertinere ad pretium vestis, siquidem eos ignoravit, nec proinde animo domini unquam possedit. Ignoti autem nulla est possessio, sicut nulla cupido. — 2.º *In casu in quo cognosceretur dominus, ei reddenda est praefata pecunia, quia animum possidendi rem suam nunquam abiecit, et dominium eius servavit.* Nam ablatio a milite facta *materialis* fuit potius quam *formalis*, respectu aureorum latentium, et proinde non obstat possessioni civili ex parte prioris domini. *Elbel*, ibid.

CASUS XIII

DE OCCUPATIONE 2.º

1.º AQUILINUS ad feram captandam laqueum ponit. Absque mora fera in eo implicatur. CAIUS per hunc locum casu transiens, eam illinc extrahit et asportat, ut ea fruatur.

2.º PROCULUS, peritus venator, leporem suscitatur; eius canes strenue feram insequuntur. Verum, lepus aufugiens transit coram PAULINO, alio venatore, et ab eo occiditur.

3.º ATILIIUS, venator, leporem in campo aperto CAII occidit. Obstat dominus, qui casu praesens aderat, ne venator praedam tollat. Immo arripit ipse, et cum amicis manducat.

HINC :

QUAER. 1.º *An fera sit AQUILINI vel CAII in primo casu?*

2.º *An PROCULI aut PAULI in secundo casu?*

3.º *An ATTILII aut domini in tertio casu?*

SOLUTIO :

656. — *Resp. ad 1.um* Fera est AQUILINI, quippe qui laqueum posuit, et ope laquei eam occupavit, si adeo impedita fuit ut inde evadere non potuerit. Etenim fera illius esse debet qui laqueum posuit, et fugiendi facultatem ei praecidit; siquidem est auctor laquei, et laborem atque industriam ad animal capiendum adhibuit. *Comitolus*, l. 4, q. 29; *S. Alph.*, Hom. ap., n. 71.

Ita etiam ius *lusit.*, a. 388; *aeq.*, 606; *chil.*, 617; *col.*, 693; *nic.*, 617; *per.*, 486; *Salv.*, 687.

657. — *Resp. ad 2.um* Lepus est PROCULI qui eum suscitavit, et quem per canes prosequabatur, si verisimiliter a canibus capientus fuerit. Secus ad occisorem pertinebit. Ratio ex modo dictis liquido constat. Igitur, in huiusmodi casibus, quam maxime ad omnes circumstantias attendendum est, ut sciatur ad quem fera pertineat. Pertinet enim ad venatorem qui iam eam moraliter occupasse censetur, licet adhuc neque apprehenderit, neque occiderit.

Iure autem *hispano* dividi debet inter PROCULUM et PAULINUM, iuxta a. 38 legis venationis diei 18 maii ann. 1902.

658. — *Resp. ad 3.um* Fera est ATTILII, venatoris, quippe qui occidendo fecit suam, licet arripuerit modo illicito, seu absque venia domini agri. Proinde dominus iniuste egit, praedam sibitribuendo et manducando; non enim erat fructus agri. Ergo ad restitutionem tenetur; licentia eius requirebatur quidem, sed eam concedere tenebatur. Si tamen damnum aliquod ab ATTILIO latum fuerit in agro CAII, hic indemnitate[m] exigere potuit. Cohæret ius *hisp.*, iuxta a. 37 legis venat.

Iure autem *aeq.*, 599; *arg.-par.*, 2577 (2543); *bras.*, 598; *chil.*, 610; *col.*, 689; *nic.*, 610; *Salv.*, 680; *ur.*, 686, si praedium CAII clausum fuerit, aut excultum, aut in quo ipse expresse venationem prohibuerat, fera CAIO esset tribuenda. *Comp.*, n. 704, seq.

CASUS XIV

DE RE INVENTA 1.º

BARBARA, cauponis famula, tabernam verrendo, tres aureo papyro involutos reperit. Primum obstupescere illa atque mirari! Quid est hoc, ait? O miram Dei providentiam! Verum, re paululum perpensa, subsequitur animi perplexitas... Cuius sint aurei prorsus ignorat, quia hac die adfuit magnus hospitum peregrinorum con-

cursus. Quid igitur de pecunia faciendum? Urgente conscientia, satagit ut eius dominum detegat, sed absque successu. Cum autem aureos diu detinuisset, domino non comparente, statuit eos sibi servare. Attamen, errandi formidine pressa, rem duobus subiicit sacerdotibus. Prior dicit pecuniam domino domus tribuendam esse. Alter opinatur eam pauperibus necessario distribuendam esse. Igitur BARBARA ansia remanet.

HINC :

QUAER. 1.º *An pecunia sit domino domus tribuenda?*

2.º *An pauperibus distribuenda, vel utrum ab ancilla ad usum proprium servari possit?*

3.º *Quid faciendum BARBARAE, si, ex iussu vel consilio confessarii, pecuniam in causas pias impenderit, et dominus ex insperato appareat?*

SOLUTIO :

659. — *Resp. ad 1.um* BARBARA minime tenetur pecuniam a se inventam domino tabernae tribuere, quia hic nullum ius in eam habere potest. Etenim ex omnibus adiunctis constat eam pecuniam non ab ipso fuisse amissam, sed ab aliquo hospite extraneo. Ergo nullum ius habet in illam, ne pro parte quidem, cum neque sit thesaurus, neque fructus fundi. *Gury*, n. 519.

660. — *Resp. ad 2.um* BARBARA non tenetur pecuniam a se inventam impendere in causas pias. Etenim, domino diligenter et diu inquisito, nec comparente, res habenda est ut derelicta, et proinde fit primi occupantis, seu inventoris. Pauperes, sive aliae causae piae nullum ius habent ad illam pecuniam, neque existit ulla lex obligans ad eam ipsis erogandam, neque si ita fiat compensatur damnum quod dominus incognitus patitur. Ergo BARBARA tres aureos a se inventos retinere potest. *Elbel*, De rest., n. 307; *Gury*, n. 520.

✓ 661. — *Resp. ad 3.um* Si BARBARA pecuniam in pias causas impenderit, quando nulla spes remanet dominum detegendi, et dominus ante tempus praescriptionis appareat, nulla ei facienda est restitutio, quoties res minutatim fuit distributa, vel expensa quin locus pius ditior evaserit, *iuxta omnes*. Immo idem dicunt non pauci, etiamsi pecunia uni pauperi, vel uni causae piae erogata fuerit, quia translatus est rei dominium. Secus vero, si spes dominum inveniendi non abfuerit; etenim comparenti restituenda est.

Igitur, si ius naturale attendas, peracta sufficienti diligentia expectandum *videtur* per aliquod notabile tempus (v. gr. per duos annos) utrum dominus compareat, quo transacto et domino non comparente, inventor aequiparatur possessori bonae fidei et incipere potest praescriptionem. *Ball.-P.*, vol. 3, n. 91.

662. — Iure autem **hispano**, aa. 615 et 616, et **ven.**, 792-795 (696-699), res inventa statim tradenda est praefecto municipii (*alcalde*), qui duabus dominicis proxime sequentibus inventionem consueto more publicare faciat. Elapsis ab ultima publicatione duobus annis (uno ex **ven.**), et domino non comparente, res adiudicatur inventori, fitque illius propria, ut videtur, quin opus habeat praescriptione (1); si vero dominus compareat intra id tempus, *decimam* partem valoris rei, inventori dabit. Quod si rei pretium excedat 2000 libell., pro excessu dabit tantum *vigesimam* partem.

Iure **lusit.**, a. 415 seq., rei inventae notitia deferenda paracho est, qui edicto ad valvas ecclesiae affixo rem denuntiabit: praeterea in ephemeride officiali provinciae nuntium divulgabitur, si valor rei excedat 43 franc. (3000 reis). Quod si dominus non comparuerit, inventor rem suam faciet infra 45 dies, tres, sex, aut duodecim menses prout valor rei sit infra 43 fr., infra 85, infra 170, vel ultra 170.

[Iure **guat.**, a. 566 seq., inventor rei amissae praefecto municipii vel provinciae illam consignare debet, qui peractis diligentibus praescriptis, si dominus non compareat, eam dividet in tres partes, quarum prima erit pro inventore, reliquas duas tribuet Universitati nationali. Quod si inventor aliter se gesserit, tenetur de damnis, et quasi reus furti conveniri et puniri potest (a. 570); nec unquam praescribere rem illam poterit, a. 655.

Cum iure **guat.** cohaeret fere ius **mex.**, aa. 710-727 et 1090; sed inventori tribuit tantum quartam partem valoris rei inventae, non comparente domino; reliquum vero domibus beneficentiae.

Quoad reliquos Cod. **Amer. lat.**, cfr. **aeq.**, 618-624; **arg.-par.**, 2567-2574 (2533-2540); **bras.**, 603-606; **chil.**, 629-634; **col.**, 704-710; **cost.**, 501-505; **nic.**, 629-634; **per.**, 514 seq.; **Salv.**, 699-704; **ur.**, 700-704]. **Comp.**, nn. 714 et 722.

CASUS XV

DE RE INVENTA 2.º

Thesaurus et alia

TITIUS, famulus, **CAIO** confessario se accusat: 1.º Quod non semel recursum habuerit ad occultam compensationem contra dominum cui famulatur, **SEMPRONIUM** nempe; tum quia eum diebus dominicis toto mane labori addicit, quin praemium aliquod

(1) Iure **per.**, elapsis sex mensibus post peractas diligentias statutas in a. 515, domino non comparente, res eo ipso fit inventoris propria (a. 521).

pro illo labore ei reddat; tum etiam quia plures alii famuli maius salarium singulis diebus cum eodem labore obtinent.

2.º Quod paucis abhinc mensibus suspicans in praedio, cuius SEMPRONIUM usumfructum habet, latere thesaurum, eum de industria quaesivit inventumque sibi totum occulte servavit.

3.º Quod alias, cum invenisset in via bursam nummis argenteis refertam, Praefecto municipii eam consignavit, qui, peractis diligentibus a lege statutis et domino non comparente, bursam TITIO reddidit post duos annos. At casu accidit ut illo ipso die, quo bursam sibi redditam habuit TITIUS, etiam intelligeret quisnam esset eius dominus, PETRUS scilicet, quamvis hic TITIUM illam habere adhuc ignoret.

His igitur auditis, TITIUS a confessario sub denegatione absolutionis damnatur ad restituendum SEMPRONIO tum ea quae per occultam compensationem TITIUS sibi surripuerat, tum etiam thesaurum: 1.º quia famuli occulte se compensare nequeant, ut patet ex propositione damnata ab Innoc. XI; 2.º quia thesaurus de industria quaesitus totus domino cedit; bursam vero PETRO tradere iussit, quia, ut confessarius aiebat, res inventa domino comparenti semper restitui debet.

HINC:

QUAER. 1.º *An et quomodo liceat famulis se occulte compensare?*

2.º *Cui cedat thesaurus inventus?*

3.º *An et quomodo quis rei inventae dominium acquirere possit?*

4.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

663. — *Resp. ad 1.um* Famulis licet compensatio, quando debita adsunt conditiones: ad quod non sufficit quod ipsi *existimentales* condiciones adesse. Possunt tamen facile adesse, si metu, aut necessitate, aut invitus consentiat famulus in pretium inaequale, vel operibus indebitis gravetur. **Comp.**, n. 759. Cfr. etiam *Il Monitore*, vol. 11, pag. 308, seq.

664. — *Resp. ad 2.um* Thesaurus: a) repertus ab ipso domino fundi totus ipsi cedit; b) inventus ab alio dividendus est iure **hispano** inter inventorem et dominum (1) fundi (*q.*, 585), si fortuito inventus sit; si vero ex industria, totus domino tribuitur (2):

(1) Dominus hic intelligitur, sive persona privata, sive Status, sive Ecclesia.

(2) Ita Cod. **hisp.-ph.**, a. 351; **ital.**, 714; **aeq.**, 615; **arg.-par.**, 2584 (2550); **bras.**, 607 seq.; **chil.**, 626 seq.; **col.**, 701; **cost.**, 498 seq.; **guat.**, 563-565; **mex.**, 759 seq.; **nic.**, 626; **Salv.**, 696; **ur.**, 496; **ven.**, 581 (513). — Idem statuit ius **bol.**, a. 441, sed praeterea iubet ut sexta thesauri pars Statui tradatur; **lusit.**, a. 424, tribuit in primo casu 2/3 domino, 1/4 inventori.

tamen inventor ante iudicis sententiam dimidium retinere potest (vide infra, n. 668); c) inventus in loco destinato publicis usibus totus cedit inventori (3). Dominus fundi est qui habet dominium directum, non qui habet tantum usumfructum (4). **Comp.**, n. 711.

665. — *Resp. ad 3.um* Res inventa *per se* domino, si inveniatur, restitui debet, quia res clamat ad dominum. Potest tamen, servatis servandis, ipse inventor illius acquirere dominium iuxta dicta supra, n. 661.

666. — *Resp. ad 4.um a)* TITIVS: 1.º potuit recurrere ad occultam compensationem ob laborem praestitum toto mane diebus festivis et pro quo debitum salarium sibi datum non fuit, non vero quia plures alii famuli maius salarium accipiant cum eodem labore, dummodo salarium TITIO datum sit iustum, etsi infimum, et libere conventum; 2.º ex praedicto thesauro dimidiam partem debet tradere domino fundi, non vero SEMPRONIO, qui fundi dominus non est, sed tantum usufructuarius; aliam dimidiam partem sibi reservare potest, nisi a iudice damnetur ad hanc etiam partem domino fundi restituendam; 3.º inventam bursam sibi retinere poterit, quia probabiliter eam suam fecit. — *b)* Confessarius fere in omnibus erravit, ut ex dictis in *a)* patet.

CASUS XVI

DE RE INVENTA 3.º

Thesaurus

1.º GAUDENTIVS, cum audivisset olim thesaurum absconditum fuisse in certo praedio, illud pretio ordinario emit, terram effodit, et reapse ter quaterque beatus, thesaurum invenit, totumque sibi retinet.

2.º FAUSTUS, cum felici eventu thesaurum in alieno fundo detexisset, illo ibidem relicto, confestim fundum ipsum emit, ut integrum thesaurum sibi servare posset.

HINC:

QUAER. 1.º *An GAUDENTIVS iniuste egerit praedium communi pretio emendo, licet praesumpserit, vel certo etiam noverit ibidem fuisse absconditum thesaurum?*

(1) Eadem fere statuunt Cod. ital., a. 425 seq.; lusit., 380; aeq., 578-581; arg.-par., 2373-2377 (2339-2343); bol., 283-287; bras., 65 seq.; chil., 589-605; col., 674-677; cost., 261-264; guat., 509; nic., 589-592; per., 459; Salv., 659-662; ur., 429-439; ven., 516-522 (449-453).

(2) In praedio emphyteutico thesaurus spectat non domino directo sed emphyteutae, iuxta a. 1632 Cod. civ. hisp.

QUAER. 2.º *An FAUSTUS potuerit totum thesaurum sibi servare? et quid si de industria quaesierit thesaurum in alieno fundo, et invenerit? an partem servare possit?*

SOLUTIO:

667. — *Resp. ad 1.um* GAUDENTIUS integrum thesaurum servare potest; quia illum reapse in proprio fundo invenit. Neque tenetur pretium maius pro agro solvere, quia thesaurus fructus fundi reputandus non est. Nec obstat praesumptio, immo neque certitudo rei; hoc enim omnino *per accidens* est, nullamque iniuriam venditori facit. Sic pharmacopola non debet pluris solvere de feno a se empto ex eo quod videat in eo esse herbas ad medicinam pretiosas. *Elbel*, n. 176; *Billuart*; *Lug.*, d. 6, n. 126; *S. Thom.*, 2, 2, q. 66, a. 5; *Gury*, n. 525.

668. — *Resp. ad 2.um* FAUSTUS dimidiam partem thesauri priori domino fundi dare debet; quia thesaurum invenit antequam fundum emeret, et proinde, statim ac rem detexit, illius medietatem retribuere debuit ei cuius tunc fundus erat. Si de industria thesaurum quaesierit in alieno fundo, de iure totum domino fundi tradere debet. Ita ius *rom.*, Inst., lib. 2, tit. 1, § 39; Cod. lib. 10, tit. 15, leg. un. — Quoad ius *hisp.-ph.*, *Ital.* et *Amer. lat.*, vide dicta supra, n. 664, cum notis.

Attamen haec lex quatenus privat *dimidia sua parte* inventorem qui de industria quaesivit, poenalis censetur, iuxta *S. Alph.*, ad puniendam illicitam inquisitionem; quare inventor posset ante iudicis sententiam dimidiam rei partem servare et dimidiam tantum domino tradere (supra, n. 664). Iure *per.*, a. 524, inventor in omni casu videtur ius habere ad dimidiam thesauri partem. *Comp.*, n. 710 et seq. *S. Alph.*, n. 602.

CASUS XVII

DE RE INVENTA 4.º

Thesaurus

TITIUS, laborans in horto domus paroecialis, effodiens terram invenit monetam auream octoginta pesetarum quodam loco absconditam. TITIUS sibi dimidiam partem reservat, et aliam dimidiam partem dat parocho, qui tamen dubitat an illa dimidia pars sibi debeatur aut potius ecclesiae, et, quatenus ad ecclesiam, an impendenda sit pro cultu et fabrica.

HINC:

QUAER. *Cui haec alia dimidia pars debeatur, an parocho, an ecclesiae?*

SOLUTIO :

669. — *Resp.* Neque parochus neque ecclesiae debetur, sed *potius* ipsi domui paroeciali, ita ut illa pecuniae quantitas sit impendenda in meliorationem domus aut ipsius horti seu in expensas maiores ad quas ipse parochus quatenus usufructuarius non teneretur. Si enim expenderetur pro reparationibus aut meliorationibus ad quas teneatur usufructuarius, idem esset ac si parochus sibi eam pecuniae quantitatem servaret. Cfr. Cod. civ., aa. 500-505, 527, 1408, 1743.

CASUS XVIII

DE RE INVENTA 5.º

Inventus thesaurus cuius est

NABOR magnum praedium rusticum emit a NAZARIO. Pars illius praedii erat domus quaedam rusticana, quam domini, tempore praesertim aestivo et autumnali, habitare consueverant. NABOR dimidium pretii conventi solvit, aliud dimidium solutus dum scriptura publica perageretur. NABOR possessionem praedii cepit, eique NAZARIUS claves domus rusticanae tradit, quia restaurationem quandam volebat perficere NABOR. Dum praesente NABORE fabri caementarii murum destruendum percuterent, ecce thesaurus omnium oculis apparuit, sed NABOR solus apprehendit. Nunc partem thesauri reclamant tum fabri caementarii tum NAZARIUS. Sed NABOR dicit totum sibi deberi, qui solus ipse et ante omnes apprehendit in praedio suo.

HINC :

QUAER. *Cui in casu thesaurus cedat?*

SOLUTIO :

670. — *Resp.* 1.º NAZARIO nihil debetur, quia neque ipse invenit, ut patet, neque thesaurus in praedio ipsius est inventus. Praedium enim erat iam NABORIS cui ipse vendiderat, nam ex Codice civili **Hisp.** venditio perficitur ex quo venditor et emptor conveniunt de re et de pretio (vide infra, n. 925), et in casu non solum hoc habetur sed etiam NAZARIUS rei possessionem tradidit NABORI per traditionem clavium et NABOR actus dominii exercere coepit, reparando domum, etc. Ergo praedium erat NABORIS.

671. — *Resp.* 2.º NABORI debetur certo dimidium saltem totius thesauri, quia hic inventus est in praedio suo. ✓

672. — *Resp.* 3.º Probabiliter ipsi NABORI debetur etiam et alia pars thesauri, quia ipse proprie fuit inventor seu qui primus omnium thesaurum apprehendit. «Nam ad hoc ut quis dicatur rem quampiam invenisse, et inveniando dominium acquisivisse, non

sufficit quod rem prius viderit, sed requiritur ut prior eam apprehenderet». *Gury*, n. 522. Cfr. etiam Cod. civ. *hisp.*, aa. 351, 610 et 614. Ergo inventor est qui apprehendit, non qui videt. Atqui NABOR omnium primus apprehendit. Ergo.

Et si quis velit dicere inventorem qui prius vidit, cum ipse NABOR simul cum aliis thesaurum viderit, etiam hoc titulo ipsi deberetur pars aliquota huius secundae partis.

CASUS XIX

DE RE INVENTA 6.º

Mordentes morsi

DONATILLA, puella paupercula, ex tenui labore victum diurnum sibi genitoribusque, aetate provectis, suppeditare conatur. Cum die sabbati, accepta modica hebdomadae mercede, domum alacriter rediret, facta iam nocte, infelici casu incidit in tres latrones, qui eam tota mercede, scuto aequivalenti, crudeliter spoliarunt. Illa autem efflagitavit ut saltem aliquantulum sibi relinquerent, quo miseros parentes a fame restaurare aliquo modo posset. Eius lacrimis unus ex latronibus, numisma argenteum unius franci, ut tactu apparebat, de crumena depromptum, illi porrexit. Minori contenta malo, DONATILLA summa diligentia domum petivit, et, infortunio narrato, quod supererat in medium protulit; cum ecce! non argenteus, ut dixit latro, sed aureus nummus, 20 argenteis, seu 5 scutis aequivalens.

HINC:

QUAER. 1.º *An DONATILLA, ignotis furibus, servare possit hanc pecuniam ex errore ei datam, vel eam dare pauperibus teneatur?*

2.º *An furi reclamanti, vel cognito, restituere debeat?*

3.º *Si detegatur aureum fuisse CAIO subtractum, an ei sit ex integro restituendum, vel possit puella retinere valorem pecuniae, sibi subreptae, vel etiam totum illum aureum sibi retinere?*

4.º *Si quis monetam argenteam pro aureo commutasset, et detegeret aureum fuisse PETRO subreptum, an aureus ille esset PETRO restituendus?*

SOLUTIO:

673. — *Resp. ad 1.º* DONATILLA, ignotis furibus, hanc pecuniam certo sibi retinere potest, utpote bonum derelictum. Nec proinde eam pauperibus erogare tenetur, iuxta superius dicta. Insuper nonne ipsa pauper est et commiseratione digna? *Gury*, n. 527.

674. — *Resp. ad 2.um* DONATILLA, etiam cognitis furibus, pecuniam integram servare potest. Ratio est: 1.º quia probabiliter pecunia haec ad eos non pertinet; 2.º quia ius habet eos denunciandi, et proinde pecuniam retinendi ratione cessionis iuris sui. Fures enim implicite et facile consentiunt, ne scilicet ad iudicem deferantur, seu, pecuniam deserendo, a iusta vexatione se redimunt. Ergo praefata pecunia ut res derelicta habenda est. *Gury*, ibid.

675. — *Resp. ad 3.um* Si ageretur de alia re praeter pecuniam, DONATILLA eam, cognito domino, restituere deberet, et nec posset ex ea se indemnem facere, quia res in individuo existens *clamat ad dominum*. Sed cum agatur de pecunia, et in pecunia attendatur non ad speciem, sed ad valorem, puella, ut videtur, potest non tantum servare partem ad se indemnem faciendam, sed etiam integrum aureum retinere. Fures enim monetam hanc suscipiendo, et cum suis miscendo, eam ut talem suam fecerunt, et de valore tantum erga dominum spoliatum fuerunt obligati. Ceterum in praxi valde difficile foret probare talem pecuniae speciem ad talem dominum pertinuisse; siquidem fures similes alias species habere potuerunt. *Gury*, n. 528.

676. — *Resp. ad 4.um* Aureus non esset PETRO restituendus, quia fur monetam ut talem suam fecit per commixtionem cum monetis aliis quas habuit, et insuper, ut dictum est, quoad pecuniam ad solum valorem est attendendum. Ergo fur de solo valore tenebatur. Ergo PETRUS monetam reclamare nequit. Praeterea, ut iam innuimus, valde difficile foret huius monetae identitatem probare. *Gury*, n. 529.

CASUS XX

DE RE INVENTA 7.º

Fures insigniter decepti

HORTENSIVS die quodam ex itinere placide revertebatur, insidens equo quem a RICHARDO, amico suo, commodati titulo acceperat, cum, infausto casu, incidit in duos latrones, qui de more vitam aut crumenam ab eo requirunt. Ocius ille crumenam eligit tradendam. Sed cum fere vacua foret, latrones et equum ab eo auferunt, et aufugiunt. Gemebundus pedestes revertitur ad RICHARDUM, ut infortunium ei referat. Ast non adeo infelix exitus erat futurus. Etenim, cum latrones ingentem saccum nummis et aureis refertum, in perula ad collare equinum pendula, reposuissent, ut tanto pondere se exonerarent, ecce *bucephalus* noster, latronibus posterioribus pedibus consalutatis, velocissimo cursu

iter dimetitur, et ad proprium stabulum mox adstat. Exclamare BERTHA ancilla stabuli ianuam equo aperiens! mirari TITIUS, advena hic casu adstans! BERTHA thesaurum detegit: TITIUS illum accipit ignorans quid rei esset, et ad domum RICHARDI defert. Quid vero de HORTENSIO? Ecce interea apparet iste tristissimus; sed mox evadit gaudiosus, rescians quid evenisset. Sed ecce lis magna exoritur! Quid de pecunia faciendum? Eam reclamant ancilla, quae prior eam detexit; reclamant quoque TITIUS, qui eam accepit; reclamant magis HORTENSII, totius rei causa, titulo compensationis pro accepta iniuria, sed reclamant maxime RICHARDUS, quia hanc pecuniam ipsi attulit equus suus, innixus principio: *Res fructificat domino*. Hoc dicens RICHARDUS impiger pecuniam arripit, et in proprio aerario recondit.

HINC:

QUAER. *Quid de casu? seu cui pecunia? an ancillae? an TITIO advenae? an HORTENSIO? an RICHARDO domus domino?*

SOLUTIO:

677. — *Resp.* Res difficultate non caret.

1.º Ancilla nihil reclamare potest. Etenim respectu eius, pecunia neque est res inventa, neque occupata; siquidem, quando saccum nummis repletum detexit, minime sciebat quid hoc esset, et num ab ipso HORTENSIO ibidem collocatus fuisset. Proinde ne cogitavit quidem de re occupanda, et sua facienda; immo nec de hoc cogitare potuit.

2.º Neque TITIUS, qui pecuniam e stabulo ad domum RICHARDI detulit, maiori iure potitur in pecuniam, ob easdem rationes; siquidem animum eam occupandi non habuit, nec habere potuit, cum quid rei esset nesciverit. Ergo inter HORTENSII et RICHARDUM lis tota restringenda est.

3.º HORTENSIIUS neque ipse ad hoc solatium pro tanto infortunio praetendere potest. Nihil ipsi, praeter summulam qua fuit spoliatus, tribuendum est. Etenim quid invenit miser? Invenit latrones, et praeterea nihil. Quid occupavit? Nedum quidpiam occupaverit, ipse infeliciter fuit spoliatus. Quod autem ad pecuniam spectat, res tota praeter eum, et, eo inscio, peracta est. Ergo nihil ipsi retribuendum, nisi id quod antea habebat. Nec dicas eum fuisse causam rei totius, et proinde felicem sortem sicut infortunium ei cedere; nam non fuit causa, sed mera occasio huius boni eventus; ergo in eum minime redundare debet. *Gury*, n. 532.

678. — 4.º RICHARDUS vero, domus et equi dominus, potest, ut videtur, ipse solus totam pecuniam sibi tribuere. Etenim res quae pro derelicta habetur, fit *primi occupantis*; porro eam occupavit per equum suum; est enim effatum: *Canis suus pro Martino*

venatur. Ergo et equus pro RICHARDO. Occupavit etiam ipse realiter pecuniam, dum in media contentione eam sibi tribuit. Praeterea ad nullum ex contententibus nummi et aurei pertinent; cum nullus illos occupaverit, nec animum occupandi primum habuerit. Ergo ipse solus restat dominus.

Dices: RICHARDUS non potuit rem occupare, neque *per equum*, quia non est modus occupandi, neque *per se*, quia non potiebatur maiori iure ac alii ad occupandum; ergo pecunia pauperibus, vel causis piis eroganda est. — *Respondeo*: Occupatio RICHARDI videtur sufficiens, attentis omnibus circumstantiis collective sumptis. Insuper quaelibet res derelicta, quae dari potest pauperibus, etiam ab inventore sibi retineri potest. Suadendum tamen enixe foret, ut haec pecunia in pias causas impenderetur. *Gury*, n. 533.

NOTA. In solutione casus res supponitur vere derelicta.

Si audiretur igitur totum pecuniae saccum alicui domino noto surreptum fuisse, et constaret ad illum pertinere, v. gr. ex aliquo signo indubio, cumulus ille totus ipsi restituendus foret. Haberetur enim ut res in individuo ad dominum clamans.

CASUS XXI

RES DERELICTA

TITIUS syngrapham, qua ius dabatur ad praemium in sortitione loteriae (*billete de loteria*), possidebat. Cum vero existimasset sortem ipsi non obtigisse, syngrapham scidit, et fragmenta proiecit in via publica. CAIUS, curiositate motus, fragmenta collegit eaque inter se aptavit; et non sine admiratione vidit huic syngraphae praemium deberi. Ergo administratori loteriae syngrapham ostendit et praemium retulit. Dubius tamen nunc est an possit necne acceptam pecuniam sibi servare.

HINC:

QUAER. *Cuius est praemium in casu?*

SOLUTIO:

679. — *Resp.* Praemium debetur TITIO, domino syngraphae, non CAIO. Ratio est, quia CAIUS non potuit dominium syngraphae acquirere nisi haec veluti res derelicta habeatur, quatenus TITIUS voluit se tali dominio spoliare dum syngrapham scidit et fragmenta proiecit. Atqui in casu TITIUS egit errore substantiali. Ergo consensus ipsius in abdicatione domini fuit nullus, non secus ac in contractibus in quibus intercedat error substantialis; sicut esset nullus si volens quispiam proicere monetam cupream, auream proiecisset. Ergo dominium syngraphae retinet TITIUS. Ergo ipsi, etsi non reclamanti, debetur praemium.

CASUS XXII

DE PRAESCRIPTIONE 1.º

1.º DAMASUS emit bona fide scyphum argenteum a fure. Illum tribus annis inter res suas habuit; tandem vendidit. Comparet autem subinde dominus et scyphum repetit; sed DAMASUS praescriptionem ei opponit.

2.º RANULFUS mala fide possedit pratum, ex quo decem annis percepit fenum. Moritur RANULFUS. RENATUS, eius filius, ut heres, ei succedit. Hic, ignorans malam fidem patris, pergit pratum possidere, et fenum colligere etiam per decem annos. Tandem pratum vendit, et ex pretio aliud sibi magis opportunum emit. Emptor prioris prati illud decennio, bona fide, possidet, et emolumentum percipit. Denique verus dominus prati illius detegitur.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit praescriptio, et quanam eius vis et conditiones.*

2.º *An DAMASUS dominium scyphi acquirere potuerit vi praescriptionis, in primo casu?*

3.º *An RENATUS, heres RANULFI, potuerit pratum et fenum praescribere, in secundo casu?*

4.º *An emptor prati illud praescripserit?*

SOLUTIO:

680. — *Resp. ad 1.um* Praescriptio est ratio seu ius aliquod positivum acquirendi dominium, aut se liberandi ab aliqua obligatione, per certum temporis lapsum, positis conditionibus a lege praefixis. Lex humana potest vi praescriptionis dominium rerum ab uno in alium transferre etiam sine consensu domini. Ratio est, quia id valde expedit bono publico, ideoque omnes nationes et etiam Ecclesia illam admittunt. Praescriptio debitis vestita conditionibus transfert dominium in conscientia. Ut praescriptio dominium transferat, quinque conditiones requiruntur, nempe: res praescriptibilis, possessio, tempus requisitum, titulus, bona fides. **Comp.**, nn. 715, 716.

681. — *Resp. ad 2.um* DAMASUS legitime praescriptionem opponere potest; adsunt omnes conditiones ad praescribendum requisitae, scilicet possessio, titulus, bona fides, tempusque pro mobilibus requisitum.

Resp. ad 3.um RENATUS iure romano, Dig. lib. 44, tit. 3, leg. 11, praescribere non potuit. Idem tene ex iure arg.-par., aa. 4038, 4039 (4004, 4005), et ex **bol.**, 1524.

Iure autem **hisp.-ph.** et reliq. **Cod. Amer. lat.**, praescribere potuit, iuxta dicenda infra, n. 758. **Comp.**, n. 726.

682. — *Resp. ad 4.um Affirm.* etiam ex iure *romano*. Immo iuxta **CC.** qui admittunt, ut diximus, heredum praescriptionem, emptor potest, tempori possessionis suae, addere ad praescriptionem tempus, quo heres possedit bona fide. **Comp.**, n. 720 et seq.

CASUS XXIII

DE PRAESCRIPTIONE 2.º

1.º SYLVINUS titulo hereditatis possidet a novem annis cum dimidio praedium pertinens ad duos diversos dominos, scilicet PETRUM et PAULUM. Nescio autem quo titulo, PETRUS detegit se ius partiale ad rem habere, hocque coram iudicibus repetit, et obtinet. Sex elapsis mensibus, reclamatur quoque PAULUS, sed ipsi opponitur praescriptio.

2.º HIPPOLYTUS bona fide possidet domum quae pertinet ad duos fratres IOANNEM et IACOBUM. Post novem annos IOANNES possessionem impugnat cum titulo deformi ob lituram, et nihil obtinet. Elapso autem decennio integro, IACOBUS, felici casu, invenit exemplar tituli proprii authenticum, absque lituris exaratum, ex quo probatur prioris tituli validitas. Statim domum reclamatur. Sed HIPPOLYTUS praescriptionem opponit.

3.º MEDARDUS praedium per novem annos bona fide possessum, GUSTAVIO heredi suo, moriens reliquit. Duobus annis elapsis, VICTORINUS probavit praedium istud ad se pertinere, et eius restitutionem repetit. Restitutionem recusat GUSTAVIUS, in iure praescriptionis innixus.

HINC :

QUAER. **1.º** *An valeat praescriptio SYLVINI, in primo casu?*

2.º *An HIPPOLYTI, in secundo casu?*

3.º *An GUSTAVII heredis, in tertio casu?*

SOLUTIO :

683. — *Resp. ad 1.um Dist.* Si duo domini ius habeant ex eodem titulo communi, SYLVINUS praescribere non potest, quia bonam fidem ex iudicis sententia amittere debuit. Si vero duo domini ius habeant ex titulo distincto, fieri potest ut SYLVINUS in bona fide permanserit, et praescribat. Si tamen aliquando contingat, etiam posita sententia iudiciali, rem in se ipsa dubiam fore, ita ut adhuc *probabiliter* iudicare possit rem esse suam, quamvis *probabilius* alterius appareat, adhuc posset praescribere : tunc enim inciperet esse possessor dubiae fidei, quae dubia fides non impedit praescriptionem bona fide inceptam : unde interruptio civilis prae-

scriptiones interrumpit tantum respectu actoris, non respectu aliorum. **Comp.**, nn. 721, 789.

684. — *Resp. ad 2.um* HIPPOLYTUS vere praescripsit. Eius enim possessio non fuit formaliter interrupta, quia, licet lis mota fuerit, adversarius tamen a iudice repulsam passus est. Accedit quod titulus authenticus, a IACOBO allatus, tardius inventus est, siquidem iam tunc praescriptionis tempus effluxerat. **Comp.**, n. 721.

685. — *Resp. ad 3.um* Valet praescriptio GUSTAVII, heredis, quia prosequitur et complet tempus ab antecessore inceptum.

Idem dicendum esset, si GUSTAVIUS praedium ex contractu venditionis habuisset. Tempus enim variorum possessorum coniungi potest ad efficiendam praescriptionem, modo omnes bona fide rem detinuerint. **Comp.**, n. 717 et seq.; *Gury*, n. 537.

CASUS XXIV

DE PRAESCRIPTIONE 3.º

Qualis debet esse possessio

1.º ANACLETUS domum possidebat in patria sua, et se translulit in alienam nationem. Cum ANACLETO habitabat NICASIUS, filius sororis ANACLETI. Cum hic in exteram nationem perrexit, permisit ut NICASIUS retineret habitationem in eadem domo. Negotia effecerunt ut ANACLETUS non rediret in patriam nisi post annos triginta et quinque, et tunc comperit NICASIUM tribus antea annis vendidisse illam domum CAMILLO. Reclamanti ANACLETO CAMILUS exhibet scripturam emptionis, NICASIUS vero opponit praescriptionem per possessionem non interruptam triginta annorum, quae possessio sufficit ad praescribendum, iuxta a. 1959 Cod. civ. hisp., etiam absque titulo et bona fide.

2.º CARPOPHORUS iam a viginti annis praedium TERENTII conductum habebat, sicut habuerat etiam pater suus. Hoc praedium CARPOPHORUS, quasi esset ipsius proprium, vendidit CALLIPODIO, quem rogavit ut permetteret sibi retinere praedium conductum. Hinc CARPOPHORUS duplex pretium conductionis singulis annis solvebat, ne fraus deprehenderetur, unum TERENTIO, alterum CALLIPODIO. Post annos undecim a peracta fraude, repente moritur CARPOPHORUS absque liberis. Tunc TERENTIUS volens praedium vendere, reclamationem contra ipsum CALLIPODIUM, ei opponens scripturam emptionis et possessionem in bona fide per annos undecim.

HINC :

QUAER. 1.º *Qualis debet esse possessio necessaria ad praescribendum?*

2.º *An NICASIVS praescripserit domum ANACLETI?*

3.º *An CALLIPODIUS praescripserit?*

SOLUTIO :

686. — *Resp. ad 1.um* Possessio dicitur detentio rei nomine proprio, vel iuris alicuius exercitium. Ut valeat ad praescribendum debet esse *dominativa*, publica, tranquilla, certa seu non aequivoca, et continuata (seu non interrupta) toto tempore requisito. **Comp.**, n. 718.

687. — *Resp. ad 2.um* *Negative*, quia non habuit possessionem *dominativam*, seu rem non detinebat animo dominii seu proprietarii, sed animo depositarii. Ergo deest possessio qualem ius exigit et consequenter huiusmodi possessio quantumcumque tempore duret, nequit iuvare ad praescriptionem neque in foro externo (1). In foro autem interno deest praeterea bona fides: in hoc enim foro «nulla valet praescriptio, nisi bona fide nitatur» (can. 1512), vel uti habetur in 2.^a Reg. iuris in 6.º: «possessor malae fidei ullo tempore non praescribit». **Comp.**, n. 589. Cfr. aa. 444, 447, 1930, 1941, 1942, 1952.

688. — *Resp. ad 3.um* Pariter *negative*, quia possessio CALLIPODII nunquam fuit *publica* seu talis ut verus dominus eam cognoscere posset, quia TERENCEIVS videbat praedium haberi in manibus conductoris ab ipso positi, a quo accipiebat singulis annis pretium conductionis: ergo nullo modo scire poterat praedium possideri a CALLIPODIO, et consequenter non poterat opportunam instituere reclamationem ad iura sua vindicanda. Ergo CALLIPODIUS non praescripsit, sed praedium manet in dominio TERENCEII. **Comp.**, n. 582 bis.

CASUS XXV

DE PRAESCRIPTIONE 4.º

1.º RAYMUNDUS, filius minor, fide optima rem furtivam a tutore ex publico mercatore emptam possidet. Elapso autem tempore ad praescriptionem requisito, ecce, nescio quo casu, tutorem suum, qui ipsius nomine emerat, minime ignorasse eam rem furtivam esse detegit. Hinc RAYMUNDUS, dubius, quaerit utrum eandem rem titulo praescriptionis retinere valeat?

2.º EUGENIVS novit patrem agrum alienum bona fide possi-

(1) Sent. Trib. Supr., 30 sept. 1910, 18 oct. 1923: *Alcubilla*, Ap. 1911, pag. 860; Ap. 1924, pag. 875.

dere. Tacet ille. Praescribit pater, et paulo post moritur. Filius vero, eius heres, agrum possidet, et retinet.

HINC :

QUAER. 1.º *An RAYMUNDUS possit rem retinere, in primo casu?*

2.º *An EUGENIUS agrum legitime servet?*

SOLUTIO :

689. — *Resp. ad 1.um* RAYMUNDUS rem possessam tuta conscientia titulo praescriptionis servare potest: gaudet enim omnibus conditionibus ad praescribendum requisitis; nec mala fides tutoris eius bonam fidem infirmare potest. Ipse enim proprie possidet; in possidente autem, et non in alio, bona fides requiritur. Tutor vero minime eximitur a damno erga dominum cognitum, defectu furis, reparando, scilicet ratione cooperationis. *Gousset*, n. 722; *Gury*, n. 538.

690. — *Resp. ad 2.um* EUGENIUS, licet peccaverit contra caritatem omittendo patrem de iniusta possessione admonere, non peccat tamen nunc contra iustitiam agrum retinendo. Etenim vere praescripsit pater, siquidem nulla conditio in ipso deerat ad praescribendum; ergo filius, heres, legitime possidet; accepit enim a patre id quod vere vi praescriptionis ad patrem pertinebat; nam pater omnia sua iura in filium transtulit; ergo transtulit dominium agri quod iuste possidebat. *Gousset*, n. 721; *Gury*, n. 538; *Comp.*, n. 717 et seq.

CASUS XXVI

DE PRAESCRIPTIONE 5.º

MARINUS domum ROBERTI vi contractus locationis tenet. Per 10 annos, non reclamante locatore, redditus annuos solvere ex incuria omiserat, cum tandem creditor debitum repetit. Quid tunc debitor? Pergit ad consulendum advocatum, ut sciat an teneatur integram pensionem a 10 annis solvere? Respondet iurisperitus eum obligari tantum ad solvendo redditus locationis a 5 ultimis annis et pro tempore remotiore posse vi legis praescriptionem opponere iuxta a. 1966 Cod. civ. **hisp.** Huic consilio obtemperavit, frustra mussitante et conquerente ROBERTO. Sed postea, cum MARINUS ad confitendum accessisset, confessarius eum obligavit, sub poena denegandae absolutionis, ad integram restitutionem locatori faciendam.

HINC :

QUAER. 1.º *An MARINUS posset praescriptionem opponere, seu an valeant in conscientia praescriptiones legales quinque annorum liberativae ex iure hispano?*

QUAER. 2.º *Quid de praescriptionibus brevissimi temporis, v. gr. trium annorum, unius* anni?*

SOLUTIO :

691. — *Resp. ad 1.um* MARINUS praescriptionem minime opponere potest. Habendus est sicut alius debitor quilibet. Praescriptiones quinque annorum valere quidem possunt, sicut aliae, posita bona fide, si debitor sit in ignorantia invincibili debiti, toto quinquennii tempore; non vero valere possunt pro debitoribus qui ipsimet debitum contraxerunt, siquidem bona fide requisita destituuntur; ergo soli heredes, vel mediatii possessores, praescribere possunt per bonam fidem, completo legis tempore. Hinc patet quam falsa sit solutio opposita quae saepius ab advocatis et a nonnullis theologis datur, interrogantibus ipsis debitoribus, et postulantis utrum ad solutionem teneantur.

692. — *Obi. 1.º* Lex intendit punire negligentiam creditoris qui non reclamavit. — *Resp.* Iocarisi! ubi est delictum puniendum? Quis est magis reus, an creditor, vel ipse debitor? Cuinam est agere? Nonne creditor mere *passive* se habet? Numquid obligatione aliqua ligatur? Unde probas eum debere esse sollicitum ad reclamandum? Debitor premitur obligatione solvendi, et ad hoc sollicitus esse debet. Praeterea quot inveniuntur qui non cessant reclamare apud debitorem, et non impediunt quin ab isto postea praescriptio opponatur! — *Sed dicis:* Reclamatio non est iuridica. — *Resp.* Numquid igitur obligatio datur ad lites, sub poena amitendae solutionis? Insuper, numquid lex civilis supplere potest bonam fidem quae a iure canonico in omni casu requiritur?

Obi. 2.º Lex intendit praecavere ne debitor nimis gravetur debitis cumulatis, et ideo statuit praescriptionem liberativam ultra quinquennium. — *Resp.* Inanis obiectio! Numquid non sufficit, ut finis ille obtineatur, quod lex recursum externum deneget, seu reclamationem in foro externo non audiat? Nec obstat quod remaneat obligatio in foro interno, siquidem impotentia moralis ad tempus debitorem excusat. Ergo debitor nunquam poterit ultra vires gravari, etiamsi in foro interno ab omni obligatione non liberetur. *Gury*, n. 542.

693. — *Resp. ad 2.um* 1.º Huiusmodi praescriptiones probabiliter validae sunt in conscientia ex iure hisp., aa. 1967, 1968; aeq., 2503 seq.; arg.-par., 4066 (4032) seq.; bol., 1567 seq.; chil., 2521 seq.; col., 2542 seq.; guat., 661 seq.; lusit., 535 seq.; mex., 1095; nic., 2521 seq.; per., 560 seq.; Salv., 2470 seq.; saltem quoad successores debitoris, supposita bona fide. Lex enim eodem modo loquitur de his, ac de aliis praescriptionibus longioribus.

In pluribus tamen ex his codicibus obligationes sic extinctae per huiusmodi praescriptionem vocantur naturales, non quia

conscientiam ligent, sed quatenus, si quis libere voluerit eis satisfacere, conferunt alteri ius rem sic acceptam retinendi. **Comp.**, n. 724.

2.º Sed non valent in conscientia ex iure **cost.**, **ur.** et **ven.**, quia in talibus praescriptionibus legislator intentionem non habet dominium transferendi. Sic clare supponitur in Cod. citat., iuxta quos ii, qui praescriptionem opponunt, tenentur iurare (**ur.**, a. 1201; **ven.**, 2059 (1965), vel saltem fateri (**cost.**, a. 872) se debitum revera solvisse. Idem intellige de praescriptionibus liberativis quatuor ann. a. 1196 Cod. **ur. Comp.**, l. c.

CASUS XXVII

DE PRAESCRIPTIONE 6.º

Praescriptio triennalis

CARPOPHORUS, faber lignarius, per plures annos et quasi habitualiter sua servitia ratione sui officii praestitit GERVASIO aliasque expensas hac occasione fecit, quin ab eo debitorum solutionem nunquam petiverit; immo etsi rogatus a GERVASIO per filium suum, semper distulit in aliud tempus solutionem exigere. Erant enim amici. Mortuo GERVASIO ei successit PROTASIUS, filius eius unicus, cui etiam CARPOPHORUS eadem servitia perstitit praestare sicut fecerat patri suo. Nunc, mortuo CARPOPHORO, huius filius, LEONTIUS, credita omnia exigit a PROTASIO sive ratione servitiorum patri sui exhibitorum, sive propter servitia ipsi PROTASIO praestita. PROTASIUS autem praescriptionem opponit quoad plura credita, quae iam a quindecim, octo, aut sex annis contracta fuerunt, et putat in his casibus bona fides ad praescribendum in eo consistere ut nunquam denegetur solutio, si haec petatur.

HINC:

QUAER. *An praescriptio procedat in casu?*

SOLUTIO:

694. — *Resp. Negative.* Praescriptio, si debitis vestiatur conditionibus, currere incipit ex quo ultima servitia praestita sunt (a. 1967, ex quo perfectum est opus cuius pretium reclamatur: Sent. Trib. Supr. 22 nov. 1902). Unde in foro *externo* forte censeatur actio extincta post triennium ubi viget ius commune; in Cathalaunia autem videntur requiri 30 anni. Sed probabile non est huiusmodi credita in foro interno extinguere praescriptione, nisi accedat *bona fides* toto eo tempore quod ex lege civili requiritur ad praescriptionem. Bona autem fides in eo stat ut sincere credat debita illa fuisse soluta, aut omnino ignoret fuisse contracta, quod

in casu non accidit, quia GERVASIUS debitorum recordabatur et ideo ea solvere volebat, etsi eius amicus CARPOPHORUS rem differbat in aliud tempus, ut fiduciam suam erga amicum demonstraret, quod PROTASIUS non ignorat, cum pluries et postulationes patris et responsum CARPOPHORI ipse deferret. Unde PROTASIUS solvere debet debita a patre suo contracta utpote heres ipsius, et etiam quae ipse contraxit cum CARPOPHORO. Comp., nn. 721. II, 724, 725.

CASUS XXVIII

DE PRAESCRIPTIONE 7.º

HESYCHIUS, itinerans ex officio ad libros dividendos nomine bibliopolae cuiusdam, qui in extera natione sedem negotii habet, contractum inivit cum HILARIO, vi cuius HESYCHIUS opus aliquod plurimis voluminibus constans debebat tradere HILARIO intra duos menses; HILARIUS autem post opus illud acceptum solvere debebat pretium operis per partes, singulis mensibus quantitatem in ipso contractu statutam. Similes contractus celebrati sunt quoad alia opera minora. Post initum contractum, opus illud magnum pervenit quidem ad HILARIUM sed incompletum, ita ut vix dimidiam voluminum partem acciperet HILARIUS. Pluries reclamavit, sed nullum aliud volumen accepit. Alia opera minora ipsi tradita sunt, et pretium statuto tempore et modo solvit. Quare quoad opus magnum putavit agi de editione exhausta, de qua editor non curabat, quia erat opus incompletum. Unde coepit uti opere illo incompleto quasi esset res sua, a domino iam derelicta.

Sed ecce post decem annos ab inito contractu, editor pretium totius operis exigit ab HESYCHIO. Hic autem putat memoratum contractum fuisse nullum, quia venditor non stetit conditionibus statutis; et se praescripsisse volumina illa quae bona fide possedit per decem annos quasi rem derelictam, maxime cum ipsi volumina, quae desunt, non offerantur, nec, si offerrentur, iam sibi utilia sunt propter mutata adiuncta.

HINC:

QUAER. *An et quatenus HESYCHIUS volumina illa praescripserit, vel ad quid teneatur?*

SOLUTIO:

695. — *Resp.* Probabiliter HESYCHIUS volumina illa praescripsit in utroque foro, cum ea possederit bona fide plus quam per triennium, putans agi de re derelicta, quia per tantum tempus editor reliqua volumina non misit, nec antea missa reclamavit, et consequenter urgendus non est HESYCHIUS ut ea editori restituat. Praeterea certum omnino est HESYCHIUM non teneri stare con-

tractui cui editor non stetit, unde pretium conventum solvere non debet, etiamsi nunc ei offerrentur volumina necessaria ad operis complementum.

Pro bono tamen pacis consilium ipsi dari poterit, ut volumina iam accepta editori offerat in statu in quo sunt, et dummodo editor expensas transmissionis solvat. Nec quidquam HESYCHIUS solvere debet propter usum, nam usus est illis voluminibus tanquam re quam putavit suam bona fide.

CASUS XXIX

DE PRAESCRIPTIONE 8.º

Bona fides iuridica

TITIUS, confecto olographo testamento, praedium suum reliquit CAIO. Praedium gravabatur censu in favorem Ecclesiae; testamentum vero non habebat adnotatum diem in quo fuerat conscriptum, sed quidem mensem et annum. CAIUS bona fide hereditatem adiit, nihil suspicans de imposito censu. Verum SEMPRONIUS post quindecim annos a morte TITII, cuius heres ab intestato erat, huius testamentum impugnat tanquam informe; opponit CAIUS praescriptionem, sed damnatur a iudice utpote carens bona fide iuridica necessaria ad praescribendum.

HINC:

- QUAER. 1.º *Quid intelligitur nomine bonae fidei in ordine ad praescriptionem?*
 2.º *An CAIUS valide praescripserit praedium, non obstante iudicis sententia, et an possit occulte se compensare?*
 3.º *An praescripserit censum vel saltem pensiones, contra Ecclesiam?*
 4.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

696. — *Resp. ad 1.º* Bona fides alia est theologica, alia iuridica. Bona fides *theologica* est firma persuasio qua quis prudenter iudicat rem a se possessam esse suam; *iuridica* autem est persuasio talis qualem exigit lex civilis.

Ad praescribendum semper requiritur bona fides theologica; sed praeterea necessaria est bona fides iuridica quoties eam lex civilis exigat. Ratio est, quia tota vis praescriptionis in casu oritur ex lege civili; ergo praescriptio habere debet omnes conditiones quas exigit ipsa lex, quia lex non intendit transferre dominium nisi sub hac conditione.

In casu nostro CAIUS non potuit esse in bona fide nisi fuerit in

errore iuris invincibili, nam clarum erat illud testamentum fuisse nullum, quia expressum non habebat diem in quo illud confectum fuit, quae expressio necessaria est ad validitatem, ut ex clarissima lege constat.

697. — Disputant autem auctores an error iuris invincibilis componi possit cum bona fide iuridica: et dicunt *probabiliter* componi posse cum bona fide quam exigunt Cod. *hisp.-ph.*, a. 433; *hisp.*, 1951; *bol.*, 295, 522 seq.; *cost.*, 285, 853; *guat.*, 517, 646; *mex.*, 830, 831, 1079; *per.*, 467, 540, 549; *ur.*, 1181, 668; *ven.*, 777, 778 (684, 685). Sed dicunt *probabilius* componi non posse cum ea quam exigunt tum ius *rom.*, l. 31, *Dig.*, De usuc.; [tum ius aeq., a. 694; *arg.-par.*, 4041 (4007); *chil.*, 706; *col.*, 768; *nic.*, 706; *Salv.*, 769]. — Ratio, quia ex iure *romano*, l. c., «nunquam in usucapionibus iuris error possessoribus prodest»; ex citatis vero CC. *Amer. lat.*, «error iuris constituit malae fidei praesumptionem, quae probationem in contrarium non admittit».

698. — *Resp. ad 2.um* Cum vero in omni iure *probabilis* sit sententia tenens sufficere bonam fidem theologicam, CAIUS ante sententiam iudicis potuit tuta conscientia praedium retinere quasi praescriptum post decem annos in pacifica possessione et bona fide theologica; sed post sententiam iudicis, huius sententiae standum erit, quia applicat legem iustam ad cavendum periculum generale fingendi bonam fidem theologicam, unde talis sententia, non innititur in falsa facti praesumptione. Ergo nequit ipse CAIUS se occulte compensare. Quoad fructus perceptos idem dicendum est: ante iudicis sententiam potest eos retinere; post iudicis sententiam huic standum est, etiam quoad fructus perceptos vel etiam stantes. *Comp.*, n. 726, schol.

699. *Resp. ad 3.um* *Negative* quoad censum, quia ex iure *canonico* post Codicem res immobiles, mobiles pretiosae, iura et actiones, sive personales sive reales, quae pertinent ad Sedem Apostolicam, spatio *centum annorum* praescribuntur. Quae ad aliam personam moralem ecclesiasticam, spatio *triginta annorum* (can. 1511, §§ 1 et 2). — Ante Codicem requirebantur anni saltem *quadragesima* ad praescribenda bona ecclesiastica. Iam vero CAIUS nondum possidebat nisi per quindecim annos, dum a bona fide deturbatus est. Idem dicendum est quoad pensiones. Ergo nullo modo praescripsit nec censum nec pensiones, etiam si praedium praescripsisset. *Comp.*, n. 720, N. B.

700. — *Resp. ad 4.um* Igitur CAIUS debet iuxta sententiam iudicis praedium a se possessum SEMPRONIO restituere, qui tenebitur solvere Ecclesiae non modo pensiones annuas futuras tempore debito, sed etiam pensiones quae antea solvi debuissent et non fuerunt solutae.

CASUS XXX

ACCESSIO PER AEDIFICATIONEM

MARTHA areas ad aedificandum opportunas vendidit nepotibus suis CLAUDIO et NICOSTRATO. His in areis erat aedificium iam exstructum, de quo nulla mentio fit in scriptura venditionis, etsi areae plene describantur. Post menses aliquot moritur MARTHA ab intestato, et heredes declarantur non modo CLAUDIUS et NICOSTRATUS sed etiam ALBERTUS et HUGOLINUS et ipsi MARTHAE nepotes. Postremi contendunt aedificium, de quo supra facta est mentio, pertinere ad hereditatem MARTHAE et consequenter ad quatuor nepotes; priores vero dicunt esse ipsorum proprium, quia aedificium illud pertinet ad solum iure accessionis, vel saltem est aliquid accessorium quod intelligitur comprehensum in emptione arearum. Nolunt heredes rem deferre ad tribunalia, sed quidem amplecti id quod iustum et aequum sit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit accessio, et quando habeatur per aedificationem?*

2.º *Quibus aedificium debeatur?*

SOLUTIO:

701. — *Resp. ad 1.um* Accessio est modus acquirendi dominium in rem aliquam propterea quod res illa a nostra producat vel rei nostrae adiiciatur. Accessio fit *aedificatione*, quando construitur aedificium ex aliena materia in proprio fundo, vel ex propria materia in fundo alieno, vel ex aliena materia in fundo alieno. Generatim iure *rom.*, *hisp.-ph.* et *Amer. lat.*, dominium fundi secum trahit quidquid est supra vel infra positum. Aedificium igitur est illius cuius est solum, praestita debita compensatione. Idem fere dicendum de *plantatione* et *satione* (1).

Quoad *indemnitate* haec statuuntur iure *hisp.-ph.*, *guat.* et *mex.*: 1.º Qui in fundo *suo* aedificavit, plantavit, vel alia opera fecit ex *materia aliena*: a) si egit *bona fide*, debet tantum solvere pretium materiae. [Cohaeret ius *ital.*, *lusit.*, *aeq.*, *arg.-par.*, *bol.*, *chil.*, *col.*, *cost.*, *nic.*, *per.*, *Salv.*, *ur.*, *ven.* — Iure *rom.*, solvet duplum pretii].

b) Si *mala fide* et ignorante domino materiae, tenetur, praeter pretium, ad compensationem damnorum. [Cohaer. ius *ital.*, *lusit.*, *arg.-par.*, *aeq.*, *bol.*, *chil.*, *col.*, *cost.*, *nic.*, *Salv.*, *ur.*, *ven.* Iure *per.* solvere debet duplum pretii. Item iure *rom.*, sed dominus materiae (praeter duplum pretii) materiam forte aedificio exemptam sibi vindicare potest,

(1) Hinc vulgares versus:

Quidquid plantatur, vel inaedificatur,
Omne solo cedit, radices si tamen egit.

vel etiam, si iuncta illa manet, datur domino actio ad vindicandam materiae aestimationem, adeo ut alter, praeter duplum, solvere rursus etiam pretium materiae debeat].

2.º Qui in fundo *alieno* aedificavit, plantavit, etc., ex materia *sua*:
 a) si *bona fide* egit, poterit dominus fundi, vel praevia materiae et operis compensatione, opus, plantationem, etc., sibi retinere (ita etiam *ital.*, a. 450; *arg.-par.*, 2622 (2588); *bol.*, 300; *bras.*, 547; *cost.*, 508; *ven.*, 537 (469), vel soli pretium ab aedificante et ab eo, qui plantavit, exigere, aut ab illo, qui seminavit, repetere redditus annuos, a. 361. [Cohaeret ius *aeq.*, *chil.*, *col.*, *nic.*, *per.*, *Salv.*, *ur.* Iure *rom.* et *cathal.*, materiae dominus pretium illius repetere potest].

b) Si *mala fide* et ignorante domino fundi, omnia amittit sine ulla compensatione (ita *rom.*, *cathal.* et etiam *bras.* et *per.*, quoad plantationem et seminationem); immo dominus fundi exigere potest, ut aedificium destruat, plantationes evellantur et res in pristinum statum reponantur expensis illius qui aedificavit, plantavit, etc., a. 363 (*ital.*, 450). Vide praeterea aa. 364 et 365. [Iure *aeq.*, *chil.*, *col.*, *nic.*, *ur.*, idem statuitur ac in casu praecedenti (2.º a); ita tamen, ut si dominus fundi velit sibi servare aedificium, etc., teneatur compensare dumtaxat materiam, si haec separari possit absque fundi detrimento, et iuxta valorem quem separata haberet. Iure *lusit.*, *arg.-par.*, *bol.*, *cost.*, *ven.*, dominus fundi potest sibi servare aedif., etc., facta compensatione materiae et laboris, vel exigere ut destruat, etc. Ita etiam *per.*, quoad aedificationem].

702. - *Resp. ad 2.º* Aedificium pertinet ad MARTHAE hereditatem et consequenter pertinet ad quatuor heredes per aequas partes. Etenim illud aedificium certo pertinebat ad MARTHAM ante quam areas vendidisset CLAUDIO et NICOSTRATO; ergo etiam postea, quia illius proprietatem eis MARTHA non vendidit, ut constat ex scriptura venditionis, in qua nihil dicitur de aedificio, quamvis omnia quae ad venditas areas pertinent distincte describantur. Nec aedificium pertinet ad CLAUDIUM et NICOSTRATUM iure accessionis, nam ad hoc ut aedificium per accessionem pertineat ad dominum soli, opus est ut hic proprietatem soli habeat iam dum aedificium in solo excitatur: atqui dum aedificium excitatum est, solum adhuc non pertinebat ad CLAUDIUM et NICOSTRATUM, quia iam excitatum erat dum solum seu areas ipsi emerunt; ergo nullo modo ipsius proprietatem acquirere potuerunt iure accessionis. Nec eis competit vi a. 1907, ex quo obligatio dandi rem determinatam includit obligationem tradendi omnia illius accessoria: aedificium enim nequit dici aliquid accessorium respectu illius soli empti seu arearum. Demum contractus in casu debet intelligi in sensu obvio, et in tali contractu venditionis ne verbum quidem habetur de illo aedificio. Ergo aedificium pertinebat ad MARTHAM dum haec mortua est absque testamento. Ergo nunc pertinet ad eius hereditatem et consequenter ad omnes eius heredes (1).

(1) Cfr. Sent. Trib. Supr. hisp., 28 maii 1904: apud *Alcubilla*, Dec., vol. 1, v *Accesión*, pag. 176, edic. 6.ª

CASUS XXXI

SPECIFICATIO ET COMMIXTIO

SILVERIUS, vir improbae conscientiae: 1.° lanam alienam furatus est, qua curavit fieri pannum; 2.° aliena frumenta et pecunias surripuit, et ea statim suis miscuit. Sed ecce vix id fecerat, cum grande infortunium ei supervenit: domus enim eius incendio absumitur, pannus et frumenta comburuntur, et pecunia in medio tumultu aufertur. Quare ille qui *ditescere* voluit, factus est *minus habens*.

HINC:

QUAER. 1.° *Quid sit specificatio et commixtio rerum, et earum efficacia quoad dominium?*

2.° *An SILVERIUS, per operam suam specificationis et commixtionis, factus sit dominus panni, frumenti et pecuniae?*

3.° *Ad quid nunc teneatur?*

SOLUTIO:

703. — *Resp. ad 1.um* 1.° *Specificatio* haberi dicitur, quando nova corporis species ex aliena materia per artem conficitur. Tunc ex *iure romano* si res in pristinum statum restitui non possit, res pertinet ad artificem, qui tenetur pretium materiae solvere, et damna, si quae sint, compensare.

2.° *Commixtio* dicitur quando res ad diversos pertinentes dominos miscentur. Tunc, si res mixtae possint dignosci et separari, separentur; si vero non possint dignosci, res communis erit dividenda *pro rata* quantitatis propriae singulorum. Attamen dominus materiae praestantioris totum cumulum servare potest, facta debita compensatione. Quod si res mixtae sint omnino inseparabiles, et circiter aequales, compositum vendatur, et pretium dividatur.

704. — *N. B.* Hucusque dicta valent tum iure *rom.*, tum iure *bol.*, *cost.* et *ven.*, immo etiam iure *hisp.* et reliq. Cod. civ. **Amer. lat.**, si adiunctio, specificatio, aut commixtio bona fide peractae sint, vel saltem utroque domino sciente.

At si peractae fuerint mala fide et altero ignorante, qui mala fide egit, iure *hisp.*, *aeq.*, *chil.*, *col.*, *guat.*, *mex.*, *nic.*, *Salv.*, *ur.*, rem suam amittet et damna illata, si quae sint, reparare debet. Excipe, iure *hisp.*, *guat.* et *mex.*, casum quo mala fide egerit dominus rei principalis: tunc dominus rei accessoriae, vel huius separationem repetere potest quocumque damno domini rei prin-

cipalis, vel pretium illius rei exigere; et in utroque casu ius habet etiam ad damnorum reparationem. (Iure **per.**, dominus rei principalis debet solvere duplum pretii, si mala fides ex parte sua se teneat; dimidium vero, si ex parte alterius).

Cfr. Cod. civ. **hisp.-ph.**, aa. 353-383; *ital.*, 444-445; **aeq.**, 632-658; **arg.-par.**, 2601-2634 (2567-2600); **bol.**, 291-318; **chil.**, 643-649; **col.**, 713-739; **cost.**, 505-519; **guat.**, 580-628; **lusit.**, 2289-2308; **mex.**, 773-821; **nic.**, 643-669; **per.**, 490-535; **Salv.**, 713-739; **ur.**, 706-732; **ven.**, 534-562 (464-494).

705. — *Resp. ad 2.um* 1.º Ex iure *romano*, **bol.**, **cost.** et **ven.**, SILVERIUS factus est dominus panni propter *specificationem*, et frumenti atque pecuniae propter *commixtionem*, supposita re furis in maiori quantitate, ut verisimile est; sed tenetur ad adaequatam compensationem, seu iniuriae reparationem.

2.º Ex iure **hisp.** et reliq. Cod. civ. **Amer. lat.**: *a)* dominus lanae pannum repetere potest, nulla SILVERIO data compensatione, vel ab eo exigere lanae pretium (duplex ex **per.**), et in utroque casu ius habet ad damnorum reparationem; *b)* SILVERIUS amittit etiam suam pecuniam et suum triticum, et ulterius tenetur damna, si quae sunt, reparare. **Comp.**, n. 727.

706. — *Resp. ad 3.um* In casu, SILVERIUS, ex iure *romano*, cum fuerit possessor malae fidei, tenetur ad solvendum pretium lanae et frumenti, et ad restituendum pecuniae valorem. Teneretur etiam ad alia damna reparanda, si quae secuta fuissent, ex eo quod dominus laesus re sua caruisset. Ad idem videtur teneri ex iure **hisp.** et **Amer. lat.**, cum res omnes destructae aut ablatae ipsi fuerint.

CASUS

DE INIURIA ET FURTO

CASUS I

DE QUANTITATE REQUISITA AD FURTI GRAVITATEM

TITIUS, CAIUS et SEMPRONIUS inter se disputabant circa quantitatem requisitam ad furti gravitatem constituendam. TITIUS contendit nullum limitem posse assignari ultra quem peccatum furti incipiat esse grave et infra quem sit tantum leve. Secus, inquit, peccatum grave distingueretur a *levi* per rem tenuissimam, quod repugnat. Unde omne peccatum furti ex parte materiae grave dicendum est. Hinc, aiebat, petenda explicatio illius horrendi casus quem ego a puero, narrante mihi avia, audieram, scil. monialem quandam ad inferos damnatam in aeternum fuisse propter furtum minutissimae aciculae. Haec aliis puerilia videbantur, qui tamen inter se consentientes non erant. Nam CAIUS dicebat ita fixum huiusmodi limitem esse, ut semper et ubique et respectu omnium personarum unum, idemque et perpetuo immobilem assignare necesse sit; SEMPRONIUS vero docet respectu unius eisdemque loci ac temporis aliam esse assignandam materiam *relative gravem*, quae diversa erit prout diversa sit fortuna illorum a quibus aufertur, aliam *absolute* gravem, quae talis sit respectu omnium. Et utramque adhuc multum variari pro diversitate temporum, locorum et personarum auferentium.

HINC :

QUAER. 1.º *Unde materiae gravitas repetenda sit in furto?*

2.º *Quaenam erit in furto materiae gravitas respectiva, quaenam vero absoluta, et quomodo mutantur pro temporum, locorum ac personarum varietate?*

3.º *Quibus in furtis debeamus attendere ad gravitatem respectivam, et in quibus ad absolutam?*

4.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

707. — *Resp. ad 1.um* Gravitas in furto desumenda est ex gravi detrimento *finis* propter quem proprietates bonorum externorum

inducta est. Cum vero hic finis duplicem habeat respectum, unum ad singulos homines, ut scil. inter eos servetur *pax et concordia*; alterum ad societatem, ut nempe in ea vigeat *securitas et necessarium incitamentum* ad industriam laboresque sustinendos; inde eruitur gravitatem furti oriri posse ex alterutro respectu.

Ex *primo* respectu desumitur *gravitas relativa*, attendendo scilicet ad varias hominum conditiones et necessitates, ita ut gravior materia requirenda sit ad grave peccatum in furto erga divitem, quam erga pauperem. Ratio est, quia *gravitas relativa* furti, sicut *gravitas* cuiuslibet iniuriae, pendet praesertim a maiori vel minori privatione, dolore et reluctantia voluntatis, quam patitur ille, cui surripitur; iam vero nemo non videt eandem materiam nunc levem nunc gravem causare contristationem, prout dominus, a quo aufertur, dives est vel pauper, vel prout persona, quae aufert, magis vel minus coniuncta sit cum domino, v. gr. uxor, filius, ancilla, extraneus, etc.

Ex *altero* respectu desumitur *gravitas absoluta*: securitas enim societatis et necessarium incitamentum al laborem exigunt ut sit aliqua materia absoluta, quam nunquam sine culpa gravi praetergredi liceat, quamvis gravem rationabilemque tristitiam eius furtum non inferat personae ditissimae vel communitati, a qua talis summa forte ablata est. Secus furta huiusmodi multiplicarentur falsas vendendo merces, falsis utendo mensuris, ac ponderibus, etc.

708. — *Resp. ad 2.um* Ad gravem vero materiam *relative* spectatam (attentis praecipuis Europae locis, et temporum nostrorum adiunctis) requiri videtur: 1.º circiter valor unius vel duorum francorum relative ad pauperes, et aliquando minus pro maiori gradu necessitatis; 2.º circiter duo vel tres franci, seu 40 vel 60 asses, relative ad operarios, qui labore diuturno victum sibi comparant; 3.º circiter septem vel decem franci relative ad homines mediocriter divites vel quorum fortuna ignoratur; 4.º quindecim vel viginti franci relative ad divites sat opulentos.

Materia *absolute* gravis, quae scilicet talis sit respectu cuiuscumque personae (quamvis optime variari possit respectu *temporis et regionis*) videtur nostris diebus assignanda pro diversitate regionum inter 20 fr. quos assignat *Lehmk.*, 30 ex sententia *Buccer.* et *D'Annibale*, et 40 quos pro Belgio statuit *Waffelaert*, cui adhaeret *Génicot*. Nec magna videri debet haec summa, si attendas ad valoris pecuniae immutationem post *S. Alph.*, qui iam assignabat pro materia absolute gravi duos aut tres aureos, i. e. 10 vel 15 francos. **Comp.**, n. 742, seq.

N. B. Cum post hoc mundiale bellum valor monetae multum sit imminutus, quoadusque haec adiuncta perseverent, probabile censemus quantitates hic assignatas esse fere duplicandas relate

ad monetam *chartaceam* vel etiam *argenteam*, non vero quoad monetam *auream*.

709. — *Resp. ad 3.um* Attendendum est ad materiam relative gravem in furtis contra personas privatas, nisi hae ingentes habeant divitias; in furtis autem contra communitates aut contra personas ditissimas attendi debet ad materiam absolute gravem.

710. — *Resp. ad 4.um* TITIVS et CAIVS evidenter errant, ut patet ex dictis. SEMPRONIUS autem prudenter locutus est, ut partim ex dictis infertur, partim patebit ex dicendis circa furta filiorum, famulorum, etc.

CASUS II

DE FURTIS MINUTIS

1.º HUBERTUS, furtulis assuetus, successive sustulit ab eodem domino 18 vel 20 francos, et postea a diversis dominis 80 francos, sine praevia intentione ad talem summam perveniendi, et sine advertentia ad furtula antea patrata, dum ad gravem summam accedit.

2.º DAMASUS, villicus, degens in praedio GERARDI, ei surripuit a pluribus annis, et pluribus vicibus, singulis annis, quid modicum, v. gr. tempore messis modicum tritici, tempore vindemiae modicum uvae, etc. Nunquam tamen in his furtulis perseverare intendit. Nunc advertens modica haec furta in gravem materiam exurgere, petit a confessario an graviter peccaverit, et sub gravi ad restitutionem teneatur?

HINC:

QUAER. **1.º** *An furtula in materiam gravem coalescere possint?*

2.º *Quaenam materia gravis censeatur in furtulis simul collectis?*

3.º *Quomodo praedicti fures peccaverint et teneantur ad restitutionem?*

SOLUTIO:

711. — *Resp. ad 1.um* *Affirm.* Ratio est, quia, si fiant eidem domino, damnum grave inferre possunt; si vero fiant diversis dominis, adhuc grave damnum infertur non individuis singillatim sumptis sed ipsi communitati. Etenim, si huiusmodi furta non prohiberentur sub gravi, homines non pauci facile ex furtis ditescere vellent, cum id absque salutis aeternae dispendio facere possent; proinde magna deordinatio in societate sub sequeretur. Ergo haec furta *sub gravi* iure naturali prohiberi debuerunt. Constat etiam ex propositione 38.^a ab Innoc. XI damnata. *S. Alph.*, n. 534; *Comp.*, nn. 742, 745.

Resp. ad 2.um **1.º** Si furta minuta fiant diversis vicibus eidem

personae, materia censetur gravis quando sit *duplo maior* quam sufficeret si auferretur simul ab eadem persona. — 2.º Si vero minuta furta fiant diversis vicibus et diversis personis, ut materia sit gravis *duplo maior* esse debet quam summa ad furtum *absolute* grave communiter requisita. **Comp.**, nn. 742, 743, 747.

712. — *Resp. ad 3.um 1.º* HUBERTUS in utroque casu pervenit ad materiam gravem, ut patet ex modo dictis. Attamen non videtur peccasse graviter propter defectum advertentiae. Sed sub gravi tenetur ad restitutionem; quia rem gravem proximi detinet. In *priori* casu tenetur *sub gravi* restituere ipsi domino graviter laeso. In *altero* casu, tenetur quidem *sub gravi* spoliare se re aliena gravi; sed non tenetur, nisi *sub levi*, erga singulos dominos laesos, quia singuli leve damnum passi sunt. Si vero restitueret tantum id quod summam gravem constituit, v. gr. sex vel octo fr., ex octodecim vel viginti debitis, a peccato letali excusaretur. Supponimus hic, furta esse contra hominem mediocriter divitem.

2.º Quid autem de DAMASO statuendum? — Non peccavit graviter, si non animadvertit ad materiam gravem; sed tenetur sub gravi restituere, quia damnum grave intulit, nisi forte tantum adfuerit intervallum inter singula furtula, ut in materiam gravem coaluisse non censeantur.

CASUS III

DE FURTIS FILIORUM ET FAMULORUM

1.º ROMARICUS, filiusfamilias, clam surripuit patri, sat diviti, 12 francos una vice, et posito notabili intervallo, 20 francos, per varia furtula, et totam hanc pecuniam in ludo et potu expendit.

2.º QUIRINUS, famulus, semel undecim francos ab hero divite furatus est, et pluribus elapsis mensibus, varia adhuc adiecit furtula in cibo et potu, eodem decurrente mense, pro valore octo circiter francorum.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam summa requiratur ad peccatum mortale in furto filiorumfamilias?*

2.º *Quaenam pro furtis famulorum?*

3.º *An ROMARICUS et QUIRINUS graviter peccaverint?*

SOLUTIO:

713. — *Resp. ad 1.um* Conveniunt communiter doctores maiorem pecuniae vim requiri ex parte filiorumfamilias, quam ab extraneis, ad materiam gravem constituendam; quia parentes sunt minus inviti aut saltem minus rationabiliter inviti, si a filiis propriis laedantur. — *Probabilius* autem dicunt summam duplo

maiolem requirendam esse. Idem de furtis uxorum dicendum est. *Gury*, n. 557; **Comp.**, n. 744.

714. — *Resp. ad 2.um* Pro famulis *distinguendum est*: 1.° Si agatur de pecunia aut de rebus sedulo custoditis, materia communiter determinata ut gravis peccatum mortale etiam constituet pro famulis; quia nulla est ratio cur in rebus huiusmodi ipsis indulgentia adhibeatur, siquidem domini non sunt minus inviti pro illis quam pro extraneis.

2.° Si agatur de esculentis, videtur materiam maiorem requirendam esse. Immo, iuxta multos, furtula facta in esculentis non censentur generatim ad materiam gravem devenire, modo non vendantur aut e domo non educantur. *Gury*, n. 558; **Comp.**, n. 744.

715. — *Resp. ad 3.um* 1.° Quoad ROMARICUM, non videtur certo de gravi peccato accusandus, neque in *primo* casu neque in *secundo*. *Non quidem in primo*, quia, iuxta sententiam communiorum, materia gravis pro filio honestae familiae deberet saltem quatuordecim francos adaequare; neque *in secundo* casu, quia, si requiruntur 14 franci circiter ad peccatum grave pro ROMARICO, licet unica vice hanc pecuniam surripiat, valor 28 francorum circiter in furtis minutis erit requirendus.

2.° Quoad QUIRINUM, peccavit graviter prima vice, seu undecim francos a domino auferendo, ut patet ex sententia communis theologorum; non vero in furtulis circa esculenta, *per se loquendo*, ut ex dictis apertum est.

CASUS IV

DE FURTIS UXORUM

Uxor provida

GERASINA, UXOR LUDOMIRI, viri divitis quidem, sed austeri et tenacis, ne dicam avari, suo marito clam et paulatim pecunias subtrahit: 1.° ad alendam matrem valde pauperem ac miseram, licet sciat maritum hoc aegerrime laturum, si cognosceret; 2.° ad honeste vestiendum filium, quem ex priori matrimonio habet, cui maritus praeter alimenta necessaria vix aliquid aliud vult concedere; 3.° ad sibi providendum pro futuro. Cum enim dotem valde exiguum attulisset, nec filios ex LUDOMIRO haberet, aperte praevidet ipsam, si vir praemoriatur, necessariis ad decentiam sui status servandam destitutam iri. LUDOMIRO denique absque testamento defuncto, tota eius hereditas ad cognatos devolvitur. GERASINA vero, partim ex tenuissima dote, partim ex iis quae sua providentia collegerat, vitam et statum sustinere cogitur. Mox ta-

men scrupulis agitata, quaerit a confessario utrum tuta sit conscientia?

HINC :

QUAER. *An GERASINA graviter peccaverit, et ad restitutionem teneatur in casibus propositis?*

SOLUTIO :

716. — *Resp.* In *primo* casu, indulgendum est miserae GERASINAE, quae matri suae egenti opitulatur. Etenim, cum in hypothesi alio modo ei succurrere nequeat, maritus non potest esse rationabiliter invitus, siquidem filia de iure naturali tenetur matri indigenti subvenire. Si vero bona aliqua paraphernalia haberet, ex iis GERASINA matrem alere deberet. *Lacroix*, l. 3, n. 1025.

In *secundo* casu, idem sentiendum est de ratione agendi GERASINAE erga filium ex primo matrimonio natum, ob eandem rationem; modo non excedat subtrahendo plus quam sit necessarium ad necessitatem filii sublevandam, simulque habeat intentionem postea compensandi heredes mariti sui, si fieri possit. Sed caveat ne caeco amore ducta, praeter id quod necessarium est, indulgeat; nec opus est ut proles ex priori matrimonio suscepta tam splendide vestiatur. Secus enim maritus rationabiliter invitus fieret. *Elbel*, n. 273; *Gury*, n. 560.

717. — Iure *hisp.-ph.*, a. 1408, et *mex.*, 2044, in regimine societatis legalis lucrorum potuit GERASINA attendere ad sustentationem filii ex bonis communibus, quamvis habeat propria.

Immo ex iure *aeq.*, a. 1730; *arg.-par.*, 1309 (1275); *chil.*, 1740; *col.*, 1796; *nic.*, 1740; *Salv.*, 1726; *ur.*, 1739, *ascendentes* et *descendentes* legitimi, quamvis unius tantum coniugis, sustentandi sunt ex bonis *communibus* sive societatis coniugalis. Ergo in utroque casu recte egisset GERASINA, si tali iure regeretur; ideoque nullam haberet restituendi obligationem. *Comp.*, n. 690.

718. — In *tertio* casu, provida uxor non facile excusanda est, quippe quae limites prudentiae humanae excessit, nec satis Providentiae divinae confidit. Quare enim tanta sollicitudine pro incerto tempore providet, bona non sua seponendo? Quomodo scit ipsa se non marito prius, sed multo posterius vitae valedicturam esse? Attamen aliquatenus indulgendum ei foret, si maritus esset multo senior, infirmus, et si constaret eum nihil uxori indigenti donaturum esse, quia vir uxori in iis circumstantiis providere debet. A fortiori non esset damnanda uxor quae, dum vir familiae substantiam dissiparet, pecuniam subduceret, et servaret pro filiis, vel etiam pro se, si bona communia cum marito haberet. *Gury*, n. 561.

CASUS V

DE FURTI GRAVITATE

1.º TITIUS excipit confessionem ANTONII peregrini, qui plura furta a se perpetrata fuisse accusavit, quae simul sumpta ad 400 pesetas perveniebant. Interrogatus a TITIO quatenus esset conditio personarum a quibus bona sustulit et in quam quantitate ab unaquaque, dicit esse plures, a quibus sustulit ab unaquaque viginti pesetas; alias, a quibus decem. Ex prioribus dixit aliquas esse divites, alias habere aliqua bona, etsi necessario laborare debeant. Confessarius, cogitans imminutum esse valorem pecuniae post mundiale bellum, putat haec furta esse levia, eo vel magis quod furta non una vice simul fuerant facta. Ex posterioribus, dixit esse sex septemve, a quibus una vice ab unaquaque sustulit decem pesetas. Interrogans autem confessarius an hae personae essent aliae divites aliae pauperes, assentitur ANTONIUS. Unde etiam TITIUS reputat ea furta esse levia, cogitans eos, quos paenitens dixit esse pauperes, ita intelligendum esse ut haberent bona aliqua, etsi laborare deberent ad suam sustentationem. Unde paenitenti tantum indicavit ut faceret aliquas eleemosynas, quin quantitatem ei designaverit nec gravitatem huius obligationis.

2.º Etiam cum ANTONIUS accusaret plura furta contra proprium ipsius ANTONII patrem, confessarius tantum huic dixit melius esse ut hoc non faceret. Tunc TITIUS anxius est et nescit an plura ipsi ANTONIO dicere debeat, ad quod, cum de peregrino sibi incognito agatur, necesse esset quaerere in tabernis seu hospitibus an sciant quidam sit homo quidam qui tali die forte illic sit diversatus, etc. etc.

HINC:

QUAER. 1.º *An recte se gesserit TITIUS?*

2.º *An TITIUS debeat investigare quis sit ANTONIUS eumque monere de obligatione restituendi?*

SOLUTIO:

719. — *Resp. ad 1.um* Male suum iudicium efformavit TITIUS, nam viginti pesetas constituunt furtum grave, saltem erga eos qui labore egent ad suam sustentationem: ergo graviter peccavit ANTONIUS, etsi illa furta perpetraverit diversis vicibus, si animum iam tunc habebat perveniendi ad illam quantitatem; vel si parvo temporis intervallo ea perpetravit, nam tunc furta coalescunt, et adest obligatio gravis restituendi *ipsis dominis*. Etiam illa furta decem pesetarum simul unica vice ab eadem persona sublatarum furtum grave constituunt erga eos qui laborare tenentur ad suam

sustentationem, cum gravi obligatione restituendi ipsis a quibus talis quantitas sublata fuit, quia gravis est quantitas salarii quod uno die operarius lucratur, et magna pars operariorum tam altum salarium non obtinet. Item et quam maxime erravit non obligans sub gravi ad restituendum saltem pauperibus magnam illam quantitatem 400 pesetarum. **Comp.**, nn. 742-747.

720. — Etiam furta contra parentes peccata sunt, et gravia esse possunt et ad restitutionem obligant, et absolute prohibita sunt et prohibere debuit TITUS.

Cum his qui furta perpetrant oportet non indulgentius agere, sed eos omnino obligare ad restituenda omnia sublata; omnia enim restituere debent vel sub gravi vel sub levi, et obligatio sub levi est vera obligatio. Non expedit laxius agere, nam ipsi furantes sunt qui primo scandalizantur ex tali laxitudine.

721. — *Resp. ad 2.um Negative*, data difficultate inveniendi talem paenitentem eumque alloquendi extra confessionem. Eum deberet monere, si sponte sua paenitens rediret ad confitendum cum ipso TITIO, aut eum interrogaret de praeterita confessione.

CASUS VI

PERNA CARISSIMA

El jamón bien pagado

PYSANDER, rusticus, mercatoris officinam, emendae lanae gratia, fuerat ingressus; acceptam mercem in saccum immittit. Dum autem faciem averteret officinae praepositus, ad reliquam lanam loco suo reponendam, rustico nostro arridet mirae magnitudinis *perna*, quae ipsi ad manum obvia est. Huic inhiat, et subductam eximiam praedam in sacco statim abscondit. Verum non sat feliciter; rem enim advertit praepositus. Tunc ille: «Quot igitur lanae libras habes? ait. — Duodecim, reposuit rusticus. — Papae! exclamat mirans alter, putabam te maiorem accepisse quantitatem. Eia, rem probemus». Ecce saccus bilanci appositus 22 libras refert. «Vide, mi bone, subdit venditor, quantus irrepserat error!» Quid vero rusticus? Altum servat silentium, et extemplo solvit pro carne, cuius libra 10 asses non superabat, haud secus ac pro lana, cuius idem pondus 4 francis venale erat. Sic pernam 5 francis valentem 40 fr. persolvit.

HINC:

QUAER. 1.º *An iuste praepositus egerit?*

2.º *An praepositus excessum pretii sibi servare possit, vel domino officinae restituere debeat?*

SOLUTIO :

722. — *Resp. ad 1.um* Quis praepositum officinae damnabit? Nemo sane. Unanimi ore dicent omnes hoc egregie fuisse peractum absque omni iustitiae laesione. Etenim *scienti et volenti non fit iniuria*: atqui rusticus novit quale damnum pateretur, nec reclamavit; ergo tacite consensit, ne furtum fateri cogeretur. Ergo adfuit inter ipsum et praepositum *quasi contractus*, vi cuius ille libere consensit in pretium multo maius solvendum, ne ab ipso proderetur; et sic a iusta vexatione se redemit, et iuste solvit. Abeat igitur rusticus, carissimam deferens sarcinam, simulque hoc levetur solatio, scilicet, quod si pro carne maius exhibuit pretium, pro correctione tamen accepta, maius profecto non rependit: *La lección vale por cierto un buen queso. La Fontaine. Gury, n. 564.*

723. — *Resp. ad 2.um* Praepositus absque difficultate excessum pretii retinere potest, ut singularis industriae fructum, vel tanquam pretium iuste acceptum, ut a denuntiando fure abstineret. Bona igitur occasione quae ipsi obvenit, tuta conscientia fruatur. Etenim cur pretii excessus domino officinae deberet cedere? Quodnam ius, quaeso, in illud emolumentum domino competere potest? Numquid est *fructus officinae vel personae*? Igitur dominus officinae ad solum carnis pretium sibi refundendum strictum ius habet. *Gury, n. 565.*

CASUS VII

MATRONA SINGULARIS, ET FAMULA SOLERS

GORDIANA, matrona ditissima et humanarum rerum studiosissima, in quibusdam Italiae partibus degens, propositum singulare admodum cepit ne dicam ipsam singulari dementia captam esse. Ecce rem mirandam sane! Nulla vestimenta neque linteamina ad usum proprium vult adhibere, nisi Parisiis allata fuerint. Immo, quis credat? iubetur VERONICA, ancilla, ut lintea omnia dominae Parisios mittat, ad ea accuratius abstergenda, mundanda atque reficienda. Quid vero dolosa famula? Simulat se adamussim obtemperaturam esse. Sed, missis linteis in vicinam civitatem, in qua tam accurate et exquisite quam Parisiis mundantur et reficiuntur, sibi servat pecuniam quam expendere debuisset, si mandato GORDIANAE obtemperasset.

HINC :

QUAER. 1.º *An VERONICA iniuste egerit, et teneatur ad restitutionem erga GORDIANAM, dominam?*

2.º *An satis sit, si hanc pecuniam pauperibus distribuat?*

QUAER. 3.º *Quid si dominae restitui non possit, quin ipsa advertat, et damnum inde famulae sequatur?*

4.º *Quid VERONICAE suadendum pro futuro?*

SOLUTIO :

724. — *Resp. ad 1.um* VERONICA, famula, iniuste egit, et tenetur ad restitutionem erga dominam. Habuit enim pecuniam ad finem determinatum, non vero ad alium. Si igitur pepercit pecuniae dominae, in favorem ipsius dominae parcere debuit. Mercedem congruam pro famulatu recipit, nec aliud ius habere potest. Nam famulus parcens pecuniae domino parcit. *Gury*, n. 569.

Resp. ad 2.um Non satis est si pauperibus restituat, nisi licentiam generalem eleemosynas erogandi obtinuerit. Etenim, si dominae restituere non teneretur, pecuniam parcimonialem sibi retinere posset. Pauperes repraesentant quidem dominum incognitum, non vero cognitum, nisi in raro casu, in quo restitutio ipsi fieri non potest. *Gury*, ibid.

725. — *Resp. ad 3.um* Difficile est ut modus restituendi secreto non suppetat. Porro, in casu, pecunia illa piis causis, vel pauperibus eroganda esset. *Gury*, n. 570.

Resp. ad 4.um VERONICA potest simpliciter obtemperare, et lintea Parisios mittere. Non tamen ad oboediendum in hoc absolute tenetur, quia est quid ridiculum et insanum. Sed si pecuniae parcat, ipsi dominae parcit. *Gury*, ibid.

CASUS VIII

CALLIDA FAMULÀ

SUSANNA, ancilla, iussa ab hero ut victualia quaedam, v. gr. saccharum, caffaeum, apud LAZARUM, mercatorem, assignato certo pretio emeret, novit, varias officinas adeundo, a BERNARDO res aeque bonas minori pretio haberi posse. Praetermisso igitur LAZARO, victualia apud BERNARDUM emit; sed id quod de pretio supererat, non hero, sed sibi, velut lucrum singularis industriae, attribuit. Hoc autem commercium per varios annos fecit. Mortuo interea domino, SUSANNA suam servitutem URSINO addixit. Mox autem advertit novum herum esse impatientissimi animi virum, et in verba aspera, immo et in blasphemias facile erumpere, si ipsi imperanti sedulo non obtemperetur. Porro URSINUS exigit ut mensa melioribus ferculis instruat, sed simul ut victualia minori pretio emantur. Quid igitur faciet ancilla inter malleum et incudem constituta? Inveniet modum rem totam componendi, et pacem cum hero habendi. Ecce! emit meliores cibos, quos in foro publico vel in officinis reperit, pretio quo res huius-

modi omnibus veneunt, et fingit se pretio minori emisse. Ut autem hoc facere possit, curat ut, inscio domino, pecuniam residuam semper secum habeat.

HINC:

QUAER. 1.º *An SUSANNA industriae fructum servare potuerit in priori famulatu?*

2.º *An iniuste erga LAZARUM, mercatorem, egerit?*

3.º *An item erga URSINUM, posteriorem herum?*

SOLUTIO:

726. — *Resp. ad 1.um* SUSANNA iniuste egit erga priorem dominum, et, eo mortuo, heredibus sub gravi restituere debet id omne quod fraudulenter seposuit, quia nullo iure ad hanc residuam pecuniam potitur. Non est enim fructus specialis industriae, siquidem in hac praxi nullus labor extraordinarius, ingenium nullum extraordinarium reperitur. Quot ancillae huius artis capaces essent, si ipsis licita foret! Ancilla rem domini gerit et in favorem domini, cui tempus et laborem tribuere debet. Ergo quidquid parcit, domino parcit. — *Dices:* Herus minime laeditur, nihil enim amittit, siquidem illa residua pecunia mercatori designato fuisset tradita. — *Resp.* Vana est obiectio. Pecunia, quae salva superest, domini est, et ad dominum clamat. *Gury*, n. 571.

727. — *Resp. ad 2.um* *Negative.* Etenim, licet LAZARUS, mercator, a SUSANNA praetermissus fuerit praeter heri voluntatem, nullam passus est iniuriam, quia nullum strictum ius contra eum violatum fuit. Excipe casum in quo promissio ex speciali contractu ei ab hero facta fuisset. *Elbel*, n. 62; *Gury*, n. 572.

Resp. ad 3.um Neque est iniustitiae rea SUSANNA erga URSINUM posteriorem herum, quia aliter facere minime potuit. Quid enim ei faciendum fuisset? Malleum inter et incudem constituta, poteratne acerbos ictus devitare? Id tamen agere omittat quoties poterit, cum periculo hallucinationis res non careat, et imprimis, maxime ipsi a mendacio cavendum erit. *Gury*, ibid.

CASUS IX

OCCULTA COMPENSATIO 1.º

1.º AUGUSTINUS a iudice damnatur ad solvendum ANTONIO debitum, quod contraxit quidem, sed quod certissime solvit. Obtemperat iudicis sententiae coactus; sed mox, data occasione, occulta compensatione erga ANTONIUM utitur.

2.º ALBERTUS, famulus, a MEDARDO invitatus ut famulatum sibi praestaret, assensit, nulla pactione speciatim inita de mercede, hanc relinquens ipsius MEDARDI iudicio determinandam.

Anno autem elapso, MEDARDUS stipendium minus infimo, quod aliis huiusmodi famulis rependi solet, ei solvit. Quare ALBERTO visum est compensationis occultae remedio sibi, tuta conscientia, utendum esse, nempe usque ad pretium infimum, quo ceteri famuli conducuntur.

3.º MARCUS, alius famulus, officia sua obeundo, ex inadvertentia vas quoddam crystallinum fregit. Herus iratus, stipendii partem ei subtraxit. MARCUS autem occulta compensatione se indemnem fecit.

HINC :

QUAER. 1.º *An AUGUSTINUS potuerit compensatione uti?*

2.º *An ALBERTUS potuerit se compensare usque ad quantitatem infimam aliis famulis tribui solitam?*

3.º *An MARCUS potuerit partem stipendii sibi denegatam occulta compensatione recuperare?*

SOLUTIO :

728. — *Resp. ad 1.um* De iure naturali AUGUSTINUS occulta compensatione uti potuit, si alio modo, quod suum est, repetere non potuerit. Nullam iniuriam ANTONIO intulit; siquidem id solum, quod suum erat, repetiit. Etenim, si AUGUSTINUS iniuste egisset erga ANTONIUM, hic ad duplicem solutionem ius haberet. Quis autem hoc affirmabit unquam? Nec obstat quod iudicis sententia intervenerit. Iudex enim non gaudet facultate tribuendi alicui id quod suum non est. Sententia iudicis in errore facti fundatur, et proinde materialiter iniusta evadit: ius autem ex iniustitia, quantumvis materiali, oriri nequit. *Moulet*, t. 1, pag. 491; *Gury*, n. 573; **Comp.**, n. 760.

729. — *Resp. ad 2.um* Per se exacte loquendo, ALBERTUS, famulus, non videtur damnandus; quia, secluso pacto, ius saltem habet ex implicito contractu ad infimum stipendium, quod aliis eiusdem conditionis dari solet. Proinde famulus non repetit nisi id quod sibi ex iustitia debetur. Sed ante factum non facile hoc permitendum est, propter ingens periculum hallucinationis. Nec facile famulus suo proprio iudicio rem dirimere potest, sed generatim virum doctum et prudentem interrogare debet. Consulat etiam conscientiam intimam, ut resciat utrum rite labore suo functus fuerit. Est enim damnata ab Innoc. XI generalis propositio, quae famulis compensationem permittit quoties operam suam salario recepto maiorem *iudicant*. *Gury*, n. 574.

730. — *Resp. ad 3.um* Quid vero de MARCO? MARCUS, famulus, damnandus non videtur ex eo quod ad occultam compensationem recurrerit, ad se indemnem faciendum, si omnino involuntarie, seu absque ulla culpa theologica, vas illud pretiosum fregit. Ratio est, quia nemo tenetur ad reparandum damnum absque culpa

illatum, nisi in foro externo post sententiam iudicis, ut infra dicetur de iniusto damnificatore. Ergo herus non potuit exigere damni reparationem. Ergo famulus potuit repetere id quod solve-re non tenebatur. Etenim MARCUS non potuit obligari, nisi ex conscientia, vel ex iudicis sententia. Porro nulla existit obligatio ex sententia iudicis in hypothesi, cum nulla sententia interven-rit; neque ex conscientia, siquidem non datur obligatio restituendi in conscientia, nisi in hoc foro culpa commissa fuerit. *Moulet*, t. 1, pag. 523 et 524; *Gury*, n. 575.

CASUS X

OCCULTA COMPENSATIO 2.º

Plures coëuntes in societatem ad opus quoddam perficiendum, DALMATIO dederunt munus computos ordinarios perficiendi, adno-tando introitus et expensas, et hucusque nihil statutum est de remuneratione ipsi tribuenda, cum reliqui omnes socii honoraria debita percipiant pro suis laboribus. Hinc DALMATIUS dubitat an ius habeat ad se occulte compensandum, quia ipsi repugnat aper-te petere compensationem. Aliunde munus obnoxium est magnae responsabilitati, et sine dubio nemo gratis illud exercere vellet.

HINC:

QUAER. *Quid DALMATIO respondendum est?*

SOLUTIO:

731. — *Resp.* Si DALMATIUS se libere obtulit expresse ad *gratis* munus suum exercendum, nullum ius habet ad occultam com-pensationem. Si alii eum quasi coëgerunt ad gratis laborandum, potest pro tempore praeterito se occulte compensare. Si neque ipse sponte se obtulit ad gratis laborandum neque alii eum ad hoc coëgerunt, sed per modum facti ita res procedunt, tunc DAL-MATIUS ius habet petendi remunerationem sicut alii socii obti-nent; quod si dare nolunt, dimittat munus et, pro tempore prae-terito, poterit se occulte compensare, quia iustum non est ut ipse solus gratis laboret. Quantitas compensationis determinanda esset iudicio viri pii, periti et prudentis.

732. — Donec via ordinaria possit procedere petendo quod de iure ipsi debetur, non videtur locum habere occulta compensatio. Aliunde forte haec occulta compensatio periculo non careat quod detegatur, et DALMATIUS habeatur veluti homo qui fraudulententer incedit, et sic bonum suum nomen detrimentum capiat. Si ipse per se directe petere non audet, id faciat per amicum confidentia-liter, et si munus huiusmodi est, ut dicit DALMATIUS, quod nemo

gratis illud exercere vellet, sine dubio ei assignabunt honestam retributionem.

CASUS XI

OCCULTA COMPENSATIO 3.º

MARTIALIS, dux militaris (*capitán de carabineros*), quasi inter malleum et incudem reperiri videtur; nam ex una parte stipendium sibi a Gubernio assignatum insufficiens est ad vivendum iuxta suum statum, ex alia vero, lege militari prohibetur debita contrahere.

HINC:

QUAER. *An liceat MARTIALI ex bonis Gubernii, quae per ipsius manus transeunt, sibi sumere ea quae stricte sibi desunt ad suas necessitates?*

SOLUTIO:

733. — *Resp. Negative.* Talis enim praxis obnoxia est maximis periculis et hallucinationibus, et quamvis forte opinio permittens aliquam probabilitatem *speculative* habere posse videatur, *practice* tamen probari nunquam poterit. Cfr. **Comp.**, n. 141, 3.º, et *Ferres* apud *Razón y Fe*, vol. 69, pag. 370, n. 41. Quis taxabit tales necessitates? Quis in mundo est qui semper habere possit omnia necessaria ad subveniendum omnibus suis necessitatibus?

CASUS XII

OCCULTA COMPENSATIO 4.º

TITIUS fabricam quandam habebat quae movebatur vi electrica. Societas ad producendam electricitatem, monopolium exercebat in illa regione: hinc pretium motricis illius vis multum auxit (vel saltem ita putat TIRIUS): multo scilicet plus quam in aliis regionibus. Tunc TIRIUS modum ingeniosum excogitavit quo res ita disponebat, ut certis diebus machina (*contador*) a Societate posita ad computandam quantitatem fluidi electrici (*kilovatio*s vocant) fabricae subministrati, loco adnotandi augmentum, detrahebat de quantitate iam adnotata diebus praecedentibus, tantum scilicet quantum eam debuisset augere. Unde imminutus apparebat numerus *kilovationum*, et ita se compensabat a pretio solvendo, quod limites iusti valde excedere TITIO videbatur. TIRIUS rem detulit uni confessario, qui rationem agendi TIRII approbavit. Verum ipse TITIUS post peracta exercitia spiritualia iterum suum modum procedendi alii confessario subiecit, qui eum teneri

ad restitutionem absolute pronuntiavit. Inter hos duos iudices sibi invicem contrarios TITIVS accessit ad tertium confessarium.

HINC :

QUAER. *An TITIVS teneatur ad restitutionem, vel non?*

SOLUTIO :

734. — Revera hic agitur de occulta compensatione, et consequenter ad decernendum an TITIVS teneatur ad restitutionem necne, necesse est determinare an pretium ipsi impositum a Societate illa sit moraliter certo iniustum. Si revera pretium illud erat certo iniustum, non tenetur TITIVS restituere excessum supra pretium iustum : excessum intellige supra pretium iustum summum, non vero medium aut infimum. Quidquid praeter illum excessum sibi retinuit modo illo agendi, debet restituere.

An revera illud pretium fuerit iniustum necne, ex his quae in casu proponuntur, determinari nequit. Hoc iudicandum est a viris probis et peritis, qui adiuncta temporum, locorum et pretii impositi bene perpendere possint. **Comp.**, nn. 756-761 ; 1038, 1045, 1047, 1050, 1051, 8.º, 1061-1063, 3.º.

CASUS

DE RESTITUTIONE IN GENERE

CASUS I

OBLIGATIO RESTITUTIONIS 1.º

GRIFINUS, patrato gravi furto, licet eum sui peccati paeniteat, restitutionem tamen ad menses protrahit. Postea pergit ad confitendum, non adhuc facta restitutione. Arguitur a confessario de multiplici peccato mortali, propter dilatam restitutionem, et dimittitur absque absolutione, donec restituerit.

HINC :

QUAER. 1.º *Quid sit restitutio et unde oriatur eius obligatio?*

2.º *An GRIFINUS pluries graviter peccaverit, restitutionem ad varios menses differendo?*

3.º *An recte egerit confessarius absolutionem denegando?*

SOLUTIO :

735. — *Resp. ad 1.º* Restitutio est *reparatio iuris alieni laesi*. Etymologice idem est ac repositio rei in pristinum statum. Obligat *in re vel saltem in voto*, idque sub gravi, si de materia gravi agatur. Unde S. Augustinus: «Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, cum restitui potest». Obligatio restitutionis oritur ex sola violatione iuris *stricti*, seu iustitiae *commutativae*: a) sive per acceptionem aut retentionem rei alienae; b) sive per iniustam damnificationem; c) sive per iniustam cooperationem. **Comp.**, nn. 762 seq., 769. — Ut damnificatio aut cooperatio inducat obligationem restitutionis in foro conscientiae, debet esse *iniusta* non solum *materialiter*, sed etiam *formaliter*, seu *theologice* culpabilis. Ex culpa *iuridica* potest dari etiam obligatio restitutionis in conscientia, sed tantum post sententiam iudicis. **Comp.**, n. 796.

736. — *Resp. ad 2.º* *Probabilius* unicum peccatum mortale GRIFINUS commisit, si habitualiter in prava voluntate rem alienam retinendi perseveraverit, quia haec eadem mala voluntas per modum continui subsistit. Attamen pluries graviter peccasset, si, mutata in melius voluntate, propositum non restituendi renovasset; quia actus peccaminosi voluntatis multiplicati fuissent. *S. Alph.*, De act. hum., n. 40.

737. — *Resp. ad 3.um* Recte quidem egit confessarius, iuxta regulas directionis ordinarias. Sed in praxi attendendum est ad varias rerum et personarum circumstantias, ad restitutionis difficultatem, ad maius paenitentis bonum spirituale. Generatim, ubi fieri potest restitutio, ante absolutionem exigenda est. Experientia enim constat debitorem semel absolutum de restitutione parum sollicitum esse. *S. Alph.*, n. 682; *Gury*, n. 581; *Comp.*, n. 763.

CASUS II

OBLIGATIO RESTITUTIONIS 2.º

1.º CARPOPHORUS plurima debita contraxit propter luxum extraordinarium et frequentiora convivia, ad quae uxor BERTHA non modice fuit cooperata. Sed ecce, subitanea morte correpto viro, creditores illico undique convenere ad miserrimam viduam, quae a marito nil possidet nisi copiosam prolem, et valde modicam bonorum substantiam. Hinc gèmebunda quaerit a confessario, an teneatur ex modicis illis bonis creditoribus satisfacere?

2.º MEDARDUS recusat solvere debita quae, potando in taberna, contraxit PAULUS, filius eius minor, negatque ei omne subsidium pecuniarium, ne in posterum bibere pergat. Pergit tamen PAULUS bibere vinum, in creditum sibi ministratum. Frustra autem clamat reclamatque tabernarius, solutionem requirens a MEDARDO; surdo canit ille.

HINC:

QUAER. 1.º *An BERTHA teneatur modica bona quae supersunt, creditoribus tradere in primo casu?*

2.º *Quid si BERTHA bona paraphernalia habeat?*

3.º *An MEDARDUS debita filii solvere teneatur?*

4.º *Quid, si filius habeat ex defuncta matre bona a patre administrata? et quid de tutore respectu pupilli in pari casu?*

SOLUTIO:

738. — *Resp. ad 1.um* *Per se* BERTHA obliganda foret ad solvendum creditoribus de bonis, licet modicis, a coniuge defuncto relictis, quia illos indemnes facere debet, ut suadet naturalis aequitas. Verumtamen, cum habeat multiplicem prolem, exiguam vero bonorum substantiam, excusanda videtur ab obligatione restitutionis, saltem ad tempus, seu usquedum ditior evaserit. Ratio est, quia impotentia moralis, in qua versatur, iustam causam ei praebet differendi restitutionem. Excipe tamen, nisi creditores vel aliquis eorum, in eadem necessitate versaretur, quia tunc potior

esset creditoris conditio. *Elbel*, n. 336; *Lacroix*, lib. 3, p. 2, n. 432; *Gury*, n. 584.

739. — *Resp. ad 2.um* BERTHA creditoribus satisfacere nec teneretur quidem etiamsi bona paraphernalia haberet, nisi absolute erga illos se obligasset. Etenim non potest teneri, nisi ratione contractus; porro, ubi deficit consensus, ibi corrui contractus. Ergo nullo modo infelix uxor ad restitutionem urgenda est. Excipe, nisi BERTHA mala fide ad debita mariti contrahenda cooperata fuerit, v. gr. virum inducendo ad nimium luxum, etc., licet praeviderit illum fore imparem ad solvendum creditoribus; tunc enim uxor ex bonis sibi propriis debita mariti solvere teneretur. *Lacroix*, ibid., n. 381; *Elbel*, ibid.

Immo iure **hisp.-ph.**: a) BERTHA teneretur creditoribus satisfacere ex *fructibus* bonorum dotialium et paraphernalium, iuxta aa. 1351, 1385 et 1386, cum huiusmodi fructus subiiciantur oneribus matrimonii sublevandis, et etiam solvendis personalibus mariti debitis, quae in commodum familiae cesserint; b) immo vero quatenus agatur de debitis propter expensas familiae quotidianas et ordinarias factas ab ipsa BERTHA vel de eius mandato, tolerante vel consentiente marito, *ipsa bona* sive dotalia sive paraphernalia subiiciuntur solutioni; si tamen, ut in casu, nec bona communia, nec mariti propria sufficiant. **Comp.**, n. 684, V, VII.

740. — *Resp. ad 3.um* MEDARDUS minime tenetur solvere debita a filio minori prodigaliter in cauponis et tabernis contracta, quia in huiusmodi expensas non consentit. Insuper, sibi imputare debet damnum illud tabernarius, qui filio minori et dyscolo, ut sane apparebat, vinum et epulas subministravit. *Gury*, n. 586.

741. — *Resp. ad 4.um* Probabilius neque in hac hypothesis pater, bonorum filii administrator, tenetur ex eis solvere eius debita extraordinaria, in tabernis irrationabiliter contracta. Haec enim filius a patre repetere posset post maioritatem vel etiam post emancipationem, saltem ex iure civili. Iuxta leges autem conscientiae, videtur admittenda sententia tabernarii quidem opposita, sed adeo moribus favens, tot et tanta scandala praecavens, et maxime societatis deordinationi obsistens. Ita *Carrière*, etc., contra alios. Quod autem de patre dicitur, pari modo de tutore dicendum est. **Comp.**, nn. 899, 900.

CASUS III

OBLIGATIO RESTITUTIONIS 3.º

TITIUS, sacerdos, mutuas accepit mille libellas a DIDACO, viro saeculari, qui heredes necessarios non habebat, sed tantum duos nepotes (*sobrinos*). TITIUS scit DIDACUM voluisse et excludere a sua

hereditate suos nepotes, et testamentum conficere ut omnia sua bona impenderentur in causas pias, heredem nominando suam animam: sed hic repente mortuus est nec ullum confecit testamentum.

Nunc TITIVS dubius est utrum illas 1.000 libellas possit aut debeat impendere in opera pia pro anima TITII, de qua heredes parum solliciti erunt, aut e contra eas tradere debeat nepotibus TITII, utpote heredibus ab intestato.

HINC:

QUAER. *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

742. — *Resp.* TITIVS illas 1.000 libellas cum redivitibus tradere debet heredibus ab intestato, nam illud propositum DIDACI non fuit testamentum ad causas pias, sed merum propositum executioni nullo modo mandatum. Aliud esset si DIDACUS dixisset TITIO: has mille libellas serva apud te cum fructibus et post mortem meam eas in opera pia impendas pro salute animae meae; hoc autem non dixit, sed tantum eas ipsi in mutuum dedit; et propositum quoddam ostendit, quod forte executioni mandasset, verum non debemus attendere quid forte fecisset, sed quid de facto fecit.

743. — Iam vero bona illius qui absque testamento decessit debentur in conscientia heredibus ab intestato et quidem ante omnem iudicis sententiam. *Comp.*, n. 647, q. 3.º

CASUS IV

AN ET QUATENUS DETUR OBLIGATIO RESTITUTIONIS 1.º

OPTATUS, sacerdos, executor est testamenti PASCHASII. Omnia alia praescripta testamenti iam executioni mandata erant, et solum mille libellae ipsi remanebant, quae ex voluntate PASCHASII in Missis celebrandis impendi debebant, cum ecce MARCIANUS accedit ad OPTATUM, cuius amicus erat, postulans ab ipso ut nongentas libellas velit ipsi ad brevissimum tempus commodare. Cum MARCIANUS gravi necessitate praemeretur essetque vir optimus et intra brevissimum tempus restituere promitteret, OPTATUS, qui aliunde pecuniam non habebat, nongentas libellas ex testamento PASCHASII ei dedit, quin MARCIANO significaret unde eas depromebat. Sed MARCIANUS, non obstante sua bona voluntate, promissis non stetit, et eius negotiis quotidie in peius ruentibus, nihil post duos annos OPTATO dedit, nisi chirographum in quo testatur de accepta pecunia et promittit solvere, donec capitale restituat, 6 % singulis annis. OPTATUS putat quod nec interesse nec capitale iam percipiet.

HINC :

QUAER. *Ad quid teneatur* OPTATUS?

SOLUTIO :

744. — *Resp.* Cum in testamento expresse dicatur illas mille libellas esse impendendas in Missis celebrandis, ita fieri debet; et OPTATUS tenetur de suo supplere quod desit, et ita reparare damnum illatum PASCHASIO. Si in testamento PASCHASIUS dixisset «quoad reliqua heredem relinquo animam meam», illae libellae etiam in eleemosynis possent impendi et consequenter dari MARCIANO possent in tantis angustiis constituto.

745. — Quod si OPTATUS tantam pecuniam non habeat ut restituere possit, aut non sine gravi difficultate, poterit recurrere ad Sedem Apostolicam per S. Paenitentiarium et petere commutationem ultimae voluntatis PASCHASII, ita ut illae libellae ex toto vel ex parte possint impendi in eleemosynis pro MARCIANO paupere; et quoad reliqua suppleat R. Pontifex de thesauro Ecclesiae, OPTATO imponat certum numerum Missarum ad intentionem PASCHASII; vel etiam, si OPTATUS teneatur binare, poterit etiam petere facultatem applicandi illas Missas binationis ad eandem intentionem.

Et in posterum cautior sit in pecunia non sua aliis commodanda. Non satis est ut qui petit honestus sit et promittat cito restitutionem. Non satis est bona voluntas, si ad egestatem reductus quis videatur, nec in potestate ipsius sit promissis stare.

CASUS V

AN ET QUATENUS DETUR OBLIGATIO RESTITUTIONIS 2.º

BERTHA vidua, absque liberis, cum graviter aegrotaret, dicit NATALIAE: in tali loco habeo quandam pecuniae quantitatem, quam nolo pervenire ad fratres meos. Post aliquot dies moritur BERTHA ab intestato, et NATALIA sumit totam pecuniam illam et tradit diversis sacerdotibus ut Missas celebrarent pro anima BERTHAЕ.

Nunc anxia est an recte egerit.

HINC :

QUAER. 1.º *An recte se gesserit* NATALIA?

2.º *An ad restitutionem teneatur?*

SOLUTIO :

746. — *Resp. ad 1.º Negative.* Nam nullum mandatum acceperat a BERTHA, et consequenter, cum non constet quid de illa pecunia sit faciendum, tradenda erat fratribus BERTHAЕ, quibus NATALIA dicere debuisset: BERTHA mihi dixit se habere hanc pecu-

niam separato in loco repositam, quia nolebat ut distribueretur inter heredes; sed ad quem finem eam destinaret mihi non dixit, forte pro Missis aut pro eleemosynis, sed certo nescio: vos ipsi videbitis.

Voluntas illa BERTHAE fuit veluti testamentum multipliciter informe, vel potius propositum incomplete manifestatum, ideoque nihil valet, et illa bona per se transeunt ad heredes ab intestato, qui sunt in casu fratres BERTHAE.

747. — *Resp. ad 2.um Negative.* Quia cum NATALIA bona fide egerit, nihilque sibi lucrata sit, nulla est ratio cur teneatur restituere, eo vel magis quia improbable non sit eam bene fuisse interpretatam voluntatem BERTHAE. Igitur non erit inquietanda, nec opus est ut nunc aliquid dicat fratribus BERTHAE.

CASUS VI

RESTITUTIO EX CULPA IURIDICA 1.º

TITIUS, vir honorabilis, munus gerit thesaurarii cuiusdam piae associationis. Quodam die cum aliquam pecuniae quantitatem ex arca extrahere deberet, distractione quadam arcam continens quingentas fere libellas reliquit apertam in quodam angulo domus. Post aliquot dies cum pecuniam illic deponere deberet, arcam non invenit et recordatus est ubi alio die distractus apertam reliquisset, sed frustra eam quaesivit: nullibi hucusque inventa est. Nec est ratio suspicandi arcam fuisse sublatam ab iis qui domum inhabitant. Praeterea illic erant aliae res pretiosae, quae intactae relictae sunt.

HINC:

QUAER. *Tenetur TITIVS in conscientia restituere associationi illas quingentas libellas?*

SOLUTIO:

748. — *Resp. In foro interno negative*, quia nullam commisit culpam theologicam. Verum cum res fieri publica possit, forte expediat restitutionem facere, ne nomen TITII aliquid detrimenti patiatur. Immo, si Episcopus visitaret associationem et iuberet restitutionem fieri, TITIUS in conscientia restituere deberet, quia commisit culpam iuridicam. **Comp.**, n. 797.

Forte postea appareat in aliquo alio loco ipsius domus, nam vix credibile est a furibus pecuniam fuisse sublatam relictis aliis rebus pretiosis, aut arcam fuisse sublatam et non solam pecuniam, cum arca fuerit aperta et facile pecuniam fur auferre posset, relictæ arca.

CASUS VII

RESTITUTIO EX CULPA IURIDICA 2.º

BERTHA, famula, remansit sola per aliquot hebdomadas in domo dominae suae. Hoc tempore excipit illic visitationem sui parentis, non bonae famae, qui ei urgenter imperat ut eat in proximam aliquam tabernam, eique tabacum emat. BERTHA timet ne pater eius aliquid furetur, cum illic fere patenter sit clavis arcae, ubi non levis pecuniae summa deposita erat. Non tamen audet suspicionem suam prodere, clavem illam sibi auferens. Aliunde pater ipsius ignorat ubi pecunia sit recondita. Anxia domum relinquit, et quam citissime redit, notans aliquam turbationem in vultu paterno, ianuam arcae esse apertam, sed clavem in loco suo. Post multum temporis audit dominam dicentem sibi deesse magnam pecuniae summam, fere tria millia libellarum seu pesetarum. Domina suspicabatur ne talis summa sublata fuisset a quibusdam fabris lignariis qui reparationes aliquas illic perfecerant, sed rem tribunalibus non detulit, nec ullam molestiam illis opificibus creavit.

Nunc mortua iam est domina absque heredibus, et etiam pater BERTHAЕ. Haec habet bona abundanter sufficientia ad suam sustentationem, et anxiosa est an debeat necne aliquid restituere.

HINC:

QUAER. *An et quatenus BERTHA ad restitutionem teneatur?*

SOLUTIO:

749. — *Resp.* BERTHA non videtur obliganda ad restitutionem: 1.º quia non constat patrem suum aliquid surripuisse nec multo minus quantum; 2.º quia ipsa nullam complicitatem habuit, sed timore reverentiae egit, dum domum absque sufficienti custodia reliquit; 3.º quia, ut suppono, ipsa nihil hereditavit a suo patre.

Nihilominus parum credibile videtur ipsam non invenisse medium aliquod sibi adducendi clavem arcae.

Cum tamen indicia vehementia sint et ipsa culpabilis videatur imprudentiae, poterit ipsi *consilium dari* ut aliquam pecuniae quantitatem impendat in pauperes aut in causas pias, ita ut haec eleemosyna cedat in suffragium dominorum, si revera pater BERTHAЕ illam quantitatem surripuerit, secus valeat pro ipsa BERTHA aut pro defunctis suae familiae. Aut etiam potest ei *consilium dari*, ut, si *libere* vult ad plenissimam suam pacem, bis aut tercentas libellas impendat in bullas compositionis Cruciatæ hispanae.

CASUS VIII

RESTITUTIO CUI ET QUOMODO FACIENDA

Compositio vi Cruciatæ

GAUDENTIUS furto sustulit centum libellas. Post multos annos, paenitentia ductus, voluit restituere dum iam non existebant nisi heredes mediati illius a quo pecuniam abstulerat. Et sive quia GAUDENTIUS rem bene non exposuit confessario, sive quia putatum est unicuique ex heredibus quantitatem levem tantum esse restituendam, aut heredes esse incognitos, confessarius statuit restitutionem fieri posse per compositionem ope Cruciatæ, quod statim perfecit GAUDENTIUS decem summaria compositionis sumendo. Nunc vero post quatuor annos, apparet tribus ex heredibus quantitatem *relative* gravem fuisse restituendam.

HINC :

QUAER. *An GAUDENTIUS tutus sit in conscientia?*

SOLUTIO :

750. — *Resp. Affirmative*, si GAUDENTIUS post adhibitam sufficientem diligentiam bona fide exposuit res ut ipse intelligebat esse, putando v. gr. creditores esse incognitos, aut esse tot ut nulli nisi res levis esset restituenda. Tunc enim facta compositione, Ecclesia transtulit dominium, et si postea creditores certo cognoscantur, aut cognoscatur quantitatem alicui restituendam esse gravem, iam non adest obligatio restituendi. Quia in iis casibus Ecclesia potest et vult transferre dominium. Verum si GAUDENTIUS vel non adhibuit sufficientem diligentiam, aut mala fide egit, debet iterum restituere, quia compositio nulla fuit. **Comp.**, vol. 2, n. 1362.

CASUS IX

RESTITUTIO FACIENDA PUBLICO AERARIO

TITIO confessario accusant aliquando paenitentes furta patrata contra Statum, eique etiam quantitatem furto sublatam deferunt. Confessarius vero dubitat cui et quomodo sit restitutio facienda.

HINC :

QUAER. 1.º *An illam quantitatem possit ipse confessarius immediate dare Ecclesiae, an vero eam tradere debeat loci Ordinario tanquam supremo administratori bonorum ecclesiasticorum dioeceseos?*

2.º *An talis restitutio fieri possit cuilibet ecclesiae, sive*

paroeciali, sive religiosorum, etsi talis ecclesia nullum damnum in particulari passa sit a Gubernio, vel positive dubitetur an damnum ullum subierit?

SOLUTIO :

751. — *Resp. ad 1.um* Per se restitutio fieri debet ipsi Statui, cui damnum illatum est. Oportet ut de peracta restitutione publice constet, et ut lex sigilli sacramentalis nullum detrimentum patiatur. Confessarius exigit chirographum de pecunia restituta, illudque paenitenti tradat, ut, si tandem aliquando de furto constaret in foro externo et paenitens damnaretur ad restitutionem, posset ipse demonstrare se iam restitutionem peregissee. Haec est via ordinarie tenenda.

752. — *Resp. ad 2.um* Quod si in aliquo casu sacramentale sigillum adduceretur in periculum si restitutio fieret Statui modo antea indicato, posset paenitens quantitatem impendere in sigilla postalica et haec destruere. Poterit etiam aliquando, si alia via, quacumque ex causa, sit impossibilis aut valde difficilis, restitutio fieri Ecclesiae, aut causae piae, aut pauperibus. Quo in casu melius erit ut ipse paenitens tradat cui voluerit.

Confessarius facilis esse non debet in applicando restitutionem ecclesiae suae aut suae Congregationi, etiam consentiente paenitente, qui forte hunc consensum non praestabit sine aliquo scandalo.

CASUS X

PISTOR IN PROPRIIS VERBIS CAPTUS

MONICA, cum panem a RUFO pistore accepisset, atque domum retulisset, mirans advertit eum tum ratione quantitatis, tum ratione qualitatis vitiosum esse. Rem hanc ad URBANUM praetorem (*comisario de policía*), deferre festinat. «Eia igitur, ait ille, veni mecum ad pistorem». Pergunt quidem ambo; praeit URBANUS, praetor; subsequitur mulier. Ast obstupefactus RUFUS, ibi praetorem cernens, negat se unquam MONICAM vidisse. Reclamat illa: «Mehercle, belle me nosti, mi bone, ait mulier; immo ego tibi 80 francos debeo. Aspice argumentum in hoc symbolo (*señal*) a te mihi exhibito». Haec omnia negat, et pernegat pistor. «Bene, ait mulieri praetor, nihil prorsus isti debes», et confestim symbolum destruit, et cum MONICA recedit, pistorem laqueo captum relinquens.

HINC :

QUAER. 1.º *An MONICA a debito solvendo liberetur? seu an URBANUS, praetor, ius habuerit debitum MONICAE remittendi, ad pistorem puniendum?*

QUAER. 2.º *An pistor occulta compensatione pro parte denegati debiti, data occasione, uti posset?*

SOLUTIO :

753. — *Resp. ad 1.um 1.º Affirmative.* MONICA igitur minime inquietanda est. Ratio est, quia fit condonatio, saltem implicite, ex parte pistoris. Negat enim se MONICAM agnoscere; ergo negat se eius creditorem esse; ergo implicite debitum remittit. Mavult enim ille debitum condonare, quam maius damnum subire per publicam iudicis sententiam. Etenim ad veram condonationem requiritur et sufficit, ut remittens habeat dominium integrum rei, et remittere velit. Porro haec in casu nostro habentur. Nec dicas pistorem non remittere nisi metu coactum, et proinde invalidam esse condonationem; nam homo libere agit, interveniente metu legitime incusso; potest enim semper aliud medium eligere, scilicet culpam fateari, et poenam admittere; ergo in eo vere datur voluntas tacita et implicita debitum remittendi. Recole dicta supra, n. 722.

2.º Praetor URBANUS valide et iuste MONICAM a debito liberavit. Etenim ius habebat pistorem puniendi, seu eum denuntiandi iudici; pistor autem mavult se redimere a iusta vexatione debitum dimittendo. quam poenam subire. Praetor igitur, illa punitione contentus, renuntiat iuri quod habet maiorem poenam per iudicis correctionem procurandi, et sinit ut ipse reus seipsum puniat, ius suum in debitum abdicando. *Gury*, n. 591.

754. — *Resp. ad 2.um* Pistor minime se compensare posset. Ratio est, quia ex dictis iuri suo vere renuntiavit, et iuste punitus est. Ergo debitum omnino extinctum est; ergo se compensando iniuste ageret, seu furtum verum patraret; ergo ad restitutionem teneretur, secus enim fraudulenter iustam punitionem effugeret. Nec dicas MONICAM recipere rem non suam, debitum retinendo; nam pistor ad magnam mulctam solvendam damnari iuste potuisset, facit autem praetor ut haec pecunia ad MONICAM divertat. Gaudeat igitur in bona pace MONICA, ex eo quod bonum ex malo perceperit. *Gury*, n. 592.

CASUS

DE POSSESSORE REI ALIENAE

CASUS I

POSSESSOR BONAE FIDEI 1.º

GAUDENTIUS emit, et possidet bona fide praedium constans ex domo et vineis. Domum ruinosam pro commoditate sua immutat, vineas pinguiores facit, et copiosos inde colligit fructus. Alias bovem emit, quem maiori pretio vendit LUCAE. Sed ecce paulo post rescit praedium pertinere de iure ad PAULUM, et bovem ad IOANNEM. Hinc anxius quaerit a confessorio ad quid teneatur in singulis casibus?

HINC :

QUAER. 1.º *Ad quid teneatur possessor bonae fidei?*

2.º *An dispositiones iuris recentioris quatenus adiudicant fructus possessori bonae fidei, valeant in conscientia?*

3.º *Ad quid teneatur GAUDENTIUS in duplici casu?*

SOLUTIO :

755. — *Resp. ad 1.um* 1.º Possessor bonae fidei, statim ac novit rem a se possessam esse alienam, tenetur adhuc eam exstantem in toto vel in parte, aut in emolumento, restituere domino noto. Quod si non restituat, possessor malae fidei evadit.

Ad nihil autem tenetur, si, tempore bonae fidei, rem consumpserit, amiserit, destruxerit, nec inde ditior evaserit; item si legitime praescripserit.

2.º Quoad fructus: a) *Nulla* ratione tenetur restituere fructus mere *industriales* (nec *mixtos*, qua parte *industriae* debentur); — quia isti ratione industriae ad possessorem omnino pertinent. Ita omnes.

b) Ex iure *naturali* possessor bonae fidei restituere debet omnes alios fructus, sive *naturales*, sive *civiles*, expensis tamen et laboribus deductis. — Ratio est, quia ex iure naturali fructus ad eum pertinent, ad quem res ipsa *fructifera* pertinet, cum ex re ipsa proveniant, iuxta axioma: *Res fructificat domino*. S. Alph., n. 610.

c) Ex iure *romano*, iuxta communem interpretationem, resti-

tuendi sunt fructus *naturales percepti* et adhuc existentes, licet ius non semper adeo clarum sit. *Controvertitur* autem quoad fructus non amplius exstantes seu *consumptos*.

d Ex iure hisp.-ph., a. 451: *gall.*, 549; *ital.*, 703; *lusit.*, 495; *aeq.*, 898; *arg.-par.*, 2457 (2423 seq.); *bol.*, 293, 294; *bras.*, 510; *chil.*, 907; *col.*, 964; *cost.*, 327, 328; *guat.*, 519, n. 5.º; *mex.*, 834, 837, 838; *nic.*, 907; *per.*, 470, 473; *q.*, 411; *Salv.*, 937; *ur.*, 624, 629; *ven.*, 779 (686). omnes fructus *percepti*, sive stantes sive consumpti, assignantur possessori bonae fidei.

Fructus autem *pendentes*, iure hisp.-ph., a. 452: *lusit.*, 495, potest dominus eos omnes possessori cedere; secus tenetur huic solvere expensas pro illorum cultura factas et cum eo dividere tam productionem liquidam quam reliqua onera, pro rata temporis possessionis. Vide supra, nn. 128, 131.

Reliqui CC. hic citati (*bras.*, 511 tantum obligant dominum, cui omnes fructus pendentes adiudicant, ad solvendas expensas factas pro cultura. Praeterea Cod. *cost.*, etiam illum obligat ad refundendum pretium quod pro ipsa re possessor bonae fidei solverit. **Comp.**, n. 772.

Iure *cathal.*, non debet restituere fructus consumptos, nisi possideat titulo hereditario, quo in casu, eos restituet in quantum factus sit ditior: in reliquis cohaeret cum iure *romano*.

756. — *Resp. ad 2.º Affirm.*, saltem probabilius (1). Ratio est, quia Status potest transferre dominium sic exigente bono publico, ut in praescriptione. Atqui in casu, hoc videtur exigere bonum publicum. — *Prob. min.*: *a* quia sic vitantur lites et querelae et inextricabiles difficultates quoad fructus reddendos et an possessor quoad consumptos ditior evaserit et quosque fructus respondeant industriae, etc., etc.: *b* consulitur etiam paci conscientiarum, utilitati commercii; et *c* demum facilius redditur obligatio restituendi rem bona fide possessam, nunquam non difficultatibus plenissima. Unde et ipsi domino consulitur, quia secus forte rem non obtineret. Aliunde nullum est incommodum timendum, cum hic favor pro possessore tantum bonae fidei allegetur. Igitur huic iuris dispositioni in utroque foro standum videtur, ita ut dominus laetetur ipsius rei inexpectata possessione, et possessor bonae fidei solatium aliquod ex fructibus accipiat, quo levior ei reddatur necessaria exspoliatio rei bona fide hucusque possessae.

757. — *Resp. ad 3.º GAUDENTIUS*: 1.º tenetur restituere PAULO praedium, deductis tamen expensis, et fructus naturales saltem

(1) Ita etiam *Génicot*, n. 527; *Vermeersch*, n. 234; *Van der Maeren*, n. 37; *Van Gestel*, *De iust. et leg. civ.*, n. 61; *Marres*, l. 2, n. 30; *Waffelnert*, vol. 1, p. 59, cum fere omnibus recentioribus, quoad ius *gall.*; *Bucceroui*, n. 1337, quoad *gall.* et hisp.-ph.; *Alstina*, n. 268; *Valenzuela*, nn. 470, 482; *D'Annibale*, 3, n. 241.

exstantes, ex iure *romano* et *cathal.* Ex iure autem **hisp.-ph.**, **lusit.** et **Amer. lat.**, potest sibi servare omnes fructus iam perceptos, immo et pendentes; nisi dominus maluerit ex ipsis fructibus illi solvere expensas pro illorum cultura, et cum illo dividere reliquum productionis liquidae et cetera onera pro rata temporis possessionis (Cfr. supra, n. 756). Potest etiam se compensare pro expensis necessariis, vel utilibus ad rei conservationem, etc. Non potest autem se indemnem facere pro expensis mere voluptuariis, ut patet; sed ubi, intacta rei substantia, separari possunt, poterit has expensas, v. gr. statuas et alia ornamenta, secum afferre, nisi novus possessor maluerit horum pretium solvere. **Comp.**, nn. 779-781, et **Cod. hisp.-ph.**, a. 454; *cathal.*; *ital.*, 704; *lusit.*, 498; *aeq.*, 900 seq.; *arg.-par.*, 2467 (2433) seq.; *bol.*, 294; *bras.*, 516; *chil.*, 909 seq.; *col.*, 965-967; *cost.*, 328; *guat.*, 526; *mex.*, 842 seq.; *nic.*, 907 seq.; *per.*, 473; *Salv.*, 938 seq.; *ur.*, 674 seq.; *ven.*, 780 (687).

2.º Quid vero quoad bovem quem non amplius habet, et de lucro quod in eo vendendo percepit?—*Resp.* In casu *evictionis* (1). pretium refundere debet in emptorem evictum. *Extra casum evictionis, controvertitur*; sed *probabiliter* ex omni iure ab obligatione restitutionis excusandus est, quia rem non habet, nec ex ea factus est ditior. Solvit enim pretium emendo, et recepit vendendo. Quid si lucrum aliquod fecerit bovem carius revendendo? Hoc eius industriae tribui debet. Ita *Lugo* et alii *sat communiter*, cui solutioni omnino videtur consonare ius **hisp.-ph.**, **lusit.** et **Amer. lat.** Erit enim fructus aut industriae aut rei cuius ille fuit possessor bonae fidei. **Comp.**, n. 776. — Plures tamen magni nominis theologi contendunt lucrum illud domino reddendum esse, quia possessor bonae fidei ex illo ditior factus est, neque in re illa revendenda habetur industria specialis. Sic *Billuart* et alii. Admittunt tamen venditorem illud lucrum posse servare, si usus esset industria vel labore *extraordinario* ad lucrum illud obtinendum, v. gr. si alio perrexisset ut rem maiori prelio revendere potuisset. **Comp.**, nn. 774, 776.

CASUS II

POSSESSOR BONAE FIDEI 2.º

1.º **TITIUS**, hispanus, mortuo ab intestato eius avunculo **SEMPRONIO**, deficientibus aliis heredibus ipse vocatur ad hereditatem.

---

(1) *Evictio* est legitima deturbatio emptoris in possessione rei quam emit, vi cuius debeat eandem rem totaliter vel partialiter reddere alicui tertio, qui probet eam esse ex toto vel ex parte suam, vel saltem eam iure suo reali, puta hypothecae, gravari; et qui proin ex iure naturae, vel insuper stando sententiae iudicis *evictionem* decernentis, quod suum est repetit. *Waffelaert*, vol. I, n. 630. **Comp.**, nn. 774, 1036.

eamque bona fide adiit tanquam unicus heres. Post annos undecim, certo cognoscit TITIUS SEMPRONIUM omnia fere bona, quae ab illo acceperat, mala possedissee fide. Nescit vero an et quae debeat restituere.

2.º Ipse TITIUS tres equos habebat, unum dono acceperat, reliquos duos emerat bona fide a SEMPRONIANO. Primum CAMILLO vendidit, in cuius manibus casu periit; alterum vendidit CAIO, qui adhuc illum habet; tertium vero sibi servabat, sed cum post menses aliquot certo intelligeret omnes illos equos esse furto sublatoe verumque dominum esse NAZARIUM, SEMPRONIANO reddit tertium equum, ut eius praetium recuperare possit. Haec omnia tibi exponit et quaerit quid facere debeat.

HINC :

QUAER. 1.º *An heres universalis praescribere aliquando possit?*

2.º *Ad quid teneatur possessor bonae fidei, si rem alienam alteri vendiderit?*

3.º *An possit possessor bonae fidei etiam cognito domino rem alienam venditori reddere ad praetium recuperandum?*

4.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

758. — *Resp. ad 1.um* Heres universalis iure romano nunquam praescribere (supra, n. 681) poterat, si eius antecessor mala fide possidebat. Ratio, quia, *fictione iuris* romani (1), heres universalis repraesentabat semper personam defuncti cum omnibus suis vitiis quibus decessit. Ex iure autem **hispano**: «Successori titulo hereditario nullum praeiudicium afferet mala fides antecessoris, nisi probetur huius malam fidem illi fuisse notam; sed nec propria bona fides illi proderit nisi a die mortis antecessoris». Unde poterit praescribere etiam ordinaria praescriptione. [Idipsum tene ex iure aeq., aa. 705 et 2482; **chil.**, 717 et 2500; **col.**, 778, 2521; **guat.**, 534; **mex.**, 1078, 1079 seq.; **nic.**, 717, 2500; **per.**, 548, 536, 467 (sed in quibusdam casibus requiruntur ad praescriptionem 20 anni inter praesentes, et 30 inter absentes, iuxta a. 553); **Salv.**, 780 et 2449; **ur.**, 1180. Ita etiam **ven.**, 2033, excepto casu quo quis sit heres titulo universali, illius qui rem possidebat nomine alterius. Attamen tum Cod. **arg.-par.**, aa. 4038, 4039 (4004, 4005), tum **bol.**, 1524, statuunt heredem praescribere non posse.] **Comp.**, n. 726.

759. — *Resp. ad 2.um* Ad nihil tenetur, si ditior factus non fuit.

(1) *Fictio iuris* est dispositio legis vi cuius assumitur uti verum quod certe falsum est, idque fit in casu possibili, et ex iusta causa ad inducendum aliquem effectum iuris, aequitati naturali non repugnantem. Cfr. *Schmalzgrueber*, lib. 2, tit. 23, n. 3; *Reiffenstuel*, lib. 1, tit. 2, n. 176 seq. Sic *fictione iuris* admittimus canonicum theologum esse praesentem in choro cum est in Seminario explicans sacram Scripturam. *Fictio iuris* idem operatur in casu ficto, quam veritas in casu vero.

Secus restituere debet id in quo factus est ditior. **Comp.**, nn. 771, 773.

Resp. ad 3.um Affirmative, probabilius, si dominus ipsius rem tunc non reclamet: quia emptor non tenetur rem domino servare cum proprio damno. Ita *S. Alph.*, n. 569; *Lugo, Lessius, Waffelaert*, vol. 2, n. 238; *Marres*, l. 2, n. 26, etc., contra alios. **Comp.**, n. 780, resp. 2.º

760. — *Resp. ad 4.um 1.º* Igitur TITIVS omnia bona hereditaria praescripsit cum fructibus suis, cum iam ultra decem annos omnia illa bona possederit bona fide. Immo fructus singulis annis fecerat iam suos, utpote possessor bonae fidei.

2.º Pro equo illo sibi dono dato, qui in manibus CAMILLI casu periit, probabiliter nihil debet restituere: non domino, quia res ipsi in omni casu periit; nec emptori, quia pretium acceptum repraesentat non tam rem ipsam quam obligationem servandi indemnem emptorem pro casu evictionis. **Comp.**, n. 777. — Etiam quoad secundum aequum probabiliter ad nihil tenetur, nisi pro casu evictionis: dominus enim nequit habere in TITIVM actionem realem, quia hic iam equum non habet; neque personalem, quia nulla fraus intercessit. **Comp.**, n. 774. Neque pro tertio aliquid restituere debet. **Comp.**, n. 780.

CASUS III

POSSESSOR BONAE FIDEI 3.º

MARCIVS, pastor ovium, qui frequenter non modo non cognoscit nominatim suas oves sed nec earum numerum scit, quodam die, dum gregem suum per desertum minaret, invenit quatuor vel quinque oves et, putans esse suas, fecit eas coniunctim cum aliis pergere. MARCVS tanquam de re sua lac ex ipsis et agnos accepit, et vendidit. Post annum CARPOPHORVS oves illas reclamavit et probavit esse suas, quare eas accepit a MARCVNO. Nunc MARCVS anxius est an debuerit etiam agnos et lac ab illis ovibus perceptos restituere vel non, maxime quia titulum ad praescriptionem requisitum non videtur habuisse.

HINC:

QUAER. *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

761. — *Resp.* MARCVS fecit suos agnos et lac tanquam possessor bonae fidei, non ex praescriptione, sed quia lex iusta fructus perceptos a possessore bonae fidei, huic adiudicat. Ita *Cod. civ. hisp.*, aa. 464, 1955.

Ad praescribendas ipsas oves, satis esset bona fides absque titu-

lo, si tamen durasset possessio tempore requisito, quod in casu esset trium annorum. Ex iure enim hispano ad has praescriptiones non requiritur titulus, sed sufficit bona fides.

CASUS IV

POSSESSOR BONAE FIDEI 4.º

RANULPHUS, hispanus, praedium quoddam rusticum donavit nepoti suo RUFINO. Post plures annos perrexit RANULPHUS, iam fere senex, in aliam regionem suae nationis, ibique matrimonium contraxit cum ROSALIA et post paucos menses obiit, filiusque postumus RUFINIANUS ei natus est, post sex menses a morte ipsius RANULPHI. Cum nec RUFINUS sciret nativitatem RUFINIANI, nec ROSALIA notitiam haberet donationis factae a RANULPHO in favorem RUFINI, hic perseveravit in possessione praedii, in quo post mortem RANULPHI plura opera fecit, quae praedii valorem valde auxerunt. Contigit ut quodam die amicus quidam defuncti RANULPHI ROSALIAM visitaret eique significaret RANULPHUM fecisse praedicti praedii donationem in favorem RUFINI, illamque donationem esse nullam a nativitate RUFINIANI iam quadrimuli. ROSALIA sic edocta reclamatur a RUFINO nomine sui filii non modo praedium sed etiam omnes fructus perceptos a momento factae donationis. RUFINUS valde miratus interrogat confessarium, ad quid teneatur.

HINC :

QUAER. 1.º *An RUFINUS teneatur ad praedium restituendum?*

2.º *Ad quid teneatur circa fructus perceptos?*

3.º *Quaenam sint sua iura circa meliorationes in praedio factas?*

4.º *Quid si revocatio invocata non fuisset nisi post quinque annos a nativitate RUFINIANI?*

SOLUTIO :

762. — *Resp. ad 1.um a)* RUFINUS tenetur iure hispano ad restituendum praedium in favorem filii RANULPHI. Ad idem teneretur, si regeretur iure romano aut etiam gallico, aut lusit., bol., guat., per., Salv., quia in hoc casu donationis revocatio fit ipso iure, ex quo donatori, nullum filium habenti tempore donationis, nascatur filius etiam postumus. Teneretur etiam iure ital., mex., ven., quo in casu etiam decernitur revocatio ad postulationem donantis aut eius heredis, etc. — *b)* Non autem revocatio fieri potest hoc titulo iure aeq., arg.-par., chil., col., nic., ur. Vide n. 967, et Comp., n. 951.

763. — *Resp. ad 2.um* RUFINUS potest sibi retinere omnes fructus respondententes tempori quod effluxit usque ad nativitatem RUFINI-

NIANI, nam fructus omnes ei debebantur tanquam domino; item retinere potest omnes fructus productos post nativitatem RUFINIANI usque ad diem quo ei intimata est petitio restituendi praedium, nam toto eo tempore fuit possessor bonae fidei: putabat enim se esse verum dominum sicut erat antea, habebat enim titulum et bonam fidem theologicam. Nec dicas hanc bonam fidem innixam esse errori iuris, quia scilicet ignorabat donationem revocari ipso iure ex quo RANULPHI natus est filius, etsi postumus. Nam bona fides non fundabatur in errore iuris sed in errore facti, scilicet in ignorantia nativitatis filii RANULPHI, qua posita ignorantia, bona fides perseverasset, toto tempore quo perdurasset illa ignorantia facti, non obstante plena cognitione iuris. Habuit igitur RUFINUS bonam fidem non modo theologicam sed etiam iuridicam. Quoad fructus pendentes tempore factae intimationis standum est dictis n. 599, 3.º

764. — *Resp. ad 3.º* Quoad meliorationes stare debet his quae dicuntur n. 600.

Resp. ad 4.º Tunc RUFINUS ad nihil teneretur, nam actio revocatoria praescribit spatio quinque annorum a nativitate filii (aut a legitimatione aut recognitione aut a notitia habita superviventiae illius qui mortuus credebatur), a. 646.

CASUS V

POSSESSOR BONAE FIDEI 5.º

Res furtiva bona fide empti

1.º TITIUS equum furtivum in publico mercatu bona fide emit. Post aliquot dies certissime scit illum esse SEMPRONII, a quo furto sublatum fuit. Quaerit venditores, sed eos reperire non potest. Rem totam pandit confessario, qui nescit an TITIUS equum restituere teneatur, an vero illum sibi servare possit, etiam domino reclamante, vel saltem donec dominus non reclamet.

2.º Emit etiam bona fide horologium aureum gemmis ornatum, quod postea scivit esse furtivum.

HINC :

QUAER. *Quid ad utrumque casum ex iure recentiori?*

SOLUTIO :

765. — *Resp. 1.º* Tum iure naturali, tum iure hisp.-ph., 464, tenetur TITIUS equum restituere SEMPRONIO *reclamanti*, cuius est. Nec excusatur eo quod emerit in *publico mercatu*; publicus nempe mercatus non comprehenditur nomine *publicae venditionis*, de qua loquitur a. 464 Cod. *hispáni* in secunda paragrapho; cum ipse co-dex eodem articulo venditionem publicam distinguat ab ea quae

fit in mercatu vel in nundinis, circa quas remittit ad Codicem commercii, qui nihil tamen de ipsis statuit.

Venditio publica complecti quidem videtur subhastationes publicas, sive coactas sive voluntarias, sive iudiciales, sive notariales, etc., pro quibus cives publice praemonentur de tempore subhastationis deque natura rerum quae vendi debent; non vero quascumque venditiones quae fiant in mercatu ordinario vel in nundinis. Ita etiam ex iudicio clarissimorum iuris peritorum ab A. consultorum.

766. — Aliud esset dicendum iure *ital.*, 709; *lusit.*, 534; *aeq.*, 881; *bol.*, 1561; *bras.*, 521; *chil.*, 890; *col.*, 947; *cost.*, 481; *guat.*, 656; *nic.*, 890; *Salv.*, 920; *ur.*, 1187; iuxta quae SEMPRONIUS in casu equum recuperare non posset, nisi TITIO solveret pretium quo equum in publico mercatu acquisivit. **Comp.**, n. 723, N. B. 2.º

767. — Sed cum TITIUS emptionem peregerit in Hispania, tenetur equum restituere SEMPRONIO, a quo nihil exigere potest. Verum si SEMPRONIUS non reclamet, probabiliter TITIUS quaerere potest venditores eisque equum restituere, si aliter pretium solutum obtinere non possit. Sed si hos non inveniatur, aut hi nolint pretium restituere, TITIUS tenetur SEMPRONIO etiam ignoranti et non reclamanti equum restituere, servando sibi actionem in fures. **Comp.**, n. 779.

768.—2.º Si TITIUS bona fide emerit horologium in apothecis vel tabernis (*almacenes* o *tiendas*) publico commercio apertis (**Comp.**, n. 723, N. B. 1.º), eum statim fecisset suum ex iure *hisp.* (a. 85, Cod. commerc.), et ex iure *per.* (a. 85, Cod. commerc.); quare dominus nisi consentiente TITIO et soluto pretio eum, in casu, recuperare non posset. Ad eandem pretii solutionem teneretur, si emptum a TITIO fuerit in publica venditione, ex iure *hisp.-ph.* (a. 464, Cod. civ.); vel in publico mercatu, in nundinis, aut ab eo qui similes res vendere solet, ex iure *ital.*, 709; *lusit.*, 534; *aeq.*, 881; *bol.*, a. 1561; *bras.*, 521; *chil.*, 890; *col.*, 947; *cost.*, a. 481; *guat.*, 656; *nic.*, 890; *Salv.*, 920; *ur.*, 1187.

CASUS VI

POSSESSOR BONAE FIDEI 6.º

Frugifer equus!

PANCRATIUS optima fide a quodam viatore equum pretio 300 fr. emit. Paucis autem post diebus, ecce, bona sorte, *Bucephalus* ille cum feminei sexus esset, pulchellum pullum novo edidit domino!

Ter beatus PANCRA TIUS, servato pullo, matrem LUBINO cum lucro 30 fr. vendidit.

Res optime processerat, cum ab infausto nuntio rescivit equum esse furtivum, atque ad BERNARDUM pertinere. Interea iterum venditus fuerat equus cum novo lucro venditori obtingente. Quid PANCRA TIUS? Adit confessarium, qui ait: «Monito prius domino ut equum suum recuperare valeat, restitue pecuniam totam cum pullo, emptori tuo; nulla enim fuit venditio». Perterritus, alium confessarium interrogat, a quo sequens accepit responsum: «Sis quieto animo, mi bone, nihil ad te de domino, cum rem eius non habeas. Serves 300 fr., quia totidem venditori tuo bona fide tradidisti; serves lucrum 30 fr. ratione industriae tuae in vendendo; serves pullum equinum, quia tibi clamat ratione nativitatis.» Huic posteriori decisioni libenter acquievit PANCRA TIUS.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid iuris, tum in casu evictionis, tum seclusa evic-
tione?*

2.º *Quid de sententia utriusque confessarii?*

SOLUTIO:

769. — *Resp. ad 1.um 1.º In casu evictionis*, PANCRA TIUS totum pretium acceptum refundere debet in emptorem evictum, quia tunc omnino solvitur contractus. Recursum autem habeat in suum venditorem, si eum invenire possit. Quid vero de pullo? De iure romano, domino equi reddendus est; *res enim fructificat domino, et partus sequitur ventrem*. De iure vero hisp.-ph., lusit., quibus cohaerent plures CC. Amer. lat., a possessore retineri potest. Cfr. supra, n. 755, et infra, n. 770.

2.º *Extra casum evictionis*, PANCRA TIUS servare potest, saltem *probabiliter*, tum 300 francos quibus equum emit, quia rem non habet nec ditior inde factus est; tum lucrum 30 fr. quod animal revendendo acquisivit, utpote fructum industriae suae. Quid vero iterum de pullo? De iure naturali et romano, pullus *clamat matri et matris domino*. De iure vero hisp., cui cohaerent lusit. et plures CC. Amer. lat., a possessore servari potest, ut iam modo dictum est. Recole dicta supra, n. 775, seq.

770. — *Resp. ad 2.um (Seu quid de utroque confessario?)*. Ex dictis satis liquet. Sententia prioris confessarii, utpote severioris, a PANCRA TIO omnino praetermitti potuit. Nec verum est, monendum esse dominum ab eo qui rem amplius non possidet, ut ipse dominus recuperare possit, cum periculo detrimenti subeundi. Ad id tantum tenetur actualis rei possessor, quia in manibus eius domino clamat. Recte iudicavit confessarius posterior ex iure hisp.-ph., a. 451; lusit., 495; aeq., 898; arg.-par., 2457 (2423) seq.; bol., 293, 294; bras., 510; chil., 907; col., 964; cost., 327, 328; guat., 519,

n. 5.º; **mex.**, 834, 837, 838; **nic.**, 907; **per.**, 470, 5.º, et 473; **Salv.**, 937; **ur.**, 624, 629; **ven.**, 779 (686). Cfr. *supra*, n. 755, et **Comp.**, n. 772.

CASUS VII

POSSESSOR MALAE FIDEI 1.º

1.º ROMARINUS, villicus, in praedio LICINII constitutus ad rustica negotia gerenda, centum frumenti modios domino surripuit, quos insequenti anno vendidit, quando scilicet, propter annonae penuriam, frumenti pretium in duplum excreverat. Dominus autem, si habuisset illud, ut reliquum vendidisset, eo tempore quo vilius venibat.

2.º Idem ROMARINUS etiam domino suo furatus est vitulum, qui paulo post secus fuisset lanioni venditus. Crevit incolumis servatus vitulus, et ingens bos evasit. Paenitentia autem ductus, ROMARINUS pergit ad confitendum, et postulat a confessario quid sibi sit agendum, seu quid restituendum? Titubans vero confessarius nescit quid interroganti respondeat.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid restituendum a possessore malae fidei, quando res furtiva habet alium valorem tempore detentionis?*

2.º *An ROMARINUS restituere summum valorem debeat, quem habuit sive frumentum sive vitulus?*

3.º *Quid contra, si res aliqua surripiatur tempore maioris pretii, et postea restituatur cum valor decreverit; vel res, ut est frumentum, creverit et decreverit?*

SOLUTIO:

771. — *Resp. ad 1.um* 1.º Dominus omnino reddendus est indemnus; quare, si res deterior facta est apud furem, hic restituere debet iuxta valorem quem habebat quando rapta est.

2.º Si res crescat apud furem, domino crescit, quia semper ad eum pertinet; proinde, si fur eam vendat aut consumat tempore maioris valoris, tenetur de hoc valore apud dominum.

3.º *Controvertitur* vero in hoc casu, scilicet, si dominus consumpturus fuisset rem suam tempore minoris pretii, et fur eam crescentem et postea decreascentem servaverit: an hic pro maiori valore teneatur? — *Affirmant alii*, quia, tempore maioris valoris, fur huius valoris erat debitor; debitum autem contractum non cessat, nisi per solutionem. — *Sed negant alii et probabilius*, quia non tenetur ad maiorem valorem, neque ratione rei acceptae, quae

nunc minoris valet, neque ratione damni illati, quia dominus fit indemnus. **Comp.**, n. 784.

772. — *Resp. ad 2.um 1.º* In *primo* casu ROMARINUS restituere debet frumentum iuxta summum valorem quem habebat quando fuit venditum a villico, licet dominus fuisset illud venditurus anno praecedenti, antequam cresceret. Ratio est, quia, tempore huius maioris pretii, pertinebat ad dominum. Praeterea fur ex re aliena ditescere nequit.

2.º In *secundo* casu, ROMARINUS restituere debet bovem, et talem prorsus ac eum nunc habet, quia haud secus ac modo est in individuo, domino clamat. Sic respondeat confessarius; non est enim ratio quare titubet. Difficultas tamen non parva erit quoad casum de bove, in compensandis expensis pro enutriendo bove, et commodis ex eius labore perceptis. Haec moraliter ex aequo et bono aestimanda sunt.

773. — *Resp. ad 3.um 1.º* Si res aliqua surripiatur tempore maioris valoris, et postea eius pretium decreverit, fur tenetur ad restitutionem iuxta valorem maiorem, seu iuxta valorem quem habebat quando sublata est, si dominus rem fuisset tunc venditurus, et non usque modo conservaturus. Ratio est, quia fur huiusmodi debitum contraxit, et dominum indemnem facere debet. Ergo...

2.º Si vero res surripiatur tempore minoris pretii, et postea creverit, et subinde decreverit, probabilius satis erit restituere iuxta ultimum valorem, nisi dominus praesumatur eam voluisse vendere tempore maioris pretii. **Comp.**, n. 784.

CASUS VIII

POSSESSOR MALAE FIDEI 2.º

TITIUS syngropham loteriae furto sustulit a SEMPRONIO, et partem aliquam inter suos clientes distribuit. Biduo ante sortitionem confessionem instituit et, de damno reparando monitus a confessorio, statuit syngropham sibi servare et SEMPRONIO dare pretium emptionis syngrophae tum si praemium syngrophae contingat (quod in casu sibi et suis clientibus servare statuit), tum in casu contrario. Praemium tandem de facto obtinuit et pretium syngrophae SEMPRONIO, data opportunitate, secreto misit.

HINC:

QUAER. 1.º *An TITIUS in casu recte se gesserit?*

2.º *An ante sortitionem potuisset etiam statuere SEMPRONIO servare dominium syngrophae, ita ut si praemium huic contingeret illi daret, secus nihil ei restitueret?*

QUAER. 3.º *Quid si abstulisset ab eo qui syngraphas venales habebat?*

SOLUTIO :

774. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Dedit namque SEMPRONIO totum quantum ab ipso abstulit, scilicet pretium syngraphae. *Dices:* privavit SEMPRONIUM iure probabili ad praemium, quod ius pretio aestimabile est. Concedo, sed pretium summum huius iuris probabilis est pretium ipsius syngraphae, quo nihil aliud emitur nisi illud ius; et dico esse pretium summum, ne dicam excedere limites iustitiae, quia revera illud ius valet multo minus, nam lucrum ita magnum ex tali sortitione Gubernium obtinet, ut in privatis videretur iniustum. — *Repones:* Saltem privavit SEMPRONIUM iure ludendi illa vice. Dico hanc privationem esse vel negandam, aut vix aestimandam, quia generatim in potestate eius erat aliam emere syngrapham loteriae. Forte si SEMPRONIO restituisset syngrapham furto sublatam, hic iam aliam emisset, et sic eum coëgisset ad impendendam duplicem pecuniae quantitatem, quam voluisset. — *Urgebis:* restitutio facienda est in propria specie, non in alia. *Per se* verum est, sed in rebus quae venales passim prostant, parum aut nihil refert, si loco rei sublatae pretium restituantur.

Et vix aliter agere potuisset TITIVS in casu; etenim ante sortitionem non poterat partem clientibus datam reclamare quin se infamaret; et post sortitionem restituere SEMPRONIO non modo partem praemii quod sibi, sed etiam illam quae clientibus, obtinere poterat, gravissimam poterat gignere difficultatem.

775. — *Resp. ad 2.um Affirmative,* ut patet ex dictis in resp. praecedenti, et eruitur ex natura rei, quae *per se* domino fructificat aut perit. Et ita esset procedendum, si ante sortitionem nihil de restitutione cogitasset SEMPRONIUS.

776. — *Resp. ad 3.um* Tunc in omni eventu pretium restituere ei deberet; non autem praemium, si illud obtineret. Ratio est, quia secus alium cogeret ad emendam syngrapham et ludendum loteriae contra praesumptam hominis mentem. **Comp.,** n. 787.

CASUS IX

POSSESSOR DUBIAE FIDEI

TETRADIUS nonnullis laborat scrupulis circa varias quas tenet possessiones :

1.º Ingressus est possessionem praedii alicuius sibi donati, aut venditi; postea autem dubitat de legitimitate tituli possessionis, nec veritatem facile detegere potest.

2.º Emit varias merces, et plures alias dono accepit, cum dubio utrum furtivae sint necne; et etiam ad talem dominum vel talem alium pertineant, aut fuerint vere venditoris.

3.º Dum accepit solutionem debiti, sibi visum est summam debito maiorem a debitore numerari; tacuit, pecuniamque cum alia in crumena miscuit, ita ut nesciat neque scire possit utrum plus aequo acceperit necne.

4.º Alias simile dubium ipsi occurrit, sed post acceptam solutionem tantum. Alias etiam accepit bona fide solutionem debito maiorem, et postea, re cognita, non invenit amplius dominum.

5.º Surripuit apud TITIUM, heredem universalem CAII, 1,000 francos, quia probabiliter existimabat hos a CAIO sibi donatos fuisse.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid in genere statuendum de possessore dubiae fidei?*

2.º *Quid dicendum in propositis dubiis?*

SOLUTIO:

777. — *Resp. ad 1.um* Possessor dubiae fidei: 1.º diligentiam adhibere debet ad inquirendum, ut dubium deponere valeat; 2.º si dubium perseveret, facta inquisitione debita, rem probabilius retinere potest in casu quo ei bona fide possidenti dubium supervenerit; quia, *in pari casu vel dubio, melior est conditio possidentis*; 3.º si vero dubium praecesserit possessionem, iuxta *probabilior* sententiam restituere debet possessor *pro rata dubii* probabili domino; sed *Bucceroni*, n. 1327, cum *Wirceburg.* et *aliis*, *probabiliter*, putat nihil esse restituendum, quia potest tunc efformare conscientiam ex principiis reflexis, v. gr. nemo malus nisi probetur etc., et aliunde constat non esse imponendam obligationem nisi de ea certo constet. Hoc *Lugo*, d. 17, n. 81, seq.; *Lehmk.*, 1, n. 959, 3; *Génicot*, n. 564, etc., admittunt pro casu quo rem acceperis ab eo, qui bona fide possidebat: tunc enim succedis in iure illius, quia tibi totum suum ius transtulit. — Porro si dubius possessionem incepit, spoliando alium possessione sua, tenetur totum restituere priori possessori. **Comp.**, n. 789.

778. — *Resp. ad 2.um* In *primo* casu TETRADIUS praedium servare potest, ut ex dictis patet.

In *secundo* casu, inquireat diligenter; postea, si dubium remaneat, restituere debet *pro rata dubii*, domino probabili, vel pauperibus, ignoto penitus domino. *Probabiliter* poterit etiam rem totam sibi servare, saltem si illam vel illas accepit ab eo qui bona fide possideat.

In *tertio* casu, TETRADIUS, domino diligenter inquisito, nec detecto, *per se* pecuniam probabiliter superfluum, partim resti-

tuere deberet pro rata dubii; quia dubium illud possessionem praecessit, iuxta id quod superius dictum est. Sed in praesenti casu applicatio principii videtur impossibilis. Etenim TETRADIUS neque scit utrum aliquid superfluum acceperit, nec quantum acceperit; deberet quidem ille restituere *pro rata*: sed quaeritur pro rata cuiusnam summae? et responderi nequit; ergo in hoc speciali casu non videtur ad quidpiam obligari. A fortiori id dici debet in sententia *P. Bucceroni*.

In *quarto* casu, totum retinere potest, post factam diligentem de domino inquisitionem, quia tunc dubium post possessionem iam habitam subsecutum est; et proinde possessor ille dubius possessori bonae fidei a fortiori aequiparandus est. Possessor autem bonae fidei, ut suo loco iam dictum est, in pari casu, quaesito frustra domino, rem non suam servare potest. Dico *a fortiori*, quia, si possessor bonae fidei rem aliquam servare potest, non invento domino, quando novit certo eam fuisse alienam, *a fortiori* quando dubitat an ad se vel ad alium pertineat.

In *ultimo* casu, totum restituere debet, quia *in dubio seu in pari causa melior est conditio possidentis*. *Comp.*, n. 789, etc.

CASUS

DE INIUSTO DAMNIFICATORE

CASUS I

TESTAMENTUM INFORME PER FRAUDEM FORMALITATIBUS DONATUM

SERGIUS, notarius, vocatus ut testamentum DAMASI gravissime aegrotantis exciperet, testamentum exaravit iuxta id quod DAMASUS significavit coram testibus. Postea legit testamentum, et DAMASUS dixit bene expressam esse suam ultimam voluntatem. Sed dum ventum est ad subscriptionem apponendam, DAMASUS mortuus erat. Tunc SERGIUS, notarius, dixit uni ex testibus ut ipse nomine DAMASI subscriberet testamentum, cum clare de voluntate DAMASI constaret. Et ita factum est. Unde heredes legitimi, qui omnes exclusi fuerant, nihil reclamare potuerunt, quia testamentum cum omnibus formalitatibus factum apparebat, et in eo omnia pro extraneis legata inveniebantur.

HINC :

QUAER. *Ad quid teneantur SERGIUS et heredes ex testamento?*

SOLUTIO :

779. — *Resp.* Testamentum hoc caret sollemnitatibus requisitis, et consequenter procedendum erat quasi DAMASUS mortuus fuerit ab intestato, idque SERGIUS declarare debuit et vocare heredes legitimos. Caret enim subscriptione testatoris, quam nec ipse posuit nec alius nomine et de consensu testatoris. Nequit aliquis agere nomine testatoris, cum scit ipsum esse mortuum; nec agit eius consensu, ut patet.

Quare SERGIUS, qui hanc falsitatem commisit, tenetur in solidum cum heredibus ex testamento servare indemnes heredes ab intestato. Primo tamen tenentur heredes ex testamento, qui rem possident. Et quamvis per se heredes legitimi non habeant ius ad hereditatem DAMASI, ius tamen certum habent ne per fraudem priventur ab ea, et hic fraus intervenit ex qua legitimi heredes non possunt impugnare testamentum cum probabilitate exitus, quia apparet cum omnibus formalitatibus externis.

780. — Quoad SERGIUM investigandum est an ipse bona fide processerit (quod difficile creditu est), quia hoc in casu ipse non

teneretur ad restitutionem, cum gravi incommodo, quod hic sine dubio habebitur, sive ex quantitate restituenda, sive etiam quia, si ipse fraudem manifestet, poterit criminaliter accusari, etc. Praeterea si praeter notarium et tres testes erat illic alius, et consequenter adessent quinque testes, facilius posset excusari SERGIUS, quia tunc testamentum validum est absque subscriptione testatoris, iuxta a. 700 Cod. civ. — Si igitur talem valorem non dedit, SERGIUS damnum intulit heredibus ex testamento, et per illam actionem SERGII indemnes facti sunt. Unde facilius posset SERGIUS excusari ab onere restitutionis.

Si haec circumstantia quinque testium non concurrit, SERGIUS saltem monere debet heredes ex testamento, ut hi conscientiae suae consulant.

Verum, si hi nullum interventum habuerunt in fraude SERGII, videntur in conscientia posse hereditatem retinere, quia ipsis constat de voluntate testatoris et nullam fraudem commiserunt.

CASUS II

DAMNIFICATOR INIUSTUS TESTAMENTI MUTATIONEM IMPEDIENS

BERTHA, graviter decumbens, dicit viro suo TITIO: in tali arca invenies sex millia aureorum: dimidium tibi serva, et aliud dimidium da fratri meo SEMPRONIO. At ille volens totam pecuniam sibi servare, ait: ego sollicite curam tui egi hac tua infirmitate, ille vero nihil pro te fere pertulit. Verum, BERTHA in eadem perstitit voluntate.

Haec omnia TITIUS medico exposuit, quia uxor dives erat, ille vero pauper ac sine filiis. Ne angaris, reposuit medicus, ego dabo BERTHAE nunc medicinam, vi cuius loquelam amittet, et iam nihil poterit fratri dicere. Et ita factum est, ita ut BERTHA iam non amplius usque ad mortem loqui potuerit.

Aperto postea testamento BERTHAE, vi cuius TITIO illa legabat domum et omnia quae in illa reperiebantur, TITIUS totam illam summam, quam domi servabat, sibi reservare statuit.

HINC:

QUAER. *An TITIUS tutus in conscientia esse possit, vel potius dimidiam illius pecuniae summam fratri BERTHAE restituere debeat?*

SOLUTIO:

781. — *Resp.* Debet TITIUS dimidiam pecuniae summam restituere fratri BERTHAE. Quamvis enim hic non habuerit ius strictum ad illam summam, habet tamen strictum ius ne ab illa privetur mediis *iniustis*, quibus medicus usus est, TITIO consentiente, ad

impediendum ne BERTHA de illa pecuniae quantitate disposuerit iuxta formas iure etiam civili validas, sive donatione inter vivos, sive per novum testamentum.

782.— Videtur tamen TITIVM non teneri ad integram illam quantitatem restituendam, sed satis esse si restituat 80 %, propter quandam incertitudinem. Etenim forte BERTHA sententiam mutasset.

Notandum praeterea est ^{Medic. in} SEMPRONIUM teneri ad restitutionem in defectu TITII, et utrumque posse criminaliter deferri ad iudicem, immo TITIVM etiam privari posse a iudice tota hereditate, quatenus BERTHAM impedivit a condendo vel mutando testamento.

CASUS III

DAMNIFICATOR INIUSTUS VOLUNTATEM TESTATORIS MALE EXSEQUENS

CAIVS in suo testamento heredem fiduciarium instituit SEMPRONIUM, cui commisit solvenda plura legata, inter quae unum erat 10.000 pesetarum in favorem cuiusdam Ordinis religiosi. SEMPRONIUS, solutione huius legati, certis de causis, in aliud tempus dilata, reliqua legata solvit.

Interea agebatur de excitando quodam orphanotrophio, quod CAIO cordi fuerat, qui et SEMPRONIO commendaverat ut 5.000 pesetas pro illo opere impenderet, initiando ad hoc quandam subscriptionem, ut sic alios exemplo induceret ad perficiendum opus illud. Fecit SEMPRONIUS quod ei imperaverat CAIVS, sed pauci eius exemplum secuti sunt, et opus incompletum remansisset nisi SEMPRONIUS revocans in memoriam sibi CAIVM dixisse posse se aliquid etiam pro orphanotrophio desumere ex aliis legatis si hoc necessarium reputasset, et timens illam irrisionem «hic homo coepit aedificare et non potuit consummare», non impendisset illas 10.000 pesetas etiam pro orphanotrophio et aliquid etiam ex proprio penu addidisset. Rem totam detulit SEMPRONIUS postea suo confessario, qui dubius haeret, nam SEMPRONIUS non habet nunc tantam pecuniam, est filiusfamilias, et quamvis multo plura ipse exspectet ex bonis parentum iam mortuorum, hereditas adhuc pro indiviso possidetur ab omnibus fratribus nec ullus cogitat de partitione facienda; aliunde tota illa quantitas in opus pium impensum est, Ordo religiosus nihil scit de legato, bona SEMPRONII essent dividenda, et bene notandum est CAIVM speciali amore affectum fuisse erga orphanotrophium pro quo illas 10.000 pessetae impensae sunt, et tandem aliquando in favorem alterius Ordinis religiosi (qui illius orphanotrophii curam gerit) dici potest impensa illa quantitas.

HINC:

QUAER. 1.º *Ad quid tenetur SEMPRONIUS?*

2.º *Quid iudicandum de excusationibus a confessario allatis?*

SOLUTIO:

783. — *Resp. ad 1.um* Certissimum est SEMPRONIUM teneri ad restitutionem erga Ordinem illum religiosum: quia iura clara ipsius violavit. De quantitate et modo restituendi dicetur postea.

784. — *Resp. ad 2.um* Neque rationes allatae a confessario SEMPRONIUM excusant: 1.º non timor irrisionis, quia talis timor non impedit quod realiter adsit in facto SEMPRONII violatio iustitiae; 2.º nec quod orphanotrophium sit opus pium et aliquo modo cedat in favorem alicuius Ordinis religiosi, nam TITIUS illam pecuniam non legavit in favorem operis pii in genere aut Ordinis religiosi in genere, sed in favorem determinati operis pii, et determinati Ordinis religiosi, et SEMPRONIUS pecuniam *huic* operi pio, *huic* Ordini debitam, dedit *alteri* operi pio, *alteri* Ordini religioso. Ergo debet dare vero domino, a quo per iniuriam abstulit. 3.º Nec obstat quod ille Ordo religiosus ignoret legatum esse factum in sui favorem, nam ad hoc ut res aliqua alicui sit debita non requiritur ut hic sciat rem sibi deberi aut exsistere: secus nec recenter natis quidquam deberetur, et inventor thesauri in agro alieno, domino ignorante inventionem, posset totum sibi servare, quae omnia absurdissima sunt. 4.º Nec amor, quo CAIUS orphanotrophium prosequeretur, iustificat modum agendi SEMPRONII, nam post impensam quantitatem pro orphanotrophio a CAIO legatam ad summum posset aliquid detrahare ex aliis legatis, non vero aliquid suppressere: unde forte satis sit si illi Ordini restituat 8.000 aut 9.000 pesetas. Reliquae difficultates forte sufficientes sint ad hoc ut SEMPRONIUS aliquandiu possit differre restitutionem aut eam peragere per partes.

CASUS IV

DAMNIFICATOR REUM EX ODIS PRODENDO

Vel ob spem pecuniae prodicionem simulando

1.º CAIETANUS, odio in LAZARUM percitus, vindictae occasionem quaeritabat, cum ecce rescit eum solere vinum de nocte furtim in civitatem introducere, et sic debitis vectigalibus se subducere. Impiger CAIETANUS tributorum praepositos admonet. LAZARUS igitur in ipso delicti facto deprehenditur, et ad mulctam persolvendam damnatur.

2.º ELIGIUS deprehendens CAIUM in furto, ei minatur se eum denuntiaturum esse, nisi aureum unum sibi eroget. Ocius obtemperat CAIUS, ad vitandam denuntiationem. Sed ELIGIUS nolebat reapse denuntiationem facere: verum se eam velle facere tantum simulavit.

HINC:

QUAER. 1.º An CAIETANUS contra iustitiam peccaverit in LAZARUM, et teneatur ad restitutionem?

2.º An ELIGIUS pecuniam acceptam servare possit, sive serio voluerit CAIUM denuntiare, sive id simulaverit?

SOLUTIO:

785. — *Resp. ad 1.um* CAIETANUS graviter quidem peccavit contra caritatem ex odio agendo, non vero contra iustitiam. Denuntiator enim nullum ius strictum alterius violat, quia ratione boni publici omnes ius habent reum denuntiandi. Reus autem huic discrimini se committit, libere delictum patrando. Etenim, si absque odio reum denuntiasset, iniuste profecto non egisset; porro intentio interna non efficit iniustum id quod de se iustum est. Ergo... *Lacroix*, l. 3, part. 2, nn. 635, 636; *Elbel*, De contr. in genere, n. 307; *Lugo*, De contr., disp. 22, n. 156; *Lessius*, *Sánchez*, etc.; *Gury*, n. 627.

786. — *Resp. ad 2.um* *Affirmative*, si ELIGIUS voluit serio facere denuntiationem. Constat ex dictis in responsione ad 1.um quaes.: scilicet, quia quisque civis ius habet ad bonum publicum malefactores denuntiandi, et consequenter aliquid accipendi, ut huic iuri renuntiet. *Lacroix*, ibid., n. 634, et alii modo citati. Cfr. infra, n. 890.

2.º *Probabilius* etiam *affirmative*, licet ELIGIUS denuntiationem simulaverit. Ratio est, quia habuit ius ad accusandum, et illo iure se privat; hoc autem est pretio aestimabile; ergo iuste aureus recipitur ab ELIGIO. Etenim CAIUS dat aureum ELIGIO ne habeat animum accusandi quem habere poterat; quod autem ELIGIUS non minetur serio, est quidem dolus, sed non *iniustus*; nam ELIGIUS iuste poterat minari, sive habuerit serium animum denuntiandi, sive non. *Lacroix*, ibid., n. 635; *Lessius*, *Sánchez*, *Castropalao*, *Diana*, etc., contra *Lugo*, ibid., n. 166; *Gury*, 628.

CASUS V

DAMNIFICATOR ULTRA VOLUNTATEM

TITIUS vindictam sumpturus de CAIO inimico, istius aream frugibus refertam, clam igni succendit, praevidens simul etiam

consumendas fore igne fruges ANTONII, in eadem area positas; at succrescens flamma non tantum CAII et ANTONII fruges, verum etiam et ipsorum vestes atque vicinam domum SEMPRONII destruxit. Re in iudicium deducta, iudex, omnibus rite probatis, TITIUM condemnat ad omnia damna CAIO, ANTONIO et SEMPRONIO illata compensanda. Gravatus supra modum sententia TITIUS, antequam eam exsequatur, confessarium adit.

HINC:

- QUAER. 1.º *An TITIUS teneatur ad compensationem damni CAIO illati, tam in frugibus quam in vestibus?*
 2.º *An teneatur ad compensanda damna ANTONIO illata, cum vindictam de eo non intenderit?*
 3.º *An teneatur ad damnum SEMPRONII etiam compensandum, et in casu quo non teneretur, et iudex ad SEMPRONII damna compensanda eum cogere?*

SOLUTIO:

787. — *Resp.* In casu TITIUS tenetur ad damna omnibus illata reparanda iuxta sententiam iudicis, quae omnino iusta est, quia fundatur in rei veritate quoad CAIUM cui TITIUS nocere voluit, et ANTONIUM cuius damna praevidit; immo et quoad SEMPRONIUM (et vestes aliorum), cum fundetur non in falsa facti praesumptione sed in praesumptione vera periculi generalis: applicat enim etiam in hoc casu legem iustam, quae tendit ad reddendos homines cautiore. Cfr. supra, n. 105 seq., et **Comp.**, nn. 797, 864. Nequit igitur uti occulta compensatione.

Ante iudicis sententiam probabiliter non esset obligandus TITIUS ut SEMPRONIO quidquam restitueret; immo nec ut ANTONIO et CAIO restitueret pro vestibus. Ibid., nn. 804, q. 10; 810. Cfr. infra, nn. 796, 799.

CASUS VI

BENEFICIUM AVERTENS

GASTONIUS in favorem FABIANI, nepotis sui, testamentum condiderat. Sed FLORIANUS, alter nepos, GASTONIO refert FABIANUM pluries irreverenter de ipso locutum fuisse. Tandem testator ira percitus, testamento dilacerato, FLORIANUM heredem instituit, et paulo post e vivis excessit.

HINC:

- QUAER. 1.º *An vel quando ad restitutionem teneatur ille qui alium impedit ab alicuius beneficii consecutione?*
 2.º *An FLORIANUS FABIANO hereditatem restituere debeat?*

SOLUTIO :

788. — *Resp. ad 1.um* Tenetur ad restitutionem qui *iniuste* alium impedivit a consecutione alicuius boni. Porro potest quis *iniuste* impediri in duplici casu: 1.º si *ius strictum* habeat ad rem consequendam, v. gr. in casu concursus ad singulare praemium, determinatum beneficium, dignitatem, aut munus quodcumque; 2.º si impediatur mediis de se *iniustis* v. gr. *vi, fraude, calumnia, metu gravi*, etc.

Non autem tenetur ad restitutionem qui alium impedit a consecutione alicuius boni ad quod hic *ius strictum* non habet, per modos non iniustos de se, v. gr. per consilium, preces, etc. *S. Alph.*, Hom. ap., n. 61; *Comp.*, nn. 808, 809.

789. — *Resp. ad 2.um* *Affirmative per se.* Ratio est, quia FLORIANUS modis iniustis, scilicet detractione et calumnia, FABIANUM a consecutione hereditatis GASTONII impedivit. FABIANUS enim, ut videtur, hanc hereditatem erat certo consecuturus, cum iam heres fuerit constitutus, et testator paulo post de vita excesserit. Quare non est praesumendum quod voluntatem mutavisset. Secus tamen dicendum esset si FLORIANUS, non ex odio vel cupiditate, sed aequitatis amore, seu ex causa rationabili, manifestasset GASTONIO defectus graves, ex quibus FABIANUS omnino indignus hereditate iudicaretur. *Gury*, n. 625.

CASUS VII

ADEST INIUSTA DAMNIFICATIO?

TIBURTIUS tabacum vendit, legitime ad hoc designatus a Gubernio tabaci monopolium exercente. Quodam die rescivit pretium tabaci post duas hebdomadas augendum esse a Gubernio. Quare tunc TIBURTIUS magnam tabaci quantitatem ipsius Gubernii sibi secreto emit, quam postea, aucto iam pretio, paulatim vendidit novo illo pretio simul cum alio tabaco ipsius Gubernii, et sic non leve lucrum obtinet. Haec omnia ipse bona fecit fide, unde tranquillus in conscientia est. Verum TYRSUS, eius filius, totius negotii conscius, anxius est et dubitat an patrem monere de obligatione restituendi vel etiam ipse ad restitutionem teneatur casu quo patris heres evadat.

HINC :

QUAER. 1.º *An TIBURTIUS ad restitutionem teneatur?*

2.º *Ad quid obligetur TYRSUS in casu?*

SOLUTIO :

790. — *Resp. ad 1.um* Res difficultate non caret, nam non satis clarum apparet an et quatenus adsit damnificatio *iniusta*. TIBUR-

TIUS damnum iniustum Gubernio intulisse videtur, violans fidelitatem quam ei, ex munere accepto, debebat ex iustitia commutativa servare; utpote qui vendens tabacum ab ipso antea emptum, damnum intulit Gubernio iuxta differentiam inter pretium a Gubernio antea perceptum et quod nunc percepisset, si TIBURTIUS, loco vendendi illum tabacum antea a se emptum, vendidisset tabacum proprium Gubernii. Aliunde non videtur TIBURTIUS habere titulum ad retinendam differentiam inter pretium ab ipso solutum Gubernio et pretium quod postea obtinuit. Nam illa differentia pertinet ad Gubernium, quia legitime exercet monopolium pro bono publico, non autem ad TIBURTIIUM. — *Forte dices*: si alius privatus fecisset quod fecit TIBURTIUS, non violasset iustitiam commutativam, v. gr. vendendo occulte amicis suis pretio currenti illum tabacum quod minori pretio emerat antea. — *Respondeo* hoc satis non constare, quia redit argumentum, quod caruisset titulo ad retinendum illum excessum inter utrumque pretium; sed praeterea TIBURTIUS ex officio suo tenetur ad cavendum damnum Gubernii; alius autem privatus non tenetur: hic exponeretur poenis a Gubernio illi forte imponendis, TIBURTIUS non, quia vi officii sui fraudem facile occultare poterit. — *Dices iterum*: Si TIBURTIUS tabacum emptum gratis donasset amicis suis, aut ipse suo usu consumpsisset, damnum pro Gubernio esset idem, nam ipse aut amici non emissent alium tabacum, secus empturi; sed differentia magna est, nam in hoc casu TIBURTIUS tam in emendo quam in dando seu utendo, usus fuisset iure suo: ergo damnum non esset *iniustum*. In casu TIBURTIUS videtur abuti munere suo, et fraudare Gubernium lucro suo legitimo.

791. — *Resp. ad 2.um* Cum obligatio restitutionis, etsi probabilis sit, omnino certa non videatur, in praxi TYRSUS poterit nihil patri dicere, neque, si heres evadat, urgendus erit ut restituat. Ad maiorem tamen animi pacem, poterit intentionem efformare ut omnes eleemosynae quas pauperibus eroget, inserviant ad obligationem restitutionis exstinguendam, quatenus obligatio exsistat; vel etiam poterit illa restitutio fieri per bullas compositionis: tunc enim eleemosyna pro illis bullis tantum pertingit ad decimam partem quantitatis probabiliter restituendae. Hi modi restitutionis, in casu hoc dubio, sufficientes videntur ad exstinguendam obligationem si exsistat, quamvis postea obligationem exstis-
tisse certo cognoscatur.

CASUS VIII

CAUPO ALIIS ET SIBI BONUS

PHILONICUS, caupo, indole et industria comis et suavis, lucrificiendi gratia, viam ab aliis prorsus diversam amplectitur. Etenim, dum ceteri eiusdem status et conditionis mercium ciborumque pretium extollunt et exaggerant, ipse, modico contentus lucro, res suas pretio notabiliter minori hospitibus tribuit. Ut praeviderat succedit eventus: undique enim ad ipsum confluunt hospites, et numero abunde compensat quod de pretio detrahit. Sed ecce ingens exoritur tempestas, aliorum scilicet cauponum, qui, cum hospitia sua deseri cernant, contra PHILONICUM inflatis buccis vociferantur. Hinc fit ut, cum ad confitendum accedit, a confessorio carpatur, et de gravi peccato tum contra caritatem, tum contra iustitiam damnetur, atque prohibeatur severe ne id peragere prosequatur.

HINC:

QUAER. 1.º *An revera PHILONICUS contra caritatem et iustitiam graviter peccaverit, si pretium rerum non fuerit lege determinatum?*

2.º *Quid vero, si pretium rerum aliqua lege determinatum fuerit?*

3.º *Quid sentiendum de moderatoribus curruum publicorum (diligencias), qui pretium transvectis imminuunt, ut concurrentes corruant? et quid, si peregrinos gratuito prorsus transvehant?*

SOLUTIO:

792. — *Resp. ad 1.um* 1.º PHILONICUS non peccavit contra iustitiam erga caupones. Etenim habet dominium perfectum suorum victualium; ergo, quemadmodum posset ea hospitibus omnino gratis concedere, ita etiam eadem minori pretio quam alii vendere potest. Ergo nullam iniuriam aliis irrogat, nec ad ullam restitutionem tenetur, quia iure suo utitur. Nec obstat quod ceteri caupones damnum patiantur, quia non tenetur PHILONICUS lucrum notabile dimittere, ut damnum aliorum impediat. Possunt quoque alii idem facere, si velint. *Elbel*, De rest., n. 99; *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 81; *Gury*, n. 642.

793. — 2.º Non peccavit contra caritatem, quia licitum est cuilibet lucrum modis licitis quaerere; at minori pretio vendere, de se non est modus illicitus; ergo... Praeterea caritas non obligat aliquem, ut bono aliorum consulat cum notabili suo detrimento. Ergo PHILONICUS neque peccavit contra caritatem, neque contra

iustitiam. Ergo minime in sua praxi est inquietandus. *Elbel*, *ibid.*; *Gury*, n. 643.

794. — *Resp. ad 2.um* Si pretium rerum lege determinatum fuerit, PHILONICUS in eo casu peccat contra oboedientiam principi vel magistratui debitam, et etiam contra iustitiam, quia princeps, ad pacem et aequitatem in rempublicam servandam, prohibere potest ne tale genus mercium maiori vel minori pretio vendatur. Pretium autem auctoritate publica determinatum, est iustum, et proinde aliud est iniustum. Attende autem ad legis praescriptionem; si enim prohibeat ne pretium tale excedatur, non ideo impedit ne imminuatur. *Elbel*, n. 100; *Gury*, n. 644.

795. — *Resp. ad 3.um* Non peccant contra iustitiam, ut patet ex dictis. Facile autem peccant contra caritatem, qui agunt ex odio, invidia, et ruinam aliorum intendunt, ut ipsi soli subsistant. Nec adeo munifici apparent, nisi ut postea, cessante concursu, miseros viatores summo et excessivo pretio gravent et obruant. Proinde minime laudandi sunt, si pretium adeo deprimant, ut non tantum videantur ad se attrahere homines vehendos, sed etiam nihil intentatum relinquere ut concurrentes corruant. *Gury*, n. 645.

CASUS IX

ERRANS IN DAMNO 1.º

1.º COCLES, cum nocte surrexisset ad vastandam vineam SIMONIS, inimici sui, errans mediis in tenebris, vineam LUCII, amici sui, vastavit.

2.º CURTIUS, DIDYMO potum petenti, poculum venenatum, ex intentione necis, porrigit. IULIUS praesens, iocandi gratia, poculum e manibus DIDYMI eripit, bibit, et paulo post vitae valedicit.

HINC:

QUAER. 1.º *An damnificator teneatur ad reparandum damnum quod fecit quidem, sed facere noluit?*

2.º *An COCLES, ad damna vineae LUCII reparanda, teneatur in primo casu?*

3.º *An CURTIUS ad aliquid teneatur pro damnis quae familiae IULII evenerunt, in secundo casu?*

SOLUTIO:

796. — *Resp. ad 1.um* 1.º *Nego*, si damnificator damnum illud non praevidit, ne *in confuso* quidem; quia damnum illud non est voluntarium ex parte damnificantis, nec proinde ei imputandum. TITIUS, v. gr. vult occidere PETRUM, inimicum suum quem solum cernit, et, PETRO illaeso, occidit PAULUM, quem non viderat, nec suspicabatur esse praesentem; TITIUS ad damni reparationem

non tenetur erga familiam PAULI, quia homicidium fuit tantum *casuale*, minime vero voluntarium.

2.º Si vero damnificator velit rem praesentem destruere, aut deteriorem facere, putans eam pertinere ad PETRUM, inimicum suum, dum pertinet ad PAULUM, *videtur* teneri ad damni reparationem: ratio est, quia adsunt omnes conditiones requisitae ad urgendam damni reparationem; scil.: 1.º culpa theologica gravis; 2.º actio iniusta; 3.º actio damni vere efficax. Ergo reapse CLETUS ad restitutionem tenetur. Vide supra, n. 735.

Negant tamen plures, cum S. Alph. Dicunt isti deesse unam conditionem ad urgendam restitutionem, nempe, ut actio sit formaliter iniusta, seu theologice culpabilis, erga dominum laesum; nolebat enim damnificator huic nocere, sed alteri; intendebat damnum inferre inimico, non vero amico suo. Hanc sententiam tenent Lugo, d. 18, n. 86; Lacroix, lib. 3, part. 2, n. 200; Molina, tr. 2, d. 723, n. 4, etc.; quos sequuntur plures recentiores, ut Buccer., n. 1370; Génicot, n. 552; D'Annibale, 2, n. 232, qui eam vocat *probabiliolem*, etc. *Comp.*, n. 801. Unde haec sententia *in praxi* teneri optime potest.

797. — *Resp. ad 2.um* *Videtur* ad restitutionem damnandus COCLES, saltem iuxta communiorem et probabiliolem sententiam, ut modo dictum est. *Comp.*, n. 801. — Attamen, iuxta doctrinam S. Alph. et aliorum, quae *solide probabilis* est, COCLES ad restitutionem urgendus non esset.

798. — *Resp. ad 3.um* CURTIUS ab omni onere restitutionis solvendus est, si IULIUM a poculo bibendo impedire non potuit absque sceleris manifestatione et vitae periculo. Ratio est, quia mors IULII minime fuit CURTIO voluntaria, siquidem casum hunc praevidere non potuit; nec tenebatur cum certo vitae periculo mortem alterius non praevisam avertere. Igitur per accidens tantum, et praeter CURTII voluntatem, mors IULII evenit. Ergo CURTIUS non fuit causa efficax mortis IULII, sed mera occasio; IULIUS enim semetipsum enecavit, poculum non sibi destinatum bibendo. *Vogler*, n. 175; *Gury*, n. 648.

CASUS X

ERRANS IN DAMNO 2.º

1.º LUPIANUS modum nocendi SYLVANO, inimico suo, quaeritabat, cum eius vitulum in praedio domini pascentem cernit. Extemplo ferream fistulam in bestiolam explodit, sed incassum: nam, loco vituli, bovem MARTIALIS, ipso ignorante, post sepe quiete iacentem occidit.

2.º CLETUS, volens nocere PETRO, inimico suo, pergit nocte ad eius vineam vastandam; sed ecce lugendus error! nesciebat ille vineam hanc paucis ante diebus a PETRO venditam fuisse PAULO, amico suo. Quare vineam non inimici, sed amici sui vastavit.

HINC:

QUAER. 1.º *An LUPIANUS damnum bovis involuntarie occisi reparare debeat? et quid si bos ad eundem dominum, ac vitulus, pertinuisset?*

2.º *An CLETUS ad restitutionem teneatur?*

SOLUTIO:

799. — *Resp. ad 1.º* LUPIANUS non tenetur ad restitutionem pro bove MARTIALIS a se occiso, quia eum occidere noluit, nec eius damnum ullatenus praevidit. Etenim ad nihil tenetur pro vitulo, cum illaesus maneat; neque pro bove, cum illius occisio neque volita, neque praevisa fuerit. Quid autem, si utrumque animal ad eundem dominum pertinuisset? Eodem modo etiam solvendus esset casus: semper enim verum esset, damnum illatum non fuisse praevisum. Recole dicta de act. hum., n. 2, cas. 2, ad q. 3.º; *Gury*, n. 649, et *Comp.*, n. 810, 3.º

800. — *Resp. ad 2.º* CLETUS probabiliter excusari potest a restitutione facienda, iuxta dicta supra, n. 788.

CASUS XI

ERRANS IN DAMNO 3.º

TITIUS, ira percitus in CAIUM, huius domum, incendio excitato, penitus destruxit. Verum ignorabat hanc domum assecuratam esse; secus nunquam illam incenderet, quia non CAIUS sed societas assecurationis totum damnum subire debuit.

Nunc TITIUS meliorem in frugem mutatus, ut animae suae consulat, rem totam aperit confessorio.

HINC:

QUAER. 1.º *An TITIUS ad restitutionem teneatur?*

2.º *Cui restitutio facienda sit, saltem post iudicis sententiam?*

3.º *Cui fieri possit in casu, ante sententiam iudicis?*

SOLUTIO:

801. — *Resp. ad 1.º* TITIUS forte cuipiam videatur a restitutione excusandus propter rationes allatas in duobus casibus praecedentibus, scilicet, quia non fuit formaliter iniustus, sed tantum materialiter in societatem assecurationis; in CAIUM vero affective tantum, non effective, iniustus fuit.

Sed re bene perpensa dicendum est, TITIMUM fuisse affective et

effective iniustum in CAIUM, ideoque ad restitutionem teneri. Etenim huius domum destruere voluit et de facto destruxit. Quod si CAIUS indemnitatem consecutus est, hoc ius pecunia ipse emit sua.

802. — *Resp. ad 2.um* Restitutio *per se* ipsi CAIO esset facienda; sed quia facienda est occulte, et communiter in contractu statuitur ut assecuratus, percepta indemnitate, omnia sua iura contra damnificatorem transferre debet in societatem assecuratricem (cfr. Cod. commerc. hisp., a. 413), ideo huic societati, saltem post iudicis sententiam, restitutio est facienda. **Comp.**, n. 802.

803. — *Resp. ad 3.um* Ante iudicis sententiam, quia restitutio occulte facienda est et periculum adest ne officiales iniuste sibi pecuniam retineant, et praeterea societates assecurationis frequenter res assecuratas cum aliis societatibus reassecurare solent, ideoque haec pecunia forte aliis societatibus maxima ex parte sit tribuenda; nec aliunde aerarium societatis damnum patitur sed actionum possessores, pro quibus (cum multi esse soleant) damnum cuiusque leve est; vel, ut alii volunt, damnum experiuntur omnes assecurati, qui in maximo numero esse solent, quibus pretium assecurationis augetur a societatibus praevidentibus haec voluntaria incendia: ideo videtur restitutio fieri posse pauperibus, aut causis piis; et etiam videtur in casu dari locus compositioni, v. gr. per bullam compositionis, quia crimen in confidentiam bullae aut compositionis perpetratum non fuit. **Comp.**, n. 1094.

CASUS XII

PRO ASSE LEPUS

GORGAS, rusticus, duobus militibus in media via adstat obvius leporem modo a se occisum, venalem offerens. Iocandi causa, fingunt milites se eximiam praedam emere velle. Ocius assem novum, aurei instar praefulgentem, venatori exhibent. Hic autem specie deceptus, aureum esse reputans, excessum valoris iam iam erat redditurus. *Integrum pretium teneto, mi bone*, aiunt milites. Rusticus vero prae gaudio exsiliens, absque mora abiit, evasit, erupit. *Heus! heus tu! veni, veni!* clamant, inflatis buccis, bellatores. Ast surdo canunt; quo maiores audit clamores venator, eo citius currit, ita ut nullo medio cohiberi et inveniri possit. Quid autem de lepore? Difficultas facili negotio resolvitur; manducandus erit, ne pereat. Verum vix erat in stomacho concoctus, cum infelix rusticus, errore detecto, ad contubernium militum advenit, pretium maius reposcens. *Amice*, aiunt milites, *tardius advenisti; mens non erat leporem emendi: tanta nobis non suppedi-*

tatur pecunia; leporem in tuam sanitatem manducavimus. Nobis te compellantibus obtemperare noluisti: nunc igitur recede in pace.

HINC :

QUAER. 1.º *An milites ad restitutionem teneantur?*

2.º *Quid, si contra milites ex errore aureum pro asse rustico dedissent?*

SOLUTIO :

804. — *Resp. ad 1.um Nego per se.* In hoc casu applicandae sunt regulae possessoris bonae fidei. Etenim in hypothese milites rusticum non invenientes, nec amplius exspectantes, habuerunt leporem ut rem derelictam, et eum manducarunt. Igitur neque rem habent, neque eius pretium, nec ditiores inde evaserunt. Ergo nihil restituere debent. Ergo sibi soli venator damnum suum imputare debet, cum milites eum compellantes audire noluerit; siquidem aufugiendo, neque clamoribus obtemperando, stulte egit. Excipe tamen casum in quo locus esset angustus, ita ut postea milites facile a rustico, detecto errore, inveniri potuissent, v. gr. quales sunt milites qui in praesidiis parvae civitatis habentur, et ideo venatoris reditum praevidere debuissent; tunc enim tantisper exspectandum fuisset, ut ille redeundi et eos detegendi tempus haberet. Ceterum etiam in primo casu valde conveniens est ut milites pretium leporis solvant, cum bestiam ederint. Etenim, si non est debitum ex rigore iuris, est saltem ex honore praesertim pro militibus, qui viri honorabiles haberi volunt. *Gury*, n. 655.

805. — *Resp. ad 2.um* Si, vice versa, milites ex errore aureum pro alia moneta rustico dedissent, hic, errore cognito, statim milites inquirent debuisse, et inventos indemnes facere. Si vero, facta diligentia, eos reperire non potuisset, hanc superfluam pecuniam ipsi retinere licuisset, ut supra de rebus inventis dictum est. *Gury*, n. 656.

CASUS XIII

MONETAS FALSAS INTRUDENS

TITIVS, mercator, monetas falsas, sive metallicas sive cartaceas, quas illi nec opinanti pluries intruserunt, aliis vicissim et ipse intrudere curavit; nec reclamantibus, postquam cum eis recesserant, umquam eas mutare voluit, quia vel dubitabat an revera eas ipse dedisset, vel quamvis esse a se datas sciret, non esse a se confectas dicebat, et sicut mihi eas alii dant in pretium rerum, ego et eas aliis dare possum ne damnum sine culpa mea sustinere cogar, dictitabat.

HINC :

QUAER. 1.º *An TITIVS ad restitutionem teneatur?*

2.º *Cui restituere debet?*

3.º *Quid si bona fide acceperisset et dedisset?*

SOLUTIO :

806. — *Resp. ad 1.um* TITIVS tenetur ad restitutionem quoties sciens volens monetam falsam aliis intrusit pro solutione debiti aut alicuius obligationis iustitiae; quamvis ille non fuerit auctor falsificationis, sed bona fide ab aliis acceperit. Dare falsam monetam idem est ac falso solvere, vel non solvere. Nec quod ab aliis sis tu deceptus, ius tibi confert alios innocentes decipiendi.

807. — *Resp. ad 2.um* *Per se* illi restituere debet cui sciens falsam monetam dedit, nisi positive constet illum nullum expertum esse damnum, v. gr. quia alii et ipse intrusit. Tunc huic, qui damnum de facto passus sit, restitutio esset facienda, si cognoscatur; secus pauperibus, aut causis piis, aut per compositionem sicut in aliis casibus in quibus creditores ignoti sint.

808. — *Resp. ad 3.um* Tunc teneretur restituere iis quibus ipse immediate dedit, reclamantibus et probantibus: non autem aliis (qui ab iis acceperunt), quia nec fuit culpabilis causa damni eorum, nec factus est ditior, nec cum illis inivit contractum. **Comp.**, n. 787, q. 9.º et 10.

CASUS XIV

DAMNUM ILLATUM CUM SOLA CULPA LEVI AUT SOLA IURIDICA

TITIVS curru suo automobili occidit NAZARIUM. Instituitur contra TITIVM causa criminalis et Iuratorum veredicto absolvitur. PAULINA, NAZARII vidua, causam civilem promovit postulans damnorum reparationem, quae sibi obvenerant ex parte NAZARII. Iudex TITIVM damnavit ad solvendum PAULINAE bis mille francos in damnorum compensationem. TITIVS, compulsus a iudice, pecuniam solvit, sed sibi videtur haec sententia iniusta, eo quod pugnet cum priore sententia. Unde cogitat data opportuna occasione se occulte compensare.

HINC :

QUAER. 1.º *An, stante priore sententia, TITIVS teneatur obviare secundae sententiae et damna reparare?*

2.º *An TITIO liceat se occulte compensare?*

SOLUTIO :

809. — *Resp. ad 1.um* *Affirm.* Quia prima sententia tantum declaravit culpam TITII non fuisse tantam ut crimen constituat iuxta Codicem poenalem. Unde absolutus fuit a poena crimini respondententi. Secunda vero sententia dicit culpam TITII etsi iuxta

Codicem poenalem crimen non constituat, esse tamen sufficientem propter negligentiam vel omissionem debitae diligentiae, ut TITUS teneatur ad damna reparanda iuxta a. 1902 Codicis civilis. Unde sententiae non sunt inter se adversae, sed utrumque tribunal intra limites suae iurisdictionis se continuit, et utraque sententia legitima est et obligat in conscientia.

810. — *Resp. ad 2.um* Ex dictis iam patet TITUM teneri ad exsequendam sententiam quae eum damnat ad solvendos bis mille francos in favorem PAULINAE, ad quam damnorum reparationem teneretur etiamsi nullam culpam theologicam commisisset, nam post sententiam iudicis sufficit culpa iuridica. **Comp.**, n. 7971. Nequit igitur recurrere ad occultam compensationem (1).

CASUS XV

DE CONCURSU 1.º

FERENTINUS, in quodam concursu ad munera saecularia, a Tribunali, praemisso examine, declaratus fuit inter aptiores ad officium aliquod laicale obtinendum. Nunc tamen anxius est ne forte iustitiam commutativam violaverit et ad restitutionem teneatur. Fundamentum anxietatis hoc est: iuxta leges quibus concursus regebatur facienda erat duplex convocatio. Omnes tamen candidati debebant subire examen tempore primae convocationis; secus excluderentur a concursu, nisi documentis probarent, vi aliqua maiori impeditos fuisse ab examine subeundo in prima convocatione. Quod si causa impediens fuerat infirmitas, Tribunal poterat medicum eligere qui infirmum examinaret. Iam vero FERENTINUS sicut alii quam plures expectavit secundam convocationem (duobus tribusve mensibus post primam), ut tempus longius haberet ad sese praeparandum et sic cum meliori praeparatione examen subiret felicius et plura *puncta* obtineret. Cum vero officia (*plazas*) concedebantur iis qui plura puncta retulissent, fieri potuit ut FERENTINUS sicut plures alii (fere duae tertiae partes) qui sine legitima causa expectarunt secundam convocationem, plura puncta obtinuerint praecise quia expectarunt et ita superarunt quosdam e prima convocatione, a quibus propterea illicite veluti surripuerunt locum quod aliter iis assignatum fuisset.

HINC:

QUAER. 1.º *An et quatenus FERENTINUS teneatur ad restitutionem?*

2.º *An ad restitutionem teneantur iudices tribunalis*

(1) Cfr. Sent. Trib. Supr. 21 oct. 1910: *Alcubilla*, App. de 1913, pag. 233.

qui consilium dent ut expectent secundam convocationem ii qui vi maiori impediti non sunt?

SOLUTIO :

811. — *Resp. ad 1.um* Non constat de obligatione FERENTINI ad restituendum. Lex illa videtur poenalis, ita ut concurrentes teneantur ad legem observandam vel ad poenam subeundam, si eis imponatur. Poena in casu erat exclusio a concursu. Poenae in lege civili statutae subeundae sunt, si imponantur a legitimo iudice; nemo autem tenetur eas sibi imponere. Unde ex quo FERENTINUS admissus est ad examen suae litterariae exercitia peregit, aequiparandus est aliis concurrentibus. Neque facile constare potest cui esset restituendum, quia neque constabit unquam quot puncta retulisset FERENTINUS in prima convocatione, cum successus examinis vix praevideri possit. Aliunde cum maior pars expectat secundam convocationem, idem videtur concedendum FERENTINO, ne detrimentum patiat. Hi tamen se periculo committunt, ne forte tempore secundae convocationis revera impediti sint, et exclusi a concursu de facto habeantur. Certe nationi nihil est restituendum, quia, ut supponitur, FERENTINUS maiorem aptitudinem probavit habere quam reliqui quibus locum assignatum non est.

812. — *Resp. ad 2.um* Iudices tribunalis qui alicui ex iis qui concurrendi propositum habent, consilium dant ut expectet secundam convocationem, forte peccabunt leviter aut graviter, sed neque propter datum tale consilium videntur teneri ad restitutionem.

CASUS XVI

DE CONCURSU 2.º

Ille ipse FERENTINUS (de quo in casu praecedenti) adhuc dubium aliquod habet; etenim apud *Ferreres*, Comp. Theol. mor., vol. 1, n. 647, q. 2.º, legit: «An leges, quae actionem in foro externo denegant, etiam in conscientiae foro obligent?» et respondetur: «*Affirm.*», quoties ius profluat ab ipsa lege positiva, civili vel canonica», et nescit an hoc sit contra responsum datum in casu superiori. Nam ius ad concursum oritur ex lege civili, et praecise ipsa lex civilis est quae denegat ius ad concursum ei qui, sine vero impedimento, examen non subeat in prima convocatione, et consequenter videtur denegare *actionem* ut quis concurrat in secunda convocatione, quam actionem reservat iis solis qui vere per vim maiorem vere impediti fuerant in prima convocatione. Et consequenter, quamvis in foro externo probari non possit falsum fuisse impedimentum, in foro interno de hoc constat.

HINC :

QUAER. *An quae dicuntur de actionis denegatione locum habeant in causa praedicti concursus?*

SOLUTIO :

813. — *Resp. Negative.* Sunt res toto caelo diversae. Actio in loco citato est verbum iuridicum et significat ius exigendi aliquid in iudicio, aut prosequendi quod nostrum est aut nobis debetur. In casu nostro ius non denegat actionem, quia si aliquis qui examen subivit in prima convocatione intellexisset fictam fuisse infirmitatem FERENTINI vel aliorum, et timeret ex illorum admissione ad concursum sibi damnum creari, potuisset actionem exercere in tribunalibus et petere ut illi a concursu excluderentur. Tribunal admitteret petitionem, et actor, seu qui actionem exerceret, admitteretur ad probandum falsam fuisse infirmitatem, etc. Si ageretur de casu in quo lex denegat actionem, tribunal reiecisset illam actionem seu petitionem et nihil curavisset de ipsa.

814. — In responso ad casum praecedentem agitur de lege poenali, quae, ut dictum est, obligat disiunctive vel ad eam servandam, vel ad subeundam poenam in illa statutam, *si poena ei imponatur a iudice* competenti, v. gr. si ille qui actionem exercuit petendo ut FERENTINUS excluderetur a concursu victoriam obtineret et tribunal FERENTINUM damnaret eum excludendo a concursu. Non tamen obligat lex poenalis ut quis sibi illam poenam imponat.

CASUS

DE COOPERATIONE IN DAMNUM PROXIMI

CASUS I

MANDANS 1.º

CASTOR imperavit FESTO, famulo suo, ut quandam pecuniae summam determinatam a IACOBO surriperet. Famulus autem summam maiorem accepit, et excessum sibimetipsi retinuit.

Alias, vindicta motus, mandavit CAIO, alteri famulo, ut arbusculas in praedio PAULI caederet. Pergit CAIUS ad mandatum heri exsequendum; sed ex errore vastavit praedium IOANNIS, qui vicinus erat.

HING :

QUAER. 1.º *Ad quid teneatur mandans damnum?*

2.º *An CASTOR teneatur ad aliquid pro excessu furti a famulo commissi, in primo casu?*

3.º *An teneatur damnum ex errore mandatarii patratum reparare, in secundo casu?*

SOLUTIO :

815. — *Resp. ad 1.º* Mandans : 1.º tenetur reparare omne damnum ex vi mandati illatum, quia est causa illius moralis; immo est principalis delicti auctor; 2.º at ex iustitia non videtur teneri ad reparanda damna quae mandatario obveniant; nisi in casu quo mandans per vim aut metum alium coegerit, aut abuteretur eius ignorantia fingens se habere ius ad mandandum; vel nisi praecesserit pactum de indemnitate. **Comp.**, n. 812.

816. — *Resp. ad 2.º* CASTOR ad nihil tenetur in *primo* casu pro excessu furti a famulo commissi, quia excessus ille non fluit ex efficacia mandati, sed ex sola mandatarii voluntate. Excipe tamen, nisi praevidisset famulum probabiliter excessurum esse in mandati executione; quia tunc, huiusmodi hominem adhibendo ut mandatarium, censetur in se suscipere onus damna praevisa reparandi. *Lacroix, Billuart, etc.; Gury*, n. 658.

817. — *Resp. ad 3.º* *Nego*; quia damnum in hoc casu soli errori mandatarii tantumtribuendum est, non vero ipsi mandanti: error enim est solius executoris, qui proinde solus ad restitutionem teneri dicendus erit. Immo probabiliter etiam hic a restitutione ex-

cusatur iuxta dicta nn. 796, 797. *Vogler*, n. 279, etc. — Si vero CASTOR praevidisset damnum ex errore invincibili mandatarii secuturum, tunc damnum mandanti erit imputandum, illudque CASTOR reparare tenetur.

CASUS II

MANDANS 2.º

1.º LINUS mandavit fieri damnum PETRO; sed mutata voluntate, mandatum revocavit per litteras, quae tempestive non advenierunt. Alias, in casu simili, cum mandatario notam fecisset mandati revocationem, hic qui antea de damno nullatenus cogitaverat, a daemone impulsus, damnum nihilominus intulit.

2.º LEO mandavit TITIO, ut fructus quosdam praedii BALDUINI nocte surriperet; sed infelix mandatarius, a famulis proprietarii deprehensus, male tractatus, et propria pecunia spoliatus, magno labore fugam arripuerat, cum in altam foveam decidit, brachiumque sibi fregit.

HINC:

QUAER. 1.º *An LINUS teneatur ad damnum patratum reparandum post mandati revocationem, in primo casu?*

2.º *An LEO teneatur ad damna quae TITIO acciderunt reparanda, in secundo casu?*

SOLUTIO:

818. — *Resp. ad 1.º* LINUS tenetur reparare damnum a PETRO illatum, non obstante revocatione mandati; quia cum revocatio ad mandatarium non pervenerit, damnificatio ex vi mandati subsequuta est. Non tenetur vero resarcire damnum quod in alio casu mandatarius intulit, postquam mandati revocationem novisset, quia tunc mandatarius propria malitia impulsus egit. Unde can. 2209, § 5: «Qui suum influxum in delictum patrandum opportuna retractatione abduxerit *plene*, ab omni imputabilitate liberatur, etiamsi exsecutor delictum ob alias causas sibi proprias nihilominus patraverit; si non abduxerit *plene*, retractatio minuit, sed non aufert culpabilitatem».

819. — *Resp. ad 2.º* LEO in *secundo* casu probabilius non tenetur de damnis, quae TITIO passus est ex parte famulorum BALDUINI, in laesione corporis; quia, extra casus exceptos n. 815, mandatarius videtur in se suscipere totum onus et illius consecutaria. Contrarium dicendum est in contractu mandati. A fortiori non tenetur compensare alia damna, quae subiit idem TITIO, sive amittendo propriam pecuniam qua spoliatus est, sive in foveam decidendo et brachium sibi frangendo, quia haec praevideri non potuerunt. **Comp.**, nn. 811 seq., 999, 3.º

CASUS III

MANDANS 3.º

TITIUS, pistor, SEMPRONIO, pariter pistori, mandatum dedit ut magnam panis quantitatem quotidie ipsi conficiat hac lege ut pondus uniuscuiusque panis sit 750 grammatum loco 800; in unoquoque tamen pane apponat sigillum TITII cum eius litteris initialibus, addito signo *800 gramm.* TITIUS significavit se velle praedictos panes vendere imminuto pretio ad rationem imminuti ponderis.

Quae cum SEMPRONIUS suo retulisset confessario, dubitare hic coepit de liceitate huius actionis: quia si TITIUS, ipse aiebat, revera imminuat pretium, non violat iustitiam, sed forte non imminuat. Nihilominus, addit, error eumentium putantium se accipere 800 gramm. dum 750 tantum accipiunt, cum sit quotidianus, facile deprehendetur. Praeterea si SEMPRONIUS TITII mandatum non exsequatur, amittet non contemptibile lucrum.

HINC:

QUAER. *An liceat SEMPRONIO panem conficere iuxta mandatum TITII?*

SOLUTIO:

820. — *Resp. Negative*, etiam in hypothesi qua TITIUS pretium imminuat ad rationem imminuti ponderis. Ratio est, quia SEMPRONIUS sic agens cooperatur actioni iniustae TITII, qui panem vendet exigens pretium ut si esset 800 grammatum, cum non sit nisi 750, et sic iniustitia est manifesta. Immo et si ita non se gerat, sed pretium imminuat, adhuc iniuste agit, quia violat contractum, nam dum panibus apponitur signum 800 gramm. dicit clientibus: venite ad me et dabo panes 800 grammatum tali imminuto pretio. Ergo si pro hoc pretio non dat 800 grammata sed 750, violat initum contractum ideoque contra iustitiam peccat. Cfr. infra, n. 1127, et **Comp.**, n. 1046, q. 12.

Nec dicatur clientes hanc imminutionem ponderis facile cognituros; nam si ita esset, non tanta diligentia curaret TITIUS ut falsum signum apponeretur. Adde quod forte si magistratus fraudem deprehendant et velint mulctare TITIMUM, hic causam in SEMPRONIUM retorqueat dicens hunc esse qui panes confecit signumque apposuit.

CASUS IV

CONSULENS

RICULPHUS LUCIO consilium dedit, iteravitque, IULIANUM occidendi. Verum mox, huius horrendi consilii paenitens, illud revocavit, LUCIUM adhortans, et per quaeque sanctora adiurans, ut ab huiusmodi crimine abstineret. Sed surdo canit ille; nam LUCIUS, qui, licet IULIANUM odio haberet, minime tamen de eo occidendo cogitaverat, in proposito homicidii patrandi obstinatus permansit. Tunc RICULPHUS PAULUM sibi valde familiarem rogavit, et obsecratus est, ut IULIANUM quantocius de sibi imminente periculo monitum faceret, quo vitae suae prospiceret. Promisit ille se absque mora ad illud officium exsequendum advolaturum esse. Ast familiaris ille promissa nullatenus est exsecutus: non enim ex animo, sed fecte tantum id sponderat. Itaque IULIANUS a LUCIO appetitus occubuit.

HINC:

QUAER. 1.º *Ad quid teneatur damnum consulens?*

2.º *An RICULPHUS, non obstante consilii revocatione, teneatur damna ex IULIANI morte subsecuta reparare?*

3.º *An PAULUS non solum contra caritatem, sed etiam contra iustitiam peccaverit, ita ut damna quoque reparare teneatur, ex eo quod IULIANUM de periculo ipsi imminente praemonere omiserit?*

SOLUTIO:

821. — *Resp. ad 1.um* 1.º *Consulens tenetur ad reparandum omne damnum, in quod efficaciter pravo consilio influxit, quia illius damni fuit causa moralis: «Non solum mandans qui est principalis delicti auctor, sed etiam qui ad delicti consummationem inducunt vel in hanc quoquo modo concurrunt, non minorem, ceteris paribus, imputabilitatem contrahunt, quam ipse delicti exsecutor, si delictum sine eorum opera commissum non fuisset»* (can. 2209, § 3). — 2.º Si bona fide dedit damnosum consilium, tenetur, cognita veritate, illud retrahere ex iustitia; secus ipsi formaliter imputatur. — 3.º Consulens non tenetur ad restitutionem, nisi secundo loco, si consilium soli exsecutori utile fuerit. Si utrique fuerit utile, uterque *pro rata* tenetur. *S. Alph.*, n. 560. **Comp.**, n. 813, 3.º

822. — *Resp. ad 2.um* 1.º Ad nihil prorsus tenetur RICULPHUS, si consilium eius fuerit *simplex*, quia efficaciter ex eius parte re-

vocatum fuit. Cfr. can. 2209, § 5, nuper (n. 820) citatum. Si vero fuit *vestitum*, adhuc *probabiliter* ab onere restituendi eximendus est, si motiva nova suggessit, prioribus aequivalentia, quia priora tunc sufficienter eliduntur. Sed, ais, si quis ignem in segetes proiciat, quomodo illum exstinguet? — *Resp. Nego paritatem*: ignis enim *physice* et *necessario* operatur simul ac excitatus fuerit; secus vero est de homine, qui potest acquiescere novo consilio, sicut priori acquievit. Quod si nolit, id eius malitiae imputari debet. *S. Alph.* dicit esse *probabiliozem* sententiam quae obligat ad restitutionem, non obstante revocatione, si consilium fuit *vestitum*; attamen sententiam excusantem *probabilem* vocat.

823. — *Resp. ad 3.um* PAULUS, qui promissis non stetit, de damnis loco homicidae tenetur, quia, licet ex caritate tantum onus monendi IULIANUM suscepit, quando tamen promisit, ad id ratione iustitiae obligatur; quia, si non promississet, RICULPHUS alia remedia adhibuisset ad homicidium IULIANI impediendum. Quare, licet RICULPHUS ius non habeat tale onus amico imponendi, ius tamen habet ne mendacio et dolo ab aliis mediis adhibendis impediatur.

Obiicies: PAULUS non potest plus obligari quam RICULPHUS, cuius obligationem in se suscepit: atqui RICULPHUS ex sola caritate tenebatur ad IULIANUM praemonendum, siquidem oneri iustitiae per debitam consilii revocationem iam satisfecerat; ergo PAULUS ex sola caritate ad monitionem faciendam tenebatur.

Resp. 1.º Non desunt theologi qui dicerent RICULPHUM adhuc obligatione iustitiae urgeri, quia facere debet id omne quod facile praestare potest ad impediendam pravi consilii efficaciam. Attamen, cum serio et enixe consilium suum revocaverit, sola ratione caritatis obstrictus videtur.

Resp. 2.º Licet RICULPHUS debito suo iustitiae satisfecerit, et sola caritate obstrictus remaneat erga IULIANUM, non idem de PAULO dicendum est. Ratio est, quia negotium ipsi commissum instar mandati se habet; mandatum autem libere et voluntarie acceptum, mandatarium ratione iustitiae obstringit, quamvis titulo mere gratuito suscipiatur. Praeterea, IULIANUS ius strictum habebat ne a quopiam dolose impediretur et removeretur auxilium in extrema necessitate sibi praestandum: atqui ius illud fraudulenter violatum fuit a PAULO, qui RICULPHUM impedivit, per mendacium, seu fictam promissionem, ne IULIANO, in summo periculo versanti, succurreret; ergo PAULUS graviter in IULIANUM peccavit, non solum contra caritatem, sed etiam contra iustitiam. *Gury*, n. 664.

CASUS V

CONSENTIENS 1.º

1.º PHILETUS, de iure quodam, RUFO possessori movet litem. Iudices, numero quinque, PHILETI muneribus inducti, contra aequitatis leges ipsi ius tribuerunt; sed absque conspiratione. Duo autem iudices, qui posteriori loco suffragium dedere, se nulla restitutionis obligatione ligari contendunt, quia, aiunt, licet in damnum consenserint, in illud tamen nullo modo influxerunt.

2.º FESTUS, iudex, cum sciret plerosque alios iudices sententiam iniustam in PAULUM esse prolaturus, nolens neque ipsis convivere, neque displicere, dum ceteri ad tribunal se conferrent ipse lectum petiit, se aegrotum fingens; sic utrumque vitavit scopulum.

HINC:

QUAER. 1.º *Ad quid teneantur consentientes in damnum?*

2.º *An praedicti iudices ad restitutionem teneantur?*

SOLUTIO:

824. — *Resp. ad 1.um* *Consentiens* in damnum proximi ad restitutionem tenetur quoties consensu suo vel suffragio influit efficaciter in damnum alterius (cfr. can. 2209, § 3, nuper n. 662 citatum); secus vero, si consensus in damnum non influat. **Comp.**, n. 819.

825. — *Resp. ad 2.um* In *primo* casu, duo ultimi iudices, sicut alii peccarunt graviter contra iustitiam, sed *probabiliter* non tenentur ad restitutionem, quamvis suffragatio fuerit secreta; quia constat vota reliquorum praecessisse, et consequenter vota duorum posteriorum non fuerunt efficax causa damni. **Comp.**, n. 820.

826. — In *secundo* casu, FESTUS non adeo vitavit utrumque scopulum. Potuit enim, etiam absens, et in lecto iacens, peccare mortaliter. Hinc *distinguendum est*. Vel enim FESTUS potuit per iustum suffragium a PAULO damnum avertere, vel non; si *prius*, a suffragio praestando abstinere non potuit quin contra iustitiam ageret, nisi esset iudex ad honorem tantum, nec stricto onere intervenire deberet, in quo casu contra caritatem tantum delinqueret; si vero *posterius*, ab omni labe iniustitiae immunis erit, cum certo sciret se, voto suo aliis appposito, damnum non impediturum esse. *Gury*, n. 669, et **Comp.**, n. 821.

CASUS VI

CONSENTIENS 2.º

SYLVIA, MARINI uxor, approbat maritum, qui saepe miscet frumentum deterius cum meliori, ita ut prius non appareat, illudque ut speciei melioris vendit. Immo, quandoque in mixtione faciendā eum adiuvat. Eadem SYLVIA pluries filiorum furta ratihabuit.

HINC :

QUAER. 1.º *An SYLVIA particeps fuerit iniustitiae mariti?*

2.º *An censeatur cooperari iniustitiis filiorum?*

SOLUTIO :

827. — *Resp. ad 1.º* 1.º SYLVIA non videtur iniustitiae mariti particeps fieri eius iniquitatem tantum approbando seu ratihabendo, modo ipsi animum ad similiter faciendum in posterum non dederit. 2.º Non potest ab iniustitia excusari quando fraudi mariti positive cooperata est, eum ad iniustam mixtionem faciendam adiuvando. *Gury*, n. 670.

828. — *Resp. ad 2.º* SYLVIA, ratihabendo furta filiorum, graviter peccavit contra iustitiam, si ita animum vel audaciam eis addiderit ad alia furta patranda, vel causa fuit cur non fieret restitutio. Secus vero, si in casu particulari, quod a filiis iniuste gestum est, ratihabuerit. *Comp.*, nn. 822 et 830; *S. Alph.*, n. 566.

CASUS VII

PARTICIPANS 1.º

ROGERIUS, famulus CREPINII, domi solus custos, a latronibus invaditur, metu mortis adigitur ad patefaciendam domini arcam pecuniariam, ad res furtivas cum ipsis asportandas, et ad scalam eisdem tradendam, qua vicinam domum ingredi possint. Ad omnia obsequitur ROGERIUS, ut vitam incolumem servet.

HINC :

QUAER. 1.º *Ad quid teneatur participans in damno aliis inferendo, ratione restitutionis?*

2.º *An ROGERIUS ad restitutionem teneatur propter cooperationem mediatam, seu scalam furibus tradendo?*

3.º *An teneatur restituere propter cooperationem immediatam, seu arcam pecuniariam domini ostendendo, et res domus cum furibus asportando?*

SOLUTIO :

829. — *Resp. ad 1.um 1.º Participans* in praeda tenetur ad restitutionem partis quam accepit, ut patet. — *2.º Participans* in actione damnosa pariter ad restitutionem adstringitur, quoties actio illius reapse in damni substantiam influxit. — *3.º Participans* in actione damnosa aliquando a labe iniustitiae erit immunis, si adsint debitae conditiones, scilicet actus positus non sit intrinsece malus, et ponatur ex causa relative gravi, *Gury*, n. 676, et **Comp.**, n. 824.

830. — *Resp. ad 2.um Neg.* Ratio est, quia in eo casu non fuit illicita cooperatio mediata. Licet enim cooperari mediate actioni iniustae alterius, quando actio cooperantis est de se indifferens, finis eius bonus, et adest causa valde gravis, seu damno proximi proportionata, ut sequitur ex dictis supra de actibus humanis, n. 10 seq., et de virtutibus, n. 251. Porro illae conditiones in praesenti casu scalae commodatae habentur; etenim dare scalam est quid per se mere indifferens; adest quoque gravissima causa id faciendi, nempe ad mortem vitandam. Insuper **ROGERIUS** minime intendit malum, sed bonum, scilicet vitam a summo periculo subtrahere; ergo non iniuste egit; ergo ab onere restitutionis sub illo respectu liberari debet. *Gury*, n. 677, et **Comp.**, nn. 60, 332, 826.

831. — *Resp. ad 3.um Controvertitur.* **ROGERIUS** probabiliter excusandus est ab obligatione restitutionis, quia homo constitutus in extrema necessitate surripere potest, ut mortem declinet, quia in tali casu omnia bona sunt communia. Ergo a pari ille qui metu mortis adigitur ad cooperandum proxime, vel etiam immediate surreptioni bonorum proximi, non peccat neque contra caritatem neque contra iustitiam. *S. Alph.*, n. 571. — *Negant* tamen multi, si agatur de furto in materia valde gravi, contra dominum, quia hic in huiusmodi cooperationem consentire non tenetur. *Gury*, n. 678, et **Comp.**, n. 825.

CASUS VIII

PARTICIPANS 2.º

TITIOLUS, puerulus triennis, graviter aegrotabat cum **TITIO** patre. Prior e vita cessit filius; tribus post horis subsecutus est genitor. Uterque in tumulo eodem consepultus fuit. Ast subinde **MOEVIA** mater, adhibitis quatuor falsis testibus, asserit maritum ante filium vitae valedixisse, et consequenter se filii heredem esse. **SILVERIUS** causidicus primum, bona fide, causam **MOEVIAE** tuetur. Detecta autem rei veritate, pergit in causa dicenda, innitendo in testium depositione: *Videte, iudices, ait, cum unanimes testes sint, qualis sententia sit a vobis ferenda.*

HINC :

QUAER. 1.º *Quid de MOEVIA et testibus dicendum?*

2.º *Quid de SILVERIO?*

SOLUTIO :

832. — *Resp. ad 1.um* Omnino damnanda est MOEVIA, et primario quidem ad restitutionem hereditatis erga heredes mariti sui, quia minime fuit heres filii sui, quippe qui ante patrem vitae valedixit. Testes vero cum *scienter* iniquitate MOEVIAE sint cooperati, et causam efficacem damni per falsum testimonium posuerint, secundario tenentur. *Gury*, n. 679, et *Comp.*, n. 824.

833. — *Resp. ad 2.um* Quid vero de SILVERIO causidico? Male egit, et peccavit contra iustitiam erga heredes TITII defuncti. Etenim, iuxta sententiam communem doctorum, causidicus qui advertit causam quam tuetur esse iniustam, eam deserere debet, licet iam fuerit incepta, quia secus iniustitiae patrocinator. Nec obstat quod SILVERIUS in fine causae dicendae se negative tantum habuerit, innitendo tantum in testium depositione; quia motiva quae prius proposuit pergunt in mentem iudicum influere. Insuper neque ipsi licuit invocare testium depositionem, cum sciret falsum esse eorum testimonium. *Elbel*, De statibus, n. 765; *Gury*, n. 680.

CASUS IX

COOPERATIO NEGATIVA

1.º BALDUS, paterfamilias, modo ex gravi negligentia, seu videns et tacens, modo ex aliqua incuria, non impedivit damna vicini, sive ab uxore, sive a filiis vel famulis illata, quamvis ea impedire facile potuisset. Requirentibus autem damnorum reparationem, frigide respondet: se nemini nocuisse. — Cum eiusdem filiolus vas aliquod pretiosum CAPRASII fregisset, hunc pretium requirentem furca domo expulit.

2.º SABELLUS TITYRO pastori gregem custodiendum commiserat. Cum autem TITYRUS semel obdormivisset, et alia vice a sociis nugantibus ad arborem invitatus alligatus fuisset, grex HILARI agrum in utroque casu vastavit. HILARIUS vero damni reparationem a SABELLO requirit.

HINC :

QUAER. 1.º *Ad quid teneantur cooperatores negativi?*

2.º *An paterfamilias uxoris et filiorum damna resarcire debeat, etiam ante iudicis sententiam?*

3.º *An dominus, vel magister, reparare debeat damna a subditis illata?*

4.º *Quid de BALDO et SABELLO?*

SOLUTIO :

834. — *Resp. ad 1.um* Cooperatores *negativi*, seu ii qui obligantur ex officio impedire damnum proximi, et ex culpa gravi non impediunt, ad restitutionem tenentur; quia ex munere, ideoque ex contractu implicito, et proinde ex iustitia, invigilare et damna impedire debent. *Gury*, n. 681.

Resp. ad 2.um *Dist.* Paterfamilias damna subditorum reparare debet ex iustitia, si ex silentio graviter culpabili animum vel audaciam eis addiderit, quia tunc fit vere cooperator *positivus*. Non tenetur vero ante iudicis sententiam, quoties a culpa theologica immunis est, ut sequitur ex principiis, v. gr. si ante factum prorsus ignoraverit haec damna facienda esse. Immo, *probabilius* etiam a restitutione erit excusandus paterfamilias *in foro interno*, si nullatenus in damnum influxit, v. gr. si filii, vel uxor, in damnificando putarunt eum rei esse inscium, licet silentio graviter peccaverit, filios a peccato non impediendo. Ratio est, quia qualitas *patris* per se non sufficit ut quis constituatur quasi sponsor de damnis subditorum, nisi ex speciali officio publico ea impedire debeat. *Gury*, *ibid.*

835. — *Resp. ad 3.um* Idem prorsus dicendum est de domino erga famulos, et de magistro erga discipulos, ac de paterfamilias, et etiam de omni superiore non publice constituto ad damna inferiorum propulsanda.

N. B. Tam in hac quam in superiore responsione, ad reparandum damnum datur obligatio in foro externo; et etiam, post sententiam iudicis, in foro interno iuxta *civile ius* tum *hisp.-ph.*, tum *Amer. lat.*, in quibus expressa mentio fit: 1.º de patre, et eo defuncto, de matre relative ad filios minores cum ipsis habitantes; 2.º de hero vel mandante relative ad famulos, aut mandatarios (1); 3.º de institutore et artifice relative ad alumnos; 4.º de tutore respectu minorum vel *incapacium*, qui sunt sub eius potestate et vivunt cum ipso. Item de *Statu*, cum agat per *agentem* sive *ministerium speciale*. Sed datur superiori recursus in damnificantem ad compensationem requirendam. Immo statuunt non teneri superiores ad damna compensanda, si probent adhibitam ab eis fuisse diligentiam boni patrisfamilias, ut damna praecaverent. *Comp.*, n. 830.

Cfr. *hisp.-ph.*, aa. 1903 seq.; [aeq., 2301 seq.; arg.-par., 1148 (1114) seq.; bras., 1521; col., 2346 seq.; cost., 1045; guat., 2277 seq.; nic., 2319 seq.; per., 2191 seq., 1149; Salv., 2271; ur., 1298 seq.; ven., 1217 seq. (1116 seq.)].

Resp. ad 4.um 1.º BALDUS non tenetur ante sententiam resar-

(1) Cfr. *Alcubilla*, App. ann. 1913, pag. 233, et Sent. Trib. Supr. Hisp. ibi citatas.

cire damna subditorum, etiamsi aliquando gravis culpa reus evaserit. Modus tamen denegandi restitutionem CAPRASIO, immittitur cuique merito videbitur.

2.º SABELLUS in nullo casu ad damni reparationem, pro TITYRO erga HILARIUM, tenetur ante iudicis sententiam. Immo, pro damno in ultimo casu facto, ne per sententiam quidem damnari potest, neque TITYRUS, neque SABELLUS, eius dominus, quia pastor omnimoda libertate caruit. **Comp.**, n. 828 et seq.

N. B. Ex iure **hisp.-ph.**, **lusit.** et **Amer. lat.**: 1.º imponitur etiam obligatio restitutionis propter damnum aliis illatum a re tua, v. gr. ab animali tuo, a domo quae ex incuria corruat, a machina non satis custodita (aa. cit., **lusit.**, 2394, 2395; **bras.**, 1527-1529; **mex.**, 1476 seq.); 2.º eadem obligatio imponitur cauponibus hisque similibus (*posaderos, fondistas*), etc., pro rebus hospitum furto sublati in ipso diversorio, modo hospites ea praestiterint quae a iure pro hoc casu statuta sunt, v. gr. cauponem monuerint, eiusdemque monita pro re custodienda servaverint. **Hisp.**, a. 20 Cod. poen. et Cod. civ. **lusit.**, 1420 seq., 1435; [**aeq.**, 2228 seq.; **arg.-par.**, 1152 (1118) seq., 2261 (2227) seq.; **bras.**, 1521; **bol.**, 1310, 1311; **chil.**, 2241 seq.; **col.**, 2265 seq.; **nic.**, 2241 seq.; **per.**, 2192 seq.; **Salv.**, 2198 seq.; **ur.**, 2251 seq.; **ven.**, 1850 (1752 seq.)].

In omnibus hisce casibus (de quibus agitur in hoc postremo N. B.), si adsit gravis culpa theologica, obligatio restitutionis urget ante iudicis sententiam; secus, post sententiam iudicis.

Obligatio enim invigilandi ne res aut animalia tua aliis noceant, aut ne res speciali tuae curae ex contractu commissae ab aliis auferatur, est strictae iustitiae. Vide *Marres*, l. 2, n. 60 seq.; l. 3, n. 903; l. 4, n. 102.

CASUS X

DAMNUM ILLATUM AB ANIMALI REPARANDUM A DOMINO

MARTIANUS taurum emit ex iis qui in magnis taurorum agitationibus produci solent in Hispania. Animal e loco ubi custodiebatur aufugit, et per viam gradiens incidit in puerum AGAPITUM, quem cornu ventilavit ferociter, et ita gravissime vulneravit ut post tres dies innocens puer animam efflaverit. AGAPITI pater tria pesetarum millia quasi damnorum indemnitate a iudice postulavit, qui MARTIANUM damnavit ad talem pecuniae quantitatem solvendam ipsi patri occisi pueri. MARTIANUS putat sententiam iniustam, quia ipse nullam culpam habere potuit eo quod ipse absens fuisset in alia civitate dum lugendus ille casus accidit.

HINC :

QUAER. An MARTIANUS teneatur ad solvendam indemnitatem a iudice statutam, quamvis ipse MARTIANUS nullam culpam commiserit?

SOLUTIO :

836. — *Resp. Affirm.* Nam iuxta a. 1905 Cod. civ. **hisp.**, dominus alicuius animalis tenetur ad reparanda damna illata ab animali suo, quamvis tale animal evadat domini custodiam et longe ab ipso aberret. Lex dominum excusat tantum dum haec accidunt per vim maiorem (v. gr. si hostes immisso bellico tormento parietes, intra quos taurus caute custodiebatur, dextruxissent, et tunc taurus aufugisset); vel si accidunt culpa illius qui damnum passus est (ut v. gr. si quis clandestine ingressus fuisset in locum quo taurus inclusus erat eumque incitasset et tunc taurus eum vulnerasset). Iam vero in casu nostro nulla vis maior locum habuit, nec culpa ulla intervenit illius qui damnum passus est; ergo nihil est quod MARTIANUM excusare possit a reparando damno quod suum animal intulit et ad quod reparandum damnatus fuit a iudice.

837. — Si revera MARTIANUS nullam admisit culpam theologicam, non tenetur in conscientia ad damna reparanda ante iudicis sententiam, sed post sententiam iudicis huic standum est, etiam in conscientiae foro.

Non enim agitur hic de sententia fundata in falsa facti praesumptione, sed de sententia quae recte applicat legem iustam, quae tendit ad homines reddendos cautiores et vigilantiores (1). Quod hic statuatur ex iure **hispano** valet etiam ex iure **lusit.**, aa. 2394, 2395; **bras.**, 1529-1529; **mex.**, 1476 seq.; *q.*, 1055. Vide supra. n. 835, 2.º, N. B. **Comp.**, n. 830.

CASUS XI

RESTITUTIO

TITIUS simul cum CAIO suscepit per concursum aedificium quoddam perficiendum sub propositis conditionibus, inter quas una erat ut in opere construendo adhiberentur duae partes arenae et una cementi ad lapides inter se coniungendos; sed officiales, sine dubio ut gratiores fierent TITIO et CAIO, minorem cementi quantitatem arenae admiscebant quam fuerat constitutum. Id vidit TITIUS et officiales suaviter reprehendit; illi vero putantes forte illam esse reprehensionem pro formula, eodem modo processerunt usque ad finem, ita demum ut valor cementi non admixti, quodque ex pacto

(1) Cfr. Sent. Trib. Supr. hisp. 19 oct. 1910: apud *Alcubilla*, Dicc., vol. 5, pag. 546, n. 144, edic. 6.ª

admiscendum erat, sit 9.000 libellarum seu pesetarum. Architectus etiam opus inspiciebat, sed forte sub eius oculis opifices recte procedebant. TITIVS nunc rem totam confessario exponit. Operi nihil soliditatis deesse videtur.

HINC :

QUAER. 1.º *An TITIVS teneatur ad restitutionem?*

2.º *Et quatenus affirmative, an teneatur in solidum?*

3.º *Cui sit facienda restitutio?*

4.º *Quid si ob non impletas condiciones soliditas aedificii nutaret aut corrueret?*

SOLUTIO :

838. — *Resp. ad 1.um* TITIVS certe tenetur ad restitutionem: nequit enim sibi servare pretium rei quam debebat ex pacto, et consequenter ex iustitia commutativa, in aedificium impendere et non impendit: caret enim titulo, ex quo illam pecuniam sibi servare possit.

839. — *Resp. ad 2.um* Non videtur teneri in solidum ad restituendum, sed tantum pro sua parte, i. e. dimidium totius quantitatis: non enim nisi dimidium ad ipsum pervenit, neque ipse ordinavit illam cementi imminutionem aut consilium dedit ut imminutio fieret; reliquum restituere debet CAIVS, qui percepit; TITIVS videtur teneri tantum ad admonendum CAIVM, qui forte rem ignorat. Nec videtur TITIVS teneri in solidum, quasi *non obstands* efficaciter, nam non ad ipsum sed ad architectum incumberebat officium invigilandi, idque ex quasi contractu; et ad hoc honoraria percipiebat.

De cetero non magis TITIVS quam CAIVS debebat monere opifices. Igitur nec TITIVS nec CAIVS tenentur in solidum, sed unusquisque pro parte sua.

840. — *Resp. ad 3.um* Restitutio facienda est domino aedificii, sive hic sit persona privata sive publica, v. gr. Status, municipium, etc.

841. — *Resp. ad 4.um* Tunc non solum restituere deberent valorem cementi adhibendi ex pacto et non adhibiti, sed etiam praeterea tenerentur ad omnia damna resarcienda; et quoad damna architectus teneretur in solidum cum aliis. Certo, post iudicis sententiam; ante ipsam, solum quoad ea damna quae fuerint praevisa.

CASUS XII

MUTUS

CANUTUS cernit furem segetes in praedio PAULI surripientem; non obstat, neque clamat, licet facile illum impedire possit. Immo,

nedum eum cohibeat, vel denuntiet, ab eodem pecuniam accepit, ut de re altum servet silentium. Verum, cum confessus fuisset, arguitur a confessario de peccato gravi, et obligatur tum ad pecuniam acceptam pauperibus erogandam, tum ad resarcienda damna a fure PAULO illata.

HINC:

QUAER. 1.º *An graviter peccaverit CANUTUS furtum non impediendo?*

2.º *An teneatur ad restitutionem erga PAULUM?*

3.º *An pecuniam a fure acceptam dare debeat pauperibus, vel reddere furi, aut eam servare possit?*

SOLUTIO:

842. — *Resp. ad 1.um* 1.º Certo CANUTUS graviter peccavit *contra caritatem*, omittendo clamare, vel furem impedire, licet ex officio non fuerit obligatus ad damnum a praedio PAULI arcendum. Ratio est, quia omnes tenemur, ex generali principio caritatis, malum proximi impedire, quoties id facile, absque damno nostro proprio gravi, praestare possumus. — 2.º CANUTUS non peccavit *contra iustitiam*, pecuniam accipiendo ad tacendum, si furtum iam consummatum fuerit; quia, per silentium promissum, non fuit causa efficax furti, seu non protexit furantem, sed tantum protexit furti patrati reum, contra poenae incurrendae periculum; et proinde in ipsum furtum, ut causa efficax, influere non potuit; secus vero si pecuniam acceperit ante furti executionem, ita ut furi securitatem praeberit. *Gury*, n. 690.

843. — *Resp. ad 2.um* CANUTUS tenetur ad restitutionem erga PAULUM, ut cooperator efficaciter in damnum influens, si accepit pecuniam a fure ante furtum, ita ut securitatem ei praestiterit, et fur inde animosior ad furandum factus fuerit; adeoque in eo casu loco furis damnum ab illo illatum reparare debet. A fortiori iniustae cooperationis reus foret, si pecuniam accepisset ad invigilandum, seu ad terga furi servanda. *Collet*, etc.

844. — *Resp. ad 3.um* Si CANUTUS non influxit in furtum, v. gr. si, furto patrato, accepit pecuniam ad tacendum, ne furem prodatur, pecuniam servare potest; quia contractus est de re indifferenti, proindeque validus. Si vero pecuniam accipiendo ante furtum, furi securitatem praebeat, ita ut hic animosior redderetur, iuxta plures tenetur pecuniam reddere ipsi furi; quia contractus est nullus, utpote de re iniqua. Sed iuxta alios non paucos, etiamsi CANUTUS fuisset aliquo modo cooperator per silentium promissum, probabiliter tamen pecuniam retinere posset post factum, tanquam pretium officii erga furem praestiti. *Gury*, n. 692. Cfr. infra, n. 930 seq., et *Comp.*, n. 895.

CASUS

DE CIRCUMSTANTIIS RESTITUTIONIS

CASUS I

SOLIDARITAS

TITIVS post mortem suae uxoris illicitas relationes fovere coepit cum famula sua CHELIDONIA. Etsi magna cautela processerint. non potuit esse tanta ut non excitarentur aliquae suspiciones domi, et graves rumores in oppido. Mortuo TITIO tres eius filiae adhuc superstites inveniunt testamentum holographum involuero clausum, et feminea curiositate impulsae involucrum apperiant et testamentum legunt, in quo maxima indignatione vident CHELIDONIAM designari heredem pro tertia parte bonorum TITII: hoc facto videbant confirmatam suam suspicionem et rumores in vulgum sparsos circa illicitas relationes inter TITIVM et CHELIDONIAM, quod sine magno ipsarum et defunctae suae matris dedecore esse non poterat. Hinc ira impulsae testamentum statim scindunt, in quo praeterea puella BERTHINA, filia defunctae ipsarum sororis, heres instituebatur pro alia tertia parte bonorum TITII, praeter portionem quae ex tertia parte inter filias et nepotem dividenda ei contingebat. Hinc declaratae heredes patris sui ab intestato, sibi omnia TITII bona reservant, atque cum BERTHINA per aequas partes dividunt. Rem postea confessario deferunt, qui putat eas tutas in conscientia esse posse, quia non tenebantur conservare illud testamentum, ex quo tanta oriebatur infamia pro familia, et iniustum erat ut femina illa pro suis peccatis praemium acciperet, illique darentur bona filiarum pro ignominia ipsis illata, eo vel magis quo illa concubina haberet maiorem partem in hereditate TITII quam legitimae eius filiae simul omnes sumptae, cum ex iure romano concubina accipere nequeat nisi vigesimam partem bonorum illius qui filios habeat legitimos, quare testamentum nullum erat et bene fecerunt illum scindendo ad cavenda iurgia et ignominiam vitandam, quae etiam in patrem earum refunderetur. Etiam nullum dicit testamentum quatenus BERTHINAE tot bona tribuit iniuste, violans legitimam filiarum TITII.

HINC :

- QUAER. 1.º *Quid est solidaritas aut restitutio in solidum?*
 2.º *Ad quid teneantur TITII filiae erga CHELIDONIAM?*
 3.º *An etiam BERTHINAE restituere debeant?*
 4.º *Quaenam sit quantitas restituenda et a quibus?*

SOLUTIO :

845. — *Resp. ad 1.um* Solidaritas est onus incumbens singulis cooperatoribus integrum damnum illatum reparandi. Potest esse absoluta, seu primaria; vel conditionata, seu in aliorum defectu. Ad restitutionem in solidum tenetur quilibet ex cooperatoribus concurrens efficaciter ad damnum, ita ut totum ei moraliter ascribi possit; et consequenter tenentur: *a) omnes qui communi delinquendi consilio simul physice concurrunt in delictum*; *b) unaquaeque pars in delicto quod natura sua complicem postulat*; *c) non solum mandans, qui est principalis delicti auctor, sed etiam qui ad delicti consummationem inducunt vel in hanc quoquo modo concurrunt, si delictum sine eorum opera commissum non fuisset* (can. 2211 et 2209). **Comp.**, n. 833.

846. — *Resp. ad 2.um* TITII filiae tenentur ad restitutionem erga CHELIDONIAM, cuius iura violaverunt. Agitur enim de testamento valido. TITIVS poterat libere disponere de tertia parte suorum bonorum (aa. 807, 808, **hisp.-ph.**; 1784, **lusit.**), et de ea parte disposuit forma legitima in favorem CHELIDONIAE. Ergo ei haec tertia bonorum pars debetur. Ergo per iniuriam haec bona ablata ei sunt; ergo sunt ei restituenda. Nec dicas restitutionem fieri non posse absque ignominia familiae; quia fieri poterit secrete; neque quod peccata praemio donantur, nam per restitutionem nihil aliud fit nisi reparare iura laesa; aliunde cum TITIVS iuxta legem disponere poterat de tali bonorum parte, non est necesse investigare cur huic potius quam alii illam bonorum partem assignet. Nec illud de vigesima parte bonorum vim habet in Codicibus recentioribus, sed valebat tantum ex iure romano, non autem ex iure **hisp.-ph.** aut **lusit.**, neque ex iure **Amer. lat. Comp.**, n. 941 cum nota. — Neque certo constat CHELIDONIAM fuisse concubinam, non enim habentur nisi rumores ac suspiciones, plus minus vehementes; nec si constaret, casus mutaretur.

847. — *Resp. ad 3.um* Etiam BERTHINAE restituere debent quae ab ipsa abstulerunt iniuste: nam TITIVS praeter tertiam bonorum suorum partem liberae dispositionis, de alia tertia parte disponere pro suo arbitrio poterat in favorem filiarum aut eorum descendendum; ergo legitime de ipsa disponere poterat in favorem BERTHINAE, prout fecit. Alia tertia pars ex aequo dividenda erat inter filias et earum descendentes, ita ut filiabus debebatur per capita, filiis aut filiabus defunctae sororis per stirpes, quod

etiam servavit TITUS. Ergo validum et per se iustum fuit eius testamentum.

848. — *Resp. ad 4.um* Dato quod hereditas TITHI, solutis aliis expensis, esset 12.000 pesetarum, solvendae erant 4.000 CHELIDONIAE, 5.000 BERTHINAE, et 1.000 unicuique ex tribus filiabus TITHI adhuc viventibus. In casu, cum tres filiae et BERTHINA declaratae sint heredes ab intestato, singulae filiae superstites et BERTHINA acceperunt unaquaeque 3.000 pesetarum. Igitur filiae quae sciunt quid acciderit, restituant unaquaeque 2.000 pesetas seu simul 6.000, ex quibus BERTHINAE addant 2.000; reliquae autem 4.000 CHELIDONIAE tribuendae sunt. Et quia omnes tres sorores mutuo consilio processerunt, omnes tenentur in solidum ad restitutionem in aliarum defectu. An expediat ut confessarius eis aperiat *solidaritatem* ad quam tenentur, eiusdem prudentiae est committendum, qui videbit an fructus sperandus sit.

NOTA. Quoad praxim, ut recte advertit S. Alph., rustici non intelligunt obligationem restituendi *in solidum*; existimant enim satis esse si unusquisque partem suam restituat: proinde caute cum iis a confessario procedendum est, nec urgenda obligatio solidaria, si fructus ex monitione non speretur. *Gury*, n. 694.

CASUS II

ORDO RESTITUTIONIS 1.º

NICASIUS, calamitatibus pressus, multis oneratur debitis, tum ex furto variisque fraudibus, tum ex diversis rebus ad creditum emptis; haeret dubius et anceps quibusnam satisfacere primo loco debeat vel possit, cum omnibus ad iuris aequalitatem solvere omnino nequeat. Infelix homo adit confessarium, ut ab ipso in tantis angustiis resciat quid consilii sit capessendum. Respondet ocius doctor consultus praeferendos omnino esse: 1.º creditores tempore priores, licet non sint privilegiati, posterioribus; 2.º pauperes divitibus; 3.º praesentes absentibus; 4.º cognitos incognitis; 5.º creditores quibus debetur ratione delicti, creditoribus qui ex contractu iura acceperunt.

HINC:

QUAER. 1.º *An sint creditores qui debeant vel possint praeferri, quando debitor omnibus satisfacere nequit?*

2.º *An recte confessarius responderit in casibus propositis, vel quid respondendum?*

SOLUTIO:

849. — *Resp. ad 1.um* Ex iure hisp., a. 1922 seq.: a) credita quae sibi habent obligata certa et determinata *bona mobilia*, solvenda

sunt ex iis bonis sibi obligatis, et quatenus horum valor sufficiat, ante quaecumque alia credita; *b)* item credita quae habent sibi obligata certa et determinata *bona immobilia et iura realia*, solvenda sunt ex iis bonis sibi obligatis, et quatenus horum valor sufficiat, ante quaecumque alia credita; *c)* ex reliquis bonis nulli credito *specialiter* obligatis (et etiam ex obligatis specialiter, si quid ex eis superfuit post factam solutionem crediti cui specialiter devinciebantur) solvenda sunt cetera credita *privilegiata*, v. gr. quae sint in favorem *provinciae* vel *municipii* pro tributo ultimi anni; pro funere debitoris, uxoris, aut pro expensis ultimae infirmitatis; quae publica scriptura constent, etc., etc.; *d)* reliqua credita non privilegiata nulla inter se praelatione gaudent; solvenda igitur erunt *simul* pro rata, postquam soluta sint credita privilegiata. Plura vide in **Comp.**, n. 844.

N. B. 1.º Privilegia de quibus supra, valent semper in conscientia, quoties debitori suorum bonorum administratio iuridice ablata fuerit, aut si ex ipsis privilegiis acquiratur creditori ius *reale* in determinata bona, v. gr. per hypothecam; secus probabiliter non valent, nisi postquam privilegiatus legitima intimatione significavit se suo privilegio uti velle. Cfr. *Marres*, lib. 3, n. 304; *Génicot*, n. 603, 2.º

2.º *Credita inter vivos* praeferuntur creditis *mortis causa*, aa. 1027, 1029, 1082, 1084.

3.º *Credita contra societatem* aliquam, v. gr. commercialem, praeferuntur, *quoad bona socialia*, creditis contra ipsos socios, a. 1699. Ita etiam **phil.**

Pro **Lusit.**, vide aa. 878-1029; pro **Amer. lat.**, vide respectivos CC. quoad creditorum praelationem, scil.: **aeq.**, aa. 2447-2477; **arg.-par.**, 3909-3972 (3875-3938); **bol.**, 1436-1511; **bras.**, 1554-1571; **chil.**, 2465-2491; **col.**, 2488-2511; **cost.**, 981-1000; **guat.**, 2384 seq., et 357 seq., de la ley de ref. del Cod. civ.; **mex.**, 1928-1964; **nic.**, 2465-2491; **Salv.**, 2415-2440; **ur.**, 2342-2363; **ven.**, 1936-1949 (1837-1845). Pro **per.**, a. 1009 seq. Cod. process. civil.

850. — *Resp. ad 2.um* Ex dictis patet quantum erraverit confessorius respondendo paenitenti suo, scilicet *fere in omnibus*. Doctor igitur *consultus* non videtur doctor *eximius*, et prius quidem docendus quam doceat. Debuisset saltem scire dubitare, seu scire *se nescire*, et non adeo praecipitanter suam doctrinam tradere, sed prius inquirere, sive doctiores interrogando, sive auctores probatos consulendo. *Gury*, n. 696; **Comp.**, n. 842 et seq.

CASUS III

ORDO RESTITUTIONIS 2.º

LEONTIUS, homo dives, cum HIRCANO mercatore amicitia coniunctus, trecentos frumenti modios, pretio non soluto, ei vendidit, eidemque mille nummos absque ullo fenore mutuos dedit. Sed ecce paulo post, HIRCANUS, cum navis eius mercibus onusta periisset, in maximum discrimen venit. Aere alieno se gravatum, et omnibus debitis solvendis imparem sentiens, rem totam amico suo LEONTIO manifestat. His cognitis, LEONTIUS merito timens ne alio tempore recuperare nequeat quidquid sibi debebatur ab amico, enixis precibus eum rogat ut frumentum, quod adhuc inventum exstabat, et mille nummos mutuo acceptos, sibi restituat. HIRCANUS igitur, ut ingrati animi notam erga amicum effugeret, et frumentum et pecuniam amico suo reddidit. Quare factum est, ut aliis creditoribus satisfacere non potuerit.

HINC :

QUAER. 1.º *An debitor omnibus satisfaciendi impar peccet contra iustitiam, si creditori extra iudicium petenti ex integro solvat?*

2.º *An vel quomodo peccet debitor, si aliquem ex creditoribus de statu labili rerum suarum secreto admoneat, vel si ipsi etiam non petenti solutionem integram offerat?*

3.º *An creditor ipse peccet contra iustitiam, solutionem integram accipiendo? et an teneatur ad restitutionem sive erga debitorem, sive erga eius creditores?*

4.º *Quid de HIRCANO et LEONTIO dicendum?*

SOLUTIO :

851. — *Resp. ad 1.um Controvertitur. Nego, probabilius*, quia creditor actionem personalem habet in debitorem, et totum debitum petendo ius suum prosequitur. Nec adversatur lex civilis, quae, secluso casu in quo sit iam declaratus concursus creditorum (*concurso de acreedores*, a. 1914, Cod. civ. hisp.), vel cessio bonorum sit facta, nunquam talem creditorem ad restitutionem obligat, si tempus solutionis petendae iam advenerit dum solutio fit. Insuper, si privatim petenti solvatur, vitantur strepitus, scandala et expensae notabiles, quae sequerentur si debitor iudicis sententiam exspectaret. *Billuart, Lessius, S. Alph.*, n. 692. — *Affirmat tamen probabiliter Lugo*, De iust., a. 20, nn. 172, 173, cum aliis, quia, aiunt, creditores ius aequale habent, et proinde iniquum est unum cum detrimento aliorum indemnem ex integro facere.

N. B. Quamvis lex (1) huiusmodi solutiones, non invalidas (nisi factae sint post declaratum concursum creditorum, vel post bonorum cessionem factam), sed tantum rescindibiles dicat (v. gr. si tempus solutionis petendae nondum advenerat dum solutio fuit facta) vel eas prohibeat; si iudex irritet, irritatio tenet, ita ut creditores in conscientia reddere debeant quod perceperunt: applicat enim leges iustas. Cfr. Cod. civ. *hisp.-ph.*, aa. 1291, 1292, 1297, 1298, et Cod. comm., aa. 879-889; *lusit.*, 1030-1045. [Item Cod. civ., *aeq.*, 2450; *chil.*, 2468; *col.*, 2491; *cost.*, 889, 900 seq.; *guat.*, 2360 seq.; *mex.*, 1659, 1693 seq.; *nic.*, 2468; *Salv.*, 2418 seq.; *ur.*, 1270; *ven.*, 2012 (1917); *per.*, Cod. proc. civ., 1022 seq.]

852. — *Resp. ad 2.um* In casu licet debitori monere creditorem, v. gr. amicum, ut petat, quia licet consulere alicui quod ipsi licet facere; quod si hic monitus petierit (non autem si nolit petere), licite *debitor* poterit illi ex integro solvere, ut dicunt *Ball.-P.*, vol. 3, n. 524; *Lehmke.*, 1, n. 1027; *Génicot*, n. 603, 8.º Et hoc dicitur *probabile* ab ipso *Lugone*, l. c., n. 174. Contrarium docet *S. Alph.*, n. 692, et alii.

853. — *Resp. ad 3.um* Scilicet, an creditor ipse peccet contra iustitiam, solutionem integram accipiendo? — *Neg.*, saltem probabilius, quia, ut patet ex dictis, creditor ius *personale* habens, nemini facit iniuriam solutionem debiti etiam extra iudicium urgendo; ergo neque acceptando, cum ius exigendi habeat. *Lessius* et alii apud *Lacroix*; *Molina*, disp. 536, n. 42; *Marres*, lib. 3, nn. 311, 329. Excipe tamen casus, in quibus talis solutio invalida per legem declaretur. *Comp.*, n. 846.

854. — *Resp. ad 4.um* 1.º *LEONTIUS*, ex iure *romano* frumentum repetere potest, si non accepit neque pignus, neque cautionem, neque testimonium debiti; quia existit adhuc in individuo, nec censetur perfecta omnino venditio, cum pretium non sit solutum, neque assecratum. *S. Alph.*, n. 685.

Ex iure *hisp.*, non modo ante declarationem concursus licite et valide repetere potuit, sed etiam post talem declarationem *LEONTIUS* habetur ut creditor privilegiatus quoad triticum existens adhuc in specie pro toto pretio venditionis. *Comp.*, n. 846. Cfr. etiam Cod. comm., aa. 908 et 909, ubi idem conceditur pro certis casibus.

2.º Saltem *probabiliter* *LEONTIUS* potest retinere integrum suum debitum pecuniarium, quod reclamavit et obtinuit, postquam infortunium amici sui resciverit. Nec *probabiliter* *HIRCANUS* damnandus est de peccato, ut ex dictis patet.

(1) Cfr. *Alcubilla*, App. anni 1913, pag. 482.

CASUS IV

ORDO CREDITORUM

Post mortem CALISTI, facto inventario suorum bonorum ac debitorum, apparuit clare debita non parum excedere ipsius bona. Unde concursus creditorum indictus est. BALBINA, eius vidua, petit sibi ante quoscumque etiam privilegiatos creditores esse restituenda quaecumque ipsa attulit in dotem, idque sibi constare ex sententia advocatorum consultorum, necnon ex a. 1367 Cod. civ. hisp., et ex aa. 1421, 1422, nam agitur de dote non aestimata, cuius bona immobilia fuerunt alienata. Reliqui autem creditores dicunt uxorem nullo frui privilegio contra alios creditores, sed in eodem ordine ac ipsi se habere.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid statuatur ius hisp. circa bona uxoris?*

2.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

855. — *Resp. ad 1.um* Uxor in connubiis initis *post diem 31 decembris anni 1862, iam amplius non habet hypothecam tacitam in omnia bona viri* (cfr. *Ley hipotec.*, aa. 348, 349), neque inter creditores privilegiatos recensetur. Suppressae enim sunt *omnes hypothecae generales tacitae*. [Etiam iure *per.* suppressae sunt omnes hypothecae generales tacitae per legem diei 2 ian. 1888; itemque iure *arg.-par.*, a. 3149 (3115); *guat.*, 2043, 2050 seq.; *mex.*, 1857, 1869 seq.; *ven.*, 1951]. Ex *ital.*, a. 1969, uxor habere potest hypothecam generalem tantum.

Habet quidem uxor *hypothecam legalem*, pro valore dotis aestimatae marito coram notario traditae, et pro valore paraphernalium, quae marito coram notario traduntur, etc.; sed hypotheca legalis «*nullum aliud ius confert nisi exigendi ut constituatur hypotheca specialis et sufficiens, ut ius suum sartum tectumque servetur*». Quae specialis hypotheca, sicut quaecumque alia, vim contra tertium non habebit, nisi, postquam fuerit constituta, in *Regesto* inscribatur, a. 159. A fortiori nullam vim contra tertium habebit hypotheca *legalis*, si *specialis*, quacumque ex causa, nedum inscripta, sed nec constituta fuerit. *Comp.*, n. 684, IV, et etiam n. 844.

856. — Unde hodie bona uxoris dotalia, suppressis iam hypothecis tacitis et generalibus, nullo speciali privilegio gaudent, sed reguntur legibus statutis aa. 1922-1929 Cod. civ., et nulla alia praelatione fruuntur nisi quam exigat natura ipsorum propria, prout scilicet constet publica scriptura vel privata tantum, vel

hypotheca *speciali* donata sint et inscripta ut supra diximus. **Comp.**, n. 305, V.

Quare si bona mobilia dotis inaestimatae alienata fuerint a marito quin hic hypothecam specialem constituerit in favorem uxoris, quoad haec bona uxor creditoribus privilegiatis non anteponitur, sed e contra postponi debet, et si de his bonis constat scriptura publica, habent praelationem assignatam a. 1924, 3.º, Cod. civ., etc., ut infertur ex a. 1422, paragr. secunda.

Immo, si authentice non constet pretium perceptum ex horum bonorum venditione, sicut et bonorum paraphernalium, traditum fuisse marito, uxor neque inter creditores recensebitur.

857. — *Resp. ad 2.um* Ex dictis iam patet quid ad casum respondendum sit. Art. 1421, 1422 loquuntur de ordine servando in liquidatione facienda, si bona sufficiunt pro omnibus debitis; sed ex ipso art. 1422 constat pro casu nostro, id est, si bona non sufficiant ad omnia debita solvenda, tunc procedendum esse ad normam tit. XVII ipsius lib. IV. — Iam vero in illo titulo agitur de praelatione inter diversos creditores (*De la concurrencia y prelación de créditos*, aa. 1911-1929), ubi uxor non recensetur inter creditores privilegiatos, immo nec ulla specialis mentio ipsius fit, sed credita ipsius assimilantur creditis aliorum iuxta suam naturam, uti videri potest in **Comp.**, n. 705.

CASUS V

RESTITUTIO CUI FACIENDA

CASSIANUS, magister puerorum, per plures annos sibi retinuit dimidiam partem illius quantitatis pecuniae quam Status ipsi suppeditabat pro expensis scholae (*material de escuela*).

Quae autem deerant ad expensas complendas exigebat ab iis qui minus pauperes erant. Pensio autem sibi assignata ita tenuissima erat, ut vix sustentationi satis esset. Nunc iam senex, pauper ac fere caecus, conscientiae remorsibus agitatus, quaerit an, cui et quantum restituere debeat.

HINC:

QUAER. *Quid CASSIANO sit respondendum?*

SOLUTIO:

858. — *Resp.* Per se restituenda est tota summa quam per tot illos annos sibi CASSIANUS servavit. Restitutio facienda esset illis alumnis a quibus expensas postulavit (hi enim iam solverant Gubernio pro ipsis et pro pauperibus). Cum vero hi multi sint ac diversi, nam mutabantur frequenter (finitis annis scholae), et unicuique parva quantitas respondebit ac valde incerta, restitutio

fieri poterit pauperibus aut aliis causis piis. Iam vero cum nunc CASSIANUS vere pauper sit ac fere miserabilis, poterit relinqui in pace, et sibi uti pauperi applicet, quod pauperibus dare debet. *Comp.*, nn. 837, 838; *Lugo*, De iustitia et iure, disp. 20, nn. 6 et 8.

CASUS VI

RESTITUTIO CUI ET QUOMODO FACIENDA

^{1. Sec.} TITIANUS, dux militaris, se accusat quod non levem pecuniae summam sibi servaverit: 1.º, dando militibus qui quondam fuerunt in servitio militari, nunc autem iam a servitio cessarunt, cibum inferioris tum qualitatis tum quantitatis; 2.º, idem faciendo cum equis et mulis; 3.º, necnon emendo alia exercitui necessaria inferioris qualitatis. In tribus hisce casibus sibi servavit excessum pretii quod debuisset impendere emendo res qualitatis et quantitatis iuxta leges illi ratione sui officii constitutas.

HINC:

QUAER. *An et quomodo TITIANUS teneatur ad restitutionem?*

SOLUTIO:

859. — *Resp.* TITIANUS in tribus casibus tenetur ad restitutionem totius quantitatis quam sibi iniuste servavit. Nullo enim titulo potuit facere suam illam quantitatem quam debebat impendere et per fraudem non impendit.

In *secundo* et *tertio* casu restituere debet ipsi Statui, cuius erat pecunia accepta et ad quem pertinebant illa animalia et res aliae bellicae.

In *primo* casu, damnum subierunt ipsi milites, et quia iam non sunt in militari servitio activo, et de multis agitur, qui maxima ex parte incogniti remanebunt nec facile erit eos cognoscere, videtur restitutio fieri posse per eleemosynas in pauperes, immo etiam per bullas compositionis, si defraudatio facta non fuerit in confidentiam bullae. Quoad modum peragendi restitutionem Statui vide infra, n. 916.

CASUS VII

MAGISTER SCHOLAM OMITTENS

CARMELUS nominatus fuit ad interim magister puerorum in quodam oppido, et per sex menses non accessit, donec tandem munus dimisit. Etiam in alio oppido per quinque vel sex menses omisit scholam, quia pauci pueri concurrebant. In utroque casu statuto tempore percepit a Gubernio quantitatem assignatam.

Nunc cum filius familiae sit et parentes vivant, non habet unde restituat.

HINC :

QUAER. 1.º *An CARMELUS ad restitutionem teneatur?*

2.º *Et quatenus affirmative, cui restituere debeat?*

SOLUTIO :

860. — *Resp. ad 1.um Affirmative*, tenetur restituere redditus illis mensibus respondentes, quia sunt salarium pro servitio non praestito.

Resp. ad 2.um Poterit restituere respective pauperibus uniuscuiusque oppidi cui servire debebat et non fecit. Oppida illa detrimentum subiere, et solverunt Statui ut magister ibi doceret suos pueros. Si nunc non habet ex quo restituat, restitutionem peraget ubi primum possit.

CASUS VIII

TEMPUS RESTITUTIONIS

1.º MIROCLES, ob inopiam parentum quos alere debuit, damnorum a se illatorum restitutionem, necnon debitorum ex contractu solutionem ad notabile tempus differre debuit. Parentibus autem defunctis, creditoribus tandem satisfactorius, rescit eos, ob solutionis moram, tum lucrum cessans, tum damnum emergens passos esse.

2.º PAMELIUS vendit LOELIO 30 mensuras vini, ea lege ut pretium intra duos menses solvat. Cum autem pecuniam hanc, tempore praefixo, certo sibi ab emptore tradendam esse confideret, alium cum CAIO init emptionis contractum, cuius solutionem eodem tempore praestare debet. Verum LOELIO debiti pretium solvendi moram faciente, magnum patitur damnum PAMELIUS.

HINC :

QUAER. 1.º *Quandonam differens restitutionem teneatur de damnis inde sequentibus?*

2.º *An MIROCLES, in primo casu, teneatur ad resarcienda damna quae ex mora solutionis creditoribus evenerunt?*

3.º *An LOELIUS, in secundo casu, reparare debeat damnum quod PAMELIUS passus est?*

SOLUTIO :

861. — *Resp. ad 1.um 1.º* Quod ad debita ex iniuria spectat, compensanda sunt damna omnia quae ex dilatione solutionis secuta sunt, et quae in confuso saltem praevisa sunt. Hoc valet probabilius etiamsi mora fuerit inculpabilis, quia iniusto damnificatori im-

putanda sunt, saltem in causa, siquidem ille, iniuriam patrando, suscepit in se omne periculum rei damnificatae, et aliorum damnorum quae inde subsequi possent. — Contrarium tamen videtur saltem probabile aliis, v. gr. *Diana*, p. 11, tr. 6, res. 20; *Lacroix*, l. 3, p. 2, n. 252; *Ball.-P.*, vol. III, n. 508; *Génicot*, n. 556, 3.º Afferunt rationem: quia iusta dilatio purgat moram.

Controvertitur a fortiori, utrum reparari etiam debeant damna *extraordinaria* quae non sequuntur *necessario* ex dilatione restitutionis. *Probabiliter negatur*, quia haec damna ne *in confuso* quidem praevideri potuerunt.

2.º Quod attinet ad debita *ex contractu*, debitor non tenetur ad compensandum damnum ex dilatione proveniens, si iustam causam differendi habeat, seu si non sit in *mora culpabili*. Ita *communiter*. *S. Alph.*, n. 680; *Comp.*, nn. 852, 853.

862. — *Resp. ad 2.ºm* 1.º MIROCLES non tenetur ad resarcienda damna quae evenerunt propter dilationem debitorum ex contractu provenientium, quia dilatio non est ei voluntaria et culpabilis.

2.º Immo, nec tenetur ad reparanda damna quae secuta sunt ex dilatione restitutionis, ratione iniuriae debitae, in praesenti casu; quia haec damna non proprie ex delicto sequuntur, nec praevisa fuerunt.

Resp. ad 3.ºm Negative; quia LOELIUS nullo modo incitavit PAMELIUM ad ineundum contractum cum CAIO; ergo non potest dici causa damni quod ille patitur. Adde quod damnum illud non fuit a LOELIO praevisum, cum non sequatur immediate ex mora solutionis. *Cfr. Voit*, n. 839; *Pontas*, v. Restitutio, cas. 2.

CASUS IX

CUI ET QUANTUM RESTITUENDUM

Societas quaedam industrialis impari solvendo declarata, debita insoluta relinquit ultra 500.000 pesetas seu libellas. Creditores sunt 150, qui omnes, praeter paucos, perceperunt iam a viginti annis 30 % ex suis creditis, et hucusque nihil amplius. Administratores habent depositam quantitatem 5.000 pesetas, partim debitas paucis illis creditoribus qui 30 % non perceperunt, partim acceptas a debitoribus postquam 30 % creditorum solutum fuit. Haec quantitas nullos redditus producit. TITIVS debet restituere illi Societati 1.000 pesetas, sed nescit cui sit facienda restitutio. Nam quantitas haec si inter creditores dividatur, modicum unusquisque percipere potest, nec administratores volunt quantitatem illam remanentem distribuere inter creditores, quia iudex non praecipit, et plures creditores non reclamarent partem suam, et

semper aliquid remaneret, et distributio esset laboriosa, et unicuique parum obtingeret, et forte totum cederet aut in favorem depositarii aut administratorum qui ex numero creditorum sunt et consequenter tantum perceperunt 30 %. TITIVS iam a decem annis potuisset restituere et non fecit; si tamen fecisset, tota illa quantitas deposita usque nunc fuisset, quin reditus produceret ullos.

HINC:

QUAER. 1.º *Cui TITIVS restituere debeat?*

2.º *Quantum debeat restituere?*

SOLUTIO:

863. — *Resp. ad 1.um* TITIVS restituere debet administratoribus, nec certum est illam pecuniam perventuram non esse ad veros creditores. Quod si non perveniat, non erit ex culpa TITII, qui restituit cui debet et quomodo debet. Expedit ut facta restitutio in ephemeridibus divulgetur, ut creditores reclamare possint. Nec periculum est ut quis possit venire in cognitionem illius qui restituit, nam restitutio fieri poterit per sacerdotem regionis remotissimae, v. gr., si qui restituit domicilium habet Hispali, poterit restitutio fieri per sacerdotem Matritensem aut Caesaraugustanum, et in ephemeridibus dicere: Sacerdos quidam ex Caesaraugusta misit talem quantitatem restituendam Societati N. seu suis creditoribus.

864. — *Resp. ad 2.um* Debet restituere tantum illam quantitatem absque fœnore ullo, nam non constat damnum sic creari creditoribus, etiamsi probabile sit illam quantitatem, si decem abhinc annis restituta fuisset, tunc etiam creditoribus fuisset distributa simul cum alia quantitate quae nunc deposita est.

CASUS X

RETRIBUTIO SPIRITUALIS

MORINUS, confessarius, inducere solet paenitentes restitutioni obnoxios, ut Missas pro creditoribus celebrari curent. Etenim, ait, si defuncti sint, melius sic directe eis restituitur, cum ipsis tali modo prodesse possit restitutio, et saepius ab heredibus crudeliter derelinquantur; si vero adhuc vivant, meliori modo eis satisfit, nempe potius bona spiritalia quam temporalia retribuendo.

HINC:

QUAER. 1.º *An restitutio fieri possit per Missas?*

2.º *An MORINUS, confessarius, contra iustitiam peccaverit, et ad restitutionem teneatur?*

SOLUTIO:

865. — *Resp. ad 1.um Dist.* Si dominus cognoscatur vel inve-

niri possit, *nego*; quia nulla est ratio ut ipsi restitutio non fiat. Proinde talis restitutio non valet, et iterum est restituendum. — *Affirmo* vero, si dominus sit incognitus, neque cognoscantur eius heredes; quia tunc debitum in pium opus impendi potest, immo et debet, si ex delicto ortum sit. *Gury*, n. 710.

866. — *Resp. ad 2.um* Doctrina MORINI, confessarii, non fuit secundum *scientiam* et *discretionem*, cum absque distinctione induxerit paenitentes ut per Missas debitis satisfacerent. Debuit igitur inducere debitores ad dominos laesos sedulius inquirendos; nec potuit heredes cognitos praetermittere, praesertim si sint heredes necessarii, ut filii, etc. *Per se* igitur confessarius ille indoctus et imprudens peccavit graviter contra iustitiam, atque ad restitutionem loco paenitentis obligandus est. Postquam pluries restituerit, forte melius doctrinam tradendam tenebit. *Gury*, n. 711.

CASUS XI

CAUSAE PER SE EXCUSANTES A RESTITUTIONE

1.º MAGLORIUS, gravatus debitis temporum calamitate contractis, nihil aliud habet praeter sex millia fr., sibi et familiae necessaria, praesertim ad alendum filium mente captum.

2.º THYRSUS varia debita dubia solvere recusat, alia quia non est certus quod ipse vel pater ea contraxerit, alia vero quia probabiliter pater vel ipse iam satisfecit.

HINC :

QUAER. 1.º *Quaenam sunt causae excusantes a restitutione?*

2.º *An MAGLORIUS ab onere restitutionis liberetur?*

3.º *An THYRSUS excusetur a restitutione, sive in dubio de contracto debito, sive in dubio de solutione ab alio seu a se peracta?*

SOLUTIO :

867. — *Resp. ad 1.um* Excusat: a) *ad tempus*, impotentia physica, ut patet; item impotentia *moralis* seu incommodum valde grave, v. gr. si debitor deberet notabiliter decidere a statu iuste acquisito: in hoc casu tenebitur expensas minuere ut restituat saltem quod possit; b) *in perpetuum*: 1.º remissio vel condonatio; 2.º compensatio; 3.º praescriptio debitis vestita conditionibus. *Comp.*, nn. 854, 855.

868. — *Resp. ad 2.um* MAGLORIUS facile a restitutione nunc facienda excusandus videtur. Sed in similibus casibus vix solutio certa et determinata in theoria dari potest; ideo ex circumstantiis est depromenda. *Gury*, n. 716.

Resp. ad 3.um 1.º THYRSUS potest tuta conscientia recusare

solutionem debitorum dubiorum patris, praesertim si vir probus fuerit, donec illa debita certis argumentis probentur. *In dubio* enim vel *in pari causa, melior est conditio possidentis*. Insuper, quot homines se fingerent defunctorum creditores, si solutionem reclamare possent quin debitum probare tenerentur. — 2.º Si THYRSUS non habeat memoriam debiti a se contracti, nec a reclamante probare queat, potest etiam abstinere a restitutione facienda ob eandem rationem. — 3.º Quoad vero debita certo contracta et dubie soluta, maior est difficultas. In *mero dubio* THYRSUS ad solvendum tenetur, quia obligatio semel contracta certo adimplenda est, saltem nisi solida ratio suadeat peractam esse solutionem. Idem etiam tenendum si praesumptio THYRSO adversetur: v. gr. si negligens sit in rebus suis ordinariis adnotandis, vel in debitis persolvendis. In vera probabilitate *controvertitur*. Alii dicunt eum teneri ad totum debitum solvendum, quia ad ipsum pertinet ut invigilet et certo restituat. *S. Alph.*, n. 700. — Alii *probabiliter* tenent restituendum esse *pro rata dubii*. Alii tandem debitorem eximunt ab omni restitutione facienda, quia non est imponenda obligatio, nisi de ea certo constet. Et quamvis in praxi non *facile* sit admittenda probabilitas solutionis; si tamen vera adsit probabilitas, haec tertia sententia teneri potest: etenim sicut debitor non solvens exponit se periculo spoliandi creditorem, ita, si solvat, exponit se periculo bis solvendi. Ita *Vaffelaert*, De iust., vol. 2, n. 260 seq.; De dubio solvendo, etc., pag. 292; *Génicot*, n. 602; *Noldin*, De praeceptis, n. 451. — Quod maxime valet in casu particulari, in quo evidenter praesumptio vel multo maior probabilitas debitori faveret: v. gr. si sit probus et diligens in debitis solvendis, et imprimis, si ipse asserat se certo debitum solvisse, licet creditor adhuc reclamet. *Comp.*, n. 860.

CASUS XII

DEBITOR MUNDO VALEDICENS

PATRITIUS, mercator, cum infelicem in commercio successum fuisset sortitus, nullum novit modum quo res suas in pristinum statum restituere, atque debita sua bene multa diluere valeat. Quid miser? Ecce! Ipsi in mentem venit mira excogitatio; modum invenit a tam infelici casu sese eripiendi. Quemnam? Accipe. Fallaci mundo simul et improbis creditoribus in aeternum valedicens, religiosam paupertatem, omnibus thesauris potiozem, apud Capuccinos amplectitur, per preces debitis satisfactorius.

HINC :

QUAER. 1.º *An gravatus debitis licite et valide religionem ingredi et profiteri valeat?*

2.º *An ingressus in religionem reapse a debitis solvendis excusari possit?*

3.º *Si religiosus lucretur aliquid in religione, an possit vel debeat hoc debitis solvendis applicare?*

4.º *Si legatum ipsi obveniat, an possit vel debeat ex illo debitis satisfacere?*

SOLUTIO :

869. — *Resp. ad 1.um* 1.º Iure canonico, aere alieno gravati qui solvendo pares non sint, prohibentur sub gravi religionem ingredi. Attamen valde profiterentur. Sic ex can. 542, 2.º, et iam antea ex Const. Sixti V et Clementis VIII. Cfr. *Piat.*, Praelect. iur. regul., vol. 1, n. 67; *Wernz*, Ius Decretal., vol. 3, n. 629, nota 201.

2.º Neque gravatus debitis licite potest ex iure naturali ingredi religionem, saltem *probabilius*, si in saeculo manens brevi tempore, v. gr. intra biennium aut triennium, secluso animae periculo, industria et labore, debita sua aut magnam eorum partem soluturus esset. Secus vero, si diu expectare deberet, vel si ex dilatione oriatum extraordinarium animae periculum. Ius enim naturale, ex quo oritur obligatio solvendi debita, praeferendum est consiliis evangelicis. *S. Alph.*, l. 4, n. 71.

N. B. Si gravatus debitis, eo quod creditores incerti sint vel aliter, causis piis restituere debeat, bene potest statim ingredi religionem, quae est optima causa pia.

870. — *Resp. ad 2.um* Ingressus in religionem non liberat *per se* directe a debitis solvendis, sed indirecte: scilicet quatenus impedit licite, iuxta modo dicta, media quibus debita solvi possunt. Etenim, exceptis casibus iure canonico aut naturali prohibitis, debitor licite ingreditur religionem; ergo eo ipso ab onere solvendi debita liberatur. Etenim lex naturalis non amplius urget quando debitor nequit satisfacere, nisi cum suo tanto detrimento libertatis, et cum periculo aeternae salutis in saeculo amittendae. Debitor enim non tenetur cum tanto incommodo perfectiori statu religionis privari. *S. Thom.*, 2, 2, q. 89; *S. Alph.*, *ibid.*

871. — *Resp. ad 3.um* Debitor qui religionem ingressus est, si facile possit, laborare debet ad debita solvenda; et lucrum quod facit, ad id applicare, si Superior permittat, quia, ut diximus, status religiosus non liberat *per se* a debitorum solutione, sed tantum facultatem solvendi impedit. Superior vero hanc licentiam concedere tenetur, saltem ex caritate. *S. Alph.*, lib. 5, n. 71; *Marres*, lib. 2, n. 154.

✓ 872. — *Resp. ad 4.um* Non potest debita solvere ex legato sibi obveniente, si sollemnem emisit professionem; quia tunc est incapax domini, et ex iure canonico legatum devolvitur ad monasterium per religiosum, iuxtam regulam notissimam: *Quidquid monachus acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit*. Secus vero, si vota simplicia tantum emisit, quia in eo casu legatum reapse ei obvenit. Immo *Marres*, l. c., putat etiam in priori casu legatum essetribuendum creditoribus, quia effatum illud intelligendum est de his quae monachus sibi acquireret; non vero de his quae creditoribus sunt obstricta. **Comp.**, n. 857.

CASUS XIII

CESSIO BONORUM

LAMPRIDIUS, mercator, ex infelici casu fit impar ad omnia debita solvenda. Collectis creditoribus proponit integram solutionem, si exspectare velint quinque annis, quibus conditionem suam restituere sperat. Creditores rem statim dirimi cum qualicumque iactura malunt. Consistentibus igitur omnibus, proponit solvere 60 pro 100, quod paucis post mensibus feliciter exsequitur. Plerique absolute et simpliciter subscripserant, plures tamen, subscribendo, subiecerant se integram repetere solutionem in casu quo status debitoris feliciorevaserit. Re autem familiari LAMPRIDII in pristinum statum restituta, ipse nescit ad quid teneatur.

HINC:

- QUAER. 1.º *An bona cedens, a reliquis debitis solvendis, si postea dives evadat, eximatur?*
 2.º *An LAMPRIDIUS debeat omnibus creditoribus integrum debitum solvere?*
 3.º *An possit filiabus dotem conditioni convenientem erogare, et filiorum educationem perficere?*
 4.º *An uxor, quae eleemosynas plurimas facere solebat, adhuc eodem modo facere valeat?*

SOLUTIO:

873. — *Resp. ad 1.um* Nego: 1.º quoad cessionem iudiciariam, quia illa cessio est tantum beneficium quod lex concedit debitori bonae fidei et infelici, ut a coactione in foro externo immunis evadat. — 2.º Immo nego etiam quoad cessionem voluntariam per se, seu seclusa remissione, sive expressa sive implicita; quia creditores, componendo cum debitore, non renuntiant proprio iuri ad integram solutionem, si debitor postea solvere queat. *S. Alph.*, n. 699; **Comp.**, n. 923. — Cohæret ius **hisp.** et **Amer. lat.**, iuxta quod tamen bona cedens non liberatur a reliquis debitis solvendis,

nisi remissio fuerit *expressa*. [Ita **hisp.**, 1920, et comm., 907; *gall.*, 1270; *ital.*, Cod. comm. 815; **aeq.**, 1609; **bol.**, 860; **chil.**, 1619; **col.**, 1678; **cost.**, 976; **guat.**, 2375; **nic.**, 1619; **per.**, 2243; **Salv.**, 1605; **ur.**, 2318.]

Resp. ad 2.um Affirmative. Sequitur ex dictis. Creditores enim, qui conditionem expresse non apposuerunt, eam implicite apposuisse censentur; siquidem paucissimi inveniuntur, qui reliquam partem debiti remittere velint. Attamen ad circumstantias attendendum est. Etenim, si unus vel plures subscribentes apponant scripto conditionem de repetenda reliqua parte debiti, si debitor statum suum recuperet, et alii in eodem folio subscribentes hanc conditionem non ponant, censi forte possunt debitum integrum remittere; nisi forte eo non apponant expresse, quia ius eam supponit, nisi contraria apponatur expresse.

874. — *Resp. ad 3.um Affirmative* ad utrumque ex iure naturali, si cessio non fuit fraudulenta; quia debitor, ad restituendum, non tenetur decidere notabiliter a sua conditione iuste acquisita. S. *Alphonsus*, Hom. ap., n. 118. Attamen LAMPRIDIUS debet excludere quidquid in expensis non est conditioni suae iuste acquisitae et educationi filiorum absolute congruum.

Iura tamen recentiora vix permittunt ut debitor quidquam e bonis suis retineat, idque creditores urgere iuste possunt. [Cfr. **hisp.**, Ley de enjuic. civ., aa. 1314, 1317 (vide tamen Cod. comm., ann. 1829, aa. 1098 et 1099); **aeq.**, 1608, 1616; **chil.**, 1618, 1626; **col.**, 1677, 1685; **nic.**, 1618, 1626; **per.**, 2237 seq.; **Salv.**, 1604, 1612; **ur.**, 2337; **ven.**, 2022, 2023 (1926, 1927).] Vide etiam supra, n. 851, N. B.

875. — *Resp. ad 4.um* Uxori LAMPRIDII non sunt quidem interdicae omnes eleemosynae, quod durissimum foret, et pro conditione sua incongruum; sed eas multum imminuere debet. Sunt enim prius solvenda debita, quam elargiendae eleemosynae. *Gury*, n. 726.

CASUS XIV

DEBITORES ANGUSTIIS PRESSI

1.º MAURUS, antequam cessionem bonorum publice faciat, BERTHAЕ filiae suae 200 fr. elargitur, titulo donationis vel remunerationis, ob officia ab ea sibi praestita.

2.º ROMANUS, iisdem pressus angustiis, bona sua fere omnia filiis suis vendit, sicque ea e creditorum manibus eripit et in sua familia servat.

3.º HADRIANUS, debitis solvendis impar, postulat et obtinet iuri-

dicam bonorum separationem ipsum inter et uxorem, ne utriusque bona, quae communia sunt, in creditorum praedam deveniant.

HINC :

QUAER. 1.º *An MAURUS contra iustitiam peccaverit?*

2.º *An ROMANUS ab iniustitiae labe immunis sit?*

3.º *Quid de HADRIANO statuendum?*

SOLUTIO :

876. — *Resp. ad 1.um* MAURUS *per se* peccavit contra iustitiam erga creditores 200 fr. filiae gratuito erogando. Ille enim qui debita sua solvere nequit, donationes elargiri non debet. — Dixi *per se*, quia excipi forte posset casus in quo, magna inopia presus, id faceret ut a filia inde sublevaretur, vel si hanc pecuniam filiae dedisset non gratuito, sed in remunerationem ante officia praestita promissam. Sed illae exceptiones in casu nostro comprehendere non videntur. Iure *hisp.*, a. 880 Cod. comm., irritae declarantur omnes donationes gratuitaefactae intra 30 dies quae bonorum cessionem praecedunt. Cfr. supra, n. 851, N. B.

877. — *Resp. ad 2.um* ROMANUS de gravi iniustitia *per se* damnandus est, quia haec agendi ratio est omnino iniqua et fraudulenta, ut nemo non videt. Attamen in aliquo casu excusari potest, v. gr. si filiis bona sua vendendo, et ea in familia servando, intenderet pretium creditoribus tribuere, vel si ea vendat ut maius pretium obtineat, et sic creditoribus faveat, nedum ipsis noceat.

878. — *Resp. ad 3.um* HADRIANUS, iuxta P. Gury, n. 731, non videtur inquietandus *per se*; uxor enim ius habet iuridice petendi bonorum separationem, modo id absque *fraude* fiat, nec uxor iniustitiis mariti cooperata fuerit, v. gr. in debitis iniuste vel prodigaliter contrahendis. Iure tamen *hisp.*, a. 1433, separatio bonorum, nisi aliud in capitulationibus matrimonialibus fuerit statutum, obtineri nequit in hoc casu. Etenim tantum conceditur, sive quia coniux poena, cui adnexa sit interdictio civilis, multatus sit, vel quia fuerit absens declaratus, vel causam divortio dederit. Immo etiam posita bonorum separatione, omnia bona quae tunc erant coniugum, sive propria fuerint, sive communia, subiiciuntur solvendis debitis ante separationem contractis, eodem modo ac si talis separatio facta non fuerit (a. 1438).

CASUS XV

PATRES ET FILII DEBITORIS OBAERATI

1.º TITIVS cum debitis gravatus ultra vires esset, domum suam et praedium CAIO simulata venditione tradidit, qui vicissim,

nova venditione simulata, et domum et praedium TITII filio transmisit.

2.º SEMPRONIUS, dum post factam bonorum cessionem mortuus est, filiis suis nihil praeter debita reliquit. At SEMPRONII pater, qui bonis abundabat, aliqua bona sua illius filiis donavit, dum adhuc SEMPRONIUS viveret. Immo anno post huius mortem, cum vita cessisset etiam pater eius absque testamento, SEMPRONII filii amplissimam avitam hereditatem acceperunt. Reclamantibus vero SEMPRONII creditoribus, eius filii a confessario sciscitantur utrum solvere debeant, necne.

HINC:

QUAER. 1.º *Ad quid teneantur filii vel parentes debitoris obaerati?*

2.º *An filii, qui nihil a patre acceperunt, si hoc mortuo heredes fiant avi paterni, paterna etiam debita solvere debeant?*

3.º *Quid ad utrumque casum?*

SOLUTIO:

879. — *Resp. ad 1.um* Filius debitoris obaerati non tenetur ad debita paterna solvenda, nisi quatenus paterna bona ipsi obveniant; aut paternae iniustitiae, si qua fuerit, cooperator exsistat.

Pater vero debitoris obaerati non tenetur restituere nisi quatenus cooperator iniustus sit, aut fraude sua fuerit in causa creditorum, quod suum est obtinere non possint.

Resp. ad 2.um Negative. Bona enim avi non sunt nec unquam fuere patris. *Fuissent* quidem patris, si hic vixisset dum eius pater mortuus est, et consequenter *essent* obnoxia debitis illius solvendis; sed eo mortuo, sunt filiorum ipsius, tali oneri non subiecta.

880. — *Resp. ad 3.um* 1.º Tum TITUS, tum eius filius, tum CAIUS tenentur per se ad restitutionem erga creditores. Illi primario, hic vero secundario, sed etiam in solidum, utpote cooperator iniustus.

2.º Nec SEMPRONII pater, nec illius filii tenentur ad restitutionem. Etenim illi licebat filiis SEMPRONII bona aliqua dare, quia nulla lege prohibetur, et quamvis ideo fecerit ne, si daret SEMPRONIO, a creditoribus apprehenderentur. Utitur enim iure suo. Nec SEMPRONII filii debent restituere propter bona avi quae ab ipso acceperunt, eo sive vivente sive iam mortuo; quia talia bona patris non erant.

Verum si pater bona dedisset SEMPRONIO, et, ne ad creditores haec bona pervenirent, ea inscriberet nomine filiorum, ita ut bona revera essent SEMPRONII, tunc pater et filii SEMPRONII restitutioni obnoxii essent. **Comp.**, n. 924.

CASUS XVI

DAMNUM CREDITORIBUS ILLATUM

CALPURNIUS praedium suum rusticum vendidit DAMASO absque publica scriptura, sed documento tantum privato. Post aliquot menses, DAMASUS, impotens satisfacere suis creditoribus, rogavit CALPURNIUM ut scriptura pariter privata significaret praedium illud venditum fuisse CHELEDONIO, qui frater erat DAMASI. Et etiam scripturam subscripsit CALPURNIUS quasi illud praedium fuisset tantum conductum antea a DAMASO.

Vocatus a iudice declaravit CALPURNIUS sub iuramento (cohaerenter cum documentis a se antea subscriptis), se praedium vendidisse CHELEDONIO et ab ipso pecuniam accepisse; et quod antea illud ipsum praedium locasset tantum DAMASO. Nunc CALPURNIUS anxius est.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid debet CALPURNIUS facere, si iterum a tribunali vocetur?*

2.º *Ad quid teneatur, si praedium illud ex falsis declarationibus illius adiudicetur CHELEDONIO et non creditoribus DAMASI?*

SOLUTIO:

881. — *Resp. ad 1.um* Per se debet verum fateri in tribunali, ita tamen ut prius moneat DAMASUM ut negotium transigere curet cum creditoribus, ita ut hi a lite desistant. -- Dixi *per se*, quia posita iam priori sua declaratione, forte se exponit et etiam DAMASUM et CHELEDONIUM gravissimis poenis, et poterit excusari a vero dicendo (quatenus iam sit veluti reus et possit uti restrictione mentali), dummodo paratus sit ad omnia damna reparanda quae obveniant creditoribus. Haec damnorum reparatio urgebit prius DAMASUM, secundo loco CHELEDONIUM, tertio loco CALPURNIUM.

Nunc CALPURNIUS posset dicere DAMASO et CHELEDONIO ut subscribant documentum privatum, quo se obligent ad reparanda omnia damna quae ipsi CALPURNIO et creditoribus obveniant; secus se in tribunali veritatem esse dicturum.

882. — *Resp. ad 2.um* Sive CALPURNIUS a tribunali iterum vocetur sive non, si tamen illud praedium CHELEDONIO adiudicetur in damnum creditorum, omnes tres tenentur ad damna reparanda in solidum, sed primo quoad valorem praedii tenetur CHELEDONIUS, qui possidet; secundo loco (et quoad reliqua damna primo loco) DAMASUS; tertio loco CALPURNIUS, quoad omnia damna quae oriantur ex eius declaratione, et consequenter non solum quoad valorem

praedii, sed etiam quoad expensas litis, quas subierunt creditores, et non subissent, si CALPURNIUS illa falsa documenta non subscripsisset et falsum testimonium in iudicio non dixisset.

CASUS XVII

RESTITUTIO, AN ET QUATENUS OBLIGET HEREDEM HOMINIS USURARIJ

CLODOALDUS anxius est an et quatenus restituere debeat. Eius pater COLMANNUS usurae indulgebat et lucrum exigebat aliquando 13 %, 14 % et etiam 16 %. Bona ipsius prius transierunt ad matrem et sex filios, sed tandem aliquando omnia nunc habentur a CLODOALDO et duobus suis fratribus.

Angoribus agitatus CLODOALDUS destruxit plura documenta, in quibus operationes usurariae adnotatae erant. Tandem aliquando rem detulit confessario, qui ei significavit ut restitueret eis de quibus constet aliquid iniuste esse extortum a suo patre. et reliqua impenderet in pauperes vel alias causas pias, et ita fecit et facit. Adhuc conscientiae pacem non inveniens incidit in quaedam documenta ubi usurarii contractus constant, et forte alia domi habentur huiusmodi, immo sunt viri aliqui adhuc superstites qui notitias circa similes contractus ipsi suppeditare possunt.

CLODOALDUS ignorat an eis pater ex toto vel ex parte restituerit, nam ipse dixit patri suo huiusmodi contractus esse illicitos, sed pater putabat esse licitos. COLMANNUS confitebatur singulis annis saltem semel, et etiam confessus est immediate ante mortem.

Personae quibus nunc apparet damnum fuisse illatum, diversae sunt ab illis quibus CLODOALDUS prius restituit: et eleemosynas, quas pauperibus distribuit, computavit in hypothesi quod iam nulli determinatae personae esset restituendum.

HINC:

QUAER. 1.º *Tenetur CLODOALDUS restituere, quantum et qua forma?*

2.º *Debet scrutari omnia documenta quae domi sunt et consulere viros qui possint aliquas notitias suppeditare?*

SOLUTIO:

883. — *Resp. ad 1.um* Imprimis certum est CLODOALDUM non teneri nisi, ad summum, ad tertiam partem restituendam, quia tantum tertia pars hereditatis ad eum pervenit. Ad computandam quantitatem restituendam attendendum est, an et quantum fuerit *periculum sortis* cui capitale COLMANNI exponebatur in singulis contractibus, quia quo magis augetur periculum, maius lu-

872. — *Resp. ad 4.um* Non potest debita solvere ex legato sibi obveniente, si sollemnem emisit professionem; quia tunc est incapax domini, et ex iure canonico legatum devolvitur ad monasterium per religiosum, iuxtam regulam notissimam: *Quidquid monachus acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit.* Secus vero, si vota simplicia tantum emisit, quia in eo casu legatum reapse ei obvenit. Immo *Marres*, l. c., putat etiam in priori casu legatum essetribuendum creditoribus, quia effatum illud intelligendum est de his quae monachus sibi acquireret; non vero de his quae creditoribus sunt obstricta. **Comp.**, n. 857.

CASUS XIII

CESSIO BONORUM

LAMPRIIDIUS, mercator, ex infelici casu fit impar ad omnia debita solvenda. Collectis creditoribus proponit integram solutionem, si exspectare velint quinque annis, quibus conditionem suam restituere sperat. Creditores rem statim dirimi cum qualicumque iactura malunt. Consentientibus igitur omnibus, proponit solvere 60 pro 100, quod paucis post mensibus feliciter exsequitur. Plerique absolute et simpliciter subscripserant, plures tamen, subscribendo, subiecerant se integram repetere solutionem in casu quo status debitoris feliciorevaserit. Re autem familiari LAMPRIIDI in pristinum statum restituta, ipse nescit ad quid teneatur.

HINC:

- QUAER. 1.º *An bona cedens, a reliquis debitis solvendis, si postea dives evadat, eximatur?*
 2.º *An LAMPRIIDIUS debeat omnibus creditoribus integrum debitum solvere?*
 3.º *An possit filiabus dotem conditioni convenientem erogare, et filiorum educationem perficere?*
 4.º *An uxor, quae eleemosynas plurimas facere solebat, adhuc eodem modo facere valeat?*

SOLUTIO:

873. — *Resp. ad 1.um* *Nego:* 1.º quoad cessionem iudiciariam, quia illa cessio est tantum beneficium quod lex concedit debitori bonae fidei et infelici, ut a coactione in foro externo immunis evadat. — 2.º Immo *nego* etiam quoad cessionem voluntariam per se, seu seclusa remissione, sive expressa sive implicita; quia creditores, componendo cum debitore, non renuntiant proprio iuri ad integram solutionem, si debitor postea solvere queat. *S. Alph.*, n. 699; **Comp.**, n. 923. — Cohæret ius hispan. et Amer. lat., iuxta quod tamen bona cedens non liberatur a reliquis debitis solvendis,

nisi remissio fuerit *expressa*. [Ita **hisp.**, 1920, et *comm.*, 907; *gall.*, 1270; *ital.*, *Cod. comm.* 815; *aeq.*, 1609; **bol.**, 860; **chil.**, 1619; **col.**, 1678; **cost.**, 976; **guat.**, 2375; **nic.**, 1619; **per.**, 2243; **Salv.**, 1605; **ur.**, 2318.]

Resp. ad 2.um Affirmative. Sequitur ex dictis. Creditores enim, qui conditionem expresse non apposuerunt, eam implicite apposuisse censentur; siquidem paucissimi inveniuntur, qui reliquam partem debiti remittere velint. Attamen ad circumstantias attendendum est. Etenim, si unus vel plures subscribentes apponant scripto conditionem de repetenda reliqua parte debiti, si debitor statum suum recuperet, et alii in eodem folio subscribentes hanc conditionem non ponant, censeri forte possunt debitum integrum remittere; nisi forte eo non apponant expresse, quia ius eam supponit, nisi contraria apponatur expresse.

874. — *Resp. ad 3.um Affirmative* ad utrumque ex iure naturali, si cessio non fuit fraudulenta; quia debitor, ad restituendum, non tenetur decidere notabiliter a sua conditione iuste acquisita. *S. Alphonusus*, *Hom. ap.*, n. 118. Attamen LAMPRIDIUS debet excludere quidquid in expensis non est conditioni suae iuste acquisitae et educationi filiorum absolute congruum.

Iura tamen recentiora vix permittunt ut debitor quidquam e bonis suis retineat, idque creditores urgere iuste possunt. [Cfr. **hisp.**, *Ley de enjuic. civ.*, aa. 1314, 1317 (vide tamen *Cod. comm.*, ann. 1829, aa. 1098 et 1099); *aeq.*, 1608, 1616; **chil.**, 1618, 1626; **col.**, 1677, 1685; **nic.**, 1618, 1626; **per.**, 2237 seq.; **Salv.**, 1604, 1612; **ur.**, 2337; **ven.**, 2022, 2023 (1926, 1927).] Vide etiam supra, n. 851, *N. B.*

875. — *Resp. ad 4.um* Uxori LAMPRIDII non sunt quidem interdicendae omnes eleemosynae, quod durissimum foret, et pro conditione sua incongruum; sed eas multum imminuere debet. Sunt enim prius solvenda debita, quam elargiendae eleemosynae. *Gury*, n. 726.

CASUS XIV

DEBITORES ANGUSTIIS PRESSI

1.º MAURUS, antequam cessionem bonorum publice faciat, BERTHAE filiae suae 200 fr. elargitur, titulo donationis vel remunerationis, ob officia ab ea sibi praestita.

2.º ROMANUS, iisdem pressus angustiis, bona sua fere omnia filiis suis vendit, sicque ea e creditorum manibus eripit et in sua familia servat.

3.º HADRIANUS, debitis solvendis impar, postulat et obtinet iuri-

homicidio vel mutilatione, si praevisa saltem in confuso fuerint. Haec obligatio oritur ex solo homicidio voluntario (non autem casuale) et *iniusto* (non autem si fiat in iusta defensione, neque probabilis in duello *libere* provocato vel acceptato). Restitutio facienda est propter damna illata: *a*) ipsi vulnerato, mutilato, vel occiso; *b*) parentibus, uxori, filiis occisi: certo tantum cum aliunde non habeant unde vivant (saltem nisi accedat iudicis sententia); non autem creditoribus occisi, nec aliis cognatis ipsius occisi. **Comp.**, n. 863, seq.

886. — *Resp. ad 2.um* HIRCINO, praeter BERALDI homicidium, etiam RUFI mors imputanda est. Ratio est, quia caedes BERALDI, in istis circumstantiis patrata, gravissimam suspicionem in RUFO *per se* iniecit, ita ut eius damnationis causa moralis fieret. Cfr. *Vogler*, n. 174, ubi similem habet casum, et eodem modo solvit. *Gury*, n. 732.

Dices: In praesenti casu HIRCINUS est tantum occasio, et non causa damnationis RUFI. Ergo haec damnatio non HIRCINO sed errori iudicium est imputabilis.

Resp. In nostro casu HIRCINUS non est mera occasio sed vera causa; non agitur tantum de damno praevisto, sed etiam de damno moraliter creato et vere intento. HIRCINUS enim de industria uti voluit praesentibus circumstantiis, RUFO maxime nocivis, ad homicidium BERALDI patrandum. Ergo datur vera connexio inter media ab ipso adhibita et RUFI damnationem; ergo mors RUFI est reapse HIRCINO imputabilis. *Vogler*, *ibid.*

887. — *Resp. ad 3.um* HIRCINUS tenetur *per se* ad restitutionem erga utramque familiam, tum BERALDI, tum RUFI, si damna ex eorum morte passae sint. Est enim causa necis utriusque, scilicet causa *physica* mortis prioris, et causa *moralis* mortis posterioris. Per familiam autem intelliguntur *cognati proxime coniuncti*, ut sunt *filii, parentes, uxor*, quia isti censentur esse una eademque persona cum defuncto. Attamen *probabiliter* homicida a restitutione excusandus est circa damna *futura*, si hi cognati facile sibi subvenire possint; quia cognati non videntur ius habere nisi ad ea quae occisus, ex stricta pietate, ipsis erogare debuisset. Nec aliis cognatis remotioribus restituere debet, saltem probabilis. *Elbel*, n. 210; *Lacroix*, n. 310; **Comp.**, nn. 863, 864.

N. B. 1.º Cum obligatio reparandi damna illata per homicidium, per vulnera, etc., ex lege sive *hisp.*, *ital.* et *lusit.*, sive **Amer. lat.**, etiam actione civili firmetur [*hisp.*, aa. 18, 121, 124 seq.; *Cod. poen.*; et *Cod. civ.*; *ital.*, 1151 seq., 1306; *lusit.*, 2384 seq.; *arg.-par.*, 1118 (1084) seq.; *bras.*, 1537 seq.; *chil.*, 2314 seq.; *cost.*, 1045 seq.; *guat.*, 2285 seq.; *per.*, 2220 seq.; *ur.*, 1293 seq.]; parentibus, uxori ac liberis licitum est implorare

iudicis sententiam ad obtinendam indemnitatem statutam a lege; non modo si haec crimina cum theologica culpa sint patrata, verum etiam in casu quo perpetrata fuissent cum sola iuridica culpa; petunt enim illi iustam iudicis sententiam. **Comp.**, n. 864.

2.º Licet heredes ius strictum non habeant ad lucrum probabile etc., sed ius strictum habent ne tali lucro priventur mediis iniustis. **Comp.**, n. 809.

888. — *Resp. ad 4.um Negative.* Ratio est, quia decertans in duello, sive provocans, sive provocatus, censetur facere adversario potestatem ut contra se agat quantum potest; ergo pariter censetur consentire in sui occisionem, casu quo fuerit superatus et consequenter remittere obligationem compensandi. *Scienti enim et volenti non fit iniuria*, quando ius remitti potest: atqui duellans remittere potest bona temporalia; ergo, etc. *Elbel*, n. 217. — Quod autem iura illa *strictissima pietatis* ab occiso condonari non posse dicuntur (cfr. **Comp.**, n. 863), intelligi debet quando mors illata sit per iniuriam: hac vero cessante, cessat ratio cur alius ad damnum reparandum teneatur. *Lugo*, De iust. et iure, disp. 11, n. 70 seq. — Quare si «unus solus provocat, et alter, non sponte, sed coactus ne incurrat infamiam, consentit», tunc «si provocans occidit, dicunt (communiter doctores) teneri ad restitutionem pro damnis; quia per vim et metum iniustum coëgit adversarium ad illud periculum subeundum». *Lugo*, n. 66.

CASUS II

RESTITUTIO PRO STUPRO

SYLVIA, puella bonis imbuta moribus, infelici casu a LUPINO seducta, vel potius violenter oppressa est. Virginitatis suae iacturam deplorans, et quasi desperationi proxima, elapsis duobus vel tribus mensibus, ad LUPINUM accessit, asserens falso, se ex illo concepisse, postulansque ut sibi, tum pro defloratione, tum praesertim ad vitandam infamiam, et prolem alibi pariendam et educandam, duo francorum millia solveret; secus minabatur eidem accusationem coram iudice, et propalationem criminis coram universo mundo. LUPINUS, tum ad vitandam infamiam tum ad prolem enutriendam et educandam, postulata pecuniam, licet valde invitatus, solvit. SYLVIA vero, ad confitendum accedens, a confessorio postulat an praedictam pecuniam acceptam retinere possit? At confessorius pecuniam illam LUPINO restituendam esse pronuntiat.

HINC :

QUAER. 1.º *An SYLVIA acceptam fraude pecuniam servare possit in compensationem iacturae virginitatis vel alio titulo?*

2.º *Quid, si puella non habuerit intentionem LUPINUM denuntiandi, neque eius crimen propalandi, sed id ad pecuniam extorquendam simulaverit?*

SOLUTIO :

889. — *Resp. ad 1.um* 1.º SYLVIA nihil potest retinere praecise pro iactura virginitatis, quia haec iactura non est pretio aestimabilis, et proinde illud damnum pecunia compensari nequit. *S. Alph.*, n. 640; *Comp.*, n. 866.

2.º Neque potest retinere pecuniam fraude obtentam, sub praetextu prolis alibi pariendae et educandae, quia, ubi intervenit error circa causam principalem impellentem, movens ad contractum ineundum, ibi contractus est nullus: atqui motivum finale, partialiter saltem, non subsistit, quia nulla est proles parienda; ergo contractus, in quantum pro educatione prolis aliquid datum est SYLVIAE, est nullus de iure naturali. Ergo SYLVIA sub illo respectu nihil retinere potest.

3.º SYLVIA servare potest partem pecuniae, scilicet ratione cessionis iuris quod habet LUPINUM denuntiandi, vel crimen eius manifestandi. Ratio est, quia ex illa parte subsistit motivum formale honestum pecuniae a LUPINO concessae. Etenim SYLVIA, ob illatam sibi iniuriam per stuprum, LUPINUM accusare et diffamare potuisset; ergo potuit aliquid iuste acceptare, eo fine ut e iure suo cederet. Haec enim cessio iuris est vere pretio aestimabilis; nec est dubium quod stuprator malit solvere certam summam puellae, et famam servare, quam infamiae, dissidiis, aliisque innumeris malis inde proventuris, et iudicis sententia subiaci. Verum occurrit difficultas, scilicet quantam summae partem puella retinere possit? Solutio praesertim pendet a variis circumstantiis, v. gr. ex atrocitate iniuriae, ex stupratoris facultatibus, etc., etc. *Elbel*, De contr. in genere, n. 307; *Lugo*, De contr., d. 22, n. 156; *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 635; *Lessius*, *Sánchez*, etc. In dubio, omnibus perpensis, quidni SYLVIA dimidiam pecuniae partem servare posset? Recole dicta supra, n. 786. — Immo iure hisp. et chil., videtur posse totam sibi retinere summam, cum stuprator, praeter poenam personalem, teneatur, iuxta Cod. poen. tum hisp., 464, tum chil., 370, ad dotandam puellam.

890. — *Resp. ad 2.um* Nihilominus SYLVIA poterit totam pecuniam vel saltem eius partem servare, iuxta superius dicta, licet non habuerit animum stupratorem denuntiandi, sed tantum pecuniam obtinendi. Etenim talis dolus non est iniustus; nam iuste

poterat minari, sive habuerit serium animum denunciandi, sive non. Non enim omnis dolus malus est; sed etiam datur bonus, vel certe indifferens qui potius industria vel solertia quam fraus dici debet, scilicet aliud faciendo et aliud intendendo, commodi iusti gratia. *Elbel*, ibid., n. 309; *Lacroix*, ibid.; *Lessius*, *Sánchez*, *Diana*, etc., contra *Lugo*, ibid., n. 166. Recole dicta supra, n. 786.

CASUS III

RESTITUTIO PRO FORNICATIONE 1.º

LABANUS precibus et blanditiis ROMELIAM, puellam, in peccatum induxit. Primum reluctans illa, consensum tandem praestitit. Deinde subsecuta est proles; quae ab ortu statim tumultu excepta est. Verum, divulgato crimine, ROMELIA nullam matrimonii honesti occasionem invenire potest. Quapropter damnorum compensationem a LABANO cum strepitu, indignabunda, requirit.

HINC:

QUAER. 1.º *Ad quid teneatur pater illegitimae prolis?*

2.º *An LABANUS ad aliquid erga ROMELIAM teneatur?*

SOLUTIO:

891. — *Resp. ad 1.º* Si stuprator, vi, fraude, dolo, minis, puellam violaverit, tenetur reparare omnia damna ei vel eius parentibus obvenientia, quia est causa efficax et iniusta totius damni. Iure poen. *hisp.*, 464, et *chil.*, 370, tenetur praeterea ad prolis sustentationem.

2.º Si mulier sollicitationi consentit, fornicator ad nihil tenetur, nisi ex pravo consortio proles nata et educanda sit, ut modo dicitur.

3.º Si vero, stante eodem casu, proles nata et educanda sit, tum pater tum mater expensas ad eius educationem de iure *naturae* pro rata conferre debent. Ex iure *romano* mater teneretur alere prolem per tres annos, et postea pater ei providere debet. — Iure autem *hisp.*, tum pater tum mater tenentur ad alendam prolem illegitimam (a. 143 Cod. civ.); quae obligatio transit etiam ad eorum heredes (a. 845). Etiam filiis illegitimis debentur alimenta iuxta Cod. *ital.*, 186, 193; *lusit.*, 135, et *Amer. lat.*: aeq., aa. 282, 285, 287, 311; *arg.-par.*, 403 (369); *bras.*, 405; *chil.*, 285, 288, 290, 321; *col.*, 411; *cost.*, 162; *guat.*, 237; *mex.*, 356, 361; *nic.*, 320; *per.*, 244; *Salv.*, 383; *ur.*, 255, 257, 223; *ven.*, 308 (262). *Comp.*, n. 868.

892. — *Resp. ad 2.º* LABANUS ad nihil *per se* tenetur, nisi ipse rem propalaverit. Etenim, ex dictis, ubi mulier libere in peccatum consensit, vir ad nihil tenetur, nisi ex parte sua ad

expensas pro educatione prolis faciendas: atqui in nostro casu nullae sunt expensae faciendae pro educanda prole, siquidem ex utero matris in tumultum translata est; ergo ROMELIA sibi imputare debet infortunium, quod ex culpa subsecutum est. Illud ante criminis patrationem praevidere debebat. Quot laecrimae tardius ex oculis manant! *Gury*, n. 740.

CASUS IV

RESTITUTIO PRO FORNICATIONE 2.º

TITIUS, solutus, cum SERAPIA, pariter soluta, copulam habuit, ex qua, ut fertur, filia nata est SEVERINA, quae aetate 20 annorum mortua est absque filiis. Post septem annos a morte SEVERINAE moritur TITIUS ab intestato; et frater eius SABINUS hereditatem ipsius accepit: qui anxius est an et quatenus ad restitutionem teneatur ratione illius filiae TITII. Constat SERAPIAM illo tempore quo concepit hanc filiam, etiam cum aliis viris relationes turpes fovisse. Nihilominus TITIUS in regesto civili SEVERINAM agnovit uti filiam suam naturalem.

HINC:

QUAER. *An et quatenus SABINUS teneatur restituere SERAPIAE?*
SOLUTIO:

893. — *Resp.* Cum SEVERINA mortua sit absque liberis prius quam TITIUS, nec ipsa nec eius mater SERAPIA ius ullum habent ad hereditatem TITII.

Praeterea, cum SERAPIA turpes relationes tempore conceptionis SEVERINAE fovisset non solum cum TITIO sed etiam cum aliis, constare nequit de filiatione SEVERINAE, et consequenter nulla adest obligatio reparandi damna ratione SEVERINAE. Ipsa SERAPIA, quae est causa incertitudinis, totum sibi imputet.

Coram lege civili potuit cogi suo tempore TITIUS ut alimenta praeberet SEVERINAE ab eo tamquam filia (temere) agnita; sed nunc post tot annos a morte SEVERINAE nulla SERAPIAE daretur actio ad damna reclamanda. Unde neque in foro interno neque in externo datur ulla obligatio damna reparandi.

CASUS V

RESTITUTIO PRO ADULTERIO 1.º

ROSAURA, mulier a quinque annis coniugata, prole carens, reputat difficulter eventurum esse ut prolem a marito suo CRISPINO suscipiat. Hinc duobus amasiis, circa idem quasi tempus, sui cor-

poris copiam fecit. Mox gravida est effecta, et subinde prolem suscepit, nec discernere potuit a quonam e duobus complicibus prolem hanc habuerit. Postea vero, cum duos filios a marito suscepisset, dubium de vero patre prioris prolis maius adhuc evasit. CRISPINO autem defuncto, eius hereditas a duobus filiis certis et a filio putato collecta est.

HINC:

QUAER. 1.º *An ad aliquid teneatur adulter in dubio an proles sit sua vel mariti?*

2.º *An ad aliquid teneantur duo adulteri in dubio utrum proles, certo illegitima, ad unum vel ad alium pertineat?*

3.º *Quid ad casum expositum?*

SOLUTIO:

894. — *Resp. ad 1.um Probabilius adulter ad nihil tenetur, quia de damno non constat. Non est autem imponenda obligatio, nisi certa adsit. Adde quod filius reputari debet legitimus, nisi illegitimus probetur; in hoc enim dubio possidet matrimonium. S. Alph., n. 657, et alii communius, contra plures qui dicunt restituendum esse pro rata ab adultero.*

Resp. ad 2.um Videtur utrumque adulterum obligandum esse ad restitutionem pro rata, iuxta sententiam communiozem; quia damnum in hoc casu est certum, et constat illud ab alterutro adultero patratum esse. Uterque igitur est causa efficax incertitudinis, quae impedit ne compensatio ab uno determinato exigi possit. Innocens autem seu paterfamilias pro illa incertitudine pati non debet. Lacroix, Lugo, etc. — Dissentit tamen S. Alph., quia, ait, onus certum imponi non debet ubi dubia est obligatio. Excipit nihilominus, si adulter secundus adverterit saltem implicite se incertitudinis illius causam fore. Item si adulteri ex communi consilio adulterium patraverint. Hanc sententiam tenent Marc, n. 963; Noldin, n. 462, et Génicot, 1, n. 570; et probabilem habet P. Buceroni, 1, n. 1378; et, ut videtur, etiam Lugo, d. 13, nn. 20 et 24. Igitur totum onus restitutionis saltem matri incumbit, quae illam incertitudinis causam admisit. Comp., n. 871.

895. — *Resp. ad 3.um In casu exposito, de ortu illegitimo primi filii minime constat. Etenim, cum CRISPINUS certos duos filios ex uxore suscepit, potuit etiam primum ipse suscipere, licet per quinque annos prolem nullam habuerit. Ergo pro legitimitate primi filii standum est. Gury, n. 744.*

CASUS VI

RESTITUTIO PRO ADULTERIO 2.º

BERTHA, coniugata, plures filios habet certe legitimos et unum, VULMARUM appellatum, de cuius legitimitate ipsa valde dubitat, quia commisit adulterium post tres menses absentiae mariti, et hic non rediit in domum propriam nisi post mensem ab adulterio BERTHAE, cum qua copulam coniugalem ipso die habuit; et hic filius natus est plus minus post novem menses ab adulterino consortio, et octo post copulam cum coniuge legitimo; immo imaginem refert adulteri, cum alii filii, certe legitimi qui antea et postea nati sunt, imaginem referant legitimi mariti.

HINC:

QUAER. *An et quatenus BERTHA vel eius complex in adulterio ad restitutionem teneantur?*

896. — *Resp.* Per se, si certe constaret de illegitimitate VULMARI, uterque adulter ad restitutionem teneretur, et, si complex restituere non posset aut nollet, totum onus recideret in BERTHAM. Non tamen teneretur ad damna reparanda, si certo, saltem moraliter, non constaret de illegitimitate VULMARI. Ad hanc certitudinem gignendam non sufficit quod VULMARIUS referat imaginem adulteri, quia aliquando sive ex atavismo (vi cuius aliquis refert lineamenta ascendentis remotissimi), sive alia ex causa fratres certe legitimi referunt imaginem plane inter ipsos diversam, et aliqui certo illegitimi referunt imaginem legitimi coniugis; dum, e contra, aliqui qui certo legitimi sunt, imaginem referunt alterius viri, in quo coniux tempore copulae matrimonialis defixam habebat imaginationem. Igitur haec similitudo coniectura aliqua esse potest, plus minus vehemens, de legitimitate aut illegitimitate, sed certitudinem non affert. Neque quod filius natus sit octo mensibus post copulam matrimonialem, cum iam post septem menses plures nascantur. Neque quod mater forte se gravidam putaret ex adultero, cum signa praegnantiae primo illo mense certitudinem non praebeant, nam non semel inventae sunt matres quae pervenerunt ad partum quin scirent se esse gravidas, et aliae quae post plures menses ex quo gravidas se esse crediderant, expertae sunt praegnantiam fuisse falsam. Periculum etiam est ne putet se esse gravidam ex adulterio et tamen haec praesumptio oriatur tantum ex timore quodam, etc.

Unde haec omnia dubia vix aut ne vix quidam certo solvi possunt.

897. — Posito quod adsit obligatio damna reparandi, videndum

est quaenam damna et quando sint reparanda. Toto tempore quo mater et maritus vivunt, vix aliqua damna erunt reparanda si mater bona habeat, nam intendere potest de suis bonis expensas solvere pro sustentatione illius filii; quod si mater tanta bona non habeat, expensas quas legitime pro se facere posset, parcius vivendo restringat, et hoc potest esse quasi indemnitas pro familia. Ipsi filio illegitimo multa debet mater tum ex iure naturali tum ex positivo, quia mater est. Et ita si VULMARUS moriatur ante matrem et legitimum maritum, nullum aut vix ullum damnum esset reparandum. Si VULMARUS moriatur absque liberis post matrem et ante maritum legitimum, vix damnum aliquod etiam in hoc casu erit reparandum, maxime si BERTHA omnia bona sua ex aequo inter filios dividat, nam tertia pars bonorum BERTHAE est liberae dispositionis, et consequenter hac tertia bonorum parte intendere potest damna omnia reparare, si quae exstiterent.

898. — Si maritus moriatur prius quam BERTHA et VULMARUS (aut liberi eius), tunc aderunt damna reparanda, nam pars hereditatis mariti, quam VULMARUS aut eius liberi accipient a patre putativo, auferrentur a filiis legitimis aut horum heredibus. Sed adhuc in hoc casu vix mater teneretur ad aliud nisi ad minuendas expensas pro se ipsa, parcius vivendo. Nam petere pecuniam ab adultero forte non careat periculo scandali aut etiam ne iterum pravae relationes foveantur. Relinquere illi filio solam legitimam et alios meliorare, forte fieri non posset sine periculo suspicionis et scandali, maxime propter lineamenta VULMARI, quae ex se iam suspicionem ingerere possunt. Unde oriri possunt iurgia et dissensiones inter fratres et dehonoriatio aut infamia pro familia.

899. — Tertium liberae dispositionis potest dare mater cui vult; tertium pro filiis meliorandis, est solum pro filiis legitimis; filii autem adulterinis sola debentur alimenta: sed VULMARO mater legitimam denegare nequit, etsi voluerit, quia coram lege civili VULMARUS est legitimus, et hanc conditionem retineret, etiamsi mater iuraret VULMARUM esse adulterinum, immo etsi mater a tribunalibus damnata fuerit ut adultera, et quidem propter ipsum adulterium commissum ex quo, ut ipsa suspicatur, natus est VULMARUS. Lex quae statuit legitimam pro filiis legitimis, statuit VULMARUM esse praesumendum legitimum, ita ut non admittatur probatio in contrarium. Ergo ipsi etiam in conscientia debetur legitima, maxime cum certo non constet nec constare possit de eius illegitimitate.

crum licite exigere potest. Non debet restituere nisi id quod certum sit iniuste fuisse extortum, non vero si tantum constet probabiliter; nec tenetur restituere quae probabilitate positiva constet fuisse restituta.

Fortē iam mater et fratres qui obierunt, pro sua parte restituerunt.

884. — *Resp. ad 2.um* In documentis perscrutandis et personis interrogandis, quae lucem afferre possunt, eam diligentiam adhibere convenit quam adhiberet ad debitores inveniendos qui aliquid non solvissent patri suo, de quibus tamen dubium esset an iam solvissent vel non, an possent inveniri vel non, an constet de eorum obligatione vel non, an solvendo pares sint vel non.

Factis investigationibus, illud tantum restituere debet *ex sua tertia parte* quod excedat quantitatem iam impensam in eleemosynas factas iuxta consilium confessarii. Quoad reliquos debitores incertos, poterit vel sumere bullas Compositionis et tunc quantitas restituenda reducitur ad 10 %, et facta hoc modo restitutione iam amplius non tenetur ad restitutionem, etsi aliqui creditores postea appareant; vel impendere in eleemosynas, et inter ipsas computare poterit omnes factas ex quo eius pater mortuus est, etsi factae fuerint sine attentione ad obligationem restituendi.

CASUS

DE RESTITUTIONE IN SPECIE

CASUS I

RESTITUTIO PRO HOMICIDIO

1.º HIRCINUS, inimicus BERALDI, ei vitam eripere decrevit, cum impune hoc pravi animi consilium exsequi posset. Paulo post accidit, ut inter BERALDUM et RUFUM grave exoriretur dissidium. RUFUS ira excandescens, pluribus audientibus, se interfec-turum BERALDUM iurat. His cognitis, HIRCINUS iudicat propitiam occasionem sibi offerri, iram in BERALDUM absque ullo sui periculo explendi; praevidet enim huius mortem RUFO imputandam esse, quippe qui, ob alia crimina, vulgo scelestus habetur. Itaque, spe impunitatis fretus, sequenti nocte BERALDUM domum rever-tentem clam occidit. Die sequenti, morte BERALDI vulgata, RUFUS criminis reus vulgo putatur; quare a satellitibus comprehensus, et in iudicium adductus, tum testimonio eorum qui eum mortem BERALDI iuramento promittentem audierant, tum aliis indiciis, capite damnatur ac plectitur. Hinc RUFI uxor et tenerae adhuc aetatis filii, qui omnes eius labore victitabant, ad egestatem redacti sunt.

2.º MARTIALIS ad singulare certamen provocavit RANULPHUM, a quo iniuriam quandam accepisse credebat, eumque occidit. RANULPHI uxor et filii in magna aegestate remanent.

HINC :

QUAER. 1.º *An et quatenus detur obligatio restitutionis ob homicidium aut mutilationem?*

2.º *An mors RUFI, praeter BERALDI necem, sit HIRCINO imputanda?*

3.º *An ad aliquid teneatur erga familiam RUFI et familiam BERALDI, si detrimentum ex eius morte patiantur, licet in egestate non versentur?*

4.º *An MARTIALIS teneatur resarcire damna familiae RANULPHI supervenientia ex huius morte in duello?*

SOLUTIO :

885. — *Resp. ad 1.um* Homicidae, mutilatores, vel eorum heredes tenentur reparare damna directe *secuta* in bonis fortunae ex

homicidio vel mutilatione, si praevisa saltem in confuso fuerint. Haec obligatio oritur ex solo homicidio voluntario (non autem casuale et *iniusto* (non autem si fiat in iusta defensione, neque probabilius in duello *libere* provocato vel acceptato). Restitutio facienda est propter damna illata: *a* ipsi vulnerato, mutilato, vel occiso; *b*. parentibus, uxori, filiis occisi: certo tantum cum aliunde non habeant unde vivant (saltem nisi accedat iudicis sententia); non autem creditoribus occisi, nec aliis cognatis ipsius occisi. **Comp.**, n. 863, seq.

886. — *Resp. ad 2.um* HIRCINO, praeter BERALDI homicidium, etiam RUFI mors imputanda est. Ratio est, quia caedes BERALDI, in istis circumstantiis patrata, gravissimam suspicionem in RUFO *per se* iniecit, ita ut eius damnationis causa moralis fieret. Cfr. *Vogler*, n. 174, ubi similem habet casum, et eodem modo solvit. *Gury*, n. 732.

Dices: In praesenti casu HIRCINUS est tantum occasio, et non causa damnationis RUFI. Ergo haec damnatio non HIRCINO sed errori iudicum est imputabilis.

Resp. In nostro casu HIRCINUS non est mera occasio sed vera causa; non agitur tantum de damno praeviso, sed etiam de damno moraliter creato et vere intento. HIRCINUS enim de industria uti voluit praesentibus circumstantiis, RUFO maxime nocivis, ad homicidium BERALDI patrandum. Ergo datur vera connexio inter media ab ipso adhibita et RUFI damnationem; ergo mors RUFI est reapse HIRCINO imputabilis. *Vogler*, *ibid*.

887. — *Resp. ad 3.um* HIRCINUS tenetur *per se* ad restitutionem erga utramque familiam, tum BERALDI, tum RUFI, si damna ex eorum morte passae sint. Est enim causa necis utriusque, scilicet causa *physica* mortis prioris, et causa *moralis* mortis posterioris. Per familiam autem intelliguntur *cognati proxime coniuncti*, ut sunt *filii, parentes, uxor*, quia isti censentur esse una eademque persona cum defuncto. Attamen *probabiliter* homicida a restitutione excusandus est circa damna futura, si hi cognati facile sibi subvenire possint; quia cognati non videntur ius habere nisi ad ea quae occisus, ex stricta pietate, ipsis erogare debuisset. Nec aliis cognatis remotioribus restituere debet, saltem probabilius. *Elbel*, n. 210; *Lacroix*, n. 310; **Comp.**, nn. 863, 864.

N. B. 1.º Cum obligatio reparandi damna illata per homicidium, per vulnera, etc., ex lege sive **hisp.**, *ital.* et **lusit.**, sive **Amer. lat.**, etiam actione civili firmetur [**hisp.**, aa. 18, 121, 124 seq.; Cod. poen.; et Cod. civ.; *ital.*, 1151 seq., 1306; **lusit.**, 2384 seq.; **arg.-par.**, 1118 (1084) seq.; **bras.**, 1537 seq.; **chil.**, 2314 seq.; **cost.**, 1045 seq.; **guat.**, 2285 seq.; **per.**, 2220 seq.; **ur.**, 1293 seq.]; parentibus, uxori ac liberis licitum est implorare

iudicis sententiam ad obtinendam indemnitatem statutam a lege; non modo si haec crimina cum theologica culpa sint patrata, verum etiam in casu quo perpetrata fuissent cum sola iuridica culpa; petunt enim illi iustam iudicis sententiam. **Comp.**, n. 864.

2.º Licet heredes ius strictum non habeant ad lucrum probabile etc., sed ius strictum habent ne tali lucro priventur mediis iniustis. **Comp.**, n. 809.

888. — *Resp. ad 4.um Negative.* Ratio est, quia decertans in duello, sive provocans, sive provocatus, censetur facere adversario potestatem ut contra se agat quantum potest; ergo pariter censetur consentire in sui occisionem, casu quo fuerit superatus et consequenter remittere obligationem compensandi. *Scienti enim et volenti non fit iniuria*, quando ius remitti potest: atqui duellans remittere potest bona temporalia; ergo, etc. *Elbel*, n. 217. — Quod autem iura illa *strictissima pietatis* ab occiso condonari non posse dicuntur (cfr. **Comp.**, n. 863), intelligi debet quando mors illata sit per iniuriam: hac vero cessante, cessat ratio cur alius ad damnum reparandum teneatur. *Lugo*, De iust. et iure, disp. 11, n. 70 seq. — Quare si «unus solus provocat, et alter, non sponte, sed coactus ne incurrat infamiam, consentit», tunc «si provocans occidit, dicunt (communiter doctores) teneri ad restitutionem pro damnis; quia per vim et metum iniustum coëgit adversarium ad illud periculum subeundum». *Lugo*, n. 66.

CASUS II

RESTITUTIO PRO STUPRO

SYLVIA, puella bonis imbuta moribus, infelici casu a LUPINO seducta, vel potius violenter oppressa est. Virginitatis suae iacturam deplorans, et quasi desperationi proxima, elapsis duobus vel tribus mensibus, ad LUPINUM accessit, asserens falso, se ex illo concepisse, postulansque ut sibi, tum pro defloratione, tum praesertim ad vitandam infamiam, et prolem alibi pariendam et educandam, duo francorum millia solveret; secus minabatur eidem accusationem coram iudice, et propalationem criminis coram universo mundo. LUPINUS, tum ad vitandam infamiam tum ad prolem enutriendam et educandam, postulatam pecuniam, licet valde invitatus, solvit. SYLVIA vero, ad confitendum accedens, a confessario postulat an praedictam pecuniam acceptam retinere possit? At confessarius pecuniam illam LUPINO restituendam esse pronuntiat.

HINC :

QUAER. 1.º *An SYLVIA acceptam fraude pecuniam servare possit in compensationem iacturae virginitatis vel alio titulo?*

2.º *Quid, si puella non habuerit intentionem LUPINUM denuntiandi, neque eius crimen propalandi, sed id ad pecuniam extorquendam simulaverit?*

Solutio :

889. — *Resp. ad 1.um* 1.º SYLVIA nihil potest retinere praecise pro iactura virginitatis, quia haec iactura non est pretio aestimabilis, et proinde illud damnum pecunia compensari nequit. *S. Alph.*, n. 640; *Comp.*, n. 866.

2.º Neque potest retinere pecuniam fraude obtentam, sub praetextu prolis alibi pariendae et educandae, quia, ubi intervenit error circa causam principalem impellentem, movens ad contractum ineundum, ibi contractus est nullus: atqui motivum finale, partialiter saltem, non subsistit, quia nulla est proles parienda; ergo contractus, in quantum pro educatione prolis aliquid datum est SYLVIAE, est nullus de iure naturali. Ergo SYLVIA sub illo respectu nihil retinere potest.

3.º SYLVIA servare potest partem pecuniae, scilicet ratione cessionis iuris quod habet LUPINUM denuntiandi, vel crimen eius manifestandi. Ratio est, quia ex illa parte subsistit motivum formale honestum pecuniae a LUPINO concessae. Etenim SYLVIA, ob illatam sibi iniuriam per stuprum, LUPINUM accusare et diffamare potuisset; ergo potuit aliquid iuste acceptare, eo fine ut e iure suo cederet. Haec enim cessio iuris est vere pretio aestimabilis; nec est dubium quod stuprator malit solvere certam summam puellae, et famam servare, quam infamiae, dissidiis, aliisque innumeris malis inde proventuris, et iudicis sententia subici. Verum occurrit difficultas, scilicet quantam summae partem puella retinere possit? Solutio praesertim pendet a variis circumstantiis, v. gr. ex atrocitate iniuriae, ex stupratoris facultatibus, etc., etc. *Elbel*, De contr. in genere, n. 307; *Lugo*, De contr., d. 22, n. 156; *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 635; *Lessius*, *Sánchez*, etc. In dubio, omnibus perpensis, quidni SYLVIA dimidiam pecuniae partem servare posset? Recole dicta supra, n. 786. — Immo iure *hisp.* et *chil.*, videtur posse totam sibi retinere summam, cum stuprator, praeter poenam personalem, teneatur, iuxta Cod. poen. tum *hisp.*, 464, tum *chil.*, 370, ad dotandam puellam.

890. — *Resp. ad 2.um* Nihilominus SYLVIA poterit totam pecuniam vel saltem eius partem servare, iuxta superius dicta, licet non habuerit animum stupratorem denuntiandi, sed tantum pecuniam obtinendi. Etenim talis dolus non est iniustus; nam iuste

poterat minari, sive habuerit serium animum denuntiandi, sive non. Non enim omnis dolus malus est; sed etiam datur bonus, vel certe indifferens qui potius industria vel solertia quam fraus dici debet, scilicet aliud faciendo et aliud intendendo, commodi iusti gratia. *Elbel*, ibid., n. 309; *Lacroix*, ibid.; *Lessius*, *Sánchez*, *Diana*, etc., contra *Lugo*, ibid., n. 166. Recole dicta supra, n. 786.

CASUS III

RESTITUTIO PRO FORNICATIONE 1.º

LABANUS precibus et blanditiis ROMELIAM, puellam, in peccatum induxit. Primum reluctans illa, consensum tandem praestitit. Deinde subsecuta est proles; quae ab ortu statim tumultu excepta est. Verum, divulgato crimine, ROMELIA nullam matrimonii honesti occasionem invenire potest. Quapropter damnorum compensationem a LABANO cum strepitu, indignabunda, requirit.

HINC:

QUAER. 1.º *Ad quid teneatur pater illegitimae prolis?*

2.º *An LABANUS ad aliquid erga ROMELIAM teneatur?*

SOLUTIO:

891. — *Resp. ad 1.º* 1.º Si stuprator, vi, fraude, dolo, minis, puellam violaverit, tenetur reparare omnia damna ei vel eius parentibus obvenientia, quia est causa efficax et iniusta totius damni. Iure poen. *hisp.*, 464, et *chil.*, 370, tenetur praeterea ad prolis sustentationem.

2.º Si mulier sollicitationi consentit, fornicator ad nihil tenetur, nisi ex pravo consortio proles nata et educanda sit, ut modo dicitur.

3.º Si vero, stante eodem casu, proles nata et educanda sit, tum pater tum mater expensas ad eius educationem de iure *naturae* pro rata conferre debent. Ex iure *romano* mater teneretur alere prolem per tres annos, et postea pater ei providere debet. — Iure autem *hisp.*, tum pater tum mater tenentur ad alendam prolem illegitimam (a. 143 Cod. civ.); quae obligatio transit etiam ad eorum heredes (a. 845). Etiam filiis illegitimis debentur alimenta iuxta Cod. *ital.*, 186, 193; *lusit.*, 135, et *Amer. lat.*: aeq., aa. 282, 285, 287, 311; *arg.-par.*, 403 (369); *bras.*, 405; *chil.*, 285, 288, 290, 321; *col.*, 411; *cost.*, 162; *guat.*, 237; *mex.*, 356, 361; *nic.*, 320; *per.*, 244; *Salv.*, 383; *ur.*, 255, 257, 223; *ven.*, 308 (262). *Comp.*, n. 868.

892. — *Resp. ad 2.º* LABANUS ad nihil *per se* tenetur, nisi ipse rem propalaverit. Etenim, ex dictis, ubi mulier libere in peccatum consensit, vir ad nihil tenetur, nisi ex parte sua ad

expensas pro educatione prolis faciendas: atqui in nostro casu nullae sunt expensae faciendae pro educanda prole, siquidem ex utero matris in tumulum translata est; ergo ROMELIA sibi imputare debet infortunium, quod ex culpa subsecutum est. Illud ante criminis patratiorem praevidere debebat. Quot laecrimae tardius ex oculis manant! *Gury*, n. 740.

CASUS IV

RESTITUTIO PRO FORNICATIONE 2.º

TITIUS, solutus, cum SERAPIA, pariter soluta, copulam habuit, ex qua, ut fertur, filia nata est SEVERINA, quae aetate 20 annorum mortua est absque filiis. Post septem annos a morte SEVERINAE moritur TITIUS ab intestato; et frater eius SABINUS hereditatem ipsius accepit: qui anxius est an et quatenus ad restitutionem teneatur ratione illius filiae TITIL. Constat SERAPIAM illo tempore quo concepit hanc filiam, etiam cum aliis viris relationes turpes fovisse. Nihilominus TITIUS in regesto civili SEVERINAM agnovit uti filiam suam naturalem.

HINC:

QUAER. *An et quatenus SABINUS teneatur restituere SERAPIAE?*
SOLUTIO:

893. — *Resp.* Cum SEVERINA mortua sit absque liberis prius quam TITIUS, nec ipsa nec eius mater SERAPIA ius ullum habent ad hereditatem TITIL.

Praeterea, cum SERAPIA turpes relationes tempore conceptionis SEVERINAE fovisset non solum cum TITIO sed etiam cum aliis, constare nequit de filiatione SEVERINAE, et consequenter nulla adest obligatio reparandi damna ratione SEVERINAE. Ipsa SERAPIA, quae est causa incertitudinis, totum sibi imputet.

Coram lege civili potuit cogi suo tempore TITIUS ut alimenta praeberet SEVERINAE ab eo tamquam filia (temere) agnita; sed nunc post tot annos a morte SEVERINAE nulla SERAPIAE daretur actio ad damna reclamanda. Unde neque in foro interno neque in externo datur ulla obligatio damna reparandi.

CASUS V

RESTITUTIO PRO ADULTERIO 1.º

ROSAURA, mulier a quinque annis coniugata, prole carens, reputat difficulter eventurum esse ut prolem a marito suo CRISPINO suscipiat. Hinc duobus amasiis, circa idem quasi tempus, sui cor-

poris copiam fecit. Mox gravida est effecta, et subinde prolem suscepit, nec discernere potuit a quonam e duobus complicibus prolem hanc habuerit. Postea vero, cum duos filios a marito suscepisset, dubium de vero patre prioris prolis maius adhuc evasit. CRISPINO autem defuncto, eius hereditas a duobus filiis certis et a filio putato collecta est.

HINC :

QUAER. 1.º *An ad aliquid teneatur adulter in dubio an proles sit sua vel mariti?*

2.º *An ad aliquid teneantur duo adulteri in dubio utrum proles, certo illegitima, ad unum vel ad alium pertineat?*

3.º *Quid ad casum expositum?*

SOLUTIO :

894. — *Resp. ad 1.um Probabilius* adulter ad nihil tenetur, quia de damno non constat. Non est autem imponenda obligatio, nisi certa adsit. Adde quod filius reputari debet legitimus, nisi illegitimus probetur; in hoc enim dubio possidet matrimonium. *S. Alph.*, n. 657, et alii *communius*, contra *plures* qui dicunt restituendum esse *pro rata* ab adultero.

Resp. ad 2.um Videtur utrumque adulterum obligandum esse ad restitutionem *pro rata*, iuxta sententiam *communiores*; quia damnum in hoc casu est certum, et constat illud ab alterutro adultero patratum esse. Uterque igitur est causa efficax incertitudinis, quae impedit ne compensatio ab uno determinato exigi possit. Innocens autem seu paterfamilias pro illa incertitudine pati non debet. *Lacroix*, *Lugo*, etc. — Dissentit tamen *S. Alph.*, quia, ait, onus certum imponi non debet ubi dubia est obligatio. Excipit nihilominus, si adulter secundus adverterit saltem implicite se incertitudinis illius causam fore. Item si adulteri ex communi consilio adulterium patraverint. Hanc sententiam tenent *Marc*, n. 963; *Noldin*, n. 462, et *Génicot*, 1, n. 570; et probabilem habet *P. Buceroni*, 1, n. 1378; et, ut videtur, etiam *Lugo*, d. 13, nn. 20 et 24. Igitur totum onus restitutionis saltem matri incumbit, quae illam incertitudinis causam admisit. *Comp.*, n. 871.

895. — *Resp. ad 3.um In casu exposito, de ortu illegitimo primi filii minime* constat. Etenim, cum CRISPINUS certos duos filios ex uxore suscepit, potuit etiam primum ipse suscipere, licet per quinque annos prolem nullam habuerit. Ergo pro legitimitate primi filii standum est. *Gury*, n. 744.

CASUS VI

RESTITUTIO PRO ADULTERIO 2.º

BERTHA, coniugata, plures filios habet certe legitimos et unum, VULMARUM appellatum, de cuius legitimitate ipsa valde dubitat, quia commisit adulterium post tres menses absentiae mariti, et hic non rediit in domum propriam nisi post mensem ab adulterio BERTHAE, cum qua copulam coniugalem ipso die habuit; et hic filius natus est plus minus post novem menses ab adulterino consortio, et octo post copulam cum coniuge legitimo; immo imaginem refert adulteri, cum alii filii, certe legitimi qui antea et postea nati sunt, imaginem referant legitimi mariti.

HINC:

QUAER. *An et quatenus BERTHA vel eius complex in adulterio ad restitutionem teneantur?*

896. — *Resp.* Per se, si certe constaret de illegitimitate VULMARI, uterque adulter ad restitutionem teneretur, et, si complex restituere non posset aut nollet, totum onus recideret in BERTHAM. Non tamen teneretur ad damna reparanda, si certo, saltem moraliter, non constaret de illegitimitate VULMARI. Ad hanc certitudinem gignendam non sufficit quod VULMARIUS referat imaginem adulteri, quia aliquando sive ex atavismo (vi cuius aliquis refert lineamenta ascendentis remotissimi), sive alia ex causa fratres certe legitimi referunt imaginem plane inter ipsos diversam, et aliqui certo illegitimi referunt imaginem legitimi coniugis; dum, e contra, aliqui qui certo legitimi sunt, imaginem referunt alterius viri, in quo coniux tempore copulae matrimonialis defixam habebat imaginationem. Igitur haec similitudo coniectura aliqua esse potest, plus minus vehemens, de legitimitate aut illegitimitate, sed certitudinem non affert. Neque quod filius natus sit octo mensibus post copulam matrimonialem, cum iam post septem menses plures nascantur. Neque quod mater forte se gravidam putaret ex adultero, cum signa praegnantiae primo illo mense certitudinem non praebeant, nam non semel inventae sunt matres quae pervenerunt ad partum quin scirent se esse gravidas, et aliae quae post plures menses ex quo graviditas se esse crediderant, expertae sunt praegnantiam fuisse falsam. Periculum etiam est ne putet se esse gravidam ex adulterio et tamen haec praesumptio oriatur tantum ex timore quodam, etc.

Unde haec omnia dubia vix aut ne vix quidam certo solvi possunt.

897. — Posito quod adsit obligatio damna reparandi, videndum

est quatenus damna et quando sint reparanda. Toto tempore quo mater et maritus vivunt, vix aliqua damna erunt reparanda si mater bona habeat, nam intendere potest de suis bonis expensas solvere pro sustentatione illius filii; quod si mater tanta bona non habeat, expensas quas legitime pro se facere posset, parcius vivendo restringat, et hoc potest esse quasi indemnitas pro familia. Ipsi filio illegitimo multa debet mater tum ex iure naturali tum ex positivo, quia mater est. Et ita si VULMARUS moriatur ante matrem et legitimum maritum, nullum aut vix ullum damnum esset reparandum. Si VULMARUS moriatur absque liberis post matrem et ante maritum legitimum, vix damnum aliquod etiam in hoc casu erit reparandum, maxime si BERTHA omnia bona sua ex aequo inter filios dividat, nam tertia pars bonorum BERTHAE est liberae dispositionis, et consequenter hac tertia bonorum parte intendere potest damna omnia reparare, si quae exstiterent.

898. — Si maritus moriatur prius quam BERTHA et VULMARUS (aut liberi eius), tunc aderunt damna reparanda, nam pars hereditatis mariti, quam VULMARUS aut eius liberi accipient a patre putativo, auferrentur a filiis legitimis aut horum heredibus. Sed adhuc in hoc casu vix mater teneretur ad aliud nisi ad minuendas expensas pro se ipsa, parcius vivendo. Nam petere pecuniam ab adultero forte non careat periculo scandali aut etiam ne iterum pravae relationes foveantur. Relinquere illi filio solam legitimam et alios meliorare, forte fieri non posset sine periculo suspicionis et scandali, maxime propter lineamenta VULMARI, quae ex se iam suspicionem ingerere possunt. Unde oriri possunt iurgia et dissensiones inter fratres et dehonoriatio aut infamia pro familia.

899. — Tertium liberae dispositionis potest dare mater cui vult; tertium pro filiis meliorandis, est solum pro filiis legitimis; filiis autem adulterinis sola debentur alimenta: sed VULMARO mater legitimam denegare nequit, etsi voluerit, quia coram lege civili VULMARUS est legitimus, et hanc conditionem retineret, etiamsi mater iuraret VULMARUM esse adulterinum, immo etsi mater a tribunali-bus damnata fuerit ut adultera, et quidem propter ipsum adulterium commissum ex quo, ut ipsa suspicatur, natus est VULMARUS. Lex quae statuit legitimam pro filiis legitimis, statuit VULMARUM esse praesumendum legitimum, ita ut non admittatur probatio in contrarium. Ergo ipsi etiam in conscientia debetur legitima, maxime cum certo non constet nec constare possit de eius illegitimitate.

CASUS VII

UXORIS ADULTERAE CONFESSIO

ZUMELLA, vidua, e vivis abitura, congregatis quinque filiis, declarat unum ex ipsis spurium esse, et ab eis postulat utrum velint ut quis sit ille aperiat, aut malint sibi invicem illius iniuriam remittere. Obstupefacti et perturbati siluere primum omnes; subinde singuli declararunt se malle ut res alto premeretur silentio.

HINC :

QUAER. 1.º *An mulier adultera teneatur se declarare, ad damnum prolis legitimae impediendum?*

2.º *An filius qui diceretur a matre spurius, ei credere deberet?*

3.º *An recte egerit ZUMELLA?*

4.º *An condonatio mutua filiorum valeat?*

SOLUTIO :

900. — *Resp. ad 1.um Neg. generatim loquendo*, quia communiter huiusmodi revelatio sine maxima matris infamia et gravissimis incommodis totius familiae fieri nequit. Insuper tali modo difficile damnum reparari posset. *S. Alph.*, n. 653; *Gury*, n. 749.

901. — *Resp. ad 2.um Neg.* etiam, quia nemo tenetur credere, in suum gravissimum incommodum, unico testi, etiam probatae fidei, nisi alia indicia evidentissima accedant. *S. Alph.*, n. 654. Immo iure *hisp.*, a. 109; *ital.*, 165, filius, in casu, habendus est uti legitimus, quamvis mater oppositum declaraverit, et quamvis uti adultera damnata fuerit. Idem tene ex iure *ital.*, 159 seq.; *lusit.*, 117; *aeq.*, 174-179, 183; *arg.-par.*, 274-280 (240-246) et 289 (255); *chil.*, 179-181 et 188; *bol.*, 160 seq.; *cost.*, 100-106; *mex.*, 292; *nic.*, 182-187, 191; *per.*, 229-334; *q.*, 218, 219; *Salv.*, 226-231, 235; *ur.*, 190-191, 194, 196, 197; *ven.*, 212, 216-219, 222-224 (188, 192-195, 197-199); *guat.*, 200-210, 223-224, et ex a. 62 de la ley de reformas del Código civil (1). — Idipsum constat ex canone 1115.

Resp. ad 3.um Neg. Remedium est malo peius. Haec enim agendi ratio est imprudentissima, quia potest esse causa proxima suspicionum et dissensionum, etiamsi spurius nullo modo designaretur.

902. — *Resp. ad 4.um Neg.* pariter; talis enim matris propositio est iniqua, quia omnibus filiis metum gravem iniicit, et efficit ut

(1) Ex iure *phil.* filius mulieris quae cum marito non impotente vivat, praesumitur legitimus (ita ut non admittatur probatio in contrarium), si natus sit post 180 dies a contracto matrimonio et ante 300 ab ipsius dissolutione (a. 333, 3.º). Item praesumitur legitimus (ita tamen ut admittatur probatio in contrarium) semper ac inter matrem eiusque maritum non intercedebat divortium absolutum vel corporum separatio (a. 334, 29.º).

suspicioni illegitimi ortus subiiciantur. Hinc tali via mater nullatenus ab onere restitutionis excusaretur. Confessarius igitur nunquam huiusmodi praxim neque suadere, neque permittere potest. *Lugo*, d. 13, n. 42.

CASUS VIII

DEFRAUDATIO IN TRIBUTIS 1.º

SEVERINUS, sacerdos, confessiones excipiens, sedulo paenitentes interrogat utrum nonnihil defraudaverint in tributis solvendis pro mercium emptione, venditione aut transvectione; item utrum praepositos devitaverint, vel etiam utrum ultro omiserint merces transvectas praepositis manifestare, etiam non interrogati; fatentes autem obligat ad restitutionem integram praepositis faciendam, seriamque promissionem ab iis exigit, et quidem sub absolutionis denegatione, non amplius de cetero delinquendi.

BLANDINUS autem, alter sacerdos, de proposito nunquam paenitentes circa tributa interrogat; si quos ultro confitentes audiat, tacet; interrogantibus de liceitate defraudationis respondet non videri quidem illicitam, saltem post factum non esse restituendum; immo damnare non audet praepositos negligentes aut malevolos in officio suo adimplendo, nec ipsorum praepositorum corruptores.

HINC :

QUAER. 1.º *An detur stricta obligatio in conscientia solvendi vectigalia seu tributa, praesertim ea quae pro mercibus vendendis aut evehendis statuuntur?*

2.º *An vel quomodo peccent praepositi in officio negligentes, vel defraudationem permittentes, et an teneantur restituere fisco, tum pro damno emergente tum pro mulcta quam defraudantes solvere debuissent?*

3.º *Quid de ratione agendi utriusque confessarii?*

SOLUTIO :

903. — *Resp. ad 1.º* Leges tributorum per se obligare in conscientia patet tum ex S. Scriptura, ubi legimus (ad Rom. 13, 5) : *Subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; ideo enim et tributa praestatis*; tum etiam ex necessitate subveniendi oneribus pro republica conservanda. Superior tamen potest tributa omnia, vel horum aliqua, praescribere *lege mere poenali*, si hoc pacto satis provideri possit necessitatibus reipublicae.

Quod vero per legem mere poenalem satis hodie huiusmodi oneribus subveniri possit, videtur indubium, cum ingens sit nu-

merus eorum qui tributis exigendis praeficiuntur. Quare ad factum ipsum tota devolvitur quaestio: utrum scilicet, de facto leges tributorum existentes, sint leges mere poenales. Sententia affirmativa videtur satis probabilis quoad omnia tributa, et praesertim quoad tributa indirecta. Quare probabiliter subditi in conscientia obligantur tantum disiunctive, i. e., vel ad solvendum tributum, vel ad subeundam poenam, si deprehendantur et poena imponatur. Quae sententia communi persuasione et praxi confirmatur. Ita *Ball.-P.*, vol. 1, n. 325; *Buccer.*, 1, n. 232 seq.; *Génicot*, 1, n. 574; *Haine*, vol. 2, pag. 173; *Berardi*, Praxis, 2, n. 413. Consentiant *Lehmk.*, Casus, 1, n. 697, et *Aertnys*, l. 3, nn. 377, 378, saltem quoad tributa indirecta. Cfr. etiam *Lugo*, d. 36, n. 38 seq. **Comp.**, n. 876 seq.

904. — *Resp. ad 2.um* 1.º Praepositi tributum non exigentes peccant *per se* contra iustitiam et quidem graviter in materia gravi, quia *ex officio* stricte obligantur ad invigilandum atque ad tributa diligenter exigenda; et consequenter ad restitutionem erga Gubernium tenentur. Excusandi tamen videntur, si in re levi benignius agant, praesertim cum pauperibus, vel etiam cum iis qui diligenter solvunt.

2.º Non tenentur restituere fisco pro mulcta quam defraudantes solvere debuissent, quia non sunt constituti ad procurandum fisco lucrum ex mulcta, sed ex tributis. Constat etiam ex praxi contraria, cui consonat sensus communis. *Gury*, n. 752; **Comp.**, nn. 831, 880.

905. — *Resp. ad 3.um* 1.º Quantum imprudens fuerit in tota sua agendi ratione SEVERINUS, luce meridiana clarius est. In posterum absterneat a paenitentibus, qui de tributis tacent, vexandis. Prudentius silebit et ipse; quod si interrogetur, adhortetur ad tributa omnia fideliter praestanda, sed caveat ne solvat difficultates, quas etiam doctiores dirimere non valent.

2.º BLANDINUS in sensu opposito ulterius procedit; errat enim, a peccato et a restitutionis obligatione eximendo praepositos gabellarum negligentes in officio adimplendo, aut defraudantibus indulgentes; et eos qui praepositorum praevaricationi cooperantur, eos v. gr. pecunia corrumpendo. Constat ex supradictis. *Gury*, n. 753; **Comp.**, n. 876.

CASUS IX

DEFRAUDATIO IN TRIBUTIS 2.º

TITIVS in suo testamento reliquit amplissima sua bona usufructuanda quatuor suis consanguineis. Post mortem ultimi ex

consanguineis, totus ususfructus cedere debet in favorem cuiusdam operis pii, ita ut, quando leges aliud non permittant, bona dividantur et praedicto operi applicentur. Quod si opus illud pium casu aliquo pereat, tunc bona praedicta cedant in favorem alterius pii operis quod testator ipse iam designat expresse.

Dum autem ventum est ad inventarium faciendum et viderunt maximam pecuniae summam publico aerario solvendam (quasi ius transmissionis hereditariae pro usufructuariis), tunc consanguinei et administratores operis pii magnam bonorum mobilium partem inter se distribuerunt in proprietatem, et in inventario bona sic distributa reticuerunt. Nunc unus ex ipsis angitur de re peracta, et dubitat an in conscientia teneantur ad restitutionem in favorem publici aerarii aut in favorem secundi operis pii.

HINC :

QUAER. *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

906. — *Resp.* Lex de qua in casu, censetur poenalis, disiunctive obligans in conscientia vel ad taxam solvendam, vel ad solvendam poenam, si haec imponatur. At omnino in conscientia interdictum est corrumpere praepositos qui solutioni invigilare debent, ita ut occultatio cum illorum conniventia fiat. Tunc enim tum occultantes tum praepositi conniventes tenerentur in conscientia ad restituenda fisco omnia in quibus fiscus per occultationem detrimentum cepit.

Igitur si occultatio sine ulla conniventia cum memoratis praepositis facta fuerit, probabiliter nihil publico aerario restituendum est; secus, si conniventia intercessit.

Nec restitutio ulla fieri debet in favorem secundi operis pii, quia huius iura sunt valde eventualia, nec ullo modo probabilia, cum primum opus vitam habeat bonam et, ut videtur, perpetuo duraturam, et agatur de portione non notabili, relate ad totam hereditatem.

CASUS X

DEFRAUDATIO IN TRIBUTIS 3.º

TITIUS, occasione hereditatis a matre demortua acceptae, tributum illud Statui solvere debebat, quod appellatur «*impuesto de derechos reales*», sc. 1'40 % pro valore totius hereditatis, iuxta legem datam 2 aprilis 1900. Cfr. Syllabum pretiorum (*tarifa*), n. 28.

Praeterea intra sex menses documenta exhibere debuisset TITIUS, ex praescriptione legis tunc vigentis, a. 8; quod non perfecit difficultatibus praepeditus. Cum vero iam omnino annus cum dimidio effluerit a morte matris, 30 % prioris tributi ei in mul-

ctam imponitur, iuxta a. 42; et insuper 5 % quasi interesse unius anni pro summa quae erat solvenda.

His igitur in angustiis constituto TITIO, CAIUS praepositus tributis exigendis (hispanice *liquidador*) suasit, ut verum hereditatis pretium multo imminueret, eique promisit rem totam componere, modo sibi aliquam pecuniae summam in praemium tribueret TITIUS: et ita tandem factum est.

Postea TITIUS, stimulis conscientiae agitatus, confessarium adiit, qui vicissim alium interrogare vellet.

HINC:

- QUAER. 1.º *An TITIUS potuerit partem valoris occultare?*
 2.º *An debuerit integram mulctam persolvere?*
 3.º *An licite summam petitam CAIO dare potuerit?*
 4.º *Ad quid teneantur TITIUS et CAIUS in casu?*

SOLUTIO:

907. — *Resp. ad 1.um Affirmative*, cum probabiliter lex sit mere poenalis, iuxta dicta n. 903; sed non potuit id facere corrumpendo mediis iniustis praepositos tributo exigendo.

908. — *Resp. ad 2.um* Cum haec mulcta proportionem servet cum valore rei, eo quod quis valorem occultare possit, iam sequitur consequenter posse eodem modo etiam imminuere quantitatem solvendam pro mulcta, quae hic imposita est per modum legis.

909. — *Resp. ad 3.um Negative*. Cum enim in casu CAIUS peccet contra iustitiam tributum non exigendo, ut dictum est n. 903, TITIUS fit etiam reus violatae iustitiae corrumpendo illum qui tributo exigendo praepositus est.

910. — *Resp. ad 4.um* TITIUS et CAIUS tenentur *per se*, seu supposita iustitia tributi, ad restitutionem erga Gubernium. Quantitas restituenda est 1/40 % pro valore totius hereditatis. Illud vero quod a lege per modum mulctae impositum est (30 % primi tributi, et 5 % quasi interesse) probabiliter non est restituendum, tum propter dicta n. 904, 2.º, tum praesertim quia absque TITII culpa talis mulcta fuit ei imposita. Primo videtur teneri ad restitutionem TITIUS, quia retinet rem debitam, secundario vero CAIUS.

CASUS XI

DAMNUM OCCASIONE MILITIAE 1.º

1.º PLACIDUS ad militiam sorte cogitur. Paulo post, taedio affectus et periculo corporis necnon animae perterritus, derelicta secreto statione, arreptaque fuga, tam bene delituit, ut per varios annos a satellitibus nunquam detegi potuerit. Verum, cum ad

confitendum accessisset, ei pro salutari paenitentia iniunxit confessarius, ut stationem illico repeteret. Sed surdam praebens aurem ille, confessioni aequae ac militiae valedicit.

2.º PACIFICUS, non minus a militia quam a peste abhorrens, sorte tamen designatus, digitum indicem dextrum sibi amputat, et sic legi conscriptionis se subtrahit. Elapso anno, confitetur; sed absque absolutione dimittitur, donec ei, qui suo loco profectus est, restituerit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quomodo peccaverit PLACIDUS? an sub gravi militiam repetere teneatur? an recte confessarius egerit?*

2.º *An PACIFICUS peccaverit contra iustitiam legalem, vel etiam commutativam? quid, si, ante sortem ipsam, sibi digitum amputasset, aut fugam in aliam patriam arripuisset?*

SOLUTIO:

911. — *Resp. ad 1.um* 1.º PLACIDUS *per se* peccavit graviter contra iustitiam legalem. Ratio est, quia leges, quae prohibent ne militiae adscripti eam occulte deserant, videntur iustae et necessariae ad rectum ordinem, et proinde in conscientia observari debent.

2.º Tenetur proinde *per se* redire ad castra, quia, si peccavit aufugiendo, permanet in peccato non redeundo. Excipe, si nimium salutis periculum incurreret, v. gr. si media confitendi non ei suppetarent, etc., vel si redeundo gravissimis poenis plectendus esset. Attamen, cum minus incommodum bono publico afferat quod quis non redeat ad exercitum derelictum, quam si illum occulte deserat, obligatio militiam, post desertionem, repetendi vix videtur differre ab obligatione quam sorte designati habent ingrediendi militiam: atqui haec obligatio hodie est valde dubia, quia lex conscriptionis: 1.º probabiliter est poenalis, et 2.º probabiliter etiam iniusta est; ergo hodie satis dubia erit obligatio PLACIDI repetendi exercitum. **Comp.**, n. 884.

3.º Confessarius non sat prudenter egit. Debebat enim perpendere utrum PLACIDUS ad militiam redire posset absque tanto incommodo *spirituali* vel *temporali*, et etiam praevidere utrum obligationi manifestatae obtemperaturus esset. Id enim, quod probavit eventus, facile suspicare potuisset. Nam aliud est obligationem in *speculatione* definire, et aliud eam in *praxi* urgere, saltem in multis casibus. *Bouvier*, De damnificatore; *Conférences d'Angers*, De statibus, conf. 5. — Adde obligationem PLACIDI non esse certam, ut ex dictis infertur.

912. — *Resp. ad 2.um* 1.º *Controvertitur*. Iuxta alios PACIFICUS peccavit graviter *per se* non tantum contra iustitiam legalem,

sed etiam contra iustitiam commutativam, si alter, secus non cogendus, eius loco substitutus fuerit; quia, iniuste oneri militiae se subducendo, onus illud iniecit in alium qui a militia exemptus fuisset... Singuli enim eximendi *ius strictum* habent ne talia media fraudulenta cum ipsorum detrimento adhibeantur. *Bouvier*, De restit., q. 2, art. 2; *Gousset*, n. 1002; *Conf. d'Angers*, ibid.

Alii vero *non improbabili*ter PACIFICUM nostrum eximunt a peccato contra iustitiam commutativam, et proinde a restitutione. Ratio est, quia miles sorte designatus, et fraudulenter militiae se subtrahens, videtur peccare tantum contra iustitiam legalem, neque causa est efficax damnorum quae aliis inde provenire possunt. Sic *DD. Lyonnet*, Tract. de iustit.; *Collator aniciensis*, De iustitia, etc. *Gury*, n. 758.

913. — 2.º Si PACIFICUS ante sortem se mutilasset, *controvertitur* pariter utrum peccasset contra iustitiam commutativam necne, ob easdem rationes. Si vero in aliam patriam se conferret, ut ibi vitam degeret, nullo modo peccaret, quia lege patriae suae absens non adstringeretur, cum lex extra territorium suum extendi nequeat. *Gury*, n. 759; *Comp.*, n. 884.

NOTA. Ceterum confundendi non sunt conscripti ad militiam sorte legitima designati, cum iis qui pro *iniuste* liberatis militiam subeunt; his enim indulgendum foret, cum iniuste cogerentur.

CASUS XII

DAMNUM OCCASIONE MILITIAE 2.º

TREPIDANTIUS, militiam maxime reformidans, sorte tamen designatus, ARMANDUM, medicum, pecunia corrumpit, atque ab eo infirmæ valetudinis testimonium obtinet, etsi bene valeat; sicque a militia exemptus dimittitur. En tibi casus millies quotannis repetitus et a te solvendus.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid dicendum de TREPIDANTIO corruptore, et de ARMANDO pecunia corrupto?*

2.º *An ARMANDUS pecuniam adceptam restituere debeat?*

SOLUTIO:

914. — *Resp. ad 1.um* 1.º TREPIDANTIUS peccavit graviter contra iustitiam legalem, pecunia medicum corrumpendo, ut ab eo in fraudem legis invalidus declararetur. Peccavit etiam *probabilius*, iuxta dicta in casu praecedenti, contra iustitiam commutativam, si pro ipso alter requisitus fuerit; et tunc iuxta hanc sententiam tenetur ad restitutionem erga eum qui loco suo profecturus erit

in militiam, quia per fraudem oneri militiae se subtraxit. Attamen cum probabilis sententia sit, quae dicit TREPIDANTIUM in casu non peccasse contra iustitiam *commutativam* erga eum qui loco ipsius vocatus fuit ad militiam, in praxi ab onere restitutionis excusari poterit. A fortiori excusandus esset ab onere restitutionis, si declaratio illa exemptionis facta fuisset antequam futuri milites sorte designarentur. Cfr. *Lehmke.*, Casus, n. 703.

2.º ARMANDUS, medicus, pariter in hoc ultimo casu *probabilius* tenetur ad restitutionem defectu TREPIDANTII, cum eius iniquitati efficaciter cooperatus fuerit. Hoc enim ex principiis absolute sequitur. In mitiori sententia ARMANDUS non peccavit contra iustitiam *commutativam*, sed tantum erga Gubernium. Cum vero Gubernium de facto nullum damnum in casu patiatur, neque satis constet de iustitia legis conscriptionis, inde est cur non constet de obligatione restituendi. *Comp.*, n. 884; *Génicot*, Casus, 1, pag. 307; *Waffelaert*, De iust., vol. 2, n. 443.

915. — *Resp. ad 2.um* Certo ARMANDUS, medicus, pecuniam a TREPIDANTIO acceptam retinere nequit, antequam eum invalidum declaraverit, quia contractus est de materia turpi, et proinde irritus. Facta autem declaratione fraudulenta, *controvertitur*, ut mox dicetur in casibus sequentibus de materia contractus. *Comp.*, n. 881.

CASUS XIII

CUI RESTITUTIO FACIENDA

PAULUS, nomine SEMPRONII, praesidis cuiusdam Societatis bancariae, substitutos quaerebat qui servitium militare praestarent loco aliorum qui sorte designati fuerant. Igitur pecuniam accepit a decem ex designatis, pro quibus decem substitutos quaesivit. Ex iis tamen substitutis soli novem venerunt. PAULUS habet pecuniam quae interea apud ducem militarem deponenda erat, et postea tradenda statuto tempore huic substituto; sed nec substitutus venit ut servitium militare inciperet loco designati qui pecuniam solvit, nec ipse designatus vocatus est ad servitium militare. Quantitas est 1.250 libellarum, quam iam a sex annis retinet PAULUS, qui nunc nescit an eam servare possit, aut sit tradenda SEMPRONIO, aut duci militari, aut militi designato qui eam solvit, quique ad servitium militare vocatus non est.

HINC :

QUAER. 1.º *An et cui sit restitutio facienda?*

2.º *An etiam interesse restituere debeat?*

SOLUTIO :

916. — *Resp. ad 1.um* Pecunia illa videtur restituenda Statui,

cui servitium praestandum erat et praestitum non fuit, fere sicut Statui tribuebatur tunc pecuniae quantitas a lege designata, et liberabatur quis a servitio militari. Haec pecunia, quam PAULUS restituere debet, impendenda erit in eosdem fines ac impenditur pecunia quae directe Statui tribuitur, ut quis eximatur a praedicto militari servitio. In hoc casu sicut in illo, Status caret servitio sibi praestando. Restitutio facienda erit reticitis nominibus, indicando in quos fines pecunia sit impendenda, idque per medium confessorium, qui syngrapham exigit de accepta pecunia, quam (syngrapham) tradat PAULO, qui eam servabit pro casu quo ea uti necesse fuerit. De facta restitutione et de fine in quem impendi debeat, expediret notitiam publici iuris facere in aliqua ephemeride, omissis omnibus adiunctis per quae deveniri possit in cognitionem eius qui restituit. Etiam exemplar ephemeridis, in qua haec notitia apparet, posset servare PAULUS.

917. — *Resp. ad 2.um* Non debet interesse restituere, quia potest considerari ut merus depositarius et habet rationes quae honestam reddunt pecuniae conservationem usque in hunc diem, quia nemo ab ipso eam postulavit nec ipse sciebat cui esset restituenda.

CASUS XIV

EMPTOR BONORUM ECCLESIASTICORUM IN HISPANIA

TITIUS, ab antiqua liberalium familia oriundus, confessario sequentia exponit, ut pacem conscientiae tandem aliquando invenire possit:

1.º Se iam ab anno 1854 possidere praedium, quod antea ad capellaniam collativam familiarem, cuius ipse patronus erat, pertinebat, cum onere celebrandi centum Sacra singulis annis in altari Sti. Raphaëlis paroecialis ecclesiae, pro animabus fundatorum.

2.º Item, anno 1869 emisse etiam a Gubernio domum quandam, paulo ante ecclesiae paroeciali legatam a defuncto parrocho; atque etiam hereditate obtinuisse monasterium quoddam, a patre suo anno 1860 emptum.

3.º Item redemisse apud Gubernium censum, qui adnexum habebat onus celebrandi singulis annis preces novendiales in honorem Stae. Ritae.

4.º Nunc alium censum habere solvendum fabricae propriae ecclesiae, et quaerit utrum illud redimere possit et apud quem.

Confessarius nesciens se extricare ab huiusmodi difficultatibus, tibi sequentia dubia proponit:

HINC :

QUAER. 1.º *Quid statuant in Hispania leges concordatae, circa emptores bonorum ecclesiasticorum?*

2.º *Ad quid teneatur TITUS in singulis casibus?*

SOLUTIO :

918. — *Resp. ad 1.um* Quoad emptores bonorum ecclesiasticorum distinguere oportet inter *emptores* stricte dictos, et eos quibus vel bona aliqua pertinentia ad capellanas collativo familiares, etc., adiudicata fuere, vel possident bona quorum onera ecclesiastica (vel ecclesiasticos census) redemerunt vel redimere intendunt.

A) Iam vero, qui, servatis praescriptionibus civilibus pro tempore existentibus, emerunt a Gubernio bona ecclesiastica **ante diem 4 aprilis 1860**, ea tuta conscientia servare sibi possunt ut propria. Constat ex art. 42 *Concordati* anni 1851, item ex art. 20 *Conventionis additionalis* diei 4 aprilis 1860 (vel 26 aug. 1859). Vide etiam rescript. S. Paenit. 20 iul. 1865 ad Can. Paenit. Eccles. Tarracon. — Praeterea, si talia bona uti libera ab oneribus piis emerunt, non tenentur onera pia ipsis bonis forte adnexa adimplere. Constat ex a. 39 eiusdem *Concordati*, et ex art. 11 *Convent. addition.* supra citatae. De iis oneribus respondet Gubernium exclusive. Vide etiam Rescrip. S. Paenit. de quo supra. — Si vero Gubernium bona illa non vendidit ut libera a praedictis oneribus, onera sunt adimplenda. Haec onera redimi possunt apud Ordinarium, non vero apud Gubernium. *Conventio* leg. 24 iun. 1867, aa. 5, 8.

919. — **Post diem 4 aprilis 1860**, distinguendum est :

1.º Si quis enim a Gubernio, servatis legibus concordatis, *bona permutationi subiicienda*, legitime emit, et servare ea sibi tuto potest.

2.º Si emerit a Gubernio bona ecclesiastica *excepta a tali permutatione*, illicite et invalide emit, et tenetur omnia Ecclesiae restituere.

Quaenam sint leges concordatae in commutatione servandae, quaenam vero bona a commutatione exempta, dictum est supra. n. 645.

920. — B) Si de iis agitur, quibus, eo quod ius patronatus, vel passivum, vel in horum defectu, activum habent (Sent. Trib. Supr. 12 aprilis 1884; Lex diei 19 aug. 1841, aa. 1-4), adiudicata fuere per Gubernium vel tribunalia civilia bona, iura vel actiones *capellaniae collativo familiaris*, tunc :

1.º Si haec bona, iura, etc., iuridice petita fuerant **ante diem 17 oct. 1851**, redimere debent apud *Ordinarium* onera pure ecclesiastica cuiusvis naturae expresse et specificè imposita in limine *foundationis*. *Convent. leg.* 24 iun. 1867, aa. 1, 5, 8.

2.º Si vero petita iuridice fuerunt **post diem 30 apr. 1852**, et

ante diem 30 nov. 1856, praeter dicta onera, etiam redimere debent congruam ordinationis statutam in singulis dioecesibus tempore foundationis (Ibid., aa. 2, 5, 8).

In utroque casu idem praestare debent familiae quibus adiudicata fuerint bona, etc., pertinentia ad opera pia, pia legata, patronatus laicales aliasque foundationes eiusdem generis, et quae fuerint iuris patronatus familiaris (Ibid., aa. 5, 8).

Praeterea ii omnes (de quibus hic sub *B* diximus) se componere debent cum Ordinario pro oneribus, quibus statuto tempore non satisfecerunt.

921. — *N. B.* Post diem 24 iun. 1867 adhuc bona pertinentia ad capellanas collativo familiares peti possunt ab habentibus ius patronatum, qui tamen ea non acquirunt, nisi *postquam titulos* respondententes debiti publici (Sent. Trib. Supr. 1 apr. 1886) **Ecclesiae** dederint: secus Ecclesia perstabit in possessione horum bonorum, in quae Gubernium nullum prorsus ius habet; nec familiae ipsae, nisi post factam commutationem apud **Ordinarium** (Conv. leg. 24 iun. 1867, aa. 1, 5, 8; Reg. decr. 12 oct. 1895, et 7 febr. 1896, etc.). **Comp.**, n. 699, q. 2.º, 3.º

Bona pertinentia ad *capellanas* collativas *non familiares* subiciuntur commutationi apud *Gubernium* faciendae, a quo Ecclesiae sunt tituli tradendi.

922. — *C)* Tandem propria bona gravata ecclesiasticis **oneribus** *Missarum, anniversariorum*, etc., onera *praedicta* redimere licite potuerunt vel possunt, sed apud **Ordinarium** tantum, non apud Gubernium; et praeterea onera adimplere tenentur quibus statuto tempore eorum culpa satisfactum non fuit (Ibid., aa. 7 et 8).

923. — Denique **census** ad Ecclesiam pertinentes redimendi sunt *apud Ordinarium*: *a)* pertinentes ad capellanas collativo familiares; *b)* habentes adnexa onera *Missarum, anniversariorum*, etc., et impositi super bonis privatorum (Ibid., aa. 7 et 8, Resol. de la Direc. de Registros, 30 oct. 1875; R. orden 18 apr. 1892). — Reliqui vero redimuntur *apud Gubernium*, v. gr.: *a)* pertinentes ad capellanas collativas sed non familiares; *b)* ad cultum in genere, i. e. sine speciali aliquo determinato onere, etc. (R. D. 26 apr. 1863; Sent. Trib. Supr. 10 apr. 1869).

N. B. Sub hac denominatione generica *cultus* quatuor capita designantur, nempe: *a)* utensilia, sive oblata pro Missa, lumina pro Missis et aliis functionibus ordinariis, oleum pro lampade ardente ante SS. Sacramentum etc.; *b)* ornamenta, vasa sacra, et ea quae necessaria sunt pro eorum reparatione et conservatione; *c)* necessaria ad conservationem et reparationem templi, altarium, etc.; *d)* salaria sacristae, acolytorum, etc., aliorumque ministrorum inferiorum. Cfr. *Elias de Molins*, Manual de derecho

administrativo, c. 11, sect. 1; *Concord.*, aa. 34, 36; Real cédula de 3 enero de 1854, base 21; *O'Callaghan*, Práctica parroquial, c. 5, pag. 22.

924. — *Resp. ad 2.um 1.º* TITIVS in *primo* casu tenetur: a) ad redimendum apud Ordinarium onus illud centum Missarum; b) ad compositionem ineundam cum Ordinario pro toto tempore quo tali oneri celebrandi centum annuas Missas non fuerit satisfactum. Praeterea debet redimere congruam ordinationis statutam in illa dioecesi tempore foundationis praedictae capellaniae, si haec bona petita iuridice fuerint post diem 30 apr. 1852.

2.º In *secundo* casu, *domum* illam Ecclesiae restituere debet. Cum enim Ecclesiae donata fuerit post diem 4 apr. 1860, non subiicitur commutationi. Monasterium vero sibi servet, si die 4 aprilis 1860 non erat destinatum habitationi religiosorum.

3.º Nulla etiam fuit redemptio census de quo est sermo in *casu tertio*. Redimendus enim erat apud Ordinarium, quia habet adnexum *speciale* onus spirituale. Quare adeat TITIVS Ordinarium, qui, monitus ab illo, reclamationem instituet apud Gubernium. Interea TITIVS paratum se exhibeat ad satisfaciendum Ecclesiae, iuxta ea quae ipsi ab Ordinario iniungentur.

4.º Ultimum censum apud *Gubernium* redimere potest. Pertinet enim ad ea quae sub denominatione generali *cultus* significantur in nostris legibus concordatis. **Comp.**, nn. 699 seq., 885-888.

CASUS

DE CONTRACTIBUS IN GENERE

MONITIO PRAEIVIA

925. — Ut ea, quae in Codicibus civilibus statuta reperiuntur, praesertim circa validitatem et nullitatem contractuum, bene intelligantur, opus est aliqua innuere de vi et obligatione legum civilium.

a) Civiles leges *per se* conscientiam ligare, certum est apud omnes. Neque opus est, ut recte observat *Ball.-P.*, vol. 1, n. 324, ut ipse legislator intendat explicite obligare in conscientia, quam intentionem non est putandum Apostolum supposuisse in Romanis Principibus. Nam quod lex obliget in conscientia, hoc est, ante Deum, non est ob hanc intentionem legislatoris, sed ex ipsa ratione legis: satis est legem esse, hoc est legislatorem voluisse obligare. Cfr. supra, n. 123 seq. Excipe leges *mere* poenales, et etiam eas quae omnino sint contra legem naturalem, vel contra ecclesiasticam legem, in materia quae Ecclesiae nativo iure est subiecta.

b) Posse etiam legem civilem ante omnem sententiam iudicis, nullum et irritum, etiam in foro interno, reddere contractum, qui solo iure naturali inspecto validus esset, vix est cur dubitetur. V. supra, n. 127, et **Comp.**, n. 647.

c) Dubium tamen est utrum leges quae conscientiam ligant, id faciant ipso facto et ante omnem iudicis sententiam, an vero tantum postquam iudicis sententia intercesserit.

d) Verum communiter admittitur obligare in conscientia ante iudicis sententiam leges quae *directe* sint determinativae proprietatis, i. e. quae procedunt definiendo et stabiliendo dominium: huiusmodi sunt, v. gr. quae domino assignant dimidiam partem thesauri; patri, usumfructum quorundam bonorum filii suae potestati subiecti; possessori bonae fidei, quosdam fructus; auctori operis, proprietatem litterariam, etc.; heredibus ab intestato, portionem hereditatis; heredibus necessariis (*probabilius*), legitimam. Cfr. *Van Gestel*, De iust. et lege civili, n. 61. Vide tamen **Comp.**, n. 978.

e) Si vero leges *immediate* respiciant *actus* quibus proprietas

ab uno in alium transfertur, i. e. si procedant impediendo dominii iam habiti translationem, disputatur, ut dicitur in **Comp.**, n. 921.

926. — Hae tamen regulae *in praxi* teneri possunt:

I.^a Si actus vel contractus qui a lege civili dicitur nullus, careat etiam iis requisitis quae essentialia sunt iure naturae, nullus etiam in conscientia habendus est ante omnem iudicis sententiam. Huiusmodi sunt contractus hominis ebrii vel amentis, vel in quibus deest consensus, etc.

II.^a Si actus vel contractus, iure naturae validus, a lege civili dicitur nullus *ob incapacitatem legalem* unius e contrahentibus, tunc generatim habendus est uti validus in conscientia, donec rescissio invocetur ab eo in cuius favorem nullitas statuta sit. Ita expresse *ital.*, a. 1107; **bras.**, 152. In hoc censu habendi sunt contractus initi a minorennibus, ab uxoribus sine consensu mariti, etc. Hi vocantur *nulli* a Cod. civ. **arg.-par.**, 1075-1077 (1041-1043).

Idem tene de contractibus initis ex *metu*, *errore*, *dolo*, quique vocantur annullabiles (*annulables*), iure **arg.-par.**, 1079, 1080 (1045, 1046).

Huiusmodi contractus (de quibus in utraque parte huius regulae II.^{ae} agimus) appellantur *nulli* iure **hisp.-ph.**, a. 1261 seq.; *ital.*, 1104 seq., et **lusit.**, 660 seq., 299, 687 seq.; **bras.**, 145; vel *annullabiles*, **hisp.-ph.**, 1300 seq.; **bras.**, 144, 148, 154; *nulli, nullitate relativa* in Cod. civ. **aeq.**, 1672, 1674; **chil.**, 1682, 1684; **col.**, 1741, 1743; **cost.**, 836, 838; **nic.**, 1682, 1684; **Salv.**, 1668, 1670; **ur.**, 1534, 1535. Iure **per.**, vocantur *rescindibiles*; *nulli* vel *rescindibiles*, iure **ven.**, 1179 seq.; 1368 seq. (1076 seq., 1269 seq.); *nulli*, iure **mex.**, 420 seq., 1296 seq., 1664 seq.; *nulli*, sed *non ipso iure*, ex Cod. civ. **guat.**, 1407 seq., 1412, 1414; **bol.**, 708, 898.

III.^a Si actus vel contractus, iure naturae validus, a lege civili dicitur nullus *ob defectum sollemnitatum*: a) contrahentes non tenentur in conscientia illum executioni mandare; b) si executioni fuerit mandatus, poterit quis tuta conscientia eius valori stare donec nullitas declaretur; c) accedente sententia nullitatis, huic sententiae standum erit etiam in conscientiae foro.

Et haec, saltem probabiliter, valent etiamsi in iure huiusmodi contractus pronuntientur *nulli nullitate absoluta*, ut faciunt Cod. civ. **aeq.**, aa. 1672, 1673; **arg.-par.**, 1078, 1081 (1044, 1047); **chil.**, 1682, 1683; **col.**, 1741, 1742; **cost.**, 835, 837; **nic.**, 1682, 1683; **Salv.**, 1668, 1669; **ur.**, 1534, 1535; **ven.**, 1378 (1279); vel dicantur *infecti*, et *qui nullum producant effectum*, ut facit Cod. **per.**, 2278. Hi vocantur *invalidi* vel *nulli* ex Cod. **mex.**, 1322, 1323, 1679; *nulli*, iure **bras.**, 147; **guat.**, 2364-2369.

927. — In sensu hucusque exposito interpretandae sunt nullitates statutae sive in Cod. civ. **hisp.-ph.**, *ital.* et **lusit.**, sive in

CC. Amer. lat. Quod prae oculis habeas oportet cum horum Codicum articulos citatos reperias sive in his *Casibus*, sive in **Comp.**

928. — Excipe, si bonum commune postulet ut lex, ante omnem sententiam iudicis, in conscientia irritet ipso facto: tunc enim statim irritat.

«Ex hoc principio ut absolute irritantes habendae sunt: a) leges quibus declaratur nullus actus quo officio alicui naturali renuntiaretur» (v. gr. conventio qua quis renuntiaret vel tertio transferret ius ad alimenta; quae conventio nulla declaratur a. 151 Cod. hisp.); b) irriti etiam sunt contractus de facienda re illicita, antequam actus illicitus positus sit; c) plane irritae sunt conventiones quibus derogatur iuri aliorum, etiamsi forte hoc ius per solam legem civilem illis si concessum; tales sunt plerumque contractus qui discordant legibus ordinantibus iura coniugum, successiones hereditarias, etc., si per eiusmodi contractus laederentur iura a lege concessa filiis, quamvis tamen in his legibus theologo bene considerandum est, num huiusmodi leges omni ex parte aquae sint; quapropter non semper inquietanti sunt parentes qui interdum ob optimas rationes non adamussim observarent leges circa portionem legitimam». *Van Gestel*, l. c., n. 76.

Cfr. *Villalón*, Tratado teológico legal de la justicia, n. 471 seq., 480 seq., praes. 486 et 488; *Valenzuela*, Compendio del Código civil (de Col.), n. 224 seq.; *Marres*, l. 3, nn. 26, 327; *Lehmk.*, Theol. mor., 1, n. 1073, Casus, 1, n. 920; *Van Gestel*, l. c., n. 71 seq., praes. nn. 81-87.

N. B. Quae hic dicta sunt, *probabiliter* teneri possunt etiam quoad nullitates statutas a iure romano. Cfr. *Sotum*, De iust. et iur., lib. 4, q. 5; *Bañes*, 2, 2, praeamb. ad q. 62; *Laymann*, De leg., cap. 17; *Van Gestel*, l. c., nn. 70, 80.

CASUS I

MATERIA CONTRACTUS

1.º MARIUS ANTONIO: «Te liberabo, ait, ab inimico tuo, TITIO, si nummos centum mihi promittas, quinquaginta statim erogando, ceteros mortuo TITIO soluturus». Annuit ANTONIUS. Itaque MARIUS, acceptis 50 nummis, TITIUM occidit.

2.º MARIUS, in quadam politica perturbatione a satellitibus iniuste requisitus, PAULUM rogat ut in eius domo abscondi possit, 600 fr. ei promittens, si votis annuat. PAULUS, recepta pecunia, MARIUM abscondit et ab omni periculo salvat.

HINC :

QUAER. 1.º *Quid sit contractus et quae in ipso requirantur ad validitatem?*

2.º *An MARIUS, patrato homicidio, pecuniam, iam ante acceptam retinere, et promissam requirere possit?*

3.º *An ANTONIUS, post factum, reliquam pecuniam MARIO promissam solvere teneatur?*

4.º *An PAULUS pecuniam a MARIO accipere vel retinere valeat, in secundo casu?*

SOLUTIO :

929. — *Resp. ad 1.um* Contractus iure nostro idem significat ac pactum, estque consensus sive conventio duorum vel plurium in idem placitum, pariens obligationem ex iustitia commutativa, saltem in una ex partibus paciscentibus (1).

Contractus sunt *consensuales*, si solo partium consensu perficiantur; *reales* vero, si firmi non evadant nisi secuta rei traditione, aut facti alicuius positione.

Nominati aut *innominati*, prout nomen proprium sortiantur, ut depositum, locatio-conductio, etc., vel illo careant, ut sunt isti quatuor contractus: do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias 2).

Bilaterales aut *unilaterales*, prout in utraque aut in una tantum parte obligationem iustitiae pariant (3).

Absoluti seu puri, aut *conditionati* seu modales, prout sine conditione ac modo, aut cum illis ineuntur. Cod. hisp., 1255.

Gratuitus est contractus, si alteri tantum parti utilitatem afferat, alteri vero onus; quod si utilitatem et onus in utraque parte gignat, *oneratus* est (4).

Si altera pars det rem, altera vero aliam rem aut pretium, contractus est *commutativus*; *aleatorius* vero, si alterutra pars det tantum spem probabilem rei alicuius adipiscendae (5).

Contractus sunt *subsidiarii*, si ineuntur ad firmandos alios principales; secus sunt *non subsidiarii*.

In omni contractu ea sunt *essentialia*, sine quibus ille exsistere nequit; *naturalia*, quae eum semper comitantur, nisi a contrahentibus positive excludantur; *accidentalia*, quae ipsi non accedunt, nisi positive a contrahentibus stipulentur.

Ad *validitatem* contractus requiritur persona habilis, materia apta, ad solutionem legitimus (6).

N. B. Codex canonicus tanquam principium generale circa contractus ac solutiones statuit hunc canonem: «Quae ius civile in territorio statuit de contractibus tam in genere quam in specie,

(1) Cod. gall., 1101; hisp., 1254; ital., 1098.

(2) Dig., l. 2, tit. 14, leg. 7, § 1 et 2; l. 19, tit. 5, leg. 5, pr. Cod. gall., a. 1107; ital., 1103.

(3) Dig., l. 50, tit. 16, leg. 19. Cod. gall., 1102, 1103; ital., 1099, 1100.

(4) Cod. gall., aa. 1105, 1106; ital., 1101.

(5) Cod. gall., 1104; ital., 1102.

(6) Cod. gall., 1106; hisp., 1261, 1263; ital., 1104.

sive nominatis sive innominatis, et de solutionibus, eadem iure canonico in materia ecclesiastica iisdem cum effectibus servantur, nisi iuri divino contraria sint aut aliud iure canonico caveatur» (can. 1529).

Igitur in unaquaque natione aut territorio, pro contractibus ac solutionibus, etiam circa **bona ecclesiastica**, valent *leges civiles*, nisi contrariae sint *iuri naturali* (v. gr. si statuunt praescriptionem absque bona fide, aut *canonico* (v. gr. prohibeant legata ad causas pias).

930. — *Resp. ad 2.um Controvertitur.* MARIUS *probabiliter* potest retinere id quod, ratione contractus, ipsi promissum est. Ita *communius cum S. Alph.*, n. 712, contra *alios non paucos*. Ratio est, quia, licet contractus, primum initus, fuerit invalidus ob materiam eius turpem, seu intrinsece malam, attamen post factum intervenire videtur contractus implicitus, cuius natura exigit ut, quoties unus contrahens partem suam praestitit, alter teneatur suam implere, si licite possit. Etenim, quamvis actio turpis nullo pretio per se digna sit, pretium tamen aliquod meretur, quatenus laboriosa, periculosa aut ignominiosa agentis. Igitur, re turpi peracta, iam nullum est peccatum, si pars, quae pretium promisit, illud solvat. Ergo MARIUS *probabiliter* pretium solum servare (vide num. seq.) et promissum repetere potest. *Gury*, n. 762.

931. — *Resp. ad 3.um* Quid vero de ANTONIO? Non tenetur reliquam partem pretii solvere, quia MARIUS non habet nisi ius probabile in illud, et proinde incerta est obligatio ipsi solvendi, ut patet ex dictis. Ergo quisque sua probabilitate uti potest, MARIUS nempe id quod recepit servando, et ANTONIUS partem quam non adhuc solvit retinendo. In dubio enim melior est conditio possidentis. *Reuter*, nn. 109, 339. *Comp.*, n. 895. — Certe iure *hisp.-ph.*, aa. 1275, 1306; *ital.*, 1119, 1237; *lusit.*, 669, 692; *aeq.*, 1457, 1458; *bol.*, 722, 724; *chil.*, 1476, 1468; *col.*, 1524, 1525; *guat.*, 1422; *mex.*, 1304, 1306, 1669 seq.; *nic.*, 1467, 1468; *per.*, a. 53 Cod. comm., et 1245, 1243 Cod. civ.; *ur.*, 1262, 1539; *Salv.*, 1453, 1454. huiusmodi contractus nulli (*bras.*, 145) declarantur; sed pretium scienter iam solum repeti nequit.

932. — *Resp. ad 4.um* PAULUS licite et valide cum MARIO contrahit. Nihil enim in hac conventionem reperitur, quod eam illicitam aut invalidam reddere valeat. Materia enim contractus est licita, et consensus utriusque contrahentis liber; nec insuper pretium pro officio praestando exaggeratum, nisi agatur de viro exiguae conditionis, qui pecuniam promissam solvere moraliter non posset. Ergo PAULUS pecuniam a MARIO accipere et retinere potest. Nec dicas, MARIUM contraxisse metu adactum; nam metus non fuit incussus a PAULO, sed a necessitate rerum exortus est. *Gury*, n. 764.

CASUS II

CONTRACTUS SINE CAUSA AUT CUM CAUSA ILLICITA

CARPOPHORUS administrator erat honorum CASTULI, qui maximam silvam possidebat, cuius ligna caedenda erant illo anno iuxta probatas loci consuetudines. Ius ad caedenda illa ligna subhastationi publicae subiiciendum erat, et CARPOPHORUS cum CELSO convenit ut uterque concurreret ad subhastationem hac conditione, ut ille cui subhastatio fuerit adiudicata, alteri daret, ex lucro liquido quod obtineretur, quotam portionem, sc. triginta pro singulis centenis. CARPOPHORUS abstinuit a concursu subhastationis, et ius ad ligna caedenda adiudicatum fuit CELSO. Nunc CARPOPHORUS triginta pro singulis centenis exigit a CELSO, qui ei nihil dare decessit.

HINC:

QUAER. 1.º *An contractus initus inter CELSUM et CARPOPHORUM fuerit validus?*

2.º *An aliquid CARPOPHORO dandum sit?*

SOLUTIO:

933. — *Resp. ad 1.um Negative*, est enim contractus sine causa [1], quatenus causa cur CELSUS deberet illam quotam portionem CARPOPHORO dare, erat concursus CARPOPHORI ad subhastationem: atqui talis concursus non existit. Ergo contractus caret causa. Praeterea, iam antecedenter ad concursum, contractus nullus erat, quia causa erat illicita: illicitum enim est ut qui iura domini defendere debet in caesione lignorum, ne haec extra debitos limites probata consuetudine statutos excurrat, ius acquirat ad partem aliquotam lucrorum quae ex tali caesione provenire debent: facile enim iura domini negliget, ut lucra sibi ex caesione augeantur. Iam vero Cod. civ. hisp.-ph., a. 1275, statuit: «Contractus sine causa vel cum causa illicita nullos producent effectus. Illicita est causa quae vel legibus vel bonis moribus adversetur». Cohærent CC. gall., 1133; ital., 1119; lusit., 669; q., 989, 990, 1062; et Amer. lat., aa. cit. n. 925. Cfr. hisp., 1261, 1274, 1275, 1310 [2].

934. — *Resp. ad 2.um Ad nihil tenetur CELSUS erga CARPOPHORUM*, quia ex contractu nullo, nullum ius, nullaque obligatio exsurgere potest.

(1) Sent. Trib. Supr. 16 jun. 1904: Alcubilla, vol. 4.º, pag. 511, n. 137, ed. 6.^a

(2) Causa in contractibus appellatur finis intensus, i. e. in onerosis, utilitas, seu id quod altera pars praestare debet: in remuneratoriis, obsequium aut servitium cuius remuneratio intenditur; in gratuitis, exercitium liberalitatis. Cfr. Cod. hisp., a. 1274.

CASUS III

AN SCRIPTURA AD CONTRACTUS VALIDITATEM REQUIRATUR

CANUTUS vendidit SEMPRONIO domum suam pretio sex millia libellarum, et statutum est ut post sex dies, i. e. proxima die dominica, contractus redigendus esset publica scriptura. Die sabbati CANUTUS monuit SEMPRONIUM se rem melius considerasse et nolle iam domum vendere; et consequenter desistere a publica scriptura et a contractu, quem nullum reputat, quia nondum scriptura publica donatus est, prout exigit a. 1280 Cod. civ. **hisp.** Urget SEMPRONIUS contractus executionem et minatur deferre CANUTUM ad iudicem.

HINC:

QUAER. 1.º *An contractus inter CANUTUM et SEMPRONIUM constare debeat scriptura publica?*

2.º *An CANUTUS desistere possit a contractu inito cum SEMPRONIO?*

SOLUTIO:

935. — *Resp. ad 1.um* Contractus praedictus, cum in eo agatur de iuribus realibus transferendis, quorum valor superet mille et quingentas libellas, scriptura constare debet, iuxta a. 1280 Cod. civ. **hisp.**; sed hoc tantum significat partes se invicem posse iuridice compellere ad publicam scripturam conficiendam (a. 1279): contractus enim validus omnino est iam statim a conventionione, quae inita est quidem cum conditionibus essentialibus ad validitatem (a. 1278, inter quas non recensetur ipsa publica scriptura (1)). Vide *infra*, n. 951.

936. — *Resp. ad 2.um* *Negative*, sed in conscientia CANUTUS tenetur contractum sollemnizare publica scriptura, et praeterea debet domum tradere SEMPRONIO statim ac ab ipso pretium conventum accipiat.

CASUS IV

CONTRACTUS DE RE TURPI

1.º WALFRIDUS ELODIAM ad peccatum inducit, sub ea conditione quod eam in matrimonium sit ducturus, si votis annuerit. Verum, crimine patrato, stare promissis recusat, quia, ait, nulla proles ex pravo consortio cum ELODIA concepta est, ac proinde nullum quoque damnum reparandum.

(1) Cfr. Sent. Trib. Supr. 19 oct. 1901, 10 oct. 1904, 9 apr. 1908: *Alcubilla*, vol. 4, pag. 490.

2.º MARO, cum a FULVIA sub matrimonii promissione copulam obtinuisset, fidenter recusat servare, quamvis ex ea muliere prolem suscepit, quia, ait: 1.º non habuit seriam intentionem eam ducendi; 2.º quia ipse nimium divitiis et conditione praestat; 3.º quia ipsius parentes offensi remanerent.

3.º LEONTIUS CAMILLAM ad crimen sollicitaverat eo pacto, ut aliquam pecuniae summam esset ipsi traditurus; patrato autem peccato, fallax homo miseram feminam, remuneratione promissa vacuum, derelinquit. Cum autem id confessario aperuisset, ab eo ad pecuniam sub gravi solvendam adigitur.

HINC:

QUAER. 1.º An WALFRIDUS *ad matrimonium cum ELODIA ineundum teneatur?*

2.º An MARO FULVIAM ducere teneatur? vel ad quid sit obligandus? et quid de adductis ab eo rationibus sit dicendum?

3.º An LEONTIUS graviter peccaverit, promissam pecuniam non tradendo? si vero solvisset, an pecunia a CAMILLA servari potuisset?

SOLUTIO:

937. — *Resp. ad 1.um* WALFRIDUS, iuxta sententiam communiorum, ELODIAM ducere tenetur. Ratio est, quia contractus innominatus, *do ut des*, etc., perficitur tantum quando fit rei traditio, seu operis praestatio, et tunc cessat ratio et vis legum quae pacta turpia irritant; neque enim obligatio quae tunc ponitur in altera parte turpis est, aut ad rem turpem obligat. S. *Alph.*, n. 642, ubi dicit hanc sententiam tenendam esse. Contradicunt tamen plures recentiores ex generali principio de contractibus ob conditionem turpem invalidis. Sic *Carrière*, *Gousset*, etc. *Comp.*, nn. 867, 868, et vol. 2, n. 938.

Praeterea S. *Alphonsus* et alii communiter doctores exceptiones suae doctrinae apponunt, scilicet: 1.º si ex matrimonio timeatur pessimus exitus, ut discordia, rixae, scandala, etc.; 2.º si vir cognoverit feminam, putans eam esse virginem, sed corruptam invenerit; 3.º si futurum sit familiae dedecus; 4.º *probabilius* etiam, si vir conditione mulierem notabiliter antecellat.

Iure poen. *hisp.* et *chil.*, WALFRIDUS obligatur ad puellam dotandam (Cod. poen., a. 464); et si fuerit illa minor 23 annorum, WALFRIDUS etiam poena carceris maioris mulctaretur utpote reus stupri cum fraude. Cfr. Cod. poen. *hisp.*, aa. 458, 464; cum Sent. Trib. Supr. 29 oct. 1872, 2 dec. 1873, 7 oct. 1874 et 29 maii 1884; *chil.*, 370.

938. — *Resp. ad 2.um* 1.º MARO tenetur ad FULVIAM ducendam, si alio modo damnum reparare nequeat, quod plerumque evenit.

Ratio est: 1.º quia, licet ad matrimonium forte non obligetur ratione contractus, deficiente consensu, ab eo tamen non est eximendus ratione damnorum, quae a damnificatore necessario reparanda sunt: 2.º quia ad bonum commune ius naturae postulat ut omnis fraus a contractibus absit, et propterea obligat decipientes ut in poenam suae fraudis teneantur adversam partem deceptam omnino indemnem facere, perinde ac si nulla fraus intercessisset. Excipe tamen nisi femina ex verbis, aut ex aliis circumstantiis, ad promittentis deceptionem facile advertere potuerit: quia in eo casu sponte decipi voluisse censetur. *S. Alph.*, nn. 642, 643; *Sánchez, Sylvius, et alii communiter*.

Iure poen. hisp., a. 464. praeter ea quae dicta sunt de WALFRIDO, teneretur praeterea MARO ad prolem recognoscendam, nisi conditio originis id impediatur; et in omni casu (etiam ex Cod. poen. chil., 390) ad prolem sustentandam. Cfr. supra. n. 891.

2.º Quid vero de rationibus a MARONE adductis? Non valet *prima excusatio* ex ficta promissione deducta, quia existit damnum necessario reparandum. Igitur vel illud adaequate compenset, vel puellam ducat. — *Secunda ratio* valere potest ad MARONEM a matrimonio excusandum, si convenientem dotem FULVIAE concedat, ita ut aliud matrimonium suae conditioni congruum contrahere valeat. — *Tertia ratio* non valet, nisi in quantum damnum puellae illatum resarciri posset, ut dictum est.

939. — *Resp. ad 3.um* LEONTIUS *probabiliter* non tenetur pecuniam promissam solvere, si nullum sit damnum reparandum, ut saepius contingit, quia contractus de re turpi non valet: nec constat de obligatione aliunde proveniente. Si vero mulier iam pecuniam accepisset, *probabiliter* non teneretur eam reddere, iuxta superius dicta. *Comp.*, n. 895, etc. — Iure hisp., et Amer. lat., CAMILLA nihil a LEONTIO repetere potest, ut constat ex dictis supra, n. 925 et n. 927.

CASUS V

MINOR CONTRAHENS

1.º VICTOR, filius minor, studiorum causa a patre suo missus alio, liberio rem vitam ducere cupiens, mox omnem pecuniam a parentibus acceptam consumpsit. Quapropter aliam pecuniam mutuo ab hospite postulavit, et simul victualia ab eodem ad creditum accepit. Cum autem his debitis satisfacere non posset, horum solutionem ab eiusdem patre hospes requirit. Sed pater ea solvere renuit, quia in huiusmodi debita a filio contracta minime consensum praestitit.

2.º ALFREDUS, decem et octo annos natus, in nundinis cum

MARCELLO versans, simulat se optimam occasionem debita quaedam patris absentis solvendi habere. Hinc a MARCELLO postulat trecentos francos mutuo sibi tradendos, et a patre restituendos. Libenter hic postulatam tribuit pecuniam, fraudem nullam in adulescente suspicans. ALFREDUS vero pecuniam hanc in res vanas impendit.

HINC:

QUAER. 1.^a *An valide contrahant minores?*

2.^a *An teneantur ad solvenda debita, sive nomine proprio, sive nomine parentum contracta?*

3.^a *An eorum defectu teneantur parentes, etiam ante iudicis sententiam?*

4.^a *Quid de casu VICTORIS et ALFREDI? an ipsi, vel eorum parentes, praefata debita solvere debeant?*

SOLUTIO:

940. — *Resp. ad 1.^{am}* Validitas aut firmitas contractus a minore initi a variis locorum legibus pendet. Ad eas igitur quisque in sua regione attendere debet. — De iure naturali minores valide contrahunt, si usu pleno rationis gaudeant.

941. — Iure vero hisp.-ph. (etiam pro regionibus Hispaniae quae forali iure reguntur : 1.º Minor non emancipatus valide contrahere nequit (aa. 1261 et 1263 . Quod si contraxerit, nullitatem invocare poterit et actionem nullitatis exercere intra quadriennium (quinquen. ex ital., 1300, et lusit.) ex quo maioritatem atigerit, quamvis laesionem non fuerit passus (aa. 1300-1302 . Non autem nullitatem allegare poterit maior qui cum minore contrahit (a. 1302 . Declarata nullitate, minor restituere debet tantum id in quo factus fuerit ditior (a. 1304 , maior vero rem a minori acceptam cum fructibus suis, vel pretium cum redditibus legalibus (a. 1303 . — Cohæret rus ital., 1106, 1107, 1300 seq.; lusit., 98, 99, 668; aeq., 248, 1437, 1672 seq.; arg.-par., 327, 293, 1158, 1124 seq.; bras., 6, 147, 1; chil., 253, 1447, 1682 seq.; col., 301, 1504, 1721 seq.; nic., 256, 1078, 1682 seq.; per., 1247, 2281, 2282, 2294; ur., 1254, 1534 seq.; Salv., 300, 1433, 1668 seq.

N. B. a Minor nullitatem invocare poterit, etiamsi dum contraxit se obligaverit per specialem promissionem ad solvendum in omni eventu et renuntiaverit privilegio sibi a lege concessio. — b Censetur factus ditior, si rem acceptam consumpserit in usus necessarios et utiles. S. Alph., n. 757.

2.º Poterit tamen minor *pater*, inire valide capitulationes matrimoniales (a. 1318 ; facere et acceptare donationes in contractu antenuptiali (a. 1329 , et etiam testamentum facere possunt minores utriusque sexus, qui aetatem compleverint 14 annorum (item

omnes puberes ex iure aeq., a. 255; chil., 261; col., 309; Salv., 305; at ex cost., 501, debent habere saltem 15 annos; et 18 ex per., 685).

3.^a Minor non emancipatus, qui de consensu parentum independenter ab ipsis vivit, vande contrahit quoad bona acquisita suo labore ac industria a. 160 et Sent. Trib. Supr. 18 ian. 1888).

4.^a Item minor si commercium exerceat, annum 21 iam compleverit, et subiectus non sit potestati paternae vel maternae, neque auctoritati maritae, et aliunde liberam habeat bonorum suorum dispositionem, valide emere et vendere potest quascumque res ad suum commercium spectantes (a. 4 Cod. commerc.).

5.^a Minor etsi emancipatus fuerit, non potest *mutuum* petere, vendere vel gravare bona immobilia nisi consentientibus respective patri, matri nisi haec ad alias nuptias transierit, vel uxore Cod. civ., aa. 59, 317 et 324. Ita etiam iure hol.; at iure chil., 305; col., 345; mex., 523; nic., 502; q., 321, 322; Salv., 347; ur., 275. minor qui post completum annum 18, habilitationem aetatis obtinuerit, nequit absque iudicis facultate vendere vel gravare bona immobilia, nec approbare rationes tutelae; reliquos contractus generatim perficere potest.

6.^a Rescissionem contractuum, quos tutor sine facultate accepta a consilio familiae inierit, petere minor poterit, etiam intra quadriennium ex quo eius incapacitas cessaverit, si laesionem fuerit passus ultra quartam partem valoris totius rei (aa. 1291, 1299). Haec tamen actio rescissoria, cum subsidiaria sit, adhiberi nequit, si alia actio existat, cuius ope damni reparatio obtineri possit (aa. 1294 et 1299).

Qua aetate maioritas attingatur in diversis **Hisp.** regionibus aut in **Ital.**, **Lusit.** et in diversis nationibus **Amer. lat.**, vide in **Comp.**, n. 897.

942. -- *Resp. ad 2.^{am} Affirmative per se*, nisi per iudicis sententiam excusentur; quia, ut diximus, contractus minorum de iure naturali sunt validi, usquedum iuridice irritentur. Minor autem beneficio legis uti non potest, iuxta plures, ut eximatur a restitutione pecuniae, quam mutuo accepit aut dilapidavit, licet nullum lucrum inde reportaverit: quia tenetur adimplere obligationem quam certo novit, cum pecuniam postularet. Ipsius vero culpae tribui debet, si nullum emolumentum acceperit.

Contrarium tamen ut probabilius habent **Marres**, lib. 3, n. 129; **Allegre**. Le Cod. civ. commenté, a. 1395 (Cod. gall.); **Noldin**, De praeceptis, n. 519; **Génicot**, n. 580. Ratio: quia lex civilis hanc minorum inhabilitatem statuit, ne minores bona dilapident et ne alii illorum imperitiis abutantur: atqui hunc scopum non attingeret nisi tolleretur in utroque foro omnem obligationem ex huiusmodi

contractibus ortam; ergo... Alius igitur suae imprudentiae vel malitiae damnum adscribat. *Comp.*, n. 900.

Resp. ad 3.^{am} Negative, nisi in contractum consenserint. Nemo enim obligationem ratione contractus suscipit, nisi in illam consenserit. Neque parentes de iure *naturali* pro filiis respondere debent, nisi eorum debitis efficaciter cooperari fuerint. Ergo parentes ante iudicis sententiam non sunt compellendi *per se* ad restitutionem pro filiis faciendam. Recole dicta supra, n. 740.

943. — *Resp. ad 4.^{am} 1.º VICTOR probabilius* tenetur ad omnia debita, quae fecit, solvenda, quia pecunia et victualia ab hospite in eius beneficium ipsi praestita sunt. Si nunc ob impotentiam excusatur, suspenditur obligatio, non vero solvitur. Igitur, quando bona propria habebit, ex eis debita prius contracta solvere tenebitur. — Verumtamen cum opposita sententia probabilis videatur, non esset deneganda absolutio VICTORI, si hic vellet rescissionem contractus postulare et ipse, cum possit, restituat ea quae in usus necessarios et utiles expendit, iuxta ea quae numero superiori dicta sunt.

Quid vero de patre VICTORIS? Recte agit denegando solvere ex propriis bonis debita a filio cum tanta prodigalitate, ipso inscio, contracta. Sibi imputare debet hospes, si in VICTORE adeo imprudenter confusus fuit.

2.º ALFREDUS pariter debita a se contracta sive proprio, sive patris nomine, compensare tenetur, saltem quando poterit, si hic et nunc in impotentia versetur. Non enim ipsi prodesse potest fraus et malitia sua, quia finxit se agere nomine patris sui: *fraus enim sua nemini patrocinari debet*. Secus omnia impune a minoribus depraedationi traderentur. MARCELLUS, qui optima fide officium praestare putavit, iacturam pecuniae suae facere non debet. Clamat enim aequitas naturalis, eum indemnem faciendum esse. Neque pater ALFREDI pro eo solvere tenetur, ut de VICTORIS parente dictum est. *Elbel*, n. 310; *Gousset*, n. 747. *Comp.*, n. 897, etc.

CASUS VI

UXOR CONTRAHENS 1.º

1.º GERTRUDIS, mulier viro alligata, inscio marito, bona quaedam paraphernalia vendit, ad solvenda debita sibi et coniugi communia. Mortuo autem viro, inducitur a vicino, qui bona vendita ambiebat, ad contractus venditionis rescissionem iuridice impetrandam. Maiori pretio oblato illicta, GERTRUDIS, huic vicino morem gerens, nullitatem opponere statuit.

2.º CAELINA, vivente marito, sed ipso inscio, dotis partem ven-

didit ad extinguenda debita liberiore vita contracta. Filii vero, utroque parente defuncto, venditionis rescissionem postulant, et bona a matre vendita cum damno emptoris recuperant.

HINC:

QUAER. 1.º *An vel quatenus uxor contrahere possit?*

2.º *An GERTRUDIS, in primo casu, potuerit rescissionem venditionis licite et iuste postulare? et si obtineat, an pecuniam ab emptore acceptam reddere debeat?*

3.º *An filii CAELINAE, in secundo casu, potuerint iuste contractus a matre initi rescissionem petere?*

SOLUTIO:

944. — *Resp. ad 1.um* Quod ad contractus uxorum spectat, etiam ad varia iura attendendum est. Ex iure **hisp.**, uxor generatim contrahere non potest, sine speciali consensu mariti (aa. 61, 62) et in huius defectu sine iudicis auctoritate (**hisp.**, aa. 188, 225; **phil.**, 49, 50, decr. 29 dec. 1889; *q.*, 176-178; **lusit.**, 1193 seq.). Ideoque actus, quos sine tali auctoritate posuit, rescindi debent, si eius maritus, aut ipsius mariti heredes, non vero alii, nullitatem intra quadriennium a solutione matrimonii (a. 1301) opponant (a. 65). Uxor nullitatem opponere nequit (**hisp.**, a. 65, et Sent. Trib. Supr. 1 maii 1906. Vide *Alcubilla*, v. Contratos civiles, vol. 4, pag. 522, ed 6.^a).

[Cohaerent generatim Cod. *ital.*, a. 137 (1); **lusit.** et **Amer. lat.** Cfr. v. gr. **bras.**, 241-245 (excepto **cost.**, iuxta quem uxor habilis est ad contrahendum sine consensu mariti, nec iudicis facultate, a. 78); sed ipsa uxor nullitatem allegare potest iuxta Cod. *ital.*, 137; **aeq.**, 1674; **bras.**, 249; **chil.**, 1684; **col.**, 1743; **nic.**, 1684; **per.**, 182-186, 972, 1347, 1957, 1868, 1956, 2281, 2284; **Salv.**, 1670; **ur.**, 146.]

945. — *Excipe*, iure **hisp.**: 1.º Casus in quibus administratio bonorum ad ipsam ex toto vel ex parte pertineat; sed adhuc in iis casibus generatim alienare bona non poterit sine mariti vel iudicis auctoritate. Cfr. **hisp.**, aa. 59, 62, 63, 73, 187, 220, 225, 229, 1365, 1384, 1436, 1441 et 1443; **lusit.**, 1190. Idem fere ex **phil.**

2.º Etiam contrahere potest absque speciali consensu viri quando comparat ea quae necessaria sunt ad familiae sustentationem (**hisp.**, 62; **phil.**, 51 decr. 29 dec. 1889).

3.º Uxor, quae aetatem 21 annorum compleverit, *commercium exercere* valet, facultate per publicam scripturam a marito accepta, et praesumitur facultatem habere, si sciente marito commercium exerceat (**hisp.**, Cod. commerc., aa. 6 et 7). Cfr. etiam Cod. commerc. **per.**, a. 6 seq.; *q.*, 179.

(1) Ex lege 17 iul. 1919 mariti consensus non requiritur ut possit contrahere de paraphernalibus, sed tantum de dotalibus.

4.º Uxor, iuxta leges generales, pro libitu disponere potest de bonis suis *per testamentum* absque ulla mariti interventione. Ratio est, quia parvi refert mariti, quatenus mulieris domini, quae-nam futura sit uxoris dispositio testamentaria, cum testamentum effectum suum non sortiatur, nisi post matrimonii dissolutionem (*hisp.*, 63, 1.º; *phil.*, 53 *decr. cit*; *q.*, 184).

5.º Si maritus fuerit iudicialiter *absens* declaratus, tunc mulier, si maior sit, poterit libere de bonis *propriis* disponere (*hisp.-ph.*, 188), non autem alienare nec hypothecae subiicere *bona mariti vel communia*. Quoad ea quae hic dicta sunt 1.º-5.º cohaeret fere *ital.*, 134, 135. **Comp.**, n. 902.

946. — *N. B.* 1.º Uxor sine consensu mariti donationes facere nequit. Ita *hisp.*, a. 61; *phil.*, 49 *decr. cit.*; [*aeq.*, 131; *arg.-par.*, 1842 (1808); *bol.*, 134; *chil.*, 137; *col.*, 182; *nic.*, 140; *mex.*, 198, 2630; *per.*, 182; *Salv.*, 185; *ur.*, 136. Contrarium tenet *cost.*, a. 78.]

2.º Coniuges, nisi separatio bonorum inter ipsos in pactum ante matrimonium fuerit deducta, vel postea iudicialiter decreta, inhabiles sunt: a) ad aliquid sibi mutuo donandum *inter vivos*, exceptis modicis donationibus. Ita *hisp.-ph.*, aa. 50 et 1334; *ital.*, 1054; [*arg.-par.*, 1841 (1807); *bol.*, 674; *per.*, 627; *ur.*, 1631; *ven.*, 1131 (1033). *Contr. tenet cost.*, 78.

Iure vero *chil.*, 1138 seq.; *col.*, 1196; *mex.*, 2114 seq.; *nic.*, 1138 seq.; *Salv.*, 1164 seq., coniugibus inter se facere donationes licet; omnes tamen sunt revocabiles ad nutum donantis, nec confirmantur irrevocabiliter nisi post huius mortem.]

b) Aut vendendum. Ita *hisp.-ph.*, a. 1458; *lusit.*, 1564; [*aeq.*, 1786; *arg.-par.*, 1392 (1398); *chil.*, 1796; *col.*, 1852; *mex.*, 2840; *nic.*, 1796; *per.*, 627, 1347; *Salv.*, 1782; *ur.*, 1649].

c) Aut permutandum (*hisp.-ph.*, aa. 1458, 1541).

3.º *Omnes* dispositiones iuris *hisp.*, quae in his nn. 944-946 recensentur, *vim legis habent etiam in omnibus Hisp. regionibus quae forali iure reguntur* (aa. 12 et 61. Cfr. Resolución de la Direcc. gral. de Hipotecas, 28 nov. 1898 y 6 dic. 1898: *Alcubilla*, Ap. de 1898, pag. 690). **Comp.**, nn. 902, 941.

947. — *Resp. ad 2.um* 1.º Ut patet ex dictis, GERTRUDIS nullitatem opponere potuit iure *aeq.*, *bras.*, *chil.*, *col.*, *nic.*, *per.*, *Salv.*, *ur.*; non autem iure *hisp.-ph.*, *cost.* et reliq. *Cod. Amer. lat.*

2.º In casu in quo (iuxta diversa iura) ipsa uxor aut heres mariti rescissionem contractus obtineret, pecuniam ab emptore acceptam ex integro restituere deberet, quia, rescisso contractu, singulae partes in pristinum statum restitui debent. Rescissio, ut patet, iure *cost.* locum in casu non haberet.

948. — *Resp. ad 3.um* Filii CAELINAE beneficio legis uti possunt ad bona a matre vendita recuperanda, quia damnum ex illa ven-

dotare potuerat. Debet igitur sibi imputare emptor, quod cum muliere sui potestate viri constituta contraxerit. *Georg.* n. 774.

CASUS VII

Uxor contrahens 2.^a

SOPHIA virum aere alieno pressum habet. Eius nomine et in eius communium, uxor pecuniam sibi mutuo tradendam ab ELODIA efflagitat. Haec vero suspiciens statum rerum mariti huius latorem esse, ait: «Pecuniam ista in vii tui favorem minime tradam, nisi tu, quae notabili gentes fide, pro illo spondeas». Spondet solas SOPHIA, sed vir, haud multo post, cessionem bonorum omnium facere addigit, et merito confectus e viis excedit. Pecuniam suam confestim repetit ELODIA. At SOPHIA solvere abnuat, quia ex lege, ait, spondere non potuit absque mariti consensu.

HINC:

QUAER. An SOPHIA pecuniam ab ELODIA acceptam restituere debeat?

SOLUTIO:

949. — *Resp. ad 1.^{am} Affirmative iure cost.* Verum si revera spondendi voto auctor, potuit quidem nullitas invocari iure aeq., bras., chil., col., nic., per., Salv. et ur., ab ipsa: iure autem hisp.-ph. et reliquorum Orbium Amer. lat., a mariti heredibus: et tunc SOPHIA libera fuisset ab obligatione restituendi pecuniam, modo nempe beneficio legis, quae intendit cavere ne mulieres ob levitatem vel inexperienceiam sibi vel marito, per contractus temere viros, documentum afferant. Hoc tamen beneficio uti in conscientia non potuisset, si mala fide SOPHIA egisset: si nempe dum pro marito sponderet, animum iam habuisset non standi promissis, quaerendo scilicet ut sive per se sive per maritum aut per eius heredes nullitas invocaretur. Cfr. dicta supra. n. 944. et *Génicot*, Casus, 1, pag. 313.

CASUS VIII

CONSENSUS IN CONTRACTU

1.º LUCANUS RUTILIO domum 1.500 fr. vendit. Perfecto ex utraque parte consensu, statuitur quod die sequenti, hora nona matutina, adveniens esset notarius instrumenti conficiendi gratia. Interea vero id casu rescit GERMANUS, qui hanc domum ambiens, pretium maius offert, ut sibi tribuatur. Hinc LUCANUS renuit stare conventionibus prius initis, nisi RUTILIUS pretium a GERMANO oblatum solvat.

2.º Ivo decem frumenti mensuras ANDREA vendiderat. Cum autem eas non statim tradidisset, et interea frumenti pretium repente crevisset, Ivo iam non vult frumentum tradere, nisi emptor illud iuxta actualem valorem solvat.

3.º TIBERIUS equum HILARIO vendit, cum est vino captus. Die autem altera, mente sanior factus, contractum hunc vult rescindere: obsistit emptor. Tunc TIBERIUS venditionem confirmat ea conditione, ut HILARIUS sibi auxilium praeestet ad grave damnum MARINO inferendum.

HINC:

QUAER. 1.º *Qualis esse debet consensus in contractibus?*

2.º *An LUCANUS iniuste egerit, pretium domus adaugendo?*

3.º *An Ivo potuerit pretium maius ab emptore requirere, posthabila conventionem?*

4.º *An valeat venditio equi facta ab homine vino capto? et an secundus contractus de damno inferendo priorem confirmet?*

SOLUTIO:

950. — *Resp. ad 1.^{am}* Consensus in contractibus debet esse externus, internus, mutuus, liber et deliberatus, cum ea sentiet deliberatione quae ad peccatum grave requiritur. Cfr. *Dig.*, l. 2, tit. 14, leg. 1, § 2; *Cod. gall.*, a. 1109 seq.; *ital.*, 1108 seq.

Consensui opponitur error, dolus, vis et metus. Error est falsa rei apprehensio. Vide n. 953.

Vis est maioris rei impetus, qui repelli non potest. *Dig.*, l. 4, tit. 2, leg. 2. — Metus dicitur mentis trepidatio instantis vel futuri periculi causa. *Dig.*, l. 4, tit. 2, leg. 1. Cfr. etiam *Decretal.*, l. 49, c. 5-7.

951. — *Resp. ad 2.^{am} Affirmative.* Etenim iure tum romano tum hisp., ital., lusit. et Amer. lat., venditio perficitur solo vendentium consensu. At si contrahentes voluerint ut non aliter contractus valeat quam si in scripturam redigatur, venditio tunc demum perfecta intelligetur cum instrumentum confectum et conscriptum fuerit (aeq., a. 1792; chil., 1802; col., 1858; nic., 1802; per., 1330; Salv., 1788). In casu contrahentes non statuerunt contractum esse nullum donec in scripturam redigeretur. Vide supra, n. 935. Iure phil., ex a. 335, 5.º, *Cod. proc. civ.*, contractus habetur inefficax in casu, si in scriptis non fuerit redactus.

Resp. ad 3.^{am} Ivo per se conventioni prius initae stare debet, quia quamvis supponatur hic nondum mensuratum frumentum, de iure tamen naturali et iure positivo tum hisp., tum ital., lusit. et Amer. lat. (si forte excipias arg.-par. et mex. cum rom., per consensum praestitum, ad rem pro tali pretio tradendam se obli-

gavit. Ita etiam iure **phil.**, a. 335, 4.º, Cod. proc. civ., si pretium 500 fr. non excedat.

A fortiori ex omni iure teneretur stare contractui, si triticum iam fuisset mensurae subiectum, quamvis nondum traditum esset.

Tota differentia inter diversa iura in eo est quod alia ante rei traditionem non concedunt nisi ius *ad rem* (*rom.*, **hisp.-ph.**, 1450).

952. — *Resp. ad 4.º* Venditio prima equi omnino invalida est, si TIBERIUS vino captus perfecte sui compos non fuerit, ut in casu supponitur. Iniuste primum egit emptor, obstando ne venditor a contractu resiliret. Nec valet ratihabitio contractus sub conditione turpi facta, saltem antequam haec conditio adimpleatur, quia, hac posita conditione, de iure *naturali* irritatur. Attamen, damno illato, *probabiliter* valet haec contractus confirmatio. Igitur, ante factum cooperationis in damnum, HILARIUS equum reddere debet; postea autem *probabiliter* bestiam retinere potest, iuxta dicta supra in primo casu et sequentibus. *Gury*, n. 778. **Comp.**, nn. 907, 1029.

CAŒUS IX

ERROR ET DOLUS IN CONTRACTU

ANACLETUS praedium rusticum habebat, quod irrigabatur aquis emptis a domino vicini praedii superioris; sed ANACLETUS res ita disposuerat ut aquae viderentur quasi erumpentes in proprio praedio, et e proprio fonte perpetuo manantes. CATALDUS, qui iam a multo tempore desiderabat fieri dominus alicuius praedii cum aquis illic manantibus, volens praedium illud emere, putavit revera aquas manare ex proprio illo praedio, et ita ei plus minus clare significatum est. Unde conventum est de pretio centum millia libellarum seu pesetarum, cum verum pretium vix esset octo libellarum millia, ut ex aliis transmissionibus et iudicio peritorum nunc constat. Post decem menses a capta possessione, aquarum dominus pretium earum exigit a CATALDO, qui valde miratus est dixitque aquas esse suas ex proprio praedio manantes ac proinde nihil solvere debere. Sed die sequenti non minori admiratione conspicit fontem exsiccatum nullasque iam aquas ab eo scaturire, unde facile totum negotium clare intellexit.

HINC:

QUAER. 1.º *An et quatenus valeat contractus initus inter CATALDUM et ANACLETUM?*

2.º *Ad quid teneatur ANACLETUS?*

SOLUTIO:

953. — *Resp. ad 1.º* Contractus est invalidus, quia eum invalidat error circa substantiam rei, ~~vel~~ etiam circa circumstantias

quae praecipue contractui causam dederunt. Cod. hisp.-ph., aa. 1265, 1266; *ital.*, 1110; *lusit.*, 639 seq.; *aeq.*, 1443-1445; *bras.*, 86 seq., 92 seq.; *chil.*, 1453, 1454; *col.*, 1510-1512; *mex.*, 1293; *nic.*, 1453, 1454; *per.*, 1290 seq.; *q.*, 992; *Salv.*, 1439-1441; *ven.*, 1185 (1082).

Etenim circa aquam in praedio manantem adest error substantialis: putabat aquam emere et non emit. sed ad summum conductam habebit; et volebat praedium cum aqua propria ibi manantem et non habet, et haec circumstantia praecipue contractui causam dedit. Adest praeterea dolus gravis ab una tantum parte adhibitus. Dolus enim adest, cum verbis insidiosis, vel insidiosae machinationibus unius compartis. altera pars inducitur ad ineundum contractum, quem alias non iniret aa. 1269, 1270, 1317; *gall.*, 1109; *ital.*, 1115; *lusit.*, 633. [Cfr. Cod. *aeq.*, 1443; *chil.*, 1458; *col.*, 1515; *mex.*, 1297; *nic.*, 1458; *per.*, 1298; *Salv.*, 1444]. Dolus irritat contractum, si *gravis* sit vel det causam contractui, et ab altera tantum parte adhibitus a. 1270. Vide aa. 1301, 1302. Quae omnia locum habent in casu nostro. Cfr. supra, n. 950.

954. — *Resp. ad 2.^m* ANACLETUS tenetur in conscientia restituere CATALDO excessum supra verum pretium, si CATALDUS hac pretii imminutione vult praedium retinere: secus debet huic restituere totum pretium a CATALDO acceptum, eumque servare indemnem ab expensis inutiliter factis in scripturis, etc.

CASUS X

DOLUS IN CONTRACTU

1.º VINCENTIUS, cupiens domum suam summo pretio LEONI, vicino suo, vendere, simulat se de huius domus venditione agere cum URSINO, homine iracundo, rixoso, et ab omnibus vicinis reformidando. Tunc LEO festinat ei pretium requisitum offerre, ne vicinum adeo ingratum sortiatur.

2.º NARCISSUS a GORDIANO pecuniam mutuo acceperat, cum pacto de fenore legali quotannis solvendo. Anno elapso, NARCISSUS, censum annum retribuendo, dicit GORDIANO: «Nolo ego in posterum tibi concedere, nisi quatuor pro centenis singulis: quod si nolis, totam pecuniam tuam tibi restituam». Porro non erat ille sic peracturus: pecunia enim indizebat, GORDIANUS, ad idolum non advertens, consensum praestat.

HINC:

QUAER. 1.º *An sit validus contractus in primo casu? et an VINCENTIUS aliquid emptori restituere debeat?*

QUÆR. 2.º An NARCISUS, in secundo casu, teneatur solvere *fenus, ut antea solvebat?*

SOLUTIO:

955. — *Resp. ad 1.um* 1.º Contractus videtur validus quoad substantiam, si LEO libenter quidem domum acquirat, utpote sibi vere utilem: licet enim eam, secluso dolo, non emisset, non tamen censetur proprie inivitus. Attamen in hoc casu, saltem quoad excessum supra iustum summum domus pretium, decipitur emptor; proinde pro illo pretii excessu saltem ius ad compensationem habet.

2.º Contractus *probabiliter* habendus est ut invalidus, si donus eventui sit parum utilis, ita ut valde aegre, seu cum magna voluntatis repugnantia eam emerit, et unice quidem ad vicinum adeo inivisum a se removendum, quia tunc consensus est omnino erroneus, seu error aut dolus est vere causa movens contractus. — Nihilominus cum metus incussus sit tantum levis, adhuc contractus saltem *probabiliter* validus est iuxta sententiam S. Alph.; G. vicot. Casus, pag. 317; Comp., n. 915.

956. — *Resp. ad 2.um* Distinguendum est: 1.º NARCISSUS non facit iniuriam GORDIANO, nec proinde tenetur solvere quinque pro centum in posterum, si habeat pecuniam vel habere possit (v. gr. ab alio mutuata, licet eodem auctario 5 %) ut sortem refundat; quia reapse cedit de iure suo sortem refundendi, eaque refusa, GORDIANUS forte non plus accipiet.

2.º Si vero NARCISSUS pecuniam non habeat, nec habere possit, mentitur et iniuriam facit, ac proinde ad restitutionem tenetur, quia de potestate refundendi non cedit, cum potestate illa careat; proinde ius imminuendi pensionem non habet, et stare contractui tenetur. — Nec dicas intervenire dolum in *primo* casu, aequè ac in *secundo*: nam in *primo* casu dolus non est iniustus, cum NARCISSUS ius habeat contractum rescindendi; secus vero in *secundo* casu. Reuter, n. 122; Lacroix, nn. 635 et 1018.

CASUS XI

METUS IN CONTRACTU

1.º NICETAS metu gravi adigitur ad aliquod donum ALIPIO, cognato suo, erogandum, et ad agrum DRUSILLO, vicino suo, vendendum.

2.º SIDONIUS vicinum habet improbum, a quo mala gravissima reformidat; minas enim mortis et incendii pluries repetitas in mediis querelis ab ipso audivit. Ut illum ad discedendum cogeret, eius domum summo pretio emit.

HINC:

QUAER. 1.º *An contractus ex metu gravi initus sit validus? et quid de utroque contractu in primo casu proposito?*

2.º *An valeat contractus emptionis domus in secundo casu?*

SOLUTIO:

957. — *Resp. ad 1.um Triplex datur sententia probabilis:*

I.^a SENTENTIA dicit esse irritos quando saltem metus est iniuste incussus a contrahente ad extorquendum consensum.

II.^a SENTENTIA dicit irritos *gratuitos*, validos onerosos.

III.^a SENTENTIA, quae est *Lugonis*, dicit tam gratuitos quam onerosos esse validos iure naturae, sed rescindibiles.

Huic tertiae sententiae standum videtur etiam iure *recentiori*, iuxta ea quae dicta sunt supra, n. 926, II.^a; et in hoc sensu intelligendi sunt Cod. *hisp.-ph.*, aa. 1267, 1268; *ital.*, 1111-1113; *lusit.*, 666; *aeq.*, 1446; *bras.*, 98 seq.; *chil.*, 1456; *col.*, 1513; *mex.*, 1298, 1299; *nic.*, 1456; *per.*, 1244; *Salv.*, 1442; *ven.*, 1186 (1083).

Ergo donatio NICETAE eiusque venditio validae, sed rescissioni obnoxiae, habendae sunt. *Comp.*, n. 916.

Cohaeret can. 103, § 2, ubi statuit: «Actus positi ex metu gravi et iniuste incusso vel ex dolo, valent, nisi aliud iure caveatur; sed possunt ad normam can. 1684-1689 per iudicis sententiam rescindi sive ad petitionem partis laesae sive ex officio».

958. — *Resp. ad 2.um Controvertitur: emptio domus a SIDONIO peracta probabiliter iure naturae (etiam iure recentiori) est valida, sed rescindibilis, ut patet ex dictis; quia, licet metus non fuerit incussus in ordine ad contrahendum, contractus tamen non fit nisi ad propulsandam iniustam vexationem ex parte alterius contrahentis. Validus omnino esset, si metus ille ab alio tertio nec in ordine ad contrahendum proveniret; secus vero si in ordine ad contrahendum. Hisp.-ph., a. 1268; ital., 1111; lusit., 666; aeq., 1447; bras., 101; chil., 1457; col., 1514; mex., 1298; nic., 1457; per., 1244; Salv., 1443; ven., 1186 (1083). Comp., n. 917.*

CASUS XII

CONDITIO IN CONTRACTU

FRIDERICUS, homo dives, sed improles, iam iam moriturus, sequentia constituit legata: 1.º dedit ROSAE, puellae tenuis conditionis, 1,000 nummos, si nubat; 2.º dedit ROSALIAE, filiae spiritali, seu a baptismo, 100 aureos, si religionem ingrediatur; 3.º dedit ROSINAE, famulae suae, 300 scuta, si apud CATHARINAM, uxo-

rem suam. maneat. Sed, mortuo legatore, ROSA monialis fieri cupit, ROSALIA nuptias ambit, et CATHARINA, uxor, in monasterio se includit, ubi ROSINA, famula, illi servire non potest.

HINC:

QUAER. 1.º *An ROSA legatum servare possit, licet conditionem non adimpleverit?*

2.º *An ROSALIA ius ad legatum habeat?*

3.º *An ROSINAE legatum competat, licet dominae non adhaereat, cum ipsi inservire nequeat?*

SOLUTIO:

959. — *Resp. ad 1.um* ROSA ius habet ad legatum, quia testator evidenter ei favere voluit, ut statum honestum amplecteretur, et e periculis corporis et animae eriperetur. Insuper status religiosus est vere connubium spirituale, et si a testatore excluderetur, esset conditio turpis, quae pro non adiecta censeretur. Quare legans praesumitur voluisse ROSAE succurrere, ut honeste nubere posset, si vellet, aut alium statum honestum eligere ac servare.

Iure **mex.**, a. 3265, omnino ROSAE legatum debetur, quia habetur pro non adiecta conditio heredi aut legatario imposita statum eligendi aut non eligendi.

Praeterea legatum relictum puellae sub conditione ut non nubat, debetur ei etiamsi nubat. Haec enim conditio habetur pro non adiecta. Vide infra, n. 962. Valet tamen conditio iure **hisp.**, a. 793, si coniugi superstiti imponatur a defuncto coniuge, vel ab huius ascendentibus.

Attamen attende ad circumstantias. Etenim si testator dixerit: «Lego ROSAE mille aureos, si PETRO consanguineo meo nupserit», corrumpit dispositio, nisi illi nubat, quia legans voluit favere non soli ROSAE, sed etiam consanguineo suo PETRO. *S. Alph.*, n. 930; *Reuter*, n. 131. **Comp.**, n. 983.

960. — *Resp. ad 2.um* ROSALIAE quoque legatum debetur, quia ex circumstantiis etiam praesumi potest testatorem voluisse ei speciali modo favere, cum in eius baptismo patrinus fuerit; nec censetur intendisse eam legato destituere, si ad religionem se vocatam non sentiat. *Cfr. mex.*, aa. 3262, 3265.

961. — *Resp. ad 3.um* Quid de ROSINA famula? Etiam ipsi indulgendum videtur, quia per ipsam non stetit quominus apud CATHARINAM non maneret. Etenim testator voluit prospicere tum uxori, disponendo ut famula fidelis eam soletur eique inserviat, tum ipsi famulae, quae sibi non mediocriter satisfecit, cum exoptat eam suae coniugi adhaerere. Ergo etiam ROSINAE concedendum est legatum. Ita etiam iure **hisp.-ph.**, a. 1119; *ital.*, 1169; *lusit.*, 679, 1743, 1744; **bol.**, 769; **bras.**, 120; **cost.**, 682; **mex.**, 3262, 3265; **ven.**, 1235 (1135). **Comp.**, n. 931, 5.º

CASUS XIII

CONDITIO APPOSITA IN TESTAMENTO

TIBURTIUS praedium urbanum legavit BERTHAE sub conditione ut matrimonium non contrahat. Desiderabat enim ut ea religiosa fieret. Quod si contrahat, praedium illud transire debet ad heredem CORNELIUM. Nunc BERTHA, ne praedium amittat, in concubinato vivit cum POTAMIO et praegnans evadit. Parochus autem urget ut BERTHA et POTAMIO matrimonium contrahant, sed BERTHA timet amittere legatum.

HINC:

QUAER. *An BERTHA matrimonium contrahere possit et legatum conservare?*

SOLUTIO:

962. — *Resp. Affirmative.* Conditio illa testamento apposita est nulla, tum ex iure canonico *Bull.-Palm.*, vol. 3, n. 1682, tum ex iure rom. lib. 35, tit. 4, ff. 22 *Quoties*, de Cond. et demonstr., tum ex iure hisp.-phil., aa. 792, 793: [lusit., 1808: aeq., 1804: chil., 1874: col., 1132 ref. per et art. 720 de la ley 95 de 1890: guat., 822: mex., 3265: nic., 1874: per., 799: ur., 927: ven., 904 811]. *Comp.*, n. 932.

Ratio est, quia talis conditio, etsi bona sit intentio testatoris, ut in casu apparet, per se censetur turpis, quia inducit ut etiam ex casu patet heredem aut legatarium ad malum, qui, timore amittendi hereditatem aut legatum, vivet in concubinato publico aut secreto. *Cfr. Luceo*, disp. 32, n. 370: *Waffelsert*, vol. 1, n. 749. *Vide supra*, n. 959.

Potest tamen relinqui habitatio, pensio, usus, vel usufructus alicui personae pro toto tempore quo manserit caelebs vel vidua: hisp.-phil., a. 793: [aeq., 1865: chil., 1876: col., 1134: mex., 3266: nic., 1876: ur., 928: ven., 904 811].

CASUS XIV

EFFECTUS CONTRACTUM 1.º

RUTILIUS accedit ad SALVIUM ut solvat debitum, eique tradit monetam cartaceam mille pesetaram. SALVIUS dicit illam monetam esse illegitimam, RUTILIUS vero eam esse omnino legitimam propugnabat. Casu illic praesentes aderant THEODULPHUS, THARSICIUS et PONTIANUS, qui omnes dixerunt monetam illam esse omnino legitimam. Tunc SALVIUS dixit RUTILIO: «Moneta deferatur

ad societatem bancariam ex qua procedit, et, si societas eam admittat uti legitimam, ego solvam cenam decem libellarum pro unoquoque ex quinque qui hic adstamus; secus tu solves». RUTILIUS et reliqui omnes dixerunt: «Placet». Rem obtinuit RUTILIUS, et tunc dixit SALVIUS: «Si vobis placet, loco cenae pretio illo quinquaginta pesetarum emanus syngrapham loteriae; cui omnes pariter assensum suum praebuerant, eamque emit SALVIUS et penes se servavit. Syngraphae illae praemium contigit viginti millia pesetarum, quae inter se dividerant RUTILIUS et SALVIUS; at THEODULPHUS, THARSICIUS et PONTIANUS reclamant singuli quintam partem seu quatuor pesetarum millia, quibus alii respondent eos non habere ius ullum nisi forte ad cenam decem pesetarum, quia contractus eam vim iuridicam habebat tantum inter partes contrahentes (Comp., n. 920) seu inter RUTILIUM et SALVIUM; reliqui nihil de suo contulerant.

HINC:

QUAER. *An ex contractu inito inter RUTILIUM et SALVIUM ius aliquod exurgat in favorem THEODULPHI, THARSICII et PONTIANI, et quale sit hoc ius?*

SOLUTIO:

963. — *Resp. Affirm.* Etenim, quamvis contractus per se effectus producat tantum inter personas contrahentes eorumque heredes, si tamen in illo fiat stipulatio aliqua in favorem aliorum, hi ius acquirunt, dummodo acceptationem significant suam ei qui obligatur antequam stipulatio revocetur a. 1257. A qui totum hoc habetur tum in *primo*, tum in *secundo* contractu, in quibus stipulatio facta fuit in favorem THEODULPHI, THARSICII et PONTIANI eodem tempore acceptantibus, et quidem ad eam partem cum contrahentibus. Ergo THEODULPHUS, THARSICIUS et PONTIANUS ius habent ad eandem quotam praemii, sicut habebant ad eandem cenam, et quidem ex iure stricto. Ergo unicuique ex illis debentur quatuor pesetarum millia, non secus ac debentur RUTILIO et SALVIO 1. Neque hic agitur de donatione verbali, quae iuxta a. 632 exigit ad valorem simultaneam traditionem rei donatae, sed de vero contractu in quo habetur stipulatio in favorem tertii, qui eam accepit modo et tempore debito.

(1) Cfr. Sent. Trib. Supr. 6 oct. 1883. *Alcubilla*, vol. 4, pag. 556, 558.

CASUS XV

EFFECTUS CONTRACTUUM 2.º

1.º CALLIMACHUS scripsit NICANDRO, Matriti commoranti, ut pro ipso CALLIMACHO et pro BERNARDO, ipsius amico, emeret syngrapham loteriae, prout mutuo inter se convenerant, eique indicaret numerum syngraphae. Haec omnia fideliter NICANDER exsecutus est, et penes se syngrapham servavit. Contigit ut illa syngrapha praemio non contemptibili donaretur, idque ex ephemeridibus innotuit tum CALLIMACHO tum BERNARDO. Hic scripsit NICANDRO ut sibi servaret dimidiam partem praemii, sed CALLIMACHUS e contra voluit primo ut NICANDER diceret BERNARDO numerum syngraphae praemio donatum non esse illum quem ipse emerat pro CALLIMACHO et BERNARDO, quod facere NICANDER omnino recusavit; deinde noluit CALLIMACHUS ut quidquam daretur BERNARDO, quia hic ipsi dimidium pretium syngraphae non dederat ante sortitionem, nec vicissim acceperat notam scriptam a CALLIMACHO testante partem in syngrapha ipsi deberi, ut mos est.

2.º CATULINUS BERTHAe, ancillae, gratuito donavit ius ad partem syngraphae loteriae, pro qua donatione BERTHA ei gratias egit. Syngrapha praemium obtinuit, sed CATULINUS partem praemii BERTHAe noluit dare. Tunc BERTHA occulte se compensavit.

HINC:

QUAER. 1.º *An CALLIMACHUS teneatur dare BERNARDO dimidiam praemii partem?*

2.º *An BERTHA legitime usa sit occulta compensatione?*

SOLUTIO:

964. — *Resp. ad 1.^{am} Affirmative.* Contractus enim initus validus est. Ergo executioni mandari debet. Traditio pretii non requiritur ad validitatem, sed satis est mutuus consensus (n. 935¹). In potestate CALLIMACHI erat BERNARDUM compellere ad pretium dandum ante sortitionem, vel etiam postea. Nec traditio schedae scriptae est conditio necessaria (1^a): ceterum de contractu inito constat ex epistola ipsa CALLIMACHI ad NICANDRUM, sicut etiam de ipsius mala fide constat ex alia eiusdem epistola.

965. — *Resp. ad 2.^{am}* BERTHA ius certum habet ad premium, quia donatio fuit valida (2^a). Ergo potuit se occulte compensare, non modo valide, ut clarum est, sed etiam licite, cum aliud medium sibi suppetere non videatur.

(1) Cfr. Sent. Trib. Supr. 24 apr. 1906, 19 jan. 1909, 30 nov. 1910: *Alcubilla*, vol. 12, pag. 884, 885, nn. 3, 10.

(2) Cfr. Sent. Trib. Supr. 26 maii 1890: *Alcubilla*, vol. 10, pag. 884, n. 4, ed. 6.^a

CASUS XVI

EVISCERATUS CANIS!

FULGENTIUS mille francos, ratione mutui, DRUSILLO tradiderat. Elapso mutui tempore, DRUSILLUS debitum soluturus, domum FULGENTII petit. Hunc cum familia, prandendi gratia, mensae accumbentem reperit. Comiter exceptus et rogatus, cum accumbentibus et ipse discumbit. Syngrapham (*billete*) mille francorum referentem in mensa reponit, minime suspicans id quod adeo infeliciter eventurum erat. Dum convivae congaudent, ecce, aperta fenestra, repentinus venti turbo syngrapham sublevans, in iurulentum pulmentum proicit. Hanc ocius extrahit FULGENTIUS, extremoque angulo apprehensam, tenet pendulam extra mensam, ut iuris guttulae diffuant. Sed, heu! hic adstabat eius canis, qui iurulentam et pinguem schedulam cernit, inhians ore arripit, voratque. Absque mora, vitam canis eripere statuunt, sed aufugiens animal, sub nocte tantum domum revertitur. Evisceratur extemplo, sed tardius! concocta iam penitus erat schedula. Inde lis FULGENTIUM inter et DRUSILLUM instituitur.

HINC:

QUAER. 1.º *Quis damnum subire debeat?*

2.º *Quid, si DRUSILLUS ipse schedulam ex pulmento extraxisset, et periculo tali exposuisset?*

3.º *Quid, si canis DRUSILLI vel alterius fuisset?*

SOLUTIO:

966. — *Resp. ad 1.um* Quid de casu? Ecce frustra canis cruenta caede peremptus est; eius nece lis acerrima impediri nequit. Tibi igitur superest dirimenda, sed cuinam e contendentibus favebis? An creditori? vel potius debitori? Vel utrumque damnabis ad damnum pro dimidia parte subeundum? Ego vero puto DRUSILLUM debitorem ab omni obligatione pecuniam iterum solvendi dimittendum esse. Quidni tu quoque? Mecum sane iunges manus, si rem tantisper introspexeris. Etenim DRUSILLUS syngrapham aperte coram omnibus accumbentibus exhibuit, et in media mensa ante ipsum dominum apposuit, eo vidente. Quis e convivis tunc dubitavit peractam esse solutionem? Nemo prorsus. Ergo FULGENTIUS creditor abhinc censetur debitum suum recuperasse. Ergo si postea pereat, ipsi domino seu FULGENTIO perit. Nonne insuper in eius manu periit? Nonne ab eiusdem cane vorata est syngrapha, dum ipse eam teneret? Ergo FULGENTIUS solus totum damnum pecuniae simul, et ipsius canis iacturam subire debet. *Gury*, n. 794.

967. — *Resp. ad 2.um* Nova hypothesis adiecta casus substan-

tiam minime mutat. Etenim ex dictis solutio censetur facta fuisse statim ac schedula super mensam apposita est; ergo rei interitus superveniens a FULGENTIO sufferri debet; res enim perit domino, nisi culpa theologica alterius perierit: hoc autem est contra suppositum; nam, si DRUSILLUS ipse sygrapham e pulmento extra-xisset, id ex animo officioso peregisset, nec proinde graviter peccasset; ergo... *Gury*, n. 795.

968. — *Resp. ad 3.um* Neque haec nova circumstantia casum substantialiter mutaret, et semper damnum a FULGENTIO creditore subeundum esset. Etenim, facta solutione, totum sygraphae periculum ipse subit, nisi alterius culpa theologica pereat. Ergo FULGENTIUS iacturam tum pecuniae tum canis subeat. Durum! Sed est casus fortuitus, ut tot alii qui in hoc mundo sublunari accidunt. *Gury*, n. 796.

CASUS

DE PROMISSIONE ET DONATIONE

CASUS I

PROMISSIO

1.º ANTONIUS promittit PETRO, amico suo, se illi centum nummos daturum fore. Postea vero, mutata sententia, promissis stare recusat. PETRUS autem pluries in mentem ANTONII promissum revocat, sed frustra audio caret. Quamobrem pecuniam hanc clam ab amico surripit.

2.º MARCELLUS APOLLINAE 300 aureos promisit in dotem, modo ALBERTO nubere vellet. Alceps haeret aliquandiu puella. Pater eius donum pro ea libenter acceptat. Verum MARCELLUS, mutata mente, promittit se hanc pecuniam erogaturum esse partim nosocomio, partim pauperibus, partim puero quinquenni cognato suo. At iterum mutat consilium, et integram summam sibi servat.

3.º VICTORINUS, sacerdos, variis amicis promittit, praeter specialem memoriam in quotidianis precibus, ad aram praesertim Sacrum pro illis se applicaturum; non raro tamen in servandis promissis incuriosus est.

HINC :

QUAER. 1.º *Quomodo obliget promissio, saltem acceptata?*

2.º *Quenam acceptatio requiratur, vel sufficiat?*

3.º *An vel quomodo peccaverint praefati promissores?*

SOLUTIO :

969. — *Resp. ad 1.^{am}* Obligatio promissionis *probabiliter* non urget nisi sub levi, et ex sola fidelitate, quia contractus gratuitus obligat tantum *per se* sub vinculo fidelitatis, et fidelitas non videtur urgere sub gravi, nisi promittens veram obligationem iustitiae suscipere velit, in quo casu obligabitur sub gravi in materia gravi. Saepius promissiones simplices, ut communiter fiunt, nec ex fidelitate quidem urgent, quia in animo promittentis non est fidem suam obligare; merum igitur propositum enuntiat. *Gury*, n. 797. **Comp.**, n. 934.

970. — *Resp. ad 2.^{am}* Requiritur ad promissionis obligationem, ut vere a promissario acceptata fuerit; quia nemo censetur velle se erga alium obligare, nisi iste acceptet. Potest autem aliquis per

alium acceptare, v. gr. per mandatarium, quia mandans et mandatarius unam personam moralem constituere censentur. Potest etiam promissarius acceptare per alium, qui eius curam gerit, vel censetur unam personam moralem cum eo efficere, v. gr. filius per patrem, pupillus per tutorem, uxor per maritum et vice versa, ecclesia per praelatum, monasterium per superiorem, etc. *Gury*, n. 798.

971. — *Resp. ad 3.um 1.º* ANTONIUS peccavit venialiter contra fidelitatem tantum, si promissio vera, et non merum propositum, fuerit. Sed peccavit graviter PETRUS contra iustitiam, pecuniam hanc surripiendo, quia promissio, saltem *probabiliter*, obligat tantum ex fidelitate, ut dictum est; ideoque promissario nullum ius strictum tribuit, nisi promittens expresse voluerit *ex iustitia* se obligare, quod PETRO non constat. Cfr. *Berardi*, Praxis, 2, nn. 73 et 51.

2.º MARCELLUS minime peccavit, pecuniam APOLLONIAE promissam denegando; quia, cum ageretur de contractu oneroso, pater eius pro ea minime acceptare potuit. Neque peccavit secunda vice, intentionem suam revocando, quia nulla acceptatio variarum promissionum subsequuta fuerat.

3.º VICTORINUS ad summum venialiter peccaret, si strictam promissionem fecisset; sed plerumque promissiones huiusmodi non sunt aliud nisi propositi manifestatio, non vero strictae promissiones. Adde quod plerumque debita acceptatio deficit.

CASUS II

DE CAUSA REQUISITA IN CONTRACTU DONATIONIS

MELCHIOR publica scriptura donavit MACHARIO praedium aliquod, indicans id facere ob gratitudinem MACHARIO debitam, ob ingentia servitia ab eo gratuito accepta. Mortuo MELCHIORE, eius heredes putant donationem fuisse nullam, quia causa donationis erat falsa, nam talia servitia nunquam praestita fuere; causa autem falsa idem est ac causa nulla. Iam vero contractus sine causa aut cum causa illicita sunt nulli et irriti in omni iure. Cfr. *hisp.-ph.*, aa. 1275 et 1305; *ital.*, 1119 et 1237; *lusit.*, 669, 692; [*aeq.*, 1547, 1548; *bol.*, 722, 724; *chil.*, 1467, 1468; *col.*, 1524, 1525; *guat.*, 1422; *mex.*, 1304, 1306, 1669 seq.; *nic.*, 1467, 1468; *per.*, 53 Cod. comm., et 1245, 1243 Cod. civ.; *ur.*, 1262, 1539; *Salv.*, 1453, 1454]. Supra, n. 927. *Comp.*, n. 895. — Ergo haec donatio nulla et irrita est. Verum tum MACHARIUS tum heredes MELCHIORIS pii sunt et nolunt rem ad tribunalia deferre, et scire cupiunt ad quid teneantur in conscientia.

HINC:

QUAER. *An donatio MELCHIORIS in favorem MACHARII sit valida?*

SOLUTIO:

972. — *Resp. Affirmative*, constat enim scriptura publica et habet omnia requisita tum iure naturali tum iure positivo. Quod unice opponitur ab heredibus MELCHIORIS est quod ille contractus causa caret, quia causa allegata est nulla. Iam vero in donationibus causa sufficiens ad valorem contractus est mera liberalitas donantis, nec alia requiritur: hinc non obviaret quod allegata causa fuerit falsa, quia constat meram liberalitatem esse sufficientem (aa. 1274, 1276), et quamvis vera causa non allegetur in contractu, semper praesumitur eius existentia et quod sit licita, nisi probetur contrarium. Cfr. aa. 618, 1216, 1218, 1283 (1). In casu nostro probari nequit liberalitatem MELCHIORIS non esse causam donationis veram.

CASUS III

QUOMODO CONSTARE DEBEAT ACCEPTATIO DONATIONIS

PLACIDUS quodam die, cum ei gratulatus fuisset PRISCUS ob perceptam magnam quantitatem ex quodam legato quod ei nec opinanti advenerat, eique ipse PRISCUS omnium primus nuntiaverat, dixit huic: «Ex hac pecuniae quantitate do tibi quantum necessarium sit ad constituendam tibi pensionem trium libellarum per dies singulos toto tempore vitae tuae, ut perpetuo memor sis huius diei tantae pro me felicitatis». Cui respondit PRISCUS: «Gratissimo animo tuam liberalitatem accepto». Post aliquot hebdomadas litteras ad PRISCUM dedit PLACIDUS, in quibus inter alia haec dicebat: «Nunc dispono omnia ad constituendam pensionem de qua tibi dixi et quam acceptasti». Sed paulo post PLACIDUS mortuus est, et PRISCUS ab eius heredibus pensionem ad vitam sibi constitui exigit, eis exhibendo litteras ipsius PLACIDI, in quibus constat de acceptance ipsius PRISCI; illi vero nullo modo acquiescere volunt.

HINC:

QUAER. *An heredes PLACIDI teneantur ad constituendam memoratam pensionem in favorem PRISCI, seu an valeat donatio in huius favorem a PLACIDO factam?*

SOLUTIO:

973. — *Resp. Negative*, nam donatio rerum mobilium, ut va-

(1) Cfr. Sent. Trib. Supr. 4 maii 1901: *Alcubilla*, vol. 4, pag. 509, nn. (120) et 128; vol. 6, pag. 199, n. 25.

lida sit: *a*) debet esse coniuncta cum rei traditione, et tunc fieri potest etiam verbaliter; *b*), vel fieri debet in scriptis et in scriptis pariter constare debet de donatarii acceptatione (a. 632). — Donatio autem rerum immobilium valida non est nisi fiat in scriptura publica (a. 633). In casu agitur de donatione rerum mobilium, cui non coniuncta fuit rerum traditio, nec constat in scriptis de acceptatione donatarii. Constat quidem in scriptis de donatione facta a donatore, non autem de acceptatione donatarii, quia debebat constare per actus proprios et in scriptis ipsius *donatarii* (1).

CASUS IV

. DONATIO INTER VIVOS 1.º

MELANIA, cum ageretur de matrimonio BERTHAE, ei per publicam scripturam assignavit in dotem praedium cuius valor erat viginti millia libellarum, ita tamen ut MELANIA reservaverit sibi possessionem praedii et usumfructum pro toto tempore vitae suae. Accidit ut BERTHA moreretur prius quam MELANIA, et post paucos menses et ipsa MELANIA defuncta est. Nunc heredes MELANIAE dicunt illam donationem evasisse nullam, quia erat donatio mortis causa, et donataria praemortua est. E contra heredes BERTHAE propugnant agi de donatione inter vivos, cuius vigore dominium praedii irrevocabiliter translatum fuit in BERTHAM ab ipso die quo donatio per publicam scripturam firmata est.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit donatio inter vivos, quid vero donatio mortis causa?*

2.º *Cui spectet dominium praedii quod BERTHAE donatum fuerat in dotem?*

SOLUTIO:

974. — *Resp. ad 1.º* Donatio in genere est cessio gratuita alicuius rei in favorem alterius. Donatio inter vivos est actus seu contractus quo donator privat se *actualiter* et modo *irrevocabili* re aliqua in favorem donatarii *acceptantis* (2). Haec donatio *statim* transfert irrevocabiliter dominium rei donatae. **Comp.**, n. 948. — Donatio mortis causa ea est, quae intuitu mortis fit, ideoque vim non habet nisi secuta morte donantis; est igitur ex natura sua semper revocabilis, et si donatarius donatori praemoritur, ipso facto donatio revocatur, nec ad eius heredes transit. **Comp.**, n. 998.

(1) Cfr. Sent. Trib. Supr. 6 iun. 1908: *Alcubilla*, vol. 6, pag. 201, n. 52, ed. 6.ª

(2) Non est valida donatio nisi a donatario acceptetur. Ita *Dig.*, l. 39, tit. 5, leg. 10, l. 9, § 2; et etiam *Cod. gall.*, a. 932; *hisp.*, 629, 1330; *ital.*, 1050, 1057; *aeq.*, 1402; *chil.*, 1412; *col.*, 1469; *nic.*, 1412; *salv.*, 1400; *ur.*, 1594.

CASUS XII

IUVENIS LAUREATUS

Donatio quando referenda

PHOTINUS, homo sat dives, EUGENIO filio suo, qui insigni cum plausu curriculum studiorum persolverat, et variis praemiis pro merito singulis annis laureatus erat, pecuniam tempore vacationum liberaliter admodum erogavit, in lusus honestos aliasve recreationes impendendam, ut ille hac via magis ac magis ad studia prosequenda stimularetur. Verum ubi, defuncto utroque parente, ad hereditatis divisionem ventum est, alii heredes, longum catalogum praedictarum donationum recensentes, voluerunt illas in partem hereditatis EUGENIO debitae computari, praesertim cum illi in domo paterna existentes, pro re domestica et pane lucrando strenue laborarint, dum EUGENIUS contra nihil contulerit, immo et rem familiarem consumpserit.

HINC:

QUAER. 1.º *An EUGENIUS teneatur ad praeatas donationes in hereditatem communem referendas, vel etiam quidquid pro ipso ad peragenda studia a patre solutum est?*

2.º *Si contraxisset tempore studiorum in luxu, ludo et potu, debita quae a patre solvenda fuissent, an haec referre deberet?*

3.º *An referri debeat pecunia ad filium ex militia redimendum adhibita?*

4.º *An filius referre debeat expensas a patre tenuis fortunae factas, pro ipso ad sacerdotium evehendo?*

SOLUTIO:

997. — *Resp. ad 1.um Negative.* Ratio est, quia pater liberrime illas expensas fecit et pecuniam donavit; quae autem adeo libere donavit, praesertim in remunerationem studiorum et laborum, censetur omnino donasse, nec proinde computari debent in portionem ordinariam hereditatis. — Consonat etiam ius tum *romanum*, tum *hisp.-ph.* (aa. 1041, 1042); *ital.*, 1009, et *Amer. lat.*, [aeq., 1188, 1193; arg.-par., 3514 (3480); bras., 1786; chil., 1198, 1203; col., 1256, 1261; guat., 994; nic., 1198, 1203; Salv., 1221, 1227; ur., 1081], ex quo minime referendae sunt variae expensae a donatore factae alicuius heredis gratia in alimenta (*Iusit.*, 2105), vestes, munera consueta, ad educationem, artem addiscendam et similia. *S. Alph.*, n. 955; *Elbel*, n. 340. — Iure *hisp.*, expensae

factae pro studiis non sunt conferendae, nisi id pater expresse statuerit, vel nisi sint in detrimentum *legitimae*. Idem tene iure **phil.**, a. 760 Cod. proc. civ., quoad omnes donationes a patre acceptas.

Iure **cost.**, **guat.**, **mex.**, nihil est referendum unquam, quia illud non admittit heredes necessarios neque *legitimam*.

998. — *Resp. ad 2.um Affirmative*, si essent magni momenti. Ratio est, quia non est praesumendum patrem voluisse huiusmodi debita gratuito compensare cum notabili detrimento aliorum filiorum, sed ea interim necessitate compulsus solvisse, cum intentione ut suo tempore in portionem hereditariam computarentur. Pater enim non censetur voluisse pecuniam cedere ad varios abusus et in proprii filii detrimentum. Secus tamen, si expensae illae non essent magni momenti. *Lacroix*, n. 807; *Laymann*, *Elbel*, ibid. — Sic etiam iure **hisp.-ph.**, a. 1043, expresse statuitur referendas esse donationes pro debitis solvendis. Consonat ius *ital.*, a. 1007; *aeq.*, 1193; **bras.**, 1787; **chil.**, 1203; **col.**, 1261; **nic.**, 1182; **Salv.**, 1211.

999. — *Resp. ad 3.um Distinguendum est. Affirmo* quidem, si filius ille in propriam utilitatem redimatur, quia id aequitas postulare videtur. — *Nego* autem quoties filius redimitur in utilitatem patris, v. gr. infirmi, senis, pauperis, aut familiae sustentandae; quia familia, quae commodum percipit, onus etiam ferre debet. *Gousset*, in Cod. civ., a. 852. — Hoc videtur etiam tenendum iure **hisp.-ph.**, 1043; *ital.*, 1007, et **lusit.**, 2104, licet Codices simpliciter dicant conferendum esse quidquid pater dedit pro filio ex militia redimendo.

1000. — *Resp. ad 4.um Nego, generatim loquendo*, quia expensae illae cedunt in bonum commune familiae, nempe in eius honorem, commodum, etc.; et gratuito a parentibus haec donata censentur. *S. Alph.*, n. 955. Cfr. **hisp.-ph.**, aa. 1035, 1042; **arg.-par.**, 3514 (3480). Haec tamen referenda sunt iure **lusit.**, 2104, et **ur.**, 1082. Referri autem debet in hereditatis divisionem patrimonium a patre datum filio ad sacros ordines suscipiendos (**lusit.**, 2104), quia equiparari potest doti filiae, quae necessario referenda est. Secus enim *legitima* filiorum laederetur, et hoc esset contra mentem Conc., quod patrimonium exigit ad *titulum ad statum clerici stabilem*. *S. Alph.*, n. 956.

CASUS

DE TESTAMENTIS ET LEGATIS

CASUS I

PAROCHUS NOTARIUS IN TESTAMENTO

TIBURTIUS, parochi coadiutor, in oppido quodam Cathalauniae missus est a parochus suo, qui infirmus erat, ad conficiendum loco notarii testamentum CLAUDIAE, viduae ac moribundae. CLAUDIA dixit: «Heredem omnium meorum bonorum praesentium et futurorum, etiam mei defuncti mariti, quorum heres ipsa sum cum facultate nominandi horum bonorum heredem unum ex filiis, nomino filium meum PAULUM, natu minorem». Hic, affectus paralyisi, ineptus labori erat. Parochus hanc tantum TIBURTIO dederat instructionem, curandi scilicet omnino ut CLAUDIA saltem 30 aut 40 pesetas unicuique ex filiis relinqueret, et hoc quidem curavit TIBURTIUS, qui voluntatem CLAUDIAE quoad heredem ita scripsit in testamento: «Nomino heredem omnium bonorum meorum praesentium et futurorum meum filium nato minorem PAULUM N. et N.». Sed unus ex testibus monuit TIBURTIIUM, CLAUDIAM esse heredem *fiduciarium* defuncti sui mariti. TIBURTIUS, qui prima vice testamento conficiendo aderat, nesciebat quid his verbis significaretur, sed ne suam ignorantiam manifestaret, respondit: «Bene est». Nihil tamen addit testamento, volens redux ad parochum hunc interrogare et addere testamento, quod addendum esset ad CLAUDIAE voluntatem fideliter exprimendam. Sed parochus omnino interdixit quidquam addere vel mutare. Heres designatus omnia bona utriusque parentis accepit, nullo reclamante. Sed nunc TIBURTIUS scrupulis agitur, quia pretium legitimae aliorum filiorum videtur excedere quantitatem illis assignatam et etiam quia nec testium subscriptiones excipere curavit. Solatur tamen, quia neque in aliis testamentis a parochus per longam annorum seriem acceptis, subscriptiones habentur.

HINC :

QUAER. 1.º *Quibus in regionibus parochus vices notarii agere potest in testamento?*

2.º *An omissio subscriptionum, aut assignatio legitimae*

*infra quantitatem debitam, reddat testamentum
nullum in casu?*

QUAER. 3.º *Ad quid teneatur TIBURTIUS in casu?*

SOLUTIO :

1001. — *Resp. ad 1.um* In *Cathalaunia*, *Aragonia* et *Vasconia* (Navarra) parochus vices notarii pro testamentis agere potest quando notarius in oppido non residet. In *Cathalaunia* et *Vasconia*, etiamsi testator bene valeat; in *Aragonia* tantum si testator sit graviter infirmus; in *Vasconia*, si testator graviter decumbat, validum est testamentum etiam coram uno clerico bonae famae, quamvis nullus adsit testis. Cfr. *Mach-Ferreres*, Tesoro del sacerdote, vol. 2, n. 403 seq., edit. 15.^a; *Huguet*, El Abogado popular, vol. 2, nn. 2155-2162; Reglamento del Notariado, aprobado en 7 noviembre 1921, art. 318, 350, 354, 398, apud *Alcubilla*, Ap. de 1921, pag. 496, 498, 499.

Resp. ad 2.um Omissio subscriptionum testium non videtur nullum reddere testamentum in *Cathalaunia*, ut infertur non modo ex iis quae narrat TIBURTIUS sed etiam ex formulario exhibito apud *Elias de Molins*, Manual de derecho administrativo, etc., vol. 2, pag. 269-271 (edit. 2.^a, 1895). Neque quod filiis assignetur portio inferior ea quae iure eis debetur. Tunc testamentum non irritatur, sed heredes necessarii ius habent exigendi complementum legitimae. Cfr. *Elias de Molins*, l. c., pag. 253.

1002. — *Resp. ad 3.um* TIBURTIUS ad nihil teneri videtur, quia nullum damnum subsecutum est, nec probabiliter sequetur. Aliunde TIBURTIUS non praevидit illum periculum futurum, nec admisit culpam theologicam, neque nunc sine gravi incommodo remedium apponere poterit damnis mere *possibilibus*.

CASUS II

DE VALORE TESTAMENTI 1.º

1.º SABBAS, neglecto fratre suo POTAMIO, heredem instituit PLACIDUM, in secundo gradu consanguineum; sed ante completum testamentum repentina morte corripitur, ideoque POTAMIO ab intestato hereditatem occupat. Deceptus autem PLACIDUS tacite servat tum mille francos mutuo a testatore acceptos, tum alios mille francos, quos secreto ipsi POTAMIO debebat.

2.º SABANUS fratris sui filium IOANNEM heredem nominat. Verum, eo mortuo, duo adstant nepotes eodem nomine appellati. Exorta lite, de hereditate inter se dividenda convenerant, cum adstat MARTINUS, defuncti frater, contendens invalidum esse testa-

mentum, et sibi, ut propiori consanguineo, devolvendam esse hereditatem.

3.º SABELLUS duplex testamenti holographi exemplar eodem die conficit, sed in uno URBANUM et in altero FLAVIUM heredem suum universalem instituit. Qua de causa? Nescio. Probabiliter unum exemplar electurus erat, et alterum dilaceraturus. Quidquid sit, e vivis perimitur, utrumque testamentum intactum relinquens.

HINC:

QUAER. 1.º *An PLACIDUS, in primo casu, utramque praedictam pecuniae summam sibi servare possit?*

2.º *An, in secundo casu, uterque IOANNES sit heres, vel nullus, ita ut MARTINUS succedat?*

3.º *An, in tertio casu, validum sit utrumque testamentum? vel quis hereditatem adire debeat?*

SOLUTIO:

1003. — *Resp. ad 1.um* 1.º PLACIDUS probabiliter servare potest mille francos mutuo a testatore acceptos. Etenim heres ex testamento informe, de iure naturali servare potest hereditatem, donec a iudice ab ea deliciatur; ergo, si potest totam servare, a fortiori partem: atqui in nostro casu nulla sententia iudiciaria intervenit, et insuper fraude non impeditur; ergo PLACIDUS ex hac parte placide mutuum illud servare potest. *Gury*, n. 831. **Comp.**, n. 960.

2.º Non potest autem excusari PLACIDUS a restituenda pecunia quam POTAMIO heredi naturali debebat. Etenim pecunia haec ad hereditatem non pertinet, cum sit POTAMII heredis, non vero SABBAE testatoris. Ergo PLACIDUS hos mille francos servare non posset, nisi titulo compensationis, ex eo quod POTAMII hereditatem sibi voluntate SABBAE destinatam acceperit: atqui PLACIDUS ius non habet ad se compensandum. Etenim ius non habet ad hereditatem nisi *probabile*, de *lege naturali*: atqui nunquam permittitur compensatio cum *mera probabilitate*, sed cum sola certitudine iuris. Praeterea nulla iniuria ei facta est a POTAMIO, qui iuxta legem civilem consecutus est hereditatem. Ergo PLACIDUS nullum ius habet ad compensationem. Ergo hos mille francos POTAMIO restituere debet. Cfr. tamen *Salmanticen.*, tr. 13, c. 1, n. 319, ubi admittunt licitam esse occultam compensationem in hoc casu. **Comp.**, n. 758.

1004. — *Resp. ad 2.um* 1.º Indagandum ex indiciis utrum testator uni e duobus potius favere intenderit, v. gr. si speciali benevolentia eum prosecutus fuerit, etc.; tunc enim ei tribuenda est hereditas.

2.º Si dubium istud ex nullis indiciis dirimi possit, hereditas videtur inter utrumque heredem probabilem seu inter

utrumque Ioannem esse dividenda; quia *uterque* ius probabile aequale ad eam habet. Excipe, nisi, lege civili locorum, testamentum in eo casu irritetur, ut de facto irritatur iure **hisp.-ph.**, aa. 750 et 773, et **mex.**, 3346; tunc enim hereditas ad heredem naturalem tribuenda foret, perinde ac si SABANUS ab intestato decessisset.

1005. — *Resp. ad 3.um* Utrumque testamentum probabiliter est validum, cum utrumque omnibus conditionibus testamenti holographi gaudeat, et utrumque eadem die confectum fuerit. Proinde duo heredes, URBANUS scilicet et FLAVIUS, ius aequale habent. Ergo ambo inter se hanc hereditatem dividere debent. Idem enim est ac si *uterque* in eodem testamento heres institutus fuisset. *Pontas*, v. Testam., cas. 16.

Sed *Lugo*, De iust. et iure, d. 24, n. 47, oppositum censet probabilius. Ita quoque *Bucc.*, 1, n. 1036; et hoc etiam iure **hisp.-ph.** probabilius videtur. *Comp.*, n. 954, ubi vide condiciones requisitas pro testamento holographo. Iure **lusit.**, a. 1756, utrumque testamentum est nullum.

CASUS III

DE VALORE TESTAMENTI 2.º

Testamentum in mortis articulo

TITIVS cum gravissime aegrotaret et circumseptus esset a septem viris et duabus ancillis, BERTHA et NATALIA, dixit: «Lego 40.000 pesetas BERTHAE, 10.000 NATALIAE, 50.000 SEMPRONIO et 10.000 AGAPITO». Statim loqui cessavit et manum pectori admovit, quasi aliquid volens dicere, sed paulo post obiit, quin ullum aliud verbum addere potuisset. Heredes autem ab intestato nullum reputant hoc testamentum.

HINC:

QUAER. *An iure hispano valeat TITII testamentum?*

SOLUTIO:

1006. — *Resp. Affirm.* Nam habet omnes formalitates requisitas a iure pro testamentis in articulo mortis, nam ex a. 700 sufficiunt quinque testes absque notario, et in casu, hi quinque testes aderant; et quamvis, si scribi possit, debeat ad *validitatem* scribi testamentum, validum tamen est absque scriptura ex a. 702, si scribi possibile non fuit, ut in casu accidit. Cfr. supra, n. 1001. — A fortiori validum fuisset iure **mex.**, aa. 3535-3538, ex quo sufficiunt *tres* testes absque necessitate ut testamentum scribatur pro casu urgentissimo. — *Comp.*, n. 955.

CASUS IV

DE VALORE TESTAMENTI 3.º

1.º MARTINA, iamiam moritura, dicit suo confessario: «Testamentum non feci nec tempus iam testandi habeo. Mea tamen voluntas est ut omnia mea bona sint pro mea consobrina germana ANATOLIA. Id significa meo unico fratri LIBORIO». Iudex tamen unicum heredem declaravit LIBORIUM, qui nihilominus anxius est, quia sibi videtur habere bona sororis contra huius voluntatem, idque furto simili videtur. Unde nescit an in conscientia tutus esse possit.

2.º CANDIDA, cum gravissime aegrotaret, advocat NICASIMUM, fratrem suum unicum, eique legendam tradit suam ultimam voluntatem notis quibusdam expressam, qua eum heredem quidem nominabat, sed plura legata consignabat, partim pro causis piis, partim pro causis profanis: eique significat ut notarium advocet ad condendum testamentum formalitatibus a lege praescriptis. NICASIUS vero accedit ad notarium, sed de aliis rebus cum eo longum sermonem miscet, de desiderio autem sororis conficiendi testamentum nec verbum ei significat. Unde factum est ut CANDIDA absque testamento decedat, et NICASIUS omnia sororis bona, ut heres unicus ab intestato accipiat, nec legata ulla solvere vult, quia formis legalibus carent et consequenter sunt nulla.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid LIBORIO respondendum sit?*

2.º *An NICASIUS ad solvenda legata teneatur?*

SOLUTIO:

1007. — *Resp. ad 1.º* LIBORIUS tuta conscientia bona sororis suae MARTINAE retinere potest, quia hereditas ei delata est a lege, et lex iusta est, lata pro bono communi ad cavendas fraudes.

Nec LIBORIO de voluntate constat suae sororis MARTINAE nisi ex testimonio unius; testis autem unus, testis nullus. Quae ultima ratio valeret etiam si ageretur de causa pia. Hic autem agitur de causa profana. Igitur LIBORIUS, si vult, potest dare ANATOLIAE quidquid ipsi placeat, sed in conscientia non tenetur.

1008. — *Resp. ad 2.º* NICASIUS tenetur ad omnia legata illa solvenda, sive pro causis piis, sive pro causis profanis, quia ipsi de CANDIDAE voluntate absolute constat (quod iam esset sufficiens pro legatis piis), sed insuper (quod valet pro omnibus legatis) quia, si carent formis legalibus, est quia NICASIUS per fraudem impedivit CANDIDAM a condendo testamento, ex qua fraude ipse tenetur ad damnum illatum reparandum erga legatarios. Immo

NICASIVS eo ipso quod CANDIDAM impediērit per fraudem a cōdēdo testamento, factus est incapax ex causa indignitatis accipiēdi quācumque hereditatem, sive ex testamento, sive ab intestato: unde per sententiam iudicis declaratoriam posset privari omnibus bonis a CANDIDA acceptis et declarari incapax ad bona accipiēda cuiuscumque, sive ex testamento, sive ab intestato, excepta sola legitima. Ita hisp., a. 756; aeq., 958 seq.; arg.-par., 3325 (3291); chil., 968 seq.; nic., 968; Salv., 997 seq.; ital., 725. Comp., n. 974.

CASUS V

DE TESTAMENTO SACRAMENTALI

BERTHA, civis barcinonensis, graviter decumbens, vocavit notarium et tres testes ad testamentum conficiendum, eisq̄ significavit se velle filio suo unico, CAPRASIO, qui extra maternam domum vivebat, relinquere legitimam, quae ex lege ei debetur; reliqua autem bona fratribus ipsius BERTHAE relinquebat. Notarius excepit verba BERTHAE in charta communi, et cum inciperet voluntatem BERTHAE transcribere in charta sigillo publico signata, ut lex praecipit, passa est BERTHA collapsum et repente mortua est. Instantibus fratribus BERTHAE, testes sub iuramento deposuerunt in altare Sanctae Crucis ecclesiae Sancti Iusti, quid acciderit et quod illa erat ultima voluntas BERTHAE.

CAPRASIVS maternum testamentum putat invalidum.

HINC:

QUAER. 1.º *An praedictum testamentum sit validum ex iure communi?*

2.º *An valeat ex iure forali civitatis Barcinonensis?*

SOLUTIO:

1009. — *Resp. ad 1.um* Ex iure communi vigente in Hispania esset certe nullum, quia neque scriptum est, neque lectum testatrici, neque haec significavit suam voluntatem illic esse bene expressam, neque adest subscriptio notarii, etc. Etiam nullum esset tale testamentum ex iure fere omnium nationum. Vide tamen supra, n. 994.

1010. — *Resp. ad 2.um* Validum tamen est praedictum testamentum ex iure forali civitatis Barcinonensis, quod vim suam retinet, ut patet ex a. 12 Cod. civ. Hispaniae. Ex privilegio enim antiquo «Recognoverunt Proceres» (1) competit civibus Barcinonen-

(1) Hoc privilegium reperitur in lib. 1, tit. 13, vol. 2, c. 48. Titulus inscribitur: «De las Consuetuds de Barcelona vulgarment ditas Recognoverunt proceres... Pere segon en lo Privilegi concedit a la ciutat de Barcelona, Dat en Barcelona a 3 del Idus de Janer

sibus facultas condendi testamentum, quod vocatur sacramentale, ad cuius validitatem satis est ut testator verbis clavis et prae-cisis significet coram *duobus* testibus suam voluntatem, ita ut dubium non sit se habere animum deliberatum testandi; et testes intra sex menses ex quo sint Barcinone, declarent sub iuramento in altari Sancti Felicis Martiris (nunc Sanctae Crucis) in ecclesia Sanctorum Iusti et Pastoris eiusdem civitatis coram iudice, notario et aliis personis voluntatem ipsius testatoris, quae a notario in protocollum redigatur. **Comp.**, Appendix III, ad nn. 953, 954.

En verba huius privilegii: «Item est consuetudo quod si aliquis fecerit testamentum praesentibus testibus, in terra vel in mari, ubicumque sit, in scriptis vel sine scriptis, seu suam ultimam voluntatem, etiam aliquo notario non praesente in ipsa voluntate verbo tenus dicta, vel scripta, quod valeat ipsa ultima voluntas, sive testamentum, dum testes qui interfuerunt ipsi ultimae voluntati, vel testamento, infra sex menses ex quo fuerint in Barchinona iurent in Ecclesia Sancti Iusti, super altare Sancti Felicis Martiris, praesente notario qui tale testamentum confecit et aliis personis, quod ipsi testes ita viderunt vel audierunt scribi, seu dici, sicut in illa scriptura continetur, sive in ultima voluntate, verbo tenus ab ipso testatore dicta, et quod tale testamentum vocatur sacramentale». Cfr. *Brocá y Amell*, Institutiones del derecho civil catalán, vol. 2, § 645 (1). Vide etiam *Serafini-Trias*, Derecho Romano, n. 186. Hoc privilegium extensum postea fuit quibusdam aliis locis.

Validitas huius testamenti de quo in casu (quod non est fictum sed factum), constat ex Sent. Trib. Supr. 23 febr. 1922. Cfr. *Alcubilla*, App. 1923, pag. 458.

de 1283». Constat 116 capitibus, in quorum primo habentur haec verba, a quibus totum privilegium designatur: *Recognoverunt proceres et antiqui iurisperiti*. Reliqua capita incipiunt: *Item, aut Item est consuetudo* (usque ad cap. 70). Cfr. *Constitutions y altres drets de Catalunya*, vol. 2, pag. 22 seq., pag. 34. En Barcelona Any MDLXXXVIII.

(1) En modum practicum procedendi, ut voluntas testatoris his in casibus donetur forma iuridica testamenti sacramentalis: «Para hacer constar en forma de testamento sacramental la manifestación de una última voluntad, en conformidad a la disposición catalana de que tratamos, se instruye en el Juzgado de primera instancia, a petición de parte legítima, un expediente de jurisdicción voluntaria, que empieza mediante la presentación del oportuno escrito y de la fe de defunción de la persona de que se trate. En su vista el Juez manda expedir edictos citando y llamando a todas las personas que se creyeren con derecho a la herencia, o quisieren presenciar el juramento de los testigos, para que comparezcan en el altar de Santa Cruz de la iglesia de San Justo en el día y hora al efecto señalados en los mismos edictos, que se publican en el *Boletín Oficial* y *Diario de avisos*, y se fijan en los sitios públicos de la localidad. Llegado el día señalado, y en presencia del Juez, escribano y demás personas interesadas, se recibe el juramento a los testigos y se consignan sus declaraciones acerca de la manifestación de la última voluntad del testador, permitiéndose a los interesados que dirijan preguntas; y en el caso de ser aquellas contestes y de revestir la adveración todas las circunstancias exigidas por el derecho, el Juez, oído el Ministerio fiscal, dicta auto fundado elevando a testamento sacramental la referida última voluntad, sin perjuicio de tercero, y mandando protocolizarla en poder del notario que designa, disponiendo que a este fin se le pase el expediente luego que dicho auto sea firme, cuya protocolización verifica el notario al ser requerido para ello». *Brocá y Amell*, l. c. Vide etiam *ibid.*, vol. 2, pag. 56, 57.

CASUS VI

DE TESTAMENTIS

TITIUS holographum testamentum confecit die 28 iulii 1904, sub quo mortuus est die 14 aprilis 1907. In hoc testamento heres instituebatur CAIUS, pluraque legata erant in favorem Ecclesiae. SEMPRONIUS, TITII heres ab intestato, utpote unicus filius (quamvis illegitimus) filiae unicae TITII iam defunctae, incidit in testamentum, quod, cum omnibus ignotum esset, scidit et combussit, putans testamentum nullum esse, eo quod non papyro sigillo signata sed communi confectum esset. Aliunde CAIUS indignus erat accipiendi hereditatem, eo quod patrem suum NAZARIUM per vim impediverit a condendo testamento. Unde totam sibi reservat hereditatem SEMPRONIUS.

Nunc vero, rem melius considerans, anxius est et quaerit an et quantum restituere teneatur.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid iure hispano requiratur ad valorem testamenti holographi?*

2.º *An et quatenus testamenta informia valeant in conscientia?*

3.º *Quaenam sint iure hispano causae indignitatis quoad heredes et legatarios, et quid operentur?*

4.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

1011. — *Resp. ad 1.um* Testamentum *holographum* opus est ut totum scriptum et subscriptum sit propria ipsius testatoris manu [bol., aa. 456, 457, admittit pro solis militibus], qui aetate sit *maior*, adnotatis die, mense et anno quo datur [cohaeret ius *ital.*, a. 775; arg.-par., 3673 (3639) seq.] (1). Si aliquid horum desit, nullum erit testamentum (a. 688). Si quid fuerit emendatum, vel appositum inter lineas, ipse testator subscriptione sua notare debet (a. 688); sed haec non spectant ad validitatem (Sent. Trib. Supr. 4 apr. 1895, apud *Alcubilla*, App. 1895 et 1896, pag. 1007), ad quam certe requiritur ut *intra quinque annos* a morte testatoris, huiusmodi testamentum deferatur primae instantiae iudici, vel ultimi domicilii testatoris, vel loci defunctionis (a. 689). Ille vero in cuius potestate testamentum reperiatur, *intra decem*

(1) Pro testamentis factis a die 21 iul. 1904 et deinceps iam non amplius requiritur papyrus sigillo signata; requiritur vero pro factis ante 21 iul. 1904, etsi testator post illum diem mortuus fuerit (Sent. Trib. Supr. 18 mai. 1907; 18 ian. 1910: *Alcubilla*, App. 1908, pag. 533; App. 1910, pag. 562).

dies, ex quo mortem cognovit testatoris, illud iudici praesentare debet; secus tenetur de damnis ex dilatione secutis (a. 690) (1).

1012. — *Resp. ad 2.um* Testamenta informia valent ad causas pias. **Comp.**, n. 962. — Quoad alias causas, nemo tenetur in conscientia talia testamenta executioni mandare; si executioni mandata fuerint, poterit quis tuta conscientia eius valori stare, donec nullitas declaretur; accedente sententia nullitatis, huic sententiae standum est etiam in conscientiae foro. **Comp.**, nn. 648, 921, 962.

1013. — *Resp. ad 3.um* Incapaces ex causa indignitatis, iure hispano (a. 756) sunt: 1.º *patres* qui: a) curam filiorum omnino dereliquerint, vel b) filiam prostituerint, vel c) eius pudori attentaverint; 2.º damnatus in iudicio propter intentatam mortem testatoris, vel eius coniugis, descendentium vel ascendentium: qui praeterea *legitimam* amittet, si heres fuerit necessarius; 3.º qui testatorem calumniose accusaverit crimine, cui lex poenam afflictivam imponat; 4.º heres aetate maior qui, intelligens mortem per vim illatam fuisse testatori, id intra mensem iudici non deferat, nisi iam ex officio procedatur in causa: excipitur casus in quo lex ipsum excuset ab obligatione denunciandi; 5.º damnatus in iudicio propter adulterium cum coniuge testatoris; 6.º qui per minas, vim aut fraudem: a) testatorem induxerit ad condendum vel mutandum testamentum, vel b) *aliquem* (quicumque ille sit) impediverit a testamento condendo vel revocando, vel aliud posterius finxerit, occultaverit, aut adulteraverit [Cohaerent fere aeq., a. 958 seq.; **arg.-par.**, 3325 (3291); **chil.**, 968 seq.; **nic.**, 968; **Salv.**, 997 seq.]. Quoad *ital.*, cfr. a. 725.

Privatio autem hereditatis ex causa indignitatis est poena, ideoque non obligat nisi post sententiam iudicis. **Comp.**, n. 974, N. B.; *Waffelaert*, 1, n. 319.

1014. — *Resp. ad 4.um* SEMPRONIUS non erat TITII heres ab intestato, unde nihil ex bonis TITII retinere potest. Etenim filius *naturalis*, cuius defunctus pater fuerat filius *legitimus*, nullum ius habet ad hereditatem avi, sive hic relinquat legitimos heredes sive non relinquat (Sent. Trib. Supr. 13 febr. 1903; 10 iun. 1918. Cfr. *Alcubilla*, App. 1919, pag. 193). — Testamentum TITII, etsi papyro communi scriptum sit, valet, quia scriptum fuit post diem 21 iul. 1904. Quare SEMPRONIUS omnia bona TITII tradere debet partim CAIO, partim Ecclesiae, prout statutum est in testamento, ita ut sibi nihil retineat. **Comp.**, n. 954, II. — CAIO hereditas auferri nequit a SEMPRONIO, quia non est iudex competens ad puniendum CAIUM ex causa indignitatis.

(1) Testamentum holographum admittunt etiam Cod. gall., a. 969 seq.; *ital.*, 774 seq.

CASUS VII

AN ET QUATENUS SCHEDAE EXTRA TESTAMENTUM PRAEVALEANT
IPSI TESTAMENTO

OLLEGARIUS in suo testamento heredes fiduciarios nominavit PETRUM et ANTONIUM. In ipso testamento legavit suis consanguineis unicis, GERVASIO et PROTASIO, praedia duo, unicuique unum, praeter certam pecuniae quantitatem; reliqua autem bona sua in favorem determinatae causae piae erunt impendenda. In ipso autem testamento statuit ut fiduciarii adimpleant non solum quod in ipso habetur, sed praeterea quaecumque in aliis scriptis suis inveniant, dummodo haec sint scripta manu sua et incipiant his verbis: «In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti»; clausula autem finalis sit: «Sancte Ollegari, ora pro me».

Inter ipsas memorias, quae hoc caractere donantur, una habetur in qua iubet ut legata in testamento relictæ GERVASIO et PROTASIO, non tradantur ipsis sed aliis personis in hac memoria designatis. — Verumtamen iamiam moriturus, cum scribere iam non posset et mors immineret, OLLEGARIUS rogat suum medicum SEMPRONIUM, virum gravissimum, ut dicat heredibus fiduciariis quod, non obstante illa memoria, dent GERVASIO et PROTASIO legata in testamento ipsis relictæ, quia mori non vult praetereundo suos consanguineos. Idem dixit suo confessario.

Medicus haec omnia in scriptis consignavit et manu propria subscripsit.

Consanguinei OLLEGARII memorias impugnarunt, sed a tribunali civili authenticæ declaratae fuerunt et executioni mandandæ; scriptum autem medici nullum fuit a tribunali declaratum.

HINC:

- QUAER. 1.º *An heredes fiduciarii teneantur tradere GERVASIO et PROTASIO praedia et reliqua quae OLLEGARIUS ipsis legabat in testamento, auferebat in scheda, et iterum reliquit moriturus?*
- 2.º *Illi alii quibus in scheda OLLEGARIUS legabat portiones GERVASIO et PROTASIO in testamento assignatas, habent ius ad praedicta bona, cum certo sciant OLLEGARIUM mutasse illam voluntatem?*
- 3.º *Habent simul tum GERVASIUS et PROTASIUS tum alii legatarii in scheda nominati ius ad percipienda legata statuta respective in testamento et in scheda, ita ut quod desit detrahatur ex ceteris bonis OLLEGARII pro causa pia in testamento relictis?*

SOLUTIO :

1015. — *Resp. ad 1.^{am} Negative.* Agitur enim de legatis ad causas profanas, quae carent necessarie solemnitatibus, et ex sententia iudicis legitimi iam declaratum est talia legata esse omnino nulla. Ergo ex omnium doctrina huic legitimae iudicis sententiae standum est. **Comp.**, n. 642. III.⁵

1016. — *Resp. ad 2.^{am} Affirmative.* Habent enim in sui favorem testamentum omnibus requisitis ornatum, et cuius validitas a competenti tribunali declarata fuit.

Resp. ad 3.^{am} Negative. sed standum est duobus responsis praecedentibus: unde reliqua bona, post soluta legata in scheda assignata, in causa pia impendenda sunt.

1017. — *N. B.* Hoc testamentum in quo statuitur heredes fiduciarios debere impendere bona iuxta instructiones in schedis aut aliter sibi datas, ex iure *communis* hispano valet, si factum fuerit ante diem 1 maii anni 1829, in quo vim habere coepit Codex civilis, qui vi art. 672 haec testamenta abrogavit, nisi schedae illae habeant requisita necessaria ad testamentum holographum. Testamenta facta ante praedictum diem valent vi dispositionis 2.^{ae} ex transitoriis, etsi mors testatoris acciderit iam vigente Codice civili. Valent tamen in *Cathalaunia* et in aliis regionibus quae forali iure reguntur, etsi talia testamenta nunc fiant. **Comp.**, n. 982, et App. III.

CASUS VIII

BONORUM RESERVATIO

TITUS habet duos fratres uterinos, DIDACUM et HYACINTHUM, et vellet omnia sua in plena proprietate DIDACO tribuere in suo testamento, ita tamen ut, si DIDACUS praemoriatur patri suo (communis enim mater iam mortua est), bona non perveniant ad patrem DIDACI, immo neque ad HYACINTHUM.

Dubitatur tamen an et quatenus art. 811 Codicis civilis huic suo desiderio faveat vel obstat; et an DIDACUS dicendus sit vel non accepisse titulo lucrativo bona quae a TITIO per testamentum acquirat.

HINC :

QUAER. 1.º *Quomodo se gerere debeat TITUS ut finem sibi propositum obtineat?*

2.º *Quaenam bona dicenda sint acquisita titulo lucrativo?*

3.º *Quinam sit sensus art. 811 in ordine ad casum?*

SOLUTIO :

1018. — *Resp. ad 1.um* Satis erit ut TITIVS in suo testamento hanc clausulam addat: «Quod si DIDACVS praemoriatur patri suo aut suo fratri HYACINTHO, nec legitimos descendentes relinquat, volo ut omnia mea bona, quae supersint, in opera pia impendantur».

1019. — *Resp. ad 2.um* Bona dicuntur acquiri titulo lucrativo si acquirantur donatione, legato aut successione hereditaria, sive ex testamento, sive ab intestato, scilicet quae gratis acquiruntur. Cfr. *Alcubilla*, v. Legitima (Dicc., ed. 6.^a, vol. 10, pag. 795).

1020. — *Resp. ad 3.um* Iuxta art. 811 (1), si pater DIDACI, sive titulo legitimae, sive successione ab intestato, acceperit bona quae DIDACVS hereditate acceperisset a fratre suo TITIO, deberet ea reservare in favorem consanguineorum TITII: ex linea paterna, si quos hic habuerit intra tertium gradum civilem, et bona SEMPRONII procedant ex ipsa linea paterna; vel ex linea materna, si ex hac ipsa materna linea procedant. Cfr. *Alcubilla*, v. Legitima, l. c., pag. 793 seq.

CASUS IX

LEGITIMA FILIORUM

CAIVS, confecto paucis diebus ante suam mortem testamento, haec suis filiis legitimis reliquit: PAULO bis mille pesetas, et mille BERTHINAE, huius filiae; DIDACO, tria millia; GAUDENTIO, quinque millia; CALPURNIO, item quinque millia; mille autem assignavit filio suo naturali PIGMENIO, quem legaliter recognoverat; quoad reliqua heredem instituit suam animam: tota hereditas pertinebat ad viginti quatuor millia pesetarum seu libellarum. Omnes partem sibi assignatam acceperunt, sed PIGMENIVS putavit sibi deberi non mille sed saltem mille et quingentas libellas; et quia a fratribus obtinere nihil amplius potuit, occulte se compensavit, centum viginti et quinque pesetas surripuens ab unoquoque ex fratribus suis.

Post aliquot annos mortuus est ab intestato CAIVS pater, NAZARIUS, et tota hereditas ad illius filios legitimos delata fuit, et ex aequo inter ipsos distributa: portio uniuscuiusque fuit decem millia libellarum. PIGMENIVS reclamavit sibi quinque millia pesetas, quia tota illa hereditas debebatur patri suo CAIVS, in cuius nomine pervenit ad filios, sed nihil obtinere potuit. Hinc iterum ad occultam compensationem recursum habere intendit.

(1) En verba huius articuli: «Ascendens, qui hereditate acceperit a suo descendente bona quae hic acceperisset titulo lucrativo ab alio ascendente aut a fratre suo, obligatione tenetur omnia, quae ministerio legis acceperit, reservare in favorem cognatorum qui sunt intra tertium gradum illius lineae a qua bona procedunt» (art. 811).

HING :

QUAER. 1.º *Quaenam sit legitima debita filiis legitimis, quaenam vero naturalibus legaliter recognitis?*

2.º *An CAII testamentum legitimam alicuius ex filiis violaverit?*

3.º *An ex hereditate NAZARII aliquid debeatur PIGMENIO?*

4.º *Quid si omnes filii legitimi CAII mortui fuissent ante NAZARIUM, et hic omnia bona ipsorum iure hereditario accepisset?*

5.º *Quid ad utrumque casum?*

SOLUTIO :

1021. — *Resp. ad 1.um* Legitimam filiorum constituunt duae tertiae ($\frac{2}{3}$) partes totius hereditatis, ita ut prima pars inter filios ex aequo dividatur, altera vero arbitrio patris impendi poterit in filiorum, vel descendendum legitimorum (quamvis horum parentes adhuc vivant: Sent. Trib. Supr. 19 dec. 1903) meliorationem (*hisp.-ph.*, aa. 807, 808). — Reliquum hereditatis ($\frac{1}{3}$) est liberae dispositionis. Si adsint *fili naturales* legaliter recogniti, cuique illorum debetur quantitas aequivalens dimidiaie portioni, quae contingit filio legitimo non meliorato, modo solvi possit ex tertia parte liberae dispositionis, *postquam* ex ipsa solutae sint expensae funeris (*hisp.-ph.*, a. 840).

1022. — *Resp. ad 2.um* *Negative*: nam legitima filiorum legitimorum constabat in casu sexdecim millia libellarum, et totidem pesetas CAIUS distribuit inter filios et descendentes: ita ut tertia pars totius hereditatis, omnino ex aequo distributa appareat inter filios legitimis; nam PAULUS obtinuit his mille pesetas, quod erat minimum suae legitimae; aliis alia addidit, ut facere poterat.

Etiam PIGMENIO assignavit legitimam ipsi debitam, seu quantitatem aequivalentem dimidiaie portioni quae contingit PAULO. Nec dicatur PAULO assignata fuisse tria millia libellarum (seu his mille sibi, mille autem filiae suae); nam libellae quae assignantur BERTHINAE non sunt PAULO assignatae, cui solum datum est quod ex iure stricto ei denegari non poterat.

1023. — *Resp. ad 3.um* *Negative*. Nam filius naturalis, cuius defunctus pater fuerat filius legitimus, nullum ius habet ad hereditatem avi, sive hic relinquat legitimis heredes, sive non relinquat (Sent. Trib. Supr. 13 febr. 1903, 10 iun. 1918. Cfr. *Alcubilla*, Appendix 1919, pag. 193).

Resp. ad 4.um Ut ex dictis patet, neque in hoc casu quidquam ex NAZARII hereditate ad PIGMENIUM pertinuisset.

1024. — *Resp. ad 5.um* PIGMENIUS iniuste se compensavit, et tenetur ad restitutionem ex duplici titulo: *primo*, quia nulla iniuria

ipsi facta fuit, nam totam legitimam ipsi debitam obtinuit, ut CAIUS disposuerat; *secundo*, quia si revera ipsi deberentur aliae quingentae pesetae (v. gr. si etiam PAULO tria millia fuissent assignata), tunc illae quingentae libellae solvendae essent, non ex portione debita filiis legitimis ac descendantibus, sed ex tertia parte liberae dispositionis; iam vero ex tertia parte liberae dispositionis nihil omnino perceperunt filii legitimi CAII nec horum descendentes. Ergo in omni hypothesis PIGMENIUS tenetur restituere fratribus suis quidquid ab ipsis surripuit.

Planum etiam est ipsi nihil deberi ex hereditate NAZARII, quare nullo titulo ius habet ad compensationem; nec illa hereditas unquam fuit patris sui CAII, sed directe transmissa fuit ad CAII filios legitimos ministerio legis, quae nihil vult ut deferatur in casu filiis naturalibus, etsi legaliter recognitis.

CASUS X

HERES FIDUCIARIUS 1.º

DONATIANUS, dives, plures heredes fiduciarios testamento nominavit, quibus instructiones secretas dedit circa modum quo sua bona essent distribuenda, eisque secretum imposuit circa res in quibus bona essent impendenda. Inter hos heredes unus erat parochus pro tempore illius paroeciae. Reliquis heredibus iam mortuis, unus remanet parochus. Nunc Ordinarius loci, motus aliqua denuntiatione, exigit a paroco ut illi rationem reddat de administratione talium bonorum, eumque edoceat de fine in quem bona impenduntur, immo iam aliquam summam Ordinarius accepit sibi datam ab aliquo. Parochus autem dicit hic non agi de causa pia, et advocatus civilis putat Ordinarium esse conveniendum apud tribunal civile, ut restituat quantitatem quam accepit indebite.

HINC:

QUAER. *Poterit Ordinarius exigere a paroco ut hic eum certio-rem faciat de fiducia, et se immiscere in operis administrationem?*

SOLUTIO:

1025. — *Resp.* Si agatur de causa pia, parochus omnino teneatur certio-rem facere de sua fiducia Ordinarium, qui exigere debet ut bona fiduciae in tuto collocentur et vigilare pro executione, iuxta can. 1516. **Comp.**, n. 964.

Si revera non agatur de causa pia, non videtur Ordinarius posse exigere a paroco ut ipsi significetur finis illius ultimae voluntatis, quam testator voluit servari secretam. Si gravis adsit suspicio, poterit nihilominus Ordinarius exigere etiam sub iuramento ut

parochus testetur in casu revera non agi de causa pia. Poterit parochus exigere ut Ordinarius sibi restituat illam quantitatem et ad hoc recurrere ad S. C. Concilii, minime vero ad tribunal civile.

CASUS XI

HERES FIDUCIARIUS 2.º

1.º BERTHA heredem fiduciarium instituit CAIUM, legavit autem domum suam MARIAE et usumfructum ipsius domus TERESIAE viroque ipsius durante horum vita. Verum MARIA mortua fuit prius quam ipsa BERTHA, quin haec aliquid noviter de ipsa domo statuerit. Nunc autem viduus MARIAE, et fratres ipsius MARIAE, postulant ut ipsis assignetur proprietas illius domus, salvo usufructu debito TERESIAE eiusque viro.

2.º Praeterea BERTHA, in scripto privato ab ipsa non subscripto, significavit CAIO praedium quoddam esse vendendum et illius pretiumtribuendum TITIO, BERTHAE nepoti, homini vaferriimo. Quod tamen secreto erit faciendum, ne creditores TITII praedium sibi iure vindicent. CAIUS dubitat an possit aut debeat praedium dare TITIO, tum propter hominis indolem, tum quia alia BERTHAE mandata vix in praxim deducere poterit. Insuper ipse TITIUS falsis chirographis aliquam non levem pecuniae summam ab herede fiduciario postulat, tanquam mutuo datam avunculae suae BERTHAE.

HINC :

QUAER. 1.º *Quid sibi faciendum est quoad domum BERTHAE?*

2.º *An vel quatenus praedium TITIO sit tribuendum?*

SOLUTIO :

1026. — *Resp. ad 1.º* Domus illius proprietas pertinet ad hereditatem BERTHAE, cum de illius proprietate nihil BERTHA post mortem MARIAE statuerit; MARIA autem, testatrici praemortua, nihil sibi acquirere nec suis heredibus transmittere potuit. Quare, si CAIUS de dominio illius domus mandatum aliquod speciale aut generale habeat, illud exsequatur, sin minus danda erit proprietas heredibus ab intestato.

1027. — *Resp. ad 2.º* Quoad praedium, cum CAIO certo constet de voluntate BERTHAE, TITIO tribuendum est, quaecumque demum sit indoles ipsius TITII, ad quam iustitia commutativa non attendit.

Quoad TITII creditores CAIUS nihil curare debet, sed adimpleat mandatum simpliciter BERTHAE.

Si tamen CAIUS prudenter timet ne dolosis TITII machinationibus cogatur ad aliquid iniuste TITIO tribuendum, poterit differre executionem, donec vel TITIUS a machinationibus cesset, vel

CAIUS possit compensatione uti occulta, si aliquid iniuste ab ipso TITIUS extorserit.

CASUS XII

PAUPERES ET IESUS CHRISTUS HEREDES INSTITUTI

RUFINUS praedium legavit pro pauperibus, heredem vero instituit RUFINAM, ita tamen ut, pro casu quo RUFINA absque legitimis filiis moriatur, heredem suorum bonorum instituit Dominum Iesum Christum.

Iam vero praedium illud legatum pauperibus, situm est extra dioecesim domicilii testatoris.

HINC :

QUAER. 1.º *Quibus pauperibus pretium illius praedii erit tribuendum?*

2.º *Quisnam Ordinarius censendus est exsecutor illius pie voluntatis?*

3.º *Cui applicanda erunt bona hereditaria, si RUFINA absque liberis decedat?*

SOLUTIO :

1028. — *Resp. ad 1.um* Tribuendum est, ex sententia communis auctorum, pauperibus loci domicilii testatoris. Cfr. *Lugo*, De iust. et iure, d. 24, n. 279. Ita etiam ex iure romano, lib. 1, tit. 3, leg. 49 Cod. Vide etiam Cod. civ. hisp., aa. 747, 749 et 956.

Resp. ad 2.um Ordinarius loci ubi testator habebat domicilium, et, si is locus ignoretur, Episcopus loci ubi testator mortuus est. Ita pariter *Lugo* et ius rom. et hisp., ll. cc.

1029. — *Resp. ad 3.um* In hoc casu nomine Iesu Christi intelligitur ecclesia loci in quo domicilium habebat ipse testator.

Ita etiam lib. 1, tit. 2, leg. 25 Cod.: «Si quidem dominum nostrum Iesum Christum heredem quis scripserit vel ex asse vel ex parte, directis verbis videri sacrosanctam ecclesiam ipsius civitatis vel vici vel agri, in quo defunctus morabatur, heredem institutam eamque hereditatem ex asse a religiosissimis eiusdem oeconomis exigi vel ex parte pro qua heres scripta est: idem valeat et si legatum vel fideicommissum relictum fuerit: eaque ad sacrosanctas ecclesias pertineant, ut in pauperum alimoniam cedant. Sin autem sanctorum archangelorum vel venerandorum martyrum quem nominaverit nec mentionem fecerit domus, si quidem in illa civitate vel eius territorio exstat oratorium in honorem illius reverentissimi archangeli vel sanctissimi martyris, id videri heredem scriptum esse: sin autem non exstat in ipsa civitate territoriove eiusmodi domus, tunc venerabiles quae in metropoli erunt domus, ac si ea eiusmodi domus inventa erit, illi videri hereditatem vel legatum vel fideicommissum relictum: si vero ne illic quidem eiusmodi domus invenitur, rursus sacrosanctae loci ecclesiae et hoc capiant».

CASUS XIII

DE HEREDIBUS NECESSARIIS

LEONARDUS, professor theologiae moralis, valde anceps est circa valorem aut aequitatem legum quae vel nullam statuunt legitimam, vel ita tenuem ut haec fere ad nihilum redigatur; sed parentibus et aliis plenam testandi libertatem relinquunt, nullis fere limitibus circumscriptam. Ex una parte haec testatorum libertas valde periculosa ipsi videtur, maxime concessa parentibus, quia fere omnia extraneis relinquere possunt, filios misere relinquendo in egestate; ex alia parte notat Episcopos, v. gr. Angliae, nihil reclamare contra talem legem.

HINC:

QUAER. *An iniustae aut iuri naturae contrariae dicendae sint leges quae nullam legitimam assignant filiis, parentibus, etc., sed testatori relinquunt plenam aut fere plenam testandi potestatem?*

SOLUTIO:

1030. — *Resp. Negative per se.* Auctores communiter non arguunt de iniustitia huiusmodi leges, sed tantum disputant de maiori aut minori convenientia assignandi legitimas, aut assignandi eas maiores aut minores. Ad legislatorum prudentiam pertinet, iuxta condiciones diversarum regionum, praescribere id quod magis conducere videatur ad bonum publicum. Communius praefertur systema statuens legitimas, dummodo nimis non constringatur testatorum libertas, sed oppositum systema non demonstrari potest quasi contrarium sit iuri naturae (1). Immo multi ac graves auctores fere omnium nationum putant systema libertatis testandi esse praefendum ad stabilitatem familiarum et nationum confirmandam. Cfr. *Auburtin*, *En péril de Mort*, Paris (1924), pag. 82 seq. Ex hoc capite iniustae dici nequeunt leges, v. gr. *cost.*, a. 595; *quat.*, 159 seq. de la ley de reforma del Cód. civ.; *mex.*, 3223, 3224, quae plenam libertatem testandi concedunt, dummodo alimenta filiis etc. assignent quandiu iis egeant. Nec plus ex iure naturae inferri posse videtur. Cfr. *Ball.-P.*, vol. 2, n. 827.

1031. — Hinc est cur non modo Episcopi Angliae non reclamant, sed nec Episcopi Hispaniae reclamationem ullam unquam instituerunt, cum plures sint regiones in quibus ius forale nullam aut fere nullam legitimam assignet. Sic iure *cathal.*, legitima sive descenditum sive ascenditum complectitur *quartam* bonorum

(1) Cfr. *Marres*, lib. 1, n. 336.

partem (1); iure *vase.*, legitima est fere nominalis (cinco sueldos febles y un robo, i. e. una yugada de tierra en los montes comunes: *Alcubilla*, App. ann 1914, pag. 312); iure *arag.*, pater, praeter tertiam partem liberae dispositionis (2), reliqua omnia uni filio relinquere potest, dummodo unicuique aliorum assignet fere 2²⁵ ps. *diez sueldos jaqueses*; iure *cantabr.*, fere idem dicendum est, cum pater uni ex filiis omnia bona tribuere possit, modo reliquis terrulam aliquam, utcumque parvam, relinquat. Cfr. *Alcubilla*, v. Legitima foral.

Plenam aut fere libertatem testandi viget in Anglia, in Canada, in Statibus foed. Amer. Sept., et in pluribus regionibus Austriae, Germaniae, etc.

1032. — Lex etsi non prohibeat abusus quos parentes hac in re committere possunt, non tamen eos positive probare intendit, sed simpliciter conscientiae parentum remittit quid in unoquoque casu agere debeant; non secus ac lex quae rerum pretium non determinat, sed illud relinquit arbitrio et conscientiae paciscentium, non intendit facere positive iustum quodecumque pretium quod in pactionem deducatur.

Idem teneas de lege non taxante foenus percipiendum ex mutuo.

Et sicut lex quae rerum pretium, aut iustum foenus non determinat, iniusta dici nequit, ita nec illa quae legitimam assignare praetermittit, eo ipso iniusta dicenda est.

CASUS XIV

TESTAMENTUM INTER CONIUGES

SERAPIO, coniux SYLVIAE, vir infirmas indolis, se regi ab uxore, licet admodum invitus, sinit. Cum autem filios non habeant, SYLVIA ipsi proponit ut per testamentum omnia bona propria sibi invicem conferant. Annuit vir, duplexque conficitur testamentum. Paulo post autem facti paenitens SERAPIO, novum conficit testamentum, quo prius ex integro destruitur. SYLVIA, rei inscia, nihil in proprio testamento mutavit. Et mox ipsa moriens, amplam viro hereditatem reliquit.

HINC:

QUAER. 1.º *An vel quatenus valeant mutuae donationes, vel testamenta inter coniuges facta?*

2.º *An SERAPIO hereditatem ab uxore acceptam eiusdem collateralibus restituere debeat?*

(1) Sent. Trib. Supr. 6 dec. 1912: *Alcubilla*, App. 1913, pag. 832.

(2) Sent. Trib. Supr. 7 mai 1903: *Alcubilla*, App. 1903, pag. 849.

QUAER. 3.º *Quid, si praefati coniuges iuramento testamentum confirmaverint?*

SOLUTIO :

1033. — *Resp. ad 1.um* 1.º Ex iure romano, generatim invalidae sunt donationes coniugum reciprocae, nisi sint iuramento firmatae, vel sint remuneratoriae, vel donatio mortis causa fiat, etc. — 2.º Iure hisp.-ph., lusit. et Amer. lat., mortis causa sibi invicem donare possunt quidquid legitimam non laedat. — Quid possint quoad donationes inter vivos dictum est supra, n. 946, 2.º

1034. — *Resp. ad 2.um* Per se et etiam iure hisp.-ph., lusit. et Amer. lat., invalida est conventio illa, quatenus *irrevocabilis*, quia ex lege testamentum est essentialiter revocabile, nec possunt coniuges quidquam contra legis dispositionem statuere. Ergo SERAPIO hereditatem retinere potest. Ita hisp., a. 737; phil., 623, Cod. pr. civ.; ital., 916; lusit., 1754 [aeq., 991; arg.-par., 3858 (3824); bol., 531; bras., 1746; chil., 1001; col., 1057; cost., 621; guat., 931; mex., 3412; nic., 1001; per., 847; Salv., 1034; ur., 973; ven., 982 (890)]. Nec dicas eum uti fraude ad coniugem decipiendam; nulla enim fraus committitur, si quis iure suo utitur. Lex autem illi bono publico valde favet; impedit enim ne coniuges in matrimonio violentiam moralem subeant. Ergo non est inquietandus SERAPIO, siquidem conventio quam inivit cum uxore est invalida, quatenus *irrevocabilis*. Potuisset et ipsa mulier suum testamentum revocare, et fortasse revocasset, nisi repentina morte e vivis sublata fuisset. Alia tamen decisio danda foret, si SYLVIA, sub poena invaliditatis factae conventionis, conditionem posuisset de monenda comparte in casu mutationis testamenti. **Comp.**, n. 986.

1035. — *Resp. ad 3.um* Ex iure romano, testamentum iuramento firmatum revocari non potest, quia lex hunc casum excipit. Secus vero de iure hisp.-ph., a. 1260; mex., 1281; ur., 1263; lusit. et ex ceteris CC. Amer. lat., cum nullam admittant exceptionem. *Iuramentum* igitur *sequitur naturam actus*: atqui actus ex lege *invalidus* declaratur; ergo *invalidum* est etiam *iuramentum*. Etenim iuramento firmari nequit id quod lex firmare prohibet, secus enim omnes legis dispositiones iuramento eludi possent. Si autem in iure romano oppositum habetur, id repetendum est ex eo quod lex exceptionem in iuramenti favorem faciat. — Igitur iure recentiori revocatio testamenti, in casu, nec esset invalida nec iniusta. Immo *probabiliter* nec illicita dicenda foret. **Comp.**, nn. 925-928.

CASUS XV

DE LEGATIS 1.º

1.º DELPHINUS, in exitu vitae versans, cum prospicere vellet CATHARINAE viduae, pauperi et gravidae ex marito nuperrime defuncto, necnon futurae proli, sic statuit: «Lego decem millia francorum CATHARINAE, sed ea conditione ut sex millia francorum tradat proli nasciturae, si *filius* sit, quinque vero si *filia*». Sed heu! inexpectatus succedit eventus. Mortuo enim DELPHINO, filium simul et filiam CATHARINA peperit. Quare nescit quid sibi de legato sit faciendum.

2.º BENEDICTUS, testamentum condens, ANTONIO, legatario universali instituto, ait: «Lego tribus sororibus BERTHAЕ, CLARAE et ANNAE, mille francos».

Mortuo autem BENEDICTO, apertoque eius testamento, lis ingens oritur inter heredem universalem et tres legatarias. Hae enim singulae mille francos repetunt, ille vero contendit mille francos inter tres sorores dividendos.

HINC :

QUAER. 1.º *Quid sibi et quantum filiis CATHARINA tribuere debeat, in primo casu?*

2.º *Ad quid teneatur ANTONIUS heres erga tres sorores, in secundo casu? an ad mille, vel ad tria millia francorum?*

3.º *Quid, si testator pecuniam, vel domum legasset modo disiunctivo?*

SOLUTIO :

1036. — *Resp. ad 1.um* Quid faciet CATHARINA? Quidnam ipsi permittendum? Iuxta mentem legatoris potuisset in omni casu sibi quatuor millia fr. servare. Numquid autem deterioris conditionis esse debet, quia onus multo maius sufferre debet pro expensis quae ad nutritionem et educationem duplicis prolis requiruntur? Hoc videtur a sensu communi alienum. Servet igitur quatuor millia fr. pro se, sicut servare potuisset si filium tantum genuisset, et sex millia inter filium et filiam dividat iuxta mentem donantis, scilicet *pro rata* proportionem quae inter 6 et 5 exsistit. Hinc puer 3273 circiter, puella vero 2727 sortietur.

1037. — *Resp. ad 2.um* Stante casu ut iacet, de vera mente testatoris constare non potest, si nihil addatur ex quo res patefiat. Ergo res dubia est. In dubio heres ANTONIUS ad maiorem obligationem subeundam adstringi nequit; ad id enim tantum tenetur quod certo probatur. Ergo mille francos tantum solvere debet. Haec

autem summa inter tres sorores erit dividenda. *Reuter*, n. 139; *Gury*, n. 849.

Resp. ad 3.um In hac hypothese optio sororibus esset relinquenda. Videtur enim talem fuisse legantis intentionem, siquidem eis favere voluit: atqui disiunctio magis ipsis favet, si optio earundem arbitrio relinquatur; ergo iis electio relinquenda est. *Reuter*, *ibid.*; *Gury*, *ibid.*

CASUS XVI

DE LEGATIS 2.º

1.º CLEONIPHAS heredem suum universalem AMEDAEUM instituit, cum onere ut 600 francos fabricae ecclesiae retribueret. Sed ecce! morte repentina corripitur AMEDAEUS; paulo post moritur et ipse testator, quin testamentum aliud confecerit. Hereditatem adit PASCHASIUS *ab intestato* succedens. Ab eo parochus legatum pium in ecclesiae favorem requirit. Sed illud solvere renuit PASCHASIUS.

2.º MERCORUS promiserat centum aureos PUBLIO in testamento legandos. Sed repentino morbo correptus, et iam iam moriturus, ad se filium suum ANDREAM accersit et ait: «*Volo ut centum aureos PUBLIO tribuas*». His dictis, intestatus decedit.

3.º RANULPHUS heres universalis a LAELIO avunculo suo institutus, ab eo extreme decumbente rogatur ut notarium accersat. Timens autem RANULPHUS ne testator voluntatem suam ultimam immutet in sui praeiudicium, moram protrahit usquedum avunculus animam efflaverit.

HINC:

QUAER. 1.º An PASCHASIUS, in primo casu, ad legatum ecclesiae solvendum teneatur?

2.º An ANDREAS heres, in secundo casu, legatum PUBLIO solvere debeat? et an PUBLIUS, illo renuente, se compensare possit?

3.º An RANULPHUS ad aliquid restituendum teneatur?

SOLUTIO:

1038. — *Resp. ad 1.um* PASCHASIUS ad nihil prorsus tenetur. Etenim nulla obligatio ei imposita est, siquidem *ab intestato* succedit. Quare igitur pia intentio defuncti ipsi adimplenda imponeretur, cum ab ipso nequidem fuerit heres constitutus?

Dices: Pia legata certo cognita solvenda sunt de iure canonico, contra quod nulla lex civilis praevalere potest. — *Resp. Dist.* Solvenda sunt ab eo cui imposita sunt, si hereditatem consequatur, *conc.*; ab alio cui non fuerunt commissa, et qui accipit hereditatem *ab intestato*, *neg.*: atqui in casu solus AMEDAEUS heres constitutus fuit, non vero PASCHASIUS; ergo PASCHASIUS ad nihil tenetur, licet

hereditas ad ipsum devoluta fuerit. Sed neque tenetur haec pia legata solvere AMEDAEUS, qui hereditatem non accepit; ergo *per accidens* a nemine solvenda erunt. Ergo frustra reclamatur parochus. Ita *Gury*, n. 851, cui consonat *Bucc.*, Casus, n. 201, 3.º

Haec tamen doctrina sustineri non potest, nisi dicamus CLEONIPHAM cognovisse mortem AMEDAEI, et scivisse ex iure *romano* (sub quo *ille vivebat*) testamentum, posita morte heredis, nullum esse. Igitur si hoc scivisset, et de novo tale legatum non instituisset alio testamento, non constaret de voluntate CLEONIPHAЕ, ideoque PASCHASIUS non teneretur; *secus vero teneretur*. *Comp.*, nn. 961, 993, 2.º; *Alsina*, 2.º, n. 110; *Santi*, lib. 3, tit. 26, n. 23, pag. 223, et ipse *Bucc.*, Inst. M., n. 1056, ubi ait: «Excipitur tamen legatum ad causam piam. Tunc sufficit manifesta defuncti voluntas, adeoque *heres etiam ab intestato, succedens loco* designati heredis, legatum debet».

Ex iure *hisp.-ph.*, aa. 764, 766; *ital.*, 759; *arg.-par.*, 3744 (3710); *bol.*, 486; *col.*, 105; *mex.*, 3335, 3336, 3572 seq.; *ur.*, 829 (et idem videtur dicendum ex *lusit.*, 1740, 1752, 1838), certe valeret hoc legatum, quia legata non invalidantur eo quod heres praemoriatur testatori.

1039. — *Resp. ad 2.um* ANDREAS, heres, *probabiliter* non tenetur legatum patris adimplere, saltem *per se*, quia modus ille disponendi non est legi conformis; non enim valet *probabiliter* legatum, nisi in valido testamento constituatur. Excipe, nisi filius patri promiserit se eius voluntatem adimpleturum esse, quia tunc interveniret contractus implicitus, quo filius susciperet obligationem de iure naturali legatum adimplendi. Etenim pater, in promissione filii fidens, ab alia via tuta legatum transmittendi abstinuit. — Dixi *probabiliter*, quia de hoc acriter *controvertitur*, ante iudicis sententiam. Duplex igitur est sententia *probabilis*. Alii enim obligationem de *iure naturali* voluntatem morientis exsequendi urgent; alii vero legis dispositionem opponunt. *S. Alph.*, n. 927, cum aliis multis. *Gury*, n. 852. Cfr. supra, n. 1003.

1040. — *Resp. ad 3.um* Male egit sane RANULPHUS. Sed an ad restitutionem teneatur, non liquet nisi ex gravi ratione putaverit aliquid tali vel tali legandum. Si tamen cum fundamento existimet avunculum aliquid esse quidem alicui donaturum, sed nesciat cuinam, pro rata dubii causis piis restituere debet. Non debebat enim promittere se notarium advocaturum esse, sed aliquo modo se excusare, et tunc avunculus aliud medium notarium advocandi adhibere potuisset. *Gury*, n. 853.

CASUS XVII

DE LEGATIS AD CAUSAS PIAS

TITIUS possessiones suas (*bienes raíces*) reliquit pro bono animae suae. At, ex lege forali illius regionis dictae *El Infanzonado* in Cantabria (*Vizcaya*), interdictum omnino est ne testator habens consanguineos intra quartum gradum civilem disponere possit de possessionibus suis in favorem aliorum. Iam vero TITIUS huiusmodi consanguineos habet, et in horum favorem sententiam pronuntiabunt omnia civilia tribunalia. Ex alia autem parte, iuxta canonem 1513, § 1: «Qui ex iure naturae et ecclesiastico libere valet de suis bonis statuere, potest ad causas pias, sive per actum inter vivos sive per actum mortis causa, bona relinquere».

HINC:

QUAER. 1.º *Quid statuat praedictum ius forale?*

2.º *An huiusmodi iuris dispositiones sustineantur post Codicem?*

3.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

1041. — *Resp. ad 1.um* Re vera praedictum ius forale statuit bona immobilia (*bienes raíces*) servanda esse intra familiam testatoris in ea linea a qua procedunt; et neminem posse disponere extra familiam a qua bona illa procedunt, si habeat descendentes aut ascendentes aut consanguineos collaterales eiusdem lineae intra quartum gradum civilem (*parientes profincos de traviesa del tronco dentro del cuarto grado*). Permittit nihilominus lex, etiam in casu quo exsistant tales consanguinei, ut pro suffragio animae suae possit testator dare quintam praedictorum bonorum partem, quae, si alia bona testator non habeat, possint detrahi ex illis bonis familiaribus, non autem si alia bona habeat. Demum bona quae ad ipsius familiam proprie non pertinebant, sed ipse ab aliquo familiae extraneo acquisivit, sive titulo oneroso (v. gr. emptione), sive lucrativo (v. gr. donatione, legato, hereditate ex testamento), non subiiciuntur reservationi, quia revera non sunt de familia (*no son troncales*), ideoque potest testator libere cui voluerit ea donare. Quoad bona mobilia, qui non habet ascendentes vel descendentes potest de illis libere disponere; secus tantum de quinta parte valoris totius capitalis (1).

(1) Cfr. *Iado y Ventades*, Coment. a las leyes del Fuero de Vizcaya, pag. 16 seq., 284 seq. (edic. 2.a); *Gutiérrez Fernández*, Códigos o estudios fundamentales, etc., vol. 2 (tomo VII), pag. 285 seq., 293 seq. (edic. 2.a); *Alonso Martínez*, El Código civil en sus relaciones con las legislaciones forales, vol. 2, pag. 254 (edic. de 1884); *Alcubilla*, Dicc., edic. 6.a, vol. 8, pag. 22; vol. 10, pag. 802, 824-826, nn. 173-183.

1042. — *Resp. ad 2.um* Illa legis dispositio videtur contraria canonici 1513, § 1, quia impedit quominus ille qui iure naturali et canonico disponere potest in favorem causae piae, hoc suo iure utatur, unde violat iura causae piae, ergo in conscientia non obligat. Etenim «lex civilis etiam de legitima hereditatis portione servanda ferri nequit in praeiudicium *causae piae* absque *consensu Ecclesiae*, cuius iurisdictioni eae causae pro foro conscientiae subiectae sunt». *Marres*, De iust., lib. 1, n. 341; *Less.*, lib. 2, c. 18, n. 112; *Lacroix*, De donatione, n. 812; *S. Alph.*, lib. 3, n. 740. **Comp.**, nn. 962, 979. Vide etiam *Marres*, l. c., n. 301 seq.; *Ferreres*, Inst. can., vol. 2, n. 485.

1043. — *Resp. ad 3.um* Si praedicta bona TITII acquisita ab ipso fuerant ab aliquo familiae ipsius TITII extraneo, tum canonice tum civiliter debentur causae piae. Cfr. Sent. Trib. Supr. 27 dec. 1895: apud *Alcubilla*, Dicc., vol. 10, pag. 826 (edit. 6.^a). Si bona illa familiaria sunt (*troncales*), etiam canonice causae piae debentur, immo *quoad quintam partem* etiam civiliter, si TITIIUS alia bona non habeat. In omni casu illi consanguinei videntur in conscientia teneri ad permittendum ut illa bona, etsi familiaria sint, causae piae tribuantur, reservato sibi iure ea acquirendi soluto iusto pretio causae piae; eo vel maxime ita iudicandum est, quia non agitur de legitima filiorum, in qua maior esse posset difficultas. Cfr. *Ferreres*, apud *Razón y Fe*, vol. 70, pag. 224.

CASUS XVIII

HERES ET LEGATARIUS TESTATORE PRAEMORTUUS

HESYCHIIUS plura legata reliquit, inter quae unum unicuique ex tribus suis fratribus, quos etiam heredes instituit quoad reliqua bona ex aequis partibus. HESYCHIO praemortuus est unus e tribus fratribus, HUBERTUS nomine, relinquens tres filios, quorum maior erat HONORIUS. HONORIUS sibi vindicare vult totum legatum et totam hereditatem quae ex testamento HESYCHII pertinebat ad patrem suum, HUBERTUM, excepta quadam quantitate, quam dabit duobus suis fratribus, quia hanc esse voluntatem HESYCHII sibi constat, qui non semel ipsi hoc dixit, et praeterea quia ipse est heres patris sui HUBERTI. Fratres autem HONORII reclamant sibi unusquisque tertiam partem hereditatis et legati quae ex testamento HESYCHII pertinebant ad patrem suum, HUBERTUM, quia, aiunt, ita statuit lex civilis. Verum alii duo fratres HESYCHII, adhuc superstites, dubitant an legatum relictum HUBERTO debeat tradi eius filiis, vel potius possint sibi illud vindicare.

HINC :

QUAER. *An pars hereditatis et legatum relicta HUBERTO, qui HESYCHIO praemortuus est, debeantur filiis ipsius HUBERTI?*

SOLUTIO :

1044. — *Resp. Negative.* Etenim HUBERTUS: 1.º non transmissit ius ad hereditatem, nam ex art. 766 heres voluntarius, qui fuerit testatore praemortuus, nullum ius transmittit suis heredibus. Atqui in casu HUBERTUS erat heres voluntarius (*Comp.*, n. 970). Ergo nullum ius transmisit suis filiis quoad hereditatem HESYCHII, quo praemortuus est. Cfr. etiam Sent. Trib. Supr. 8 iun. 1896; *Huguet*, El Abogado popular, nn. 2083, 2312

2.º Neque transmittit ius ullum ad legatum, propter eandem rationem, nam iuxta art. 789 omnes dispositiones quae circa heredes reperiuntur in eodem capite 2 (libri 3, tit. 3) applicari debent legatariis. Atqui articulus 766 reperitur in eodem capite. Ergo...

1045. — Igitur tota hereditas totumque legatum quae HESYCHIUS assignaverat HUBERTO, accrescere debet duobus fratribus ipsius HUBERTI (art. 982, 983), qui, si volunt, possunt sibi vindicare, non modo totum legatum HUBERTO assignatum, sed etiam portionem hereditatis; aut etiam possunt ex toto vel ex parte dare filiis HUBERTI in forma ipsis bene visa (et per partes aequales aut inaequales inter ipsos dividere): disponent enim de re sua propria.

1046. — *Sed dices:* nonne filii veniunt in hereditatem in repraesentatione sui patris defuncti, si concurrunt cum fratribus patris sui? — *Distinguo:* in successione intestata, seu quando sunt heredes *legitimi*, *affirmative* (aa. 930, 934, 925, 927, 948, 949, 951); in successione ex testamento, quando pater est heres voluntarius, *negative*.

CASUS XIX

DE TESTAMENTIS ET TESTAMENTORUM EXECUTORIBUS

1.º TITIUS, caelebs, testamentum confecit anno 1904, in quo praedium magnum legabat suis fratribus ex aequo dividendum. Anno 1908 die 24 aprilis praedium vendidit uni ex fratribus. Die 20 eiusdem mensis et anni codicillum coram notario exaraverat, quo duo alia legata decrevit, confirmavitque illud testamentum, in quo heredem omnium suorum bonorum instituebat animam suam.

Pecuniam acceptam ex vendito praedio partem impendit in sumptus faciendos pro sua sustentatione usque ad obitum suum;

alia pars, scilicet 20.000 pesetarum, penes ipsum inventa est post eius mortem. Reseratis testamento ac codicillo, TITII familia exsecutoribus has 20.000 pesetas tradidit dicens: «Ad hanc summam nos in foro conscientiae ius habere arbitramur illudque reclamamus». Theologi hac de re interrogati in diversas abeunt sententias.

2.º CAIUS CAIAE, uxori suae, usumfructum suorum bonorum reliquit, eamque unicam sui testamenti exsecutricem instituit, cui etiam facultatem contulit impendendi quidquid sibi placuerit in ipsius CAII exsequiis ac suffragiis. Cogitanti CAIAE magnam impendere summam pro exsequiis et volenti ad hoc praedium vendere, cum fruges quas exspectabat magno infortunio amissae essent, obstant heredes CAII, quia iam annus effluxit a morte CAII. CAIA vellet ut parochus chirographum subscriberet falsam apponens datam ante finem illius anni.

HINC:

QUAER. 1.º *Quomodo testamentum aut legatum vim amittant suam?*

2.º *Quousque perdurent facultates exsecutorum testamenti?*

3.º *Quid ad utrumque casum?*

SOLUTIO:

1047. — *Resp. ad 1.um Testamentum*, sub quacumque forma sit factum, semper revocari potest ad nutum testatoris, quia testamentum ex natura sua est actus essentialiter revocabilis; proinde testator dominium bonorum suorum usque ad mortem retinet. Ita *ex omni iure*. Cfr. Cod. hisp., a. 737; phil., 623 Cod. pr. civ.; ital., 916; lusit., 1754; [aeq., 991; arg.-par., 3858 (3824); bol., 531; bras., 1746 seq.; chil., 1001; col., 1057; cost., 621; guat., 931; mex., 342; nic., 1001; per., 847; Salv., 1034; ur., 973; ven., 982 (890)].

Revocatio (1) testamenti triplici modo fieri potest: 1.º *expresse* v. gr. per actum coram notario confectum, quo mutatio voluntatis exprimitur [lusit., a. 1756; aeq., 1203; chil., 1213; guat., 939; nic., 1213; Salv., 237; ur., 1974 seq.]; 2.º *tacite*: a) per testamentum tempore posterius, quamvis in eo prioris non fiat mentio, et quamvis priori hoc posterius non sit contrarium (per., 848); nisi in eo exprimitur quod prius etiam valeat ex toto vel ex parte (a. 739); [arg.-par., 3862 (3828); guat., 932, 937; mex., 3476; per., 853]; sed prius iterum reviviscet, si testator *expresse* id declaraverit, et posterius revocaverit (a. 739; lusit., 1758); [mex., 3478; arg.-par., 3863 (3829 seq.)]; b) per destructionem testamenti hologa-

(1) Iure phil., a. 623, C. pr. civ., revocatio fit per ministerium legis, aut per aliud testamentum validum, aut per combustionem, destructionem, cancellationem, aut obliationem, factas ex intentione a testatore, vel ab alio ex eius mandato.

phi [arg.-par., 3867 (3833); 3.º *ex iuridica praesumptione*, cum scilicet testamentum clausum apud testatorem reperitur fractis sigillis vel involucri, deletis subscriptionibus, etc. (a. 742); [per., 858; mex., 3533; arg.-par., 3870 (3736)]. Quoad *ital.*, 917-922.

Etiam *legata* rei certae ac determinatae censentur *tacite* revocata per venditionem, permutationem, destructionem, immutationem (qua formam et denominationem antiquam amittat), etc., rei legatae factam ab ipso testatore: *hisp.-ph.*, a. 869; *ital.*, 890; *lusit.*, 1811; [aeq., 1125; arg.-par., 3837, 3872 (3803, 3838); *bol.*, 537; *chil.*, 1135; *col.*, 1193; *cost.*, 626; *quat.*, 940; *mex.*, 3362-3364; *nic.*, 1135; *per.*, 860; *Salv.*, 1161; *ur.*, 886-921; *ven.*, 946 seq. (854 seq.)].

1048. — *Resp. ad 2.um* Facultates exsecutorum durant per annum, nisi testator ampliores dederit. Si testator ampliores dederit facultates, sed tempus non determinavit, prorogatio intelligitur per alium annum.

Tempus incipit currere ex quo exsecutor munus acceptavit, vel ex quo finitae fuerint lites, si quae exortae fuerint, circa valorem testamenti vel circa aliquam testamenti dispositionem. Iudex ex iusta causa poterit etiam tempus pro executione ampliare, aa. 904, 905.

1049. — *Resp. ad 3.um* Familia TITII nullum ius habet ad illas 20.000 libellas neque in foro externo, ut patet ex a. 869, neque in interno: a) quia non constat certo voluntatem TITII fuisse eis legare praedictam quantitatem; 2.º quia, etsi certo constasset, esset legatum informe, quod, cum non sit pro causa pia sed profana (ipsa familia), nullam parit obligationem in conscientia.

CAIA cessavit in munere exsecutricis, si iam annus effluxit ex quo munus acceptavit, vel ex quo lites finitae fuere, si quae exortae sint, circa validitatem testamenti aut alicuius ex praescriptis ipsius; nisi in testamento ipso tempus unius anni fuerit ampliatum. Si hoc non habetur, potest ampliationem petere a iudice allegando causas quibus impedita fuit ab executione tempore statuto, et iudex probabiliter accedet eius petitioni. Cfr. aa. 904, 905. Etiam iudex poterit heredes obligare ad implenda omnia quae CAIUS statuit pro anima sua. Sacerdos nequit chirographum subscribere apponendo falsum diem vel annum.

CASUS XX

EXSECUTORES TESTAMENTARI

TITUS in testamento reliquit 30.000 libellas seu pesetas ad opus aliquod pium erigendum. Exsecutores nominavit PETRUM et NICANOREM, sacerdotes. Pecunia deposita erat in quadam societate

bancaria. Sed dum executores res disponebant ad fundationem peragendam, haec societas (sicut plures aliae hisce temporibus post immane bellum), facta est solvendo impar; indictus est concursus creditorum, et PETRUS et NICANOR coacti sunt simul cum aliis creditoribus suscipere administrationem magni praedii rustici in aliquam compensationem (30 %) illarum 30.000 libellarum. Reditus autem pro rata distribui debent inter diversos creditores. Executores inter se discrepant an percipere debeant ius executoris 10 % ex 30.000 libellis seu tantum ex 10.000 quae nunc supersunt. PETRUS putat esse percipiendum tantum ex 10.000; NICANOR, ex 30.000, quia dicit non fuisse ex culpa executorum quod fundatio fieri non poterit nec quod capitale sit imminutum.

HINC:

QUAER. 1.º *Quaenam retributio debeatur executoribus testamentariis ex iure civili hispano, quaenam vero ex iure ecclesiastico?*

2.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

1050. — *Resp. ad 1.um* Ex iure civili hispano, aa. 898, 908, 1057, 1711; *Iusit.*, 1892 (1), munus executoris testamentarii gratuitum est. Ex Lege autem hispana Processus civilis (de *Enjuiciamiento civil*), a. 1033, ius administratoris, si agatur de vendendis titulis publicis ad valorem, est $\frac{1}{2}$ %; si de venditione rerum mobilium, 1 %; si de fructuum venditione, 2 %, et in aliis casibus potest iudex assignare mercedem inter 4 % et 10 % iuxta laboris magnitudinem.

Neque ex iure *ecclesiastico* sive generali sive speciali est aliqua quantitas fixa ipsis executoribus generalibus assignata, etsi aequum sit ut ipsis tribuatur aliqua honesta remuneratio. — In *Cathalaunia* haec materia regitur consuetudine uniuscuiusque dioeceseos. — In dioecesi Barcinonensi executores universales percipiunt 10 % ex *reditibus* capitalis, *detractis expensis*, relictis. In dioecesi Vicensi percipiunt tantum 5 % et ita ut quantitas percepta nunquam excedat octoginta pesetas. *Comp.*, n. 987, N. B. 3.º

Munus executoris *particularis* gratuitum est, etiam in *Cathalaunia*. Cfr. *Huguet*, *El Abogado popular*, n. 2799 (ed. 2.^a).

1051. — *Resp. ad 2.um* Si in dioecesi PETRI et NICANORIS consuetudo *legitima* expresse et certo determinet quantitatem percipiendam, poterunt ipsi sese consuetudini accommodare. Si de hoc non constat: primo dicendum est 10 % percipi non posse ex *reditibus* 30.000, sed ad summum ex 10.000, seu tantum ex *reditibus*, *detractis expensis*, illius quantitatis quae de facto impendatur iuxta

(1) [Sed iure aeq., a. 1292; *arg.-par.*, 3906 (3872); *bol.*, 606; *bras.*, 1766; *chil.*, 1302; *col.*, 1359; *guat.*, 919; *mex.*, 3755-3760; *nic.*, 1302; *ur.*, 966, executori debetur remuneratio].

mandatum testatoris: est veluti praemium exsecutionis mandati. Semper prae oculis habeatur 10 aut 5 % referri non ad capitale, sed *ad redditus, detractis expensis*.

Quamvis diminutio capitalis non facta fuerit ex culpa exsecutorum, hoc tantum probat hanc diminutionem ipsis non esse imputandam. Velle percipere 10 % ex integro capitali 30.000 libellarum videtur omnino exorbitans. Nec moderatum praemium videtur percipere 10 % ex *reditibus* capitalis quod revera impendatur iuxta mentem testatoris, sive in fundatione illius primi operis, sive in alio, iuxta legitimam commutationem, posito quod opus a testatore praescriptum fundari iam non possit. Immo, cum PETRUS et NICANOR non videantur esse nisi exsecutores *particulares*, nihil ipsis deberi videtur nisi forte titulo administrationis eo tempore quo redditus praedii administrarunt.

CASUS XXI

IURA EXSECUTORUM TESTAMENTI

TITIUS, sacerdos, heres fiduciarius nominatus est a SEMPRONIO, ut iuxta huius instructiones, sive verbo sive scripto traditas, bona distribuat. Scripto statuerat SEMPRONIUS ut, peractis quae iam antea praeceperat, reliqua impenderet in Missis celebrandis, quarum stipendium esset partim duarum, partim trium libellarum seu pesetarum. Sed postea verbo ei significavit posse bona haec distribuere prout putaret esse e maiore Dei gloria et bono proximorum. TITIUS partem aliquam illius quantitatis in pauperum eleemosynis impendit, reliquum in Missis cum stipendio trium libellarum. SEMPRONIUS TITIO facultatem fecerat retinendi sibi illam partem capitalis quam exsecutores percipere solent. TITIUS vero significavit se velle gratis administrare, etsi interius cogitaret sibi reservare 5 %, quamvis in illa regione exsecutores 10 % sibi servant.

Post mortem SEMPRONII, cum in statutis synodalibus nihil statuatur circa iura exsecutorum causarum piarum, TITIUS recursum habuit ad Episcopum, qui ei significavit posse sibi retinere 6 %; si tamen parum ipsi videretur, posse sibi servare 10 %.

HINC:

QUAER. 1.º *An recte se gesserit TITIUS in exsequendis SEMPRONII mandatis?*

2.º *An TITIUS sibi servare possit 10 %?*

SOLUTIO:

1052. — *Resp. ad 1.um* Si TITIUS moraliter certus sit SEMPRONIUM ipsi fecisse potestatem distribuendi bona prout iudicaret magis expedire, etsi ea omnia non impenderet pro Missis aut

cum tali stipendio, non erit inquietandus; secus quoad ea quae remanent servet instructiones sibi prius a testatore datas.

1053. — *Resp. ad 2.um* Si in illa regione revera adsit legitima consuetudo ut executores fiduciarii percipiant 10 % *ex redditibus* capitalis, ad apicem iuris etiam et TITIVS id percipere poterit, sed consilium darem ut practice contentus sit accipiendo 5 % pro administratione ante mortem SEMPRONII et post huius mortem 6 %, quae est quantitas ab Ordinario indicata.—Rationes: 1.^a quia videtur exorbitans 10 %, eo vel magis quod iure civili munus executoris testamentarii est gratuitum; 2.^a quia aliquo modo ipse renuntiavit omni remunerationi; praeterea, cum agatur de sacerdote erga alium sacerdotem amicum, bene fiet si haec differentia impendatur in opera pia sive pro SEMPRONIO eiusque familia, sive pro TITIO et eius intentionibus, prout aequitas postulet coram Deo.

CASUS XXII

HEREDES ET QUARTA FALCIDIA

THEODORUS, sacerdos, nominatus est a NEMESIO heres fiduciarius in Vasconia (Navarra). In instructionibus partim oralibus partim scriptis sibi datis iniungebatur ipsi ut duo praedia rustica traderet duobus antiquis famulis ipsius NEMESII; reliqua vero bona sua, quae copiosa erant, in causas pias a NEMESIO designatas impenderet.

Mortuo NEMESIO, THEODORUS putat sibi posse servare ex bonis a NEMESIO relictis quartam partem, quia in illa regione viget ius romanum ut suppletorium iuris foralis.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit quarta falcidia, quid vero quarta trebelliana, et ubi vigeant?*

2.º *An vigeant etiam in legatis ac fideicommissis ad causas pias?*

3.º *An et quaenus THEODORUS sibi quartam reservare possit?*

SOLUTIO:

1054. — *Resp. ad 1.um* a) Ex iure romano omnis heres sive ex testamento sive ab intestato, etsi gravatus multis legatis, ius habet sibi servandi quartam partem portionis hereditariae (detractis debitis, expensis pro funere, etc., et iis quae debentur heredibus necessariis), et ad hoc potest reducere, in quantum opus sit, pro rata, omnia legata: hoc est quod vocatur quarta *falcidia*; heres autem fiduciarius qui as hereditarium debet tradere fideicommissario, ius habet etiam detrahendi sibique reservandi quartam partem portionis hereditariae, et haec portio vocatur quarta *tre-*

belliana. Cfr. *Serafini-Trias*, Inst. de derecho romano, § 217; *Vidal*, Inst. iur. civ. rom., n. 627 seq.; *Alcubilla*, v. Cuarta falcidica, etc.

b) Utraque viget adhuc in *Cathalaunia*, iuxta *Huguet*, l. c., nn. 2394 et 2735. In hoc ultimo loco, nota 153, ipse testatur legem *falcidiam* non esse in usu in *Vasconia* (Navarra); in primo autem loco dicit vigere quartam trebellianam etiam in *Vasconia*. *Alcubilla*, Dice., vol. 5, pag. 434 (ed. 6.^a), asserit quartam falcidiam et trebellianam vigere in *Cathalaunia*, sed non dicit, immo videtur negare, eas vigere in *Vasconia*.

1055. — *Resp. ad 2.um* Sed haec videntur tantum valere pro causis profanis, minime vero pro causis piis. Nam ex ipso iure romano quarta detrahi nequit ex causis piis. Sic enim ex Auth. 131, cap. 12: «Si autem heres quae ad pias causas relictæ sunt non impleverit, dicens relictam sibi substantiam non sufficere ad ista, praecipimus *omni Falcidia* vacante quidquid invenitur in tali substantia proficere provisione sanctissimi locorum episcopi ad causas quibus relictum est» (1). Idem apparet ex causa S. C. Cone., 22 nov. 1856 (apud *Lingen*, et *Reuss*, pag. 171): «Quocirca communiter sentiunt doctores, legata pia ita privilegiata esse, ut ne favore quidem heredum omni lucro destitutorum quartæ falcidiæ sint subiiciendæ». Item *Santi-Leitner*, lib. 3, tit. 26, n. 65: «Quæritur an quarta falcidia detrahi possit ex legatis, vel quarta trebellianica ex fideicommissis particularibus relictis Ecclesiae, vel causis piis. Receptum in iure est ut haec detractio non fiat, quemadmodum ipsae leges civiles decernunt in auth.» *Similiter C. Ad leg. Falc.* Cfr. etiam *Ferraris*, v. Falcidica, 20 seq.

(1) Ita etiam lib. 1, tit. 3, leg. 48 (et 49) Cod. pro casu quo in testamento heredes instituantur captivi, aut aegrotantes, aut pauperes: «Et si quidem captivos scripserit heredes, civitatis, in qua testator larem fovere ac degere noscitur, episcopus et oeconomus hereditatem suscipiant, et omnimodo in redemptione captivorum procedat hereditas sive per annuos redditus sive per venditionem mobilium seu se moventium rerum: *nullo penitus ex hoc lucro vel oeconomo vel episcopo vel sacrosanctæ ecclesiae relinquendo*, si enim propter hoc a speciali herede recessum est, ut *non Falcidiæ ratio* inducatur, quemodo ferendum est hoc, quod in sacro venit, per Falcidiam vel aliam occasionem minui?... Licentia omnimodo danda et in priore et in secunda specie et actionem movere et debita exigere, ut in captivos vel in aegrotantes consummantur. Si enim heredum eis et ius et nomen dedimus, *sine Falcidiæ tamen legis emolumento*, necesse est eos et debita exigere et creditoribus respondere... Sin autem nullus xenon in civitate invenia- tur, tunc secundum de captivis sanctionem pro tempore oeconomus sacrosanctæ ecclesiae vel episcopus hereditatem accipiat et *sine Falcidiæ ratione pauperibus*, qui in civitate sunt vel penitus mendicantes vel alia sustentatione agentes, eadem pecuniæ distribu- antur. Haec tamen omnia locum habere sancimus, quando non certi xenonis vel certi ptochii vel certæ ecclesiae nominatio a testatore subsequuta est, sed incertus est eius sensus. Sin autem in personam certam vel modo hereditatem vel legatum competere sancimus, *nulla Falcidia nec in parte intercedente*. In omnibus autem huiusmodi casibus caelestes iracundias sacrosanctarum rerum administratores expectent, si *qualecumque lucrum* ex huiusmodi gubernationibus sibi adquisierint vel si hoc committi *ab alio senserint* et non *gravissima poena* et interminatione quod perperam factum est *studeant corrigere*».

1056. — *Resp. ad 3.um* Igitur THEODORUS quartam detrahere non potest ex legatis pro causis piis; neque, ut videtur, ex aliis legatis, quia hic locum haberet quarta *falcidia*, quae nullo modo vigere videtur in *Vasconia*.

CASUS XXIII

TESTAMENTI EXSECUTIO

TITIUS, carens heredibus necessariis, plura legata reliquit in quatuor prioribus clausulis sui testamenti, et in quinta decrevit: «Omnia reliqua bona mea duas dividantur in partes, quarum altera impendatur in Missis celebrandis pro anima mea, altera vero tribuatur pro rata quinque monasteriis A, B, C, D et E». Sed in scripta aliquo privato statuit solvendas esse omnes expensas pro quodam suo nepote CAIO, ut hic architectus fieri possit. Unde exsecutores ex massa hereditaria septem millia aureorum subduxerunt, eaque in societate bancaria deposuerunt, ut ex redditibus expensae pro nepote suffragari possint, ut de facto suffragarunt per tres annos, quibus finitis CAIUS mortuus est. Nunc exsecutores putant se illud capitale quod subduxerunt, quodque integrum remanet, posse impendere pro suo arbitrio, quia de illo TITIUS nihil disposuit.

HINC:

QUAER. *Quomodo illud capitale impendere possint aut debeant testamenti exsecutores?*

SOLUTIO:

1057. — *Resp.* Illud totum in duas partes dividere debent, quarum altera Missis celebrandis pro anima TITII, altera vero pro rata tribui debet quinque illis monasteriis a TITIO designatis. Ratio est, quia capitale illud pertinet ad *reliqua bona* TITII, de quibus non disposuit in quatuor prioribus clausulis et voluit comprehendere in quinta: et revera de illis bonis detractum fuit. Ergo nequit dici quod de illo capitali non disposuerit, quia revera disposuit in clausula quinta. Ergo illud impendendum est iuxta dispositionem TITII in quinta clausula expressam. Immo aequius fuisset non detrahere tam magnam pecuniae vim quae evidenter excessiva erat, cum praeiudicio animae TITII et praedictorum monasteriorum, sed satis esset detrahere portionem necessariam ad solvendum societati assecurationis capitale necessarium ut haec se obligaret ad solvendum per aliquot annos CAIO (vel exsecutoribus) id quod necessarium putabatur ad praedicta studia perficienda, ita ut, si antea CAIUS obierit, reliqui anni pensionem solveret societas exsecutoribus dividendam iuxta fines statutos a TITIO in clausula 5.^a

CASUS XXIV

FIDEICOMMISSUM

1.º MOEVIA, vidua, duas habet filias, quarum una legitima est, naturalis altera, sed actu publico recognita. Aegre ferens quod nonnisi modica bonorum pars huic legaliter competat, committit ANNAE mille francos ut eidem filiae naturali post mortem suam secreto tradantur. Mortua autem MOEVIA, anxia haeret ANNA, nesciens cuinam e duabus sororibus remittenda sit pecunia haec, fidei suae commissa.

2.º FLORUS, vir dissolutus et dives, duplicem habuit prolem, ex fornicatione unam, sed non recognitam, alteram vero ex incestu cum FLAVIA consanguinea sua. Cum utrique benefacere vellet, ANTONIO viginti francorum milla, inter utramque post mortem suam dividenda, commisit.

HINC:

QUAER. 1.º *An, in primo casu, pecunia ANNAE commissa competat filiae naturali MOEVIAE, vel filiae legitimae?*

2.º *An ANTONIUS, in secundo casu, possit vel debeat exsequi fideicommissum erga utramque prolem illegitimam FLORI, vel pecuniam acceptam heredibus tribuere?*

SOLUTIO:

1058. — *Resp. ad 1.um* Solutio quaestionis pendet a statu fortunae matris. Si legatum fideicommissorium noceat iuribus filiae legitimae, adimpleri nequit (cfr. tamen **Comp.**, n. 978); secus vero si minime noceat. Mater enim potuit dare filiae suae naturali recognitae, praeter id quod ipsi lege tribuitur, quidquid extraneo dare posset. Hinc, si mater sat dives sit, ANNA legatum hoc fideicommissorium filiae illegitimae tribuere potest, cum altera puella ius nullum in hanc pecuniam habeat, siquidem, in hypothese, in legitima sua non laederetur. *Gury*, n. 867.

1059. — *Resp. ad 2.um* Iure **hisp.-ph.**, **lusit.** et **Amer. lat.**, nihil obstat quominus utraque proles heres vel legataria institui possit, et utraque etiam habilis est ad donationes sive inter vivos sive mortis causa accipiendas, modo legitima aliorum non laedatur. **Comp.**, nn. 941, 969, 978, 979.

igitur si hoc fideicommissum *expressum* iure **hisp.-ph.**, a. 785; **lusit.**, 1741, sit, valet in utroque foro; secus irritatur, sed probabiliter adhuc valet ante iudicis sententiam. Fideicommissa non admittunt *gall.*, a. 896; *ital.*, 899; **bol.**, 503; **cost.**, 582; **guat.**, 805, 837 seq.; **per.**, 703; **ur.**, 833 seq. **Comp.**, n. 992.

CASUS

DE COMMODATO, DEPOSITO, MANDATO ET MUTUO

CASUS I

COMMODATUM

EXUPERIUS TIBULO commodavit tapetes, seu picturas textiles, ad domus cubicula exornanda, pro nobili quodam hospite recipiendo. Cum autem discessisset hospes, et tam de tapetibus domino restituendis ageret TIBULUS, ecce in media tempestate domus eius fulmine incenditur, et mox tota cum rebus commodatis comburitur. Potuisset tamen eas ab incendio liberare TIBULUS, nisi ad res proprias flammis subducendas totus incubuisset. EXUPERIUS autem tapetum pretium requirit a TIBULO, qui negat se in huiuscemodi casu ad damnum reparandum obligari. Quare lis inter utrumque inducitur.

HINC:

QUAER. 1.º *An teneatur TIBULUS damnum erga EXUPERIUM resarcire attentis quae in casu?*

2.º *An debuisset TIBULUS prius res sibi commodatas ab interitu salvare quam proprias?*

3.º *An teneretur ad restitutionem commodatarius, si tapetes absque sua culpa a fure ablati fuissent?*

4.º *Quid, si dubium esset de negligentia gravi in rebus commodatis accurate servandis?*

SOLUTIO:

1060. — *Resp. ad 1.^{am}* 1.º TIBULUS ad nihil tenetur, si tapetes ex incendio salvare non potuit, quia damnum casui fortuito tantum tribuendum est, cum culpa nullius, ne iuridica quidem, intervenerit. 2.º Si vero, adhibita diligentia, res commodatas aequae suas servare potuit, de damno tenetur, quia, ob omissionem diligentiae ex contractu debitae, gravis culpa theologiae reus evadit. *Gury, n. 869.*

1061. — *Resp. ad 2.^{am}* 1.º TIBULUS debuit magis attendere ad res commodatas quam ad suas salvandas, si res alienae multo

pretiosiores fuerint quam propriae, praesertim si gratuito ei commodatae fuerint. Ratio est, quia rei alienae debetur custodia, quam quisque prudens pro suis adhiberet; quisque autem servaret suas pretiosiores prae vilioribus. Ergo similiter agere debet erga res alienas commodatas; secus iniustitiae reus evadit et ad restitutionem adstringitur. Porro in nostro casu facile evenire potuit ut tapetes maioris fuerint pretii quam res domesticae, cum postulatae sint ad cubacula exornanda pro nobili hospite recipiendo; ergo facile commodatarius ad restitutionem obligari potest. *Reuter*, n. 178. — Pariter potuit TIBULUS res proprias praeferre *per se*, si pretiosiores fuerint quam alienae. Ratio ex dictis facile deducitur, nempe ex rationis paritate.

2.º Quid vero in casu in quo tum res alienae, tum propriae fuerint eiusdem valoris? *Controvertitur*. — Alii censent commodatarium in hac hypothesi debere attendere aequè ad res commodatas quam ad suas salvandas, quia, eas accipiendo, suscipit obligationem adhibendi seriam diligentiam res illas velut suas curandi et custodiendi. *Reuter*, *ibid.* — Alii tamen *communius* dicunt probabiliter posse commodatarium res suas proprias potius a periculo salvare, quia caritas recte ordinata a semetipso incipit, saltem *per se* loquendo, secluso speciali contractu. *Lugo*, disp. 8, sect. 10. *Gury*, n. 870.

1062. — *Resp. ad 3.um Nego*, quia, tunc nulla interveniente culpa theologica, nulla quoque sequeretur restitutionis obligatio. Recole dicta de iniusto damnificatore, nn. 786, 788 seq. *Gury*, n. 871. **Comp.**, n. 796.

Resp. ad 4.um Si grave peccatum non commiserit in omissione diligentiae debitae, non videtur obligandus ad restitutionem, quia tunc non est certa obligatio; porro obligatio incerta non est imponenda: etenim non tenetur quis ad restitutionem certam obmerum dubium de damno illato. Ita auctor *casuum Bononiae* editorum, v. Commodatarius. Sed *Collet adnotator* dicit restituentum esse pro rata dubii. *Gury*, *ibid.*

CASUS II

DEPOSITUM

THEOPHILUS, mercator, dum in vicinam civitatem ad nundinas profectus, in hospitio quodam pernoctasset, evigilans mane, animadvertit sarcinam suam, quam in suo cubiculo deposuerat, fuisse furtim ablatam. Quamobrem stupore correptus et ira exandescens mirum in modum invehitur contra hospitem, ab eo damni seu furti compensationem requirens. Negavit hospes se

illam sarcinam vidisse, multo minus eam contrectasse; propterea noluit quidpiam, vel minimum, THEOPHILO compensare.

HINC:

QUAER. 1.º *An hospes pretium sarcinae ablatae THEOPHILO peregrino solvere debeat?*

2.º *Quid, si THEOPHILUS sarcinam in hospitio, vidente hospite, deposuisset, et, dum negotiorum causa alio divertit, haec furtim ablata fuisset?*

3.º *Quid, si peregrinus ille sarcinam speciali hospitis custodiae commiserit, et postea adverterit aliquid ex ea ablatum fuisse, seclusa hospitis culpa theologica?*

4.º *Ad quid teneantur artifices quibus res conficiendae vel resarciendae traduntur?*

SOLUTIO:

1063. — *Resp. ad 1.um Nego.* Ratio est, quia nullam prorsus culpam, ne levissimam quidem, commisit, cum sarcina ipsi nunquam commissa fuerit. Etenim, si THEOPHILI crumena, quam secum in lecto retinuit, ablata fuisset, nemo hospitem ad resarciendum huiusmodi damnum obligaret; quia, crumenam secum retinendo, eo ipso curam eiusdem in se suscepisse merito putatur. Ergo idem dicendum est, si sarcinam penes se ad lectum retinuit; censetur enim curam rerum suarum in se potius suscipere, quam hospiti concedere. *Elbel*, n. 372; *Gury*, n. 875. Recole dicta supra, n. 788.

1064. — *Resp. ad 2.um* Etiam in hoc casu, hospes ab onere restitutionis est eximendus in foro conscientiae, ante iudicis sententiam, nisi gravis negligentiae in re custodienda reus sit. Viget enim semper eadem ratio, scilicet quia gravis culpa theologica deficit.

Resp. ad 3.um Neque in hac hypothesis hospes urgendus erit ad restitutionem in foro conscientiae peragendam, ante iudicis sententiam. Casus enim non substantialiter mutatur, licet nova circumstantia accedat. Sed facile in foro externo caupones ad damnum resarciendum damnantur, quia facile culpa iuridica in ipsis supponitur, nisi probent illud damnum ex casu fortuito vel ex violentia absoluta evenisse. *Elbel*, n. 374. — Unde iure poenali **hisp.**, a. 20, caupones (*posaderos*) tenentur ad restitutionem erga peregrinos pro rebus furto sublati in ipso diversorio, si tamen cauponem peregrini monuerint de re deposita, et eius monita, pro re custodienda, servaverint. Ita etiam *Cod. civ. ital.*, aa. 1154, 1155; *aeq.*, 2228 seq.; *arg.-par.*, 1152 (1118) seq., 2261 (2227) seq.; *bol.*, 1310, 1311; *bras.*, 1521; *chil.*, 2241 seq.; *col.*, 2265 seq.; *nic.*, 2241 seq.; *per.*, 2192 seq.; *Salv.*, 2198 seq.; *ur.*, 2251 seq.; *ven.*,

1850 seq. (1752 seq.). Cfr. etiam **lusit.**, 1435, 1436. **Comp.**, n. 830.

1065. — *Resp. ad 4.um* Idem omnino dicendum est de illis artificibus ac modo de cauponibus dictum fuit. Seclusa culpa theologica, a restitutione immunes iudicandi sunt, ante sententiam iudicis. Sed cum diligenter invigilare debeant in res suae custodiae commissas, admissa notabili incuria, etiam in foro conscientiae de damno tenentur. Tenentur enim res sibi traditas sedulo custodire, sicut solet agere *bonus paterfamilias*, seu dominus quoad res proprias servandas. *Gury*, n. 877.

CASUS III

MANDATUM 1.º

1.º **RESPICIUS**, homo valde industrius, frequenter, ut mandatarius, a **BERNARDO** adhibetur. Lucrum autem fecit, et ut fructum industriae sibi servavit in sequentibus casibus: Primo iussus fuit, ut emeret decem modios tritici pro 50 francis; emit autem 40 fr. frumentum bonae speciei, et 10 fr. sibi reservat. Alias mandatum habuit equum vendendi 300 fr., et 320 vendidit, et proinde 20 fr. seposuit. Alias eidem commissus est bos 200 fr. vendendus; **RESPICIUS** non habens occasionem illum bovem vendendi, eum ipse pro statuto pretio sibi emit, et postea carius vendit.

2.º **CALLISTUS** accipit a **MARCELLO** annulum, vendendum quinque nummis. Ille vero, felici sorte, eadem die viro perito octo nummis vendit. Igitur quinque nummos tradit **MARCELLO**, tres vero reliquos sibi servat, tum quia est fructus industriae, tum quia **CALLISTUS** ipse pretium determinavit, nec maius requirit.

HINC:

QUAER. 1.º *An RESPICIUS possit lucrum perceptum retinere in variis adiunctis, in primo casu relatis?*

2.º *An CALLISTUS potuerit pretium residuum sibi retinere?*

SOLUTIO:

1066. — *Resp. ad 1.um* In primo casu: **RESPICIUS** non potest sibi servare pecuniam, cui pepercit in frumenti emptione, quia emit nomine mandantis, et rem eius utiliter gerit. Mandans autem, determinando pretium, significat se nolle ut maiori pretio frumentum ematur, sed non ideo renuntiat beneficio quod mandatarius obtinere potest. Igitur pecunia reservata domino clamat. Secus tamen dicendum est, si **RESPICIUS**, ut minoris emeret, in alium locum iverit, et expensas fecerit, etc., ut dictum est in casu praecedenti. *S. Alph.*, n. 825.

In *secundo* casu: neque potest RESPICIUS excessum pretii retinere, quia pretium fuit ipsi determinatum ne venderet minoris, nisi aliud ex verbis mandantis, aut ex circumstantiis colligatur. Quare emolumentum cedit domino, cuius venditor rem utiliter gerit. *S. Alph.*, *ibid.* **Comp.**, nn. 1000, 1064.

In *tertio* casu: licite egit RESPICIUS. Ratio est, quia non est ipse deterioris conditionis quam alius quilibet; igitur, modo tribuat domino pretium ab eo determinatum, bene potest bovem sibimetipsi vendere; et si postea, data occasione, illum pluris vendat, lucrum illud suum facit, quia rem suam vendit, et proinde ipsi emolumentum proficere debet. Sed, in eo casu, mandatarius sincere emere debet, ita ut postea omnia pericula et onera subeat, si, v. gr., bos pereat, deterior evadat, etc. Igitur, re perfecta, haberi debet ut verus dominus, nec potest postea venditionem hanc rescindere. *Reuter*, n. 182; *S. Alph.*, n. 825; *Gury*, n. 887.

1067. — *Resp. ad 2.um Negative, per se.* Etenim: 1.º nihil retinere potest ratione industriae, quia auctarium pretii non est fructus industriae, sed fructus annuli spectans ad dominum, cuius nomine CALLISTUS tantum vendidit; ergo auctarium spectat ad dominum. — 2.º Neque aliquid retinere potest ratione rei venditae, quia illud est pretium rei; ergo spectat ad dominum rei. — 3.º Neque ex eo quod dominus designaverit pretium, quia, sine pacto tacito vel expresso retentionis auctarii, illa designatio tantum facta est, ne infra illud pretium designatum annulus venderetur. — Dixi *per se*, quia excipiendus est casus in quo MARCELLUS expresse vel tacite convenerit cum CALLISTO, ut, si annulum vendiderit supra pretium designatum, lucrum sibi servet. *Voit*, n. 939; *S. Alph.*, n. 825.

Obiicies: Mandatarius mercedem pro labore suo competentem exigere potest; ergo illud augmentum pretii hac ratione retinere potest.

Resp. Vel convenit cum mandante de aliqua mercede, vel non. Si prius, debuit determinari merces illa, et a mandante eroganda est; nec pendet ab arbitrio proprio mandatarii. Si posterius, iam hic censetur voluisse suum officium gratuito praestare. Attamen, si mandatarius laborem arduum susciperet, vel tempus notabile adhiberet ad mandati executionem, modo, labori proportionato, se compensare posset. Saepissime mandatarii salarium alia ratione percipiunt, quales sunt famuli, proxenetae, etc. *Gury*, n. 888.

CASUS IV

MANDATUM 2.º

TITUS mandatum accepit a SEMPRONIO, cuius procurator est, vendendi huius praedium non infra decem millia francorum. Plures emptores ipsi TITIO obtulerunt duodecim millia francorum pro emptione praedii, e quibus unus, CAIUS, ei significavit secreto se illi daturum praeterea (ut gratum animum ei ostenderet) quingentos francos, si praedium sibi, aliis neglectis, vendat. Quod fecit TITUS, sibi secreto servans illos quingentos francos, quasi praemium legitime acceptum. De peracto negotio gavisus sunt tum emptor, tum TITUS, tum etiam SEMPRONIUS. Nunc vero TITUS anxius est et

HINC:

QUAER. *An recte se gesserit, aut e contra ad restitutionem teneatur?*

SOLUTIO:

1068. — *Resp.* TITUS videtur omnino teneri ad dandum SEMPRONIO saltem illos quingentos francos, si alios emptores non movit esse aliquem qui offerebat pro praedio plus quam illi. Clarum namque est CAIUM paratum esse ad dandam totam illam pecuniae summam pro pretio; immo etiam probabile est alios duros pro praedio 12,500 francorum, aut adhuc maiorem quantitatem, si intellexissent aliter praedium ipsis vendendum non esse, sed alii adiudicandum, qui plus offerebat. Iam vero TITUS ex quasi contractu tenebatur ad rem SEMPRONII vendendam maiori quo posset pretio, iusto quidem ut supponitur. Unde ratio agendi TITII attulit SEMPRONIO damnum ad minus quingentorum francorum, et probabiliter adhuc maius. Sed quia de hoc maiori damno non constat, satis est ut de facto restituat quingentos illos francos.

Nec obstat, SEMPRONIUM gavisum fuisse de pretio, quia multo magis gauderet de maiori pretio quod potuisset accipere ab emptore CAIO, ut huius gaudium et pecunia data TITIO satis clare ostendunt. **Comp.**, nn. 100, 1064 seq.

CASUS V

MANDATUM 3.º

ALBERTUS, volens emere machinam dactylographicam, rogavit PANTALEONEM, qui iter instituturus erat in magnam quandam civi-

tatem, ut vellet pro ipso ALBERTO emere talem machinam qualem emisset pro se ipse PANTALEO, qui in arte hisce machinis scribendi aliquam peritiam habebat: timebat enim ALBERTUS ne mercatores eum deciperent in pretio aut qualitate. Pro tali machina mercator postulaverat mille libellas, sed cum PANTALEO pretium diceret esse nimium, tandem aliquando mercator dixit PANTALEONI: «Quia scio te praeferre meam domum ad huiusmodi machinas emendas, tibi cedo 10 % in pretio, eamque tibi vendo pro solis nongentis libellis». Statim chirographum extendit mercator quasi accepisset mille libellas, et PANTALEO sibi servavit 100 libellas, quin aliquid diceret ALBERTO. PANTALEO unam alteramve tantum machinam emerat in tota sua vita.

HINC:

QUAER. *An PANTALEONI liceat eas centum libellas sibi reservare?*

SOLUTIO:

1069. — *Resp. Negative.* Id tantum sibi servare poterit quod revera, intuitu personae, e vero pretio imminutum fuit. Quare ALBERTO restituenda est alia pars seu differentia inter summum pretium ab ipso solutum et infimum pretium quo in ipsa vel aliis domibus eiusdem civitatis machinae eiusdem qualitatis vendi solent. Igitur ALBERTUS tantum solvere debet infimum pretium quo tales machinae vendi solent: reliquum PANTALEO poterit sibi servare. Unde si pretium infimum, quo tales machinae vendi solent, sit 950 pesetae, has solvere debet ALBERTUS, et PANTALEO sibi servare poterit 50 pesetas; si autem pretium infimum sit 900 pesetae, has solvere debet ALBERTUS, eique PANTALEO restituere debet 100 illas libellas quas sibi reservavit, nam revera illa pretii imminutio facta non fuit intuitu ipsius. Si ALBERTUS aliquam mercedem vult ei dare, hac contentus sit PANTALEO.

1070. — Non satis est ut mercator dicat se imminuere pretium intuitu illius qui emit, nam communiter haec verba vera non sunt, sed imminutio illa est quam faciunt omnibus aut fere omnibus emptoribus qui prudenter se gerunt. Imminutio veri pretii intuitu ementis vix praesumi potest nisi in favorem illius qui frequenter in eadem domo res emat.

CASUS VI

GESTIO NEGOTIORUM

CAMILLUS, caelebs, senex et infirmus, depositas habebat centum millia libellas in societate bancaria *Banco de España*, et amico suo GERONTIO instructiones dedit quid de ipsa pecunia esset faciendum post mortem ipsius CAMILLI, illumque suum exsecuto-

rem testamentarium nominat. Toto tempore quo CAMILLUS vixit, GERONTIUS redditus percipiebat ex illis titulis, eosque CAMILLO tradebat, quem monuit oportere illos titulos retrahere ex illa societate, quia secus post huius mortem solvendas esse saltem 14.000 libellas iure transmissionis hereditariae. His non obstantibus, CAMILLUS nihil fecit ad titulos retrahendos. Contigit ut CAMILLUS iam moriturus usum rationis amitteret. Tunc GERONTIUS manum eius apprehendit et syngraphum subscripsit necessarium ad retrahendos titulos, quod ex societate, haec ignorante, facile obtinuit. Adhuc per aliquot dies vixit CAMILLUS, nunquam tamen iam sui compos fuit. GERONTIUS 86.000 libellas impendit in fines sibi praescriptos a CAMILLO, et pro se servavit 14.000 illas libellas, quae secus essent solvendae publico aerario, quasi fructus suae industriae, et quia per plures annos gratis servierat CAMILLO percipiens redditus eosque huic tradens; et tandem quia per illam industriam ille periculo gravi expositus fuit casu quo eum prehenderent.

HINC:

QUAER. An GERONTIUS recte se gesserit, aut e contra ad restitutionem teneatur?

SOLUTIO:

1071. — *Resp.* GERONTIUS ius non habet ad tantam pecuniae quantitatem sibi servandam, nam munus exsecutoris testamenti est gratuitum, et aliunde illa industria et periculum libere ab illo fuerant electa sine alterius mandato. Ergo negotium gessit alterius et consequenter in huius utilitatem. Status ius habet imponendi tributa, sed GERONTIUS nullum ius habet sibi servandi tributum quod Statui solvendum erat. Insuper quod solvitur aerario publico, in publicam cedit utilitatem, et non apparet cur GERONTIUS loco fisci se substituere possit. Si quis ex incendio rem salvat, non sibi sed domino salvat.

1072. — Nihilominus propter servitia praestita et propter utilitatem exurgentem, videtur dignus aliquo praemio, quod putarem non debere excedere 4.000 aut 5.000 libellas.

CASUS VII

DE MUTUO 1.º

GERONTIUS, confessarius, sincere fatetur se vix posse intelligere quomodo hodie passim permittatur omnibus percipere interesse ex mutuo, quin ab eis exquiratur an habeant titulum specialem illud exigendi, cum vel ipse Codex canonicus dicat licitum non esse percipere lucrum ex mutuo vi mutui, sed tantum licere

lucrum percipere dum adsit titulus specialis. Et eo vel magis miratur quia doctrina antiquorum saeculorum vix nisi per exceptionem permittebat lucrum percipere ex mutuo.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid sit mutuum, et quibus ex titulis liceat percipere lucrum ex mutuo?*

2.º *Quid GERONTIO sit respondendum?*

SOLUTIO:

1073. — *Resp. ad 1.^{am}* Mutuum est contractus quo res primo usu consumptibilis alteri traditur, cum obligatione rem similem reddendi statuto tempore atque in eadem specie et bonitate. *Usura* sensu stricto est lucrum immediate proveniens ex mutuo, i. e. praecise vi mutui, absque alio iusto titulo, et hoc illicitum est iuxta can. 1543. Licet tamen in contractu mutui pacisci de lucro legali, nisi constet ipsum esse immoderatum; aut etiam de lucro maiore, si iustus ac proportionatus titulus suffragaretur (ibid.).

In **Hispania** (1) (et **Lusit.**, a. 1640) quando interesse legale ut dicitur solvendum est, tum solvi debet 5 pro singulis centenis [6 % ex iure aeq., a. 2194; bras., 1062, 1063; chil., 2207; col., 2232; mex., 2296; nic., 2207; per., 1821; q., 1785 (sed nunc 5 %). — 9 % **Salv.**, 2164; ur., 2181. — 3 % **ven.**, 1820 (1720)]; sed lex, sive **lusit.**, sive **Amer. lat.** (excepta aeq., 2193), non prohibet aliud lucrum, quodcumque demum sit, si deducatur in pactum (in scriptis ex *ital.*, 1831); ex quo tamen non intendit licitum facere quodcumque lucrum, sed simpliciter non proponit taxam, quam excedere nulli liceat; sicut non facit licitum quodcumque pretium quod pro mercibus exigatur, eo quod pretium rerum taxare omittat.

Tituli ex quibus licet percipere auctarium ex mutuo sunt: damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis et poena conventionalis. Et cum hi tituli hodie pro omnibus mutuantibus existant, hinc est cur hodie pro omnibus licitum sit percipere moderatum lucrum. Lex civilis, sicut aliquando taxat pretium rerum, ita etiam quandoque taxat lucrum ex mutuo percipiendum, et communiter hic titulus legis civilis ex mente legislatoris aequivalet aliis quinque simul sumptis; unde, praeter lucrum percipiendum ex lege civili, non licet praeterea ulterius aliquid pro lucro cessante, pro periculo sortis, etc. percipere.

Si tamen in aliquo casu speciali illis aliis quinque titulis maius lucrum legitime responderet, iudicio peritorum timoratorum, posset totum hoc legitime percipi; unde licet percipere *vel*

(1) Iuxta legem diei 2 aug. 1899. In *Gall.* iuxta legem 7 apr. 1900, et in *Ital.* iuxta leg. 22 iun. 1906, n. 268: 4 % in materia civili, 5 % in materia commerciali.

taxam legalem *vel* lucrum quod legitime respondeat illis quinque titulis, non vero copulative percipere quod respondeat titulo legis *et* simul quinque illis titulis.

1074. — *Resp. ad 2.um* GERONTIUS perpendat talia esse hodiernae societatis adiuncta, ut cuique facile sit lucrum honestum ex pecunia etiam modica percipere, v. gr. emendo actiones societatis commercialis vel industrialis, vel alio modo pecuniam in commercio vel industria lucrosa collocando. Ergo hodie praestatio pecuniae continet *universaliter* in seipsa titulum *lucri cessantis*.

Ergo nunc praestatio pecunia *per se* est pretio aestimabilis. Ergo quamvis *per accidens* alicui in particulari nullum lucrum cessaret, eodem modo posset auctarium percipere, cum valor rerum *e communiter contingentibus* (et consequenter ex communi aestimatione), non ex eo quod alicui *per accidens* contingat, desumendus sit. Immutatio ergo in societate facta, propter quam hodie *omnibus* generaliter adest facultas impendendi pecuniam in negotiatione, vel industria lucrosa, etc., et consequenter pro *omnibus* existit titulus saltem *lucri cessantis*, vi cuius lucrum ex mutuo percipi possit, sufficienter explicat cur hodie passim omnibus permittatur ab Ecclesia moderatum auctarium exigere; antea vero generatim omnibus interdiceretur, nisi specialem haberent titulum, quod sane antea paucorum erat (1).

CASUS VIII

DE MUTUO 2.º

Quodnam sit iustum auctarium pecuniae mutuatae

TITIUS, sacerdos, ut paenitentium interrogationibus satisfacere possit, apud se discutit quodnam esse nunc poterit iustum interesse in contractu mutui. Scio, ait, Patrem Villada iudicare licere probabiliter percipere 10 %; at, cum hodie valor omnium rerum valde auctum sit, videtur etiam interesse posse augeri ultra 10 %, idemque fieri posse in cerealibus aliisque rebus quae mutuo dantur.

HINC:

QUAER. 1.º *Quodnam sit iustum pecuniae mutuatae interesse?*

2.º *An nostris temporibus maius quam antea exigi possit?*

SOLUTIO:

1075. — *Resp. ad 1.um* Ut etiam in casu sequenti dicitur, vix

(1) Cfr. *Lehmke*, l. c.; *Génicot*, l. c.; *Vermeersch*, l. c., nn. 375, 376, et *Tanqueray*, l. c.

regula omnino fixa dari potest: crescere interesse et decrescere poterit pro diversis adiunctis. At ubi periculum sortis vix aut ne vix quidem adest, norma satis fixa desumi potest ex interesse *reali* (non vero nominali) quod legitime percipitur ex titulis debiti publici, quod in **Hispania** esse poterit 6 % plus minus. — P. Villada non dicit licere semper percipere probabiliter 10 %; sed asserit quod *a priori* dici nequit 10 % semper esse excessivum. Admittit ergo fieri posse ut forte in *aliquo casu* illud 10 % liceat percipere; minime vero asserit semper id probabiliter licere.

1076. — *Resp. ad 2.um* Nostris diebus potius interesse minus esse solet quam temporibus praecedentibus. Quod rerum pretia aucta sint, non significat valorem pecuniae crevisse, sed potius decrevisse. A saeculo xvi et deinceps dicimus valde auctum esse pretium rerum necessariarum ad vitae sustentationem; sed revera debemus potius dicere valde imminutum esse valorem pecuniae, quia pecunia nunc multo magis abundat quam antea, et ex abundantia cuiusque rei huius valor vilescit.

CASUS IX

DE MUTUO 3.º

ARTEMIIUS, confessarius, valde angitur dum excipit confessiones in quibus accusant paenitentes peccata circa usuram, aut ipsum interrogant quid liceat quid non in hac materia. In illa enim regione usura ita passim grassatur, ut non habeatur illicitum exigere 12 %, 18 %, 24 % et 36 %. Etiam viri conscientiae non multum laxae, exigunt 18 % et 24 %, et confessarii non audent semper hoc damnare. Episcopi tamen acerrime damnarunt in conferentiis episcopalibus usuram, et declararunt ab hominibus timoratae conscientiae non admitti in casibus ordinariis nisi 10 % aut 12 %.

Praeterea mutuam dant pecuniam ad tempus brevissimum, v. gr. ad menses singulos, et mutuatarium iniquis circumveniunt conditionibus undique, dum mutuans plenissimam acquirit sibi securitatem quoad capitale mutuatum; suntque plures qui putant hac in re nullam regulam tradi posse, sed unicuique licere quidquid obtinere possit, satisque ipsis videtur dicere: «Ego non quaesivi mutuatarium, sed ipse me quaesivit ac rogavit».

HINC:

QUAER. 1.º *An in hac materia licitum sit quodcumque interesse a partibus conventum?*

2.º *Quodnam interesse in ARTEMII regione licitum putandum est?*

Solutio :

1077. — *Resp. ad 1.um Negative*, sicut licitum non est quodcumque pretium in venditione et emptione; sed tam in mutuanda pecunia quam in emptione datur respective interesse aut pretium aliquod iustum, quod potest esse summum, medium et infimum. His adde, conventiones tum in emptione tum maxime in mutuo multoties non esse libere initas, sed emptores non semel, venditores etiam pluries, mutuatarii frequentissime, consentire in pretio aut in interesse plane iniusto, non libere quidem sed necessitate compulsi. Unde quod inique ab ipsis extorquetur, ipsis restituendum est. Nec satis est ut mutuatarius mutuantem quaerat et de iniusto interesse paciscatur, quia non libere et sponte quaerit, sed coactus a sua necessitate aut inexperientia, etc.

Multi, ignorantia sua decepti, non satis attendunt ad iniquum interesse quod ab eis exigitur, dum pecunia ipsis mutuatur ad mensem, ad hebdomadam, aut etiam coguntur solvere interesse per anticipationem, quod *ex se* iniustum est.

1078. — *Resp. ad 2.um Non facile est assignare quodnam interesse sit iustum pro unaquaque regione, sicut nec pretium iustum. Sed in ARTEMII regione, cum Episcopi declaraverint normale interesse in casibus ordinariis esse 10 % vel 12 %, non facile altius exigi poterit, nisi damnum emergens aut lucrum cessans aut periculum sortis extraordinarium sit in casu aliquo particulari.*

CASUS X

DE MUTUO 4.º

TITUS mutuam pecuniam dedit SEMPRONIO, ab eo petens 15 %. Dicebat enim: «SEMPRONIUS libere contractum mecum inivit et contentus est: ergo possum stare contractui et percipere illud interesse 15 %». Postea 10 % tantum ab eo exigebat, et tandem interesse ad 6 % reduxit. Quoties autem interesse accipiebat, aliquid SEMPRONIO condonabat. Rem detulit confessario, qui dixit cum teneri ad restituendam SEMPRONIO certam quantitatem; «sed quia SEMPRONIUS iam mortuus est, etsi filios superstites habeat, debes SEMPRONIO restituere meliori modo quo possis, et consequenter impendas illam quantitatem in Missis pro anima SEMPRONII et aliquam partem poteris etiam impendere in elemosynis pro pauperibus». Nunc tamen TITUS adhuc anxius est.

HINC :

QUAER. 1.º *Quodnam sit iustum interesse pro pecunia mutuata?*

QUAER. 2.º *An si quid sit restituendum defuncto, per suffragia restitui debeat?*

3.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

1079. — *Resp. ad 1.um* A priori dici nequit quodnam sit interesse excessivum. Per se in **Hispania** videtur iustum exigere 6 %, at vix licebit 7 %. Verum si adsit periculum sortis extraordinarium, poterit interesse illud etiam augeri iudicio prudentum. Interesse legale in **Hispania** est 5 %. Quando autem agitur de contractus nullitate declaranda et de reducendo interesse, tunc interesse 8 % vocatur normale. **Comp.**, n. 1017, *N. B.* 4.º

1080. — *Resp. ad 2.um* Si aliquid sit defuncto restituendum, et hic filios aliosve heredes habeat, ipsis filiis aut heredibus restituendum est. Per suffragia esset restituendum, si defunctus heredem instituisset propriam animam.

1081. — *Resp. ad 3.um* Sicut non quodlibet rerum pretium est iustum, etsi libere ab alia parte videatur admitti, ita pariter non omne interesse legitimum est. Ergo in hoc iudicio erravit **TITIUS**. Potuit ergo **TITIUS** esse obnoxius restitutioni.

Erravit confessarius quoad modum restitutionis. Restitutio facienda erat heredibus **SEMPRONII**. Si tamen **TITIUS** bona fide mandatum confessarii executioni mandavit, non videtur inquietandus.

CASUS XI

DE MUTUO 5.º

SERVANDUS, commercium exercens, 15 % aut aliquando plus licite lucratur. Ut negotium suum amplificet, pecunia eget, sed facile non invenit qui illam ei praestent. Tandem pecuniam mutuatam a **TITIO** postulat eique sponte sua offert 10 %. Libenter acquiescit **TITIUS**, qui a quadam societate bancaria obtinet sine ulla difficultate magnam pecuniae vim solvendo 5 % et praedia sua societati obligans. Sed confessarius **TITII** non probat huius agendi rationem, nec acquiescere potest eius rationibus, qui ait: «Ego accipio 10 % a **SERVANDO**, sed 5 % debeo solvere societati bancariae; ergo tandem aliquando 5 % mihi tantum restant, quod sane minus est quam id quod licite percipere possem». Confessarius vero eum ad restituendum obligat 4 %, quia hic, ait, viri timorati 6 % tantum percipere solent.

HINC :

QUAER. 1.º *An TITII rationes validae sint?*

2.º *An confessarius recte se gesserit?*

SOLUTIO :

1082. — *Resp. ad 1.um Negative.* Non enim licet accipere interesse ex duplici titulo quando unus titulus alium includit. Sic si interesse iustum sit 6 %, non licet plus exigere, quamvis tu pro ipsa pecunia tibi mutuata 5 % solvere debeas, sicut, si pretium iustum domus tuae sit decem millia aureorum, non poteris tu quindecim millia exigere eo quod tu emisti eam solvendo novem millia.

1083. — *Resp. ad 2.um* Nec per se valent omnino rationes confessarii: nam fieri poterit ut adsit titulus qui iustum reddat excessum 6 % et perveniat ad 10 % vel etiam plus. Nam fieri potest ut negotium SERVANDI, sicut lucrosus est, etiam labile sit, et consequenter adsit pro TITIO periculum sortis extraordinarium. Iam vero, si TITIUS solvit 5 % pro pecunia mutuata quin societas bancaria ullum periculum sortis suscipiat, quia TITIUS sua praedia societati obligat, bene fieri poterit ut periculum sortis extraordinarium, quod TITIUS in se suscipit pecuniam mutuando SERVANDO, tale sit ut, si vellet illud periculum suscipi ab aliqua societate assecuratrice, haec 4 % aut paulo minus exigeret: ergo fieri potest ut TITIUS illud 4 % licite exigat ultra consuetum lucrum. Ergo per se non constat esse obligandum TITRUM ad restituendum illud 4 %.

Quod autem tale periculum adsit inde erui posse videtur quod SEMPRONIUS facile non inveniat qui sibi mutuare velint.

1084. — Adde praeterea non carere probabilitate sententiam asserentem licite percipi posse auctarium altius consueto, quando sponte offertur ab eo qui pecuniam postulat non angustiis praesus sed ut lucrum commerciale aut industriale augeat.

CASUS XII

DE LUCRO EX MUTUO PERCEPTO

In quadam Hispaniae civitate societas aliqua constituta est, cui mercatores non semel accedunt postulantes pecuniam sibi mutuo tradi ad mensem cum lucro *menstruo* 10 %, et promittentes dare in pignus gemmas vel monilia valde pretiosa. His in casibus praedicta societas quaerit pecuniam a TITIO, eique offert menstruum interesse 6 %, et pignus a mercatoribus acceptum, sibi reservans 4 %. Quod si TITIUS invitationem acceptet, contractus hac forma perficitur: TITIUS a mercatore emit gemmas iuxta aestimationem viri periti, easque sibi servat cum pacto retrovenditionis intra mensem. Subscribunt duplicem privatam schedulam, remque totam alto silentio premere debent. Transacto mense, si mercator, ut fere semper accidit, restituat pecuniam acceptam et interesse 10 %, accipit suas gemmas; secus peritus ille, de quo supra, eas

emit, datque TITIO pecuniam cum praedicto menstruo interesse 10 %, ex quo dat societati 4 %. In utraque hypothese societati obvenit 4 %, et TITIO 6 % pro uno mense.

Nunc TITIVS haeret dubius circa liceitatem huiusce contractus; nam ex una parte interesse nimis auctum videtur; sed ex alia constat mercatores commodum reportare, nam maiori secreto (quod hac in re multum valet) minorique sumptu vix aliter mutuam pecuniam obtinere possent, nec in Montibus pietatis, nec sub hypotheca; quamvis enim in iis locis auctarium minus sit, expensae tamen faciendae pro notario, pro papyro sigillo signata, etc., negotium ad tam breve tempus initum onerosius pro mercatoribus evadit, nec secretum servari facile potest. Quod si pecuniam non obtinerent, suspicionem quasi de statu labili aliis mercatoribus ingererent, magnumque detrimentum caperent. Praeterea contractus magis videtur retrovenditionis, quam mutui.

HINC :

QUAER. *Quid TITIO respondendum in casu?*

SOLUTIO :

1085. — *Resp.* In casu contractus initus ab illa societate illicitus est et usurarius multipliciter. Nulla est legitima ratio exigendi 10 % pro uno mense, cum nullum adsit periculum sortis. Nec licitum est ipsi societati percipere 4 % pro uno mense pro labore quae- rendi capitale, qui labor levissimus est, cum sciat certo ubi et a quo inveniat, nullo ipsius societatis periculo. Nec TITIO licet percipere 6 % singulis mensibus pro suo capitali, realiter commodato, quia usura est valde excessiva, cum ipsius capitale nullum periculum subire debeat. Et quamvis mercatores libenter petant et accipiant sub tali conditione, ideo faciunt quia sua necessitate constringuntur nec est qui legitimo lucro velit eis commodare, unde non libere agunt. Hinc putarem societatem unum aut ad summum unum cum dimidio posse sibi retinere, TITIVM vero vix 2 % posse percipere: suppono petitiones satis frequentes esse; si enim petitiones huiusmodi raro haberentur, mitius esset loquendum.

CASUS XIII

RATIO AB USURA EXCUSANS

1.º REMIGIVS, legali fenore contentus quidem, apponit tamen in mutuo legem hanc, scilicet ut mutuatarius quaedam victualia, quibus indiget, in sua propria officina emat, vel alia praestet officia.

2.º CAESAR nihil quidem aliud, praeter licitum ex lege, requirit; sed, nisi mutuatarius statuto tempore auctarium statim sol-

vat, ex illo ipso fenore fenus erit percepturus, ex eo quod, ait, crescente summa sortis, etiam lucrum pro rata crescere debeat.

HINC :

QUAER. 1.º *An REMIGIUS, praeter fenus iuxta taxam legalem, iuste a mutuuario exigere possit ut quaedam victualia in sua officina emat, vel aliud officium sibi praestet?*

2.º *An CAESAR fenus ex ipso fenore a mutuuario requirere valeat?*

SOLUTIO :

1086. — *Resp. ad 1.um* REMIGIUS de iniustitia omnino damnandus est, nisi alium et iustum ac proportionatum titulum habeat pro excessu supra taxam legalem. Ratio patet. Etenim evidenter excedit taxam legalem exigendo *ex contractu*, praeter fenus lege permissum, alia onera pretio aestimabilia. Hoc autem iniustum est.

1087. — *Resp. ad 2.um* CAESAR iuste per se potuit fenus ex fenore percipere, positis conditionibus debitis, scilicet ut terminus contractus ab uno saltem anno elapsus fuerit, et conventio specialis de hoc praecesserit (*mex.*, a. 2699; *Salv.*, 2167; *ur.*, 2188), vel damnum ex dilatione solutionis evenerit. — Iure *hisp.*, licet percipere *interesse* ex ipso *interesse* in sequentibus tantum casibus: 1.º si, finito iam contractu, interesse in capitale, novo contractu redigatur (ex a. 7, legis diei 14 mart. 1856, et Sent. Trib. Supr. 14 iun. 1897); 2.º debetur etiam interesse pro pensionibus nondum solutis, quamvis contractus non intercesserit, sed tantum a die interpositae petitionis iudicialis (*hisp.-ph.*, a. 1109). Iure *lusit.*, 1642; *per.*, 1823, permittitur tantum pro pensionibus (a duobus annis ex *per.*) non solutis (modo haec nova stipulatio in scriptis constet ex *per.*). Iure *aeq.*, a. 2197; *chil.*, 2210; *col.*, 2235; *nic.*, 2210, prohibita omnino est conventio percipiendi *interesse* ex *interesse*. *Comp.*, n. 4025.

CASUS XIV

LUCRUM TAXAM LEGIS EXCEDENS

1.º LIBANIUS, mercator, inveniens egregiam occasionem magnum percipiendi lucrum, si quasdam merces opportune emat et vendat, sed carens necessaria pecunia, sponte offert PATERNO 8 pro 100, si mille aureos sibi mutuo dare velit. Accepta vero hac pecunia, LIBANUS 20 pro 100 lucratur.

2.º DERFUTUS, mercator animalium, experientia novit se magnum obtinere lucrum ex emptione et venditione ovium. Cum autem difficile inveniatur pecuniam, censum ordinarium solvendo, offert mutuantibus, se 20 asses ipsis erogaturum pro singulis ovi-

bus emptis. Sed sortem post tres vel quatuor menses, seu postquam oves in certis nundinis vendiderit, restituere debet.

HINC :

QUAER. 1.º *An liceat auctarium maius accipere ex mutuo pecuniae, quando mutuatarius lucrum notabile est certo percepturus?*

2.º *Quid ad utrumque casum?*

SOLUTIO :

1088. — *Resp. ad 1.um* Negat sententia communis. Ratio est, quia nullus titulus huic auctario favet; siquidem superat taxam legis, nec ei suffragatur alius titulus damni emergentis, aut lucri cessantis, vel periculi sortis; ergo nulla datur ratio auctarium illud percipiendi. Hoc insuper esset hallucinationi obnoxium, cum facile possit esse error circa lucrum speratum, ut saepe probat eventus. Mutuator et mutuatarius inire possunt contractum societatis, vi cuius ambo habeant spem certi lucri, vel damnum subeant, si quod eveniat; et tunc nulla superest difficultas.

Non desunt tamen theologi, qui auctarium illud non damnant in casu particulari, ubi de emolumento certo et notabili constat, quia, aiunt, de iure naturali, ille qui tibi offert medium notabile lucrum percipiendi, illud tecum dividere potest. Deficiente enim alio titulo, adest saltem libera et plena mutuatarii condonatio. Sic *Kenrick*, t. 1, tr. 11, c. 6, n. 96 (1) :

«Ad eos quod attinet, qui excedunt lucrum a lege definitum, haud facile iis credendum, rationes, quibus vindicetur, allegantibus. Ius auctarium maius recipiendi repeti posse existimamus, ex libero contrahentium consensu. Patet consensum illum liberum non esse, quoties oritur ex angusta re et magni damni periculo: quamvis enim quis cum magna animi voluptate mutuum acceptet, quo eripiat, illud facit necessitate qua laborat adactus; aliud videri posset, quando, lucri maioris intuitu, laeto animo accipit mutuum, nulla rei familiaris angustia cogente. Quod si de plena voluntate contrahentium constet, praesertim post transacta, qui usuram accipit vix est ad restitutionem cogendus; consensus enim vitium tituli sanat. Non semel contigit accepisse a mercatore, cui mutuam dedit pecuniam, sortem cum decem pro centum, post annum; deinceps, confessario suadente, eum adisse, et excessum auctarii obtulisse, quem alter noluit accipere, se libere dedisse affirmans, et fidem fallere probro ducens». *Gury*, n. 905.

1089. — *Resp. ad 2.um* Generatim ante factum, huiusmodi conventiones probandae non sunt, tum quia legi, vel praxi timoratorum, adversantur, tum quia plerumque spontaneitate carent ex

(1) *Kenrick*, Archiep. baltimorensis: Theologia moralis; Mechliniae, 1860.

parte mutuatarii, quia auctarium nimium solvit aliqua rerum angustia pressus. Usuram maiorem redolet casus secundus DERFUTI, quia videtur ille mercator auctarium admodum exaggeratumolvere, ut pecuniam habeat, unde oves emere queat, et suum commercium possit sustinere. Attamen post factum, si constet tum de lucro notabili a mercatore percepto, tum de illius libera ac spontanea voluntate quoad auctarium ab ipso solutum, mutuator non erit ad restitutionem cogendus, quia, etiamsi egerit contra legis prohibitionem, non fecit iniuriam alteri, excessum auctarii vere et sincere remittenti.

Nec omittendum est difficultatem, quam experitur DERFUTUS in pecunia inveniendacensum ordinarium solvendo, indubium videri signum alicuius *periculi sortis*, ob quod liceat auctarium maius ab illo exigere; secus non esset illi difficile pecuniam, ordinario fenore soluto, invenire. Cfr. *Génicot*, Casus, pag. 343.

CASUS XV

OBLIGATIO SOLVENDI FENUS

TITIUS a quadam societate argentaria non semel pecuniam mutuo petiit ad breve tempus, solutis usuris consuetis. Sed pluries a SEMPRONIO illius societatis arcario pecuniam ad sua negotia accepit occulte, datis omnibus cautelis, eamque restituit ante hebdomadariam computationem (*arqueo*), ne SEMPRONII fraus deprehenderetur. Sic TITIUS pecuniam obtinuit, nec reditus solvit. SEMPRONIUS existimabat se non peccare, quia societas multam pecuniam otiosam servabat.

HINC:

QUAER. *An et quatenus TITIUS et SEMPRONIUS peccaverint et ad restitutionem teneantur?*

SOLUTIO:

1090. — *Resp.* Supponimus: 1.º hic agi de societate instituta ad pecuniam mutuam praestandam; 2.º societatem nolle pecuniam mutuam dare nisi ipsi fenus solvatur; 3.º TITIMUM pecuniam mutuo ab illa societate, solutis usuris, fuisse petiturum, nisi occulte illam a SEMPRONIO obtinuisset.

Hisce tribus suppositis, obligatio restitutionis apparet propter damnum societati illatum, seu potius propter ipsius societatis lucrum cessans. Etiam duobus prioribus tantum suppositis, adhuc adest obligatio restitutionis, ex eo quod TITIUS per fraudem coëgit societatem ut gratis servitium sibi praestaret quod est pretio dignum, quodque illa sine pretio exhibere non vult, et ad quod cum praemio praestandum illa instituta est.

nec conditiones admittit ex inexperientia vel ex inopia iudicii, sed libere petit, v. gr. ad negotium lucrosum aggrediendum (Sent. Trib. Supr. 4 oct. 1911: *Alcubilla*, App. 1912, pag. 828) (1).

1092. — *Resp. ad 2.um* In contractibus initis post dictam legem, declarata a iudice nullitate, mutuatarius capitale tantum reddere tenetur, non vero interesse; quod si interesse aliquod iam solverit, computatur quasi pars capitalis restituendi, ita ut si interesse iam solutum superat capitale, mutuans debeat restituere excessum perceptum.

1093. — Si vero contractus initus fuerit ante praedictam legem, mutuans ius habet ad capitale simul cum interesse normali a iudice definiendo; et si iam plus acceperit, mutuatarius liber manet ab obligatione quidquam aliud solvendi, mutuator vero non tenetur restituere excessum iam perceptum.

1094. — *Resp. ad 3.um* Si mutuatarius id tantum petat quod ei lex concedit, mutuator dampnandus semper est ad omnes solvendas expensas. Non autem dampnaretur ad expensas, si mutuatarius postulasset plus quam ei a lege concedatur, v. gr. si in nostro casu DAMASUS postulasset ut SEMPRONIUS sibi restitueret excessum iam perceptum supra capitale et interesse (Sent. Trib. Supr. 15 apr. 1911, 19 apr. 1913; *Alcubilla*, App. 1912, pag. 305; App. 1914, pag. 310. *Camp.*, n. 1017, 4.º, nota, ubi plures aliae Sent. Trib. Supr. citantur).

1095. — *Resp. ad 4.um* Affirmative quoties quatuor contractus initos post diem 24 iulii 1908 alicui nulli declarentur. Mulcta erit non infra 500 pesetas nec ultra 5.000.

1096. — *Resp. ad 5.um* Iusta fuit TITII sententia, quia SEMPRONIUS non declaravit liberum DAMASUM nisi postquam lis iam erat incepta per litis contestationem. Aliud esset si haec SEMPRONII declaratio facta fuisset ante inchoatam litem (Sent. Trib. Supr. 17 mar. 1911; 15 apr. eiusdem anni: *Alcubilla*, App. 1912, pag. 305).

(1) Cfr. *Alcubilla*, vol. 9, pag. 789 (ed. 6.a); App. 1914, pag. 310, n. 1, et pag. 654 seq., n. 11 seq.; App. 1915, pag. 86; necnon Sent. Trib. Supr. 17 mart., 15 apr., 4 oct. 1911 (*Alcubilla*, App. 1912, pag. 305, 828); 21 oct., 14 nov., 15 dec. 1911; 10 ian., 12 febr. 1912 (*Alcubilla*, App. 1913, pag. 241 seq.). Vide *Mach-Ferreres*, vol. 2, n. 485, N. B. ed. 15. — Per R. D. 27 febr. instauratur Regestum centrale, et creantur alia particularia, ubi adnotentur huiusmodi contractus, qui a iudice nulli fuerint declarati (Apud *Alcubilla*, vol. 9, pag. 790). Contractum declaratum nullum vide in App. 1911, pag. 850, ubi sententia reduxit interesse ad 8 %. Ex contractu statutum erat (ante memoratam legem) interesse 4 % singulis mensibus. Item nullus declaratur alius in quo 6 % statutum erat pro singulis mensibus (App. 1917, pag. 718 seq.); alius in quo 15 % singulis annis (App. 1921, pag. 152). In sententia 30 iun. 1917 declaratur expresse normale interesse generaliter esse 8 %. Cfr. alias sent. 3 et 30 iun. et 10 iul. 1919 (App. 1919, pag. 600 seq.); 14 iun. 1920 (App. 1921, pag. 152); 20 iun. 1922 et 1 iul. 1922 (App. 1923, pag. 434 et 435).

Ex regali ordin. 3 octobris 1920, omnis emptio-venditio in qua venditori reservetur ius recuperandi rem venditam, intra tempus determinatum, quamvis haec conditio expresse non consignetur, subicitur praedictae legi diei 23 iul. 1908. Cfr. *Gaceta*, 10 oct. 1920.

CASUS XVII

PAUPER AB USURARIO CIRCUMVENTUS

THARSICIUS mutuas dedit PAULO quingentas libellas, ab eoque accepit usumfructum praedii cuiusdam sub conditione ut, quancumque PAULUS pecuniam restitueret, acciperet suum praedium. Postea, novo contractu, ipse PAULUS conduxit illud proprium suum praedium, solvens THARSICIO canonem 125 libellas singulis annis. Postea PAULUS factus est impotens solvendi canonem, et THARSICIUS per triginta annos habuit usumfructum talis praedii. Nunc, mortuo PAULO, solus ipsi remanet NICASIUS, filius eius unicus, qui in remota aliqua regione habitat, et neque scit illud praedium ad ipsum pertinere, neque habet unde restituat illas quingentas libellas. THARSICIUS paratus est ad restituendum praedium cum usufructu, si NICASIUS illud capitale restituat.

HINC :

QUAER. 1.º *An THARSICIUS possit pergere in usufructu illius praedii?*

2.º *An in prioribus contractibus fuerit aliqua iniustitia vel usura vetita?*

SOLUTIO :

1097. — *Resp. ad 1.um Negative*, sed, etiam supponendo priores contractus fuisse iustos, THARSICIUS tenetur monere NICASIUM, idque quamprimum, eique offerre praedium, si restituat 500 libellas, vel ab ipso emere iusto pretio praedium eique tradere excessum supra 500 libellas, vel proponere ut praedium publica subhastatione vendatur, et ex pretio sic obtento THARSICIUS sibi servet 500 libellas, reliquum vero tradat NICASIO.

1098. — *Resp. ad 2.um Videtur in priori contractu vel subesse usura palliata et valde exorbitans saltem 20 % ; vel iniquitas magna, circumveniendo PAULUM in sua necessitate, ab eoque exigendo quasi interesse 20 % sine ullo periculo sortis et cum assecuratione ipsius interesse, unde putarem THARSICIUM vix satisfacturum suae conscientiae, etiamsi totum praedium restituat NICASIO quin ab eo exigat capitale ullum. Videtur enim THARSICIUS percepisse saltem duplicatas usuras vel etiam triplo maiores iis quas legitime percipere potuisset : unde post decem aut duodecim annos iam PAULUS solverat integrum capitale cum legitimo interesse.*

CASUS

DE VENDITIONE EIUSQUE SPECIEBUS

CASUS I

AEQUITAS IN VENDITIONE

1.º DURANDUS, sacerdos, vendere volens calicem sibi 200 francis constantem, et nunc pluribus defectibus laborantem, EUCHARIUM aurifabrum adit, calicemque ei venalem offert. EUCHARIUS, eo lustrato, licet animadvertat defectus facile corrigendos, promittit se solum argenti pondus soluturum esse. Ponderato igitur calice, 100 francos tantum DURANDO tribuit. EUCHARIUS vero calicem, parvo labore reffectum, alteri 200 francis vendit.

2.º MARTINUS equum a FLORENTINO 500 francis emit, illum post tres dies accepturus, et pretium eodem tempore soluturus. Sed ecce! quando venit ad equum accipiendum, rescit illum pridie morbo periisse; negat igitur pretii solutionem; illud vero requirit venditor, quia, seclusa sua culpa, equus periit.

3.º GUIBERTUS vinum emit a CAROLO. Pactum est, et quidem scripto, vinum illud per mensem a venditore servandum esse, et pretium solvendum ab emptore, eodem tempore elapso. Verum, solutione a GUIBERTO omissa, CAROLUS vinum servare debuit; sed cum paulo post vini pretium decrevisset, CAROLUS damnum grave subiit.

HINC :

QUAER. 1.º *An aurifaber, in primo casu, ad restitutionem teneatur, sive erga venditorem calicis, sive erga novum emptorem?*

2.º *Quis, in secundo casu, damnum equi mortui subire debeat, an venditor, vel emptor?*

3.º *An GUIBERTUS, in tertio casu, damnum CAROLO emergens ob solutionis moram, reparare debeat?*

SOLUTIO :

1099. — *Resp. ad 1.um* EUCHARIUS neutri restituere debet. 1.º Ad nihil tenetur erga DURANDUM venditorem; est enim consuetudo, ut aurifabri res veteres, praesertim variis defectibus laborantes, pro auri vel argenti pondere emant; quia illae non pluris communiter aestimantur, nisi modus artificialis sit valde pretiosus.

Ergo si EUCHARIUS facile calicem reficere potest, emolumentum ipsi proveniet.

2.º Neque magis tenetur erga emptorem, quia limites pretii summi non excessit, ut patet, cum calix iam a DURANDO pro illo pretio emptus fuerit, nec constet quod pro illo emendo supremum pretium solutum sit. *Gury*, n. 907.

1100. — *Resp. ad 2.um 1.º Per se* MARTINUS emptor damnum subire debet. Hoc patet ex iure *naturali*, necnon ex *gall.*, a. 1583; *ital.*, 1448; *lusit.*, 1549, 1589, 717; *cost.*, 1049 seq.; *guat.*, 1479; *per.*, 1308; *ven.*, 1514 (1418); quia emptor est verus dominus, siquidem contractus venditionis mutuo consensu omnino perfectus est: atqui res perit domino; ergo equus perit MARTINO. Idem etiam tenendum iure *romano*, *hisp.-ph.*, 1182, 1445; *aeq.*, 1811; *chil.*, 1820; *col.*, 1876 seq.; *mex.*, 2824; *nic.*, 1820; *Salv.*, 1807; *ur.*, 1656, 1309 seq.; licet venditor, iuxta haec iura, rei dominium servet donec tradita fuerit, nisi aliter pactum sit. Ratio est, quia, licet venditio non sit omnino perfecta ante rei traditionem, attamen, si res vendita *determinata* sit *in individuo*, et pereat ante traditionem, emptori perit. *Elbel*, nn. 568, 577; *Lugo*, disp. 26, n. 218; *S. Alph.*, n. 828. **Comp.**, n. 1032.

2.º Attamen, si equus perierit morbo mortifero ante venditionem iam contracto, periit venditori, quia contractus fuit nullus ob errorem, etiamsi animal traditum fuerit; venditor enim rem nullius valoris magno pretio comparavit; ergo error est *substantialis*; ergo invalidat consensum; ergo invalidus est contractus; ergo emptor equumolvere non tenetur; vel, si iam solvit, pretium repetere potest. Immo, iure *hisp.-ph.*, aa. 1487, 1497, FLORENTINUS tenetur de damnis, si vitium illi notum erat.

Iure *arg.-par.*, 929 (895), 612 (578), MARTINUS non teneturolvere pretium; illudque repetere posset, si iam solverit. **Comp.**, n. 1032.

1101. — *Resp. ad 3.um* GUIBERTUS, emptor, damnum reparare debet erga CAROLUM, si in mora culpabili fuerit, id est, si causa aliqua gravi impeditus non sit. Ratio est, quia, contractum violando, damni causa efficax factus est; impedivit enim CAROLUM, ne vinum suum tempore maioris pretii venderet. Secus vero, si aliqua gravi causa cohibitus fuerit. *S. Alph.*, n. 880; *Gury*, n. 909. **Comp.**, n. 853.

CASUS II

VITIA REI MANIFESTANDA

PHILIPPUS in nundinis accedit ad PONTIUM, equorum negotiatorem: *Cupio*, ait, *equum currui aptum*. PONTIUS suos venales

equos ipsi ostendit. PHILIPPUS unum eligit, bonum quidem ad equitandum sed ineptum ad currum trahendum. Vitio celato, venditor iusto pretio equum emptori tradit.

HINC:

QUAER. 1.º *An vel quandonam venditor vitia rei suae emptori manifestare teneatur?*

2.º *Ad quid teneatur, si ea manifestare omiserit, sive interrogatus, sive non interrogatus?*

3.º *Quinam defectus reddant venditionem rei nullam, aut rescindibilem?*

4.º *An valeat contractus venditionis in casu allato?*

SOLUTIO:

1102. — *Resp. ad 1.um* Venditor tenetur manifestare defectus rei suae, si sint substantiales spectato fine emptoris, vel si rem noxiam aut inutilem reddant, vel si specialiter de defectu aliquo interrogetur. **Comp.**, n. 1030.

Resp. ad 2.um Tenetur venditor ad rescindendum contractum, si defectus sit substantialis, et ad damnum compensandum, si tantum accidentaliter fuerit, v. gr. si, ratione defectus, res pretio indebito vendita sit; nec obstat quod de rei suae defectibus interrogatus non fuerit.

Iure hisp.-ph., aa. 1484-1486, 1494; ital., 1498-1501; aeq., 1848-1852; chil., 1857-1861; col., 1914-1918; mex., 2873-2876; nic., 1857-1861; per., 1429-1432; q., 1522-1531; Salv., 1844-1848; ur., 1692-1695, si vitium *occultum* reddat rem inutilem, vel minus utilem, fini intento, ita ut, si emptor illud cognovisset, rem non emisset vel tanto non emisset, tunc ei conceditur facultas vel rescindendi contractum (lusit., 661, 1568), vel pretium imminuendi iuxta peritorum aestimationem. Quod si venditor haec vitia occulta cognovit et celavit, tenetur insuper de damnis. **Comp.**, n. 1030.

1103. — *Resp. ad 3.um* Defectus, qui venditionem nullam aut rescindibilem reddunt, sunt defectus *substantiales*, ex quibus res noxia, nullius vel minimi valoris, aut inutilis iuxta finem emptoris efficitur; et vitia, quae dicuntur ex lege, redhibitoria (*vicios redhibitorios*). Redhibere autem est facere, ut rursus habeat venditor quod habuerit. Varia autem sunt iuxta varias locorum leges. — Quoad ius hisp.-ph., lusit. et Amer. lat., vide dicta n. praec. Sed rescissio contractus, ut in foro externo obtineatur, tempore statuto invocari debet, quod ad sex menses (ad annum ex lusit., a. 689) protenditur iure hisp., 1490; vel ad solos *quadraginta dies*, si de venditione animalium agatur (aa. 1496, 1499). Iure vero phil., 113, 1483 iur. proc. civ., protenditur tempus saltem ad sex annos.

1104. — *Resp. ad 4.um* Contractus iste est invalidus propter

errorem *substantialem*, cum equus ineptus sit ad finem eementis. Hic igitur, graviter deceptus, non verum dedit consensum. Ergo PONTIUS, etiam de iure naturali, tenetur rescindere contractum, et damna, si quae sint, reparare, quia dolo et fraude usus est, defectum equi celando, graviterque contra iustitiam peccavit. *Gury*, n. 912.

CASUS III

EQUUS CAECUS PRO VIDENTE VENDITUS

TIBURTIUS, equum caecum venditurus, antequam ad forum publicum eum deduceret, eius pupillis quendam pulverem insufflavit, quo easdem pupillas reddidit splendentes, ita ut videns crederetur. Cum autem TIBURTIUS in mediis nundinis equum exposuisset, ad eum accessit SIMON, qui, bellua ex omni parte circumspecta, de pretio paciscitur, et 500 francos pro equo obtinendo solvit, dum, si eius vitium cognovisset, vix centum francos pro eo obtulisset.

HINC:

QUAER. 1.º *An contractus ille venditionis sit iniustus?*

2.º *An sit omnino invalidus?*

3.º *An emptor, postea advertens ad defectum, nec patiente recursu ad venditorem, equum alteri revendere possit, ad se indemnem faciendum?*

SOLUTIO:

1105. — *Resp. ad 1.um Affirm.* TIBURTIUS enim graviter peccavit contra iustitiam, equum facultate videndi orbatum vendendo pro equo bonis oculis instructo. Ratio est, quia, naturali aequitate exigente, venditor tenetur emptorem de notabili mercis vitio monere, quando advertit vitium ab illo ignorari: atqui caecitas equi est vitium valde notabile; ergo... Practerea, venditor inducens emptorem fraude ad emendum maiori pretio equum quam ipse emere vellet, ei gravem infert iniuriam; quisque enim ius habet, ne fraude aut mendacio in aliquod damnum inducatur: atqui TIBURTIUS emptorem fraude in damnum induxit; ergo ad damna resarcienda tenetur. *Gury*, n. 913.

1106. — *Resp. ad 2.um* Contractus ille omnino invalidus videtur. Ratio est, quia emptor, dolo inductus, in re notabili erravit, saltem in substantia morali, si non in substantia physica equi; nam, quando res notabiliter differt ab ea quam emptor intendit, hic in substantia errasse censetur: atqui equus caecus notabiliter differt ab equo vidente; ergo... Numquid enim emptor voluisset emere equum visu orbatum, et pro eo solvere sicut pro vidente? Ergo dolus affecit substantiam contractus; ergo defuit verus con-

sensus; ergo contractus ipe ruit. *Elbel*, De rest., n. 160; *Lacroix*, lib. 3, part. 2, n. 955.

Quoad ius *hisp.-ph.*, *ital.*, *lusit.* et *Amer. lat.*, vide dicta supra, n. 1102; sed, cum haec venditio in *nundinis* facta sit, iure *hisp.-ph.*, standum est a. 1493, iuxta quem venditio in foro *externo* videtur valida.

1107. — *Resp. ad 3.um Nego prorsus.* Quemadmodum enim emptori iniuria gravis facta est a venditore, ita pariter emptor iniuriam gravem alteri inferret, ob eandem rationem. Nonne semper clamat principium illud lumine naturali notissimum: *Alteri ne facias quod tibi fieri non vis?* Si monetam spuriam ab alio incognito acceptam haberes, numquid tuta conscientia alteri tradere posses, ut bonam? et si vitrum pro gemma emisses, possesne illud alteri pro gemma vendere? Nequaquam, clamat sensus naturae communis. Ergo neque equum caecum, quem emisti ut videntem, rursus alteri pro vidente vendere potes. Nec dicas te id facere ad te compensandum, nam damni compensationem apud illum solum a quo damnificatus es requirere potes. *Elbel*, ibid.; *Lacroix*, l. 3, p. 2, nn. 948, 955; *Gury*, 915.

CASUS IV

DE IUSTO PRETIO 1.º

ALIPIUS, mercator, a confessario interrogatus quomodo se haberet circa venditionem variarum mercium: «Pater, inquit, regula generalis mihi est vendere quam maximo possum pretio, sicut emptores ex sua parte quam minimo pretio emere contendunt, et sic ad iustum pretium servandum devenitur; et si quandoque maius lucrum percepero, alias viliori pretio vendere cogor, atque ita compensatio datur. Fateor equidem quod, secundo flante vento, mihi contingit lucrari 10, 15, 20 aut 50 pro centum, praesertim ex minutis mercibus; sed nec raro infeliciter res se habent, ita ut merces in officina asservari debeant, vel viliores evadant, aut etiam corrumpantur, veluti saepe de fructibus evenire solet. Nullis igitur conscientiae scrupulis, Pater, teneor».

HINC:

QUAER. 1.º *Unde oriatur pretium mercium, et quotuplex distinguatur?*

2.º *Quid, in nostro casu, a confessario responderi debeat?*

3.º *An venditor sit tutus in conscientia, si emptor contentus videatur, et libenter pretium solvat?*

SOLUTIO :

1108. — *Resp. ad 1.um* Pretium est, aliud *legale*, quod lege determinatur, aliud vero *vulgare*, quod ab aestimatione populi repetitur. Communiter autem res maximae necessitatis ad usus humanos taxae legali subiiciuntur.

Pretium *vulgare* triplex iterum distinguitur, scilicet *summum*, *medium* et *infimum*. Si pretium *medium* rei alicuius v. gr. sit 10, pretium *summum* erit 11, et *infimum* 9. Crescente autem mercis pretio, crescit etiam in eadem proportionem latitudo inter pretium *summum* et *infimum*. Sic v. gr. res quae valet circiter 40 fr., poterit vendi 45 in *summo* pretio, et 35 in *infimo*. Iterum res quae venalis est 100 fr. circiter, remanebit facile in iusto pretio a 90 fr. ad 110.

Ratio autem cur pretium *vulgare* hanc habeat latitudinem, est, quia vulgi appretiatio moraliter accipitur; non potest enim consistere in gradu indivisibili, sicut pretium *legale*.

Pretium rerum repetendum est ex earum utilitate ad usus humanos, ex difficultate productionis, etc., non vero ex consideratione earum physica, seu ex qualitatibus intrinsecis. Secus enim muscula, aut formica nullius valoris, pluris valeret quam cumulus frumenti. Hinc pluris vel minoris res aestimari debent, prout magis vel minus humanis usibus inserviunt.

Pretium *vulgare*, cum ab aestimatione populi pendeat, non solum magnam habet latitudinem sed etiam perpetuis variationibus obnoxium est, pro variis rerum adiunctis, praesertim pro maiori emptorum concursu, aut mercium quantitate, necnon locorum discrimine.

Attamen res quaedam aestimationi vulgi non subiiciuntur, quia eam superant, utpote rarissimae et valoris extraordinarii, ut sunt gemmae, tabellae pretiosae, etc.

Haec autem, iuxta communem sententiam, iudicio peritorum aestimanda sunt. Probabiliter tamen putant plures legitimum esse valorem, licet multo viliores, ab ipsis contrahentibus, etiam imperitis, mutuo consensu praefixum.

1109. — *Resp. ad 2.um* Falsissimum est ALII principium. Etenim certum est exsistere verum mercis pretium, sive *legale*, sive *vulgare*, ut dictum est, et ab omnibus agnoscitur. Ergo iniustitiae reus est qui illud pretium evidenter excedit vendendo, vel non attingit emendo, saltem *per se loquendo*; secus enim iam nullum daretur pretium. Sic non potes absque grave iniustitia vendere ignaro 400 francis rem quam aliis pro uno fr. concedis. Contentio autem inter vendentes et ementes efficit ut aequilibrium in medio pretio generatim servetur, vel etiam ut pretium pro adiunctis varietur; sed est semper pretium currens et tenendum. *Gury*, n. 917.

Resp. ad 3.um Nego, si pretium non includatur inter *summum* et *infimum*, moraliter existimatum, quia erit iniustum. Si emptor sit contentus, hoc fit ex eo quod verum rei pretium ignoret et a venditore decipiatur.

CASUS V

DE IUSTO PRETIO 2.º

TITIUS, mercator, res suas vendere solet credita pecunia, ita ut lucrum post annum solvendum sit 15 % supra capitale; 10 %, si statim pretium solvatur: sed post menses aliquot ab inita negotiatione experientia comperit plures clientes nec debita solvere, nec spem esse futurae solutionis. Quare ne totum negotium in ruinam vergat, mercium pretium non parum auxit. Conscientiae tamen stimulis exagitatus, quia multa lucra obtinet (10 % singulis annis ex toto capitali) et animam suam salvam facere ante omnia cupit, confessarium adit, eumque interrogat quodnam sit pretium summum quo merces suas vendere possit tum credita pecunia, tum etiam statim soluta.

HINC :

QUAER. *Quomodo sese gerere debeat TITIVS in casu?*

SOLUTIO :

1110. — *Resp. 1.º* TITIVS numerata pecunia res suas vendere potest pretio currenti quo reliqui mercatores eiusdem civitatis aut regionis res similes eiusdem bonitatis vendere solent; quin attendat an 10 % vel plus aut minus obtineat. Hoc enim censetur esse pretium iustum, nisi constet mercatores monopolio vel alia mutua conspiratione pretium auxisse ultra id quod alias esset summum iustum.

2.º Si vendit credita pecunia, pretium illud ita augere potest ut praeter illud obtineat auctarium legitimum respondens non modo tempori quo differtur solutio, sed etiam periculo sortis; ita videlicet ut, detractis his quae a pluribus clientibus probabiliter non solventur, adhuc obtineat plus minus eadem lucra ac obtineret si has merces non credita sed numerata pecunia vendidisset.

1111. — Si negotium ita succedat ut TITIVS mallet res suas vendere numerata pecunia pretio currenti, quam credita pecunia illo aucto pretio quod exigere solet, signum est hoc secundum pretium legitimum esse. Si autem lucra pro his venditionibus sint *multo maiora* quam pro aliis, pretium convenienter imminuendum erit.

CASUS VI

DE IUSTO PRETIO 3.º

Cum tempore magni belli aliquae merces ex aliis nationibus vix aut ne vix quidem importari poterant, pretium ipsarum crevit supra modum. GORGONIUS, peritus chimicus, certas merces, in quibus *specialista* erat, conficere coepit, adhibitis elementis diversis quidem sed quae affinitatem quandam habebant cum elementis illarum mercium. Praeterea nominibus alterius nationis merces illas insignivit, nomina adhibuit illius nationis ad designandum se ipsum, nomina tamen personarum non existentium. Huiusmodi merces quoad effectum similes omnino erant illis mercibus quas imitabantur, easque GORGONIUS expendebat cum magna imminutione pretii, scil. cum imminutione 75 %, ita ut emptores, loco solvendi 100, solvebant tantum quartam partem, scilicet 25. Nihilominus GORGONIUS adhuc magnum lucrum obtinebat, ita ut, si *elementa* illarum mercium valebant 100, ipse exigebat 400 pro mercibus.

HINC: *-----*

QUAER. *An GORGONIUS magnum hoc lucrum legitime obtinere potuerit, vel quodnam sit lucrum legitimum in commercio?*

SOLUTIO :

1112. — *Resp.* Per se determinari nequit quodnam sit lucrum legitimum in commercio, quia pendet ex multis adiunctis, quae facile mutari possunt ob plurimas causas. In genere tantum dici potest, pretium currens seu vulgare esse iustum, dummodo per monopolium aut per conventionem mutuam mercatorum iniquum non evadat. In casu GORGONII lucrum, seu hoc pretium, non potest a priori dici iniustum neque in se neque relate ad pretium mercium quae ex natione externa importantur. Non in se, quia ipse ob studia et peritiam suam habet ius ad lucrum non leve; aliunde ex se vix superat lucrum editorum plurimorum, cum in utroque casu detrahi debeat quod ex pretio imminuitur pro mercatoribus qui emunt in magna quantitate, lucrum cessans ex capitali, id quod solvendum est pro conductione domus, pro famulis necessariis pro expediendis mercibus, damnum emergens ex iis quae emunt et non solvunt. Si autem conferatur cum pretio mercium ab externa natione introductarum, iam apparet pretium a GORGONIO impositum favere clientibus, etiamsi huius merces sit inferioris qualitatis. Unde putarem GORGONIUM non esse inquietandum.

1113. — Quod adhibeat nomina exterae nationis et signa ficticia (*etiqueta extranjera ficticia*) non mutat statum quaestionis, dummodo non violet ius proprietatis, adhibendo signum a lege probatum et reservatum (*marca registrada*).

CASUS VII

DE IUSTO PRETIO 4.º

1.º MAURINUS mense novembri frumenta habet venalia, sed quae, decurrente tantum mense maio, vendere intendit. Ad eum venit LIBORIUS, ea emere cupiens. Negat MAURINUS se ante mensem maium quidpiam venditurum esse; attamen frumenta hic et nunc tradere consentit, sed pro pretio quod tunc temporis usus feret. LIBORIUS, frumento pro familia egens, illud emit pro huiusmodi pretio tunc solvendo.

2.º FAUSTINUS emit frumenta, anticipata solutione, et ideo pretium minus iusto tribuit. Deinde ex eis quaedam *ad creditum* pretio summo, immo et quaedam supra summum pretium vendit.

3.º CLITANDER quaedam minoris emit quam tunc valebant, quia vendentes, aliqua necessitate compulsi, ea venalia offerebant. Quaedam ipse pluris iusto vendidit, quia videbat emptores speciali affectu erga ea teneri; quaedam etiam, quia specialem affectum erga ea ipse habebat. Tandem agrum domui TITII vicinum, ipsi TITIO pluris iusto vendidit propter speciale emptoris commodum.

HINC:

QUAER. 1.º *An aliquando pluris pretio currente vendere possis, aut minoris emere?*

2.º *Quid ad casus propositos?*

SOLUTIO:

1114. — *Resp. ad 1.º Affirmative.* 1.º Licet quidem aliquando rem pluris vendere ob circumstantiam pretio aestimabilem: v gr. si venditor affectum specialem, vel commodum speciale habeat quoad rem aliquam quae ab eo postulatur. — 2.º Aliquando licet vilius emere in gratiam venditoris emptores quaeritantis, praesertim si res emptori sit parum utilis, quia *merces ultroneae vilescent*. **Comp.**, nn. 1040, 1041. — 3.º An vero venditor rem possit carius vendere ob affectum vel utilitatem specialem emptoris? — *Negant communiter* theologi, quia maior utilitas vel affectus non est venditoris et proinde ab ipso vendi nequit, alioquin venderet quod suum non est. *S. Thomas*, 2, 2, q. 77, art. 1, ubi sic loquitur: «Si aliquis multum iuветur ex re alterius quam accepit, ille vero qui vendit non damnificetur carendo re illa, non

debet eam supervendere; quia utilitas quae alteri accrescit, non est ex vendente, sed ex conditione ementis: nullus autem debet vendere quod suum non est». Consonat *S. Alph.*, n. 806, et *Carrière*, n. 692, etc.

Nihilominus, iuxta plures recentiores, non caret sua probabilitate opinio contraria. Rationem afferunt quod alterius commodo aut voluptati inservire, ex communi aestimatione, sit obsequium, cuius pretium digne aestimatur ex maiori aut minori commodo quod alteri obvenit... Accedit usus valde communis virorum timoratorum. Ita *Génicot*, 1, n. 633, V, 2.º, et *Casus*, pag. 357; *Noldin*, De praeceptis, n. 588; *Marres*, l. 4, n. 188; *Waffelaërt*, 1, n. 615; *Tanquerey*, n. 750; *Berardi*, Praxis, vol. 2, n. 644, VI; *Gousset*, Theol. mor., n. 840.

1115. — *Resp. ad 2.um* In primo casu: MAURINUS non est damnandus. Etenim frumentum LIBORIO ante mensem maium vendit tantum in eius gratiam; si autem pretii determinationem ad illud tempus non remittat, id faciet cum proprio detrimento, siquidem tempore remotiori, certo frumentum sit carius venditurus, ob maiorem eius raritatem; porro non tenetur cum suo damno vendere. *Reuter*, n. 208.

In secundo casu: neque culpandus est FAUSTINUS, dummodo augendo pretium in venditione ad creditum, et illud imminuendo ob anticipatam solutionem in emptione, non excedat auctarium quod licite pro mutuo pecuniae percipi posset.

In tertio casu: non est inquietandus CLITANDER, quia vilius emit res quae offerebantur, cum res *ultroneae vilescent*; neque, quia alias pluris vendidit ob specialem suum affectum; secus vero, saltem *probabilius*, si pluris res vendiderit ob affectum particularem, vel commodum maius ipsius emptoris, iuxta superius dicta.

CASUS VIII

DE IUSTO PRETIO 5.º

Cum pretium valorum publicorum multum quodam die decrevisset, propter nuntia valde exaggerata excitatae publicae perturbationis (plures enim viri arma sumpserunt, milites quosdam ex improvise aggressi sunt, armisque eos expoliaverunt et quosdam vulneraverunt), GAUDENTIUS, ratione sui officii, plane perspexit hos rumores a quibusdam fuisse excitatos hoc praecise animo ut valores publicos villiori pretio emere possent. Tunc et ipse GAUDENTIUS hac bona usus occasione, plurimos valores pretio illo currenti emit. Postquam vero omnibus compertum fuit praedictos rumores falsos fuisse, valores antiquum pretium obtinue-

runt, unde GAUDENTIUS, paucis diebus, magnum lucrum obtinuit. Idem fecerunt illi alii qui praedictos falsos rumores hunc in finem sparserant.

HINC:

- QUAER. 1.º *An et quatenus teneantur ad restitutionem: a) qui rumores falsos excitarunt, et pretio illo minori titulos emerunt; b) GAUDENTIUS, qui pretio illo minori titulos emit; c) illi qui perturbationem illam simulaverunt, sed ipsi titulos non emerunt?*
- 2.º *Quid vero de iis qui bona fide titulos pretio illo inferiori emerunt?*

SOLUTIO:

1116. — *Resp. ad 1.um a) Affirmative et quidem multipliciter.* Etenim primo tenentur omnibus, a quibus titulos emerunt, restituere differentiam inter pretium illis solutum et pretium quod tituli habuissent, si tales rumores excitati ac sparsi non fuissent; tenentur etiam restituere eadem proportionem his omnibus qui pretio illo iniuste imminuto titulos vendiderunt; fuerunt enim illi causa iniusta damni quod hi sustinuerunt.

b) Etiam GAUDENTIUS tenetur restituere illam differentiam inter pretium quo emit et pretium quo emisset si tales rumores aut talis perturbatio excitati non fuissent, vel saltem offerre titulos illis personis a quibus emit, si hae volunt restituere pretium. Ratio est, quia scienter emit pretio iniusto: pretium enim, quo emit, fuit certo iniustum pro his qui talem seditionem simulaverunt rumoresque sparserunt. Ergo etiam pro GAUDENTIO erat iniustum; quia pretium nequit esse simul iustum et iniustum: iustum pro eo qui rumores non sparsit sed certo scit esse falso sparsos, et iniustum pro aliis. Pretium ergo iniustum fuit pro omnibus, quia non fuit pretium voluntarie a vulgo, aut naturaliter a circumstantiis introductum. Cfr. *Lacroix*, lib. 3, p. 2, n. 955; *Reuter*, n. 221.

c) Omnino tenentur ad restitutionem erga omnes qui damnum hac de causa passi sunt, si tale damnum praeviderunt, etsi primo et per se teneantur restituere ipsi mandantes.

1117. — *Resp. ad 2.um Qui bona fide illos titulos pretio currenti emerunt, non videntur teneri ad restitutionem.* Ratio est, quia, cum bona fide agant, tum ementes tum vendentes aequo periculo se committunt. Iudicandum videtur fere sicut in assecuratione. Qui scit navem appulisse salvam ad portum, nequit percipere praemium ineundo tunc contractum assecurationis; qui ignorat, potest contractum bona fide inire et percipere praemium, etiamsi postea constet navem iam salvam fuisse appulsam dum contractus initus est. Cfr. *Génicot-Salsmans*, Casus, n. 385 (ed. 4.^a).

CASUS IX

PONDUS OCCULTE IMMINUTUM

NICETAS, lanius, carnes in magna quantitate vendit quotidie NICEPHORO, cauponi (*fondista*), qui ab eo exigit ut ossa nulla aut in minima quantitate ipsi adiudicentur, secus dicit se carnes empturum apud alium. NICETAS considerat hoc cedere in detrimentum suum, quia vel ossa illa distribuet inter alios clientes et hi a sua recedent officina, vel vendet separatim infimo pretio et hoc etiam cedit in proprium detrimentum. Hinc quantum detrahit de ossibus, tantum etiam detrahit de pondere, ut compensationem accipiat a NICEPHORO. Sic res facta fuit per plures annos.

HINC :

QUAER. *An recte se gesserit NICETAS, aut e contra ad restitutionem teneatur?*

SOLUTIO :

1118. — *Resp.* Qui res emunt quotidie in magna quantitate, ius habent ut res aliquo minori pretio obtinere possint, quia parvo tempore et labore maiorem utilitatem ab ipsis capiunt venditores. Si id quod exigit NICEPHORUS huiusmodi est ut NICETAS aliquid adhuc lucretur et alii lanii id concederent quin pondus imminuerent, libenter, ut tales clientes haberent, NICETAS debet restituere quantum ob imminutum pondus abstulit a NICEPHORO, et in posterum debet abstinere ab imminuendo pondere. Nec ossa quae non adiungit NICEPHORO potest augere pro aliis clientibus ultra morem consuetum, quia secus iniuste ageret cum ipsis et ad restitutionem teneretur.

CASUS X

TABELLA INSIGNIS, PRETIO VILIS

BASILIIUS, parochus, pretio 5 fr. a simplici rustico emit veterem B. M. Virginis tabellam diuturno fumo conglutinatam. Gaudet rusticus, qui etiam multo minori pretio imaginem hanc nunquam vendere potuerat. Festinat autem parochus eam, quoquo modo mundatam, in paroeciana ecclesia collocare. Paucis vero interpositis diebus, ecce peritissimus pictor anglus, cum casu ecclesiam fuisset ingressus et imaginem intuitus, extemplo pro ea sex millia fr. offert. Agnovit enim genuinum esse Raphaëlis opus. Mirari primum et obstupescere parochus! Attamen iudicat esse sedulius de pretio tabellae inquirendum, et tandem ab emptore obtinet 20 millia fr., quae ad reparandam ecclesiam adhibere sta-

tuit. Sed mox anxius dubitare coepit, num totum lucrum rustico restituere debeat, necne.

HINC :

- QUAER. 1.º *An valeat contractus rerum quae pretio vulgari carent, si vili pretio vendantur?*
 2.º *An parochus in nostro casu ad restitutionem teneatur erga rusticum?*
 3.º *Quid de illis qui res pretiosas quascumque vili pretio emunt apud veteramentarios?*
 4.º *Quid de illis qui emendo bibliothecam, v. gr. sacerdotis defuncti, libros novos, sicut alios, pretio tenui emunt?*

SOLUTIO :

1119. — *Resp. ad 1.um Controvertitur. Probabiliter affirmandum est, quia in eo casu iustum videtur illud pretium, de quo contrahentes bona fide conveniunt. Multi tamen contradicunt, et forte probabilius, quia res quae pretium vulgare superant, a peritis in hac materia aestimari debent. In praxi non sunt inquietandi qui bona fide res huiusmodi emunt, et, cognito valore, retinent, nec pretii partem in venditorem refundunt. S. Alph., n. 807; Salmant., Gousset, n. 842; Gury, n. 924. Comp., n. 1038.*

1120. — *Resp. ad 2.um BASILIUS, parochus, minime inquietandus est, ut constat ex modo dictis. Etenim tabella haec adeo pretiosa non pluris ab utroque contrahente aestimabatur quam pretio quinque francorum, nec fraus nec dolus in contractu intervenit. Dices forte, errorem hic esse substantialem. — Nego, quia error non est de rei substantia, bene vero de eiusdem pretio tantum. Fuit igitur praesens contractus quasi aleatorius, et iuste emolumentum servat ille cui Providentia favet. Ita etiam Ball.-P., n. 403; Lehmke., 1, n. 1120; Génicot, 1, n. 635, et Casus, n. 360; contra Bucc., Casus, n. 215, et Berardi, Praxis, vol. 2, n. 646. Immo valde laudandus parochus, ex eo quod, licet propria pecunia tabellam acquisiverit, nihil tamen pro se de pretio retinuerit. Attamen etiam laudabiliter egisset, si parten aliquam pretii ex tabella obtenti in gratiam venditoris erogasset.*

1121. — *Resp. ad 3.um Non sunt inquietandi, quia res illae censentur amisisse pretium suum antiquum, et aliud ex consuetudine, vel contrahentium voluntate sortiri. Itaque res huiusmodi, ratione pretii, maximam accipiunt latitudinem. S. Alph., n. 807. Idem dicendum de emptione mobilium veterum (muebles de lance), quia minoris communiter habentur, et facile etiam pro media vel tertia parte pretii veneunt, etc. Gury, n. 926.*

1122. — *Resp. ad 4.um Idem est in hoc casu dicendum ac in praecedenti, ob eandem rationem, scilicet ex eo quod, ratione*

consuetudinis, libri tunc vilescant. Hoc praesertim valet, si libri subhasta vendantur. *Gury*, n. 927.

CASUS XI

THESAURUS A TALPA EFFOSSUS

BENEDICTUS in suo prato invenit (*mirabile auditu!*) eiectum a talpa nummum aureum veterem, cuius pretium ignorabat. Gaudens ac exiliens, illum defert ad aurifabrum. Hic pretium multo minus iusto offert, licet valorem nummorum ordinariorum excedens. Tum : *Esne contentus?* ait ; *et si pretium forte maius sit, visne id mihi condonare?* Annuit BENEDICTUS, et libenter quidem, quippe qui non sperabat tantum pretium se recepturum esse, et contractus perficitur.

HINC :

QUAER. *An aurifaber in conscientia tutus esse possit, vel utrum ad restitutionem erga BENEDICTUM teneatur?*

SOLUTIO :

1123. — Aurifaber ad restitutionem erga BENEDICTUM omnino tenetur. Ratio patentissima est, siquidem evidenter ignorantia rustici illius abusus est. Etenim valet quidem *probabiliter* venditio rerum extraordinarie pretiosarum, pro minimo valore habita, si uterque contrahens verum rei pretium ignoret. Sed in casu nostro aurifaber pretium minime ignoravit ; ergo bona fide requisita caruit ; ergo vendentem decepit, iniuriamque in eum commisit ; ergo ad restitutionem tenetur. Nec obstat quod BENEDICTUS visus sit maius pretium condonare, si forte sit, nam verba haec : *Esne contentus*, sunt ad obtinendum consensum in errore fundatum ; neque responsio affirmativa consensum probat. *Reuter*, n. 241 ; *Gury*, n. 930.

CASUS XII

RÉS VENDITA PERIENS

Ante traditionem

FUSCIANUS emerat a RUTILIO praedium, seu domum ruralem, hortis et agris circumdatam, 15 millibus francorum, ea tamen conditione ut venditori per quatuor adhuc menses liceret ea frui, nempe ad festum Omnium Sanctorum, et fructus illius colligere ; postea vero emptor, numerata pecunia, possessionem caperet, simul obtenturus sex equos, totidem vaccas, et duodecim oves. Sed ecce ! contractu illo legitime celebrato, contigit ut praedium istud, fatali fulminis ictu succensum, conflagraret, simul cum plerisque

animalibus in stabulo reclusis. Iam vero elapso quadrimestri spatio, RUTILIUS vult cedere praedium, vel potius eius rudera cum tribus tantum equis, duabus vaccis, sine ulla ove, ex eo quod omnes oves et cetera animalia promissa conflagraverint. FUSCIANUS vero contractui stare abnuit, et pecuniam numerare, quia status rerum multo deterior factus est.

HING:

QUAER. 1.º An FUSCIANUS teneatur contractui stare, et pecuniam promissam numerare?

2.º An RUTILIUS satisfaciat obligationi suae, dando tantum tres equos, duas vaccas, sine ulla ove?

SOLUTIO:

1124. — *Resp. ad 1.um Affirmative*, tum ex iure romano, tum ex iure hisp.-ph., aa. 1445, 1452, 1182, 1095; aeq., 1811; chil., 1820, 1876 seq.; mex., 2824; nic., 1820; Salv., 1807; ur., 1656, 1509 seq. Etenim, licet *per se* emptor non acquirat ius in re, sed tantum ius ad rem, pretio non soluto, vel re non tradita, attamen si res pereat ante traditionem, et illa fuerit certa et in individuo determinata, v. gr. hic equus, haec domus, vel hic integer grex ovium, periculum non minus quam incrementum spectat ad emptorem: atqui praedium hoc in individuo fuit absolute emptum a FUSCIANO; ergo ipse damnum subire debet. Nec refert quod nondum adierit possessionem, vel quod ipsi non licuerit fructus actu pendentes colligere, quia propterea sane pretio minori illud emit, quam emisset si statim possessionem adire et fructus colligere potuisset. *Elbel*, nn. 956 et 977; *S. Alph.*, n. 828; *Lugo*, disp. 26, n. 218. — *A fortiori* damnum FUSCIANUS subire debet ex iure ital., a. 1448; lusit., 1549, 1589, 717; cost., 1049 seq.; guat., 1479; per., 1308; ven., 1514 (1418), iuxta dicta supra, n. 1100. — *Neg.* ex iure arg., 929 (895), 612 (578).

1125. — *Resp. ad 2.um Distinguendum est.* Si venditor supponitur non habuisse plures equos quam sex, nec plures quam sex vaccas, nec plures oves quam duodecim, satisfaciet suae obligationi tradendo ea animalia quae supersunt, quia in eo casu omnes in individuo vendidit, et quidem absolute, et consequenter periculum horum animalium, non minus quam ipsius praedii, spectavit ad emptorem.

Secus vero dicendum est, si venditor habuerit plures equos, plures vaccas, et integrum gregem ovium, et ex his promiserit tantum certum numerum. Ratio est, quia, si plura animalia habuit, et ex his tantum sex equos, etc., promisit, talis venditio fuit indeterminata: atqui periculum rei indeterminatae pertinet ad venditorem; ita *communissime*, inquit *Elbel*, n. 578, cum *Lugo*, disp. 26, n. 218. Ergo... *Gury*, n. 937.

1126. — Quid vero, si venditor habuerit ingentem gregem ovium, ex quibus duodecim emptori promisit indeterminate, et grex integer in incendio perierit? — *Resp.* In hoc casu non tenebitur quidem venditor emere oves duodecim, ut eas emptori tradat; sed tenebitur pretium remittere, seu imminuere pro illis duodecim ovibus quas promiserat. Ratio est, quia, ut iam diximus, in venditione rei indeterminatae periculum rei pertinet ad venditorem. Ergo, si integer grex pereat, perit ipsi venditori, et consequenter, si pretium acceperit, tenetur illud restituere; si non acceperit, de pretio praedii pro rata valoris duodecim ovium detrachere debet. *Elbel*, n. 579; *Lugo*, ibid.; *Sporer*, etc.; *Gury*, n. 938.

CASUS XIII

VENDITOR INDUSTRIUS

VALERIUS, mercator, variis industriis utitur ad pretium mercis suae adaugendum, quin tamen limites iusti ultra summum praetergrediatur. Itaque:

1.º Mercem pretio infimo quidem tradere solet; sed postea de pondere vel mensura adeo detrahit, ut reapse pretio medio vel summo eam vendat.

2.º Semel, falsum rumorem sparsit de navibus, merces advehentibus, submersis, et illum fictis seu suppositis litteris comprobavit; adeoque suas merces carius vendidit.

3.º Alias rumore falso ab alio mercatore sparso libentissime usus est, ad merces suas pretio subinde currente vendendas.

4.º Non raro mendacia et etiam iuramenta cumulat, ut affirmet emptoribus se non posse merces suas minoris vendere, se aliis pluris vendidisse, vel merces pluris sibi constare.

HINC:

QUAER. 1.º An VALERIUS iniuste egerit in primo casu?

2.º An in secundo casu?

3.º An in tertio casu?

4.º An in quarto casu?

SOLUTIO:

1127. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* VALERIUS iniuste egit, et proinde ad restitutionem tenetur erga emptores. Ratio est, quia non stetit in contractu, quem inivit cum ementibus, de tradenda integra mensura pro infimo pretio; ergo isti decipiuntur; ergo non dant verum consensum in pretium. Ergo VALERIUS illis restituere debet pro rata excessus pretii, seu pro ratione imminutionis ponderis vel mensurae. Immo restituere debet etiam aliis mercatoribus, qui ius habent ut ementes per talem fraudem a suis

officinis non retrahantur. *Lacroix*, n. 934; *Reuter*, n. 222; *Gury*, n. 939.

1128. — *Resp. ad 2.um* Pariter *affirmative*: certo VALERIUS violavit iustitiam, atque ad restitutionem tenetur. Ratio patet. Etenim fraude usus est ut emptores induceret ad emendum maiori pretio, et egit contra ius quod quisque habet ut fraude vel mendacio non inducatur ad aliquod damnum. Ergo damnum illud resarcire debet. *Lacroix*, n. 955, et alii *communiter*. *Gury*, n. 940.

1129. — *Resp. ad 3.um* *Negant* aliqui, quia VALERIUS non fuit causa cur pretium adauctum fuerit, et ipse vendit pretio tum currente. Sed verius *affirmandum est*. Ratio est, quia pretium non potest esse simul iustum et iniustum, scilicet iustum pro mercatore qui falsum rumorem non sparsit, et iniustum pro alio qui illum diffudit. Porro est iniustum respectu mercatoris qui est causa falsi rumoris; ergo est etiam iniustum pro aliquo quolibet. Et re quidem vera non est pretium voluntarie a vulgo, aut naturaliter a circumstantiis introductum. *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 955; *Reuter*, n. 221; *Salmant.*, *Castropalao*; *Gury*, n. 941.

1130. — *Resp. ad 4.um* *Negative per se*, seu *communiter loquendo*; etenim, quamvis VALERIUS mendaciis et iuramentis inducat emptores ad plus dandum, non tenetur tamen ad restitutionem, quia satis notum est mercatores solere talia proferre et effutire, quamvis vera non sint. Quamobrem emptores qui iis fidem facile praestant, damnum sibi imputare debent. *Lacroix*, n. 956; *Reuter*, n. 223; *S. Alph.*, n. 805. — *Dixi per se*, quia, ait *S. Alph.*, *ibid.*, si quando venditor animadverteret in casu particulari emptorem notabiliter decipi, et ideo maiori pretio emere, is ab iniustitia non esset excusandus. *Gury*, n. 942.

CASUS XIV

RADICES ET MODUS RESTITUTIONIS

Ob iniurias in venditione illatas

TITIUS haec suo confessario exponit: 1.º Curam suscepi, post contractum matrimonium, magnae fabricae, quae ad uxorem pertinebat, papyri conficiendae. Lucri augendi cupidus, classes papyri, quae antea domi conficiebantur, immutavi in alias inferiores, elementis adhibitis deterioris qualitatis, non monitis clientibus retentisque nominibus antiquarum classium nec pretio imminuto. Conquerentibus pluries clientibus respondebam totius mali causam machinas esse, cum tamen maxima ex parte res

procederet vel ex deterioribus elementis vel ex minus accurata materiei praeparatione.

2.º Ex clientibus quidam nostrae officinae nuntium remisērunt; alii quandam pecuniae vim titulo indemnitis acceperunt, sed haec indemnitas longe distat a vera compensatione constituenda ob discrimen inter classes papyri quae domi antea conficiebantur quasque clientes petebant, et illas multo inferioris qualitatis quae eis dabantur.

3.º Videor igitur mihi videre me iniustum damnum clientibus intulisse, ideoque teneri ad damnorum compensationem; modum tamen et quantitatem restitutionis faciendae clare non video; immo nec id vident confessarii consulti, qui in diversas abierunt sententias, adeo ut unus ex ipsis, aliis contradicentibus, ab omni onere restitutionis me liberum iterum iterumque pronuntiet, eo quod obligatio restitutionis sibi videatur incerta.

4.º Difficultatem totius rei paulo uberius evolvam. — Emptores qui post institutam reclamationem auditisque meis excusationibus contractus rescissionem non urgebant sed dumtaxat monebant ne iterum simile quid accideret, videntur tacite condonasse damnum sibi illatum. Etenim speciem papyri cum cognoscerent illamque reiicere possent, hoc tamen non fecerunt. Nihilominus fieri potuit ut eam servassent necessitate coacti eo quod papyro statim indigebant.

5.º Alii clientes nullum forte damnum passi sunt, sed idem commodum ex hac papyro ac ex alia melioris qualitatis obtinuerunt, v. gr. quia in libris edendis eam statim adhibuerunt eoque eodem pretio vendiderunt.

6.º Alii quidem damnum passi sunt et forte desperarunt de indemnitate obtinenda, ideoque nullam instituerunt reclamationem. Omnes tamen poterant mercem inspicere, examinare, et ferme omnibus licebat mercem reiicere. Qui ergo non fecerunt, indemnes tamen a me fieri debent?

7.º Quod si restitutio urgeat, mihi quidem facienda videtur iuxta discrimen quod intercedit inter pretium elementorum quae adhibenda erant, et eorum quae de facto adhibita sunt, ita nempe ut lucrum hoc pacto obtentum distribuam inter clientes pro rata damni accepti, prout appareat ex libris mercatoriis.

8.º Indemnitis tamen proportionem cognoscere difficultate non caret, cum tot sint clientes et contractus initi prope sint infiniti.

9.º Nec modus propositus videtur omnino ad iustitiae trahitum. a) Quia forte damna illata quibusdam clientibus maiora sint quam ipsa differentia inter diversa illa elementa; quamvis, ut candide fatear, haec alia damna nunquam praevidi. — b) Quia

damni causa derivatur non modo ab elementis deterioris qualitatis, sed etiam a mala ipsorum praeparatione, a machinarum imperfectione, etc., ita ut in quibusdam casibus detrimenta non ex ipsis elementis sed ex aliis causis promanarent. Hos inter defectus computandum est quod non semel papyrus conficiebatur a chloruro calcico non bene purgata, ideoque alba papyrus post tempus aliquod pallescebat, ita tamen ut dum id clientes animadvertere poterant, iam non audebant mercem fabricae restituere. — *c*, E contra, cum mea haec agendi ratio per duos tresve duraverit annos, videtur dicendum plures ac frequentiores clientes post tempus aliquod iam non expectasse meliores illas antiquae papyri classes, sed novas ac deteriores, quamvis adhuc venderentur sub antiquo nomine et pretio. His igitur, post illud tempus, nullum videtur iam illatum damnum, cum implicite novam classem peterent et antiquum pretium offerrent. — *d*) Erunt etiam clientes qui papyri defectum non adverterint nisi postquam ipsi vicissim suis emptoribus papyrum divendissent, a quibus fortasse moniti fuerunt. His in casibus non mei sed ipsorum clientes damnum passi sunt. Non esset igitur iustum si indemnitas in casu meis clientibus tribueretur.

10. Nec reticere volo quod quamvis clientes aliqui damnum passi non sint, sed idem commodum ex iis deterioribus papyri classibus retulerunt, adhuc restitutio urgere videtur, quia minori pretio has ipsas papyri classes inferiores acquirere potuissent.

Hae sunt fideliter expositae rationes quae me ancipitem reddunt, quasque iudicio tuo dirimendas subiicio.

HINC:

QUAER. 1.º *An et quatenus detur in casu obligatio restitutionis? Et quatenus affirmative,*

2.º *Cui et quomodo est restituendum?*

SOLUTIO:

1131. — *Resp. ad 1.um* Ad primum quod attinet, obligatio restitutionis ex duplici capite oriri potest: 1.º ex eo quod pretium acceptum fuerit ultra summum iustum illius papyri generis. Cfr. *S. Thom.*, 2, 2, q. 77, a. 1, ad 1; *Lugo*, De iust., d. 26, n. 81; *Lacroix*, lib. 3, part. 2, n. 935; *S. Alph.*, lib. 3, n. 805: ed. Gaudé, vol. 2, pag. 240; *Ballerini-Palmieri*, Opus Theol. mor., vol. 3, n. 759 (ed. 2.^a). **Comp.**, n. 1038.

2.º Eo quod pretium acceptum fuerit ultra id quod sive explicite sive implicite in pactum deductum fuerat, quamvis summum iustum non excederet. *S. Alph.*, l. c.; *Lacroix*, lib. 3, part. 2, nn. 955, 956; *Ball.-Palm.*, l. c., nn. 799, 1127 seq. et **Comp.**, nn. 1045, 1046.

In utroque hoc casu datur obligatio restituendi, et in primo

quidem quantitas restituenda illa erit quae excedat pretium summum, in secundo vero ea quae excedat pretium sive explicite sive implicite conventum, i. e. differentia inter pretium papyri quae re vera data est, et illius quae ex pacto danda erat.

1132. — An et quatenus primum restitutionis caput exsistat TITIVS ipse procul dubio sciet nec de hoc quidquam dicitur in consultatione. Quousque vero secundum intercesserit, pendet ex alia quaestione, utrum scilicet papyri genera eorumque qualitates ita bene definita sint, ut dum quis genus A, v. gr., petat, iam eo ipso intelligatur prima confectionis elementa debere esse talis bonitatis, praeparatio diligens et accurata usque ad talem gradum, etc.

Si enim res ita definitae sint, ex quo cliens, qui cognoscat pretium quo unumquodque papyri genus venale prostat, unum ex ipsis determinate petat pretiumque afferat ei respondens, iam eo ipso datur contractus quo in pactum deducitur talis papyri qualitas et tale pretium, ideoque quidquid detractum fuerit de elementorum qualitate, deque diligentia in praeparatione ac confectione papyri, id totum restitutioni obnoxium erit.

1133. — Quod si res non ita accurate definitae sint, adhuc datur eadem obligatio restitutionis quoad illos clientes quibus exempla cuiusque papyri generis ostensa sint cum respectivis pretiis. Pretii discrimen inter genus papyri datum, et illud quod fuit ostensum ac postulatum, id totum restituendum est. Quo in censu recensendi pariter sunt antiqui illi clientes qui petebant antiqua papyri genera, quae in fabrica antea conficiebantur pretiumque dabant quod illis respondebat.

1134. — E contra, clientibus illis, qui postquam mutata fuerant in deterius papyri genera, petivere papyrum iuxta exempla haec inferioris qualitatis eis exhibita, nihil est restituendum, nisi certo constet eos deceptos fuisse nomine quo illud papyri genus designabatur.

1135. — Immo in hypothesi quod genus cuiusque papyri bene definitum non sit, nec pretium acceptum excedat summum iustum, etiam clientes illos antiquos, postquam ter quaterve deteriorem papyrum acceperunt, credi probabiliter potest novum veluti contractum inivisse et consensisse novis papyri generibus ac pretiis, ideoque quoad hos contractus nihil eis erit restituendum.

1136. — Quoad alia damna reparanda non videtur dari locus ante iudicis sententiam, quia, ut dicitur in consultatione, praevisa non fuere. **Comp.**, n. 796 seq.

1137. — Obligatio vero restituendi ex duobus capitibus antea memoratis urget non obstante quacumque bona fide.

Igitur nulla esset in casu obligatio restituendi, si pretium nec excederet summum iustum nec illud quod explicite vel implicitum in pactum deductum fuerit.

1138. — Si papyri qualitas quandam latitudinem intra idem genus admittit, nec postulatio facta fuit iuxta exemplar exhibitum, restituenda est differentia inter qualitatem datam et infimam illius superioris quae petita fuerat.

1139. — Condonatio tacita vix praesumi potest, quia ad validitatem requiritur ut causa damni nota fuerit. Iam vero credi vix potest clientes, si cognovissent deceptionis causam deliberatum esse propositum adhibendi prima elementa deterioris qualitatis, condonatuuros esse damnum sibi illatum.

Nec uti signum condonationis admitti posse videtur quod mercem non repudiaverint, nam hoc oriri potest vel ex difficultate rescindendi contractum, vel ex incommodis rescissionis, vel ex eo quod non satis tempestive defectus animadverterint.

Et haec quidem quoad primam quaestionem.

1140. — *Resp. ad 2.um* Iam vero si datur obligatio restitutionis haec *per se* facienda est his clientibus quibus genera illa papyri deterioris tradita sunt loco aliorum superioris bonitatis: et ita fieri debet quoties certo constet eos ipsos clientes damnum passos fuisse, non alios illorum causa.

1141. — At vero pluries aut fere semper non liquido constabit an ipsi detrimentum subierint, an vero ipsorum clientes, qui vicissim ab ipsis decepti sint. Cfr. *Lacroix*, l. c., n. 937. Vel non constabit quousque damnum se protendat, v. gr. quia a pluribus emptoribus fuerunt derelicti, vel quia coacti sunt acceptam papyrum inferiori divendere pretio, etc. Quare saepius continget creditores fore vere incertos.

1142. — Praeterea plures e creditoribus damnum tantum leve probabiliter passi sunt, v. gr. illi, aliorum clientium ultimi emptores, qui tantum parvam papyri quantitatem minutatim emerunt, in quos demum forte maior damni pars sit derivata.

Igitur quamvis inspectis libris mercatoriis et interrogatis singulis clientibus deveniri forte possit quibusdam in casibus in condemnationem eorum qui de facto damnum passi sunt: cum tamen hoc medium interrogationum vix absque infamia adhiberi possit agendum videtur quasi creditores omnino sint incerti.

1143. — Immo quoad eos clientes qui minutatim emerunt, vix unquam aderit obligatio restitutionis, quia hi mercem petere non solent rigore determinando certum papyri genus; nec aliunde pretium facile superabit summum iustum, quamvis genus papyri quadamtenus fuerit inferioris qualitatis.

1144. — Quae cum ita sint, duo concludamus oportet: *Pri*

mum. Quoad eos clientes quibus (post praemissam pro rei gravitate diligentem inquisitionem qualis absque TITII infamia fieri possit) certo constet grave damnum esse illatum, restitutio directe est facienda. — *Secundum*. Verum enimvero cum creditores plurimi satis sint incerti, et alii damnum satis leve sint passi, quibus propterea, quamvis essent certi, restitutio directe fieri non debet cum notabili incommodo, quod hic quidem adest; hinc restitutio in casu maxima ex parte fieri posse videtur pauperibus, aut causis piis. *S. Thom.*, 2, 2, q. 62, art. 5; *S. Alph.*, Homo apost., n. 64. **Comp.**, nn. 837, 839.

1145. — Computari etiam possunt quasi partes huius restitutionis omnes eleemosynae erogatae a TITIO ex quo haec damna inferre coepit, quamvis dum eas erogabat horum debitorum immemor fuerit. *S. Alph.*, lib. 3, n. 700; *Lacroix*, lib. 3, part. 2, n. 452; *Marres*, De iust., lib. 2, n. 142. **Comp.**, n. 839.

1146. — Immo potest etiam restitutio fieri per Bullas Compositionis, cum haec damna illata non sint in confidentiam Bullae, et aliunde creditores huiusmodi sint quibus directe restitutio fieri non debeat. Cfr. *Lugo*, De iust., disp. 6, n. 150, disp. 21, n. 111 seq.; *Salmanticen.*, tr. 13, de restit., n. 217; *Ball.-Palm.*, vol. 3, n. 529 seq. **Comp.**, vol. 2, n. 1368.

CASUS XV

DE OPERATIONIBUS BURSAE 1.º

Operatio ad terminum manifesta (al descubierto)

TITIVS cum ab amico suo SEMPRONIO intellexisset futuram quandam seditionem in huius natione, operationem *manifestam* in bursa *ad terminum*, seu ad solas lucrandas differentias inivit. Ludebat igitur, ut aiunt, ad depressionem. Spem tamen fefellit eventus: seditio mota non fuit, pretium valorum crevit, et TITIVS amisit 1000 aureos.

Post menses aliquot, iterum SEMPRONIUS nuntiavit TITIO futuram seditionem. Hic non omnino fidens SEMPRONIO propter praeteritam deceptionem, nihilominus iterum ad depressionem ludere statuit, operationemque manifestam ad terminum denuo peregit, ex qua, ob excitatam, ut SEMPRONIUS nuntiaverat, publicam seditionem et consequentem valorum imminutionem, 62,500 aureos lucratus est.

Tandem TITIVS, stimulis conscientiae exagitatus, confessario suo rem totam aperit, ab eoque quaerit, utrum teneatur ad restitutionem. Confessarius, cum propter rei magnitudinem, tum

quia huius operationis naturam non satis perspectam habet, te vicissim consulit.

HINC :

- QUAER. 1.º *Quid sint operationes bursae, et an licitae sint?*
 2.º *Quaenam sint causae quae has operationes, speciatim illas manifestas, iniustas reddere soleant?*
 3.º *Quid ad casum?*
 4.º *Quid si TITIUS, in casu, valores ante seditionem vendidisset, pretio currenti, et illa excitata, novos, imminuto illo pretio, emisset, numerata pecunia in utroque casu?*

SOLUTIO :

1147. — *Resp. ad 1.um* Operationes bursae sunt contractus qui in bursa seu mercatu valorum mobilium, interveniente generatim publico mediatore (*agente de cambio y bolsa, corredores de comercio*) iniri solent. Si huiusmodi operationes contractui aleatorio aequivalent, *ludi* etiam appellantur (*juegos de bolsa*).

Hoc pacto iniri solent: a) emuntur valores numerata pecunia, ad redditus annuos percipiendos, vel etiam ut, crescente pretio, iterum numerata vendantur pecunia. Haec operatio, ut patet, *per se* licita est.

b) Emuntur hodie currenti pretio, sed nec pecunia nec tituli tradenda sunt nisi determinato die, v. gr. ad finem mensis. Quare si tali die pretium titulorum creverit, lucrum obtinet emptor, qui eodem die eosdem titulos maiori hoc pretio vendere potest, si vult, et lucrari *differentiam* inter utrumque pretium. Si vero pretium minus fuerit, tunc res se habet contrario modo, et commodum obtinet venditor. Etiam *per se* licet has operationes peragere, quae tamen legibus aleatorii contractus regi debent.

c) Non semel huiusmodi operationes seu speculationes ineuntur ad lucrandas dumtaxat praedictas *differentias*. Parum refert utrum emptor *reales* operationes peragat, vel iam, e contra, cum venditore statuatur neque titulos neque pretium esse tradenda, sed solas *differentias*, quo in casu operatio dicitur manifesta (hisp. *al descubierto* o *por diferencias*). — Nec interest utrum venditor titulos, et emptor pretium sufficiens, in die statuto sint habituri, necne; sufficit si habeant vel sint habituri necessaria ad solvendas *differentias*. Haec operatio natura sua est omnino aleatoria, cum sponsoni aequivaleat. De ipsa igitur sicut de contractibus aleatoriis iudicandum erit. **Comp.**, nn. 1097, 1100, 1105.

Qui *emit* credita pecunia, sperans die liquidationis pretium auctum iri, seque ita lucrum reportaturum, dicitur ludere ad *elationem* (*jugar al alza*); e contra qui ad creditum *vendit*, quia sperat die liquidationis pretium imminutum iri, dicitur ludere

ad depressionem (jugar a la baja). Plura vide in **Comp.**, n. 1107 seq.

1148. — *Resp. ad 2.um* Praecipuae hae sunt: 1.^a Sparsis falsis rumoribus, v. gr. imminentis belli, vel pacis restitutae, etc., artificiose pretium valorum augetur vel imminuitur.

2.^a Ad eundem finem vel *operistitia (huelgas)* excitantur, vel pretio quaeruntur qui seditiones publicas moveant vel simulent.

3.^a Coëmpitis maximo numero his valoribus, eorum pretium, et etiam pretium deportus vel reportus (cfr. infra, n. 1153), quasi per monopolium augetur vel minuitur, ultra vel citra realem valorem.

4.^a Si ineantur operationes ab eo qui non habeat ea quae necessaria sunt ad solvendas probabiles *differentias*.

5.^a Si tantam summam exponas ut periculum subeas amitendi necessaria ad satisfaciendum creditoribus et familiam alendam.

Ex his causis, et praesertim ex tribus prioribus, adest obligatio restitutionis. **Comp.**, n. 1111.

1149. — *Resp. ad 3.um* 1.º Si TITIVS sciebat seditionem certo esse futuram et alii id ignorabant, restituere debet 62,500 aureos. Ratio est, quia talis operatio cum sit ad terminum, sponsioni aequivalet; sponsio autem iusta non est, nisi eventus sit utrinque incertus. **Comp.**, n. 1116. — Quod autem id sciret certo inde inferri videtur quod tam ingentem pecuniae summam exposuerit, ex qua retulit lucrum 62.500 aureorum, post antiquam deceptionem, in qua tamen nonnisi 1,000 aureos amisit.

2.º Etiam ad restitutionem teneretur: a) si TITIVS ipse seditionem praeparasset eo fine ut pretium valorum in bursa decresceret; b) si eodem fine seditionem excitasset SEMPRONIUS cum pacto ut partem haberet in lucris TITII. In utroque hoc casu adest praeterea obligatio reparandi damna illata.

3.º Non tenetur TITIVS restituere, si neque intuitu negotiorum bursae seditio mota fuit, nec TITIVS *certam* habuit notitiam, sed tantum *probabilem* de futura seditione.

4.º Quod si praecise eo fine seditio mota fuit, ut pretium valorum in bursa mutaretur, TITIVS autem nec *per se* nec *per alium* in eam influxit, nec *certam* notitiam habebat de tempore determinato futurae seditionis, adhuc probabilis opinio TITIVM obligat ad restitutionem (**Comp.**, n. 1112). Ratio est, quia talis immutatio pretii est iniusta; pretium vero cum sit iniustum, pro omnibus iniustum esse videtur, ut dictum est supra, n. 1129.

Probabilis tamen videtur etiam opinio quae TITIVM ab onere restitutionis in casu liberat.

1150. — *Resp. ad 4.um* 1.º TITIVS poterat numerata pecunia

suos titulos quos habebat vendere pretio currenti, etiamsi certo sciret post duos tresve dies, oborta seditione, pretium imminutum iri. Vendebat enim iusto ex communi aestimatione pretio. Vide supra, n. 78, et infra, n. 1152.

2.^a Excitata iam seditione, poterat etiam emere pretio illo imminuto, quod erat pretium iustum, iuxta communem aestimationem. Dummodo, ut supponimus, seditio vera esset et non ficta ad talem imminutionem efficiendam. — Ratio est, quia operationes quae peraguntur numerata pecunia nihil aliud sunt nisi mera emptio-venditio, ideoque legibus venditionis reguntur.

1151. — Oportet igitur prae oculis habere magnum quod intercedit discrimen inter operationes *ad terminum*, quae sponsonis legibus reguntur; et operationes numerata pecunia initas, quae legibus venditionis subiacent; secus in solutionibus dandis turpiter errare, cum magno iustitiae detrimento, necesse erit.

CASUS XVI

DE OPERATIONIBUS BURSAE 2.º

NEMESIUS cum certissime et sub arcissimo secreto sciret intra quinque dies civile bellum (non ad pretium valorum immutandum, sed ob politicas rationes) exoriturum, accessit ad NICANDRUM, nummularium (*banquero*), eique significavit desiderium vendendi plurimos titulos numerata pecunia, simulque dixit se id peragere non posse, quia nullos habebat. Cui NICANDER: «Ego quamplurimos habeo, quos tibi tradam, eosdem mihi restituendos in eadem specie et valore *nominali* quando tibi placuerit, quodcumque sit pretium seu valor realis quo vendantur die restitutionis, et dummodo mihi solvas consuetum praemium (*comisión*) praeter interesse proprium seu fenus illorum titulorum, scilicet 4 %. Ego sola praemia (*comisiones*) quaero».

Igitur NEMESIUS innumeros titulos acceptos a NICANDRO, numerata pecunia statim vendidit, et post paucos dies tot titulos eiusdem speciei et valoris nominalis emere potuit multo minori pretio. Unde soluto praemio (*comisión*) et fenore, adhuc ingens lucrum sibi servavit, 70,000 francos.

HINC:

QUAER. *An NEMESIUS ad restitutionem teneatur?*

SOLUTIO:

1152. *Resp. 1.ª Negative.* Ratio est, quia nullo modo peccavit contra iustitiam. Etenim operatio peracta inter NEMESIUM et NICANDRUM legitima est, solvit enim praemium (*comisión*) et legitimum fenus prout iuste fuerat conventum. Ergo ad nihil aliud tenetur.

2.º Acceptos titulos vendere potuit numerata pecunia pretio tum currenti, quamvis certissime sciret statim pretium esse minuendum. Vide supra, nn. 78, 1150, et **Comp.**, n. 1114. Ergo neque in tali venditione peccavit contra iustitiam.

3.º Etiam potuit titulos emere post exortum bellum pretio illo minori, quia iustum erat tunc illud pretium. Ergo neque ex hoc capite ad restitutionem tenetur. Ergo ex nullo titulo obnoxius est restitutioni.

CASUS XVII

DE RELATIONE MERCATORIA

Del report o deport que se paga en la operación doble (1)

CORNELIUS, procurator ad venditionem censuum (*agente de cambio y bolsa*), emit pro cliente suo redditus annuos 300 francorum, pretio 7,000 francorum, ea conditione ut titulus clienti suo transferatur, et pretium solvatur post quindecim dies. Est igitur operatio ad terminum (*a plazo*). Optime scit CORNELIUS clientem suum non habere prae manibus quomodo 7,000 francos solvat, sed ita ratiocinatur: Adveniente statuta die, iam titulus non solum 7,000 francis, sed 7,060 francis valebit. Quare perfacile erit emptori, titulum iterum vendendo, pretium emptionis solvere, et 60 francos lucri percipere. Ex quo patet operationem esse manifestam seu ad lucrandas solas differentias (*al descubierto o por diferencias*), et clientem CORNELII ludere ad elationem (*juega al alza*). — Sed, adveniente die, tituli valor, nedum augeretur, decrevit, nec pluris quam 6,950 francis vendi potest. Itaque CORNELIUS in his versatur angustiis, ut, nisi cliens titulum vendat, non habeat unde solvat; si autem vendat, loco 60 francorum lucri, quod sperabat, 50 francorum damnum passurus sit. Quid ergo faciet? «Vellem, ait sociis ibi adstantibus, referre operationem hanc ad quindecim dies» (*aplazar esta operación por quince días*).

«En ego, respondet CAIUS: cliens meus paratus est clienti tuo praebere officium relationis (*aceptar el aplazamiento*). Vende igitur clienti meo titulum pretio currenti 6,950 francorum, sub ea conditione, ut statim clienti tuo revendatur 7,050 francis post quindecim dies solvendis. — Quin potius, inquit SEMPRONIUS, negotium habeat cum cliente meo, qui tibi 7,040 francis revendet. — Et quin potius cum meo, exclamat LOELIUS, qui 7,030 francos erogabit?».

Optime, inquit intra se CORNELIUS, praevideo post quindecim

(1) Vide versionem hispanicam huius casus ad calcem vel., n. 1271 seq.

cim dies titulum de quo agitur valiturum esse 7,060 francis; rem igitur peragam cum cliente LOELII, et etiamsi ab illo titulum redimat 80 francis carius quam vendiderit, erit tamen post quindecim dies lucrum 30 francis, cum vendi poterit 7,060 francis titulus, pro cuius pretio 7,030 franci clienti LOELII solventur. Res ergo ita peragitur. Unde cliens CORNELII imprimis vendit titulum ex quo obtinet 6,950 fr., quibus addit 50 ut solvat 7,000 fr. illi a quo emptum titulum habebat hodie accipiendum atque solvendum. Post quindecim dies debet iterum eundem titulum accipere et pro ipso solvere 7,030. Differentia igitur inter 6,950 et 7,030 seu 80 fr. constituit *reportum* in favorem clientis LOELII. Si revera post dies hos quindecim titulum vendat 7,060 fr., ex hac operatione cum cliente LOELII inita obtinebit lucrum 30 fr.; sed cum in prima operatione 50 amiserit, si binas operationes simul computas, apparet clientem CORNELII amisisse 20 fr.

HINC:

- QUAER. 1.º *Quid veniat nomine reportus, aut deportus?*
 2.º *Quid iudicandum generatim de liceitate reportus, vel deportus?*
 3.º *Utrum cliens LOELII tanquam usurarius damnandus sit eo quod, ex 6,950 francis, 80 francos lucrari post quindecim dies retulerit?*

SOLUTIO:

1153. — *Resp. ad 1.um a)* Si TITIVS CAIO vendat titulos numerata pecunia, quos ipsi tradat, et illos iterum a CAIO statim emat ad creditum, ita ut in die liquidationis, v. gr. prima die sequentis mensis, CAIVS titulos TITIO tradat et hic illi pretium solvat, fieri potest (et communiter fit) ut pretium solvendum a TITIO die liquidationis, maius sit pretio a TITIO accepto die operationis. Tunc haec operatio, specie saltem externa, aequivalet mutuo, in quo TITIVS mutuarius CAIO mutuatori in pignus dat titulos, et se obligat ad solvendum quasi pro usura *differentiam inter pretium perceptum a CAIO et pretium CAIO solvendum*. — Haec differentia in casu appellari solet *reportus* a voce gallica *report*. — Similes operationes perfici solent cum pauci sint qui titulos emere volunt, multi vero qui eos vendere exoptant.

1154. — Fieri etiam potest *b)* ut TITIVS emat titulos a CAIO numerata pecunia, et statim ipsi CAIO titulos vendat ad creditum: tradendos scilicet titulos et accipiendum pretium die liquidationis, ita tamen ut pretium solvendum die liquidationis *minus* sit pretio hodie numerata pecunia accepto. In hoc casu haec differentia gallice appellatur *deport*, latine *deportus*. In hac operatione prima fronte, seu specie saltem externa, CAIVS veluti dat mutuum titulos et accipit in pignus pecuniam.

Huiusmodi operationes locum habere solent cum pauci sint qui titulos vendere volunt. multi vero qui eos emere cupiunt.

Utraque operatio sub *a* et *b* appellari solet etiam *relatio mercatoria*, et etiam *reportus* Buccer. et gallice *report*; hispanice vero *operación doble*.

1155. — *Resp. ad 2.^{am}* De liceitate *reportus* vel *deportus* vix est cur dubitetur. cum generatim legitime moderetur publico concursu offerentium et ementium. Quare si pretium titulorum communiter creditur auctum iri pro die liquidationis, tunc datur *reportus*, nempe pretium quod hodie constituitur esse solvendum die liquidationis pro titulis tunc accipiendis, *maius* est pretio quod hodie solvitur numerata pecunia pro titulis qui hodie accipiantur. E contra, si creditur communiter pretium titulorum fore imminutum die liquidationis, datur *deportus*, i. e. pretium quod hodie in pactum deducitur esse solvendum die liquidationis pro titulis tunc accipiendis, erit *minus* pretio quod hodie numerata pecunia solvitur pro titulis hodie acceptis.

Reportus et *deportus* crescunt etiam non semel pro maiori vel minori periculo ne altera pars fidem datam non servet.

1156. — *Resp. ad 3.^{am}* Ex se non constat clientem LOELII non posse licite percipere 80 francos tanquam pretium *reportus*, quod in casu ex adiunctis videtur legitime moderatum publico concursu offerentium; nisi forte per monopolium vel falsos rumores, vel per aliud medium illicitum, pretium *reportus* auctum sit ultra realem valorem; sed hoc ex propositione casus non apparet. *Comp.*, n. 1106 seq.

CASUS XVIII

VENDITIO SUB HASTA 1.º

1.º OLYMPIUS, occasione cuiusdam publicae licitationis, rogavit amicos, tabellam emere volentes, ut a concursu desisterent, aut ne plus tali pretio offerrent, ut eam ipse pretio infimo emeret. Eius votis obtemperarunt amici.

2.º Dum publica licitatione libri cuiusdam bibliopolae defuncti venderentur, tres sacerdotes, qui in emptorum numero aderant, inter se conveniunt ut, quoties ipsorum aliquis librum emere vellet, alii a concursu abstinerent.

3.º AURELIUS, maximam expertus infelicitatem, eo redactus est ut solvendis debitis impar evaderet, et inde eius bona, urgentibus creditoribus, sub hasta, seu publica auctione divenderentur. Cum autem noverit, plures ad emendum concurrentes singulari affectu ferri ut eius domum acquirant, subornat amicos qui,

intentionem emendi simulando, pretium augeant; et ita domus carius venditur.

HINC :

QUAER. 1.º *An OLYMPIUS, in primo casu, iniuste egerit?*

2.º *An sacerdotes, de quibus in secundo casu agitur, pactum huiusmodi absque iniustitiae labe inire potuerint?*

3.º *An iuste processerit AURELIUS, in tertio casu? vel ad quid teneatur?*

SOLUTIO :

1157. — *Resp. ad 1.um Neg.* Ratio est, quia OLYMPIUS nemini iniuriam facit. Etenim non facit iniuriam amicis, quippe qui rogati libenter de iure suo cedunt; neque venditori, quia libertas licitandi non tollitur, et emptor sua industria, minime dolosa neque iniusta, utitur. Attamen preces importunae esse non debent. *S. Alph.*, n. 808; *Gury*, n. 951.

1158. — *Resp. ad 2.um* Praefati sacerdotes non iniuste egerunt, si non intervenerit inter eos pactum proprie dictum, sed tantum quoddam propositum non sibi invicem nocendi. Tum casus videtur idem ac praecedens, siquidem excluditur contractus proprie dictus. — Secus haec praxis generatim iniustitiam sapit, quia venditor ius habet ut emptores sint perfecte liberi, et ne impediatur pretii incrementum. — Probabiliter tamen ab illa regula excipiuntur proxime cognati, vel ii qui societate commerciali sunt coniuncti, quia unicam personam moralem constituunt; nec potest exigi, ut adversum se liceantur. Plures etiam amicos excipiunt, quia sunt quasi coniuncti. **Comp.**, n. 1059.

Alii vero sunt qui probabiliter opinantur huiusmodi pactum iustitiae non adversari, licet forte aliquando peccatum adsit contra caritatem. Dicunt enim venditorem ius *tantum* habere ne alii a licitando impediatur *mediis iniustis*, scilicet vi, fraude, etc. *Ball.-P.*, vol. 3, n. 771; *Lehmke.*, 1, n. 1122; *Bucc.*, 1, n. 1164; *Noldin.*, n. 592; *Génicot.*, 1, n. 638, et Casus, pag. 361.

1159. — *Resp. ad 3.um* AURELIUS illicite et iniuste egit, quia dolo et fraude procuravit ut pretium domus cresceret cum emptorum detrimento; isti enim ius strictum habent, ut non adigan- tur ad emendum ultra pretium ex cursu naturali rerum crescens; ergo iniuste decipiuntur per fictos licitatores fraudulenter a venditore constitutos; ergo ius habent ad iniuriae reparationem. *S. Alph.*, Hom. apost., n. 175.

At saltem ubi ex consuetudine liceat domino rem suam retrahere nisi pretium iustum infimum offeratur, non videtur illicitum amicos mittere qui licitent donec pretium iustum infimum detur. Immo semper licebit amicos rogare ut ipsi concurrant et

pretium augeant, modo verum emendi animum habeant. **Comp.**, n. 1057.

CASUS XIX

VENDITIO SUB HASTA 2.º

Prodigiosa B. V. imago

GERTRUDIS, devota quidem mulier, sed pauperrima, non habebat unde creditoribus suis solveret. Hic factum est, ut per *licitationem sub hasta* in foro publico quidquid ipsi erat suppellectilis divenderetur. Ventum est ad tabellam B. V. Mariae male depictam et pulvere maculatam. Clamat mulier, se magna devotione erga imaginem illam affici, eo quod miracula faceret; instat, urget ne imago vendatur. Reponit praeco et adstantes creditores: iam miracula nulla fieri; B. Virginem illam caligine obcaecatam esse. Quare indignatus LAURIANUS, sacerdos, casu ibi adstans, excogitavit novam rationem plectendi eorum impietatem. Incipit tabellam oculatius introspicere, detergere, admirari; auget pretium eo usque ut pecunia iam debitis omnibus solvendis superesset. Quamobrem commoti alii, et existimantes pretiosam esse tabellam, ipsi quoque pretium augent. Tunc sacerdos illis permittit reportare tabellam, inclamatque: iam novum miraculum editum esse, B. M. Virginem suos contemptores gravi mulcta damnasse, et per imaginem nullius pretii solvisse debita omnia mulieris, et reliquam suppellectilem salvasse.

HINC:

QUAER. 1.º *An LAURIANUS, sacerdos, iniuste egerit et ad restitutionem teneatur?*

2.º *An mulier restituere debeat, si restituere possit?*

SOLUTIO:

1160. — *Resp. ad 1.º* An iniustitiae arguendus sit pius sacerdos, qui tanta misericordia et caritate mulieri pauperrimae et gravissima necessitate oppressae auxiliatus est? Numquid damnandus erit ille, per quem B. Virgo miraculum patravit? Profecto, ratione bonae fidei saltem, excusandus erit. Sed quid de casu *in se* spectato? — Dico, etiam re *intrinsece* perpensa, sacerdotem ab omni labe iniustitiae immunem esse. Etenim ille non est iniustus qui iure suo utitur: atqui in casu nostro LAURIANUS iure suo usus est; nam fraudem nullam decipiendi causa adhibuit, socios nullos ad fidei licitandum constituit, neque cum ullo alio pactum pepigit, sed ipse solus una cum aliis multis licitatus est. Ergo minime fraudulenter egit. — Nec dicas sacerdotem fraude usum esse licitationem simulando; nam non fidei, sed vere licitabatur,

et rei periculum sane incurrebat: imaginem enim servare debuisse, si alii licitantes prius constitissent. Neque dicas iterum, eum alios decepisse, imaginem admirando; nam se in arte peritum minime iactavit, nec raro ignari magis quam ceteri mirari videntur. *Gury*, n. 954.

1161. — *Resp. ad 2.um* Iam, ex dictis, de medio tollitur difficultas. GERTRUDIS ad nihil tenetur, etiamsi restituere possit, cum sacerdos iustitiam non violaverit. Grates igitur millenas agat mulier B. M. Virgini, eo quod, ad ipsi patrocinandum, prodigium istud ediderit. *Gury*, n. 955.

CASUS XX

MONOPOLIUM

1.º MENANDER, vir dives et potens, necnon adaugendae fortunae cupidus, autumnali tempore, per mandatarios suos satagit ut venale loci et viciniae frumentum fere totum, pretio tunc currenti, ematur: quare factum est ut illud, pretio adauctum, cum notabili suo lucro posset divendere.

2.º RUFUS, RUFINUS et RUFINIANUS, mercatores, inito inter se consilio, omne frumentum viciniae, quod venale erat, mense novembri colligunt, ut aestivo tempore, cum pretium creverit, illud revendant. Attamen pretium supremum vendendo non excedunt.

3.º Operarii cuiusdam civitatis, in officina socii, v. gr. sartoris vel sutoris, pactum inter se ineunt, ut ex eorum numero nullus laborem praestet, nisi, loco 30 assium, in posterum 2 franci ipsis tribuantur. Domini autem, seu mandantes, vice sua, ad contumaciam operariorum confringendam, ex mutuo consensu, e contrario, salarium operariorum imminuendum esse statuunt.

HINC:

QUAER. 1.º *An MENANDER, in primo casu, iniustum monopolium egerit atque restituere teneatur?*

2.º *An mercatores, de quibus agitur in secundo casu, graviter contra iustitiam peccaverint?*

3.º *An contra caritatem?*

4.º *An socii operarii et eorum domini, in tertio casu, de iniusto monopolio damnandi sint?*

SOLUTIO:

1162. — *Resp. ad 1.um* MENANDER non videtur damnandus, dummodo frumentum non vendat ultra summum pretium quod, secluso monopolio, exstitisset, neque vendat summo pretio quod postea usus feret, quodque ipse induxit. Ratio est, quia iure suo usus est: nemo enim proprium commodum negligere tenetur, ut

damnum alienum vitet, quando illud avertere non obligatur. *Gury*, n. 958. *Comp.*, n. 1063.

1163. — *Resp. ad 2.um Controvertitur.* Prima sententia, *probabilis*, affirmat, quia huiusmodi mercatores cogunt alios per medium iniustum, ut pretio supremo emant.—*Secunda* vero sententia, *etiam probabilis*, immo, ait *S. Alph.*, *forte probabilior*, negat. Ratio est, quia venditores non cogunt alios ad emendum; sed isti a propria necessitate tantum coguntur. Ergo pretium mercium non est iniustum, modo non excedat pretium summum quod verisimiliter, secluso monopolio, in usu fuisset. Sicut enim non infertur iniuria alteri, impediendo precibus vel suasionem tantum, sed absque fraude, testatorem ne eum heredem constituat, secluso iure stricto ad hereditatem, ita etiam in nostro casu. *S. Alph.*, n. 817; *Gury*, n. 959.

1164. — *Resp. ad 3.um Affirm.* Ratio est, quia, licet caritas non te obliget ad vendendum infra pretium summum, videtur tamen te obligare ad non dissuadendum aliis, ne minori pretio vendant. Sicut enim caritas non te obligat ad dandam eleemosynam, videtur tamen te obligare ad non avertendos alios qui eam largiri volunt. *S. Alph.*, *ibid.*; *Gury*, n. 960. *Comp.*, n. 1062.

1165. — *Resp. ad 4.um 1.º* Iniuste egerunt operarii, si coëgerint dominos ad sibi supra summum pretium retribuendum pro labore quem isti pretio minore obtinuissent. Domini vero in hac hypothesis non iniuste egerunt, cum id fecerint tantum ad operarios iuste coërcendos. Verum, si operarii a pravo consilio desistunt, domini etiam desistere debent.

2.º Si vero operarii convenerunt de pretio supremo quidem sed iusto, a dominis requirendo, *controvertitur*, ut in secundo casu. *S. Alph.*, *ibid.*; *Gury*, n. 961.

CASUS XXI

DE TRANSACTIONE 1.º

1.º BERTULPHUS, litem habens cum PAULINO circa pratum aliquod, nec controversiam dirimere valens, iam iam rem ad iudicem delaturus erat cum adversarius ei proponit ut omnia inter se bona pace componant, et sic expensas et strepitum actionis iudicialis effugiant. Inter eos igitur privatim statuitur transactio, vi cuius BERTULPHUS pratum habiturus sit, et alteri mille fr. soluturus. Rebus ita compositis, nummisque a PAULINO acceptis, BERTULPHUS invenit documentum, ex quo luculenter patet pratum illud ab avo BERTULPHI patri PAULINI fuisse venditum, et proinde

ad PAULINUM pertinere. Tacitus instrumentum destruit, et pratum sibi servat.

2.º Duo fratres PETRUS et PAULUS possident simul ius litigiosum in domum MARCI; PETRUS init contractum transactionis cum MARCO, vi cuius accipit 500 fr., et ius quodcumque in hanc domum abdicat. Postea autem mortuo PAULO, PETRUS fit heres fratris, et statim litem movet in MARCUM quoad praefatam domum, causamque obtinet.

HINC:

QUAER. 1.º An BERTULPHUS pratum retinere possit, in primo casu?

2.º An PETRUS domum, in secundo casu?

SOLUTIO:

1166. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Ratio est, quia transactio est contractus aleatorius, utrique contrahenti aequae favens, et idem onus utrique imponens; cum res supponatur ex utraque parte dubia; proinde singuli contrahentes cedunt e iure suo probabili, ad vitandum damnum etiam probabile, scilicet singuli cedunt dimidiam partem iuris dubii, ad alteram partem sibi assecurandam. Ergo, semel facta serio transactione, nihil restitui debet ab eo qui postea rescit rem fuisse alterius, nec quidpiam ab adversario repeti potest. Ergo in casu nostro BERTULPHUS pratum tacitus servare potest ut suum, vi contractus, quo PAULINUS e iure suo toto cessit, ut mille francos obtineret. — Consonant ius *romanum*, l. *sub praetextu*, 19, *Cod. de transactione*, et *hisp.-ph.*, aa. 1818, 1819, iuxta quod transactio *bona fide* inita non rescinditur eo quod nova documenta reperiantur; quamvis rescindi possit transactio super lite aliqua, si postea appareat exstiterisse, circa eandem litem, sententiam vi rei iudicatae habentem. Ita etiam communiter theologi, teste *Reuter*, n. 270; *Lacroix*, n. 629; *Laymann*, l. 3, tr. 4, c. 31.

Attamen *negative* respondendum ubi viget ius *gallicum*, ex a. 2057, vel *arg.-par.*, ex a. 893. Idem videtur dicendum ex *lusit.*, 1720, cum clare appareat BERTULPHUM nullum ius habuisse.

1167. — *Resp. ad 2.um Affirmative.* Ratio est, quia PETRUS, per contractum transactionis, renunciavit quidem iuri suo proprio quod tunc habebat in domum MARCI, sed minime renunciavit iuri quod postea habere poterat, ut heres fratris sui. Etenim ius illud, quod prosecutus est, ut heres, novum est, nec exsistebat tempore contractus transactionis; ergo non poterat huic iuri renunciare. Sic de iure naturali, cui consonare videtur ius *hisp.-ph.*, a. 1815; *lusit.*, 1453; *aeq.*, 1399; *chil.*, 1409; *col.*, 1466; *nic.*, 1409; *Salv.*, 1398; *ur.*, 1599, et *gall.*, 2050.

CASUS XXII

DE TRANSACTIONE 2.º

PAULUS et IACOBUS inter se dissentiebant circa ius ad prae-
dium aliquod. PAULUS vocavit IOSEPHUM, sacerdotem filium IACO-
BI, ut rem transigerent, quia IOSEPHUS, aiebat PAULUS, debet
esse heres sui patris, quod tamen non constat. Convenerunt PAU-
LUS et IOSEPHUS ut hic 200 Missas celebraret intra duos annos.
Sed nunc IOSEPHUS plane videt censum plene pertinere ad IACO-
BUM, et PAULUM nullum habuisse verum ius. Unde memoratas
Missas celebrare non vult. Rationes hae sunt: 1.º quia IOSEPHUS
erravit putans PAULUM aliquod ius habuisse, quod verum non
est: nam si scivisset, ut nunc scit, PAULUM nullum ius habuisse,
non inivisset contractum, quia ius PAULI debet esse conditio sine
qua non ut contractus exsistat; 2.º quia transactio erat circa rem
quae ad IOSEPHUM non pertinebat, et contra voluntatem domini,
qui ignorat transactionem, et pluries filio suo post transactionem
initam dixit ut nullam ineat transactionem ope Missarum; 3.º quia
onus Missarum deberet gravare bona familiae.

HINC:

QUAER. *An IOSEPHUS teneatur ad Missas celebrandas, et an
rationes ipsius vim habeant?*

SOLUTIO:

1168. — *Resp.* IOSEPHUS non videtur teneri ad Missas celebra-
das, praesertim quia transactio est circa futuram hereditatem et
consequenter nulla, iuxta a. 1271 Cod. **hisp.**, ex quo hereditas
futura non potest esse materia contractuum, nisi illorum tantum,
quorum obiectum sit capitalis partitionem inter vivos facere, ad
tramites a. 1056. — Cohaeret ius *austr.*, a. 879; *gall.*, 1130; *ital.*,
1118, 954, 1460; *lusit.*, 1556; *neerl.*, 1370; *aeq.*, 1453; *arg.-par.*,
1209, 1210 (1175, 1176); *bras.*, 1089; *chil.*, 1463; *col.*, 1520; *cost.*,
520; *guat.*, 1421, 708; *mex.*, 1279, 3685, 3686, 1304-1306; *nic.*,
1463; *Salv.*, 1149; *ur.*, 1259; *ven.*, 1193 (1090). **Comp.**, n. 891, 2.º
— Sed IOSEPHUS debet monere PAULUM tum ut PAULUS possit
reclamationem instituere ad vindicandum ius suum, quod habe-
re putat; tum etiam ut sciat Missas non esse celebratas nec ce-
lebrandas, quia forte ipse obligationem habet faciendi eas cele-
brare, et, si non monetur, celebratas putavit, qui error in ma-
gnum iustitiae detrimentum erga animam defuncti cedere poterit.
Primum etiam sub gravi ipsi declarandum est, secus per frau-
dem privaretur facultate ius suum prosequendi in iudicio: nec

satis est ut IOSEPHUS putet ius nullum PAULO competere, quia IOSEPHUS iudex esse nequit in propria causa.

1169. — Non tamen requiritur ad transactionem ut existat verum ius in utraque parte. Satis est ut in utraque sit ius probabile, aut bona fide adesse credatur ab utraque parte, et peracta transactio vim suam retinet etsi postea detegantur documenta quae aperte probent ius totum fuisse pro una tantum parte. Ita aperte statuit ius **hisp.**, a. 1818: «El descubrimiento de nuevos documentos no es causa para anular o rescindir la transacción, si no ha habido mala fe». Hic accedit a. 1819: «Si, estando decidido un pleito por sentencia firme, se celebrase transacción sobre él por ignorar la existencia de la sentencia *firme* alguna de las partes interesadas, podrá ésta pedir que se rescinda la transacción. La ignorancia de una sentencia que pueda revocarse, no es causa para atacar la transacción». Quae omnia etiam ex Codice canonico vim habent, ut patet ex can. 1926 (1), iuxta quem: «In transactione servantur normae statutae a legibus civilibus loci in quo transactio initur, nisi iuri divino vel ecclesiastico adversentur et salvo praescripto canonum qui sequuntur». Iam vero in his quae ex Codice hispano allata sunt, nihil est quod adversetur iuri divino aut canonico.

1170. — Igitur *prima* ratio non valet; *secunda* et *tertia* bene allatae sunt: probant transactionem fuisse circa rem alienam sine mandato domini.

---

(1) De transactione agunt Cod. civ. **hisp.**, aa. 1809-1819; **austr.**, 1380-1390; **gall.**, 2044-2055; **germ.**, 405-410; **ital.**, 1764-1777; **lusit.**, 1710-1721; **aeq.**, 2428-2446; **bras.**, 1025-1036; **col.**, 2469-2487; **chil.**, 2446-2464; **guat.**, 1829-1856; **mex.**, 3291-3323; **nic.**, 2446-2464; **Salv.**, 2395-2414; **ur.**, 2108-2127; **ven.**, 1770-1783 (1670-1683).

CASUS

DE LOCATIONE

ET RELIQUIS CONTRACTIBUS ONEROSIS

CASUS I

LOCATIO PERSONALIS 1.º

EUPHRASIUS famulam simul et famulum ad annum conduxerat. Post duos menses advertit famulum esse aliquatenus incuriosum, nec satis in verbis discretum, quippe qui audita in domo facile alibi narraret. Quapropter illico, mercede pro duobus mensibus persoluta, eum abiecit. Paulo post famulam infirmam ad suos parentes, recuperandae sanitatis gratia, etiam dimisit. Haec autem post octo dies iam sanata rediit, suum famulatum prosecutura. Sed iterum dimissa est, eo quod herus aliam iam ancillam conduxerat; non potuerat enim, ut aiebat, tanto tempore famula carere. Nec aliam mercedem illi ancillae dimissae, nisi pro duobus mensibus, solvit. Quapropter factum est ut tum famulus, tum praesertim famula, alium dominum intra annum facile non invenientes, egestate pressi fuerint.

HINC :

QUAER. 1.º *An EUPHRASIUS, ob praefatas causas, famulos dimittere potuerit?*

2.º *An aliam mercedem eis iuste denegaverit?*

3.º *An merces debeat sive famulis, sive operariis, si ad breve tempus infirmantur?*

SOLUTIO :

1171. — *Resp. ad 1.º* 1.º *Quoad famulum.* EUPHRASIUS famulum dimittere non potuit, si fuit tantum aliquatenus incuriosus et indiscretus. Ratio est, quia contractus locationis est vere onerosus, utramque partem obligans pro ratione materiae. Ergo, quemadmodum famulus sine gravi causa herum deserere nequit, si hic, defectu famuli, damnum grave subire deberet, ita pariter neque dominus sine gravi causa famulum pro anno conductum abicere potest: atqui non videtur causa gravis, quod famulus visus fuerit aliquando incuriosus, aut minus moderatus in lo-

quando de rebus minoris momenti; ergo... Etenim censetur hoc tacite inclusum esse in pacto locationis, quod talis famulus statim, ob quoscumque leviores defectus, dimitti non possit, constituta mercede denegata. Sed prius de defectibus corrigendis admonendus est. Secus vero foret dicendum, si talis famulus deprehensus fuisset infidelis, aut luxuriae deditus, vel si audita in domo cum magno familiae dedecore alibi retulisset.

2.º *Quoad famulam.* Neque haec dimitti potuit ob infirmitatem ad paucos dies tantum habitam. Ratio est, quia contractus locationis, ut dictum fuit, onerosus est, utramque partem obligans ad non resiliendum sine gravi causa: atqui brevis infirmitas causa gravis non aestimatur. Insuper, id quoque ex consuetudine universali locorum constat. Ergo...

1172. — *Resp. ad 2.um* EUPHRASIUS iniuste egit stipendium famulis praefatis pro tempore tantum praestiti famulatus retribuendo, si aliud servitium decurrente anno invenire non potuerint. Etenim ex dictis, iniuste deiecti fuere; ergo ius habent ad damni reparationem, si quod exsistat: atqui, si alium locum non reperiant, magnum subeunt damnum; ergo ab EUPHRASIO reparandum est. *Elbel*, n. 168; *S. Alph.*, n. 858.

Iure *hisp.-ph.*, a. 1584, herus, qui absque iusta causa famulum dimittit ante tempus in conventionem statutum, tenetur famulo solvere salarium *quindecim dierum*, ultra id quod iam ipsi propter praestitum servitium debebatur (1). In casu de quo hic quaerimus causa dimissionis famuli sat iusta videri potest. Famulae autem sufficit pro indemnitate salarium quindecim dierum.

Iure *lvisit.*, aa. 1379, 1382, si famulus sine iusta causa servitium relinquat ante tempus conventum, amittit ius ad salarium adhuc sibi non solutum propter servitium iam praestitum; si vero dominus famulum ante tempus dimittat, solvere ei debet salarium pro toto tempore convento.

1173. — *Resp. ad 3.um* 1.º Merces debetur famulis ad breve tempus infirmis, v. gr. ad paucos dies, quia tempus anni, ad quem conducuntur, moraliter accipiendum est, seu ad breve tempus deficiens non est attendendum; parvum enim tempus respectu totius anni pro nihilo reputandum est. Secus vero, si famulus aegrotet ad plures menses, quia merces pro officio non praestito minime debetur. Neque tenetur dominus ad expensas pro curatio-

(1) Si tamen dominus famulo permittat ut maneat in suo servitio, donec alium dominum inveniat, qui eum in suo servitio recipiat (*hasta que encuentre colocación*), non tenetur solvere illi praedictum salarium quindecim dierum (Sent. Trib. Supr. 24 apr. 1917: *Alcubilla*, App. ann. 1917, pag. 689). Quod si respective ante *quindecim* dies, vel ante *mensem* alium dominum inveniat qui eum in suo servitio recipiat, ex quo inveniat cessat obligatio antiqui domini (Sent. Trib. Supr. 19 apr. 1923: *Alcubilla*, App. ann. 1924, pag. 392).

ne, seu pro remediis et medici opera faciendas. De hoc conveniunt omnes, si expensae sint notabiles, immo id etiam admittit *S. Alph.*, n. 864, post *Lugo*, saltem ut probabile, si expensae sint leves.

2.º Non debetur autem merces ulla operariis, etiam ad breve tempus aegrotantibus, quia isti ad diem conducuntur, ut supra dictum est; ergo pro singulis diebus tantum, immo pro media diei parte, si per mediam diem deficiant, iis retribuendum est. *Gury*, n. 792.

CASUS II

LOCATIO PERSONALIS 2.º

TITIUS et CAIUS, sacerdotes, acriter inter se disputant circa obligationes et iura dominorum et famulorum. En huiusce disputationis occasio. Multi operarii cessationem generalem a labore condixerant (vulgo *huelga*): alii eo quod domini tantum dare velent salarium, libere quidem conventum, et quod ipsis opificibus sustentandis sufficiens erat, non autem alendae numerosiori proli ipsorum; alii vero, quia patroni eos in socios negotii admittere nollent.

Hi, qui cessationem a labore condixerant, alios operarios laborare volentes pluries vexabant, expellebant ab ipsorum societatibus et alia plura id generis moliebantur.

TITIO haec omnia licita videbantur, cum opifices ius strictum habeant ad hoc ut in socios admittantur, vel saltem ad salarium sic dictum *familiale*; et consequenter mediis licitis (inter quae illa cessatio a labore numeratur) id petere et exigere possunt. CAIUS vero, et tale ius strictum negabat, et cessationem illam, ut omnino illicitam in omni casu, damnabat.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid veniat nomine salarii familiaris; et an opifices ius strictum ad illud habeant, vel saltem ad hoc ut in socios negotii admittantur?*

2.º *An et quomodo cessatio laboris ex conducto (vulgo huelga) licita esse possit?*

3.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

1174. — *Resp. ad 1.^{am}* 1.º Opificum salarium aliud dicitur *singulare*, quod nempe *per se* sufficiens est «alendo opifici frugi ac bene morato»; aliud vero *familiale*, quod scilicet *per se* sufficit, adhibitis prudentibus subsidiis, ad sustentandum opificem cum sua familia.

Subsidia adhibenda haec sunt; nempe ut: *a*) iuvenes aliquid seponant ante matrimonium, et *b*), matrimonio suo tempore in-

ito, parcius vivant dum nullus liberorum par sit labori sustinendo, et *c)* uxor laborem assumat suae conditionis proprium. — Dicitur familiare *absolutum*, quod *per se* sufficiens est alendo opifici frugi et honesto cum sua familia *in ordinariis fecunditatis adiunctis*, i. e. constante tribus quatuorve filiis cum uxore; *relativum* vero, si diversum sit pro diversitate, numero ac necessitatibus personarum, quibus familia operarii *de facto* constet.

2.º Quod opifici debeatur *per se* ex iustitia commutativa salarium *singulare*, res est extra omnem controversiam posita, cum id non obscure significetur in Encycl. Leonis XIII *Rerum novarum*: ratio est, quia opifex deesse nequit officio se ipsum sustentandi.

Utrum vero ipsi debeatur etiam ex *iustitia commutativa* salarium *familiale absolutum* (nam *relativum* non deberi aperte constat), acriter *controvertitur*. — Affirmantem sententiam tuentur plures (v. gr. *Vicent*, Socialismo, part. 1, c. 8, a. 1; *Vermeersch*, De iust., n. 437 seq.; *Pottier*, De iure et iust., n. 221; *Noldin*, De praecept., n. 601, etc.). — Negativa autem propugnatur in responsione data ex commissione Pontificis ab Emm. Card. Zigliara ad quaesita Archiepiscopi mechlinensis, eamque defendunt Card. *Gennari*, apud *Il Monitore*, vol. 7, part. 2, pag. 205 (1); *Génicot*, 1, n. 647; *Gury-Dumas*, 1, n. 924; *Antoine*, Cours d'Economie sociale, c. 19, a. 5, et *alii*, estque saltem solide probabilis. — Erunt forte qui velint in favorem affirmantis sententiae afferre mentem Leonis XIII, quod certe mirum est. Nam Encycl. *Rerum novarum* scripta fuit a Card. *Zigliara*, ex mandato et ad mentem Leonis XIII, et cum de hac quaestione dubium a Cardinale Goossens propositum fuerit Leoni XIII, Papa dubium remisit ad Cardinalem *Zigliara*, qui bene cognitum habebat, non modo sensum Encyclicae sed etiam mentem Leonis XIII; et Cardinalis *Zigliara*, cui optime cognita erat mens tanti Pontificis, respondit aperte non deberi ex iustitia commutativa. Responsum hoc sine dubio vidit et probavit Leo XIII, et certissime erat ad eius mentem (2).

(1) «Dub. II. An peccabit herus qui solvit quidem mercedem opificis sustentationi sufficientem, sed impari ipsius familiae alendae, sive haec constet uxore et numerosa prole, sive haec non ita numerosa sit? Si affirmative, contra quamnam virtutem?» — RESP. ad dub. II: «Non peccabit contra iustitiam, poterit tamen quandoque peccare vel contra caritatem, vel contra naturalem honestatem». Postea vero hanc rationem subiungit: «Opus autem est opus personale operarii et non familiae ipsius, nec ad familiam ipsam refertur primo et per se, sed secundario et per accidens, quatenus mercedem acceptam operarius cum suis distribuit. Sicut ergo familia opus, in casu, non augeat, ita ex iustitia non requirit ut merces debita operi ipsi augeatur».

(2) Si obligationem ex iustitia commutativa et quasi ex iure naturali velis urgere, cum haec obliget in conscientia ad restitutionem, non in leves angustias te conlices. Nam determinare debebis an tale salarium ex iustitia commutativa debeatur si operarius laboret per solas octo horas, ut nunc fit, vel tantum si laboret per decem aut plures horas, ut antea fieri consueverat; an salarium debeat sufficere ad sustentandam familiam cum commoditatibus quibus nunc magna vel maxima pars opificum uti volunt, aut

Deberi autem ipsis saltem ex *iustitia legali*, ita ut, seclusa omni lege, *per se* graviter peccet contra iustitiam legalem, qui hoc salarium suis opificibus non solvat, fere omnes concedunt. Ratio est, quia ad bonum publicum valde confert, si operarii habeant unde matrimonium suo tempore inire, et susceptam prolem alere possint. **Comp.**, n. 1075, q. 4.º

3.º Minime vero debetur opificibus ius ut a domino in socios negotii admittantur. Hic enim liber est ad ineundum cum suis operariis contractum *societatis*, vel contractum *locationis*. **Comp.**, l. c., q. 6.º

1175. — Codex canonicus haec statuit: «Omnes et praesertim clerici, religiosi ac rerum ecclesiasticarum administratores, in operum locatione: *a*) debent assignare operariis honestam iustamque mercedem; curare, ut iidem pietati, idoneo temporis spatio, vacent; *b*) nullo pacto eos abducere a domestica cura (familiae ipsius) parsimoniaeque studio; *c*) neque plus eisdem imponere operis quam vires ferre queant; *d*) neque id genus quod cum aetate sexuque dissideat» (can. 1524).

1176. — *Resp. ad 2.um* Si operistitia (*huelgas*) nude ac veluti in abstracto inspiciantur, licita cuique videbuntur: etenim cum unicuique *per se* liceat cessare vel ad tempus, vel saltem a determinato labore, ita etiam licebit multis simul et ex composito. At *in praxi*, tot tantaque incommoda secum operistitia afferunt, ut vix unquam licita pronuntiari queant. Nihilominus, si media illicita omittantur, et alia via non suppetat obtinendi id quod iure exigere operarii possunt, continget aliquando ut sit ratio sufficiens *permittendi* mala ex operistitiis exoritura ut obtineatur bonum ad quod obtinendum operarii ius habent. Tunc enim cessando a labore ponent actionem ex se indifferentem, ex qua duplex sequitur effectus immediate, unus nempe bonus, ad quem ius habetur et qui unice intenditur, et alius malus, qui permittitur ex causa proportionate gravi, ut supponimus. **Comp.**, nn. 60 et 478.

1177. — *Resp. ad 3.um* In casu cessatio a labore videtur illicita: 1.º quia opifices id exigunt quod ipsis iure non debetur, nempe: *a*) salarium familiare *relativum* pro numerosiori prole, et *b*) ut admittantur in socios negotii; 2.º propter vexationes illatas aliis operariis laborare volentibus.

---

tantum cum antiqua austeritate; an debeatur operariis tantum peritis ac diligentibus, vel etiam imperitis ac remisse laborantibus; an illud solvere debeant illi tantum patroni qui ex suo negotio magnum lucrum reportant, aut etiam illi tenues proprietarii rustici, qui, tributis oppressi, in ruinam paulatim vergunt, et laborando ipsi in propriis praediis, vitam pauperiorem ducere coguntur quam ipsi operarii, ab illis conducti, dum horum adiutorio egent, etc. Quod si haec non determines, quomodo *post factum* urgebis quantitatem restituendam in singulis casibus?

Ex dictis patet errasse TITUM, cui haec omnia licita videbantur. Sed etiam errat CAIUS indiscriminatim et a priori omnia operistitia damnans.

CASUS III

LOCATIO PERSONALIS 3.º

Operarii civitatis N. volentes obtinere salarium summum, cum patroni non nisi medium vel infimum offerre vellent, cessationem a labore fere omnes simul condixerunt. Quare a labore cessarunt plures, nondum elapso tempore contractus libere initi et vi cuius salarium iustum, infimum tamen, obtinebant. Cum vero domini operarios vicinae civitatis conducere, hos, illi qui operistitia decreverant, minis gravissimis ita terruerunt ut nullus eorum civitatem N. ingredi auderet.

Immo cum operarii officinae CALLISTI in suo labore pergere omnino vellent, eo quod humanissime semper a patrono suo tractarentur, feriantes (*huelguistas*) hanc officinam pulvere dynamitico evertere minitanti sunt, eiusque operariis significarunt gravissimum damnum fore ab ipsis subeundum, nisi die sequenti a labore cessarent. CALLISTUS, e contra, praemonuit se amplius in suam officinam non esse admissurum eos qui sequenti die officinam derelinquant. Quare, qui a labore cessarunt, eiecit omnes, amplius eos non admissurus.

Tandem, cum de dissidio componendo a parocho ageretur, operarii cessatores hanc in primis conditionem patronis imponunt, ut nullus operarius admittatur praeter eos qui in quadam opificum societate fuerint coadunati. Patroni vero plene statutum habent nullum operarium admittere, qui similes societates non derelinquat.

Exigunt praeterea operarii ne introducantur quaedam machinae textrinae, quia, cum plurium operariorum laborem praestent, futurum est ut plures eorum ab officinis dimittantur.

HINC:

QUAER. *Quid in casu iudicandum sit de ratione agendi tum operariorum tum patronorum?*

SOLUTIO:

1178. — *Resp.* 1.º Operarii petere possunt salarium summum, sicut et patroni non tenentur dare nisi infimum; fere sicut accidit in venditione. Operarii, ut summum obtineant, cessare a labore *per se* possunt absque iniustitia etiam ex conducto, postquam tempus contractus initi finitum sit. Ante tale tempus, *iniustum* foret deesse contractui iusto libere inito.

2.º Patroni ius habent quaerendi operarios alibi, ubi eos in-

venire possint, soluto iusto salario, quamvis infimo. Hos, alii operarii *rogare* possunt ut non admittant invitationem patronorum; illos vero (vel alios laborare volentes) privare libertate «collocandi operam suam ubi libet et quando libet», cessatoribus minime licet.

3.º CALLISTUS est inducendus ut operarios, qui metu gravis mali feriantibus fere inviti se adiunxerunt, iterum admittat: habent enim iustam excusationem. Quod si CALLISTUS non faciat, peccabit, non contra iustitiam, sed quidem contra caritatem; nisi forte ille rigor necessarius iudicetur ut alii operarii in posterum difficilior officinam derelinquat.

4.º Per se operariis ius inest efformandi quasdam societates ad iura sua tuenda iniuriasque propulsandas: sicut patroni proprias similiter societates, pro suo iure tuendo, inire valent.

5.º Operarii *per se* antequam conventionem cum patronis ineant, licite ab iis exigere possunt ut non admittant illos operarios, qui non pertinent ad suas societates, si hoc sit medium ad obtinendum salarium summum; secus peccabunt, saltem contra caritatem in alios operarios. Domini possunt etiam coadunatos excludere, si hoc pacto sperant operariorum societates extinguere, vel imminuere, ut sic alios operarios inveniant pro salario infimo vel medio. At *iniuste* agerent patroni, si coadunatos non admitterent, ut sic facilius possent salarium deprimere infra infimum iustum: et operarii, si alios excluderent, ut vi coadunationis patronos ducant quocumque voluerint, vel salarium exigant ultra summum.

1179. — Igitur tum patroni tum operarii in casu inducendi sunt ut omnes ex iure suo aliquid cedant: ita ut operarii liberi maneant ad ineundas suas societates (nisi huiusmodi societates sint, quae potius ad pacem perturbandam odiumque inter patronos et opifices excitandum videantur natae, quam ad christianam caritatem heros inter et opifices fovendam); et patronis liberum sit etiam alios operarios admittere, praeter eos qui huiusmodi societatibus nomen dederint.

1180. — Licitum quoque patronis est eas machinas introducere quibus res facilius et minori pretio producantur, quamvis propterea operarios plures cogantur dimittere, quorum opera patrono iam non sit necessaria; modo eos retineant usque ad finem contractus; vel si nullum tempus statutum est, eos opportuno tempore praemonuerint. Nec obstat quod forte plures operarii aliam artem addiscere debeant ut operam suam collocare possint; nec quod alii patroni, qui impares sint iis machinis emendis, detrimentum capiant, eo quod pretium rei ob facilitatem productionis imminuatur: haec enim per accidens contingent, secus vix un-

quam novae machinae industriales, quae bono publico magnum afferunt emolumentum, possent introduci.

CASUS IV

HONORARIA ARCHITECTORUM

TIBURTIUS, architectus, honoraria sua determinata habet a publica auctoritate iuxta indices taxarum seu *Tarifa de honorarios*, ut vocant (1). Attamen, cum agitur de operibus parvis, ipse honoraria exigit ultra taxam, quia, ut ipse ait, labor est fere idem ac in magnis operibus, in quibus ingens lucrum obtinet, et in iis parvis parum omnino esset. Unde ipsi videtur indicem taxarum non esse bene confectum, et ita practice ipse eum corrigit.

HINC :

QUAER. *An TIBURTIUS rectè se gerat?*

SOLUTIO :

1181. — *Resp. Negative*, sed tenetur ad restitutionem quoad ea omnia quae exigit ultra taxam. Ratio est, quia index taxarum statutus a publica auctoritate obligat in conscientia sicut obligat in conscientia et cum onere restitutionis legale pretium rerum a suprema potestate definitum; nec hic index iniustus probatur, sed res determinantur magna diligentia, indicantur etiam honoraria minima infra quae non tenetur architectus laborare, et omnia praevidentur modo quodam aequitati consono, ita ut maior determinatio haberi moraliter nequeat; et publica auctoritas intendit ut architecti habeant honoraria congrua ex complexu operum magnorum et parvorum, quia bene intelligit architectum nec semper magna nec semper parva esse opera habiturum. Quod si TIBURTIUS corrigere vult indicem taxarum, cur non corrigit quoad opera magna, ex quibus ingens lucrum obtinet parvo labore? Cur tunc non exigit infra taxam statutam? Si constans sibi esset, ita facere deberet.

CASUS V

LOCATIO REALIS 1.º

1.º CRISPINUS agros ad quinquennium locaverat PAULO; sed huic infausta successit locatio! Etenim uno anno agri ob sterilitatem nihil, aut admodum parum protulerunt; alio autem anno

(1) Cfr. *Tarifa de honorarios que han de percibir los arquitectos por los trabajos de su profesión*. Approbatus hic index fuit per Regale Decretum diei 2 nov. 1905. Vide *Alcubilla*, Diccionario, v. Arquitecto, vol. 2, pag. 23 seq. (ed. 6.a, 1914).

fruges, partim pluvia inundante, partim grandine vastatae sunt. Quamobrem PAULUS locatorem rogavit, ut tributum partem remitteret. Id vero CRISPINUS absolute recusavit. Hinc PAULUS, ut se a tanto damno partim compensaret, aliquid aliis annis occulte subripuit.

2.º FAUSTINUS pingue praedium LAURENTIO locaverat. Sed, ingruente bello, agri a militibus populati sunt. Quare LAURENTIUS remissionem annuae pensionis postulat. FAUSTINUS indignabundus hominem a se repellit, quia, ait, quando omnia fausta colono succedunt, non solet dominus maius tributum exigere, nec proinde, si adversae sint res, imminuendum est, nec a fortiori ex integro remittendum.

HINC:

QUAER. 1.º *An locator aliquando teneatur tributum, saltem partim, colono remittere?*

2.º *An CRISPINUS in primo casu, et FAUSTINUS in secundo casu, potuerint imminutionem pensionis denegare?*

3.º *An PAULUS, in primo casu, potuerit se compensare?*

4.º *Quid, si colonus habuit quidem messem faustam, sed tamen omnes fructus iam in horreum collectos amisit, sive hostium direptione, sive incendio?*

SOLUTIO:

1182. — *Resp. ad 1.um* Per se, de iure naturali, ad rigorem loquendo, nunquam locator pensionem debitam colono remittere tenetur (ita etiam ex iure lusit., a. 1630), quia infortunia naturaliter ipsi obveniunt. Etenim res quae casu fortuito seu extraordinario destruitur, perit domino: atqui locatarius est fructuum colligendorum dominus, ergo... — Dixi *per se*, quia conventionem generali, iure confirmata, introductum est ut, si ingens sit iactura, aliquid remittatur; si vero sit totalis, ut damnum inter utrumque, locatorem scilicet et locatarium, dividatur. Si taliter autem non constitutum fuisset, locatarius minus tributum persolveret. *S. Alph.*, n. 860.

Ex iure hisp.-ph., aa. 1575, 1576, conceditur locatario imminutionem pensionis, tantum in casu infortunii *extraordinarii* quod praevisum non fuerit, v. gr. in casu belli, incendii, inundationis insolitae, locustae, terraemotus, etc.; modo fructus ultra dimidiam eorum partem amittantur antequam a radice vel arbore seiuncti fuerint. *Comp.*, n. 1074.

1183. — *Resp. ad 2.um* 1.º CRISPINUS non potuit denegare omnem pensionis imminutionem. Ratio patet ex dictis. — At iure hisp., dubium cuique videri poterit an CRISPINUS teneatur ali-

quam imminutionem concedere in casu; nisi forte ob pluviae inundationem, si vere insolita fuit et fruges ultra dimidium vastaverit.

1184. — 2.º Quid de FAUSTINO? Etiam ex iure *hisp.-ph.*, tenetur ad imminutionem pensionis. Vastatio enim agrorum ab hostibus facta, ut extraordinaria calamitas habenda est. Ergo FAUSTINUS, partem debiti *pro rata* damni extraordinarii condonare debet. Nec valet ratio a FAUSTINO adducta, scilicet quod maior pensio a locatario, dum res prospere cedunt, non solvatur; quia commodum illud non est adeo notabile ac damnum quod in magna calamitate advenit, et per annos mediocris fertilitatis facile compensatur. Ceterum, dicunt merito plures eximendum esse locatorem a pensionis remissione, si per plures annos successivos fertilitas extraordinaria habita fuerit, quod rarissimum est. *S. Alph.* n. 860.

1185. — *Resp. ad 3.um* Non potuit *licite*. Ratio est, quia occulta compensatio licita non est, etiam stante certa iniuria, quando debitum alio modo recuperari potest: atqui in nostro casu facilis recursus ad iudicem patet; ergo per hanc viam quod suum est repetere debet. Attamen haec compensatio, attentio iure communi iniusta non videtur. Verum iure *hisp.-ph.*, videtur iniusta, excepto forte casu inundationis, ut supra dictum est.

1186. — *Resp. ad 4.um* In hoc casu colonus imminutionem pensionis exigere non potest, ut est *certum* ex iure *hisp.-ph.*, a. 1576 et *saltem probabilius* ex iure communi. Ratio est, quia, quando fructus iam sunt in horreum collecti, pleno iure sunt in dominium locatarii; nec conventiones aut leges, ex quibus tributum ingruente extraordinaria calamitate, minus solvendum est, hunc casum respicere videntur. *Elbel*, n. 673; *Lacroix*, lib. 3, part. 2 n. 1049, contra *Lessium et alios*. In praxi, sane locator ante sententiam iudicis ad nihil teneretur.

CASUS VI

LOCATIO REALIS 2.º

QUIRINUS a quodam divite molendinum in locationem suscepit, sub certa pensione ad festum S. Michaëlis solvenda. Molendinum illud novus colonus, vir industrius, propriis expensis novo aquae ductu melioravit. Verum, anno nondum elapso a tempore susceptae locationis, exorta subito tempestate, mense julio imber tam horribilis depluit, ut rivus omnino exundaverit, et impetu aquarum a fundamentis molendinum corruerit, non sine magno detrimento et periculo QUIRINI, cui sola area ab aquis illaesa ad se cum familia recipiendum superfuit.

HINC :

QUAER. 1.º *An QUIRINUS integram pensionem locatori, seu domino, solvere debeat?*

2.º *Quid iuris, si domus locata, incendio vel alio casu fortuito, pereat?*

SOLUTIO :

1187. — *Resp. ad 1.um Neg.* Sed tenetur tantum locatarius ad solvendum pensionem *pro rata* temporis, quo volvente, utilitatem ex molendino percepit, quia pensio illa constituta fuit propter usumfructum ex molendino percipiendum : atqui per anni tantum partem locatarius usumfructum ex molendino collegit ; ergo, *pro rata* illius partis solius, stipendium solvere debet ; postulat enim aequitas naturalis, ut nihil solvat pro tempore quo re frui non potuerit, cum nullam utilitatem ex ea habere possit. Iam satis est igitur, ut ipse iacturam ferat expensarum quas ad meliorandum molendinum fecit. *Elbel*, n. 700.

1188. — *Resp. ad 2.um* In foro conscientiae locatarius ad nihil tenetur, si absque culpa ipsius domus destructa fuerit, ut patet ex dictis de iniusto damnificatore. In foro autem externo, locatarius de damno tenetur, nisi probet illud absque sua culpa evenisse, saltem ex iure *hisp.*, aa. 1563, 1183.

CASUS VII

EMPHYTEUSIS

MARCULFUS, colonus, praedium sat pingue in emphyteusim pro tributo relative tenui, ad decem annos, a PALMATIO, viro divite, acceperat. Mortuo paulo post domino, NARCISSUS, eius filius, de augendo tributo statim cogitat, et colono insinuat, eum nisi velit, loco 100 aureorum, 150 in posterum solvere, a villicatione amovendum esse, cum alium colonum invenerit qui ad pensionem adhuc maiorem solvendam paratus sit. Quid faciet miser? malum inter et incudem constitutus, annuit, licet aegre, et requisitum ab eo census persolvit.

HINC :

QUAER. 1.º *An NARCISSUS iuste potuerit colonum cogere ad istud pensionis incrementum?*

2.º *An colonus se occulte compensare potuerit, cum invitus in pensionem augendam consenserit?*

3.º *An colono annuente, seu aegre consentiente, dominus pensionis incrementum acceptare seu retinere potuerit?*

Solutio :

1189. — *Resp. ad 1.^{am} Neg.* Omnino iniuste egit NARCISSUS. Ratio evidens est. Etenim ex contactu colonus ius strictum habet ad fruendum praedio per 10 annos; ergo donec fuerit completum tempus conventionem praefixum, non potest ab eius possessione defici. Ergo NARCISSUS non potuit pensionem adaugere, neque expulsionem comminari; ergo id faciendo iniuste egit. Insuper aequitati repugnat, ut quis petat solutionem illius quod in eius potestate non est: atqui ius fruendi praefato praedio non erat in potestate NARCISSI, cum ius illud ab eius patre in MARCULFUM, colonum, translatum fuerit; ergo pro hoc non potuit iuste tributi incrementum exigere. *Gury*, n. 978.

1190. — *Resp. ad 2.^{am}* Non potuit licite, si ius suum in iudicio probare potuerit; quia non permittitur a theologis occulta compensatio, nisi quando quis id quod certo suum est alio modo obtinere nequit. Secus, si ius probare nequeat, v. gr. si contractus non fuerit actu authentico initus, vel titulus sit amissus. Attamen haec compensatio ut iniusta non est reprobanda. Vide dicta supra, n. 728 et seq. *Gury*, n. 979.

1191. — *Resp. ad 3.^{am} Neg.* NARCISSUS, etiam annuente colono, non potuit tuta conscientia incrementum pensionis acceptare, nec retinere. Ratio est, quia consensus gravi metu iniuste incusso datus non est moraliter liber, et hoc ipso nullus est. Nemo enim libenter consentit, quando necessitate morali ad consentiendum adigitur. Si igitur MARCULFUS aliquem dedit consensum, id tantum fecit ad maius malum vitandum. Ergo NARCISSUS ad restitutionem erga colonum absolute adstringendus est. *Elbel*, n. 697; *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 10. *Gury*, n. 980.

CASUS VIII

SOCIETAS 1.º

GERMANUS, ab aliis ad ineundam societatem sollicitatus, diu reluctaverat, quia negotium propositum ipsi videbatur magnum periculum ipsam sortem amittendi praeberet. Tandem, ut se ab huiusmodi sollicitatione eriperet, annuit, ea tamen conditione ut reliqui socii pecuniae periculum in se susciperent, et, casu quo tota summa deperiret, eam sibi restituerent. Ipse e contrario, pro casu quo magnum lucrum perciperent, minori parte illius vellet esse contentus, scilicet tertia parte lucri suae portioni correspondentis, ita ut v. gr. pro 3,000 fr. mille tantum acciperet, reliqua aliis relinquens. Annuentibus sociis, contractus in hunc modum fuit initus et perfectus. Subinde vero, conscientiae stimulis agi-

tatus, GERMANUS confessarium adit, et ab eo petit utrum iustus foret hic contrahendi modus. Respondit confessarius iniustum esse, usurarium, et a Sixto V prohibitum; proinde absque mora rescindendum esse.

HINC:

QUAER. 1.º *An reapse iniustus sit contractus societatis, in quo unus eximitur a periculo sortem amittendi, ita ut lucrum minus percipiat? seu an iniustus sit contractus trinus?*

2.º *An confessarius potuerit GERMANUM obligare, sub denegatione absolutionis, ad contractum suum rescindendum?*

3.º *An contractus trinus a Sixto V prohibitus fuerit?*

SOLUTIO:

1192. — *Resp. ad 1.um Neg.*, saltem *probabilius*. Ratio est, quia singuli contractus seorsim sumpti, seu si fiant cum diversis personis, sunt liciti et iusti; ergo non possunt esse iniusti, si omnes simul in eodem contractu inter duos homines concurrant. Insuper nulla violatur aequalitas in trino contractu, quia datur compensatio, et periculum a tribuente pecuniam aequivalenter sustinetur; nam, si periculum fere omne amoveatur, lucrum tenue etiam percipitur, per modum compensationis. Praeterea valet sane contractus quo quis se obligat ad periculum rei v. gr. commodatae aut locatae suscipiendum, modo onus sufficienter ab altero contrahente compensetur. Quidni ergo idem facere posset socius in commercio, cui magnum praestatur commodum, siquidem, sine pecunia quae ab uno tribuitur, alter negotiationem assumere aut prosequi non posset? *Gury*, n. 981.

1193. — *Resp. ad 2.um* Confessarius non potuit obligare GERMANUM ad contractum hunc societatis rescindendum. Etenim ex dictis contractus ille fuit validus et licitus saltem probabiliter: atqui, dum paenitens vult sequi opinionem vere probabilem, a doctoribus approbatam, confessarius nequit eum impedire, neque sine gravi iniuria absolutionem ei denegare; ergo... *Gury*, n. 982.

1194. — *Resp. ad 3.um Neg.* Etenim, licet Sixtus V, in Const. *Detestabilis*, damnaverit contractus quibus fit ut in societate unus certum lucrum obtineat quin damni periculum subeat, hoc tamen est intelligendum de pactis iniustis in quibus, scilicet, aequalitas lucri et damni non servatur. Ipsemet enim hac de re interrogatus respondisse fertur, se solum voluisse contractus iniustos prohibere. Ceterum *Benedictus XIV* declarat, in opere De Syn. dioecesana, Sixtum V, contractum trinum non damnasce, neque se intendere damnare. *Elbel*, n. 608; *S. Alph.*, nn. 908, 909; *Gury*, n. 982. **Comp.**, nn. 1066, 1068.

CASUS IX

SOCIETAS 2.º

1.º SERGIUS mille francos LUCIO, mercatori, in commercium impendendos contulit. LUCIUS lucrum 2,000 francorum obtinuit. SERGIUS autem, praeter sortem, dimidiam lucri partem repetit.

2.º HORMISDAS mille fr., in officio commissarii bellici male acquisitos, tribuit ZOTIMO, qui in lignis negotiatur apud hollandos, ut in lucri partem veniat. ZOTIMUS lucratus est semel mille francos et alia vice ratis lignorum periit. HORMISDAS integram suam summam a socio suo requirit.

HINC :

QUAER. 1.º *An medietas lucri a LUCIO, mercatore, percepti SERGIO competat, in primo casu?*

2.º *An HORMISDAS, in secundo casu, lucrum ex pecunia furtiva proveniens ex parte possit repetere?*

3.º *An idem HORMISDAS ad sortem suam ex integro repetendam ius habeat?*

4.º *Quid dicendum, si ZOTIMUS ratem suam quidem in Hollandiam deduxisset, sed impensa sua in-dustria nihil lucratus fuisset?*

SOLUTIO :

1195. — *Resp. ad 1.um* SERGIUS minime ius habet ad lucri medietatem, cum ad hoc ius acquirendum opus fuisset formalem contractum societatis cum LUCIO inire: atqui talis contractus minime initus est. Etenim in contractu societatis, ex naturali aequitate, omnia debent esse communia, scilicet tam pericula quam commoda: atqui in casu nulla apparent pacta ex quibus SERGIUS aequaliter pericula subire debeat; ergo neque lucrum ad aequalitatem cum LUCIO partiri potest. Pecuniae igitur traditio interpretanda est veluti mutuum datum cum fenore. Ergo ius tantum ad fenus legale (5 % ex iure hisp. (1), et lusit., a. 1640; — 6 % ex iure aeq., 2194; bras., 1062, 1063; chil., 2207; col., 2232; mex., 2296; nic., 2207; per., 1821; q., 1785 (sed nunc 5 %); — 9 % Salv., 2164; ur., 2181; — 3 % ven., 1820 (1720) habet. Immo ad apices iuris hisp.-ph., neque auctarium debetur, quia *expresse* in pactum deductum non fuit (2) (a. 1755). **Comp.**, n. 1017.

1196. — *Resp. ad 2.um* *Affirm.* Ratio est, quia, licet HORMISDAS

(1) Iuxta legem diei 2 aug. 1899. In Italia 4 % in materia civili, 5 % in materia commerciali, iuxta legem 22 jan. 1905, n. 268.

(2) No se deberán intereses sino cuando expresamente se hubiesen pactado (Cód. hisp.-ph., a. 1755).

graviter peccaverit praefatam pecuniam subducendo et sub gravi ad eam restituendam teneatur; attamen lucrum, quod ex ea percepit, suum fecit, utpote industriae suaetribuendum. Ergo potest lucrum illud pro sua parte requirere et retinere. Recole dicta supra, n. 771 seq. *Gury*, n. 985.

1197. — *Resp. ad 3.um* HORMISDAS nihil habet reclamandum, siquidem sors periit, et ipsimet periit; nam res perit domino: atqui ipse erat pecuniae dominus; ergo... Etenim, in contractu societatis, pecunia vel res collata remanet sub dominio conferentis, ita ut, si pereat sine culpa alterius, pereat conferenti, utpote eiusdem domino. Ergo HORMISDAS nihil de sorte reclamare potest. Id autem non impedit quominus mille francos furtivos restituere debeat.

1198. — *Resp. ad 4.um* In hac hypothesisi HORMISDAS ius ad sortem integre reclamandam haberet, cum non periisset; sed ad nihil amplius ius haberet, nullo exstante lucro. Immo expensarum partem *pro rata* participationis in societate solvere tenetur; nam impensae et damna inter socios communia esse debent.

CASUS X

CAMBIUM

VALESIUS, campsor, e pecunia mutuo tadita, fenoris, seu lucri titulo, 6 vel 7 pro centum, immo 8 vel 9 percipit, his ductus rationibus, scilicet: 1.º quia se habet ut pecuniae mercatorem; 2.º quia varia sortis pericula saepius incurrit; 3.º quia magnam pecuniae copiam otiosam semper penes se habere debet, ut omnibus pecuniam petentibus satisfaciat, necnon ut propriis obligationibus impar non efficiatur, in casu quo ipsius debitores solutionem differant; 4.º quia ipse pecuniam mutuo petit et saepe petere tenetur, 5 % solvendo; 5.º quia, singulis trimestribus spatiis, novae fieri debent expensae ad computationes instaurandas (*derecho de comision*); 6.º quia telonii expensas plurimas faciendas solvere debet.

HINC:

QUAER. 1.º *An campsores pro mutuo pecuniae 6 vel 7 % vel etiam amplius percipere possint?*

2.º *Quid de VALESIO, eiusque rationibus?*

SOLUTIO:

1199. — *Resp. ad 1.um* Campsorum munus est *primario*, ut vox ipsa sonat, pecuniam permutare, vel alio transferre; *secundario* autem, et velut *accessorie*, pecuniam mutuo tradere. Quid accipere possint campsores ratione muneris *primarii*, seu ad pecuniae

permutationem aut translationem, non potest generali regula definiri. Consuetudini locorum et virorum proborum se conformare debent. Quid vero accipere possint ratione *mutui*, ex nulla lege speciali pro ipsis eruitur.

Quare praescripto generali subiici debent, *per se*, nisi aliquando ratione damni *emergentis* amplius accipere possint. Campsores igitur *per se* in mutuo possunt percipere taxam legalem, si aliacubi statuta fuerit.

1200. — *Resp. ad 2.um* Certe VALESIUS ius habet, sicut ceteri omnes, ad lucrum respondens damno emergenti, lucro cessanti, periculo sortis, expensis pro officina sustinenda, pro famulis negotio necessariis, etc., etc. Ex his principiis generalibus, iuxta diversa loca et virorum piorum praxim, diiudicandum est. A *priori* enim daminari nequit quod quis percipiat 8 vel 9 %. **Comp.**, n. 1025, q. 4.º

1201. — Notandum est campsores non paucos scripturas inutiles saepe facere, aut renovare, ut occasionem habeant censum maiorem a mutuatoribus exigendi; quot sunt etiam qui, pro scripturis non factis vel simulatis, stipendium petunt? Dicunt enim se ius habere ad eas conficiendas, et proinde mercedem posse repetere, perinde ac si perfectae fuissent. Haec praxis iniustitiae plena est. Quare enim pretium exigis pro labore quem non posuisti? Quare vis colligere ubi non seminasti? Quale ius habes ad inutiles expensas? *Gury*, n. 992.

CASUS XI

NEGOTIATIO PECUNIAE

Acceptilatio et expensilatio (cuentas corrientes) (1)

ONUPHRIUS, quaerens modum facilem habendi pecunias, quibus aliquando eget, et pecunias, quas aliquando recipit, facile collocandi, adit ARGYROPHILUM, nummularium (*banquero*), quem sic alloquitur: «Visne mecum contractum inire, quo te obligabis ad recipiendas omnes pecunias quas tibi offeram, cum onere fenoris consueti solvendi mihi, et ad praestandas mihi omnes pecunias quas a te repetam, cum pari onere fenoris consueti ex mea parte solvendi? — Optime, inquit ARGYROPHILUS, et si tibi placet, post quodcumque spatium trimestre, compensationem instituemus, ita ut qui residuum aliquod debebit illud solvat, aut de novo debitor fiat, cum onere solvendi in posterum fenora fenorum elapsorum...». Ita fit conventio. Elapso autem primo spatio tri-

(1) Vide versionem hispanicam huius casus ad calcem vol., nn. 1275-1281.

mestri, ARGYROPHILUS praebet ONUPHRIO bilancem accepti et expensi (*estado de la cuenta corriente*), unde liquet, praeter fenora utrinque debita a diebus receptionum, summas sortis quas ONUPHRIUS recepit, esse 4,200 fr., eas autem quas ipse ad ARGYROPHILUM attulit, esse 700 fr. — Sed advertit insuper ONUPHRIUS: 1.º summas, quas ab ARGYROPHILO recepit, produxisse in favorem ipsius 6 %, dum eae, quas eidem remisit, produxerunt tantum 5 %, -- 2.º In summa 700 francorum computari tantum pro 292,80 literas cambii, quas eidem ARGYROPHILO remisit, a TITIO quodam subscriptas, et alia in urbe solvendas post duos menses a die quo fuerunt ARGYROPHILO remissae. Ita autem egit ARGYROPHILUS, quia e 300 francis deduxit 3 francos pro fenore per duos menses, 3 francos pro salario negotiationis a se susceptae, et 1,20 pro pretio cambii. — 3.º Animadvertit insuper ARGYROPHILUM exigere supra fenus 6 %, etiam 1 % pro salario (*comisión*). Nihil tunc dicit ONUPHRIUS, sed pecunias nec amplius apud ARGYROPHILUM affert, nec amplius ab eo repetit. At, elapso alio trimestri spatio, denuo bilanx ei offertur, unde constat ARGYROPHILUM, praeter fenora residua summae praecedentis bilancis, ab eo exigere 1 % pro salario (*comisión*), et exigere insuper cum praecedenti residuo novam sortem fenorum productivam.

HINC:

- QUAER. 1.º An licuerit ARGYROPHILO, pro summis a se ONUPHRIO traditis, 6 % percipere, dum 5 % eidem solvebat, pro summis a seipso receptis?
- 2.º An licuerit illi, stante conventionione, efficere fenora productiva fenorum post quodcumque spatium trimestre?
- 3.º An licuerit exigere, praeter taxationem legalem, salarium 1 % pro summis ONUPHRIO traditis, et an illud salarium debuerit computari in tota summa 4,200 fr. a se tradita, aut tantummodo in differentia 3,500 fr.?
- 4.º An ex summa 300 fr. a TITIO debita potuerit deducere fenus duorum mensium, salarium et pretium cambii?
- 5.º An potuerit novum salarium exigere pro residuo bilancis primi spatii trimestris?
- 6.º An potuerit, elapso secundo spatio trimestri, reddeere fenora residui productiva novorum fenorum, licet nulla nova operatio per hoc tempus intervenerit?

SOLUTIO:

1202. — Resp. ad 1.um Affirmative; immo hodie vix ullus erit

nummularius qui in hoc contractu det clientibus fenus ultra 4 %, si ipse a clientibus percipiat 6 %. Ratio huius discriminis inter fenus perceptum a nummulario et fenus oblatum clientibus, inde sumitur, quod clientes reservant sibi libertatem repetendi a nummulario, quando ipsis placuerit, quamcumque pecuniam illi traditam, ab eoque exigendi alias summas quando voluerint: cum e contra nummularius talem libertatem non habeat, sed paratus semper esse debeat tum ad acceptandam pecuniam a clientibus oblatam, tum ad pecuniam illis tribuendam vel restituendam. Hoc autem a nummulario fieri nequit nisi plurimam habendo pecuniam otiosam: cum clientes nullam, si velint, habere otiosam cogantur.

1203. — *Resp. ad 2.um Affirmative.* Lex enim quae prohibet ne fenora sint productiva fenorum, nisi uno saltem anno elapso, soli mutuo applicari debet (1). Hic autem agitur de contractu omnino diverso, in quo utraque pars contrahens creditor vel debitor alternatim fieri potest et in quo proinde utrique prodesse potest, ut fenora in sortem vertantur.

Resp. ad 3.um Affirmative. Tale salarium non solum non est usurarium, si stipulatum fuerit, sed etiam, nulla posita speciali conventionne, deberetur ab ONUPHRIO, qui, ARGYROPHILI professionem cognoscens, non potuit ignorare illum ad tale salarium ius habere. Etenim, ut ARGYROPHILUS possit in promptu semper habere summas, quas ab eo petit ONUPHRIUS, necessarium est ut artem exerceat valde laboriosam et periculosam, cuius labores et pericula solo pecuniae fenore non compensantur: salarium autem illud debet iuxta usum loci cuiusque computari. *Gury, n. 994.*

1204. — *Resp. ad 4.um Affirmative quoad salarium,* quia, accipiendo litteras cambii tanquam pecunias, et suscipiendo onus illarum solutionem in alio loco exigendi, exercuit suam artem, et bonum ONUPHRIO praestitit officium.

Affirmative etiam quoad pretium cambii, si reapse ex taxatione tunc temporis recepta sit 1,20 pro 300 fr., scilicet 0'40 % pro urbe in qua solvi debent litterae cambii. Nummularius enim non potest harum litterarum solutionem obtinere, aut eas aliis cedere, quin illud pretium solvat. Et etiamsi forte eveniret ut ab hac solutione posset se eximere (ut si, v. gr., ab ipso subscriptore, in sua urbe summam debitam reciperet), nihilominus ius haberet ad pretium illud retinendum, cum *per se* et ex natura sua litterae de quibus agitur hoc decrementum subire debeant, et *per accidens*, casu aut industria fiat ut non ita sit.

Tandem *affirmo etiam quoad fenus*, quia alioquin privaretur

(1) Vide notatum in versione hispanica huius casus.

per duos menses fenoribus huius summae, cum illa fenora ipse ONUPHRIO rependat. Attamen in rigore iuris non posset retinere fenus 300 francorum, cum per praedictas reductiones imminuta sit sors, ita ut iam rependat ONUPHRIO fenora 292,80 tantum. Sed observandum est quod ibi agitur de contractu, in quo, praeter taxationem legalem, salarium debetur, iuxta usus in commercio receptos; si ergo haec differentia, quae in casu praesenti fere nulla est, et in plerisque casibus minima erit, si, inquam, haec differentia iuxta usus commercii non attendatur, pro supplemento salarii habenda est. *Gury, n. 995.*

1205. — *Resp. ad 5.um Negative.* Salarium enim ei debetur propter curas, quas impendere tenetur, ut habeat semper pecunias ONUPHRIO petenti praestandas; ibi autem nulla nova praestatur pecunia, sed residuum iam praestitarum pecuniarum ab ONUPHRIO deberi declaratur. Si ergo ratione huius residui salarium perciperet, duplex pro eadem pecunia percepisset. *Gury, n. 996.*

1206. — *Resp. ad 6.um Affirmative,* quia ONUPHRIUS non movit illum, se praesentibus conventionibus renuntiare; proinde stant tales conventiones, etiamsi non utatur iure tradendi aut recipiendi pecunias. ARGYROPHILUS autem tenetur quocumque trimestri spatio monere ONUPHRIUM, et de statu bilancis cum certiore facere. Alioquin videretur ipse renuntiasset praecedentibus conventionibus, et non posset efficere fenora productiva novorum fenorum. *Gury, n. 997.*

BILANX AB ARGYROPHILO PROPOSITA

1207. — 1.um TRIMESTRE (a 1.^a ianuarii ad 3.um martii).

ACCEPTUM

Die 14 febr. accepta ab ONUPHRIO...	
Summa pecuniaria	407 20
Acceptae insuper litterae cambii a TIRIO quodam subscriptae et 14 aprilis solvendae	300 fr.
Unde deducendum:	
1. ^o Fenus usque ad diem solutionis. 3 fr.)	} 292 80
2. ^o Salarium (1 %) 3 »	
3. ^o Cambium (0,40 %) 1 20	
Totale sortium	700 »
Fenus per 45 dies (5 %).	4 37
Totale acceptorum	704 37

EXPENSUM

Die 15 ianuarii tradita ONUPHRIO...	
Summa	4,200 »
Fenus per 75 dies (6 %)	52 50
Salarium (1 %)	42 »
Totale expensorum	4,294 50
Totale acceptorum	704 37
Residuum debitum	3,590 13

1208. — 2.um TRIMESTRE (a 1.^a aprilis ad 30.um iunii).

ACCEPTUM	EXPENSUM
<i>Nihil.</i>	Residuum trimestris praececedentis ad ONUPH.
	debitum 3,590 13
	Fenus per 3 menses. 53 85
	Salarium (1 %) 35 90
	<i>Debitum</i> 3,679 88

CASUS XII

PECUNIA EX PRAECEDENTI PROMISSIONE MUTUATA

Crédito abierto (1)

CHRYSOphilax, nummularius, SIMPLICIO, mercatori, spondet, se illi pecunias mutuaturum quotiescumque voluerit, usquedum deveniatur ad summam 30,000 francorum, et sic ineunt contractum quem vocant: *creditum apertum* (*abertura de crédito*). Post 3 menses SIMPLICIUS iam 12,000 francorum summam accepit. Tunc monet illum CHRYSOphilax, ut solvat fenora iam elapsa et insuper 1 % ratione salarii, cum declaratione, quod nisi solvat fenora et salarium novum, ex his efformabitur sors. Ad hoc respondet SIMPLICIUS: se non posse cogi ad solutionem fenorum, nisi post unum annum elapsum, cum nulla conventionne stipulatum fuerit fenoris solutionem ante anni terminum esse faciendam; negat *a fortiori* posse CHRYSOphilactem ex fenoribus post tres menses novum capitale efformare; negat tandem se ullum debere salarium, quod nec stipulatum fuit, nec, prout usurarium, stipulari potuit. Addit SIMPLICIUS quod ad praecavendas ulteriores difficultates non amplius vult in posterum uti promissione mutuandi sibi a CHRYSOphilacte facta. Reponit CHRYSOphilax: licere quidem SIMPLICIO non amplius a se mutuare, minime vero illi permitti ut se eximat ab obligatione solvendi fenora fenorum, et solvendi insuper 300 francos pro salario pecuniarum iuxta promissionem mutuandarum.

HINC:

- QUAER. 1.º *An potuerit CHRYSOphilax efficere ut post tres menses fenora pecuniarum iam mutuatarum novam sortem efformarent fenorum productivam?*
 2.º *An potuerit exigere salarium, et hoc non solum*

(1) Vide versionem hispanicam huius casus ad calcem vol., n. 1232 seq.

*pro 12,000 francorum reapse traditis, sed etiam
pro 30,000 francorum promissis?*

SOLUTIO :

1209. — *Resp. ad 1.um Negative;* quia non solum circa hoc nulla intervenit conventio, sed nulla intervenire potuit; etenim pecuniae traditae reapse mutuatae sunt; pecuniarum autem mutuataram fenora novam sortem efformare non possunt, nisi conventionem speciali aut petitione iudiciaria, post integrum elapsam annum. Annus autem ille computari debet, pro unaquaque summa, a die qua recepta fuit. Nec valeret conventio iuxta quam minus requireretur tempus, ut fenora novam sortem efformarent: non fit enim in praesenti casu sicut in *expensilatione* et *acceptilatione*, ubi unus vel alter potest vicissim debitoris vel creditoris vices gerere; cum autem mutuatarus necessario debitor remaneat, talis conventio ad nihil aliud inserviret, nisi ad augendum fenus supra taxationem legalem. *Gury*, n. 1000.

1210. — *Resp. ad 2.um Affirmative.* Et non solum potuit CHRYSOPHILAX salarium exigere, pro 12,000 fr. reapse traditis, sed pro 30,000 fr. quae tradere promissit; salarium enim illud debetur non propter ipsum mutuum, sed propter antecedentem mutuandi promissionem et ratione curarum quas CHRYSOPHILAX vi istius promissionis adhibuit, ut summam 30,000 fr. semper in promptu haberet, ad satisfaciendum SIMPLICII requisitioni. Nec obstat quod circa illud salarium nulla intervenerit conventio, quia SIMPLICIUS, sola CHRYSOPHILACTIS professione et usibus in commercio receptis, sufficienter monitus est. *Gury*, n. 1001.

CASUS XIII

MUTUUM SIMPLEX A NUMMULARIO FUCATUM (1)

CANDIDUS, mercator, a VULPINO, nummulario, pecuniam mutuandam saepe petit, et in agnitionem debiti chirographa *endosabilia* (*pagarés a la orden*) subscribit; sed VULPINUS CANDIDUM codicibus suis inscribit, non ut simplicem mutuatarium, sed tanquam si cum ipso de *acceptilatione* et *expensilatione* contraxisset (*como si mediase entre ellos cuenta corriente*); proinde sic operatur: si, ex. gr., CANDIDUS petat ab eo 10,000 francorum post sex menses restituenda, subscribendum praebet illi chirographum 10,300 fr., ut possit, elapso termino, exigere non solum sortem, sed etiam fenus sex mensium. Deinde inscribit CANDIDUM in *ex-*

(1) Vide versionem hispanicam huius casus ad calcem, vol., n. 1284 seq.

pensilatione sui codicis, ut debitorem 10,300 francorum, et inscribit pariter in *acceptilatione* (*en el haber*) ut creditorem 9,991 fr. (scilicet creditorem valoris chirographi sub deductione fenoris sex mensium); utramque summam productivam fenorum fingit, ita ut CANDIDUS inveniri possit debitor differentiae inter fenus 10,300 fr. et fenus 9,991 fr. Tribus autem elapsis mensibus, petit illam differentiam, et insuper unum pro centum salarii pro pecunia tradita, declarans quod, nisi id quod petitur immediate solvatur, ex hoc nova sors efformabitur.

HINC:

QUAER. 1.º *Licuitne VULPINO addere in chirographo fenus sorti?*

2.º *Licuitne petere fenus differentiae inter utramque summam, codice suo inscriptam?*

3.º *Licuitne petere salarium pro pecunia tradita?*

3.º *Licuitne facere, ex supradicta differentia, novam sortem post tres menses?*

SOLUTIO:

1211. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Cum enim chirographa non sint fenorum productiva, nisi elapso solutionis termino (*desde el día del protesto*), potuit hoc modo efficere ut pecunia mutuata fenus produceret a die mutui. Attamen videtur circa hoc esse quaedam difficultas, siquidem, cum fenora fingantur esse pars sortis, sequitur quod elapso termino producent fenora, licet pro anno integro non debeantur. Impediretur illud incommodum, si in chirographo tantum exprimeretur sortem vere mutuata esse, cum obligatione ex parte mutuatarii solvendi fenora a die mutui. Sed modus ille in commercio inusitatus difficiliorem redderet chirographorum transmissionem. Quare debitores praesumiendi videntur libenter illud subire damnum ad facilitatem operationum; praesertim cum damnum illud vitare possint, solvendo tempore statuto, aut novum chirographum loco prioris subscribendo. *Gury, n. 1002.*

1212. — *Resp. ad 2.um Negative;* quia, ita procedendo, VULPINUS fecit productivum a die mutui fenus nondum debitum 10,000 fr. Immo fecit etiam productivum fenus illius fenoris; etenim differentia cuius fenoris exigitur, constat: 1.º summa 300 fr., quae est fenus sortis mutuatae, et quae fecte addita fuit sorti, licet non mutuata; 2.º summa 9 fr., quae est fenus istius summae 300 fr. *Gury, n. 1003.*

1213. — *Resp. ad 3.um Negative;* quia nulla praecessit promissio mutuandi, ex qua debuerit VULPINUS in promptu habere pecunias sibi a CANDIDO petitas; proinde nihil aliud intervenit quam simplex mutuum, ratione cuius, praeter taxationem lega-

lem, nihil mutuanti debetur, etiamsi iste sit nummularius. Et stipulatio talis salarii esset omnino usuraria.

Resp. ad 4.um Iam inutilis evadit quaestio, cum ex praecedentibus duabus solutionibus constet, illud non deberi, et a fortiori non posse fenorum productivum esse. *Gury*, n. 1004.

CASUS XIV

DE CENSU VITALITIO

1.º AURELIUS dedit IANUARIO ad censum *vitalitium* mille aureos die prima ianuarii, ita ut primam pensionem percepturus esset anno sequenti, eodem recurrente die. Sed inopinato casu moritur AURELIUS, die prima novembris, in festo Omnium Sanctorum, seu duobus mensibus antequam primus annus compleri potuerit. Heredes eius reclamant a IANUARIO partem pensionis, *pro rata* temporis elapsi. Sed surdo canunt; nam IANUARIUS renuit censum solvere, quia ius ad censum *vitalitium* est *personale*, nec proinde ad heredes transit.

2.º LEONTIA, mulier septuaginta annos nata, et valetudine admodum infirma, timens ne modicum peculium, constans quatuor millibus fr., paulatim deficiat, illud cedit ANNAE ad censum *vitalitium*, 12 pro centum quotannis acceptura. ANNA libentissime contractui consentit, iudicans vetulam mox esse vitae valedicturam. Sed evenit ut LEONTIA ad centum annos vitam produceret; dum ANNA viribus et aetate florens, elapso vix primo anno, mortua est.

HINC:

QUAER. 1.º An IANUARIUS, in primo casu, censum solvere debeat?

2.º An sit iustus contractus inter LEONTIAM et ANNAM, in secundo casu?

SOLUTIO:

1214. — *Resp. ad 1.um* Negant aliqui innixi in ratione a IANUARIO allata, scilicet censum esse *personalem*, et proinde non transire ad heredes. Sed verius *affirmandum est*. — Etenim: 1.º census *vitalitius* est ad alimenta et pensionem vitae; nam pecuniam suam collocans, vult vivere de pensione; ergo equum est ut pensio currat cum proportionem ad vitam quae sustentari debet, et sustentatur a die constituti census. Ergo AURELIUS moriens acquisivit ius ad pensionem pro decem mensibus; porro ius ab eo tunc acquisitum, eo moriente transit ad heredes; ergo, etc.

2.º Pensio *vitalitia* se habet prorsus ut pensio assignata clerico, pro alimentis et sustentatione vitae; nam utraque est *persona-*

lis ad sustentationem, et finitur morte pensionarii, nec habetur ius ad eam, nisi elapso anno: atqui pensio clerici, mortuo pensionario, debetur haeredi pro rata temporis elapsi; ergo...

3.º Si censualista *ordinarius* moriatur intra annum, debetur heredi census pro rata temporis praeteriti; ergo a pari etiamsi moriatur censualista *vitalitius*; nam haec est tantum differentia inter hos census, quod in priore ius remaneat heredi ad sortem, in posteriori nullum ius ad sortem supersit, mortuo censualista. Ergo censualista *vitalitius* non debet esse deterioris conditionis, quam censualista *ordinarius*. Ergo in utroque casu pensio habet eandem temporis divisionem; ergo in utroque casu pensio currit, et obvenit censualistae temporis lapsu. Ergo IANUARIUS, *pro rata* temporis praeteriti, pensionem heredibus AURELII solvere debet. *Lacroix*, n. 1023; *Molina*, etc.

Immo, iure *hisp.-ph.*, omnino certum est solvendum esse censum in casu, cum ex a. 1806 solvendae sint pensiones pro rata temporis quo vixerit ille, cui census *vitalitius* debetur; et praeterea, si statutum esset pensiones solvendas esse per anticipatas solutiones, tunc integra pensio solvi debet, quae respondeat temporis incepto.

1215. — *Resp. ad 2.um Affirmative.* Etenim census *vitalitius* iustus et licitus est, dummodo pro quantitate pensionis habeatur ratio ad aetatem et valetudinem censualistae, ad stirpem, ad pericula quibus exponatur ratione artis vel officii, ad clima regionis qua degere debet, etc. Ex iis enim conici potest numerus annorum, quibus probabiliter vivet iuxta regulam *vitae mediae*, ut aiunt. Tunc igitur, respectu habito ad *capitale*, talis pensio statuenda est, ut in fine dictorum annorum, tum capitale tum eius redditus in pensiones solutas fuerint impensi. Habemus igitur contractum aleatorium, qui iustus est, dummodo servetur aequalitas inter spem lucri et periculum damni. Est autem casui tribuendum quod adhuc per 30 annos vitam produxerit, dum ANNA praematura morte perempta est. Huius igitur heredes cum patientia vetulam sustineant, et promissam pensionem diligenter solvant.

CASUS XV

DE FIDEIUSSIONE

IOFRIDUS villicationem notabilem a RENATO divite gerendam suscepit ea conditione, ut trium millium francorum cautionem praestaret; cum ipse hanc summam non haberet, fratres suos PETRUM et IACOBUM rogavit, ut pro se fideiubere vellent. Quod ipsi,

fratri confidentes, libenter praestiterunt. Verum, successu temporis, IOFRIDUS, nedum villicationem industriose gereret, magnas expensas in convivia, in luxum et domus suae splendorem facere visus est, frustra a fratribus admonitus et correptus. Itaque, cum tempus reddendi rationem villicationis suae advenisset, *inventus est minus habens*, et quidem sex francorum millibus. Quapropter RENATUS hanc summam a duobus IOFRIDI fratribus repetit. Sed interea infelici casu factum est ut unus ex fratribus, IACOBUS scilicet, propriis debitis solvendis impar evaderet.

HINC:

QUAER. 1.º *An duo fratres IOFRIDI teneantur pro eo 6,000 francorum solvere?*

2.º *An unus, deficiente altero, integram cautionem in solidum solvere debeat?*

3.º *An uxor, inscio marito, fideiubere queat?*

SOLUTIO:

1216. — *Resp. ad 1.um* Fratres IOFRIDI debitoris, non tenentur ad omnia eius debita loco ipsius persolvenda, sed tantum ad tria millia francorum. Ratio est, quia fideiussor ad illud tantum obligatur, ad quod nomine debitoris se obligavit: atqui fideiussores nostri se solum obligaverunt ad cautionem trium millium francorum, quia RENATUS maiorem cautionem non postulavit, dum IOFRIDUM in villicationem constituit. Licet igitur IOFRIDUS ipse, contrahendo maiora debita, teneatur ad haec omnia resarcienda. non tamen sequitur quod fideiussores aequaliter teneantur ad totius huius summae compensationem, quia ad id nunquam se obligarunt.

1217. — *Resp. ad 2.um* *Affirm. per se.* Ratio est, quia, quando plures in eadem causa fideiusserunt, singuli *in solidum* tenentur, singuli enim totum rei periculum in se suscipere censentur, si quidem per modum unius spoponderunt: hinc, si creditor contra unum iam egit, et nihil obtinuit, quia, v. gr., solvere nequit, potest ad alium se convertere, et contra eundem agere, ut solvat *in solidum*. *Elbel*, n. 703; *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 1110.

Dixi *per se*, quia haec solutio convenire nequit omnibus casibus. Est enim quam maxime attendendum ad modum, quo fideiussionis contractus initus est.

Iure *hisp.-ph.*, aa. 1831, 1837, nisi contrarium expresse cautum fuerit, si plures in eadem causa fideiusserunt, creditor ab unoquoque debitum *pro rata* tantum exigere potest. Quod si horum aliquis fuerit impotens, vel nonnisi extra Hispaniam (aut *Phil. respective*) conveniri possit, tum alii etiam hanc partem *pro rata* solvent.

1218. — *Resp. ad 3.um* Uxor fideiubere potest de iure naturali,

si bona habeat de quibus disponere possit. Quoad ius positivum, attende ad speciales patriae tuae leges.

Iure *hisp.* (non autem iure forali, nisi in materia commerciali), uxor fideiubere potest quoties bona sua alienare, gravare, aut hypothecae subiicere potest, iuxta dicta supra, n. 945. Nec existit prohibitio antiqui iuris fideiubendi pro marito suo. Cfr. *Alcubilla*, Dicc., v. Contratos civiles, § 4, vol. 4, pag. 482, 483, ed. 6.^a.

CASUS XVI

DE PIGNORE

PHOTINUS, dives mercator, CLEMENTI mutuo gratuito 300 francos ad triennium tribuerat, catena aurea in pignus ab eo recepta. Attamen haec lex constituta fuit, scilicet ut, si CLEMENS, elapso triennio, pignus suum non redimeret, liceret PHOTINO illud iusto pretio vendere. Triennio elapso, CLEMENS de pignore redimendo altum servat silentium. PHOTINUS per annum adhuc exspectat, et, nec comparente tunc debitore, pignus illud 325 francis vendidit. Tandem adstitit CLEMENS, 300 fr. mutuo acceptos referens, pignusque suum repetens. «Pignus autem venditum est, ait PHOTINUS. — Redde igitur pretii excessum, clamat obstupescens debitor; catena enim mea 350 francis valebat, et solum 300 tibi debebam. — Nihil tibi debeo, reponit creditor; catena enim tua nonnisi 325 fr. venit; quare 25 franci mihi supersunt praeter debiti compensationem, quos teneo, per modum census, intuitu quarti anni, quo volvente, pecunia mea invitus carere debui.»

HINC:

QUAER. 1.º *An PHOTINUS iniuste egerit, pignus, non monito CLEMENTE, vendendo?*

2.º *An, intuitu quarti anni quo pecuniis suis caruit, 25 francos retinere potuerit, vel restituere debeat, non quidem 25, sed 50 francos a CLEMENTE repetitos?*

3.º *Quid, si nulla facta fuisset mentio de pignore vendendo, et nihilominus a PHOTINO venditum fuisset?*

SOLUTIO:

1219. — *Resp. ad 1.um* Non iniuste egit PHOTINUS, pignus vendendo iusto pretio, ut supponitur, etiam nulla monitione praemissa, saltem in foro interno. Ratio est, quia CLEMENS fuit in mora culpabili, solutionem differendo; nec erat opus admonitione, quia tempore elapso satis CLEMENS admonebatur. *Gury*, n. 1010.

Resp. ad 2.um 1.º PHOTINUS nihil retinere potest vi ipsius mutui, pro quarto anno, quia nulla conventio de hoc praecessit, neque ullam admonitionem debitori fecit; ergo mutuum gratuitum, ut antea, perseverare censetur. Secus vero dicendum foret, si, elapso tertio anno, PHOTINUS debitorem admonuisset, ut vel mutuum restitueret, vel saltem pro eo fenus retribueret; tunc enim contractus novus iniretur, et iam mutuum non esset amplius gratuitum. — 2.º Etiam, posita admonitione, PHOTINUS retinere non potuisset 25 francos, sed 15 tantum, scilicet ratione taxationis legalis, seu fenoris de quinque pro singulis centenis. — 3.º PHOTINUS non tenetur restituere nisi ratione pretii ex iusta venditione habiti, non vero ratione aestimationis ab ipso debitore factae, quia pretium a venditore acceptum vere iustum supponitur. *Gury, ibid.*

1220. — *Resp. ad 3.um* In hac hypothesisi, adhuc PHOTINUS pignus vendere potuisset, sed tantum praemissa seria admonitione. Ratio est, quia mutuans, elapso contractus termino, non tenetur damnum pati, ut debitorem diu exspectet. Quare, si hic serio admonitus non solvat, in culpabili mora reputabitur. *Elbel, n. 500.*

Iure **hisp.-ph.**, aa. 1858 et 1872, pignus vendi potest elapso contractus termino, sed (in Hispania) coram notario (in **Phil.** instituto iudicio ordinario) et in venditione sub hasta, citato etiam debitore. Quod si pignus semel et iterum in venditionem sub hasta deducatur, et non inveniatur emptor, tunc creditor pignus suum facere potest, ita tamen ut debitum totum extinctum censeatur.

CASUS XVII

DE ASSECURATIONE

1.º MENESIPPUS, ex Anglia merces exspectans, timensque ne in mari pereant, scribit ad GRATIANUM, ut earum specialem curam gerat. Rescribens GRATIANUS se offert ad omne periculum in se suscipiendum, si mille francos sibi solvat. Merces autem decem francorum millibus valebant; ipse vero nonnisi quinque millia possidebat. Merces salvae advectae sunt, et GRATIANUS mille francos a MENESIPPO recepit.

2.º ARMANDUS, pretio cum ANTONIO statuto, suscepit in se rei alicuius transvehendae periculum. Porro sciebat ille talia esse rerum adiuncta, ut nullum prorsus periculum subesset. Sed eius astus alia vice retusus fuit. Etenim, cum alterius rei periculum in se, pro statuto pretio, cum eodem ANTONIO suscepisset, libentissime in id consensum dederat ANTONIUS, quippe qui rem illam iam periisse probe noverat.

HINC :

QUAER. 1.º *Quaenam conditiones requirantur ad contractum assecurationis?*

2.º *An GRATIANUS, in primo casu, mille francos retinere possit, licet ipse omne damnum reparare non potuisset, si merces in itinere periissent?*

3.º *An iusta fuerit duplex assecuratio inter ARMANDUM et ANTONIUM?*

SOLUTIO :

1221. — *Resp. ad 1.um* Conditiones in contractu assecurationis, sunt: 1.º ut pretium sit periculo proportionatum; 2.º ut periculum sit verum et utrique parti aequaliter notum; 3.º ut assecurator habeat unde solvere possit. *S. Alph.*, n. 911; *Gury*, n. 1012.

1222. — *Resp. ad 2.um* 1.º Certum est GRATIANUM graviter peccasse contra iustitiam, suscipiendo in se periculum mercium, quae ex dimidia parte eius fortunam superabant; suscepit enim obligationem quam adimplere non poterat, et sic iniuste adduxit MENESIPPUM ad stipendium assecurationis promittendum. Noluit enim mercator contrahere et mille francos promittere pro assecuratione, nisi quia certo putavit assecuratorem habere unde pretium mercium solvere posset. — 2.º Sed numquid 1,000 francos iuste repetere et retinere valet, vel saltem dimidiam illorum partem, vel nihil? Videtur quod dimidiam partem pretii retinere possit, et nihil amplius (ita etiam *Génicot*, *Casus*, 1, pag. 380), quia in casu naufragii pro dimidia parte damni solvisset, seu totam suam fortunam expendisset; ergo videtur iustum ut dimidiam partem stipendii acquirat. Aliqui dicunt GRATIANUM posse totum pretium retinere, quia in casu infortunii multo plus perdidisset; alii contra contendunt eum nihil posse servare, quia contractus est nullus, cum dimidiam tantum partem mercium assecurare potuisset. *Reuter*, n. 260. Haec de iure naturali. Vide utrum iura locorum privata quidpiam aliud statuunt.

1223. — *Resp. ad 3.um* Iniusta fuit utraque assecuratio in secundo casu relato: 1.º *Prior* quidem iustitia caruit, quia ARMANDUS assecurator sciebat nullum adesse periculum pro merce transvehenda; etenim, si defuit periculum, mercedem accipere non potuit ad rem e periculo salvandam, seu contra periculum assecurandam, cum materia ipsa contractus deficeret. Secus tamen dicendum esset, si assecurator solum ex peritia sua, vel dexterritate, aut singulari industria, vel ob amicos, vel socios, sciat periculum vitare; quia tunc talis securitas, utpote prorsus extraordinaria et industrialis, est ipsi assecuratori physice vel moraliter propria, et proinde pretio aestimabilis est. — 2.º *Posterior* iustitiae adversatur. Ratio est, quia cum ANTONIUS, rei dominus, sciat,

eam rem iam periisse, obligationem ad aliquid impossibile ab assecuratore inscio petit. Ibi quoque materia contractus prorsus deficit, siquidem res non existens assecurari non potest. Ergo in casu est error *substantialis* et *dolus* dans causam contractui; ergo assecurator omnino decipitur; ergo ruit contractus. *Elbel*, n. 714.

Cohaeret ius *hisp.-ph.*, a. 1797, iuxta quod nullus omnino erit contractus et irritus si, tempore quo fuit initus, notum fuerit: a) assecurato, rem iam damnum, de quo contrahitur, subiisse; vel b) assecratori, rem iam fuisse a tali periculo subductam. *Comp.*, n. 1092.

CASUS XVIII

DOMUS ASSECURATA AB IPSO DOMINO, INCENDIO DESTRUCTA

TITIUS domum quandam rusticanam assecuratam habebat pretio mille libellarum. Delegatus autem societatis NAZARIUS suavit Titio ut occulte incendio domum destrueret, promittens solvere ipsi totum pretium, pro quo domus erat assecurata: sic enim, aiebat, omnes videbunt societatem fideliter adimplere quae suis clientibus promittit. Ita factum est, putantes omnes incendium casu accidisse. NAZARIUS imposuit societati plus quam mille illas libellas, sed TITIO tantum solvit mille, quibus hic vix obtinuit ea quae vi incendii amiserat. Nunc autem TITIO anxius est et rem totam confessario exponit.

HINC:

QUAER. An TITIUS teneatur ad restitutionem, quatenus cooperator in consilio iniquo NAZARII?

SOLUTIO:

1224. — *Resp.* Videtur TITIUS in pace relinquendus, quia totum actum esse videtur consentiente societate. Secus non apparet quomodo societas plus solveret quam solvere debebat. Forte solvit quod TITIO erat solvendum et insuper aliquid in favorem NAZARII propter negotii gestionem. Saltem ita bona fide credidit TITIUS, et non sine solido fundamento, nam delegatus ipse hoc ei persuasit. Forte ipsi societati expediebat hoc pacto augere numerum clientium. Si quid peccatum est ex parte NAZARII, hic solus ad totum damnum reparandum tenetur.

CASUS XIX

DE ASSECURATIONE VITAE 1.º

TITIUS et CAIUS, fratres, vitam suam assecurarunt, reticentes quod tum pater eorum tum amita phthisi mortui fuerant. SEM-

PRONIUS vero medicus, cum multis distineretur occupationibus, omisso examine, ex quo facile cognoscere potuisset utrumque fratrem phthisi etiam infectum esse, testimonium de optima eorum valetudine dedit, ab his deceptus. Post quatuor annos revera phthisi occubuit TITUS sibi assistente SEMPRONIO, qui hac occasione rem totam cognovit. CAIUS vero per id fere temporis casu, excitato nempe repentino incendio, extinctus est. Quare nescit SEMPRONIUS utrum debeat monere heredes TITII et CAII de restitutione societati assecurationis facienda, an vero ipse restituere debeat, et quantum; cum non audeat societati significare suam incuriam praeteritam, qua deceptus, societatem decepit.

HINC:

QUAER. 1.º *Quid dicendum est de contractu assecurationis vitae, deque eius iustitia?*

2.º *Quid de clausulis sanatoriis ac poenalibus?*

3.º *Quaenam sit obligatio restitutionis propter reticentiam quarundam circumstantiarum?*

4.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

1225. — *Resp. ad 1.um* Assecuratio vitae est contractus quo unus se obligat ad solvendam singulis annis quoad vixerit determinatam pensionem (*prima*), et alter se obligat ad certam pecuniae summam post mortem illius heredibus solvendam.

Huic contractui principali alii aliquando accessorii accedere solent, vi quorum plures optiones assecurato conceduntur, ut ius mutuam pecuniam a societate petendi, rescindendi contractum, et cetera.

Ad liceitatem contractus requiritur iusta proportio inter pensionem solvendam et quantitatem quae post mortem heredibus obvenire debet.

Ut haec proportio determinari queat, attendenda sunt ea omnia de quibus diximus supra (n. 1215) dum sermo fuit de censu vitalitio, cui contractus hic similis est, licet ratione inversa procedat.

Igitur habita ratione aetatis assecurati, eiusque sanitatis, stirpis, periculorum (quibus exponatur ratione artis, muneris vel officii), etc., coniiciendus est numerus annorum, quibus probabiliter ipse adhuc sit victurus; et talis pensio statuenda erit ut in fine vitae sic probabiliter coniectae summa pensionum solvendarum cum redditibus aequet capitale ab assecuratore solvendum.

Unde si assecuratus plus vivat, quam probabiliter putabatur, commodum assecurator percipiet; secus vero, si ille praemature decedat.

Assecuratus sincere respondere debet interrogationibus assecurantis quoad sanitatem aliaque pericula mortis maturioris. Ille

vero qui assecurationem praebet, habere debet unde solvat quantitatem debitam, nec circumvenire potest assecuratum iniquis conditionibus, quas forte hic plene cognoscere nequeat.

1226. — *Resp. ad 2.um* Generatim hic contractus semper initur cum societate aliqua assecurationis.

Per se nullus et irritus est huiusmodi contractus quoties sive scienter sive ignoranter reticetur aliquid, quo cognito contractus initus non fuisset. Attamen inter Societates assecurationis plures sunt (v. gr. *El Banco Vitalicio de España*) quae in ipso contractu clausulam sanatoriam includunt, vi cuius, post *quinquennium* a contractu inito, firmum habent contractum, quamvis forte assecuratus eas deceperit in declarationibus praestitis; aliae eandem firmitatem concedunt post primum annum (v. gr. *La Equitativa de los Estados Unidos*); immo nec desunt quae firmum iam ab initio volunt haberi contractum (v. gr. *Societas New-York*). Igitur his in casibus qui mentitur peccat; sed postquam societas firmum vult haberi contractum, ille ad restitutionem non tenetur. Ita *Lehmk.*, Casus, 1, n. 919; *Génicot*, 1, n. 658.

Immo *Noldin*, De praecept., n. 620, ait: Validus censi debet contractus, si defectus notabilis sanitatis tum assecurandum tum medicum latebat; pericula enim vitae, quae ex causis omnino ignotis oriuntur, societas in se suscipere debet.

1227. — Praeter clausulam sanatoriam, solet esse alia poenalis in ipsa *poli* (*póliza*), vi cuius, si fraus deprehendatur ante tempus pro sanatione statutum, contractus habetur nullus, et assecuratus amittet omnes pensiones iam solutas, easque sibi adiudicat societas.

Ut haec clausula iusta sit, opus est ut poena non imponatur nisi illi qui *fraudulenter* celavit rem magni momenti. Non autem a) si ex oblivione omiserit rem gravem; nec b) si res non manifestata, sit levis momenti pro contractu ineundo; at etiam in utroque hoc casu licite poterit societas rescindere contractum, ita ut restituat pensiones, praeter id quod requiratur ad indemnitatem pro expensis factis.

1228. — *Resp. ad 3.um* Communiter similes contractus non perficiuntur nisi postquam medicus, nomine et expensis societatis, assecurandum examinet, et de illius valetudine testimonium dicat. Igitur medicus tenetur de damnis erga societatem, si falsum testimonium dixerit, vel non examinet clientem, etc. Quod si assecuratus medicum corrumperet, tenetur etiam de damnis erga societatem; et, ut videtur, contractus in hoc casu non convalidatur neque per clausulam illam sanatoriam post annum vel *quinquennium*, etc.

Quando aliquid reticatum est ab assecurato, et contractus lapsu

temporis non est firmatus per clausulam sanatoriam, cum distinctione respondendum est: Si a societate nullitas invocetur, post sententiam iudicis nullitati standum erit. Si non invocetur, stare poterit quis validitati, cum onere tamen reparandi damna societati *efficaciter* illata. Quare si mors revera praemature contingat propter causam celatam, pensiones augendae sunt in ea mensura iuxta quam initus esset contractus, si causa illa manifestata fuisset. Si vero circumstantia celata nullo modo in morte de facto influxerit, nullum damnum erit reparandum. Ita *Lehmke.*, Casus, 1, n. 922.

Attamen *P. Génicot* contractum dicit esse omnino nullum et irritum, quoties, sive bona sive mala fide, reticita circumstantia fuerit, qua notabiliter minuatur probabilitas vitae assecurandi: hoc enim in casu dicit adesse errorem substantialem, quia assecurator, veritate cognita, contractum inire noluisset. Quare, iuxta ipsum, heredes capitale acceptum societati restituere debent, deductis pensionibus solutis: immo etiam societatem indemnem servare debent pro expensis factis in contractu ineundo, si mala fides intercesserit. Si vero circumstantia, quae reticetur, non ita graviter in sanitatem influat, dicit validum haberi posse contractum, ita tamen ut pensiones occulte augeantur pro mensura qua a societate auctae fuissent, si cognita illa circumstantia fuerit; et hoc quamvis de facto in mortem talis circumstantia non influxerit.

Sententia *P. Génicot* conformior videtur cum doctrina generali de contractibus: attamen in subiecta materia non videtur improbabilis sententia *P. Lehmkühl*; non solum quia societas per examen a medico institutum non parum securitatis capere potest, sed maxime quia reservat sibi ius puniendi fraudem detectam, tam rescindendo contractum, quam adiudicando sibi pensiones iam solutas: unde videtur quod alia pars poterit etiam, quasi in compensationem, habere commodum quod ex firmitate contractus illi assignat *P. Lehmkühl*. Igitur, si probabiliter potest sustineri firmitas contractus, quamvis subiecta rescissioni, non adest obligatio restitutionis, nisi pro damno de facto *efficaciter* illato.

1229. — *Resp. ad 4.um* Si contractus vi clausulae sanatoriae omnino firmus iam evasit, heredes *TITII* et *CAII* ad nihil tenentur, cum medicum non corruerint. *SEMPRONIUS* vero debet impri-
mis restituere stipendium perceptum pro utroque examine non peracto. Praeterea tenetur in casu societatem servare indemnem quoad contractum cum *TITIO*, non vero quoad alium cum *CAIO* initum. Ratio est, quia deceptio efficaciter in damnum influxit in primo casu, non autem in secundo.

Si vero contractus adhuc omnino firmus per clausulam sanatoriam effectus non erat, tunc nec heredes nec *SEMPRONIUS* te-

nentur damnum aliquod reparare pro contractu cum CAIO inito. At heredes TITII tenentur ad restitutionem erga societatem, augendo pensiones in ea proportionem qua petita fuissent a societate, si tales circumstantiae cognitae illi fuissent. Quod si heredes id non faciant, SEMPRONIUS facere debet. Ratio est eadem, scilicet quia deceptio efficaciter non influxit in contractu cum CAIO inito: CAIUS enim eodem modo et tempore mortuus esset, etiamsi nulla phthisi fuisset infectus. At in contractu cum TITIO, deceptio damnum de facto efficaciter intulit.

CASUS XX

DE ASSECURATIONE VITAE 2.º

BERTHA, vidua, cum iam, ut videtur, esset phthisi infecta, contractum assecurationis vitae inivit cum quadam societate, pro valore 15,000 aureorum, peracta a societatis medico clientis inspectione. Ante id temporis iam aliqui medici ipsam examini subiecerant de mandato fratris ipsius, cui significarunt, BERTHAM phthisi incipienti laborare. Frater id BERTHAÆ aperte non dixit: monuit tamen ut suam valetudinem diligenter curaret, quod haec bona non esset. BERTHA vero postea iactabat suam valetudinem non ita attritam esse, ut frater dicebat, quia contractum assecurationis inivi, aiebat, quin medicus societatis aliquid opponeret. At BERTHA revera morte ob phthisim correpta est undecim mensibus cum dimidio post initum contractum assecurationis, pro quo semel tantum praemium annuum solverat.

Inter clausulas quae in *poli* leguntur hae ad rem faciunt:

«1.ª Esta póliza está exenta de restricciones respecto de la ocupación, residencia, viajes, causa, época y lugar del fallecimiento del asegurado.

»2.ª Esta póliza sólo surtirá todos sus efectos, si se ha satisfecho la primera prima estipulada a la Compañía, si ésta la ha aceptado, y si el asegurado está vivo y en buen estado de salud al pago del primer recibo.

»3.ª Quedará anulado de derecho el seguro en el primer año, si deja de satisfacerse una prima en los 30 días después de su vencimiento. Disfrutará de las ventajas de no caducidad, toda póliza que haya estado en vigor durante un año entero; pero de ser rescindida durante el primer año, ninguna de aquéllas le será concedida.»

BERTHAÆ heredes anxii sunt et nesciunt an licite possint exigere a Societate executionem contractus et solutionem 15,000 aureorum.

HINC :

QUAER. 1.º *An contractus BERTHAЕ fuerit validus ac licitus?*
2.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO :

1230. — *Resp. ad 1.um* Si BERTHA processisset mala fide, i. e. conscia fuisset suae infirmitatis et hanc dolose occultasset, contractus non modo illicitus sed etiam nullus et irritus esset. Quia clausula sanatoria quae est in *poli* nullitatem non sanat nisi post primum annum, et BERTHA mortua est ante annum completum. Verum si BERTHA, ut videtur, suam ignorabat infirmitatem et bona fide usa est, contractus fuit licitus, et saltem probabiliter etiam validus. BERTHA enim solvit praemium primi anni, et dum solvit viva erat, et dicendum videtur eam fuisse pro subiecta materia in bono valetudinis statu, secus medicus societatis contractum denunciasset. Quod non fecit. Gravior quidem difficultas petitur ex clausula 2.^a *polis*, quae ad validitatem omnino exigit ut cliens sit in bono valetudinis statu tempore quo solvere debet primum praemium. Sed quae in *poli* dicuntur de *bono valetudinis statu* sunt valde relativa et satis ambigua, et videtur sufficere quod bona fide procedatur tum ex parte clientis tum ex parte medici societatis, et hic iudicet valetudinem esse relative bonam pro subiecta materia. Agitur enim de contractu aleatorio.

1231. — *Dices:* BERTHA revera phthisi infecta erat dum inivit contractum, ut constat ex medico examine, facto de mandato fratris, et consequenter contractus nullus est, quia adest error substantialis. — *Resp.* Validum censendum esse contractum quoties defectus sanitatis tum assecurandum tum medicum latebat. Tunc enim censendum est societatem pericula in se suscepisse, quae ex causis omnino ignotis oriuntur. *Noldin*, De praeceptis, n. 620. — In casu censendum est BERTHAM bona fide processisse, ut patet ex ipsius verbis, vel saltem heredibus contrarium non constat. Immo nec constat ipsam non dixisse medico quid alii de sua valetudine sentirent, nec quod medicus indicia phthisis probabilia non viderit. Forte vidit et pensionem iam auxit prout talia indicia expostulabant, quae forte huiusmodi erant ut mortem iam instantem non denunciarent, sed quae cum vita diuturniore bene componi possent.

1232. — *Resp. ad 2.um* Heredes BERTHAЕ a societate summam 15,000 aureorum petere et servare possunt, dummodo eis non constet de mala fide BERTHAЕ nec sententia iudicis intercesserit annullans contractum.

CASUS XXI

CENSUS

SEMPRONIUS volens favere DIDACO, amico suo, statuit in suo testamento ut, si DIDACUS vellet emere praedium magnum rusticum ipsius SEMPRONII, quod DIDACUS conductum habebat, posset illud obtinere pretio 50,000 libellarum. Valor autem erat longe superior. Praedium vero gravatum erat pensione dominicali quinquaginta libellarum singulis annis solvendarum CAMILLO, qui consequenter ius habebat *retractus*, vi cuius poterat acquirere illud praedium pretio ab alio emptore oblato vel soluto. Unde testamenti exsecutores, ut praedium posset pervenire ad DIDACUM pretio statuto, et sic adimpleretur voluntas testatoris, et DIDACUS non careret beneficio sibi a SEMPRONIO statuto, voluerunt emere a CAMILLO illud ius retractus. Sed hic, ex quo intellexit quodnam esset pretium solvendum pro illo praedio amplissimo emendo, postulavit pro iure retractus pretium valde immoderatum, et tandem aliquando conventum est pretium 5,000 libellarum, adhuc remanente gravamine pensionis.

HINC :

QUAER. 1.º *Quid sit ius retractus?*

2.º *Quis tenetur solvere illam pecuniae quantitatem?*

3.º *An, in casu, CAMILLUS iure retractus potuisset excludere DIDACUM a possessione praedii, illudque sibi acquirere pretio 50,000 libellarum?*

4.º *Quid, si ipse DIDACUS propria auctoritate emisset illud ius retractus?*

SOLUTIO :

1233. — *Resp. ad 1.um* Retractus est facultas alicui competens, sive a iure sive ex contractu, vi cuius, in casu quo res denuo vendatur, eam prae quovis alio acquirere potest, soluto eodem pretio quod primus emptor dederat vel obtulerat, et refusis expensis iam a primo emptore factis. Cfr. Cod. hisp.-phil., aa. 1507 seq., 1521 seq. — N. B. Codex civ. quoad ea quae ad ius retractus attinent, viget quoque in *Cathal.* Sent. Trib. Supr. 2 mart. 1908 (*Alcubilla*, App. 1909, pag. 321). *Comp.*, n. 684, nota. Cfr. etiam. n. 1080.

1234. — *Resp. ad 2.um* Certum est DIDACUM teneri saltem ad solvendum id in quo praedium, iudicio peritorum, effectum sit melius. Ius enim retractus separari potest ab ipsa pensione, et est veluti praedii servitus; libertas ab illa servitute est pretio aestimabilis. Unde si DIDACUS, iam factus dominus praedii gravati tali

iure retractus, vellet illud vendere, minori pretio venderet quam si fuisset liberum a tali iure. Iam vero tota haec libertas cedit in favorem DIDACI, ultra id quod ei voluit legare SEMPRONIUS. Ergo DIDACUS id solvere tenetur, quia effectus est ditior, nempe illi datur pretio 50,000 libellarum plus quam ei legavit SEMPRONIUS. Quinam sit valor huius libertatis periti iudicare debent.

Reliquum ex asse hereditario solvi debet, quia testator voluit ut DIDACUS praedium obtineret gravatum pensione et consequenti iure retractus, solis 50,000 libellis. Quod si cum aliqua imprudentia processerunt exsecutores, non videntur ipsi teneri ad solvendum quidquam ex proprio peculio, quia munus exsecutoris, quod gratuitum est, non debet ipsis esse gravosum: «Officium suum nemini debet esse damnosum».

1235. — *Resp. ad 3.um* Negative respondendum videtur, quia non agitur de pura emptione, sed de emptione mixta donatione. Unde si SEMPRONIUS gratis dedisset praedium DIDACO, certe CAMILLUS non posset exigere ut iure retractus sibi gratis praedium cederet DIDACUS. Ergo ex qua parte in illo pretio habetur donatio gratuita, talem donationem CAMILLUS non acquirit iure retractus. Ergo vel in tali casu nullo modo admitteretur ius retractus, aut CAMILLUS cogeretur ad solvendum totum valorem praedii, iudicio prudentium, ita ut quod excedat quantitatem 50,000 libellarum, id totum cederet in favorem DIDACI; 50,000 autem libellae cederent in favorem assis hereditarii.

1236. — Et forte totum negotium simplicius fuisset expeditum vendendo praedium DIDACO, *pretio iusto summo*; et postea, alio actu et quidem documento publico (significando hoc fieri ne fraudetur voluntas testatoris), DIDACO ipsi dare differentiam inter illud pretium summum et 50,000 libellarum. Tunc CAMILLUS nolisset uti iure retractus. Quod si voluisset, tota illa differentia cederet in favorem DIDACI. Et in omni casu DIDACUS obtinuisset favorem iuxta mentem testatoris. Etenim «licet interdum subtilitas iuris refragari videatur, voluntas testatoris ex aequo et bono tuebitur» (Lib. 28, tit. 3), L. 17 ff. *de Iniust. rupt.*

Hoc pacto voluntas testatoris plenum effectum habuisset, et nec CAMILLUS nec qui eum impellebant utilitatem ullam sua quasi fraude obtinuissent. Nam «in testamentis praecipue spectanda servandaque est testatoris voluntas» (Lib. 32), L. 11, § 9 ff. *de Legat.*

1237. — *Resp. ad 4.um* Tunc totum ipse solvere deberet, quia in proprium commodum ipse egit.

CASUS XXII

HYPOTHECA

1.º EUSEBIUS, heres GASPARIS factus, cum animadvertisset hereditatem multis debitis gravari, eam acceptare noluit, nisi sub beneficio legalis inventarii, ita ut ultra vires hereditatis debita solvere cogi non posset. Accepta autem hereditate, variis creditoribus chirographariis ex integro satisfecit. Postea vero accedenti HILARIO, creditori hypothecario, et debitum repetenti: «Tardius venis, amice, ait, iam exhausta est tota GASPARIS hereditas in aliis creditoribus debita solvendo. — Pessime egisti, ait HILARIUS, mihi creditori *hypothecario* ius praelationis debebatur; itaque propriis bonis respondere debes».

2.º BARBERINUS et BARBERIUS, creditores ANTONII, in omnia eius bona hypothecam acceperant; FLORUS et FLORINUS tantum chirographum, debiti sui probandi gratia, tenebant. Mortuo ANTONIO, PHILO eius heres institutus, inscia debitorum quantitate, seclusoque inventario, adit hereditatem. Accedunt statim duo creditores hypothecarii, solutionem debitorum repetentes. Sed, exhausta iam tota hereditate, non plenam adhuc obtinent satisfactionem. Hinc debita superflua, iure praelationis, ante creditores chirographarios ex bonis heredis propriis sibi persolvi postulant.

HINC :

QUAER. 1.º An EUSEBIUS, in primo casu, HILARIO ex propriis bonis satisfacere debeat?

2.º An heredes hypothecarii, in secundo casu, sint alii iure potiores, non solum quoad bona defuncti hypothecarii, sed etiam quoad bona heredis?

3.º An heres, omissio inventario, teneatur ex propriis bonis creditoribus satisfacere etiam in foro conscientiae?

SOLUTIO :

1238. — *Resp. ad 1.um* EUSEBIUS ab initio prudenter egerat, hereditatem GASPARIS sub beneficio tantum inventarii legalis acceptando, ne forte ad debita ultra vires hereditatis solvenda cogeretur. Sed quare vir ille prudens ac solers adeo tardus ocius evasit, ut creditoribus primum obviis satisfaceret, quin inquireret num alii creditores potiores, seu *privilegiati*, vel *hypothecarii*, forte adessent? Nunc igitur quomodo HILARIUS argumentis responderet? Huiusmodi argumenta non verbis sed nummis solvuntur. Ergo ex bonis propriis huic creditori hypothecario satisfacere debet, cum *ius strictum praelationis* habuerit, saltem in foro ex-

terno. In foro autem interno non erit urgendus, si reapse culpa gravi theologia caruerit. *Gury*, n. 1015.

1239. — *Resp. ad 2.um* Heredes hypothecarii non sunt aliis creditoribus iure potiores, nisi ratione hypothecae. Ergo, exhausta hereditate quae hypotheca gravatur, iure praelationis non amplius potiuntur, quia iam periit privilegii titulus. Ergo haud secus ac alii creditores habendi sunt. *Gury*, n. 1016.

Resp. ad 3.um Heres, qui, omisso legali inventario, adit hereditatem, tenetur quidem in foro externo solvere debita testatoris ex propriis bonis, si hereditas accepta non sufficiat. — *Probabilius* vero ad hoc in foro conscientiae non tenetur, quia obligari nequit de iure naturali ad solvenda debita testatoris, nisi in quantum beneficium ab eo accepit. Ergo, si debita vires hereditatis superant, ea exhausta, ad nihil amplius tenetur. *Gury*, ibid. *Comp.*, nn. 972 et 1088.

CASUS XXIII

VALOR HYPOTHECAE

TITIVS, anno 1867, SEMPRONIO bis mille pesetas mutuo dedit, qui scriptura privata debitum agnovit in eaque consignavit se pro tali debito hypothecae subiicere omnia sua bona et signanter domum propriam, quam inhabitabat. SEMPRONIUS in exteris nationes se contulit, sed eius administrator per plures annos fenus pecuniae solvit. Moritur TITIVS et in testamento decrevit creditum contra SEMPRONIUM esse pro Missis impendendum. Testamenti autem exsecutor capitale reclamavit cum fenore nondum soluto, sed interea SEMPRONIUS debitis obrutus omnia sua bona sine ullo gravamine vendiderat CAIO, cui multo plura debebat.

HINC:

QUAER. *An CAIVS ratione hypothecae in favorem TITII teneatur solvere illud capitale cum fenore nondum soluto?*

SOLUTIO:

1240. — *Resp. Negative*, nam illa hypotheca fuit omnino privata, quin inscripta unquam fuerit in Regesto proprietatis. Hypotheca autem conventionalis nihil valet nisi constituatur scriptura publica et inscribatur in Regesto proprietatis (a. 146 Leg. Hypoth.). Idque iam vigeat anno 1861, scriptura autem TITII et SEMPRONII signata fuit anno 1867. Ergo credita TITII nullam praelationem habuerunt contra credita CAII, qui, dum bona SEMPRONII acquisivit, nihil fecit nisi obtinere partem eorum quae sibi debebantur. Ergo ad nihil tenetur erga TITIVM. Quod autem bona illa TITII

sint destinata Missis celebrandis non mutat crediti naturam. *Comp.*, nn. 1088, 684, IV, 844, 846.

CASUS XXIV

DE ALIENATIONE BONORUM ECCLESIASTICORUM 1.º

TIRIUS, Episcopus, ut amplificaret quandam ecclesiam, de consulto Consilii dioeceseani administrationis ad mentem § 2, can. 1532, permisit alienationem nonnullorum donariorum votivorum (*ex votos*), quæ sacram iconem in eadem ecclesia præcipua veneratione fidelium honoratam exornabant, usque ad summam libellarum quinque millia erogandam in causam expressam.

In eundem finem permisit alienationem cuiusdam tabellae valoris octingentarum libellarum.

Immo etiam facultatem concessit alienandi prædium quoddam rusticum, cuius pretium erat 40,000 libellarum italicarum, nec existimavit in casu recurrendum esse ad Sedem Apostolicam, eo quod valor libellæ italicæ hodie valde sit imminutus et summa 40,000 libellarum italicarum valde distet v. gr. a summa 30,000 libellarum hispanicarum.

HINC :

QUAER. 1.º *Quæ conditiones requirantur ad alienationem rerum ecclesiasticarum?*

2.º *A quo sit venia obtinenda, ut alienatio valida sit?*

3.º *Quomodo summae libellarum in Codice statuta computandæ sint?*

4.º *An Episcopus permittere potuerit ut pretium ex alienationibus perceptum non collocetur in syngraphis aliave re frugifera?*

5.º *Quid ad singulos casus?*

SOLUTIO :

1241. — *Resp. ad 1.º* Ad alienandas res ecclesiasticas immobiles, aut mobiles quæ *servando servari* possunt, requiritur: 1.º aestimatio rei a probis peritis scripto facta; 2.º *iusta causa*, id est *urgens necessitas*, vel evidens *utilitas* Ecclesiae, vel *pietas*; 3.º *licitia* legitimi Superioris, sine qua **alienatio invalida est** (can. 1530, § 1); 4.º ne aliae omittantur opportuna cautela, ab ipsomet Superiore pro diversis adiunctis praescribendae, ut Ecclesiae damnum vitetur (*ibid.*, § 2).

Res alienari minore pretio non debet, quam quod in aestimatione a peritis indicatur. Alienatio, fieri si potest, per publicam licitationem facienda est, aut saltem nota reddenda, nisi aliud cir-

cumstantiae suadeant, et res ei concedenda est qui omnibus perpensis plus obtulerit (can. 1531, §§ 1, 2). Pecunia ex alienatione percepta caute, tuto et utiliter in commodum Ecclesiae collocanda est (ibid., § 3).

1242. — *Resp. ad 2.um* A Sede Apostolica, si igitur: a) de rebus quae valorem excedunt triginta millium libellarum seu francorum (*pesetas* apud nos), aut de rebus pretiosis (can. 1532, § 1); aut b) de locatione cuius valor (seu annua solutio) excedat triginta millia libellarum et quae sit ultra novennium (can. 1541, § 2, 1.º).

N. B. Donaria votiva alienari non possunt, quicumque sit eorum valor, sine beneplacito Apostolicae Sedis (S. C. Conc., 12 iul. 1919: *Acta*, XI, pag. 419).

Ab *Ordinario loci* in aliis casibus, in quibus tamen requiritur consensus eorum quorum interest. At requiritur etiam *consensus* tum *Capituli* cathedralis, tum *Consilii* administrationis: a) si agitur de rebus quorum pretium aut redditus annuus continetur intra mille libellas et triginta millia libellarum seu francorum, et locatio sit ultra novennium; b) si locatio excedit triginta millia libellarum, sed non est ultra novennium. — Sed satis est *audire* Consilium administrationis: a) si agitur de rebus quarum pretium vel annua locatio ultra novennium valorem non excedunt mille libellarum; b) si redditus annuus locationis, quae non sit ultra novennium, excedit mille libellas, non autem triginta millia attingit (can. 1532, §§ 2, 3; can. 1541, § 2).

Si res minimi momenti est, potest eam Episcopus alienare, etiam non audito administrationis Consilio (can. 1532, § 2). — Locatio quae non excedat mille libellas annuas et non sit ultra novennium, fieri potest a legitimis administratoribus, monito Ordinario (can. 1541, § 2, 3.º).

1243. — *Resp. ad 3.um* Ad computandam hanc summam in moneta respectivae nationis attendendum est tantum ad valorem fixum seu nominalem utriusque monetae usualis, non ad monetam auream neque ad fluctuationem cambii, sed supponendo cambium publicum fieri sine ullo praemio seu ad *parem* valorem, ut dicunt.

1244. — *Resp. ad 4.um* Certe pecunia ex alienatione percepta caute, tuto et utiliter in commodum Ecclesiae collocanda est, idque valet etiam pro alienationibus legitime factis auctoritate Ordinarii. Iam vero in animadversionibus Secretarii S. C. Conc. in causa diei 12 iul. 1919, vis huius § 3, can. 1531 ita explicatur: «Pecunia retracta non statim erogari valet in usus etiam pios et necessarios, sed immo conservanda est *ad fructum*; ut ergo erogetur seu consummatur, licet ad amplificandam ecclesiam, ut in casu factum est, necessaria est semper Apostolicae Sedis licentia, seu dispensatio super obligatione hac, quam data lex in laudato

canone perspicue et explicitè, nullaque concessa exceptione, imponitur». *Acta*, XI, pag. 418.

Verum cum alienatio fieri possit et debeat ex causa iusta, id est ex causa urgentis *necessitatis* vel evidentis utilitatis Ecclesiae, vel ex pietate, probabile saltem est, si v. gr. ad urgentem et extraordinariam reparationem ecclesiae paroecialis quae in ruinam vergat, necesse sit alienare praedium aliquod ipsius ecclesiae paroecialis proprium, cuius valor non pertingat ad 30,000 libellas, quod Episcopus sicut permittere potest alienationem ita etiam potest permittere ut pecunia ex tali alienatione percepta in praedictam reparationem impendatur: necessitas enim talis reparationis legitimam reddit alienationem ex auctoritate Ordinarii pro tali reparatione, ergo eadem necessitas legitimam reddit ex eadem auctoritate Ordinarii inversionem pecuniae pro ipsa reparatione. Supponitur ecclesiam paroecialem non habere aliunde modum occurrendi necessariae reparationi sine alienatione (1).

Quod si in casu valor praedii alienandi excedat summam 30,000 libellarum, cum exponitur Sedi Apostolicae causa quae necessariam reddit alienationem, reparationem scilicet templi paroecialis, eo ipso quod Sancta Sedes alienationem probat, similiter necessariam pecuniae inversionem probat. In utroque casu pecunia percepta caute, tuto et utiliter in commodum ecclesiae censetur collocata.

1245. — *Resp. ad 5.um* Alienatio donariorum votivorum fuit nulla et irrita ob defectum veniae a S. Sede obtinendae. Alienatio illius tabellae per se valida esse videtur, quia saltem probabiliter res non habendae sunt uti pretiosae, si valorem mille libellarum non attingant. Alienatio illius praedii etiam nulla et irrita est, ut patet ex dictis, eo quod superet valorem 30,000 libellarum ideoque opus sit licentia Apostolicae Sedis, quae nec obtenta fuit, immo nec petita.

CASUS XXV

DE ALIENATIONE BONORUM ECCLESIASTICORUM 2.º

TITUS apud Gubernium redemit census quod adnexum habebat onus celebrandi quotannis triginta Missas. Nunc Ordinarius

(1) Id significari videtur a Cardinali Gasparri hoc responso 17 febr. 1920 ad Ep. Auriensem directam: «Ad dubium ab Amplitudine Tua propositum, nempe: Utrum ad normam canonis 1531, § 3, pecunia ex alienatione rerum ecclesiasticarum percepta, tota collocanda sit in syngraphis, aliave re frugifera; an vero impendi etiam possit ad extraordinariam refectionem domus paroecialis, vel ad comparandam rem aliam, ex. gr. suppellectilia sacra necessaria vel valde convenientia: infrascriptus Emmus. Commis-sionis Praeses respondet:

Negative ad primam partem; *affirmative* ad secundam, servato tamen can. 1,530, § 1, n. 2, et can. 1477, § 2». *Ilustración del Clero*, 1920, pag. 194.

loci exigit a TITIO solutionem pensionum, aut redemptionem apud ipsum. TITIVS autem putat se ad nihil teneri: 1.º quia bona fide processit; 2.º quia redemptio illa iam a quadraginta annis facta fuit, et videtur praescripsisse.

HINC:

QUAER. 1.º *An et quatenus redemptioni subsint census in favorem Ecclesiae, aut causae piae?*

2.º *An onera Missarum subsint praescriptioni?*

3.º *Quid ad casum?*

SOLUTIO:

1246. — *Resp. ad 1.um* Ex iure concordato in Hispania onera Missarum, anniversariorum, festorum, etc., super bonis privatorum imposita, item *census* ad haec onera sublevanda destinati, excipiuntur a commutatione cum Gubernio facienda. Haec omnia redimi possunt, sed apud Ordinarium tantum, non apud Gubernium; nec computantur in Ecclesiae dotatione a Gubernio supplenda. Census vero ad Ecclesiam pertinentes et qui non habent adnexa onera Missarum, etc., subiiciuntur commutationi; redimi debent apud Gubernium, et computantur in dotatione Ecclesiae assignata. **Comp.**, n. 699, 5.º.

1247. — *Resp. ad 2.um Neg.* Id aperte constat ex can. 1509, in quo legimus: «Praescriptioni obnoxia non sunt:... eleemosynae et *onera Missarum*». Etenim praescriptio vim non habet nisi fundetur in lege positiva quae lata sit a competente auctoritate. Onera autem Missarum subiiciuntur auctoritati ecclesiasticae, quae nullam legem tulit in qua talis praescriptio inniti possit, immo Ecclesia talia onera ab omni praescriptione expresse exclusit. Ergo onera Missarum nunquam praescribere poterunt.

1248. — *Resp. ad 3.um* In casu TITIVS poterit reclamationem instituere contra Gubernium et petere restitutionem pensionis solutae. Necesse tamen est ut se componat cum Ordinario loci, qui, omnibus perpensis, statuet quod iustum sit, cum loci Ordinarius a Sede Apostolica facultatem habeat aequas reductiones faciendi. Ipse Ordinarius poterit facilius quam TITIVS reclamare contra Gubernium, dummodo TITIVS necessaria documenta suppeditet.

Praescriptione nullo modo iuvare poterit TITIVS, ut ex dictis patet. Quod autem bona fide processerit, eum liberat a peccato toto tempore quo in bona fide versatus est, sed non efficit ut debito iustitiae satisfecerit; sicut debito iustitiae non satisfaceret TITIVS, si, quod ex iustitia debet SEMPRONIO, solveret bona fide CAIO, cui nihil debebat.

CASUS XXVI

EMPTOR BONORUM QUAE PUTABANTUR AD ECCLESIAM PERTINERE

TIBURTIUS praedium rusticum emit, quod putabatur pertinere ad Ecclesiam. Haec praesumptio fundata erat in eo quod per plures annos aliqui sacerdotes percipiebant redditus illius praedii, etsi iam a pluribus annis possidebatur a NAZARIO, qui nihil solvebat Ecclesiae. NAZARIUS denunciatus est quasi possidens absque iure praedium ecclesiasticum. Tunc Gubernium, nemine reclamante, praedium vendidit quasi in publica auctione, revera semiocculte, ut illud emeret TIBURTIUS, multo infra infimum pretium. Post aliquot annos TIBURTIUS anxius erat quasi fraudasset Statum quingentis libellis. Confessarius ei significavit ut per eleemosynas in pauperes quantitatem illam paulatim restitueret, quem in finem iam multas eleemosynas fecit. Alii dixerunt ut eleemosynas tribueret pro reparanda ecclesia cui pertinuisse putabatur praedium, et pro hac reparatione dedit bis centum pesetas. Alii putabant posse fieri restitutio per bullas compositionis, et hunc in finem TIBURTIUS ad Episcopum recursum habuit, qui respondit ante omnia opus esse investigare an praedium pertineat ad Ecclesiam. Investigationem fecit parochus ad cuius ecclesiam pertinuisse illud praedium putabatur. Sed nihil omnino invenire potuit. Episcopus rem totam reliquit iudicio TIBURTII.

HINC :

QUAER. 1.º An TIBURTIUS *plures investigationes peragere debeat?*

2.º An TIBURTIUS *ecclesiae, ad quam pertinuisse praedium fertur, aliquid restituere debeat?*

SOLUTIO :

1249. — *Resp. ad 1.um* TIBURTIUS videtur satisfecisse obligationi investigandi.

1250. — *Resp. ad 2.um* Neque constat de obligatione restituendi ecclesiae illi, quia non constat de iure illius ecclesiae, et si constaret, adhuc investigandum erit an praedium fuerit commutationi subiectum, quo in casu nihil ecclesiae erit restituendum. Si vero demonstraretur praedium esse revera ecclesiasticum nec subiectum commutationi, videtur TIBURTIUS satisfacere suae obligationi denunciando Episcopo alienationem factam a Gubernio, et Episcopus debere reclamationem instituere contra Gubernium, ut restituat pretium perceptum ex alienatione facta rei non suae, contra leges concordatas. Tunc TIBURTIUS ad summum deberet restituere differentiam inter pretium antea solutum Gubernio et verum praedii

valorem, ita ut veluti partem restitutionis computaret omnia quae iam ex consilio aut mandato confessarii restituit per eleemosynas in pauperes et pro reparatione illius ecclesiae. Si vero iam totam illam differentiam hoc modo restituit, ad nihil aliud teneri videtur.

CASUS XXVII

EMPTOR BONORUM ECCLESIASTICORUM

TITIUS anno 1866 emit a Gubernio (quod illud vendidit vi legum anni 55 et 56) praedium quoddam ecclesiasticum hispanice dictum *iglesiario*. TITIUS illud vendidit anno 1902 SEMPRONIO, qui vicissim vendidit illud CAIO anno 1905, relicta pro paracho aliqua praedii portione non contempnda. CAIUS credit illud praedium non fuisse commutatum, dum Gubernium illud vendidit.

HINC:

- QUAER. 1.º *An venditio facta a Gubernio canonice nulla sit?*
 2.º *Num dicendum sit TITIIUM illud praedium iam praescripsisse?*
 3.º *Cui recurrendum sit, si venditio nulla censeatur?*

SOLUTIO:

1251. — *Resp. ad 1.um* Si vere agatur de *iglesiario*, per se venditio illa esset nulla, si commutatio non intercessit: etenim, ex art. 6 Legis Concordatae anno 1860 (Convenio-ley), bona illa dicta *iglesiarios* excipiuntur a commutatione. **Comp.**, n. 669. — Forte tale praedium non esset verum *iglesiarium* in sensu illius Legis Concordatae, nam anno 1866 non videtur quidquam esse venditum a Gubernio vi legum annorum 1855-1856, quae abrogatae fuerunt vi praedictae Legis Concordatae.

Potuit tamen fieri praedicta alienatio per aequivocationem, ut non semel accidisse in aliis casibus constat; quae quidem alienatio ita facta esset irrita.

1252. — *Resp. ad 2.um* Posita bona fide ex parte TITII, SEMPRONII et CAII adest praescriptio. Immo post Codicem, ex canone 1511, § 2, iam TITIUS praescripsisset, cum ex Codice sufficiant triginta anni (**Comp.**, n. 720, N. B.). Sed ante Codicem can. requirebantur quadraginta (1) anni, ideoque, cum CAIUS coeperit possidere dubia fide, non certum est in casu posse allegari praescriptionem; nam possessio TITII et SEMPRONII simul sumpta tantum pervenit ad annos 39. Probabile tamen est CAIUM, post peractam diligentem inquisitionem, potuisse praescribere. **Comp.**, n. 789, III.

1253. — *Resp. ad 3.um* Practicè CAIUS rem deferat ad Ordina-

(1) Cfr. c. 15, C. XVI, q. 3; c. 4, 6, 89 X, tit. 26, lib. 3.

rium, qui curabit, si de vero *iglesiario* agatur, reclamationem instituere contra Gubernium ob iniustam alienationem, ab eoque postulabit debitam indemnitatem pro Ecclesia; sese autem offerat CAIUS Ordinario ad opportunitam compositionem, quatenus haec necessaria iudicetur; et cum de nullitate alienationis certo non constet, facto illo recursum ad Ordinarium, CAIUS non erit inquietandus, dummodo paratus sit ad mandata Ordinarii exsequenda.

CASUS XXVIII

SPONSIO 1.º

NICON novit tres dari candidatos ad aliquod officium, nec dari plures, et proinde unum e tribus eligendum esse, remanente tamen dubio de singulis. Quid tunc NICON? Spondet cum singulis pro 10 francis, quod nullus horum sit officium istud consecuturus. Stante casu, NICON certus est se lucraturum esse praemium cum duobus, licet cum uno sit perditurus, adeoque certus est de lucro viginti fr., dum decem fr. tantum amissurus est. Existimat se posse sponsonem inire, quia de nullo seorsim spectato certitudinem habet. Postea tamen anxius quaerit utrum huiusmodi sponsio iusta fuerit?

HINC :

QUAER. *An NICON, prout in casu, certare potuerit, et lucrum obtentum retinere valeat?*

SOLUTIO :

1254. — *Resp. Affirmative, saltem probabiliter.* Ratio est, quia hic sunt tres contractus et singuli seorsim iusti, stante dubio quoad singulos; contractus autem illi seorsim spectari debent. Etenim unus contractus diversa ratione se habet ad alium, et NICON in singulis contractibus verum subit perdendi periculum; siquidem cum singulis certantibus dubius est de eventu. Ergo, sicut potest cum certante quolibet perdere, potest etiam cum quolibet lucrari. Praeterea singuli contractus, seorsim spectati, essent liciti; ergo etiam, simul habiti, liciti sunt, quia unus non impedit aequitatem alterius, neque ostendi potest cuius e tribus contrahentibus ius laederetur. — *Reuter*, n. 261; *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 1070, contra *Les-sium* et *alios*, qui dicunt contractum sponsonis in hoc casu esse iniustum ex parte NICONIS, propter inaequalitatem inter spem lucri et periculum sortis. *Gury*, n. 1017.

CASUS XXIX

SPONSIO 2.º

POLIANUS, tempore belli, narrat quandam civitatem fuisse ab hostibus captam, idque probat ex litteris cuiusdam amici sui, sibi fidelissimi. LUCAS id audiens assertum negat, et velut meram fabulam habendum esse existimat, contenditque etiam ex litteris acceptis civitatem illam ne quidem ab hostili exercitu cinctam esse, immo nullum militem ad eam pervenisse. Factum confirmat POLIANUS, negat vice sua LUCAS; producitur hinc et inde contentio et disputatio. Tandem contendentes ad sponsionem deveniunt, ut litem inter se exortam dirimant. «Spondeo, clamat POLIANUS, pro decem francis civitatem ab hostibus fuisse captam. — Et ego, reponit reboando LUCAS, spondeo illam ne cinctam quidem esse; et nisi verum affirmavero, tibi quindecim francos erogabo.» Sponsione hac coram pluribus testibus facta, ad rei veritatem detegendam eventum fuit; quid vero compertum est? Civitatem, tempore sponsionis factae, fuisse quidem ab hostibus obsidione cinctam, nondum tamen devictam neque captam.

HINC :

QUAER. *Quid sentiendum de sponsione, vel ad quid teneantur sponsores, cum neuter veritatem assecutus fuerit; seu, an uterque ad solvendum obligetur, aut nullus obligatione teneatur?*

SOLUTIO :

1255. — *Resp.* Uterque in rigore iuris tenetur solvere id quod alteri promisit, scilicet, prior tenetur decem francos, et posterior quindecim adversario erogare. Ratio huius decisionis facile patet: etenim POLIANUS spopondit se perditurum decem francos, nisi civitas iam esset ab hostibus capta, et LUCAS spopondit quindecim francos, si eadem civitas esset iam ab hostili exercitu circumdata: atqui, tempore sponsionis factae, civitas illa fuit quidem ab hostibus circumdata, sed nondum capta; ergo uterque certans erravit; ergo uterque alteri id, quod promisit, solvere debet. Ergo POLIANUS LUCAE decem francos, et LUCAS vice sua quindecim adversario tribuere debet. Ratio praecipua huius decisionis ex hoc desumitur, quod omnis contractus conditionatus, adimpleta conditione, transit in absolutum: atqui POLIANUS spopondit se daturum esse decem francos LUCAE, si urbs praedicta non esset capta ab hostibus: e contrario LUCAS spopondit se daturum esse POLIANO quindecim francos, si eadem civitas foret saltem hostili obsidione cincta; ergo cum tempore sponsionis haec civitas fuerit quidem cincta, non-

dum tamen capta, comperta rei veritate, promissio conditionata transit in absolutam; ergo quisque promissum suum adimplere debet. *Elbel*, n. 638; *Gury*, n. 1018.

1256. — Dixi *in rigore iuris*; nam secus dicendum foret, si talis sponsio non censeatur facta serio, sed ioci causa, prout in praxi saepissime fieri solet, praesertim inter amicos et familiares, qui advertendo nec unum nec alterum attigisse veritatem, totum contractum sponsionis cum risu solvere solent; aut, si serio intenderrant spondere, postea animadvertentes se errasse a veritate, ita ut neuter eam attigerit, sponte cedunt, et obligationem sibi remittunt. *Elbel*, n. 639; *Gury*, n. 1019.

CASUS XXX

SPONSIO 3.º

MIROCLES contendit cum MARIO se cursu velociorem esse. Vice sua, MARIUS asserit se victoriam esse consecuturum, si res probeatur. Igitur sponsio hinc et inde committitur, et decem franci ex utraque parte victori promittuntur. Verum potea MIROCLES recusat experimentum facere: MARIUS proinde victoriae praemium reclamat; sed surdo canit. Negat MIROCLES illum ius ad lucrum habere, cum certamen commissum non fuerit.

HINC:

QUAER. *An MIROCLES decem francos, aut saltem aliquid adversario solvere teneatur?*

SOLUTIO:

1257. — *Resp. Affirmative.* Ratio est, quia, inito contractu, MIROCLES tenetur ad periculum subeundum, vel ad satisfaciendum MARIO, saltem secundum spem lucri quam habebat. Etenim MIROCLES non stat in contractu oneroso cuius obligationem suscepit; quodnam enim fuit contractus obiectum? Victoria cursu referenda. Porro qui contraxit cursu vincere, eo ipso promisit se cursurum.

Attamen, cum spes lucri non tanti aestimari soleat a prudentibus quanti lucrum in re, satisfaciendum est *pro rata* spei dumtaxat iuxta arbitrium viri prudentis. *Lacroix*, 3, part. 2, n. 1071; *Elbel*, n. 640; *Azor*, *Bonacina*, etc. *Gury*, n. 1020.

CASUS XXXI

DE LUDO 1.º

1.º QUIRINUS, aleis ludendo cum LAZARO, sortem sibi adversam expertus est. Completo autem ludo, solvere pecuniam promissam abnuit, dicens se non habuisse intentionem aliquid solvendi. Igitur lis inter utrumque inducitur.

2.º PIBERTUS ludo se committens cum OCTAVIO, filiofamilias *minori*, una die 20 francos amittit; altera vero die adversarium sollicitat ad ludum iterandum, et hac vice 40 fr. lucratus est.

HINC:

QUAER. 1.º *An QUIRINUS teneatur solvere pecuniam quam perdidit, licet animum solvendi non habuerit?*

2.º *An PIBERTUS retinere possit lucrum quod percepit cum OCTAVIO ludendo?*

SOLUTIO:

1258. — *Resp. ad 1.um Affirmative.* Ratio est, quia, licet QUIRINUS non habuerit intentionem se obligandi, solvere tamen tenetur vi contractus innominati, qui dicitur: *Do, ut des.* Etenim LAZARUS supponitur vere, voluisse pecuniam suam dare in casu quo superaretur; QUIRINUS vero non potuit pecuniam vel promissionem pecuniae acceptare, nisi simul vellet rependere in casu quo vinceretur. Et revera, si QUIRINUS non habuit animum solvendi, decepit adversarium fraude utendo; *fraus autem nemini patrocinari debet.* Ergo tenetur solvere in poenam simulationis; contractus enim ille est onerosus, et LAZARUS non censetur consensisse in ludum, nisi altera pars etiam consentiret. Itaque uterque debet eodem modo esse paratus ad amittendam rem ludo expositam. *Elbel*, n. 636; *Lessius*, *Sporer*, etc. *Gury*, n. 1021.

1259. — *Resp. ad 2.um 1.º* PIBERTUS retinere potest 20 francos primo die amissos. Ratio est, quia sicut pridie eos recuperare poterat ludum proseguendo, sic eos in novo ludo recuperatos retinere potest. Cum enim ex ipso PIBERTI consensu OCTAVIUS, filiusfamilias, pecuniae huius dominium acquisiverit vi ludi, potest hic eadem ratione vi novi ludi pecuniae lucratae dominium in PIBERTUM transferre.

2.º Quoad alios 20 fr. attendenda est qualitas illius filiifamilias. Si enim merito iudicetur filium hunc ex praesumpto patris consensu habere huius pecuniae plenam dispositionem, PIBERTUS sane eam retinere potest. Si vero non levis adsit suspicio quod is pecuniae excessus per furtum a paterna domo sublatus sit, vel contra iustam voluntatem patris ludo exponatur, tunc restituendus erit domino, seu patri, utpote res quam filius alienare non potuit. Ita auctor anonym. *Casuum*, *Bononiae* editorum. *Gury*, n. 1022.

CASUS XXXII

DE LUDO 2.º

LEOFRIDUS, lusui supra modum deditus, nuper haud exiguum summam ludendo cum GERMANO perdiderat. Altero die collusorem

suum conveniens, ab eo petit ut ludum pridie coeptum continuaret, ut perditam pecuniam recuperare posset. Diu reluctavit GERMANUS, sed verbis asperis adversarii, necnon timore infamiae et notae tenacitatis nimiae compulsus, tandem, licet invitus admodum, consensit. Verum miser adeo adversam expertus est sortem, ut non solum pecuniam pridie acquisitam, sed insuper 100 aureos perdiderit, non sine magno familiae suae detrimento.

HINC :

QUAER. 1.º *An ludus ille fuerit validus, ita ut LEOFRIDUS 100 aureos in eo acquisitos servare queat?*

2.º *An GERMANUS eam pecuniam in conscientia solvere deberet, si non statim collusori tradidisset?*

3.º *Quid, si LEOFRIDUS minis gravibus GERMANUM ad ludendum impulisset?*

4.º *An sit validus ludus, si magna pecuniae summa eadem vice exponatur?*

SOLUTIO :

1260. — *Resp. ad 1.um* Ludus ille validus videtur. Ratio est, quia, licet GERMANUS aliquatenus invitus secunda vice luserit, moraliter tamen loquendo liber remansit. Consuetudine enim receptum est, ut victus soleat adversarium enixe sollicitare ad ludum iterandum, etiam ignaviam obiiendo, si primum non consentiat. Sed in his metus gravis incuti non censetur. Ergo GERMANUS libertate morali non fuit destitutus. Ergo ludus censetur validus; ergo LEOFRIDUS lucrum ex ludo perceptum absque iniustitia retinere potest. *S. Alph.*, n. 880; *Gury*, n. 1023.

1261. — *Resp. ad 2.um* GERMANUS victus tenetur in conscientia solvere pecuniam in ludo perditam. Ratio fluit ex modo dictis. Etenim LEOFRIDUS, provocando adversarium ad ludum iterandum, iniuriam, saltem gravem, non ei fecit, licet invitus luserit, sicut invitus ludit ille qui importunis precibus sollicitatur ad ludendum, et nihilominus solvere debet. Ergo, si GERMANUS non adhuc solvit, nihilominus solvere debet. *Gury*, n. 1024.

1262. — *Resp. ad 3.um* Nec teneretur solvere. Etenim, si victus, minis gravibus, fraude aut conviciis graviter probrosis ad ludendum coactus fuerit, non tenetur ad solvendum id quod perdidit, quia ludus ille est invalidus. Proinde iniustus coactor lucrum illud accipere vel retinere non potest. Etenim cogens iniuriam alteri intulit; ergo eam reparare debet, quod facere nequit, nisi lucrum recuset, vel restituat.

Obiicies: 1.º Metus gravis, iuxta communio rem sententiam, contractum onerosum non invalidat: atqui ludus est contractus onerosus; ergo victor in ludo, probabiliter saltem, a restitutione excusandus est, licet metu gravi alium ad ludendum induxerit.

Resp. Quamvis ludus sit contractus onerosus, ab aliis omnino dissimilis est: 1.º quia nullus contractus maiori indiget libertate quam ludus, ex natura ad animi relaxationem institutus; 2.º quia in aliis contractibus compensatio semper datur in pretio iusto, vel in aequivalenti; dum ludens metu coactus et perdens, omni prorsus compensatione, et proin omni solatio destituitur. *Pontas*, v. Ludus, cas. 8, post *S. Thom.*

Obiicies. 2.º Si quis ad ludendum coactus, quantumvis iniuste, aliquid lucretur, illud iuste servare potest; ergo, a pari, solvere debet id quod perdidit; nam ludentium conditio par esse debet ac obligatio.

Resp. Neg. conseq. et paritatem, quia ludus ex parte coacti est iustus; hic enim nullam iniuriam infert alteri, neque ludendo, neque lucrando; e contrario, ex parte cogentis adversarii, ludus est iniustus, cum iniuria gravis ab illo in socium inferatur. Quando autem dicitur quod *ludentium par esse debet conditio*, id intelligendum est de paritate in legibus servandis, et iure lucrandi vel perdendi, et hoc currit quando uterque voluntarie et sponte ludit, non vero de casu ubi unus voluntarie, et alter iniuste coactus ludit. *Elbel*, n. 632 et seq.; *Lacroix*, *Lessius*; *Gury*, n. 1025.

1263. — *Resp. ad 4.um Affirm. per se, probabilius*, quia ludentes aequè periculum scientes et volentes subeunt. Sed talis ludus, si non sit contra iustitiam, honestati saltem repugnat. *Negant* tamen plures esse validum huiusmodi ludum, quia ob prodigalitatem, et alia incommoda, quae inde sequuntur, bonis moribus repugnat, ideoque iuri naturae adversatur.

Iure *hisp.*, iudex potest reiicere petitionem, qua compellitur debitor ad solvendam quantitatem amissam in sponsione vel in ludo licito, si haec quantitas fuerit excessiva; vel poterit etiam quantitatem solvendam imminuere, quatenus excedat usum boni patrisfamilias (a. 1801). **Comp.**, n. 1104.

CASUS XXXIII

DE LUDO 3.º

LUCAS, ludendi cupidissimus, sed mediocriter tantum in arte ludendi industrius, SYLVIVM, quem noverat peritissimum, rogavit ut secum ludere vellet, notabili pecunia hinc et inde exposita. Hic vero assentire noluit, illicitum et probrosum reputans quaestum in tam dispari discrimine habitum. «Si autem animos recreare iuvat, ait, ludamus, amice, unico victoriae praemio proposito honore, vel ludamus sacris precibus a victo victori applicandis.» Verum non acquiescente LUCA, immo magis ac magis urgente, tandem eius

votis obtemperavit SYLVIVS. Lusit itaque, primum rebus sibi faustissime succedentibus. At postea ludendi taedio affectus, adeo inattentum se exhibuit, ut in punctis numerandis saepius deficeret, et sic socio commodum inscius tribueret. LUCAS, re tacitus considerata, dissimulavit. Quare factum est ut, adversarium superando, multam pecuniam ab ipso obtineret.

HINC :

QUAER. 1.º *An nefas sit ludere sacris precibus pro victore applicandis?*

2.º *An SYLVIVS in dispari certamine potuerit suam facere pecuniam, quam lucratus est, attentis quae in casu?*

3.º *An LUCAS iniuste egerit errores adversarii in punctis numerandis dissimulando, et an proinde restituere teneatur?*

SOLUTIO :

1264. — *Resp. ad 1.um* Minime gentium. Attamen pusilli plures id prohibent, quia, aiunt, res sacrae non sunt ludis admiscendae. Ad eorum ratiunculam respondetur : Est modus in rebus : seu *res piae non sunt ludis admiscendae cum eorum contemptu, conc.*; secus, *neg.*: atqui nullo contemptu afficiuntur preces quae, perfecto ludo, a victis pro victoribus pie persolvuntur; ergo inaniter pusilli inde scandalum accipiunt. Utinam alius abusus in ludo non irreperet unquam! *S. Alph.*, n. 882; *Gury*, n. 1027.

1265. — *Resp. ad 2.um* *Affirm.* Ratio est, quia, licet ordinarie ille qui est in ludo peritissimus ludere nequeat cum imperito, ob aequalitatis defectum, attamen in casu nostro minime inquietandus est SYLVIVS, eo quod ab initio ludo obstitit, allegata disparitate, et proinde sufficienter adversarium praemonuit. Si igitur hic pertinaciter praelium committere voluerit, damnum subsequens sibi tribuere debet, quia minime deceptus fuit. *Antoine*, De contr., c. 11, etc.; *Gury*, n. 1028.

1266. — *Resp. ad 3.um* *Negative.* Ratio est, quia quisque suas partes agere tantum tenetur; proinde ludens qui advertit adversarium suum errare in calculandis vel numerandis signis, culpa vacat, si eum non moneat; siquidem nullam fraudem in hoc admittit, nec socium decipit, sed hic, ipse sua negligentia vel distractione decipitur. Igitur detrimentum illud in poenam suae negligentiae subire debet. Hoc insuper consuetudine communi receptum videtur. *Lacroix*, n. 1084; *Elbel*, n. 624, etc. Ceterum attende ad specialem loci tui consuetudinem. *Gury*, n. 1029.

CASUS XXXIV

DE LUDO 4.º

Pro puncto MARTINUS *asinum perdidit*

MARTINUS, rusticus minime stolidus, asino insidens, in civitatem venit ad negotia quaedam peragenda. Cum in hospitium divertisset, ibi reperit alios peregrinos ludo incumbentes. A BERNARDO rogatus ut secum colluderet, libenter annuit, sciens se in arte ludendi non imperitum esse. Primum quidem res ei succedit; sed subinde sortem adeo adversam experitur, ut pecuniam suam totam amitteret. Quid igitur faciet miser? Spe motus recuperandae pecuniae, statuit ludum prosequi. Cum autem nihil aliud praeter asinum haberet, ipsum ludo exponit. Acerrime dimicant hinc et inde lusores, sorte aequaliter utrique favente. Certaminis exitum attenti expectant circumstantes. Ecce ultima vice prodeunt chartae! Sed heu! mox advertit MARTINUS lugens se ab adversario *ex uno puncto* superatum esse, adeoque in his adiunctis applicatum fuisse adagium: *Pro uno puncto* MARTINUS *asinum perdidit*. — Itaque pedester et tristis domum repetit, lamenta uxoris auditurus!

Verum, quanam difficultas in casu? nulla foret, nisi BERNARDUS inter ludendum, dum MARTINUS negligens esset in celandis chartis, semel eas furtim conspexisset.

HINC:

QUAER. 1.º *An* BERNARDUS *ad asinum restituendum teneatur?*

2.º *Ad quid teneretur, si supposita cognitione chartarum fraudulenta, dubitet an victoria ex fraude provenerit?*

SOLUTIO:

1267. — *Resp. ad 1.º Neg.*, si adverterit ad chartas adversarii ex mera eius negligentia, et non didicerit antea eas cognoscere, nec ullo signo eas notaverit. Ratio est, quia haec chartarum inspectio et cognitio, sine malis artibus parta, non habetur ut fraus, sed ut industria, communi ludentium usu approbata; adeoque haec contractum non vitiant. Idem dicendum est, si ludens chartas alterius discat nosse a tergo inter ludendum, quas ante non signarat, nec noverat. Secus vero si ita se colloceat ut eas videre possit, vel si aliquem constituat a quo admoneatur. *Lugo, Sánchez, Busembaum*, apud *S. Alph.*, n. 882, et *Hom. ap.*, tr. 10, n. 216, ubi sic ait: «Si lusor fraudibus iniustis utitur, v. gr. signis notando chartas, aut mutando talos, etc., debet restituere lucrum et etiam quanti valebat alteri spes lucrandi. Dictum est *fraudibus iniustis*; nam licet

uti iis astutiis quas regulæ lusus et consuetudo ferunt, ut aspicere chartas, quas alter ex sua negligentia conspici facit, aut dignoscat chartas, quæ exterius ob aliquod casuale signum ex se ipsis dignosci possunt». *Gury*, n. 1030.

1268. — *Resp. ad 2.um* In hac hypothese victor non posset totum lucrum retinere, neque teneretur totum restituere, sed partem adversario tribuere deberet *pro rata spei* quam habuisset ille victoriam obtinendi; seu ei dare debet tantum quanti valebat spes victoriæ, quam ille, cessante fraude, habuisset. Spes enim illa, qua victus per fraudem privatus est, aliquo pretio digna erat. *S. Alph.*, n. 882; *Gury*, n. 1031.

CASUS XXXV

DE LUDO 5.º

Astus astu captus

ALBINUS, imberbis, e Vasconia oriundus, Lutetiam petierat, pinguem avunculi hereditatem collecturus. Hospitium quoddam, simul ac tres graeci, ingreditur. Isti inter confabulandum, cognita eius itineris causa, ipsius inhiant hereditati, et, inito inter se consilio, modum excogitant quo inter heredes adnumerari valeant. Cum in arte ludendi essent peritissimi, ALBINUS ad istud oblectamenti genus inducunt. Annuit quidem ipse, fide bona, nullam fraudem in viris ignotis suspicatus, sed, urgente negotio quodam, eos rogavit ut ad aliud tempus ludus remitteretur. Graeci priores in locum statutum convenerunt, parati ad imberbem iuvenem comiter accipiendum, ut subinde illum suis retibus capiant. Itaque inter se statuunt ut a ludi exordio sinant eum 100 aureos lucrari, ut sic ludo adhaereat, et contra adversam sortem erigatur. Huiusmodi consilium sane plenam efficaciam fuisset sortitum, nisi vasco, qui, insciis sociis, iam advenerat, rem totam e vicino cubiculo comperisset; quamobrem et ipse solus secum inivit consilium, et, mora aliqua protracta, graecos adiens, cum eis ludi sortem tentat, et brevi tempore 100 aureos lucratur. Tunc ecce a famulo suo, rite edocto, ad aliquod breve negotium advocatur. Surgens ocius vasco: «Hic exspectate, ait sociis, dum rediero». Egressus autem foras, aliud hospitium petiit.

HINC :

QUAER. 1.º *An ALBINUS iniuste in ludo egerit?*

2.º *An graeci lucrum iustum fecissent, si vasco, ludum protrahens, magnam pecuniae summam perdidisset?*

SOLUTIO :

1269. — *Resp. ad 1.um* Accedamus ad casum ALBINI solvendum. Quid igitur de imberbi vascone sentiendum? Si calliditatis laudem, cum ipsis graecis decertando, retulerit, nonne fraudis turpitudinem et poenam etiam reportabit? Nequaquam. Lubens ego calido adolescenti patrocinator. Quidni tu quoque? Quare enim inquietandus foret, plane non video. Si iniuste egit, id facit, vel 100 aureos lucrando et retinendo, vel e ludo recedendo: atqui neutrum dici potest: 1.º Non fuit iniustus lucrum faciendo; leges enim iustitiae inter ludendum omnino servavit, secluso prorsus omni fraude. Neque inviti fuerunt adversarii, immo libentissime pecuniam suam ipsi tribuerunt. Ergo nihil defuit ad legitimam dominii translationem. Ergo ALBINUS iuste lucrum illud suum fecit. — 2.º Neque fuit iniustus e ludo discedendo, nullo enim pacto ad ludum prosequendum adstringebatur. Ergo deceptionem suam graeci sibi tantum imputare debent. — *Dices: Fraus sua nemini debet patrocinari:* atqui ALBINUS fraudulentus egit, siquidem id, quod futurum esset, cognovit. — *Dist.: casu cognovit, conc.; fraude, neg.* Licet autem uti notitia, naturaliter, sine fraude cognita; ergo iure suo usus est. Ergo non est inquietandus; ergo graeci iustam poenam malitiae suae consecuti sunt. *Gury*, n. 1032.

1270. — *Resp. ad 2.um* *Neg.* cum sententia communi, contra nonnullos. Ratio est, quia in hoc ludo defuisset aequalitas inter ludentes ex aequitate naturali requisita, cum graeci multo peritiores in arte ludendi iuvene vascone fuerint, et de victoria futura moralem certitudinem habuerint. Etenim, in hoc contractu vere *oneroso*, emitur spes lucrandi periculo perdendi; ideo requiritur aequalitas inter spem et periculum. Excipiunt plures *probabiliter* cum *Lacroix*, l. 3, part. 2, n. 1069, si ludens sciat adversarium esse multo peritorem, et nihilominus se committere velit cum illo, quia *scienti et volenti non fit iniuria*. Igitur, si iste vincitur, damnum suae temeritati tribuere debet. Quandiu vero singuli ludentes ignorent excessum notabilem peritiae adversarii, lucrum est iustum, etiam in peritior, quia uterque tunc se exponit periculo perdendi, et sic contractus est ex utraque parte aequalis. *Antoine*, De contr., c. 11.

In nostro autem casu graeci sunt in ludo versatissimi et se committunt cum iuvene, astuto quidem, sed in arte ludendi imperito; ergo de futura victoria sunt moraliter certi; ergo deest aequalitas inter ludentes requisita; ergo, in hac hypothesi, graeci iniustitiae in materia gravi rei forent; ergo ad restitutionem tenerentur. *Gury*, n. 1033.

NOTANDA

VERSIO HISPANICA CASUS XVII

DE VENDITIONE

*Del report y deport que se paga en la operación doble
(A n. 1153 et seq.)*

CORNELIO, agente de bolsa, compró para su cliente, por valor de 7000 fr., una renta de 300 fr. (papel del 3 % a 70 fr.) y pagadero a quince días. Era, pues, una operación *a plazo*. Sabía, al comprar, que su cliente no tenía disponibles los 7000 fr., pero pensaba que el día de la entrega y del pago, el valor de los títulos comprados sería no sólo de 7000 fr., sino aun de 7060 fr. Podría, pues, muy bien su cliente pagar el precio de compra y beneficiar además 60 fr. Vese, por consiguiente, que realizaba una operación *al descubierto*, o por *diferencias*, y que el cliente de CORNELIO jugaba *a la alza*.—Mas he aquí que, el día del vencimiento, el valor del papel disminuyó en vez de aumentar, y sólo puede ser vendido por 6950 fr. (es decir, que el 3 % comprado a 70 fr. ha bajado a 69'50 fr.). Aquí de los apuros: si no vende, su cliente no podrá pagar; si vende, le hace perder 50 fr.; ¿qué hacer, pues? Dice a los agentes reunidos en la Bolsa que quisiera aplazar la operación quince días. «Conforme, dice CAYO (otro agente de Bolsa), mi cliente está pronto a revender; vendedle hoy 6950 fr., a condición de revender él inmediatamente a vuestro cliente al precio de 7050 fr., pagaderos a los quince días. — Tratad más bien, dice SEMPRONIO, con mi cliente, que revenderá a 7040 fr. — Antes bien, dice LELIO, tratad con el mío, que hará la venta por 7030 fr.».

«Bien, dice CORNELIO, previendo que dentro los quince días los títulos en cuestión valdrán los 7060 fr.; cerraré el trato con el cliente de LELIO, y aun cuando mi cliente le vuelva a comprar el papel 80 fr. más caro que no se lo vende, sin embargo, a los quince días, podrá ganar 30 fr., vendiendo por 7060 fr. lo que pagará en 7030 fr.». Quedó, pues, cerrado el trato. Resulta, pues, que el cliente de CORNELIO vende al de LELIO los títulos, y obtiene de éste 6950 fr., a los cuales añade de su peculio 50 para poder pagar los 7000, que hoy debía entregar por efecto de la operación realizada hace quince días. Dentro de otros quince días volverá a recibir los títulos que le entregará el cliente de LELIO, debiendo entregar a éste 7030 fr. como precio de los mismos títulos. La diferencia entre los 6950, que hoy recibe del cliente de LELIO, y los 7030, que deberá entregar a éste dentro de quince días, o sean 80 fr., constituye el *report* a favor de este último. Ahora bien, si en efecto el día de la liquidación con el cliente de LELIO el cliente de CORNELIO puede vender los títulos por 7060, obtendrá éste una ganancia de 30 fr. que, descontados de los 50 que antes perdió, dan en ambas operaciones una pérdida total de 20 fr.

- CUESTIONES: 1.ª ¿Qué se entiende por report y por deport en las operaciones de bolsa?
 2.ª ¿Es lícita la percepción del report y del deport?
 3.ª ¿El cliente de LELIO debe ser considerado como usurero por haber percibido en quince días 80 fr. por 6950 fr.?

SOLUCIONES:

1271. — *Resp. a la 1.ª a)* Si TICIO vende títulos a CAYO al contado y se los entrega; pero en seguida vuélveselos a comprar al mismo CAYO, pero a plazo y de manera que, llegado el día de la liquidación, v. gr. el primero del mes siguiente, CAYO ha de entregar a TICIO los títulos y TICIO a CAYO el precio de ellos, puede suceder (y así sucede comúnmente) que TICIO tenga que pagar el día de la liquidación un precio superior al que recibió él mismo el día de la operación. Entonces esta operación tiene cierta apariencia de préstamo, en que TICIO mutuuario da a CAYO mutuante títulos en prenda, y se obliga a pagar como por el interés la diferencia entre el precio percibido por CAYO y el que él mismo tiene que pagar después. — Esta diferencia suele en este caso llamarse en francés *report*. — Tales operaciones suelen tener lugar cuando son muchos los que quieren vender títulos, y pocos los que quieren comprarlos.

1272. — *b)* Puede también suceder que TICIO compre a CAYO títulos al contado, y luego se los venda al mismo CAYO, pero a plazo; esto es, con la condición de entregar los títulos y recibir el precio el día de la liquidación, pero de modo que el precio que se ha de pagar el día de la liquidación sea *menor* que el que hoy se paga al contado. En este caso la diferencia se llama en francés *deport*. Por esta operación, a primera vista CAYO parece que da título en préstamo y recibe en prenda dinero.

Semejantes operaciones suelen tener lugar cuando son pocos los que quieren vender títulos, y muchos los que desean comprarlos.

Ambas operaciones a) y b) suelen también llamarse *operación doble* y en francés *report*.

1273. — *Resp. a la 2.ª* Que sean lícitos, así el *report* como el *deport*, no hay para qué ponerlo en duda, siendo en general legítimamente regulados por el concurso de compradores y vendedores. Por lo cual, si comúnmente se cree que el precio de los títulos habrá aumentado para el día de la liquidación, habrá *report*; esto es, el precio que hoy se conviene en pagar el día de la liquidación por los títulos que se recibirán entonces, es mayor que el precio que hoy se paga al contado por los títulos que hoy se reciban. Al contrario, si la creencia común es que el valor de los títulos habrá bajado para el día de la liquidación, habrá *deport*, esto es, el precio que se promete hoy pagar el día de la liquidación por los títulos que se recibirán entonces, es menor que el precio que hoy se paga al contado por los títulos que se entregan hoy.

Puede influir también en que haya *deport* o *report*, y en que sean mayores o menores, el mayor o menor crédito de que goce uno de los contratantes.

1274. — *Resp. a la 3.ª* No consta que al cliente de LELIO le sea ilícito percibir los 80 fr. como premio del *report*, el cual parece legítimamente regulado por la pública concurrencia de la oferta libre, a no ser que el precio del *report*, por monopolio, por falsos rumores o por otro medio ilícito, se haya elevado más de lo que debiera ser su valor real; lo cual no consta que haya tenido lugar en nuestro caso.

VERSIO HISPANICA CASUS XI

DE NEGOTIATIONE PECUNIAE

Cuentas corrientes con interés (A n. 1202 et seq.)

ONOFRE busca el medio de procurarse con facilidad el dinero que a veces necesita y la fácil colocación de las cantidades que acostumbra a recibir; se avista con el banquero ARGIRÓFILO y le hace esta proposición: «¿Quiere V. obligarse a recibir todas las cantidades que le entregare, pagándome el interés acostumbrado, y facilitarme todas las que le pediré, pagándole también a mi vez el interés acostumbrado? — Corriente, responde ARGIRÓFILO; y si quiere usted, cada trimestre formaremos el balance de lo que cada cual habrá suministrado al otro, de manera que el que de ambos resultare deber un saldo, lo pagará o quedará por él nuevamente deudor con la obligación de pagar en lo sucesivo el interés de los intereses vencidos». En estos términos queda convenido el negocio; pero, al expirar el primer trimestre, ARGIRÓFILO remite a ONOFRE la cuenta corriente, de la que resulta que el último ha recibido 4200 francos y que ha desembolsado 700 francos. ONOFRE observa además: 1.º que las cantidades que recibió de ARGIRÓFILO han producido el 6 %, mientras que las que él ha entregado han producido sólo el 5 %; 2.º que en la cantidad de 700 francos ARGIRÓFILO no hace figurar sino por 292 francos y 80 céntimos la letra de cambio que remitió a este banquero, librada por un tal TICIO y pagadera en otro punto a los dos meses después de haber sido remitida a ARGIRÓFILO. Este ha cubierto aquella cantidad deduciendo de los 300 francos 3 por el interés de dos meses, 3 por la comisión de banca y 1 fr. 20 céntimos por el cambio. 3.º Advierte además que ARGIRÓFILO, además del interés del 6 %, exige 1 % de comisión. ONOFRE ninguna observación hace por entonces sobre estos puntos; pero tampoco hace nuevos envíos ni pedidos a ARGIRÓFILO. Sin embargo, al expirar otro trimestre recibe una nueva cuenta corriente, de la cual resulta que, además del interés del saldo de la cuenta anterior, ARGIRÓFILO reclama 1 % de comisión y que exige también que dichos intereses y comisión formen con el referido saldo un nuevo capital que produzca a su vez intereses.

- CUESTIONES: 1.ª *Si ha podido ARGIRÓFILO percibir sobre las cantidades que ha remitido a ONOFRE el 6 %, mientras que él no pagaba más el 5 % a éste, por las cantidades recibidas del mismo.*
- 2.ª *Si ha podido durante el convenio hacer que los intereses produjeran a su vez intereses después de cada trimestre.*
- 3.ª *Si ha podido exigir, además del interés legal, la comisión del 1 % por las cantidades remitidas a ONOFRE, y si esta comisión ha debido ser calculada sobre la suma de 4200 frs. por el mismo remitida a éste, o bien solamente sobre los 3500 frs. de diferencia.*
- 4.ª *Si de la suma de 300 frs., importe de la letra de cambio librada por TICIO, ha podido deducir el interés de dos meses, la comisión y el cambio.*
- 5.ª *Si ha podido exigir una nueva comisión por el saldo de la cuenta del primer trimestre.*

CUESTIÓN 6.ª Si, al expirar el segundo trimestre, ha podido capitalizar los intereses o hacer que éstos produzcan nuevos intereses, aunque no haya en este trimestre ninguna nueva operación.

SOLUCIONES:

1275. — Resp. a la 1.ª Afirmitivamente, tanto más cuanto que hoy difícilmente se hallará un banquero que en este contrato quiera dar a sus clientes más del 4 %, si de ellos percibe el 6 %. La razón de esta diferencia entre el interés que el banquero paga y el interés que cobra, nace de que los clientes se reservan el derecho de pedir siempre que lo deseen el saldo que arroja su cuenta, o las cantidades que les convenga; libertad de que no goza el banquero, quien, por el contrario, ha de estar siempre dispuesto a recibir cualquiera cantidad que el cliente quiera entregarle, y a darle, o devolverle, las que éste le pida. Esto no puede hacerse sin que el banquero tenga muchas cantidades ociosas, cuando el cliente, aun de las más pequeñas, si quiere, puede cobrar interés, entregándoselas al banquero.

1276. — Resp. a la 2.ª Afirmitivamente. En efecto, la ley que prohíbe la capitalización de los intereses, si no es de los vencidos al menos en un año entero (1), no es aplicable más que al préstamo. Aquí, por el contrario, se trata de un contrato en el que cada uno de los contratantes puede llegar a ser a su vez acreedor o deudor, y en el cual, por consiguiente, la capitalización puede aprovechar a ambas partes.

1277. — Resp. a la 3.ª Afirmitivamente. No sólo no tiene nada de usuraria semejante comisión, si ha sido pactada, sino que, en defecto de todo convenio formal sobre el particular, sería debida por ONOFRE, que, sabiendo la profesión de ARGIRÓFILO, no ha podido ignorar que tenía derecho a la misma. En efecto, para tener siempre a su disposición las cantidades que ONOFRE le pide, es preciso que ARGIRÓFILO ejerza una profesión laboriosa y llena de peligros, y cuyas fatigas y riesgos no se compensan con sólo el interés del dinero. El derecho de comisión debe a lo más regirse por la costumbre de los lugares.

1278. — Resp. a la 4.ª Afirmitivamente, en cuanto a la comisión de banca; porque recibiendo como dinero efectivo la letra de cambio, y tomando a su cargo el hacer verificar el reembolso en otra plaza, ha practicado un acto de su profesión y prestado un verdadero servicio a ONOFRE.

Resp. en cuanto al cambio: Afirmitivamente, si, conforme a la tasa del momento, es realmente de 1 franco y 20 céntimos por cada 300 francos (o sea 0'40 %) en el lugar donde debe efectuarse el pago. En efecto, el banquero no puede obtener el reembolso del importe de esta letra, ni aun cederla a otro, sin sufrir igual quebranto; y aun cuando por casualidad pudiera librarse este pago (como si, por ejemplo, recibiese en su propio país y del mismo librador el importe de la cantidad debida), tendría todavía derecho para retenerse el importe del cambio; porque por su misma naturaleza la letra de cambio debería sufrir este daño, y si se verifica lo contrario, es sólo por un evento casual o por haberse realizado el negocio con fortuna.

---

(1) Por derecho **español** se halla establecido que, durante el término del contrato de préstamo, los intereses vencidos y no pagados no pueden devengar intereses. Pero transcurrido el plazo, los intereses liquidados y no satisfechos podrán capitalizarse y estipular de nuevo réditos sobre el aumento del capital (Art. 7.º de la ley de 14 de marzo de 1859). **Comp., n. 1025.**

Resp. en cuanto al interés: Afirmativamente; porque de otra manera perdería el rédito de dos meses, del cual sin embargo hace cargo a ONOFRE. No obstante, en rigor no podría retener el interés de 300 francos, porque, a causa de las reducciones de que se acaba de hablar, el capital ha quedado disminuído, de manera que ya no hace cargo a ONOFRE más que del interés de 292 francos y 80 céntimos. Pero debe advertirse que aquí se trata de un contrato en el cual, además de la tasa legal, se debe una comisión. Si, pues, esta diferencia, que en el caso actual es casi nula y la mayor parte de las veces será insignificante, si esta diferencia, repito, conforme a los usos del comercio, no se toma en consideración, es necesario considerarla como un suplemento del derecho de comisión.

1279. — Resp. a la 5.ª Negativamente. El banquero tiene derecho a la comisión por razón de las gestiones que debe practicar para tener siempre a disposición de ONOFRE las cantidades que éste le pide; pero aquí no hay nuevas cantidades prestadas, sino que se trata únicamente de hacer constar el saldo de las cantidades anteriormente adelantadas. Si exigiera, pues, una comisión por este saldo, serían dos las comisiones que habría percibido de las mismas cantidades.

Resp. a la 6.ª Afirmativamente. Porque no habiendo declarado ONOFRE que renunciaba a los convenios anteriores, éstos conservan toda su fuerza, aunque no haya hecho uso de su derecho de adelantar o de retirar nuevas cantidades. Pero ARGIRÓFILO está obligado a avisar cada tres meses y presentarle el estado de la cuenta corriente; de otra manera se consideraría que ha renunciado a los pactos precedentes, y no podría desde entonces capitalizar los intereses.

LIQUIDACIÓN DE LA CUENTA CORRIENTE DE ARGIRÓFILO

1280. — 1.er TRIMESTRE (desde 1.º de enero a 31 de marzo)

DEBE	HABER
Febrero 14. Recibido de ONOFRE en efectivo . . . . . 407 fr. 20	Enero 15. Mi remesa a ONOFRE . . . 4,200 fr. — Interés por 75 días (6%) 52 50
Recibida su letra de cambiolibrada por Ticio y pagadera en 14 de abril 300 fr.	Comisión (1%) . . . . . 42 —
De cuyo importe se ha de deducir:	Total haber 4,294 50
1. ^o El interés hasta el pago. . . . . 3 fr. } 292 80 2. ^o La comisión (1%) 3 » } 7 20 3. ^o El cambio (0'40%) 1 20 }	BALANCE
Total de capitales. . . . . 700 —	Haber . . . . . 4,294 fr. 50
Interés por 45 días (5%) 4 37	Debe . . . . . 704 fr. 37
Total debe 704 37	Saldo a favor de ARG. 3,590 fr. 13

1281. — 2.º TRIMESTRE (desde 1.º de abril a 30 de junio)

DEBE	HABER
<i>Nada.</i>	Saldo del trimestre anterior . . . . .
	3,590 13
	Interés por 3 meses (6%) . . . . .
	53 85
	Comisión (1 %). . . . .
	35 90
	Saldo a favor de ARG. . . . .
	3,679 88

VERSIO HISPANICA CASUS XII

DE NEGOTIATIONE PECUNIAE

Crédito abierto (A n. 1209 et seq.)

CRISOFILACIO, banquero, promete a SIMPLICIO, comerciante, que le facilitará dinero siempre que éste lo pida hasta la cantidad de 30,000 francos, y celebran de esta suerte el contrato llamado abertura de crédito o *crédito abierto*. A los tres meses SIMPLICIO ha recibido ya 12,000 francos. CRISOFILACIO le avisa entonces para que pague los intereses vencidos y además el 1 % de comisión, manifestándole que, no pagando los intereses y la comisión, serán éstos capitalizados. A esta pretensión contesta SIMPLICIO que no puede obligarsele a pagar los intereses antes de transcurrido un año, porque no se pactó que el pago de los mismos debiera anticiparse al plazo prefijado. Y con mayoría de razón niega a CRISOFILACIO el derecho de capitalizar los intereses después del trimestre, y niega, finalmente, que deba ningún derecho de comisión, pues que ni se pactó ni pudo siquiera pactarse, por ser usurario. Y añade que, para precaver toda ulterior dificultad, no quiere en lo sucesivo usar del crédito abierto. Responde CRISOFILACIO que es muy libre SIMPLICIO de no hacer uso del crédito abierto, pero que no por eso está exento de la obligación de pagar el *interés de los intereses*, y además 300 francos por *comisión* sobre el importe total del crédito abierto.

- CUESTIONES : 1.ª *¿Pudo CRISOFILACIO capitalizar al cabo de los 3 meses los intereses de las cantidades ya prestadas?*
 2.ª *¿Ha podido exigir una comisión, no sólo por los 12,000 francos realmente prestados, sino también por los 30,000 prometidos?*

SOLUCIONES :

1282. — *Resp. a la 1.ª Negativamente*; porque, no sólo no ha mediado pacto alguno sobre este particular, sino que ni siquiera pudo celebrarse. En efecto, aunque los préstamos hayan sido precedidos de un contrato especial (*crédito abierto*), no obstante las cantidades remitidas al deudor lo han sido a título de préstamo; por lo tanto, los intereses de las cantidades prestadas no pueden ser capitalizados sino en virtud de un pacto especial o por decisión judicial y después del transcurso de un año, y este año debe contarse para cada suma desde el día en fué recibida. El mismo pacto de capitalizar los intereses a un plazo más corto sería nulo. No sucede en el caso presente como en el caso de las

cuentas corrientes, en el que una u otra de las partes puede alternativamente resultar deudora o acreedora; pues debiendo el que recibió prestado quedar necesariamente deudor, aquel pacto no serviría sino para elevar el interés sobre la tasa legal.

1283. — *Resp. a la 2.ª Afirmativamente:* CRISOFILACIO ha podido exigir un derecho de comisión, no sólo por los 12,000 francos realmente prestados, sino aun por los 30,000 prometidos. Se le debe esta comisión, no precisamente por razón del préstamo, sino por razón de la promesa que le ha precedido y por razón de las diligencias que CRISOFILACIO ha debido practicar en virtud de esta promesa, para tener constantemente disponibles los 30,000 francos destinados a hacer frente a los pedidos que podía hacerle SIMPLICIO. Poco importa que no haya estipulado cosa alguna con respecto a este derecho de *comisión*, porque SIMPLICIO ha sido bastantemente prevenido por el hecho mismo de la profesión de CRISOFILACIO y por los usos del comercio.

VERSIO HISPANICA CASUS XIII

DE NEGOTIATIONE PECUNIAE

Préstamo simple simulado por el banquero (A n. 1211 et seq.)

CÁNDIDO, comerciante, recibe con frecuencia de VULPINO dinero a préstamo, y le firma pagarés a la orden para justificar la deuda; pero VULPINO abre cuenta a CÁNDIDO en sus libros, no como simple deudor, sino como si mediase entre ambos una cuenta corriente, y lo practica del modo siguiente: Si, por ejemplo, CÁNDIDO recibe prestados 10,000 francos reembolsables a los seis meses, le hace firmar un pagaré por 10,300 francos, a fin de poder reclamar al vencimiento, no sólo el capital, sino también el interés de los seis meses transcurridos, y en seguida anota o carga en cuenta a CÁNDIDO 10,300 francos y le abona 9,991 francos (a saber, como acreedor del importe del pagaré, hecha la deducción del interés de los seis meses). Supone que ambas cantidades producen réditos, de manera que CÁNDIDO resulta deudor del rédito de la diferencia entre 10,300 francos y 9,991 francos. A los tres meses reclama el interés de esta diferencia y además 1 % de *comisión* por razón de la cantidad prestada, declarando que, si no le paga inmediatamente, las cantidades reclamadas formarán un nuevo capital.

- CUESTIONES: 1.ª *¿Podía VULPINO añadir en el pagaré el interés del capital?*
 2.ª *¿Podía reclamar el interés de la diferencia entre las dos cantidades anotadas en su libro?*
 3.ª *¿Puede reclamar un derecho de comisión por el dinero prestado?*
 4.ª *¿Puede con esta diferencia y este derecho de comisión formar al cabo de los tres meses un nuevo capital?*

SOLUCIONES:

1284. — *Resp. a la 1.ª Afirmativamente.* Los pagarés no producen intereses sino a su vencimiento y a contar desde el día del protesto; ha podido, pues, hacer así productiva de intereses la cantidad prestada a

contar desde el día del préstamo. En efecto, siendo realmente considerados los intereses como parte del capital, producirán también intereses, aunque sean debidos por menos de un año. Se evitaría este inconveniente, expresando en el pagaré que el capital realmente prestado lo ha sido bajo la obligación de parte del deudor de pagar el interés a contar desde el día del préstamo. Pero este modo de proceder, no usado en el comercio, haría más difícil la transmisión de los efectos. Parece, pues, conveniente presumir que los deudores sufren espontáneamente este quebranto para facilitar las operaciones, sobre todo cuando pueden evitarlo pagando en el tiempo señalado o renovando los pagarés.

1285. — *Resp. a la 2.ª Negativamente;* porque de esta manera VULPINO ha capitalizado en el mismo día del préstamo el interés, no debido todavía, de 10,000 francos, y aun el interés de este interés. En efecto, la diferencia cuyo interés reclama se compone: 1.º de la cantidad de 300 francos, interés del capital prestado y que ha sido ficticiamente añadido a este capital, aunque no esté comprendido en el préstamo; 2.º de la cantidad de 9 francos, interés de esos mismos 300 francos.

Resp. a la 3.ª Negativamente; porque el préstamo no ha sido precedido de ninguna promesa que haya puesto a VULPINO en la necesidad de tener a su disposición las cantidades que CÁNDIDO pediría a préstamo. No ha mediado, pues, otra cosa que un simple préstamo, por razón del cual el prestamista, aunque banquero, no tiene derecho más que al interés legal.

Resp. a la 4.ª: que, no siendo debidas estas cantidades, no pueden tampoco producir intereses.

FINIS TOMI PRIMI

INDEX ALPHABETICUS

A

Ablatio indirecta tumescentis uteri, 480-483.

Abortus, 468-479. — Eius poenae spirituales, ibid.

Abstinencia a carnibus, 578-584. Abstinenciae dispensatio ratione festivitatis, 590-593.

Accessio, 701, 702.

Actus. An dentur actus indifferentes in individuo, 17 seq.; an lex actus internos praecipere possit, 80.

Adiuratio. An et quando licita, 337, 339.

Adultera seipsam prodens, 901.

Adulterium. Quam obligationem restituendi inducat, 885-888.

Aedificatio, 701, 702.

Aequatoriensis Resp. Adultera seipsam prodens, 901. — Auctorum dominium, 650. — Cessio bonorum, 873, 874. — Consuetudo, 141. — Contractus de re turpi, 439; metus in contractu, 957, 958. — Depositum, 1064. — Donatio revocabilis, 982. — Donationis collatio, 997-1000. — Filii familias dominium, 627. — Interesse legale, 1195. — Inventio, 662, 664. — Legatum sub conditione non nubendi, 962. — Minor contrahens, 941. — Occupatio, 656, 658. — Patria potestas agnoscitur in matre, 356. — Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 762, 766, 770. — Praescriptio, 681, 693. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835. — Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891. — Specificatio et commixtio, 704-706. — Testamentum. Eius condiciones, 1008, 1013. — Thesaurus, 664, 668. — Transactio, 1166-1170. — Venditio, 950, 951, 953. — Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124; vitia

rei manifestanda, 1102-1104. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928. — Uxorum bona, 637, 639-644; uxor contrahens, 944-949. — Usura. Interesse ex interesse, 1087.

Aequivocatio, v. *Restrictio mentalis*.

Aetas ad legem, 65-67.

Aggressor vitae, honoris ac rerum, 465-467.

Alienatio bonorum ecclesiasticorum, 1241-1253.

Alphonsus (S.). Auctoritas eius doctrinae, 54-56; verus probabilismus ab eo semper propugnatus, 57-60.

America latina. Cessio bonorum, 873, 874. — Contractus turpis, 439, 441, 931, 933-939. — Donatio revocabilis, 982; mortis causa, 987 seq. — Donationis collatio, 997-1000. — Fideicommissum, 1059. — Ieiunium. Licent in cenula ova et lactinia, 570. — Iuramentum, an firmet sponsalia privata, 335. — Minor contrahens, 941. — Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 762-770. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835. — Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio pro homicidio, 887; ob fornicationem, 891. — Res inventa, 662, 668. — Testamentum. Eius condiciones, 1033-1035. — Iuramentum in testamento, 1035. — Scholae neutrae. Instructiones Conc. Plen., 422. — Specificatio et commixtio, 704-706. — Venditio, 950, 951, 953; ex dolo, 955. — Tempus paschale, 562. — Uxor contrahens, 944-949. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

Amor Dei, 220-224.

Amphibologia, v. *Restrictio mentalis*.

Amputatio testiculi, 453; uteri et ovariorum, 454; ovariorum tantum, 455 seq.

Ancilla. Caute eligenda in filiorum curam, 421.

Animalia. An ferae sint capientis, 656-658.

Aragon. Testamentum. Eius condiciones, 1001.

Argentina Resp. Adultera seipsam prodens, 901. — Auctorum dominium, 650. — Consuetudo, 141. — Depositum, 1064. — Donatio inter vivos, 974-981; revocabilis, 982-986. — Donatio mortis causa, 987 seq. — Donationis collatio, 997-1000. — Filiifamilias dominium, 627. — Inventio, 662-664. — Minor contrahens, 941. — Patria potestas agnoscitur in matre, 356. — Possessor bonae fidei, 755, 758, 761-770. — Praescriptio, 681, 693, 697, 701. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835. — Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891; restitutio pro homicidio, 887. — Testamentum. Eius condiciones, 780, 1001, 1004, 1008, 1117. — Specificatio et commixtio, 704-706. — Thesaurus, 664-668. — Transactio, 1166-1170. — Uxorum bona, 637, 639-644; uxor contrahens, 944-949. — Venditio, 950, 951. — Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

Assecuratio. Eius efficacia, 1221-1224. — Restitutio ob damnum illatum rei assecuratae, 804. — Assecuratio vitae, 1225-1232.

Auditio Missae, 379-383.

Austria. Irritatio votorum, 356. — Transactio, 1168.

B

Bellum. An licitum, 497-502. — Quid in dubio de eius iustitia, ibid.

Beneficiatus. Quando committat simoniam, 308 seq. — Quando teneatur ad erogandum superfluum pauperibus, 642 seq.

Bolivia. Adultera seipsam prodens, 901. — Cessio bonorum, 873, 874. — Contractus de re turpi, 439, 441,

931, 933, 939. — Filiifamilias dominium, 627. — Depositum, 1064. — Donatio inter vivos, 974-981; revocabilis, 982-986. — Fideicommissum, 1059. — Inventio, 662, 664. — Patria potestas agnoscitur in matre, 356. — Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962. — Legatum, 1038. — Minor contrahens, 941. — Possessor bonae fidei, 755, 758, 761, 762, 770. — Praescriptio, 681, 693, 697, 701. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835. — Restitutionis ordo, 849, 851. — Specificatio et commixtio, 704-706. — Thesaurus, 664-668. — Uxor contrahens, 944-949. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

Bona fides, quoad praescriptionem, 680, 691; iuridica, 696 seq. — Bona filiorum, 625; uxorum, 635; clericorum, 642. — Bona inventa, v. *Inventio*.

Bonorum reservatio, 1018.

Brasilia. Accessio, II, 701. — Bona filiorum, 627. — Collatio bonorum, 997, 998. — Conditio in contractu, 961. — Damnum illatum a re tua, 835, 837. — Depositum, 1064. — Donatio inter vivos, 982. — Error et dolus in contractu, 953, 957, 958. — Irritatio votorum, 356. — Minor contrahens, 941. — Mutuum, 1073. — Occupatio, 658. — Possessor bonae fidei, 128, 755, 757, 770. — Res inventa, 662. — Res furtiva bona fide empti, 766, 768. — Restitutionis ordo, 849; restitutio ob homicidium, 887; ob fornicationem, 891. — Societas, 1195. — Testamentum inter coniuges, 1034; executio testamenti, 1047, 1050. — Thesaurus, 664. — Transactio, 1168, 1169. — Uxor contrahens, 944, 947, 949. — Vis et efficacia legum civilium, 926.

Bulla Cruciatæ, quoad oratorium, 387 seq., 397, 400, 594-606; quoad ieiunium, 570, 571, 578; quoad compositionem, 750.

Bursae operationes. Quid sint, et quatenus licitæ aut illicitæ, 1147 seq.

C

Calumniā, v. *Detractio*.

Cambium. An vel quando liceat, 1199.

Caritas, quoad proximum, 223, 224; quoad delinquentes corrigendos, 236. — Vitia opposita, 225-227.

Carnes. Abstinētia a carnibus, 578-584.

Castitas, 503-528; motus contra castitatem, 503-511; remedia, 512-520; occasio, 525-529; votum castitatis, 368.

Castratio feminea, 454-456.

Cathalaunia. Possessor bonae fidei, 755, 757. — Testamentum, 1001, 1010, 1011.

Causa. Causae excusantes a lege, 82-100; ab auditione Missae, 402; a ieiunio, 95, 99, 577 seq.; ab operibus prohibitis die festo, 408-410; a restitutione, 867-878.

Censura librorum, 607-619.

Census. Quando licitus? 1214, 1233-1237. — Census ecclesiastici apud quem redimi possunt iure hispano, 923.

Cenula die ieiunii, 567, 570.

Cessatio a labore, v. *Operistitia*.

Cessio bonorum, 873-875.

Chilensis Resp. Adultera seipsam prodens, 901. — Auctorum dominium, 650. — Cessio bonorum, 873, 874. — Consuetudo, 141. — Contractus de re turpi, 439, 441, 931, 933-939; metus in contractu, 957, 958. — Depositum, 1064. — Filiifamilias dominium, 627. — Donatio inter vivos, 947; revocabilis, 974-981. — Donatio mortis causa, 987. — Donationis collatio, 997-1000. — Interesse legale, 1195. — Inventio, 662-664. — Minor contrahens, 941. — Occupatio, 658, 755, 758. — Possessor bonae fidei, 762-770. — Praescriptio, 681, 687, 693, 697, 701. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835. — Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891; restitutio pro homicidio, 887; ob stuprum, 889. — Specificatio et commixtio, 704-706. —

Tempus paschale quoad milites 562, nota. — Testamentum. Eius conditiones, 780, 1001, 1004, 1008, 1117. Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962. Legatum, 1038. — Thesaurus, 664-668. — Transactio, 1166-1170. — Uxorum bona, 637; uxor contrahens, 944-949. — Usura. Interesse ex interesse, 1087. — Venditio, 950, 951. — Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124; vitia rei manifestanda, 1102, 1104. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

Choreae. An vel quando licitae, 245 seq.

Circumstantiae, 20.

Clerici. Eorum dominium, 642, 646.

Codicis canones, an omnes eodem modo obligent, 82-89.

Collatio bonorum, 997, 1000.

Collatiuncula, v. *Cenula*.

Columbiana Resp. Auctorum dominium, 650. — Cessio bonorum, 873, 874. — Consuetudo, 141. — Contractus de re turpi, 439, 441, 931, 933, 939; metus in contractu, 957, 958. — Depositum, 1064. — Filiifamilias dominium, 627. — Interesse legale, 1195. — Donatio inter vivos, 974-981; revocabilis, 982. — Donatio mortis causa, 987. — Donationis collatio, 997-1000. — Inventio, 662-664. — Minor contrahens, 941. — Occupatio, 656, 658. — Patria potestas agnoscitur in matre, 356. — Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 762-770. — Praescriptio, 681, 693, 697, 701. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835. — Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891. — Specificatio et commixtio, 704-706. — Testamentum. Eius conditiones, 780, 1001, 1004. — Thesaurus, 664-668. — Transactio, 1166-1170. — Uxorum bona, 637, 639-644; uxor contrahens, 944-949. — Usura. Interesse ex interesse, 1087. — Venditio, 950, 951; obligationes venditoris et emptoris, 1100; vitia rei manifestanda, 1102-1104. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

Comitia. In eis suffragium quando et cui ferendum, 432-438.

Commixtio. Quid per commixtionem acquiratur, 703-706.
Commodatum. Eius obligationes, 1060 et seq.
Communicatio cum haereticis, 201, 212; cum infidelibus, 213-218.
Communio paschalis, 562-566.
Commutatio voti, 373-375.
Compensatio occulta, 728-734; eius conditiones, 728-730.
Complex in damno quoad restitutionem, 815-844.
Compositio vi Cruciatæ, 750.
Conceptus ectopicus, 461-464, 468, 476, 486; eius insertio in loco debito, 461.
Concupiscentia, 13-16.
Concursus in damnum illatum, 811-814.
Condimenta ex adipe, 580.
Conditio in contractu, 959-961; in testamento, 962.
Confessarius cum scrupulosis, 30 seq.
Confessio annua, 557-561.
Coniuges. Testamentum inter coniuges, 1033-1035.
Conscientia erronea, 24-29; scrupulosa, 30-37.
Conscripti militiae, 911-917.
Consensus in contractu, 950 seq.
Consentiens in damnum, 824-828.
Consuetudo. Eius effectus ad legem inducendam vel abrogandam, 139-141.
Consulens damnum, 821-823.
Contractus. Consensus in contractu, 950 seq.; error in contractu, 953 seq.; dolus, 955 seq.; metus, 957; conditio, 959. — Contractus de re turpi, 937-939. — Contractus usurarius a lege annullatus, 1098; sine causa aut cum causa illicita, 933, 934; scriptura in contractibus, 935, 936; effectus contractuum, 963-965.
Contrahens. Minor, 940 seq. — Uxor, 944-949.
Cooperatio ad peccatum, 251-261; in damnum proximi, 815-844; negativa, 834, 835.
Correctio fraterna, 236, 237.
Costa Rica. Adultera seipsam prodens, 901. — Auctorum dominium, 650. — Cessio bonorum, 873. — Con-

suetudo, 141. — Donatio revocabilis, 982. — Donationis collatio, 997-1000. — Fideicommissum, 1058. — Filiifamilias dominium, 627. — Inventio, 662, 664. — Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962. — Legitima, 1021, 1023. — Minor contrahens, 941. — Patria potestas agnoscitur in matre, 356. — Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 766, 768, 770. — Praescriptio, 693, 697, 701. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835. — Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891; restitutio pro homicidio, 887. — Specificatio et commixtio, 704-706. — Testamentum. Eius conditiones, 1033-1035. — Thesaurus, 664, 668. — Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124. — Uxor contrahens, 944-949. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

Creditores. Ordo restitutionis, 855-857.

Cruciata, v. *Bulla Cruciatæ*.

Culpa theologica, vel iuridica, relativa ad restitutionem, 809-810, v. *Damnificator*.

Cultus Sanctorum, 265-268; reliquiarum, 269-272.

D

Damnificator, quoad restitutionem, 779-791.

Damnum illatum ab animali tuo, 836-837; creditoribus illatum, 881, 882; emergens in mutuo, 1073 seq.

Debita ex delicto, ex contractu, v. *Restitutio*.

Debitoris obaerati parentes ac filii quoad restitutionem, 879, 880.

Defectus. Quomodo aperiendi in venditione? 1102-1104.

Deflorator. Ad quid teneatur, 889 seq.

Deportus et reportus. Quid sint et an liciti, 1147-1149.

Depositum, 1063, 1064.

Detractio. Eius malitia, 535-543; reparatio, 537.

Differentia peccatorum in specie, 155 seq.; in numero, 161-191.

Difficultas gravis, an excuset a

praeceptis humanis, 82-100; a Missa, 432, 404; a ieiunio, 577-579.

Dilectio inimicorum, 225 seq.

Dispensatio a lege, 107-119; a voto, 111, 367-372. — Dispensatio ab uno superiore negata, ab alio negationis ignaro concessa, 113-119. — Dispensatio implicita, 583; a ieiunio et abstinentia ratione festivitatis, 590-593.

Distinctio peccatorum specifica, 155-160; numerica, 161-171.

Divinatio. Eius malitia, 279-283.

Dolus in contractu, 955 seq.

Domicellum. quoad leges, seu de subiecto legis, 65 seq.

Dominium. Eius subiectum, 625-653. — Dominium filiorum, 625-634; uxorum, 635-641; auctorum, 648-653; clericorum, 642-647. — Modus illud acquirendi, 654 seq.

Dominus: eius officia circa famulos, 430, 431.

Donatio. Quis donare possit, 972 seq. — Donatio ad plures causas, 1041-1043; mortis causa, 987-993; parentum, 994 seq.

Donationis revocatio, 982-986.

Dotalla bona quoad debita, 639.

Dubium. Dubium de lege, v. *Probabilitas*. — De voto, 340, 344; de rei possessione, 777, 778.

Duellum, 489-496.

E

Ebrietas. Quale peccatum, 184-186; an aliquando licita, 187.

Ecclesiae ius acquirendi in Hispania: bonorum ecclesiasticorum commutatio, 645-647; emptio bonorum ecclesiasticorum, 918-924.

Ectoplous conceptus 461-464, 476, 486.

Eleemosyna. Quando obliget, 228-231; quando licita petito, 232-235.

Emphyteusis, 1189-1191.

Emptio, v. *Venditio*.

Emptor, v. *Venditio*. Emptor bonorum ecclesiasticorum in Hispania, 918-924.

Error in damno, 700-803; in contractibus, 953 seq.

Exsecutor testamendi, 1047-1050; eius iura, 1052-1056.

F

Fabrica papyri conficiendi, 1131-1146.

Fama, v. *Detractio*.

Famulus. Obligationes, 427-429; an possit se compensare, 728-730; cooperari domino ad malum, 251-253; excusari a Missa, 403, quid de furtis famulorum, 713; dimissio famuli, 429, 1172.

Feminae quinquagenariae, quoad ieiunium, 98-100; 573-578.

Fenus solvendum, 1073-1085.

Festa. De sanctificatione festorum, 376 seq.

Fideicommissum, 1058 seq.

Fideiussio, 1216-1218.

Fides. Eius necessitas, 191 seq.; professio, 196-200; bona fides ad praescriptionem, 680 seq.

Finis agentis, 22, 23.

Fillius. Obligationes, 415, 416; quoad dominium, 625, 634.

Fraudatio tributorum, 903-910.

Furtum. Materia gravis, 707 seq.; furta minuta, 711 seq.; filiorum, 713 seq.; famulorum, ibid.; uxorum, 716 seq.

G

Gabella, v. *Tributum*.

Gallia. Cessio bonorum, 873. — Contractus. Materia, 929; sine causa, 903; consensus, 950; error et dolus in contractu, 953. — Donatio inter vivos, 982. Emptio venditio, 1100. — Fideicommissum, 1059. — Irritatio votorum, 358. — Minor contrahens, 942. — Possessor bonae fidei, 128, 755, 762. — Testamentum holographum, 1011. — Transactio, 1167-1169.

Germania Irritatio votorum, 356. — Transactio, 1169.

Gentio negotiorum, 1071, 1072.

Quatimala. Reap. Adultera aepsam prodens, 901. — Auctorum dominium, 650. — Cessio bonorum, 873. —

Consuetudo, 141.—Donatio revocabilis, 982.—Donationis collatio, 997-1000.—Contractus de re turpi, 439, 931, 933.—Fideicommissum, 1058. Filiifamilias dominium, 627.—Inventio, 662, 664.—Patria potestas agnoscitur in matre, 356. Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 766, 768-770.—Praescriptio, 693, 697, 701.—Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835.—Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962.—Legitima, 1021, 1023.—Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891; restitutio pro homicidio, 887.—Specificatio et commixtio, 704-706.—Testamentum. Eius conditiones, 1008-1013.—Thesaurus, 664, 668.—Venditio: Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124.—Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

H

Haeretici. Quoad communicationem cum eis, 201 seq.

Haltiana. Resp. Auctorum dominium, 651.

Hasta. Venditio sub hasta, 1157-1161.

Hereditas testamentaria, 1001 seq.; fideicommissoria, 1025 seq.

Heres fiduciarius 1025-1027; necessarius, 1030-1032.

Hispania. Adultera seipsam prodens, 901.—Abstinentia. Limaces, ranae, etc., an habendae ut caro, 578.—Assecuratio. Conditiones huius contractus, 1223.—Auctorum dominium, 648-652.—Census. Obligationes censuarii, 1214.—Cessio bonorum, 873, 874, 878.—Collatio bonorum, 997-1000.—Commixtio, 704-706.—Consuetudo, 141.—Contractus de re turpi, 439, 441, 931, 933-939; consensus in contractu, 951; metus, 957, 958.—Ecclesiae ius acquirendi iuxta codices et leges concordatas; commutatio bonorum ecclesiasticorum iuxta Concordatum, 645-647; emptio bono-

rum ecclesiasticorum, 918-924.—Depositum, 1064. Donatio inter vivos, 972-981; donationis revocatio, 982-986.—Donatio mortis causa, 987 seq.—Coniuges. Donationes inter ipsos, 1033 seq.—Famuli. Quid iuris quoad dimissionem, 429, 1172.—Fideiussio, plurium pro uno, 1217; uxoris pro marito, 1218. Filiifamilias dominium, 627.—Fideicommissum, 1059.—Furtum. Res furtiva in publico mercatu empti, 765 seq.—Interesse legale, 1195.—Inventio quoad dominium, 662, 664, 668.—Iuramentum, an firmet sponsalia privata, 335.—Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962.—Legitima, 1021, 1023.—Legata relicta heredi qui praemoritur testatori, 1038, 1444.—Locatio. Pensionis imminutio ob infortunia, 1182-1185; quid si res locata pereat, 1188.—Ludus, 1263.—Milites quoad ieiunium et abstinentiam, 584.—Minor contrahens, 941.—Occupatio, 658.—Patria potestas agnita in matre, 356.—Pignus, 1220.—Possessor bonae fidei, 755, 758, 761-770.—Praescriptio, 681, 687, 693, 697, 701.—Restitutio ob damna ab inferioribus illata, 835; ob damnum illatum rei assecratae, 802; restitutionis ordo, 849, 851; ob stuprum, 889; ob fornicationem, 891; restitutio pro homicidio, 891.—Retractus, 1233.—Separatio bonorum inter coniuges, 876, 878.—Specificatio, 704-706.—Sponsio prodiga, 1263.—Testamentum. Eius conditiones, 779, 1001, 1004, 1008, 1017; iuramentum in testamento, 1035.—Thesaurus, 664, 668.—Transactio, 1166, 1170.—Uxoris dominium, 637, 639, 644; uxor quoad restitutionem, 739; uxor contrahens, 944-949.—Usura. Interesse ex interesse, 1087; contractus usurarii annullati, 1098.—Venationis leges, 657, 658.—Venditio, 950, 951, 953, 1106; in nundinis, 1106; ex dolo, 953.—Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124.—Vitia rei manifestanda, 1102-1104.—Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

omicidium, 442-460; quid ob illud restituendum, 885-888.

onoraria architectorum, 1181.

ypnotismus. Quid sit, an et quando licitus, 283-297; suggestio mere interna, 285; secreta per hypnotismum an extorquenda, 287, 288; hypnotismus et telepathia, 291-297.

ypotheca. Quod pariat ius, 1238-1240.

I

ium. Obligatio, 567-572; causae excusantes, 573-577. — **Ieiunium** quoad ova et lactinia in cenula, 570. — **Ieiunium** dispensatum ratione festivitatis, 590-593; regulares quoad ieiunium, 594, seq.

us Christus heres institutus, 1028 seq.

norantia. Ignorantiae effectus, 7, 8; an impediat irritationem legis, 120-122.

mpotentia quae excuset a Missa, 402-404; a ieiunio, 577-579; a restitutione, 867-878.

nfideles. Communicatio cum ipsis, 213-218.

imicus. Quomodo diligendus, 225-227.

ustitia, v. *Furtum, Damnum*.

nocens. An possit occidi, 459, 460.

sertio conceptus ectopici in loco debito, 461.

tentio in impleione legis, 101, 102. **interesse** legale, 1195

ventio quoad dominium, 659-678.

vidia. Quantum peccatum, 180, 181.

ra. Quandonam gravis, 182, 183.

ritatio legis, 120-122; voti, 356-366; votorum a matre, 356.

alla. Adultera se ipsam prodens, 901. — **Accessio**, 701. — **Bona** filiorum, 627. — **Contractus**. **Materia**, 929, 931; sine causa aut cum causa illicita, 933, 972; consensus 950, 951. — **Error** et dolus, 953; metus, 957, 958; conditio, 961. — **Cessio** honorum, 873. — **Collatio** bonorum, 987-989. — **Consuetudo**, 141. — **Depositum**, 1064. — **Donatio** inter vivos, 974, 982. — **Emptio venditio**, 1100. — **Fideicommissum**, 1059. — **Irritatio**

votorum, 356. — **Legatorum** valor, 1038. — **Minor** contrahens, 941. — **Mutuum**, 1073. — **Possessor** bonae fidei, 128, 755, 757, 762. — **Res** furtiva bona fide empti, 766, 768. — **Restitutio** pro homicidio, 887, ob fornicationem, 891. — **Specificatio**, 704. — **Thesaurus**, 664, 668. — **Testamenti** valor, 1008, 1013; holographum, 1011; inter coniuges, 1034; revocatio, 1047. — **Transactio**, 1168, 1169. — **Uxor** contrahens, 944-946. — **Uxoris** hypotheca legalis, 855. — **Vitia** rei manifestanda, 1102. — **Vis** et efficacia legum civilium, 926, 927.

Iuramentum. Eius conditiones et efficacia. 332-336.

Iustitia, 625; eius reparatio, v. *Restitutio*.

L

Labor in die festo, 405 seq.; in magnis fabricis, 411-414. — **Laborandi** obligatio, 188-190.

Lectio librorum prohibitorum, 620-624.

Legata, 1036-1046.

Legatarius seu heres, 1001 et seq., 1036 seq.

Legatum. Quomodo adimplendum, 1036 seq.; legata profana formis destituta, 1007; legata conditionata, 961, 962, 1038, 1041 seq.; legata pia informia, 1007 seq.

Legislator. Qua gaudeat potestate, 80, 81.

Legitima filiorum, 1021-1025.

Legum civilium vis et obligatio, 123 seq., 925-928.

Lex, 65; subjectum, 65-74; promulgatio, 75-79; potestas Superioris, 80, 81; obligatio, 82-89; causae excusantes, 90, 100; causae impediennes, 103-106; dispensatio, 107, 119; obligatio legis civilis, 123-138. — **Lex** poenalis, 132-138; irritans, 120-122.

Libri prohibiti. 607, 624.

Litterarum aperitio, 553-556.

Locatio. De contractu locationis, 1171-1188.

Loteriae syngrapha quasi derelicta, 639 seq.; furto sublata, 774-776.

Lucrum filii in domo patris, 627 et

seq.; in ludo, 1258-1270; in mutuo, 1085; obligatio illud solvendi, 1090; taxam legis excedens, 1088-1089.

Ludus. Conditions, 1258-1270.

Lusitania. Adultera se ipsam prodens, 901. — Auctorum dominium, 650. — Collatio bonorum, 997-1000. — Contractus de re turpi, 439, 931, 933; metus, 957, 958. — Depositum, 1064. — Donatio inter vivos, 976; donationis revocatio, 982. — Donatio mortis causa, 987 seq. — Donationes inter coniuges, 1033 seq. — Famuli. Quid iuris quoad dimissionem, 429, 1172. — Fideicommissum, 1058. — Filiifamilias dominium, 627. — Inventio quoad dominium, 662. — Legata relicta heredi qui praemoriatur testatori, 1038. — Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962. — Minor contrahens, 941. — Occupatio, 656. — Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 766, 768-770. — Restitutio ob damna ab inferioribus illata, 835. — Restitutionis ordo, 849-851. — Restitutio pro homicidio, 887; pro fornicatione, 891. — Testamentum. Eius condiciones, 1008-1013; dispositio testamentaria incerta, 1003-1005. — Transactio, 1166-1170. — Usura. Interesse ex interesse, 1087. — Uxor contrahens, 944-949. — Venditio, 951, 953, 1106. — Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124. — Vitia rei manifestanda, 1102-1104. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

M

Magnetismus animalis, an licitus, 298-300.

Mandans seu iubens. Ad quid teneatur, 815-820.

Mandatarius, 820 seq.

Mandatum, 1066-1070.

Maritus. An possit irritare vota uxoris, 356 seq.; eius obligationes, v. *Coniuges*.

Mater. An possit vota irritare filiorum, 366; eius obligationes quoad filiorum lactationem, nutricem et ancillas, 420-423, v. *Coniuges*.

Materia voti, 340; contractus, 928-932.

Medicus. Extorquens secreta, aut morbos sanans per hypnotismum, 283-290 seq.; quoad secreta professionalia, 424, 547-552; examinandi futuris militibus praepositus, 914 vel iis qui contractum assecratis vitae inire volunt, 1228, 1229. Medicus in duello, 494-496; quoad castrationem femineam, 454-456; quoad sterilizationem, 454-458.

Mendacium. Quale peccatum, 530-532.

Mendicatio quatenus liceat clericis, 232.

Mercator, v. *Venditio*.

Mercatus publicus quoad venditionem rei furtivae, 765.

Metus ejus influxus in voluntario, 9-12. — Quid efficiat in contractu, 955-958.

Mexicana Resp. Adultera seipsam prodens, 901. — Auctorum dominium, 650. — Consuetudo, 873. — Contractus de re turpi, 439, 931, 933; metus in contractu, 957, 958. — Donatio inter vivos, 976, 978; revocabilis, 982; donatio mortis causa, 987 seq.; donationis collatio, 997-1000. — Filiifamilias dominium, 627. — Interesse legale, 984. — Inventio, 662-664. — Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962. — Legitima, 1021, 1023. — Legatum, 997. — Minor contrahens, 941. — Patris potestas agnoscitur in matre, 355. — Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 762-770. — Praescriptio, 681, 693, 697-701. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835; restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891. — Specificatio et commixtio, 904-906. — Testamentum. Eius condiciones, 1004, 1006. — Venditio, 951, 953, 1106. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928. — Vitia rei manifestanda, 1102. — Thesaurus, 662-664. — Uxor contrahens, 944-949. — Usura. Interesse ex interesse, 1087.

Milites hispani quoad ieiunium et abstinentionem, 584.

Minor. An contrahere valeat, 940 seq.

Missa. Auditio in festis, 379-383; causae excusantes, 402-404.

Monetam falsam intrudens, 806-808.

Monopolium. An licitum, 1162-1165.

Moribundus quoad iniectiones narcoticas, 451, 452.

Mulier, v. *Uxor*

Mutilatio, 453-458.

Mutus. Tacens quoad damnum, 842-844.

Mutuum, 1073-1098. — An liceat lucrum percipere ex mutuo, 1073 seq.; cum damno emergente, 1073 seq., cum lucro cessante, *ibid.*, cum periculo sortis, 1079: cum titulo legis civilis, 1073 seq., v. *Usura*

N

Navarra. Testamenti conditiones, 1001, 1031.

Necessitas. Fidei, 191; spei, 219 seq.; caritatis in proximum, 223; in inimicos, 225; in pauperes, 228; excusans ab auditione Missae, 402 seq.; a prohibitionem operum servilium die festo, 408-410; a ieiunio, 95, 99, 577 seq.; a restitutione, 867-878.

Neerlandia. Transactio, 1168.

Negotiatio, 1202 seq., v. *Venditio* et *Contractus societatis*.

Nicaraguensis Resp. Adultera se ipsam prodens, 901. — Cessio bonorum, 873, 874. — Consuetudo, 141. — Contractus de re turpi, 439, 931; metus in contractu, 957, 958. — Depositum, 1064. — Donatio inter vivos, 976, 977; revocabilis, 982; donatio mortis causa, 987 seq.; donationis collatio, 997-1000. — Filiifamilias dominium, 627. — Interesse legale, 1195. — Inventio, 662-664. — Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962. — Minor contrahens, 941. — Occupatio, 658. — Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 762-770. — Praescriptio, 693, 697, 701. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835; restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891. — Specificatio et commixtio, 704-706. — Testamentum. Eius conditiones, 1004, 1006.

— Thesaurus, 664, 668. — Transactio, 1166, 1167. — Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124; vitia rei manifestanda, 1102. — Venditio, 951, 953, 1106. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928. — Uxorum bona, 637, 639-644; uxor contrahens, 944-949. — Usura. Interesse ex interesse, 1087.

Numerus peccatorum unde repetatur, 160 seq.

O

Obligatio in iuramento, 332 seq.; in voto, 344 seq. — Obligatio restitutionis, 735-754.

Obligationes filiorum, 415 seq.; parentum, 417 seq.; dominorum, 430; famulorum, 427.

Oboedientia, quoad filiosfamilias, 415 seq.; quoad famulos, 427.

Obreptio et subreptio in petitione alicuius dispensationis, 114.

Observantia vana. Quid sit, 273.

Occisio, v. *Homicidium*. — Occisio sui indirecta, 442 seq.; occisio innocentis, 459, 460.

Occupatio. Modus acquirendi dominium, 654-658.

Odium inimicorum, 225-227.

Operistitia (*huelgas*), 1176 seq.

Opinio. Quid opinio probabilior, aequi probabilis, 38 seq.

Oratio, 262-264.

Oratorium semi-publicum, 384-386; privatum, 387-401.

Oscula et tactus, 503.

P

Pactum, v. *Contractus*.

Paenitens. An teneatur sequi opinionem confessarii, 51-53.

Papa. Eius potestas quoad leges, 80; quoad vota, 356-360, 367-370.

Paraphernalia. Bona propria uxoris, 635.

Paraquariensis Resp. Auctorum dominium, 650, 652, v. *Argentina*.

Parentes. Eorum obligationes, 417-426; quoad filios non mittendos in scholas neutras, 422, 423.

Paroohus, notarius in testamento, 1001, 1002.

Paroecia. In ea Missa audienda, 376; an communio paschalis agenda, 562 seq.

Participans in furto, 829-833; in damno, ibid.

Patria potestas agnoscitur in matre iure *recentiori*, 356.

Patrimonium clericorum, 642.

Pauperes. An excusentur a prohibitionem laboris in die festo, 408; a lege abstinence, 580; heredes instituti, 1028 seq.

Peccatum. Advertentia necessaria, 153, 154; differentia specifica, 155-160; numerica, 161-171. — Peccata interna, 172-176; capitalia, 177 seq.

Peregrinus, quoad leges, 68 seq.; quoad vota, 111.

Periculum in mutuo, 1078 seq.

Permutatio beneficiorum, 318-329.

Peruviana Resp. Adultera se ipsam prodens, 901. — Auctorum dominium, Communicatio cum infidelibus, 213-218, 650. — Cessio bonorum, 873, 874. — Consuetudo, 141. — Contractus de re turpi, 439, 931; metus in contractu, 957, 958. — Depositum, 1064. — Donatio inter vivos, 976, 977; donationis revocatio, 982; donatio mortis causa, 987 seq. — Donationes coniugum inter vivos, 1033 seq. — Fideicommissum, 1058. — Filiifamilias dominium, 627. — Interesse legale, 1195. — Inventio, 662-664. — Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962. — Minor contrahens, 941. — Occupatio, 658. — Patria potestas agnoscitur in matre, 356. — Possessor bonae fidei, 758, 762, 770. — Praescriptio, 693, 697, 701. — Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob damna ab inferioribus illata, 835; restitutio ob fornicationem, 891; restitutio pro homicidio, 887. — Specificatio et commixtio, 704-706. — Testamentum. Eius conditiones, 1034. — Thesaurus, 664, 668. — Venditoris et emptoris obligationes, 1100-1124. — Vitia rei manifestanda, 1102. — Venditio, 951, 953, 1106. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928. — Uxoris dominium,

637, 639, 644; uxor contrahens, 944-949. — Usura. Interesse ex interesse, 1087.

Pharmacopola, v. *Medicus*.

Philippinae Insulae. Assecuratio. — Conditiones huius contractus, 1223. — Census. Obligationes censuarii, 1214. — Collatio bonorum, 997-1000. — Consuetudo, 141. — Contractus de re turpi, 439, 441, 931, 933-939; consensus in contractu, 951; metus, 957, 958. — Donatio inter vivos, 974-981; donationis revocatio, 982-986. — Donatio mortis causa, 987 seq. — Donationes inter coniuges, 1033 seq. — Famuli. Quid iuris quoad dimissionem, 429, 1172. — Fideicommissum, 1058. — Filiifamilias dominium, 627. — Interesse legale, 1195. — Inventio quoad dominium, 662, 664. — Ieiunium. An liceant in cenula ova et lactinia, 570. — Iuramentum. An firmet sponsalia privata, 335. — Legata relicta heredi qui praemoritur testatori, 1038. — Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962. — Legitima, 1021, 1023. — Locatio. Pensionis imminutio ob infortunia, 1182-1185. — Possessor bonae fidei, 757, 758, 762-770. — Praescriptio, 681, 693, 697, 701. — Restitutio ob damna ab inferioribus illata, 835. — Restitutionis ordo, 849, 851. — Restitutio pro homicidio, 849, 851. — Tempus paschale, 562. — Testamentum. Eius conditiones, 779, 833, 836, 1001, 1004, 1007, 1017; dispositio testamentaria incerta, 1003-1005. — Transactio, 1166-1170. — Uxoris dominium, 639. — Uxor contrahens, 944-949. — Usura. Interesse ex interesse, 1195. — Venditio, 951, 953, 1106. — Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124. — Venditio in nudinis, 1106. — Vitia rei manifestanda, 1102. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928.

Pignus, 1219, 1220.

Pisces in die ieiunii, 567, 570, 578.

Pistor, 820.

Poenalis. Lex poenalis, 903.

Pollutio, 521-524; voluntaria, 521, 522; indirecta, 523, 524.

Possessio daemonis, v. *Adiuratio*.

Possessor bonae fidei, 755-770; malae fidei, 771-776; dubiae fidei, 777, 778.

Praescriptio. Eius conditiones, 680-700.

Pretium rei, quodnam sit licitum, 78-79; 1106-1117.

Privilegia in genere, 151, 152.

Probabilismus. Eius usus, 43 seq.

Probabilitas, 38 seq. — Quenam licita, *ibid.*

Promissio. Quomodo obliget, 969.

Promulgatio legis, 79.

Proxenetæ, 1066-1070.

Proximus. Quomodo diligendus, 223, 224.

Q

Quarta falcidia, 1054-1056.

Quebecensis regio. Adultera se ipsam prodens, 901. — Damnum illatum a re tua, 837. — Error et dolus in contractu, 953. Possessor bonae fidei, 128. — Uxor contrahens, 944, 945. — Vitia rei manifestanda, 1102.

R

Refectio unica in ieiunio, 567.

Regulae religiosorum quomodo obligent, 88, 89.

Relatio actionum ad Deum, 22, 23. — Relatio mercatoria. Modus lucrum ex pecunia percipiendi, 147, 1202, 1271 seq.

Reliquiae Sanctorum, 269 seq.

Reportus ac deportus. Quid sint, et an liciti, 1147-1149.

Res furtiva, 765 seq. — Res inventa, 659 seq.; derelicta, 679.

Rescripta, 149, 150.

Restitutio, 735. — Eius obligatio, 735-754; ob monetas falsas intrusas, 806-808; ob homicidium, 885-888; ob stuprum, 889; ob adulterium, 894-902; ob damnum illatum rei assecratae, 802; ob damna ab inferioribus illata, 834-839; ob defraudationem in tributis, 903-910; ob damnum occasione militiae, 911-915; ob fraudes in papyro conficienda, 1131-1146; ob operationes bursae, 1147

seq.; facienda publico aerario, 751-752; facienda ob culpam iuridicam, 748, 749, 809.

Restitutionis ordo, 849-857.

Restrictio mentalis, 530-534. — Quenam sit licita, *ibid.*

Revelatio criminis, 535; secreti, 544.

Revocatio testamenti aut legati, 1047.

S

Sacerdos, v. *Clerici*.

Sacrilegium, 306, 307

Salarium famulorum et operariorum, 1174 seq.; salarium singulare, familiare, etc., *ibid.*

S. Salvatoris Resp. Adultera se ipsam prodens, 901. — Auctorum dominium, 650. — Cessio bonorum, 873, 874. — Consuetudo, 141. — Contractus de re turpi, 439, 931, 933-939; metus in contractu, 957, 958. — Depositum, 1064. — Filiifamilias dominium, 627. — Donatio inter vivos, 976, 977; revocabilis, 982. — Donatio mortis causa, 987 seq. — Donationis collatio, 997, 998. — Interesse legale, 1105. — Inventio, 662-664. — Minor contrahens, 941. — Occupatio, 658. — Patria potestas agnoscitur in matre, 356. — Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 766, 768-770. — Praescriptio, 693, 697, 701. — Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835. — Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891. — Specificatio et commixtio, 704. — Testamentum. Eius conditiones, 779, 1001, 1004, 1008, 1017. — Thesaurus, 664, 668. — Transactio, 1166-1170. — Venditio, 951, 953. — Vis et efficacia legum civilium, 926-928. — Vitia rei manifestanda, 1102. — Uxorum bona, 717; uxor contrahens, 944-949. — Usura. Interesse ex interesse, 1187.

Sanctorum invocatio et cultus, 269 seq.

Scandalum. Quale peccatum, 240-244; publicum, 238, 239. — Choreae, 245-247; spectacula, 248-250.

Schedae extra testamentum, 1015-1017.

Scholae neutrae, 422, 423.

Scrupulosus. Directio scrupuloso-
rum, 30-37.

Secretum, 544; commissum, profes-
sionale, 544-552.

Sententiae mutatio, 61-64.

Sigillum litterarum, 553-556.

Simonia, 311-331. — An liceat clerico
praesentato solvere litis expensas,
314, 315. — Simonia confidentialis,
325-329; in permutatione beneficio-
rum, 318-329.

Sinenses christiani eorumque com-
municatio cum aliis paganis, 213,
218.

Societas in contractu, 1192-1198; so-
ciorum iura ad lucrum, 1195-1198.

Solidaritas. Ad quos pertineat, 845-
848.

Species peccatorum, 155 seq.; sacri-
legiorum, 306, 307.

Specificatio. Modus acquirendi do-
minium, 703-706.

Spectacula. An licita, 248-250; affe-
rentia mortis periculum, 449, 450.

Spes. Vitia opposita, 219.

Spiritismus (*Espiritismo*), seu in-
vocatio mortuorum, 301-305.

Sponsio. An sit licita, 1254-1257.

Sterilizatio feminae, 454-458; femi-
nae aut viri ope radiorum, 457, 458.

Stuprum quoad restitutionem, 889.

Subiectum legis, 65-74.

Substitutio, v. *Fideicommissum*.

Suicidium, 442.

Suffragium ferendum in comitiis,
432-438; venditum et non datum,
439-441.

Suggestio, v. *Hypnotismus*.

Superbia. Quale peccatum, 177-179.

Superflua beneficiorum, 642.

Superstitio, 273-278. — Eius gravi-
tas, 273.

Syphilide infectus, quoad lactatio-
nem, 424-426; quoad matrimonium,
548, 549.

T

Tabulae rotantes (*Mesagatorias*),
298.

Telepathia, 291-297.

Tempus: temporis supputatio, 142-
148; paschale in Amer. lat., 448.

Testamentum. Eius conditiones, 779,
784, 1001-1017; dispositio dubia,
1003-1005; testamentum coram pa-
rocho, 1001, 1002; in mortis articu-
lo, 1006; sacramentale, 1009; holo-
graphum, 1011 seq.

Thesaurus inventus, ad quem per-
tineat, 663-672.

Timor, v. *Metus*.

Titulus ad praescriptionem, 680; ad
auctarium in mutuo, 1073.

Transactio, 1166-1170.

Tributum. Obligatio illud solvendi,
137, 138, 903-910.

U

Uruquariensis Resp. Adultera se
ipsam prodens 901. — Auctorum do-
minium, 650. — Cessio bonorum, 873,
874. — Consuetudo, 141. — Contra-
ctus de re turpi, 439, 941, 933-939.
— Depositum, 1064. — Fideicommis-
sum, 1056. — Filiifamilias dominium,
627. — Donatio inter vivos, 974-981;
revocabilis, 982-986. — Donatio mor-
tis causa, 487 seq. — Donationis col-
latio, 997-1000. — Interesse legale,
1195. — Inventio, 662-664. — Lega-
tum, 997. — Legatum sub conditione
non nubendi, 961, 962. — Minor con-
trahens, 941. — Testamentum iura-
mento firmatum, 1035. — Occupatio,
658. — Patria potestas agnoscitur in
matre, 356. — Praescriptio, 693, 697,
701. — Possessor bonae fidei, 755,
757, 758, 762-770. — Thesaurus, 664-
668. — Restitutio ob damnum ab in-
ferioribus illatum, 835. — Restitutio-
nis ordo, 849, 851; restitutio ob for-
nicationem, 891; restitutio pro ho-
micidio, 887. — Specificatio et com-
mixtio, 704-706. — Testamentum.
Eius conditiones, 779, 784, 1001-
1017. — Transactio, 1166-1170. —
Uxor bona, 639. — Uxor contra-
hens, 944-949. — Usura. Interesse ex
interesse, 1087. — Venditio 951, 953,
1106; obligationes venditoris et
emptoris, 1100, 1124. — Vis et effi-
cacia legum civilium, 926-928. — Vi-
tia rei manifestanda, 1102.

Usura. An vel quando prohibita, 1073

seq.; tituli ab ea excusantes, 1086; contractus usurarius a lege annullatus, 1098, v. *Mutuum*.

Uteri tumescens ablatio indirecta, 480-483; prolapsus corrigendus, 484, 485.

Uxor. Eius dominium, 637, 639-644; furta, 716.—Uxor quoad contractus, 944-949.

V

Vacatio legis, 76.

Vana observantia. Quale peccatum, 273 et seq.

Vectigal, v. *Tributum*.

Venditio. Obligationes venditoris, 1099; quoad iustum pretium, 1108 seq.; quoad venditionem sub hasta, 1157-1161; per monopolium; 1162-1165 seq.; quoad obligationem vitia rei manifestandi, 1102-1104.—Venditio rei furtivae in publico mercatu, 765 seq.

Venezolana Resp. Adultera se ipsam prodens, 901.—Cessio bonorum, 872.—Consuetudo, 141.—Depositum, 1064.—Coniuges. Donatio inter ipsos, 1033.—Donatio inter vivos, 974-981; revocabilis, 982-986;

mortis causa, 487 seq.—Filiifamilias dominium, 627.—Interesse legale, 1195.—Inventio, 662-664.—Legatum sub conditione non nubendi, 961, 962.—Patria potestas agnoscitur in matre, 356.—Possessor bonae fidei, 755, 757, 758, 762-770.—Praescriptio, 693, 697, 701.—Restitutio ob damnum ab inferioribus illatum, 835.—Restitutionis ordo, 849, 851; restitutio ob fornicationem, 891.—Specificatio et commixtio, 704-706.—Testamentum. Eius conditiones, 1034.—Thesaurus, 664, 668.—Uxor contrahens, 944.—Venditio. Obligationes venditoris et emptoris, 1100, 1124.—Vis et efficacia legum civilium, 926-928

Violentia, ejus influxus in voluntario, 11, 12.

Virga divinatoria. An eius usus sit licitus, 281, 282.

Vita voluntarie abbreviata, 446-448.

Vitia rei manifestanda in venditione, 1102-1107.

Voluntarium, 1-4; voluntarium indirectum, 5, 6.

Votum: obligatio, 340-349; cessatio, 350-355; commutatio, 373-375; dispensatio, 111, 367-372; irritatio, 356-366.

COMPENDIUM THEOLOGIAE MORALIS

AD NORMAM CODICIS CANONICI, DISPOSITIONIBUS IURIS HISPANI AC LUSITANI, DECRETIS CONCILII PLENARII AMERICAE LATINAE NECNON I CONC. PROV. MANILANI, FARIUNDEMQUE REGIONUM LEGIBUS PECULIARIBUS ETIAM CIVILIBUS, ACCOMMODATUM. — EDITIO tertia decima, sexta post codicem

Formulado el Código canónico, este *Compendio*, que fué el primero en salir ajustado al dicho Código, quedó tan perfeccionado con el incesante trabajo de su autor, que ha llegado a alcanzar todavía una difusión que supera en mucho a la que antes había tenido.

Las frecuentes y sucesivas ediciones salen siempre ajustadas a las últimas disposiciones de la santa sede y a cuantos adelantos deben tenerse presentes para el conocimiento sólido y perfecto de la Teología moral. Para este fin en esta última edición se han hecho breves adiciones, mutaciones, correcciones, en más de cien lugares y se ha tenido cuenta con las modificaciones introducidas en la edición típica del Ritual Romano de 1925. — La edición comprende desde el millar 52 al 56.

Dos tomos en 4.º, a pesetas 28 en rústica y 33 en tela.

COMPENDIO DE TEOLOGÍA MORAL

SEGÚN LA NORMA DEL NOVÍSIMO CÓDIGO CANÓNICO, ACOMODADO A LAS DISPOSICIONES DEL DERECHO ESPAÑOL Y PORTUGUÉS, A LOS DECRETOS DEL I CONCILIO PLENARIO DE LA AMÉRICA LATINA Y DEL CONCILIO PROVINCIAL DE MANILA Y TAMBIÉN A LAS PECULIARES LEYES CIVILES DE AQUELLAS REGIONES.

SEGUNDA EDICIÓN EN CASTELLANO, CORREGIDA Y AUMENTADA

Esta edición castellana del *Compendium* del P. Ferreres, solicitada tiempo ha con vivas instancias, obtuvo acogimiento efusivo. En justa correspondencia el autor ha consagrado solícitos cuidados a revisar bajo todos sus aspectos esta segunda edición, corrigiendo, añadiendo y perfeccionando cuanto el deseo más exigente pueda con razón pedir. La versión viene profundamente mejorada, de modo que puede ahora considerarse como modelo de correcta exactitud y claridad.

Dos tomos en 4.º, a pesetas 30 en rústica y 35 en tela.

Epitome Compendii Theologiae Moralis

EDITIO QUARTA, TERTIA LATINA

Está acomodado al Código canónico, a las disposiciones del derecho civil español y portugués, a los decretos del Concilio plenario de la América latina y del Concilio provincial de Manila y aun a las peculiares leyes civiles de aquellas regiones.

Contiene la *médula* de toda la Teología Moral y del *Compendium*. Es precioso instrumento para repaso, y especialmente para preparación inmediata a exámenes de órdenes, renovación de licencias, concursos parroquiales, etc.

Un tomo de bolsillo, nitidamente impreso en papel Biblia, a pesetas 7 en tela.

EDICION CASTELLANA DEL EPITOME. — Se ha escrito con el objeto de dar aun mayores facilidades para el estudio de la Moral a quienes prefieran estudiarla o repasarla en la lengua patria. Hállanse en él tratadas sumariamente todas las cuestiones de actualidad relacionadas con la Moral.

Un tomo de bolsillo, impreso en papel Biblia, a ptas. 10'50 en elegante encuadernación de tela y 10 en tela flexible.

La justicia, el derecho y los contratos

CONFORME A LOS PRINCIPIOS DE LA MORAL CATÓLICA Y A LOS CÓDIGOS CIVILES DE ESPAÑA, PORTUGAL Y DE LAS DIVERSAS NACIONES DE AMÉRICA LATINA

Es un tomo de unas 300 páginas, extractado del *Compendium* y destinado especialmente a los seglares a quienes interese conocer sólidamente los principios por que se rigen la justicia, el derecho y los contratos.

Un tomo en 4.º, a pesetas 8'50 en rústica y 11 en tela.

INSTITUCIONES CANÓNICAS

CON ARREGLO AL NOVÍSIMO CÓDIGO DE PÍO IX, PROMULGADO POR BENEDICTO XV, Y A LAS PRESCRIPCIONES DE LA DISCIPLINA ESPAÑOLA Y DE LA AMÉRICA LATINA. TERCERA EDICIÓN

Están adoptadas de texto en los Seminarios y Universidades de España y América. Son necesarias para el estudio del Derecho canónico y para la inteligencia del nuevo Código, cuyos cánones siguen en el mismo orden que allí tienen, aclarando los puntos oscuros, cotejándolo con el antiguo derecho y anotando oportunamente las particularidades de la disciplina especial de España y América.

Dos tomos en 4.º, a pesetas 20 en rústica y 25 en tela.

EDICION LATINA (segunda) de esta obra. Empléase principalmente para el estudio del Derecho canónico en los Seminarios y Universidades Pontificias.

Dos tomos en 4.º, a pesetas 17 en rústica y 22 en tela.

Las cinco ediciones de esta obra (tres castellanas y dos latinas) con un total de más de diez y nueve mil ejemplares, prueban la aceptación que ha tenido.

Derecho sacramental y penal especial

CON ARREGLO AL NOVÍSIMO CÓDIGO DE PÍO X, A LAS DECLARACIONES DE LA SANTA SEDE Y A LAS PRESCRIPCIONES DE LA DISCIPLINA ESPAÑOLA Y DE LA AMÉRICA LATINA. — Tercera edición, CORREGIDA Y AUMENTADA

La mitad de esta obra está consagrada al estudio del sacramento del matrimonio, de modo que resultará muy útil a los Profesores y alumnos de las Universidades, abogados, párrocos y a todos los sacerdotes que tienen cura de almas. Unida a los dos tomos de Instituciones nos ofrece el **Código completamente comentado** con claridad, solidez, concisión y con erudición sobria y selecta.

Un tomo en 4.º, a pesetas 10 en rústica y 12'50 en tela.

MACH-FERRERES TESORO DEL SACERDOTE

O REPERTORIO DE LAS PRINCIPALES COSAS QUE HA DE SABER Y PRACTICAR EL SACERDOTE PARA SANTIFICARSE A SÍ MISMO Y SANTIFICAR A LOS DEMÁS. **Décimo-quinta edición**, NOTABLEMENTE AUMENTADA Y CORREGIDA CON ARREGLO AL NUEVO CÓDIGO, A LAS NUEVAS RÚBRICAS, TANTO DEL BREVIARIO COMO DEL **novísimo misal**, A LOS RECIENTES DECRETOS DE LAS SAGRADAS CONGREGACIONES Y A LAS NUEVAS DISPOSICIONES DEL DERECHO CIVIL

Nada hay en esta edición que no se halle adaptado al derecho vigente, ni ninguna cuestión moderna se ha omitido que tenga relación con la materia del libro. Así esta pequeña *enciclopedia eclesiástica* continuará prestando grandísimas utilidades a los sacerdotes. La obra está adoptada en muchos Seminarios como texto de Liturgia, Oratoria y Teología pastoral.

Dos tomos en 4.º, a pesetas 26 en rústica y 31 en tela.

239.6

F 414

✓ #1026 (Dup.)

FERRERES, P.

AUTHOR

TITLE Casus Conscientiae Vol. II

DATE
LOANED

FORM
NUMBER

SEP 4

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

